නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

දීඝනිකායෙ

පාථිකවග්ගටීකා

1. පාථිකසුත්තවණ්ණනා

සුනක්ඛත්තවත්ථුවණ්ණනා

1. **අපුබ්බපදවණ්ණනාති** අත්ථසංවණ්ණනාවසෙන හෙට්ඨා අග්ගහිතතාය අපුබ්බස්ස අභිනවස්ස පදස්ස වණ්ණනා අත්ථවිභාවනා. ''හිත්වා පුනප්පුනාගතමත්ථ''න්ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා) හි වුත්තං. **මල්ලෙසූති** එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. **ඝායුදකසම්පන්නෙ වනසණ්ඩෙ විහරතීති** අනුපියසාමන්තා කතස්ස විහාරස්ස අභාවතො. යදි න තාව පවිට්ඨො, කස්මා ''පාවිසී''ති වුත්තන්ති ආහ **''පවිසිස්සාමී''**තිආදි, තෙන අවස්සං භාවිනි භූතෙ විය උපචාරා හොන්තීති දස්සෙති. ඉදානි තමත්ථං උපමාය විභාවෙන්තො **''යථා කි''**න්තිආදිමාහ. **එතන්ති** එතං ''අතිප්පගො බො''තිආදිකං චින්තනං **අහොසි. අතිවිය පගො බොති** අතිවිය පාතොව. ඡන්නකොපීනතාය, පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජුපගමෙන ච **ඡන්නපරිබ්බාජකං,** න නග්ගපරිබ්බාජකං.

2. යස්මා භගවතො උච්චාකුලප්පසුතතං, මහාභිනික්ඛමනනික්ඛන්තතං, අනඤ්ඤසාධාරණදුක්කරචරණං, විවෙකවාසං, ලොකසම්භාවිතතං, ඔවාදානුසාසනීහි ලොකස්ස බහුපකාරතං, පරප්පවාදමද්දනං, මහිද්ධිකතං , මහානුභාවතන්ති එවමාදිකං තංතංඅත්තපච්චක්ඛගුණවිසෙසං නිස්සාය යෙභුය්යෙන අඤ්ඤතිත්ථියාපි භගවන්තං දිස්වා ආදරගාරවබහුමානං දස්සෙන්තියෙව, තස්මා වුත්තං **''භගවන්තං දිස්වා මානථද්ධතං අකත්වා''**තිආදි. **ලොකසමුදාචාරවසෙනාති** ලොකොපචාරවසෙන. **චිරස්සන්ති** චිරකාලෙන. **ආදීනි වදන්ති** උපචාරවසෙන. **තස්සාති** භග්ගවගොත්තස්ස පරිබ්බාජකස්ස. **ගිහිසහායොති** ගිහිකාලතො පට්ඨාය සහායො. **පච්චක්ඛාතොති** යෙනාකාරෙන පච්චක්ඛානා, තං දස්සෙතුං **''පච්චක්ඛාමී''**තිආදි වුත්තං.

3. **උද්දිස්සාති** සත්ථුකාරභාවෙන උද්දිස්සාති අයමෙත්ථ අධිප්පායොති තං දස්සෙන්තො **''භගවා මෙ''**තිආදිමාහ. යදා සුනක්ඛත්තස්ස ''භගවන්තං පච්චක්ඛාමී''ති චිත්තං උප්පන්නං, වාචා භින්නා, තදා එවස්ස භගවතා සද්ධිං කොචි සම්බන්ධො නත්ථී අසක්‍යපුත්තියභාවතො සාසනතො පරිබාහිරත්තා. අයං තාවෙත්ථ සාසනයුත්ති, සා පනායං ඨපෙත්වා සාසනයුත්තිකොවිදෙ අඤ්ඤෙසං න සම්මදෙව විසයොති භගවා සබ්බසාධාරණවසෙනස්ස අත්තනා සම්බන්ධාභාවං දස්සෙතුං **''අපි නු''**ති ආදිං වත්වා සුනක්ඛත්තං **''කො සන්තො කං පච්චාචික්ඛසී''**ති ආහ. යස්මා මුඛාගතොයං සම්බන්ධො, න පූජාගතාදිකො, යො ච යාචකයාචිතබ්බතාවසෙන හොති, තදුභයඤ්චෙත්ථ නත්ථීති දස්සෙන්තො භගවා සුනක්ඛත්තං ''කො සන්තො කං පච්චාචික්ඛසී''ති අවොච, තස්මා තමත්ථං දස්සෙතුං **''යාචකො වා''**තිආදි වුත්තං. යාචිතකො වා යාචකං පච්චාචික්ඛෙය්‍යාති සම්බන්ධො. **ත්වං පන නෙව යාචකො** ''අහං භන්තෙ භගවන්තං උද්දිස්ස විහරිස්සාමී''ති එවං මම සන්තිකං අනුපගතත්තා. **න යාචිතකො** ''එහි ත්වං සුනක්ඛත්ත මමං උද්දිස්ස විහරාහී''ති එවං මයා අපත්ථිතත්තා.

කො සමානොති යාචකයාචිතකෙසු කො නාම හොන්තො. **කන්ති** යාචකයාචිතකෙසු එව කං නාම හොන්තං මං **පච්චාචික්ඛසි. තුච්ඡපුරිසාති** ඣානමග්ගාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මෙසු කස්සචිපි අභාවා රිත්තපුරිසා. නනු චායං සුනක්ඛත්තො ලොකියජ්ඣානානි, එකච්චාභිඤ්ඤඤ්ච උප්පාදෙසීති? කිඤ්චාපි උප්පාදෙසි, තතො පන භගවති ආඝාතුප්පාදනෙන සහෙව පරිහීනො අහොසි. අපරාධො නාම සුප්පටිපත්තියා විරජ්ඣනහෙතුභූතො කිලෙසුප්පාදොති ආහ **''යත්තකො තෙ අපරාධො, තත්තකො දොසො''**ති. **යාවඤ්චාති** අවධිපරිච්ඡෙදභාවදස්සනං ''යාවඤ්ච තෙන භගවතා''තිආදීසු (දී. නි. 1.3) විය. **තෙති** තයා. **ඉදන්ති** නිපාතමත්තං. **අපරද්ධන්ති** අපරජ්ඣිතං. ඉදං වුත්තං හොති – ''පච්චාචික්ඛාමිදානාහං භන්තෙ භගවන්ත''න්තිආදීනි වදන්තෙන තුච්ඡපුරිස තයා යාවඤ්චිදං අපරද්ධං, න තස්ස අපරාධස්ස පමාණං අත්ථීති.

4. **මනුස්සධම්මාති** භාවනානුයොගෙන විනා මනුස්සෙහි අනුට්ඨාතබ්බධම්මා. සො හි මනුස්සානං චිත්තාධිට්ඨානමත්තෙන ඉජ්ඣනතො තෙසං සම්භාවිතධම්මො විය යීතො තථා වුත්තො, මනුස්සග්ගහණඤ්චෙත්ථ තෙසු බහුලං පවත්තනතො. **ඉද්ධිභූතං පාටිහාරියං,** න ආදෙසනානුසාසනීපාටිහාරියන්ති අධිප්පායො. **කතෙති** පවත්තිතෙ. **නිය්‍යාතීති** නිග්ගච්ඡති, වට්ටදුක්ඛතො නිග්ගමනවසෙන පවත්තතීති අත්ථො. ධම්මෙ හි නිග්ගච්ඡන්තෙ තංසමඞ්ගිපුග්ගලො ''නිග්ගච්ඡතී''ති වුච්චති, අට්ඨකථායං පන නි-සද්දො උපසග්ගමත්තං, යාති ඉච්චෙව අත්ථොති දස්සෙතුං **ගච්ඡතීති** අත්ථො වුත්තො. **තක්‍යාති** පධානභාවෙන වුත්තස්ස අත්ථස්ස භුම්මවසෙන පටිනිද්දෙසොති තස්මිං

ධම්මෙ සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය නියාන්තෙති අයමෙත්ථ අත්ථොති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘තස්මිං…පෙ…. සංවත්තමානෙ’’**ති.

5. අග්ගන්ති ඤායතීති **අග්ගඤ්ඤං. ලොකපඤ්ඤත්තින්**ති ලොකස්ස පඤ්ඤාපනං. **ලොකස්ස අග්ගන්**ති ලොකුප්පත්තිසමයෙ **‘‘ඉදං නාම ලොකස්ස අග්ග’’න්ති එවං ජානිතබ්බං** බුජ්ඣිතබ්බං. **අග්ගමරියාදන්**ති ආදිමරියාදං.

6. **එත්තකං විප්පලපිත්වා**ති ‘‘න දානාහං භන්තෙ භගවන්තං උද්දිස්ස විහරිස්සාමී’’ති, ‘‘න හි පන මෙ භන්තෙ භගවා උත්තරිමනුස්සධම්මා ඉද්ධිපාටිහාරියං කරොතී’’ති, ‘‘න හි පන මෙ භන්තෙ භගවා අග්ගඤ්ඤං පඤ්ඤපෙතී’’ති ච එත්තකං විප්පලපිත්වා. ඉදං කිර සො භගවා සත්ථුකිච්චං ඉද්ධිපාටිහාරියං, අග්ගඤ්ඤපඤ්ඤාපනඤ්ච කාතුං න සක්කොතීති පකාසෙන්තො කථෙසි. තෙනාහ **‘‘සුනක්ඛත්තො කිරා’’**තිආදි. උත්තරවචනවසෙන පතිට්ඨාභාවතො **අප්පතිට්ඨො.** තතො එව **නිරවො** නිස්සද්දො.

ආදීනවදස්සනත්ථන්ති දිට්ඨධම්මිකස්ස ආදීනවස්ස දස්සනත්ථං. තෙනාහ **‘‘සයමෙව ගරහං පාපුණිස්සසී’’**ති. සම්පරායිකා පන ආදීනවා අනෙකවිධා, තෙ දස්සෙන්තො සුනක්ඛත්තො න සද්දහෙය්‍යාති දිට්ඨධම්මිකස්සෙව ගහණං . **අනෙකකාරණෙනා**ති ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහ’’න්තිආදිනා (දී. නි. 1.157, 255) අනෙකවිධෙන වණ්ණකාරණෙන. එවං මෙ අවණ්ණො න භවිස්සතීති අජ්ඣාසයෙන **අත්තනො බාලතාය** වණ්ණාරහානං **අවණ්ණං කථෙත්වා.** එවං භගවා මක්ඛිභාවෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පුන තස්ස කථනෙ කාරණං විභාවෙතුං ‘‘ඉති ඛො තෙ’’තිආදිමාහාති තං දස්සෙතුං **‘‘තතො’’**තිආදි වුත්තං. එවඤ්හි සුනක්ඛත්තස්ස අප්පකොපි වචනොකාසො න භවිස්සතීති. **අපක්කමී**ති අත්තනා යථාඨිතා වුට්ඨාය අපසක්කි. **අපක්කන්තො** සාසනතො භට්ඨො. තෙනාහ **‘‘චුතො’’**ති. **එවමෙවා**ති අපක්කමන්තො ච න යථා තථා අපක්කමි, යථා පන කායස්ස භෙදා අපායෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය, එවමෙව **අපක්කමි.**

කොරඛත්තියවත්ථුවණ්ණනා

7. **ද්වීහි පදෙහී**ති ද්වීහි වාක්‍යෙහි **ආරද්ධං** බ්‍යතිරෙකවසෙන තදුභයත්ථනිද්දෙසවසෙන උපරිදෙසනාය පවත්තත්තා. **අනුසන්ධිදස්සනවසෙනා**ති යථානුසන්ධිසඞ්ඛාතඅනුසන්ධිදස්සනවසෙන.

එකං සමයන්ති ච භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **‘‘එකස්මිං සමයෙ’’**ති ච. **ථූලූ නාම ජනපදො**ති ජනපදිනං රාජකුමාරානං වසෙන තථාලද්ධනාමො. කුක්කුරවතං සමාදානවසෙන එතස්මිං අත්ථීති **කුක්කුරවතිකො**ති ආහ **‘‘සමාදින්නකුක්කුරවතො’’**ති. **අඤ්ඤම්පී**ති ‘‘චතුක්කොණ්ඩිකස්සෙව විචරණං, තථා කත්වාව ඛාදනං, භුඤ්ජනං, වාමපාදං උද්ධරිත්වා මුත්තස්ස විස්සජ්ජන’’න්ති එවමාදිකං අඤ්ඤම්පි සුනඛෙහි කාතබ්බකිරියං. චතූහි සරීරාවයවෙහි කුණ්ඩනං ගමනං **චතුක්කොණ්ඩො,** සො එතස්මිං අත්ථීති **චතුක්කොණ්ඩිකො.** සො පන යස්මා චතූහි සරීරාවයවෙහි සඞ්ඝට්ටිතගමනො හොති, තස්මා වුත්තං **‘‘චතුසඞ්ඝට්ටිතො’’**ති. තෙනෙවාහ **‘‘ද්වෙ ජණ්ණූනී’’**තිආදි. **භක්ඛසන්**ති වා භක්ඛිතබ්බං, අසිතබ්බඤ්ච. තෙනෙවාහ **‘‘යං කිඤ්චි ඛාදනීයං භොජනීය’’**න්ති. කාමං ඛාදනඤ්ච නාම මුඛෙන කාතබ්බං, හත්ථෙන පන තත්ථ උපනාමනං නිවාරෙතුං අවධාරණං කතන්ති ආහ **‘‘හත්ථෙන අපරාමසිත්වා’’**ති, අග්ගහෙත්වාති අත්ථො. **සුන්දරරූපො**ති සුන්දරභාවො. **වතා**ති **පත්ථනත්ථෙ නිපාතො** ‘‘අහො වතාහං ලාභී අස්ස’’න්තිආදීසු විය. ‘‘සමණෙන නාම එවරූපෙන භවිතබ්බං අහො වතාහං එදිසො භවෙය්‍ය’’න්ති එවං තස්ස පත්ථනා අහොසි. තෙනාහ **‘‘එවං කිරා’’**තිආදි.

ගරහත්ථෙ අපි-කාරො ‘‘අපි සිඤ්චෙ පලණ්ඩක’’න්තිආදීසු විය. **අරහන්තෙ ච** බුද්ධෙ, බුද්ධසාවකෙ ‘‘අරහන්තො ඛීණාසවා න හොන්තී’’ති එවං **තස්ස දිට්ඨි උප්පන්නා.** යථාහ **මහාසීහනාදසුත්තෙ** ‘‘නත්ථි සමණස්ස ගොතමස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මා අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසා’’ති (ම. නි. 1.146). **සත්තමං දිවසන්**ති භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං. **අලසකෙනා**ති අජීරණෙන ආමරොගෙන.

අට්ඨිතවමත්තතාය **පුරාණපණ්ණසදිසො. බීරණත්ථම්බකන්**ති බීරණගච්ඡං.

මත්තා එතස්ස අත්ථීති **මත්තං,** භොජනමත්තවන්තන්ති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘පමාණයුත්ත’’**න්ති. **මන්තා මන්තා**ති මන්තාය මන්තාය.

8. **එකද්වීහිකාය** ගණනාය. **නිරාහාරොව අහොසි** භගවතො වචනං අඤ්ඤථා කාතුකාමො, තථාභූතොපි සත්තමෙ දිවසෙ උපට්ඨාකෙන උපනීතං භක්ඛසං දිස්වා ‘‘ධී’’ති උපට්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තො භොජනතණ්හාය ආකඞ්ඛියමානහදයො තං කුච්ඡිපූරං භුඤ්ජිත්වා භගවතා වුත්තනියාමෙනෙව කාලමකාසි. තෙන වුත්තං **‘‘අථස්සා’’**තිආදි. **සචෙපි…පෙ…. චින්තෙය්‍යා**ති යදි එසො අචෙලො ‘‘ධී’’ති පච්චුපට්ඨපෙත්වා ‘‘අජ්ජපි අහං න භුඤ්ජෙය්‍ය’’න්ති චින්තෙය්‍ය, තථාචින්තනෙ සතිපි දෙවතාවිග්ගහෙන **තං දිවසං…පෙ…. කරෙය්‍ය.** කස්මා? **අද්වෙජ්ඣවචනා හි තථාගතා,** න තෙසං වචනං විතථං හොති.

ගතගතට්ඨානං අඞ්ගණමෙව හොතීති තෙහි තං කඩ්ඪිත්වා ගච්ඡන්තෙහි ගතගතප්පදෙසො උත්තරකසාමන්තා විවටඞ්ගණමෙව හුත්වා උපට්ඨාති. **තෙති** තිත්ථියා. **සුසානංයෙව ගන්ත්වාති** ''බීරණත්ථම්බකං අතික්කමිස්සාමා''ති ගච්ඡන්තාපි අනෙකවාරං තං අනුසංයායිත්වා පුනපි තංයෙව සුසානං උපගන්ත්වා.

9. **ඉදන්ති** ඉදං මතසරීරං. **''තමෙව වා සරීරං කථාපෙසීති** තං සරීරං අධිට්ඨහිත්වා යීතපෙතෙන කථාපෙසී''ති කෙචි. කොරඛත්තියං වා අසුරයොනිතො ආනෙත්වා කථාපෙතු අඤ්ඤං වා පෙතං, කො එත්ථ විසෙසො. **''අචින්තෙයොා හි බුද්ධවිසයො''**ති පන වචනතො තදෙව සරීරං සුනක්ඛත්තෙන පහතමත්තං බුද්ධානුභාවෙන උට්ඨාය තමත්ථං ඤාපෙසීති දට්ඨබ්බං. පුරිමොයෙව පන අත්ථො අට්ඨකථාසු විනිච්ඡිතො. තථා හි වක්ඛති ''නිබ්බත්තට්ඨානතො''තිආදි (දී. නි. අට්ඨ. 3.10).

10. **විපාකන්ති** ඵලං, අත්ථනිබ්බත්තීති අත්ථො.

සමානෙතබ්බානීති සම්මා ආනෙතබ්බානි, සරූපතො ආනෙත්වා දස්සෙතබ්බානීති අත්ථො. පාටිහාරියානං පඨමාදිතා භගවතා වුත්තානුපුබ්බියා වෙදිතබ්බා. කෙචි පනෙත්ථ ''පරචිත්තවිභාවනං, ආයුපරිච්ඡෙදවිභාවනං, බ්‍යාධිවිභාවනං, ගතිවිභාවනං, සරීරනික්ඛෙපවිභාවනං, සුනක්ඛත්තෙන සද්ධිං කථාවිභාවනඤ්චාති ඡ පාටිහාරියානී''ති වදන්ති, තං යදි සුනක්ඛත්තස්ස චිත්තවිභාවනං සන්ධාය වුත්තං, එවං සති ''සත්තා''ති වත්තබ්බං තස්ස භාවිඅවණ්ණවිභාවනාය සද්ධිං. අථ අචෙලස්ස මරණචිත්තවිභාවනං, තං ''සත්තමං දිවසං කාලං කරිස්සතී''ති ඉමිනා සඞ්ගහිතන්ති විසුං න වත්තබ්බං, තස්මා අට්ඨකථායං වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බං.

අචෙලකළාරමට්ටකවත්ථුවණ්ණනා

11. **නික්ඛන්තදන්තමට්ටකොති** නික්ඛන්තදන්තො මට්ටකො. සො කිර අචෙලකභාවතො පුබ්බෙ මට්ටකිතො හුත්වා විචරි විවරදන්තො ච, තෙන නං ''කොරමට්ටකො''ති සඤ්ජානන්ති. යං කිඤ්චි තස්ස දෙන්තො ''සාධුරූපො අයං සමණො''ති සම්භාවෙන්තො අග්ගං සෙට්ඨංයෙව දෙන්ති. තෙන වුත්තං **''ලාභග්ගං පත්තො, අග්ගලාභං පත්තො''**ති. බහූ අචෙලකා තං පරිවාරෙත්වා විචරන්ති, ගහට්ඨා ච තං බහූ අඩ්ඪා විභවසම්පන්නා කාලෙන කාලං උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසන්ති. තෙන වුත්තං **''යසග්ගං අග්ගපරිවාරං පත්තො''**ති. **වතානියෙව** පජ්ජිතබ්බතො පදානි. අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො **වතකොට්ඨාසා වා. සමත්තානීති** සමං අත්තනි ගහිතානි. **පුරත්ථිමෙනාති එන-**සද්දසම්බන්ධෙන ''වෙසාලි''න්ති උපයොගවචනං, අවිදූරත්ථෙ ච **එන-**සද්දො පඤ්චමාන්තොති ආහ **''වෙසාලිතො අවිදූරෙ''**ති.

12. සාසනෙ පරිචයවසෙන **තිලක්ඛණාහතං පඤ්හං පුච්ඡි. න සම්පායාසීති** නාවබුජ්ඣි න සම්පාදෙසි. තෙනාහ **''සම්මා ඤාණගතියා''**තිආදි. **සම්පායනං** වා සම්පාදනං. පඤ්හං පුට්ඨස්ස ච **සම්පාදනං** නාම සම්මදෙව කථනන්ති තදභාවං දස්සෙන්තො **''අථ වා''**තිආදිමාහ. කොපවසෙන තස්ස අක්ඛීනි කම්පනභාවං ආපජ්ජිංසූති ආහ **''කම්පනක්ඛීනිපි පරිවත්තෙත්වා''**ති. **කොපන්ති** කොධං, සො පන චිත්තස්ස පකුප්පනවසෙන පවත්තතීති ආහ **''කුප්පනාකාර''**න්ති . **දොසන්ති** ආඝාතං, සො පන ආරම්මණෙ දූස්සනවසෙන පවත්තීති ආහ **''දූස්සනාකාර''**න්ති. **අතුට්ඨාකාරන්ති** තුට්ඨියා පීතියා පටිපක්ඛභූතප්පවත්තිආකාරං. කායවචීවිකාරෙහි **පාකටමකාසි. මා වත නොති** එත්ථ **මාති** පටික්ඛෙපො, **නොති** මය්හන්ති අත්ථොති ආහ **''අහො වත මෙ න භවෙය්‍යා''**ති. **මං වත නොති** එත්ථ පන **නොති** සංසයෙති ආහ **''අහොසි වත නු මමා''**ති.

14. **පරිපුබ්බො දහිත-**සද්දො වත්ථනිවාසනං වදතීති ආහ **''පරිදහිතො නිවත්ථවත්ථො''**ති. යසනිමිත්තකතාය ලාභස්ස යසපරිහානියාව ලාභපරිහානි වුත්තා හොතීති පාළියං **''යසා නිහීනො''**ති වුත්තං.

අචෙලපාථිකපුත්තවත්ථුවණ්ණනා

15. ''අහං සබ්බං ජානාමී''ති එවං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං වදති පටිජානාතීති ඤාණවාදො, තෙන මයා **ඤාණවාදෙන සද්ධිං. අතික්කම්ම ගච්ඡතොති** උපඩ්ඪභාගෙන පරිච්ඡින්නං පදෙසං අතික්කමිත්වා ඉද්ධිපාටිහාරියං කාතුං ගච්ඡතො. කිං පනායං අචෙලො පාථිකපුත්තො අත්තනො පමාණං න ජානාතීති? නො න ජානාති. යදි එවං, කස්මා සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජීති? ''එවාහං ලොකෙ පාසංසො භවිස්සාමී''ති කොහඤ්ඤෙ ඨත්වා සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජි. තෙන වුත්තං **''නගරවාසිනො''**තිආදි. **පට්ඨපෙත්වාති** යුගග්ගාහං ආරභිත්වා.

16. **හීනජ්ඣාසයත්තා...පෙ.... උදපාදි.** වුත්තඤ්හෙතං ''හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ එව සත්තෙ සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්තී''ති (සං. නි. 2.98).

යස්මා තථාවුත්තා වාචා තථාරූපචිත්තහෙතුකා, තඤ්ච චිත්තං තථාරූපදිට්ඨිචිත්තහෙතුකං, තස්මා ''තං වාචං අප්පහාය''ති වත්වා යථා තස්සා අප්පහානං හොති, තං දස්සෙන්තො ''තං චිත්තං අප්පහාය''ති ආහ, තස්ස ච යථා අප්පහානං හොති, තං දස්සෙතුං ''තං දිට්ඨිං අප්පටිනිස්සජ්ජිත්වා''ති අවොච. යස්මා වා තථාරූපා වාචා මහාසාවජ්ජා,

චිත්තං තතො මහාසාවජ්ජතරං තංසමුට්ඨාපකභාවතො, දිට්ඨි පන තතො මහාසාවජ්ජතමා තදුභයස්ස මූලභාවතො, තස්මා තෙසං මහාසාවජ්ජතාය ඉමං විභාගං දස්සෙත්වා අයං අනුක්කමො ඨපිතොති වෙදිතබ්බො. තෙසං පන යථා පහානං හොති, තං දස්සෙතුං **"අහ"**න්තිආදි වුත්තං. **"නාහං බුද්ධො"ති වදන්තොති** සාඨෙය්‍යෙන විනා උජුකමෙව "අහං බුද්ධො න හොමී"ති වදන්තො. **චිත්තදිට්ඨිප්පහානෙපි** එසෙව නයො. **විපතෙය්‍යාති** එත්ථ **වි**-සද්දො පඨමෙ විකප්පෙ උපසග්ගමත්තං, දුතියෙ පන විසරණත්ථොති ආහ **"සත්තධා වා පන ඵලෙය්‍යා"**ති.

17. **එකංසෙනාති** එකන්තෙන, එකන්තිකං පන වචනපරියායවිනිමුත්තං හොතීති ආහ **"නිප්පරියායෙනා"**ති. **ඔධාරිතාති** අවධාරිතා නියමෙත්වා භාසිතා. **විගතරූපෙනාති** අපගතසභාවෙන . තෙනාහ **"විගච්ඡිතසභාවෙනා"**ති, ඉද්ධානුභාවෙන අපනීතසකභාවෙන. තෙන වුත්තං **"අත්තනො"**තිආදි.

18. ද්වයං ගච්ඡතීති **ද්වයගාමිනී.** කීදිසං ද්වයන්ති ආහ **"සරූපෙනා"**තිආදි. අයඤ්හි සො ගණ්ඩස්සුපරිපොට්ඨබ්බාදොසං.

19. අජිතස්ස ලිච්ඡවිසෙනාපතිස්ස මහානිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො ආගන්ත්වා අචෙලස්ස පාථිකපුත්තස්ස සන්තිකෙ පරොදනං. **අභාවාති** පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරස්ස පාටිහාරියකරණස්ස අභාවා. භගවා පන සන්නිපතිතපරිසායං පසාදජනනත්ථං තදනුරූපං පාටිහාරියමකාසියෙව. යථාහ **"තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා"**තිආදි.

ඉද්ධිපාටිහාරියකථාවණ්ණනා

20. නිචයනං ධනධඤ්ඤානං සඤ්චයනං **නිචයො,** තත්ථ නියුත්තාති **නෙචයිකා,** ගහපති එව නෙචයිකා **ගහපතිනෙචයිකා.** එත්තකානි ජඞ්ඝසහස්සානීති පරිමාණාභාවතො **සහස්සෙහිපි අපරිමාණගණනා. තෙනෙවාති** ඉමස්ස වසෙන සන්නිපතිතාය එවං මහතියා පරිසාය බන්ධනමොක්ඛං කාතුං ලබ්භති, එතෙනෙව කාරණෙන.

21. **චිත්තුත්‍රාසභයන්ති** චිත්තස්ස උත්‍රාසනාකාරෙන පවත්තභයං, න ඤාණභයං, නාපි "භායති එතස්මා"ති එවං වුත්තං ආරම්මණභයං. **ඡම්භිතත්තන්ති** තෙනෙව චිත්තුත්‍රාසභයෙන සකලසරීරස්ස ඡම්භිතභාවො. **ලොමහංසොති** තෙනෙව භයෙන, තෙන ච ඡම්භිතත්තෙන සකලසරීරෙ ලොමානං හට්ඨභාවො, සො පන තෙසං භිත්තියං නාගදන්තානං විය උද්ධංමුඛතාති ආහ **"ලොමානං උද්ධග්ගභාවො"ති. අන්තන්තෙන ආවිජ්ඣිත්වාති** අත්තනො නිසීදනත්ථං නිගුළ්හට්ඨානං උපපරික්ඛන්තො පරිබ්බාජකාරාමං පරියන්තෙන අනුසංයායිත්වා, කස්සචිදෙව සුනක්ඛත්තස්ස වා සුනක්ඛත්තසදිසස්ස වා සබ්බඤ්ඤුපටිඤ්ඤං අප්පහාය සත්ථු සම්මුඛීභාවෙ සත්තධා තස්ස මුද්ධාඵලනං ධම්මතා. තෙන වුත්තං **"මා නස්සතු බාලො"**තිආදි.

22. **සංසප්පතීති** තත්ථෙව පාසාණඵලකෙ බාලදාරකො විය උට්ඨාතුං අසක්කොන්තො අවසීදනවසෙන ඉතො චිතො ච සංසප්පති. තෙනාහ **"ඔසීදතී"ති. තත්ථෙව සඤ්චරතීති** තස්මිංයෙව පාසාණෙ ආනිසදුපට්ඨිනො සඤ්චලනං නිසජ්ජවසෙනෙව සඤ්චරති, න උට්ඨාය පදසා.

23. **විනට්ඨරූපොති** සම්භාවනාය විනාසෙන, ලාභස්ස විනාසෙන ච විනට්ඨසභාවො.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

25. **ගොයුත්තෙහීති** බලවන්තබලිබද්දයොජිතෙහි.

26. **තස්සාති** ජාලියස්ස. අයඤ්හි මණ්ඩිසෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුණි, තතො පුරෙතරං භගවතො ගුණානං අජානනකාලෙ අයං පවත්ති. තෙනෙවාහ **"තිට්ඨතු තාව පාටිහාරියං...පෙ.... පරාජයො භවිස්සතී"**ති.

27. **තිණසීහොති** තිණසදිසහරිතවණ්ණො සීහො. **කාළසීහොති** කාළවණ්ණො සීහො. **පණ්ඩුසීහොති** පණ්ඩුවණ්ණො සීහො. **කෙසරසීහොති** කෙසරවන්තො සෙතවණ්ණො, ලොහිතවණ්ණො වා සීහො. **මිගරඤ්ඤොති** එත්ථ **මිග**-සද්දො කිඤ්චාපි පසදකුරුඞ්ගාදීසු කෙසුචිදෙව චතුප්පදෙසු නිරුළ්හො, ඉධ පන සබ්බසාධාරණවසෙනාති දස්සෙන්තො **"මිගරඤ්ඤොති සබ්බචතුප්පදානං රඤ්ඤො"**ති වුත්තං. ආගන්ත්වා සෙති එත්ථාති **ආසයො,** නිවාසනට්ඨානං. **සීහනාදන්ති** පරිස්සයානං සහනතො, පටිපක්ඛස්ස ච හනනතො "සීහො"ති ලද්ධනාමස්ස මිගාධිපස්ස ඝොසං, සො පන තෙන යස්මා කුතොචිපි අභීතභාවෙන පවත්තීයති, තස්මා වුත්තං **"අභීතනාද"**න්ති. තත්ථ තත්ථ තාසු තාසු දිසාසු ගන්ත්වා චරිතබ්බතාය භක්ඛිතබ්බතාය **ගොචරො** සාසොති ආහ **"ගොචරායාති ආහාරත්ථායා"**ති. වරං වරන්ති මිගසඞ්ඝෙ මිගසමූහෙ මුදුමංසතාය වරං වරං මහිංසවනවරාහාදිං වධිත්වාති යොජනා. තෙනාහ **"ථූලං ථූල"**න්ති. වරවරභාවෙන හි තස්ස වරභාවො ඉච්ඡිතො. සූරභාවං සන්නිස්සිතං **සූරභාවසන්නිස්සිතං,** තෙන. සූරභාවෙනාපි හි "කිං ඉමෙ පාණකෙ දුබ්බලෙ හන්ත්වා"ති අප්පථාමෙසු පාණෙසු කාරුඤ්ඤං උපතිට්ඨති.

28. **විසාසොති** පරස්ස භක්ඛිතසෙසතාය විරූපො සාසො විසාසො, උච්ඡිට්ඨං. තෙනාහ ‘‘භක්ඛිතාතිරිත්තමංස’’න්ති, තස්මිං **විසාසෙ,** විසාසනිමිත්තන්ති අත්ථො. **අස්මිමානදොසෙනාති** අස්මිමානදොසහෙතු, අහංකාරනිමිත්තන්ති අත්ථො. සො පනස්ස අස්මිමානො යථා උප්පජ්ජි, තං දස්සෙතුං **‘‘තත්‍රාය’’**න්තිආදි වුත්තං.

‘‘සෙගාලකංයෙවා’’තිපි පාඨො, යථාවුත්තොව අත්ථො. **භෙරණ්ඩකංයෙවාති** භෙරණ්ඩසකුණරවසදිසංයෙව, **භෙරණ්ඩො** නාම එකො පක්ඛී ද්විමුඛො, තස්ස කිර සද්දො අතිවිය විරූපො අමනාපො. තෙනාහ **‘‘අප්පියඅමනාපසද්දමෙවා’’**ති. සම්මාපටිපත්තියා විසෙසතො සුට්ඨු ගතාති **සුගතා,** සම්මාසම්බුද්ධා. තෙ අපදායන්ති සොධෙන්ති සත්තසන්තානං එතෙහීති **සුගතාපදානානි,** තිස්සො සික්ඛා. යස්මා තාහි තෙ ‘‘සුගතා’’ති ලක්ඛීයන්ති, තා ච තෙසං ඔවාදභූතා, තස්මා **‘‘සුගතලක්ඛණෙසූ’’**තිආදි වුත්තං. යදි තා සුගතස්ස ලක්ඛණභූතා, සාසනභූතා ච, කථං පනෙස පාථිකපුත්තො තත්ථ තාසු සික්ඛාසු ජීවති, කො තස්ස තාහි සම්බන්ධොති ආහ **‘‘එතස්ස හී’’**තිආදි. **සම්බුද්ධානං දෙමාති දෙන්තීති** බුද්ධසඤ්ඤාය දෙන්තීති අධිප්පායො. තෙන **එස…පෙ.… ජීවති නාම** න සුගතන්වයඅජ්ඣුපගමනතො. **‘‘තථාගතෙ’’**තිආදි එකත්තෙ පුථුවචනන්ති ආහ **‘‘තථාගත’’**න්තිආදි. **බහුවචනං එව** ගරුස්මිං එකස්මිම්පි බහුවචනප්පයොගතො **එකවචනං විය වුත්තං** වචනවිපල්ලාසෙන.

29. **සමෙක්ඛිත්වාති** සමං කත්වා මිච්ඡාදස්සනෙන අපෙක්ඛිත්වා, තං පන අපෙක්ඛනං තථා මඤ්ඤනමෙවාති ආහ **‘‘මඤ්ඤිත්වා’’**ති. පුබ්බෙ වුත්තං සමෙක්ඛනම්පි මඤ්ඤනං එවාති වුත්තං **‘‘අමඤ්ඤීති පුන අමඤ්ඤිත්ථා’’**ති, තෙන අපරාපරං තස්ස මඤ්ඤනප්පවත්තිං දස්සෙති. භෙරණ්ඩකරවං කොසති වික්කොසතීති **කොත්ථු.**

30. තෙ තෙ පාණෙ බ්‍යාපාදෙන්තො සසතීති බ්‍යග්ඝොති ඉමිනා නිබ්බචනෙන ‘‘බ්‍යග්ඝො’’ති මිගරාජස්සපි සියා නාමන්ති ආහ **‘‘බ්‍යග්ඝොති මඤ්ඤතීති සීහොහමස්මීති මඤ්ඤතී’’**ති. යදිපි යථාවුත්තනිබ්බචනවසෙන සීහොපි ‘‘බ්‍යග්ඝො’’ති වත්තබ්බතං අරහති, බ්‍යග්ඝ-සද්දො පන මිගරාජෙ එව නිරූළ්හොති දස්සෙන්තො **‘‘සීහෙන වා’’**තිආදිමාහ.

31. සීහෙන විචරිතවනෙ සංවඩ්ඪත්තා වුත්තං ‘‘මහාවනෙ සුඤ්ඤවනෙ විවඩ්ඪො’’ති.

34. **කිලෙසබන්ධනාති** තණ්හාබන්ධනතො. තණ්හාබන්ධනඤ්හි ථිරං දළ්හබන්ධනං දුම්මොචනීයං. යථාහ –

‘‘සාරත්තරත්තා මණිකුණ්ඩලෙසු,
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා;
එතං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා,
ඔහාරිනං සිථිලං දුප්පමුඤ්ච’’න්ති. (ධ. ප. 346; ජා. 1.2.102);

කිලෙසබන්ධනාති වා දසවිධසංයොජනතො. **මහාවිදුග්ගං නාම චත්තාරො ඔඝා** මහන්තං ජලවිදුග්ගං විය අනුපචිතකුසලසම්භාරෙහි දුග්ගමට්ඨෙන.

අග්ගඤ්ඤපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනා

36. **ඉමස්ස** පදස්ස. ඉදං නාම ලොකස්ස අග්ගන්ති ජානිතබ්බං, තං **අග්ගඤ්ඤං,** සො පන ලොකස්ස උප්පත්තික්කමො පවත්ති පවෙණී වාති ආහ **‘‘ලොකුප්පත්තිචරියවංස’’**න්ති. සම්මාසම්බොධිතො උත්තරිතරං නාම කිඤ්චි නත්ථී පජානිතබ්බෙසු, තං පන කොටිං කත්වා දස්සෙන්තො **‘‘යාව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණා පජානාමී’’**ති ආහ. ‘‘මම පජානනා’’ති අස්සාදෙන්තො තණ්හාවසෙන, ‘‘අහං පජානාමී’’ති අභිනිවිසන්තො දිට්ඨිවසෙන, ‘‘සුට්ඨු පජානාමි සම්මා පජානාමී’’ති පග්ගණ්හන්තො මානවසෙන න පරාමසාමීති යොජනා. ‘‘පච්චත්තඤ්ඤෙවා’’ති පදං ‘‘නිබ්බුති විදිතා’’ති පදද්වයෙනාපි යොජෙතබ්බං ‘‘පච්චත්තංයෙව උප්පාදිතා නිබ්බුති ච පච්චත්තංයෙව විදිතා’’ති, සයම්භුඤාණෙන නිබ්බත්තිතා නිබ්බුති සයමෙව විදිතාති අත්ථො. අට්ඨකථායං පන ‘‘පච්චත්ත’’න්ති පදං විවිධවිභත්තිකං හුත්වා ආවුත්තිනයෙන ආවත්තතීති දස්සෙතුං **‘‘අත්තනායෙව අත්තනී’’**ති වුත්තං. **අවිදිතනිබ්බානාති** අප්පටිලද්ධනිබ්බානා මිච්ඡාපටිපන්නත්තා. පජානනම්පි හි තදධිගමවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. එති ඉට්ඨභාවෙන පවත්තතීති **අයො,** සුඛං. තප්පටික්ඛෙපෙන **අනයො,** දුක්ඛං. තදෙව හිතසුඛස්ස බ්‍යසනතො **බ්‍යසනං.**

37. **තං දස්සෙන්තොති** භගවාපි ‘‘අඤ්ඤතිත්ථියො තත්ථ සාරසඤ්ඤී’’ති තං දස්සෙන්තො. **ආධිපච්චභාවෙනාති** ආධිපච්චසභාවෙන. යස්ස ආචරියවාදස්ස වසෙන පුරිසො ‘‘ආචරියො’’ති වුච්චති, සො ආචරියවාදො ආචරියභාවොති ආහ **‘‘ආචරියභාවං ආචරියවාද’’**න්ති. **එත්ථාති** ආචරියවාදෙ. **ඉති කත්වාති** ඉමිනා කාරණෙන. **සොති** ආචරියවාදො. **‘‘අග්ගඤ්ඤං’’ ත්වෙව වුත්තො** අග්ගඤ්ඤවිසයත්තා. **කෙන විහිතන්ති** කෙන පකාරෙන විහිතං. තෙනාහ **‘‘කෙන විහිතං කින්ති විහිත’’**න්ති. **බ්‍රහ්මජාලෙති** බ්‍රහ්මජාලසංවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.28). තත්ථ හි විත්ථාරතො වුත්තවිධිං ඉධ අතිදිසති, පාළි පන තත්ථ චෙව ඉධ ච එකසදිසා වාති.

41. ඛිඩ්ඩා පදොසිකා මූලභූතා එත්ථ සන්තීති **ඛිඩ්ඩාපදොසිකං,** ආචරියකං. තෙනෙවාහ **"ඛිඩ්ඩාපදොසිකමූලක"**න්ති. **මනොපදොසික**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

47. යෙන වචනෙන අබ්භාචික්ඛන්ති, තස්ස අවිජ්ජමානතා නාම අත්ථවසෙනෙවාති ආහ **"අසංවිජ්ජමානට්ඨෙනා"**ති. **තුච්ඡා, මුසාති** ච කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"තුච්ඡෙන, මුසාවාදෙනා"**ති. වචනස්ස අන්තොසාරං නාම අවිපරීතො අත්ථොති තදභාවෙනාහ **"අන්තොසාරවිරහිතෙනා"**ති. **අභිආචික්ඛන්තීති** අභිභවිත්වා සට්ටෙන්තා කථෙන්ති, අක්කොසන්තීති අත්ථො. **විපරීතසඤ්ඤොති** අයාථාවසඤ්ඤො. **සුභං විමොක්ඛ**න්ති ''සුභ''න්ති වුත්තවිමොක්ඛං. **වණ්ණකසිණ**න්ති සුනීලකසුපීතකාදිවණ්ණකසිණං. **සබ්බ**න්ති යං සුභං, අසුභඤ්ච වණ්ණකසිණං, තඤ්ච සබ්බං. **න අසුභ**න්ති අසුභම්පි ''අසුභ''න්ති තස්මිං සමයෙ න සඤ්ජානාති, අථ ඛො ''සුභං'' ත්වෙව සඤ්ජානාතීති අත්ථො. **විපරීතා** අයාථාවගාහිතාය, අයාථාවවාදිතාය ච.

48. යස්මා සො පරිබ්බාජකො අවිස්සට්ඨමිච්ඡාගාහිතාය සම්මා අප්පටිපජ්ජිතුකාමො සම්මාපටිපන්නං විය මං සමණො ගොතමො, භික්ඛවො ච සඤ්ජානන්තූති අධිප්පායෙන **"තථා ධම්මං දෙසෙතූ"**න්තිආදිමාහ, තස්මා වුත්තං **"මයා එතස්ස…පෙ…. වට්ටතී"**ති. **මම්ම**න්ති මම්මප්පදෙසං පීළාජනනට්ඨානං. **සුට්ඨූති** සක්කච්චං. යථා න විනස්සති, එවං **අනුරක්ඛ.**

වාසනායාති කිලෙසක්ඛයාවහාය පටිපත්තියා වාසනාය. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

පාථිකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

2. උදුම්බරිකසුත්තවණ්ණනා

නිග්‍රොධපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා

49. **උදුම්බරිකායාති** සම්බන්ධෙ සාමිවචනන්ති ආහ **"උදුම්බරිකාය දෙවියා සන්තකෙ පරිබ්බාජකාරාමෙ"**ති. "උදුම්බරිකාය"න්ති වා පාඨො, තථා සති අධිකරණෙ එතං භුම්මං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො උදුම්බරිකාය රඤ්ඤො දෙවියා නිබ්බත්තිතො ආරාමො උදුම්බරිකා, තස්සං උදුම්බරිකායං. තෙනාහ **"උදුම්බරිකාය දෙවියා සන්තකෙ"**ති. තාය හි නිබ්බත්තිතො තස්සා සන්තකො. වරණාදිපායවසෙන චෙත්ථ නිබ්බත්තත්ථබොධකස්ස සද්දස්ස අදස්සනං. **සන්ධානොති** භින්නානම්පි තෙසං සන්ධාපනෙන "සන්ධානො"ති එවං ලද්ධනාමො. **සංවණ්ණිතොති** පසංසිතො. **ඉරියතීති** පවත්තති. **අරියෙන ඤාණෙනාති** කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියෙන ලොකුත්තරෙන ඤාණෙන. **අරියාය විමුත්තියාති** සුවිසුද්ධාය ලොකුත්තරඵලවිමුත්තියා.

දිවා-සද්දො දින-සද්දො විය දිවසපරියායො, තස්ස විසෙසනභාවෙන වුච්චමානො දිවා-සද්දො සවිසෙසං දිවසභාගං දීපෙතීති ආහ **"දිවසස්ස දිවා"**තිආදි. යස්මා සමාපන්නස්ස චිත්තං නානාරම්මණතො පටිසංහතං හොති, ඣානසමඞ්ගී ච පවිවෙකූපගමනෙන සඞ්ගණිකාභාවතො එකාකියාය නිලීනො විය හොති, තස්මා වුත්තං **"තතො තතො…පෙ…. ගතො"**ති. මනො භවන්ති මනසො විවට්ටනිස්සිතං වඩ්ඪිං ආවහන්තීති **මනොභාවනියාති** ආහ **"මනවඩ්ඪකාන"**න්තිආදි. **උන්නමති** න සඞ්කුචති, අලීනඤ්ච හොතීති අත්ථො.

51. **යාවතාති** යාවන්තොති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"යත්තකා"**ති. **තෙසන්ති** නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. නිද්ධාරණඤ්ච කෙනචි විසෙසෙන ඉච්ඡිතබ්බං. යෙහි ච ගුණවිසෙසෙහි සමන්නාගතා භගවතො සාවකා උපාසකා රාජගහෙ පටිවසන්ති, අයඤ්ච තෙහි සමන්නාගතොති ඉමං විසෙසං දීපෙතුං **"තෙසං අබ්භන්තරො"**ති වුත්තං. තෙනාහ **"භගවතො කිරා"**තිආදි.

52. **තෙසන්ති** පරිබ්බාජකානං. **කථායාති** තිරච්ඡානකථාය. **දස්සනෙනාති** දිට්ඨිදස්සනෙන. **ආකප්පෙනාති** වෙසෙන. **කුත්තෙනාති** කිරියාය. **ආචාරෙනාති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං ආචරිතබ්බආචාරෙන. **විහාරෙනාති** රත්තින්දිවං විහරිතබ්බවිහරණෙන. **ඉරියාපථෙනාති** ඨානාදිඉරියාපථෙන. අඤ්ඤාකාරතාය අඤ්ඤතිත්ථෙ නියුත්තාති **අඤ්ඤතිත්ථියා. සඞ්ගන්ත්වා** සමාගන්ත්වා **රාසී හුත්වා** පරෙහි **නිසින්නට්ඨානෙ.** අරඤ්ඤානි ච තානි වනපත්ථානි චාති **අරඤ්ඤවනපත්ථානි.** තත්ථ යං අරඤ්ඤකඞ්ගනිප්ඵාදකං ආරඤ්ඤකානං, තං "අරඤ්ඤ"න්ති වෙදිතබ්බං. **වනපත්ථන්ති** ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං, යත්ථ න කසීයති න වප්පීයති. වුත්තඤ්හෙතං "වනපත්ථන්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන"න්ති "වනපත්ථන්ති වනසණ්ඩානමෙතං සෙනාසනානං, වනපත්ථන්ති භීසනකානමෙතං, වනපත්ථන්ති සලොමහංසානමෙතං, වනපත්ථන්ති පරියන්තානමෙතං වනපත්ථන්ති න මනුස්සූපචාරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන"න්ති (විභ. 531). තෙන වුත්තං **"ගාමූපචාරතො මුත්තානී"**තිආදි. **පන්තානීති** පරියන්තානි අතිදූරානි. තෙනාහ **"දූරතරානී"**තිආදි. **විහාරූපචාරෙනාති** විහාරස්ස උපචාරප්පදෙසෙන. **අද්ධිකජනස්සාති** මග්ගගාමිනො ජනස්ස. **මන්දසද්දානීති** උච්චාසද්දමහාසද්දාභාවතො තනුසද්දානි. මනුස්සෙහි සමාගම්ම එකජ්ඣං පවත්තිතසද්දො **නිග්ඝොසො,** තස්ස යස්මා අත්ථො දුබ්බිභාවිතො හොති, තස්මා වුත්තං **"අවිභාවිතත්ථෙන නිග්ඝොසෙනා"**ති. **විගතවාතානීති** විගතසද්දානි. **"රහස්ස කරණස්ස යුත්තානී"**ති ඉමිනාපි තෙසං ඨානානං අරඤ්ඤලක්ඛණයුත්තතං, ජනවිවිත්තතං, වනවිවිත්තමෙව ච විභාවෙති, තථා **"එකීභාවස්ස අනුරූපානී"**ති ඉමිනා.

53. **කෙනාති** හෙතුම්හි, සහයොගෙ ච කරණවචනන්ති ආහ **"කෙන කාරණෙන කෙන පුග්ගලෙන සද්ධි"**න්ති. එකොපි හි විභත්තිනිද්දෙසො අනෙකත්ථවිභාවනො හොති, තථා තද්ධිතත්ථපදසමාහාරෙති.

සංසන්දනන්ති ආලාපසල්ලාපවසෙන කථාසංසන්දනං. **ඤාණබ්‍යත්තභාවන්ති** බ්‍යත්තඤාණභාවං, සො පන පරස්ස වචනෙ උත්තරදානවසෙන, පරෙන වා වුත්තඋත්තරෙ පච්චුත්තරදානවසෙන සියාති ආහ **"උත්තරපච්චුත්තරනයෙනා"**ති. යො හි පරස්ස වචනං තිපුක්ඛලෙන නයෙන රූපෙති, තථා පරස්ස රූපනවචනං ජාතිභාවං ආපාදෙති, තස්ස තාදිසං වචනසභාවං ඤාණවෙය්‍යත්තියං විභාවෙති පාකටං කරොතීති. **සුඤ්ඤාගාරෙසු නට්ඨාති** සුඤ්ඤාගාරෙසු නිවාසෙසු නට්ඨා විනට්ඨා අභාවං ගතා. **නාස්ස පඤ්ඤා නස්සෙය්‍යා** තෙහි තෙහි කතපුච්ඡනපටිපුච්ඡනනිමිත්තං නානාපටිභානුප්පත්තියා විසාරමාපන්නං පුච්ඡිතං පඤ්හං විස්සජ්ජෙතුං අසමත්ථතාය. **ඔරොධෙය්‍යාමාති** නිරුස්සාහං විය කරොන්තා අවරොධෙය්‍යාම, තං පරස්ස ඔරොධනං වාදජාලෙන විනන්ධනං විය හොතීති ආහ **"විනන්ධෙය්‍යාමා"**ති . තදත්ථං තෙන තුච්ඡකුම්භිනිදස්සනං කතං, තං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං **"පූරිතඝටො හී"**තිආදි වුත්තං.

බලං දීපෙන්තොති අභූතමෙව අත්තනො ඤාණබලං පකාසෙන්තො. **අසම්භින්නන්ති** ජාතිසම්භෙදාභාවෙන අසම්භින්නං. අඤ්ඤජාතිසම්භෙදෙ සති අස්සතරස්ස අස්සස්ස ජාතභාවො විය සීහස්සපි සීහථාමාභාවො සියාති ආහ

''අසම්භින්නකෙසරසීහ''න්ති. ඨානසො වාති තඞ්ඛණෙ එව.

54. ''සුමාගධා නාම නදී''ති කෙචි, තං මිච්ඡාති දස්සෙන්තො ''සුමාගධා නාම පොක්ඛරණී''ති වත්වා තස්සා පොක්ඛරණිභාවස්ස සුත්තන්තරෙ ආගතතං දස්සෙතුං **''යස්සා තීරෙ''**තිආදි වුත්තං. මොරානං නිවාපො එත්ථාති **මොරනිවාපො.** බ්‍යධිකරණානම්පි හි පදානං බාහිරත්ථසමාසො හොතියෙව යථා ''උරසිලොමො''ති. අථ වා නිවුත්ථං එත්ථාති **නිවාපො,** මොරානං නිවාපො **මොරනිවාපො,** මොරානං නිවාපදින්නට්ඨානං. තෙනාහ **''යත්ථ මොරාන''**න්තිආදි. යස්මා නිග්‍රොධො තපොජිගුච්ඡවාදො, සාසනෙ ච භික්ඛූ අත්තකිලමථානුයොගං වජ්ජෙත්වා භාවනානුයොගෙන පරමස්සාසප්පත්තෙ විහරන්තෙ පස්සති, තස්මා ''කථං නු ඛො සමණො ගොතමො කායකිලමථෙන විනාව සාවකෙ විනෙති''ති සඤ්ජාතසන්දෙහො ''කො නාම සො''තිආදිනා භගවන්තං පුච්ඡි. අස්සසති අනුසඞ්කිතපරිසඞ්කිතො හොති එතෙනාති **අස්සාසො,** පීතිසොමනස්සන්ති ආහ **''අස්සාසප්පත්තාති තුට්ඨිප්පත්තා සොමනස්සප්පත්තා''**ති. අධිකො සෙට්ඨො ආසයො නිස්සයො **අජ්ඣාසයොති** ආහ **''උත්තමනිස්සයභූත''**න්ති. ආදිභූතං පුරාතනං සෙට්ඨචරියං **ආදිබ්‍රහ්මචරියං,** ලොකුත්තරමග්ගන්ති අත්ථො. තථා හෙස සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙහි තෙනෙව ආකාරෙන අධිගතො. තෙනාහ **''පුරාණ...පෙ.... අරියමග්ග''**න්ති. තථා හි තං භගවා ''අද්දස පුරාණං මග්ගං පුරාණඤ්ජස''න්ති අවොච. **පූරෙත්වා** භාවනාපාරිපූරිවසෙන. ''පූරෙත්වා''ති වා ඉදං ''අජ්ඣාසයං ආදිබ්‍රහ්මචරිය''න්ති එත්ථ පාඨසෙසොති වදන්ති. ''අජ්ඣාසයං ආදිබ්‍රහ්මචරියං පටිජානන්ති අස්සාසප්පත්තා''ති එවං වා එත්ථ යොජනා.

තපොජිගුච්ඡාවාදවණ්ණනා

55. පකතා හුත්වා විච්ඡින්නා **විප්පකතාති** ආහ **''අනිට්ඨිතාව හුත්වා ඨිතා''**ති.

56. **වීරියෙන පාපජිගුච්ඡනවාදොති** ලූඛපටිපත්තිසාධනෙන වීරියෙන අත්තතණ්හාවිනොදනවසෙන පාපකස්ස ජිගුච්ඡනවාදො. ජිගුච්ඡතීති **ජිගුච්ඡො,** තබ්භාවො **ජෙගුච්ඡං,** අධිකං ජෙගුච්ඡං අධිජෙගුච්ඡං, අතිවිය පාපජිගුච්ඡනං, තස්මිං **අධිජෙගුච්ඡෙ.** කායදළ්හීබහුලං තපතීති **තපො,** අත්තකිලමථානුයොගවසෙන පවත්තං වීරියං, තෙන කායදළ්හිබහුලතානිමිත්තස්ස පාපස්ස ජිගුච්ඡනං, විරජ්ජනම්පි **තපොජිගුච්ඡාති** ආහ **''වීරියෙන පාපජිගුච්ඡා''**ති. සාසච්ඡාදනසෙනාසනතණ්හාවිනොදනමුඛෙන අත්තස්නෙහවිරජ්ජනන්ති අත්ථො. උපරි වුච්චමානෙසු නානාකාරෙසු අචෙලකාදිවතෙසු එකජ්ඣං සමාදින්නානං පරිසොධනමෙවෙත්ථ **පාරිපූරණං** , න සබ්බෙසං අනවසෙසතො සමාදානං තස්ස අසම්භවතොති ආහ **''පරිපුණ්ණාති පරිසුද්ධා''**ති. **පරිසොධනඤ්ච** නෙසං සකසමයසිද්ධෙන නයෙන පටිපජ්ජනමෙව. විපරියායෙන අපරිසුද්ධතා වෙදිතබ්බා.

57. **''එකං පඤ්හම්පි න කථෙතී''**ති පඨමං අත්තනා පුච්ඡිතපඤ්හස්ස අකථිතත්තා වුත්තං.

තපනිස්සිතකොති අත්තකිලමථානුයොගසඞ්ඛාතං තපං නිස්සාය සමාදාය වත්තනකො. **සීහනාදෙති** සීහනාදසුත්තවණ්ණනායං. යස්මා තත්ථ විත්ථාරිතනයෙන වෙදිතබ්බානි, තස්මා තස්සා අත්ථප්පකාසනාය වුත්තනයෙනපි වෙදිතබ්බානි.

උපක්කිලෙසවණ්ණනා

58. ''සම්මා ආදියතී''ති වත්වා **සම්මා ආදියනඤ්චස්ස** දළ්හග්ගාහො එවාති ආහ **''දළ්හං ගණ්හාතී''**ති. ''සාසනාවචරෙනාපි දීපෙතබ්බ''න්ති වත්වා තං දස්සෙතුං **''එකච්චො හී''**තිආදි වුත්තං, තෙන ධුතඞ්ගධරතාමත්තෙන අත්තමනතා, පරිපුණ්ණසඞ්කප්පතා සම්මාපටිපත්තියා උපක්කිලෙසොති ඉමමත්ථං දස්සෙති, න යථාවුත්තතපසමාදානධුතඞ්ගධරතානං සතිපි අනියානිකත්තෙ සදිසතන්ති දට්ඨබ්බං.

''දුවිධස්සාපීති 'අත්තමනො හොති පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො'ති ච එවං උපක්කිලෙසභෙදෙන වුත්තස්ස දුවිධස්සාපි තපස්සිනො''ති කෙචි. යස්මා පන අට්ඨකථායං සාසනිකවසෙනාපි අත්ථො දීපිතො, තස්මා බාහිරකස්ස, සාසනිකස්ස චාති එවං දුවිධස්සාපි තපස්සිනොති අත්ථො වෙදිතබ්බො. තථා චෙව හි උපරිපි අත්ථවණ්ණනං වක්ඛතීති. **එත්තාවතාති** යදිදං ''කො අඤ්ඤො මයා සදිසො''ති එවං අතිමානස්ස, අනිට්ඨිතකිච්චස්සෙව ච ''අලමෙත්තාවතා''ති එවං අතිමානස්ස ච උප්පාදනං, එත්තාවතා.

උක්කංසතීති උක්කට්ඨං කරොති. **උක්ඛිපතීති** අඤ්ඤෙසං උපරි ඛිපති, පග්ගණ්හාතීති අත්ථො. **පරං සංභාරෙතීති** පරං සංභරං නිහීනං කරොති. **අවක්ඛිපතීති** අධො ඛිපති, අවමඤ්ඤතීති අත්ථො.

මානමදකරණෙනාති මානසඞ්ඛාතස්ස මදස්ස කරණෙන උප්පාදනෙන. **මුච්ඡිතො හොතීති** මුච්ඡාපන්නො හොති, සා පන මුච්ඡාපත්ති අභිජ්ඣාසීලබ්බතපරාමාසකායගන්ථෙහි ගධිතචිත්තතා, තත්ථ ච අතිලග්ගභාවොති ආහ **''ගධිතො අජ්ඣොසන්නො''**ති. **පමජ්ජනඤ්චෙත්ථ** පමජ්ජනමෙවාති ආහ **''පමාදමාපජ්ජතී''**ති. කෙවලං ධුතඞ්ගසුද්ධිකො හුත්වා

කම්මට්ඨානං අනනුයුඤ්ජන්තො තාය එව ධුතඞ්ගසුද්ධිකතාය අත්තුක්කංසනාදිවසෙන පවත්තෙයාති දස්සෙතුං **“සාසනෙ”**තිආදි වුත්තං. තෙනාහ **“ධුතඞ්ගමෙව…පෙ…. පච්චෙති”**ති.

59. තෙයෙව පච්චයා. **සුට්ඨු කත්වා පටිසඞ්ඛරිත්වා ලද්ධාති** ආදරගාරවයොගෙන සක්කච්චං අභිසඞ්ඛරිත්වා දානවසෙන උපනයවසෙන ලද්ධා. **වණ්ණභණනන්ති** ගුණකිත්තනං. **අස්සාති** තපස්සිනො.

60. **වොදාසන්ති** බ්‍යාසනං, විභජ්ජනන්ති අත්ථො. තං පනෙත්ථ විභජ්ජනං ද්විධා ඉච්ඡිතන්ති ආහ **“ද්වෙභාගං ආපජ්ජතී”**ති. **ද්වෙ භාගෙ කරොති** රුච්චනාරුච්චනවසෙන . **ගෙධජාතොති** සඤ්ජාතගෙධො. **මුච්ඡනං** නාම සතිවිප්පවාසෙනෙව හොති, න සතියා සතීති ආහ **“සමුට්ඨස්සති”**ති. **ආදීනවමත්තම්පීති** ගධිතාදිභාවෙන පරිභොගෙ ආදීනවමත්තම්පි **න පස්සති. මත්තඤ්ඤුතාති** පරිභොගෙ මත්තඤ්ඤුතා. **පච්චවෙක්ඛණපරිභොගමත්තම්පීති** පච්චවෙක්ඛණමත්තෙන පරිභොගම්පි එකවාරං පච්චවෙක්ඛිත්වාපි පරිභුඤ්ජනම්පි **න කරොති.**

61. **විචක්කසණ්ඨානාති** විපුලතමචක්කසණ්ඨානා. සබ්බස්ස භුඤ්ජනතො අයොකූටසදිසා දන්තා එව **දන්තකූටං. අපසාදෙතීති** පසාදෙති. **අචෙලකාදිවසෙනාති** අචෙලකවතාදිවසෙන. **ලූඛාජීවින්ති** සල්ලෙඛපටිපත්තියා ලූඛජීවිකං.

62. **තපං කරොතීති** භාවනාමනසිකාරලක්ඛණං තපං චරති චරන්තො විය හොති. **චඞ්කමං ඔතරති** භාවනං අනුයුඤ්ජන්තො විය. **විහාරඞ්ගණං සම්මජ්ජති** වත්තපටිපත්තිං පූරෙන්තො විය.

‘‘ආදස්සයමානො’’ති වා පාඨො.

කිඤ්චි වජ්ජන්ති කිඤ්චි කායිකං වා වාචසිකං වා දොසං. **දිට්ඨිගතන්ති** විපරීතදස්සනං. **අරුච්චමානන්ති** අත්තනො සිද්ධන්තෙ පටික්ඛිත්තභාවෙන අරුච්චමානං. **රුච්චති මෙති** ‘‘කප්පති මෙ’’ති **වදති. අනුජානිතබ්බන්ති** තච්ඡාවිපරීතභූතභාවෙන ‘‘එවමෙත’’න්ති අනුජානිතබ්බං. සවනමනොහාරිතාය ‘‘සාධු සුට්ඨූ’’ති **අනුමොදිතබ්බං.**

63. කුජ්ඣනසීලතාය **කොධනො.** වුත්තලක්ඛණො උපනාහො එතස්ස අත්ථීති **උපනාහී.** එවංභූතො ච තංසමඞ්ගී හොතීති **“සමන්නාගතො හොතී”**ති වුත්තං. එස නයො ඉතො පරෙසුපි.

අයං පන විසෙසො – ඉස්සති උසූයතීති **උස්සුකී.** සඨනං අසන්තගුණසම්භාවනං **සඨො,** සො එතස්ස අත්ථීති **සඨො.** සන්තදොසපටිච්ඡාදනසභාවා **මායා,** මායා එතස්ස අත්ථීති **මායාවී.** ගරුට්ඨානියානම්පි පණිපාතාකරණලක්ඛණං ථම්භනං **ථද්ධං,** තමෙත්ථ අත්ථීති **ථද්ධො.** ගුණෙහි සමානං, අධිකඤ්ච අතික්කමිත්වා නිහීනං කත්වා මඤ්ඤනසීලතාය **අතිමානී.** අසන්තගුණසම්භාවනත්ථිකතාසඞ්ඛාතා පාපා ලාමකා ඉච්ඡා එතස්සාති **පාපිච්ඡො.** මිච්ඡා විපරීතා දිට්ඨි එතස්සාති **මිච්ඡාදිට්ඨිකො.** ‘‘ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤ’’න්ති (ම. නි. 187, 202, 427; 3.27, 29; උදා. 55; මහානි. 20; නෙත්ති. 58) එවං අත්තනා අත්තාභිනිවිට්ඨතාය සතා දිට්ඨි **සන්දිට්ඨි,** තමෙව පරාමසතීති **සන්දිට්ඨිපරාමාසී.** අට්ඨකථායං පන ‘‘සයං දිට්ඨි සන්දිට්ඨී’’ති වත්ථුවසෙන අත්ථො වුත්තො. ආ බාළ්හං විය ධීයතීති **ආධානන්ති** ආහ **“දළ්හං සුට්ඨු ඨපිත”**න්ති. යථාගහිතං ගාහං පටිනිස්සජ්ජනසීලො **පටිනිස්සග්ගී,** තප්පටික්ඛෙපෙන **දුප්පටිනිස්සග්ගී.** පටිසෙධත්ථො හි අයං දු-සද්දො යථා ‘‘දුප්පඤ්ඤො, (ම. නි. 1.449) දුස්සීලො’’ති (අ. නි. 5.213; 10.75; පාරා. 195; ධ. ප. 308) ච.

පරිසුද්ධපපටිකප්පත්තකථාවණ්ණනා

64. **ඉධ නිග්‍රොධ තපස්සීති** යථානුක්කන්තං පුරිමපාළිං නිගමනවසෙන එකදෙසෙන දස්සෙති. තෙනාහ **“එවං භගවා”**තිආදි. **ගහිතලද්ධින්ති** ‘‘අචෙලකාදිභාවො සෙය්‍යො, තෙන ච සංසාරසුද්ධි හොතී’’ති එවං ගහිතලද්ධිං. **රක්ඛිතං තපන්ති** තාය ලද්ධියා සමාදියිත්වා රක්ඛිතං අචෙලකවතාදිතපං. **“සබ්බමෙව සංකිලිට්ඨ”**න්ති ඉමිනා යං වක්ඛති **පරිසුද්ධපාළිවණ්ණනායං** ‘‘ලූඛතපස්සිනො චෙව ධුතඞ්ගධරස්ස ච වසෙන යොජනා වෙදිතබ්බා’’ති (දී. නි. අට්ඨ. 3.64), තස්ස පරිකප්පිතරූපස්ස ලූඛස්ස තපස්සිනොති අයමෙත්ථ අධිප්පායොති දස්සෙති. **“පරිසුද්ධපාළිදස්සනත්ථ”**න්ති ච ඉමිනා තිත්ථියානං වසෙන පාළි යෙවෙත්ථ ලබ්භති, න පන තදත්ථොති දස්සෙති. **වුත්තවිපක්ඛවසෙනාති** වුත්තස්ස අත්ථස්ස පටිපක්ඛවසෙන, පටික්ඛෙපවසෙනාති අත්ථො. **තස්මිං ඨානෙති** හෙතුඅත්ථෙ භුම්මන්ති තස්ස හෙතුඅත්ථෙන කරණවචනෙන අත්ථං දස්සෙන්තො **“එවං සො තෙනා”**තිආදිමාහ. **උත්තරි වායමමානොති** යථාසමාදින්නෙහි ධුතධම්මෙහි අපරිතුට්ඨො, අපරියොසිතසඞ්කප්පො ච හුත්වා උපරි භාවනානුයොගවසෙන සම්මාවායාමං කරොන්තො.

69. ඉතො **පරන්ති** ඉතො යථාවුත්තනයතො පරං. **අග්ගභාවං වා සාරභාවං වාති** තපොජිගුච්ඡාය අග්ගභාවං වා සාරභාවං වා **අජානන්තො.** ‘‘අයමෙවස්ස අග්ගභාවො සාරභාවො’’ති මඤ්ඤමානො **“අග්ගප්පත්තා, සාරප්පත්තා වා”**ති ආහ.

පරිසුද්ධතචප්පත්තාදිකථාවණ්ණනා

70. යමනං සංයමනං **යාමො,** හිංසාදීනං අකරණවසෙන චතුබ්බිධො යාමොව **චාතුයාමො,** සො එව සංවරො, තෙන සංවුතො ගුත්තසබ්බද්වාරො **චාතුයාමසංවරසංවුතො.** තෙනාහ **"චතුබ්බිධෙන සංවරෙන පිහිතො"**ති. **අතිපාතනං** හිංසනන්ති ආහ **"පාණං න හනතී"**ති. ලොභචිත්තෙන භාවිතං සම්භාවිතන්ති කත්වා **භාවිතං නාම පඤ්ච කාමගුණා.** අයඤ්ච තෙසු තෙසංයෙව සමුදාචාරො මග්ගොට්ඨාපකං වියාති ආහ **"තෙසං සඤ්ඤායා"**ති.

එතන්ති අභිහරණං, හීනාය අනාවත්තනඤ්ච. තෙනාහ **"සො අභිහරතීති ආදිලක්ඛණ"**න්ති. **අභිහරතීති** අභිබුද්ධිං නෙති. තෙනාහ **"උපරූපරි වඩ්ඪෙතී"**ති. චක්කවත්තිනාපි පබ්බජිතස්ස අභිවාදනාදි කරියතෙවාති පබ්බජ්ජා සෙට්ඨා ගුණවිසෙසයොගතො, දොසවිරහිතතො ච, යතො සා පණ්ඩිතපඤ්ඤත්තා වුත්තා. ගිහිභාවො පන නිහීනො තදුභයාභාවතොති ආහ **"හීනාය ගිහිභාවත්ථායා"**ති.

71. **තචප්පත්තාති** තචං පත්තා, තචසදිසා හොතීති අත්ථො.

74. **තිත්ථියානං වසෙනාති** තිත්ථියානං සමයවසෙන. **නෙසන්ති** තිත්ථියානං. **තන්ති** දිබ්බචක්ඛුං. **සීලසම්පදාති** සබ්බාකාරසම්පන්නං චතුපාරිසුද්ධිසීලං. **තචසාරසම්පත්තිතොති** තචතපොජිගුච්ඡායාසාරසම්පත්තිතො. **විසෙසභාවන්ති** විසෙසසභාවං.

අචෙලකපාළිමත්තම්පීති අචෙලකපාළිආගතත්ථමත්තම්පි **නත්ථි,** තස්මා මයං අනස්සාම විනට්ඨාති අත්ථො. අ-කාරො වා නිපාතමත්තං, **නස්සාමාති** විනස්සාම. **කුතො පරිසුද්ධපාළීති** කුතො එව අම්හෙසු පරිසුද්ධපාළිආගතපටිපත්ති. එස නයො සෙසෙසුපි. **සුතිවසෙනාපීති** සොතපථාගමනමත්තෙනාපි **න ජානාම.**

නිග්‍රොධස්සපජ්ඣායනවණ්ණනා

75. **අස්සාති** සන්ධානස්ස ගහපතිස්ස. **කක්ඛළන්ති** ඵරුසං. **දූරාසදවචනන්ති** අවත්තබ්බවචනං. යස්මා ඵරුසවචනං යං උද්දිස්ස පයුත්තං, තස්මිං ඛමාපිතෙ ඛමාපකස්ස පටිපාකතිකං හොති, තස්මා **"අයං මයී"**තිආදි වුත්තං.

76. **බොධත්ථාය ධම්මං දෙසෙති,** න අත්තනො බුද්ධභාවඝොසනත්ථාය. **වාදත්ථායාති** පරවාදභඤ්ජනවාදත්ථාය. **රාගාදිසමනත්ථාය ධම්මං දෙසෙති,** න අන්තෙවාසිකම්‍යතාය. **ඔඝනිත්ථරණත්ථායාති** චතුරොඝනිත්ථරණත්ථාය ධම්මං දෙසෙති සබ්බසො ඔරපාරාතිණ්ණමාවහත්තා දෙසනාය. **සබ්බකිලෙසපරිනිබ්බානත්ථාය ධම්මං දෙසෙති** කිලෙසානං ලෙසෙනපි දෙසනාය අපරාමට්ඨභාවතො.

බ්‍රහ්මචරියපරියොසානාදිවණ්ණනා

77. **ඉදං සබ්බම්පීති** සත්තවස්සතො පට්ඨාය යාව ''සත්තාහ''න්ති පදං, ඉදං සබ්බම්පි වචනං. **අසඨො පන අමායාවී උජුජාතිකො** තික්ඛපඤ්ඤො උග්ඝටිතඤ්ඤූති අධිප්පායො. සො හි තංමුහුත්තෙනෙව අරහත්තං පත්තුං සක්ඛිස්සතීති. **වඞ්කවඞ්කොති** කායවඞ්කාදීහිපි වඞ්කෙහි වඞ්කො ජිම්හො කුටිලො. **"සඨං පනාහං අනුසාසිතුං න සක්කොමී"**ති න ඉදං භගවා කිලාසුභාවෙනෙව වදති, අථ ඛො තස්ස අභාජනභාවෙනෙව.

78. **පකතියා ආචරියොති** යො එව තුම්හාකං ඉතො පුබ්බෙ පකතියා ආචරියො අහොසි, සො එව ඉදානිපි පුබ්බාචිණ්ණවසෙන ආචරියො හොතු, න මයං තුම්හෙ අන්තෙවාසිකෙ කාතුකාමාති අධිප්පායො. **න මයං තුම්හාකං උද්දෙසෙන අත්ථිකා,** ධම්මතන්ති මෙව පන තුම්හෙ ඤාපෙතුකාමම්හාති අධිප්පායො. **ආජීවතොති** ජීවිකාය වුත්තිතො. **අකුසලාති කොට්ඨාසං පත්තාති** අකුසලාති තං තං කොට්ඨාසතංයෙව උපගතා. **කිලෙසදරථසම්පයුත්තාති** කිලෙසදරථසහිතා තංසම්බන්ධනතො . ජාතිජරාමරණානං හිතාති **ජාතිජරාමරණියා.** සංකිලෙසො එත්ථ අත්ථී, සංකිලෙසෙ වා නියුත්තාති **සංකිලෙසිකා. වොදානං** වුච්චති විසුද්ධි, තස්ස පච්චයභූතත්තා **වොදානියා.** තථාභූතා චෙතෙ වොදාපෙන්තීති ආහ **"සත්තෙ වොදාපෙන්තී"**ති. සිඛාප්පත්තා පඤ්ඤාය පාරිපූරිවෙපුල්ලතා මග්ගඵලවසෙනෙව ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ **"මග්ගපඤ්ඤා...පෙ.... වෙපුල්ලත"**න්ති. **උභොපි වා එතානි** පාරිපූරිවෙපුල්ලානි. යා හි තස්ස පාරිපූරී, සා එව වෙපුල්ලතාති. **තතොති** සංකිලෙසධම්මප්පහානවොදානධම්මාභිබුද්ධිහෙතු.

79. **"යථා මාරෙනා"**ති නයිදං නිදස්සනවසෙන වුත්තං, අථ ඛො තථාභාවකථනමෙවාති දස්සෙතුං **"මාරො කිරා"**තිආදි වුත්තං. **අථාති** මාරෙන තෙසං පරියුට්ඨානප්පත්තිතො පච්ඡා අඤ්ඤාසීති යොජනා. කස්මා පන භගවා පගෙව න අඤ්ඤාසීති? අනාවජ්ජිතත්තා. **මාරං පටිබාහිත්වාති** මාරෙන තෙසු කතං පරියුට්ඨානං විධමෙත්වා, න තෙසං සති පයොජනෙ බුද්ධානං දුක්කරං. **සොති** මග්ගඵලුප්පත්තිහෙතු. **තෙසං** පරිබ්බාජකානං.

චුට්යාති පරියුට්ඨානවසෙන චුට්යා. **යත්‍රාති** නිද්ධාරණෙ භුම්මන්ති ආහ **"යෙසූ"**ති. **අඤ්ඤාණත්ථන්ති** ආජානනත්ථං, උපසග්ගමත්තඤ්චෙත්ථ **ආ**-කාරොති ආහ **"ජානනත්ථ"**න්ති, වීමංසනත්ථන්ති අත්ථො. **චිත්තං නුප්පන්නන්ති** "ජානාම තාවස්ස ධම්ම"න්ති ආජානනත්ථං "බ්‍රහ්මචරියං චරිස්සාමා"ති එකස්මිං දිවසෙ එකවාරම්පි තෙසං චිත්තං නුප්පන්නං. සත්තාහො පන වුච්චමානො එතෙසං කිං කරිස්සතීති යොජනා. **සත්තාහං පූරෙතුන්ති** සත්තාහං බ්‍රහ්මචරියං පූරෙතුං, බ්‍රහ්මචරියවසෙන වා සත්තාහං පූරෙතුන්ති අත්ථො. **පරවාදභින්දනන්ති** පරවාදමද්දනං. **සකවාදසමුස්සාපනන්ති** සකවාදපග්ගණ්හනං. **වාසනායාති** සච්චසම්පටිවෙධවාසනාය. **නෙසන්ති** ච පකරණවසෙන වුත්තං. තදඤ්ඤෙසම්පි හි භගවතො සම්මුඛා, පරම්පරාය ච දෙවමනුස්සානං සුණන්තානං වාසනාය පච්චයො එවාති. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

උදුම්බරිකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

3. චක්කවත්තිසුත්තවණ්ණනා

අත්තදීපසරණතාවණ්ණනා

80. **උත්තානං** වුච්චති පාකටං, තප්පටික්ඛෙපෙන **අනුත්තානං** අපාකටං, පටිච්ඡන්නං, අපචුරං, දුවිඤ්ඤෙය්‍යඤ්ච. අනුත්තානානං පදානං වණ්ණනා **අනුත්තානපදවණ්ණනා.** උත්තානපදවණ්ණනාය පයොජනාභාවතො **අනුත්තානග්ගහණං.** **''මාතුලා''**ති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන ලද්ධනාමො එකො රුක්ඛො, තස්සා ආසන්නප්පදෙසෙ මාපිතත්තා නගරම්පි ''මාතුලා'' ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තෙන වුත්තං **''මාතුලායන්ති එවං නාමකෙ නගරෙ''**ති. **අවිදූරෙති** තස්ස නගරස්ස අවිදූරෙ.

කාමඤ්චෙත්ථ සුත්තෙ ''භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ, රාජා දළ්හනෙමි නාම අහොසී''තිආදිනා අතීතවංසදීපිකා කථා ආදිතො පට්ඨාය ආගතා, ''අසීතිවස්සසහස්සායුකානං මනුස්සානං වස්සසතායුකා පුත්තා භවිස්සන්තී''තිආදිනා පන සවිසෙසං අනාගතත්ථපටිසංයුත්තා කථා ආගතාති වුත්තං **''අනාගතවංසදීපිකාය සුත්තන්තකථාය''**ති. අනාගතත්ථදීපනඤ්හි අච්ඡරියං, තත්ථාපි අනාගතස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස පටිපත්තිකිත්තනං අච්ඡරියතමං. **සමාගමෙනාති** සන්නිපාතෙන.

''හත්ථගං අමනාප''න්තිආදි කෙවලං තෙසං පරිවිතක්කමත්තං. **අමනාපන්ති** අමනුඤ්ඤං. බුද්ධෙසු කතො අප්පකොපි අපරාධො අප්පකො කාරො විය ගරුතරවිපාකොති ආහ **''බුද්ධෙහි සද්ධිං...පෙ.... සදිසං හොතී''**ති. **තත්‍රාති** තස්මිං මාතුලනගරස්ස සමීපෙ, තස්සං වා පරිසායං.

අත්තදීපාති එත්ථ කාමං යො පරො න හොති, සො අත්තාති සසන්තානො ''අත්තා''ති වුච්චති, හිතසුඛෙසිභාවෙන පන අත්තනිබ්බිසෙසත්තා ධම්මො ඉධ **''අත්තා''**ති අධිප්පෙතො. තෙනාහ **''අත්තා නාම ලොකියලොකුත්තරො ධම්මො''**ති. ද්විධා ආපො ගතො එත්ථාති **දීපො,** ඔඝෙන අනජ්ඣොත්ථතො භූමිභාගො. ඉධ පන කාමොඝාදීහි අනජ්ඣොත්ථරණීයත්තා දීපො වියාති **දීපො,** අත්තා දීපො පතිට්ඨා එතෙසන්ති **අත්තදීපා.** තෙනාහ **''අත්තානං දීප''**න්තිආදි. දීපභාවො චෙත්ථ පටිසරණතාති ආහ **''ඉදං තස්සෙව වෙවචන''**න්ති. **අඤ්ඤසරණපටික්ඛෙපවචනන්ති** අඤ්ඤසරණභාවපටික්ඛෙපවචනං. ඉදඤ්හි න අඤ්ඤං සරණං කත්වා විහරණස්සෙව පටික්ඛෙපවචනං, අථ ඛො අඤ්ඤස්ස සරණසභාවස්සෙව පටික්ඛෙපවචනං තප්පටික්ඛෙපෙ ච තෙන ඉතරස්සාපි පටික්ඛෙපසිද්ධිතො. තෙනාහ **''න හී''**තිආදි. ඉදානි තමෙවත්ථං සුත්තන්තරෙන සාධෙතුං **''වුත්තම්පි චෙත''**න්තිආදි. යදි එත්ථ පාකතිකො අත්තා ඉච්ඡිතො, කථං තස්ස දීපසරණභාවො, තස්මා අධිප්පායිකො එත්ථ අත්තා භවෙය්‍යාති පුච්ඡති **''කො පනෙත්ථ අත්තා නාමා''**ති. ඉතරො යථාධිප්පෙතං අත්තානං දස්සෙන්තො **''ලොකියලොකුත්තරො ධම්මො''**ති. දුතියවාරොපි පඨමවාරස්සෙව පරියායභාවෙන දෙසිතොති දස්සෙතුං **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං.

ගොචරෙති භික්ඛූනං ගොචරට්ඨානභූතෙ. තෙනාහ **''චරිතුං යුත්තට්ඨානෙ''**ති. **සකෙති** කථං පනායං භික්ඛූනං සකොති ආහ **''පෙත්තිකෙ විසයෙ''**ති. පිතිතො සම්මාසම්බුද්ධතො ආගතත්තා ''අයං තුම්හාකං ගොචරො''ති තෙන උද්දිට්ඨත්තා **පෙත්තිකෙ විසයෙති. චරන්තන්ති** සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **''අයමෙවත්ථො''**ති, චරන්තානන්ති ච අත්ථො, තෙනායං විභත්තිවිපල්ලාසෙනපි වචනවිපල්ලාසෙනපීති දස්සෙති. කිලෙසමාරස්ස ඔතාරාලාභෙනෙව ඉතරමාරානම්පි ඔතාරාලාභො වෙදිතබ්බො. **අයං පනත්ථොති** ගොචරෙ චරණං සන්ධායාහ, වත්ථු පන බ්‍යතිරෙකමුඛෙන ආගතං.

සකුණෙ හන්තීති **සකුණග්ඝි,** මහාසෙනසකුණො. **අජ්ඣප්පත්තාති** අභිභවනවසෙන පත්තා උපගතා. **න මාය්‍යන්ති** මෙ අයං සකුණග්ඝි නාලං **අභවිස්ස. නඞ්ගලකට්ඨකරණන්ති** නඞ්ගලෙන කසිතප්පදෙසො. **ලෙඩ්ඩුට්ඨානන්ති** ලෙඩ්ඩූනං උට්ඨපිතට්ඨානං. **සකෙ බලෙති** අත්තනො බලහෙතු. **අපත්ථද්ධාති** අවගාළ්හත්ථම්භා සඤ්ජාතත්ථම්භා. **අස්සරමානාති** අව්හායන්තී.

මහන්තං ලෙඩ්ඩුන්ති නඞ්ගලෙන භින්නට්ඨානෙ සුක්ඛතාය තිඛිණසිඞ්ගඅයොඝනසදිසං මහන්තං ලෙඩ්ඩුං. **අභිරුහිත්වාති** තස්ස අධොභාගෙන අත්තනා පවිසිත්වා නිලීනයොග්ගප්පදෙසං සල්ලක්ඛෙත්වා තස්සූපරි චඞ්කමන්තො **අස්සරමානො අට්ඨාසි. ''එහි ඛො''**තිආදි තස්ස අස්සරමානාකාරදස්සනං. **සන්නය්හාති** වාතග්ගහණවසෙන උභො **පක්ඛෙ** සමං ඨපෙත්වා. **පච්චුපාදීති** පාවිසි. **තත්‍රෙවාති** යත්ථ පුබ්බෙ ලාපො යීතො, තත්‍රෙව ලෙඩ්ඩුම්හි . **උරන්ති** අත්තනො උරප්පදෙසං. **පච්චතාළෙසීති** පති අතාළෙසි සාරම්භවසෙන වෙගෙන ගන්ත්වා පහරණතො විධාරෙන්තී පතාළෙසි. **ආරම්මණන්ති** පච්චයං. ''අවසර''න්ති කෙචි.

''කුසලාන''න්ති එවං පවත්තාය දෙසනාය කො අනුසන්ධි? යථානුසන්ධි එව. ආදිතො හි ''අත්තදීපා, භික්ඛවෙ, විහරථා''තිආදිනා (දී. නි. 3.80) යෙව අත්තධම්මපරියායෙන ලොකියලොකුත්තරධම්මා ගහිතා, තෙ යෙවෙත්ථ කුසලග්ගහණෙන ගහිතාති. **අනවජ්ජලක්ඛණානන්ති** අවජ්ජපටිපක්ඛසභාවානං. ''අවජ්ජරහිතසභාවාන''න්ති කෙචි.

තත්ථ පුරිමෙ අත්ථවිකප්පෙ විපාකධම්මධම්මා එව ගහිතා, දුතියෙ පන විපාකධම්මාපි. යදි එවං, කථං තෙසං සමාදාය වත්තනන්ති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං ''විපාකධම්මා සීලාදි විය සමාදාය වත්තිතබ්බා''ති. **සමාදානන්ති** පන අත්තනො සන්තානෙ සම්මා ආදානං පච්චයවසෙන පවත්ති යෙවාති දට්ඨබ්බං. විපාකධම්මා හි පච්චයවිසෙසෙහි සත්තසන්තානෙ සම්මදෙව ආහිතා ආයුආදිසම්පත්තිවිසෙසභූතා උපරූපරිකුසලවිසෙසුප්පත්තියා උපනිස්සයා හොන්තීති වදන්ති. **පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතීති** එත්ථ **පුඤ්ඤන්ති** උත්තරපදලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ **''පුඤ්ඤඵලං වඩ්ඪතී''**ති. **පුඤ්ඤඵලන්ති** ච එකදෙසසරූපෙකසෙසෙන වුත්තං ''පුඤ්ඤඤ්ච පුඤ්ඤඵලඤ්ච පුඤ්ඤඵල''න්ති ආහ **''උපරූපරි පුඤ්ඤම්පි පුඤ්ඤවිපාකොපි වෙදිතබ්බො''**ති.

''මාතාපිතූන''න්තිආදි නිදස්සනමත්තං, තස්මා අඤ්ඤම්පි එවරූපං හෙතූපනිස්සයං කුසලං දට්ඨබ්බං. **සිනෙහවසෙනාති** උපනිස්සයභූතස්ස සිනෙහස්ස වසෙන, න සම්පයුත්තස්ස. න හි සිනෙහසම්පයුත්තං නාම කුසලං අත්ථි. **මුදුමද්දවචිත්තන්ති** මෙත්තාවසෙන අතිවිය මද්දවන්තං චිත්තං. යථා මත්ථකප්පත්තං වට්ටගාමිකුසලං දස්සෙතුං ''මාතාපිතූනං …පෙ…. මුදුමද්දවචිත්ත''න්ති වුත්තං, එවං මත්ථකප්පත්තමෙව විවට්ටගාමිකුසලං දස්සෙතුං **''චත්තාරො සති…පෙ…. බොධිපක්ඛියධම්මා''**ති වුත්තං. තදඤ්ඤෙපි පන දානසීලාදිධම්මා වට්ටස්ස උපනිස්සයභූතා **වට්ටගාමිකුසලං** විවට්ටස්ස උපනිස්සයභූතා **විවට්ටගාමිකුසලන්ති** වෙදිතබ්බා. **පරියොසානන්ති** ඵලවිසෙසාවහතාය ඵලදාය කොටි සිඛාප්පත්ති, දෙවලොකෙ ච පවත්තිසිරිවිභවොති පරියොසානං **''මනුස්සලොකෙ''**ති විසෙසිතං, මනුස්සලොකවසෙනෙව චායං දෙසනා ආගතාති. මග්ගඵලනිබ්බානසම්පත්ති පරියොසානන්ති යොජනා. **විවට්ටගාමිකුසලස්ස විපාකං සුත්තපරියොසානෙ දස්සිස්සති** ''අථ ඛො, භික්ඛවෙ, සඞ්ඛො නාම රාජා''තිආදිනා (දී. නි. 3.108).

දළ්හනෙමිචක්කවත්තිරාජකථාවණ්ණනා

81. **ඉධාති** ඉමස්මිං ''කුසලානං, භික්ඛවෙ, ධම්මාන''න්තිආදිනා (දී. නි. 3.110) සුත්තදෙසනාය ආරද්ධට්ඨානෙ වට්ටවිවට්ටගාමිභාවෙන සාධාරණෙ කුසලග්ගහණෙ. තත්ථ **වට්ටගාමිකුසලානුසන්ධිවසෙන ''භූතපුබ්බං භික්ඛවෙ''ති දෙසනං ආරභි,** ආරභන්තො ච දෙසියමානමත්තං . ධම්මපටිග්ගාහකානං භික්ඛූනං සඞ්ඛෙපතො එවං දීපෙත්වා ආරභීති දස්සෙතුං **''භික්ඛවෙ''**තිආදි වුත්තං, පඨමං තථා අදීපෙන්තොපි භගවා අත්ථතො දීපෙති වියාති අධිප්පායො.

82. **ඊසකම්පීති** අප්පමත්තකම්පි. **අවසක්කිතන්ති** ඔගතභට්ඨං. **නෙමිඅභිමුඛන්ති** නෙමිප්පදෙසස්ස සම්මුඛා. **ඛන්ධිංසු** චක්කරතනස්ස ඔසක්කිතානොසක්කිතභාවං ජානිතුං. **තදෙතන්ති** යථාවුත්තට්ඨානා චවනං. **අතිබලවදොසෙති** රඤ්ඤො බලවති අනත්ථෙ උපට්ඨිතෙ **සති.**

අප්පමත්තොති රඤ්ඤො ආණාය පමාදං අකරොන්තො.

එකසමුද්දපරියන්තමෙවාති ජම්බුදීපමෙව සන්ධාය වදති. සො උත්තරතො අස්සකණ්ණපබ්බතෙන පරිච්ඡින්නං හුත්වා අත්තානං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතඑකසමුද්දපරියන්තො. **පුඤ්ඤිද්ධිවසෙනාති** චක්කවත්තිභාවාවහාය පුඤ්ඤිද්ධියා වසෙන.

83. **එවං කත්වාති** කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා. **සුකතං කම්මන්ති** දසකුසලකම්මපථමෙව වදති.

''දසවිධං, ද්වාදසවිධ''න්ති ච වුත්තවිභාගො පරතො ආගමිස්සති. **පූරෙන්තෙනෙවාති** පූරෙත්වා ඨිතෙනෙව. **නිද්දොසෙති** චක්කවත්තිවත්තස්ස පටිපක්ඛභූතානං දොසානං අපගමනෙ නිද්දොසෙ. **චක්කවත්තීනං වත්තෙති** චක්කවත්තිරාජූහි වත්තිතබ්බවත්තෙ. භාවිනි භූතෙ විය හි උපචාරො යථා ''අගමා රාජගහං බුද්ධො''ති (සු. නි. 410). අධිගතචක්කවත්තිභාවාපි හි තෙ තත්ථ වත්තන්තෙවාති තථා වුත්තං.

චක්කවත්තිඅරියවත්තවණ්ණනා

84. අඤ්ඤථා වත්තිතුං අදෙන්තො සො ධම්මො අධිට්ඨානං එතස්සාති තදධිට්ඨානං, තෙන **තදධිට්ඨානෙන චෙතසා. සක්කරොන්තොති** ආදරකිරියාවසෙන කරොන්තො. තෙනාහ **''යථා''**තිආදි. **ගරුං කරොන්තොති** පාසාණච්ඡත්තං විය ගරුකරණවසෙන ගරුං කරොන්තො. තෙනෙවාහ **''තස්මිං ගාරවුප්පත්තියා''**ති. **මානෙන්තොති** සම්භාවනාවසෙන මනෙන පියායන්තො. තෙනාහ **''තමෙවා''**තිආදි. එවං පූජයතො අපචායතො එවඤ්ච යථාවුත්තසක්කාරාදිසම්භවොති තං දස්සෙතුං **''තං අපදිසිත්වා''**තිආදි වුත්තං. **''ධම්මාධිපතිභූතො ආගතභාවෙනා''**ති ඉමිනා යථාවුත්තධම්මස්ස ජෙට්ඨකභාවෙන පුරිමපුරිමතරඅත්තභාවෙසු සක්කච්ච සමුපචිතභාවං දස්සෙති. **''ධම්මවසෙනෙව සබ්බකිරියානං කරණෙනා''**ති එතෙන ඨානනිසජ්ජාදීසු යථාවුත්තධම්මනින්නපොණපබ්භාරභාවං දස්සෙති. **අස්සාති** රක්ඛාවරණගුත්තියා. **පරං රක්ඛන්තො** අඤ්ඤං දිට්ඨධම්මිකාදිඅනත්ථතො රක්ඛන්තො තෙනෙව පරත්ථසාධනෙන ඛන්තිආදිගුණෙන **අත්තානං** තතො එව **රක්ඛති. මෙත්තචිත්තතාති** මෙත්තචිත්තතාය.

නිවාසනපාරුපනගෙහාදීනං සීතුණ්හාදිපටිබාහනෙන **ආවරණං. අන්තො ජනස්මින්**ති අබ්භන්තරභූතෙ පුත්තදාරාදිජනෙ.

"සීලසංවරෙ පතිට්ඨාපෙහී"ති ඉමිනා රක්ඛං දස්සෙති, **"වත්ථගන්ධමාලාදීනි දෙහී"**ති ඉමිනා ආවරණං, ඉතරෙන ගුත්තිං. **හත්තවෙතනසම්පදානෙනපීති පි**-සද්දෙන සීලසංවරෙ පතිට්ඨාපනාදීනි සම්පිණ්ඩෙති. එසෙව නයො ඉතො පරෙසුපි **පි**-සද්දග්ගහණෙසු. නිගමො නිවාසො එතෙසන්ති **නෙගමා,** එවං **ජානපදා**ති ආහ **"නිගමවාසිනො"**තිආදි.

නවවිධා මානමදාති ''සෙය්‍යොහමස්මී''තිආදි (සං. නි. 4.108; ධ. ස. 1121; විභ. 866; මහානි. 21, 178) නයප්පවත්තියා නවවිධා මානසඞ්ඛාතා මදා. මානො එව හෙත්ථ පමජ්ජනාකාරෙන පවත්තියා මානමදො. සොභනෙ කායිකවාචසිකකම්මෙ රතොති **සූරතො** උ-කාරස්ස දීඝං කත්වා, තස්ස භාවො **සොරච්චං,** කායිකවාචසිකො අවීතික්කමො, සබ්බං වා කායවචීසුචරිතං. සුට්ඨු ඔරතොති **සොරතො,** තස්ස භාවො **සොරච්චං,** යථාවුත්තමෙව සුචරිතං. **රාගාදීනන්**ති රාගදොසමොහමානාදීනං. **දමනාදීහී**ති දමනසමනපරිනිබ්බාපනෙහි. **එකමත්තානන්**ති එකං චිත්තං, එකච්චං අත්තනො චිත්තන්ති අත්ථො. රාගාදීනඤ්හි පුබ්බභාගියං දමනාදිපච්චෙකං ඉච්ඡිතබ්බං, න මග්ගක්ඛණෙ විය එකජ්ඣං පටිසඞ්ඛානමුඛෙන පජහනතො. **එකමත්තානන්**ති වා විවෙකවසෙන එකං එකාකිනං අත්තානං. **කාලෙ කාලෙ**ති තෙසං සන්තිකං උපසඞ්කමිතබ්බෙ කාලෙ කාලෙ.

ඉධ ඨත්වාති ''ඉදං ඛො, තාත, ත''න්ති එවං නිගමනවසෙන වුත්තට්ඨානෙ ඨත්වා. **වත්තන්**ති අරියචක්කවත්තිවත්තං. **සමානෙතබ්බන්**ති ''දසවිධං, ද්වාදසවිධ''න්ති ච හෙට්ඨා වුත්තගණනාය ච සමානං කාතබ්බං අනූනං අනධිකං කත්වා දස්සෙතබ්බං. **අධම්මරාගස්සා**ති අයුත්තට්ඨානෙ රාගස්ස. **විසමලොභස්සා**ති යුත්තට්ඨානෙපි අතිවිය බලවභාවෙන පවත්තලොභස්ස.

චක්කරතනපාතුභාවවණ්ණනා

85. **වත්තමානස්සා**ති පරිපුණ්ණෙ චක්කවත්තිවත්තෙ වත්තමානස්ස, නො අපරිපුණ්ණෙති ආහ **"පූරෙත්වා වත්තමානස්සා"**ති. කිත්තාවතා පනස්ස පාරිපූරී හොතීති? තත්ථ ''කතාධිකාරස්ස තාව හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන ද්වාදසහිපි සංවච්ඡරෙහි පූරති, පඤ්චවීසතියා, පඤ්ඤාසාය වා සංවච්ඡරෙහි. අයඤ්ච භෙදො ධම්මච්ඡන්දස්සපි තික්ඛමජ්ඣමුදුතාවසෙන, ඉතරස්ස තතො භීය්‍යොපී''ති වදන්ති.

දුතියාදිචක්කවත්තිකථාවණ්ණනා

90. **අත්තනො මතියා**ති පරම්පරාගතං පුරාණං තන්තිං පවෙණිං ලඞ්ඝිත්වා අත්තනො ඉච්ඡිතාකාරෙන. තෙනාහ **"පොරාණක"**න්තිආදි.

න පබ්බන්තීති සමිද්ධියා න පූරෙන්ති, ඵීතා න හොන්තීති අත්ථො. තෙනාහ **"න වඩ්ඪන්තී"**ති. තථා චාහ **"කත්ථචි සුඤ්ඤා හොන්තී"**ති. තත්ථ තත්ථ රාජකිච්චෙ රඤ්ඤා අමා සහ වත්තන්තීති **අමච්චා,** යෙහි විනා රාජකිච්චං නප්පවත්තති. පරම්පරාගතා හුත්වා රඤ්ඤො පරිසාය භවාති **පාරිසජ්ජා.** තෙනාහ **"පරිසාවචරා"**ති. තස්මිං ඨානන්තරෙ ඨපිතා හුත්වා රඤ්ඤො ආයං, වයඤ්ච යාථාවතො ගණෙන්තීති **ගණකා.** ජාතිකුලසුතාචාරාදිවසෙන පුථුත්තං ගතත්තා මහතී මත්තා එතෙසන්ති **මහාමත්තා,** තෙ පන මහානුභාවා අමච්චා එවාති ආහ **"මහාඅමච්චා"**ති. යෙ රඤ්ඤො හත්ථානීකාදීසු අවට්ඨිතා, තෙ **අනීකට්ඨා**ති ආහ **"හත්ථිආචරියාදයො"**ති . මන්තං පඤ්ඤං අසිතා හුත්වා ජීවන්තීති **මන්තස්සාජීවිනො,** මතිසජීවාති අත්ථො, යෙ තත්ථ තත්ථ රාජකිච්චෙ උපදෙසදායිනො. තෙනාහ **"මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා"**තිආදි.

ආයුවණ්ණාදිපරිහානිකථාවණ්ණනා

91. **බලවලොභත්තා**ති ''ඉමස්මිං ලොකෙ ඉදානි දලිද්දමනුස්සා නාම බහූ, තෙසං සබ්බෙසං ධනෙ අනුප්පදියමානෙ මය්හං කොසස්ස පරික්ඛයො හොතී''ති එවං උප්පන්නබලවලොභත්තා. **උපරූපරිභූමීසූ**ති ඡකාමසග්ගසඞ්ඛාතාසු උපරූපරිකාමභූමීසු. කම්මස්ස ඵලං **අග්ගං** නාම, තං පනෙත්ථ උද්ධගාමීති ආහ **"උද්ධං අග්ගං අස්සා"**ති. සග්ගෙ නියුත්තා, සග්ගප්පයොජනාති වා **සොවග්ගිකා. දසන්නං විසෙසානන්**ති දිබ්බආයුවණ්ණයසසුඛආධිපතෙය්‍යානඤ්චෙව දිබ්බරූපාදීනඤ්ච ඵලවිසෙසානං . **වණ්ණ**ග්ගහණෙන චෙත්ථ සකො අත්තභාවවණ්ණො ගහිතො, **රූප**ග්ගහණෙන බහිද්ධා රූපාරම්මණං.

92. **සුට්ඨු නිසිද්ධන්**ති යථායං ඉමිනා අත්තභාවෙන අදින්නං ආදාතුං න සක්කොති, එවං සම්මදෙව තතො නිසෙධිතං කත්වා. **මූලඝතන්**ති ජීවිතා වොරොපනෙන මූලෙ එව හතං.

96. රාගවසෙන චරණං **චරිත්තං,** චරිත්තමෙව **චාරිත්තං,** මෙථුනන්ති අධිප්පායො, තං පන ''පරෙසං දාරෙසූ''ති වුත්තත්තා **''මිච්ඡාචාර''**න්ති ආහ.

100. **පච්චනීකදිට්ඨීති** ''අත්ථි දින්න''න්තිආදිකාය (ම. නි. 1.441; 2.94; විභ. 793) සම්මාදිට්ඨියා පටිපක්ඛභූතා දිට්ඨි.

101. **මාතුච්ඡාදිකා** උපරි සයමෙව වක්ඛති. **අතිබලවලොභොති** අතිවිය බලවා බහලකිලෙසො, යෙන අකාලෙ, අදෙසෙ ච පවත්තති. **මිච්ඡාධම්මොති** මිච්ඡා විපරීතො අවිසභාගවත්ථුකො ලොභධම්මො. තෙනාහ **''පුරිසාන''**න්තිආදි.

තස්ස භාවොති යෙන මෙත්තාකරුණාපුබ්බඞ්ගමෙන චිත්තෙන පුග්ගලො ''මත්තෙය්‍යො''ති වුච්චති, සො තස්ස යථාවුත්තචිත්තුප්පාදො, තංසමුට්ඨානා ච කිරියා **මත්තෙය්‍යතා.** තෙනාහ **''මාතරි සම්මා පටිපත්තියා එතං නාම''**න්ති . යා සම්මා පජ්ජිතබ්බෙ සම්මා අප්පටිපත්ති, සොපි දොසො අගාරවකිරියාදිභාවතො. විප්පටිපත්තියං පන වත්තබ්බමෙව නත්ථීති ආහ **''තස්සා අභාවො චෙව තප්පටිපක්ඛතා ච අමත්තෙය්‍යතා''**ති. **කුලෙ ජෙට්ඨානන්ති** අත්තනො කුලෙ වුද්ධානං මහාපිතුචූළපිතුජෙට්ඨකභාතිකාදීනං.

දසවස්සායුකසමයවණ්ණනා

103. **''ය''**න්ති ඉමිනා සමයො ආමට්ඨො, භුම්මත්ථෙ චෙතං පච්චත්තවචනන්ති ආහ **''යස්මිං සමයෙ''**ති. අලං පතිනොති **අලංපතෙය්‍යා.** තස්සා පරියත්තතා හරියාභාවෙනාති ආහ **''දාතුං යුත්තා''**ති. **අග්ගරසානීති** මධුරභාවෙන, භෙසජ්ජභාවෙන ච අග්ගභූතරසානි.

දිප්පිස්සන්තීති පටිපක්ඛභාවෙන සමුජ්ජලිස්සන්ති. තෙනාහ ''කුසලන්තිපි න භවිස්සතී''ති . **අහො පුරිසොති** මාතාදීසුපි ඊදිසො, අඤ්ඤෙසං කෙසං කිං විස්සජ්ජෙස්සති, අහො තෙජවපුරිසොති.

ගෙහෙ මාතුගාමං වියාති අත්තනො ගෙහෙ දාසිහරියාභූතමාතුගාමං විය. **මිස්සීභාවන්ති** මාතාදීසු හරියාය විය චාරිත්තසඞ්කරං.

බලවකොපොති හන්තුකාමතාවසෙන උප්පත්තියා බලවකොපො. **ආඝාතෙතීති** ආහනති, අත්තනො කක්ඛළඵරුසභාවෙන චිත්තං විබාධතීති අත්ථො. නිස්සයදහනරසො හි දොසො. **බ්‍යාපාදෙතීති** විනාසෙති, **මනොපදූසනතො** මනස්ස පකොපනතො. **තිබ්බන්ති** තික්ඛං, සා පනස්ස තික්ඛතා සරීරෙ අවහන්තෙපි සිනෙහවත්ථුං ලඞ්ඝිත්වාපි පවත්තියා වෙදිතබ්බාති ආහ **''පියමානස්සපී''**තිආදි.

104. කප්පවිනාසො **කප්පො** උත්තරපදලොපෙන, අන්තරාව කප්පො **අන්තරකප්පො.** තණ්හාදිභෙදො කප්පො එතස්ස අත්ථීති **කප්පො,** සත්තලොකොති ආහ **''අන්තරාව ලොකවිනාසො''**ති. ස්වායං අන්තරකප්පො කතිවිධො, කථඤ්චස්ස සම්භවො, කිං ගතිකොති අන්තොගධං චොදනං සන්ධායාහ **''අන්තරකප්පො ච නාමා''**තිආදි. **ලොභුස්සදායාති** ලොභාධිකාය **පජාය** වත්තමානාය.

එවං චින්තයිංසූති පුබ්බෙ යථානුස්සවානුස්සරණෙන, අත්තනො ච ආයුවිසෙසස්ස ලභනතො. **ගුම්බලතාදීහි ගහනං ඨානන්ති** ගුම්බලතාදීහි සඤ්ඡන්නතාය ගහනභූතං ඨානං. **රුක්ඛෙහි ගහනන්ති** රුක්ඛෙහි නිරන්තරනිචිතෙහි ගහනභූතං . **නදීවිදුග්ගන්ති** ඡින්නතටාහි නදීහි ඔරතො, පාරතො ච විදුග්ගං. තෙනාහ **''නදීන''**න්තිආදි. **පබ්බතෙහි විසමං** පබ්බතන්තරං. **පබ්බතෙසු වා** ඡින්නතටෙසු දුරාරොහං **විසමට්ඨානං. සභාගෙති** ජීවනවසෙන සමානභාගෙ සදිසෙ **කරිස්සන්ති.**

ආයුවණ්ණාදිවඩ්ඪනකථාවණ්ණනා

105. **ආයතන්ති** වා දීඝං චිරකාලිකං. මරණවසෙන හි ඤාතික්ඛයො ආයතො අපුනරාවත්තනතො, න රාජභයාදිනා උක්කමනවසෙන පුනරාවත්තියාපි තස්ස ලබ්භනතො. **ඔසක්කෙය්‍යාමාති** ඔරමෙය්‍යාම. විරමණම්පි අත්ථතො පජහනමෙව පරිච්චජනභාවතොති ආහ **''පජහෙය්‍යාමාති අත්ථො''**ති. **සීලගබ්භෙ වඩ්ඪිතත්තාති** මාතු, පිතු ච සීලවන්තතාය තදුභයවතෙ ගබ්භෙ වඩ්ඪී ''සීලගබ්භෙ වඩ්ඪිතා''ති වුත්තා, එතෙන උතුආහාරස්ස විය තදඤ්ඤස්සාපි බාහිරස්ස පච්චයස්ස වසෙන සත්තසන්තානස්ස විසෙසාධානං හොතීති දස්සෙති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **බ්‍රහ්මජාලටීකායං** (දී. නි. ටී. 1.7) වුත්තමෙව. **ඛෙත්තවිසුද්ධියාති** අධිට්ඨානභූතවත්ථුවිසුද්ධියා. නනු ච තං විසෙසාධානං ජායමානං රූපසන්තතියා එව භවෙය්‍යාති? සච්චමෙතං, රූපසන්තතියා පන තථා ආහිතවිසෙසාය අරූපසන්තතිපි ලද්ධූපකාරා එව හොති තප්පටිබද්ධවුත්තිභාවතො. යථා කබළීකාරාහාරෙන උපත්ථම්භිතෙ රූපකායෙ සබ්බොපි අත්තභාවො අනුග්ගහිතො එව නාම හොති, යථා පන රඤ්ඤො චක්කවත්තිනො පුඤ්ඤවිසෙසං උපනිස්සාය තස්ස ඉත්ථිරතනාදීනං අනඤ්ඤසාධාරණා තෙ තෙ විසෙසා සම්භවන්ති තබ්භාවෙ භාවතො, තදභාවෙ ච අභාවතො, එවමෙව

තස්මිං කාලෙ මාතාපිතූනං යථාවුත්තපුඤ්ඤවිසෙසං උපනිස්සාය තෙසං පුත්තානං ජායමානානං දීඝායුකතා ඛෙත්තවිසුද්ධියාව හොතීති වෙදිතබ්බා සංවෙගධම්මඡන්දාදිසමුපබ්‍රූහිතාය තදා තෙසං කුසලචෙතනාය තථා උළාරභාවෙන සමුප්පජ්ජනතො. **එත්ථාති** ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ, **තත්ථාති** යථාවුත්තං කුසලධම්මං සමාදාය වත්තමානෙ සත්තනිකායෙ. **තත්ථෙවාති** තස්මිංයෙව සත්තනිකායෙ. **"අත්තනොව සීලසම්පත්තියා"**ති වුත්තං සසන්තතිපරියාපන්නස්ස ධම්මස්ස තත්ථ විසෙසප්පච්චයභාවතො. ඛෙත්තවිසුද්ධිපි පන ඉධාපි පටික්ඛිපිතුං න සක්කා.

කොට්ඨාසාති චත්තාරීසවස්සායුකාතිආදයො අසීතිවස්සසහස්සායුකපරියොසානා එකාදස කොට්ඨාසා. **අදින්නාදානාදීහීති ආදි-**සද්දෙන කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිකාපරියොසානානං දසන්නං පාපකොට්ඨාසානං ගහණං.

සඞ්ඛරාජඋප්පත්තිවණ්ණනා

106. **එවං උප්පජ්ජනකතණ්හාති** එවං වචීභෙදං පාපනවසෙන පවත්තා භුඤ්ජිතුකාමතා. **අනසනන්ති** කායිකකිරියාඅසමත්ථතාහෙතුභූතො සරීරසඞ්කොචො. තෙනාහ **"අවිප්ඵාරිකභාවො"**තිආදි. **සනනිවාසතන්ති** ගාමනිගමරාජධානීනං සනනිවිට්ඨතං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස නාතිදූරවත්තිතං. **නිරන්තරපූරිතොති** නිරන්තරං විය පුණ්ණො තත්‍රූපගානං සත්තානං බහුභාවතො.

මෙත්තෙය්‍යබුද්ධුප්පාදවණ්ණනා

107. කිඤ්චාපි පුබ්බෙ වඩ්ඪමානකවසෙන දෙසනා ආගතං, ඉදං පන න වඩ්ඪමානකවසෙන වුත්තං. කස්මාති චෙ ආහ **"න හී"**තිආදි. සත්තානං වඩ්ඪමානායුකකාලෙ බුද්ධා න නිබ්බත්තන්ති සංසාරෙ සංවෙගස්ස දුබ්බිභාවනීයත්තා . තතො වස්සසතසහස්සතො ඕරමෙව බුද්ධුප්පාදකාලො.

108. සමුස්සිතට්ඨෙන යූපො වියාති **යූපො, යූප**න්ති එත්ථ සත්තා අනෙකභූමිකූටාගාරොවරකාදිවන්තතායාති **යූපො,** පාසාදො. **රඤ්ඤො හෙතුභූතෙනාති** හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනන්තිදස්සෙතිඋස්සාහසම්පත්තිආදිනා. මහතා රාජානුභාවෙන, මහතා ච කිත්තිසද්දෙන සමන්නාගතත්තා චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි මහාජනස්ස රඤ්ජනතො **මහාපනාදො නාම රාජා ජාතො. ජාතකෙති** මහාපනාදජාතකෙ (ජා. 1.3.40 මහාපනාදජාතකෙ).

පනාදො නාම සො රාජාති ''අතීතෙ පනාදො නාම සො රාජා අස්සොසී''ති අත්තභාවන්තරතාය අත්තානං පරං විය නිද්දිසති. ආයස්මා හි භද්දජිත්ථෙරො අත්තනා අජ්ඣාවුත්ථපුබ්බං සුවණ්ණපාසාදං දස්සෙත්වා එවමාහ. **යස්ස යූපො සුවණ්ණයොති** යස්ස රඤ්ඤො අයං යූපො පාසාදො සුවණ්ණයො සුවණ්ණමයො. **තිරියං සොළසුබ්බෙධොති** විත්ථාරතො සොළසසරපාතප්පමාණො, සො පන අඩ්ඪයොජනප්පමාණො හොති. **උබ්භමාහු සහස්සධාති** උබ්භං උච්චභාවං අස්ස පාසාදස්ස සහස්සධා සහස්සකණ්ඩප්පමාණං ආහු, සො පන යොජනතො පඤ්චවීසතියොජනප්පමාණො හොති. කෙචි පනෙත්ථ ගාථාසුඛත්ථං ''ආහූ''ති දීඝං කතං, අහු අහොසීති අත්ථං වදන්ති.

සහස්සකණ්ඩොති සහස්සභූමිකො, ''සහස්සඛණ්ඩො'' තිපි පාඨො, සො එව අත්ථො. **සතගෙණ්ඩූති** අනෙකසතනියූහකො. **ධජාලූති** තත්ථ තත්ථ නියූහසිඛරාදීසු පතිට්ඨපිතෙහි සත්තිධජවීරඞ්ගධජාදීහි ධජෙහි සම්පන්නො. **හරිතාමයොති** චාමීකරසුවණ්ණමයො. කෙචි පන **හරිතාමයොති** ''හරිතමණිපරික්ඛටො''ති වදන්ති. **ගන්ධබ්බාති** නටා. **ඡසහස්සානි සත්තධාති** ඡමත්තානි ගන්ධබ්බසහස්සානි සත්තධා තස්ස පාසාදස්ස සත්තසු ඨානෙසු රඤ්ඤො අභිරමාපනත්ථං නච්චිංසූති අත්ථො. තෙ එවං නච්චන්තාපි කිර රාජානං හාසෙතුං නාසක්ඛිංසු. අථ සක්කො දෙවරාජා දෙවනටං පෙසෙත්වා සමජ්ජං කාරෙසි, තදා රාජා හසීති.

කොටිගාමො නාම මාපිතො. **වත්ථූති** භද්දජිත්ථෙරස්ස වත්ථු. තං **ථෙරගාථාවණ්ණනායං** (ථෙරගා. අට්ඨ. භද්දජිත්ථෙරගාථාවණ්ණනාය) විත්ථාරතො ආගතමෙව. **ඉතරස්සාති** නළකාරදෙවපුත්තස්ස. **ආනුභාවාති** පුඤ්ඤානුභාවනිමිත්තං.

දානවසෙන දත්වාති තං පාසාදං අත්තනො පරිග්ගහභාවවියොජනෙන දානමුඛෙ නියොජෙත්වා. **විස්සජ්ජෙත්වාති** චිත්තෙනෙව පරිච්චජනවසෙන දත්වා පුන දක්ඛිණෙය්‍යානං සන්තකභාවකරණෙන නිරපෙක්ඛපරිච්චාගවසෙන විස්සජ්ජෙත්වා. **එත්තකෙනාති** ''භූතපුබ්බං භික්ඛවෙ''ති ආදිං කත්වා යාව ''පබ්බජිස්සතී''ති පදං එත්තකෙන දෙසනාමග්ගෙන.

භික්ඛුනො ආයුවණ්ණාදිවඩ්ඪනකථාවණ්ණනා

110. **ඉදං භික්ඛුනො ආයුස්මින්ති** ආයුස්මිං සාධෙතබ්බෙ ඉදං භික්ඛුනො ඉච්ඡිතබ්බං චිරජීවිතාය හෙතුභාවතොති. තෙනාහ **"ඉදං ආයුකාරණ"**න්ති.

සම්පන්නසීලස්ස අවිප්පටිසාරපාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධිසුඛසමාධියථාභූතඤාණාදිසම්භවතො තංසමුට්ඨානපණීතරූපෙහි කායස්ස ඵුටත්තා සරීරෙ වණ්ණධාතු විප්පසන්නා හොති, කල්‍යාණො ච කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡතීති ආහ **"සීලවතො හී"**තිආදි.

විවෙකජං පීතිසුඛාදීති ආදි-සද්දෙන සමාධිජං පීතිසුඛං, අපීතිජං කායසුඛං, සතිපාරිසුද්ධිජං උපෙක්ඛාසුඛඤ්ච සඞ්ගණ්හාති.

අප්පටික්කූලතාවහොති අප්පමාණානං සත්තානං, අත්තනො ච තෙසු අප්පටික්කූලභාවතො. හිතූපසංහාරාදිවසෙන පවත්තියා සබ්බදිසාසු ඵරණඅප්පමාණවසෙන සබ්බදිසාසු විප්ඵාරිකතා.

"අරහත්තඵලසඞ්ඛාතං බල"න්ති වුත්තං තස්ස අකුප්පධම්මතාය කෙනචි අනභිභවනීයභාවතො.

"ලොකෙ"ති ඉදං යථා **"එකබලම්පී"**ති ඉමිනා සම්බන්ධීයති, එවං "දුප්පසහං දුරභිසම්භව"න්ති ඉමෙහිපි සම්බන්ධිතබ්බං. ලොකපරියාපන්නෙහෙව හි ධම්මෙහි තෙසං බලස්ස දුප්පසහතා, දුරභිසම්භවතා, න ලොකුත්තරෙහීති. **එත්ථෙවාති** එතස්මිං අරහත්තඵලෙ එව, තදත්ථන්ති අත්ථො.

ලොකුත්තරපුඤ්ඤම්පීති ලොකුත්තරපුඤ්ඤම්පි පුඤ්ඤඵලම්පි. **යාව ආසවක්ඛයා පවඩ්ඪති** විවට්ටගාමිකුසලධම්මානං සමාදානහෙතූති යොජනා. **අමතපානං පිවිංසු** හෙට්ඨිමමග්ගඵලසමධිගමවසෙනාති අධිප්පායො.

චක්කවත්තිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

4. අග්ගඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

වාසෙට්ඨභාරද්වාජවණ්ණනා

111. **එත්ථා**ති ''පුබ්බාරාමෙ, මිගාරමාතුපාසාදෙ''ති එතස්මිං පදද්වයෙ. කොයං පුබ්බාරාමො, කථඤ්ච පුබ්බාරාමො, කා ච මිගාරමාතා, කථඤ්චස්සා පාසාදො අහොසීති එතස්මිං අන්තොලීනෙ අනුයොගෙ. **අයං** ඉදානි වුච්චමානා **අනුපුබ්බිකථා** ආදිතො පට්ඨාය සඞ්ඛෙපෙනෙව අනුපුබ්බිකථා. **පදුමුත්තරං භගවන්තං** එකං උපාසිකං අග්ගුපට්ඨායිකට්ඨානෙ ඨපෙන්තිං දිස්වාන තත්ථ සඤ්ජාතගාරවබහුමානා තමෙවත්ථං පුරක්ඛත්වා භගවන්තං **නිමන්තෙත්වා. මෙණ්ඩකපුත්තස්සා**ති මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස. **සොතාපන්නා අහොසි** තථා කතාධිකාරත්තා.

මාතුට්ඨානෙ ඨපෙසි අත්තනො සීලාචාරසම්පත්තියා ගරුට්ඨානියත්තා. **උපයොගන්ති** තත්ථ තත්ථ අප්පෙතබ්බට්ඨානෙ අප්පනාවසෙන විනියොගං අගමංසු. **අඤ්ඤෙහි ච** වෙළුරියලොහිතඞ්කමසාරගල්ලාදීහි. **හස්සතීති** ඕතරති. **සුද්ධපාසාදොව න සොභතීති** කෙවලො එකපාසාදො එව විහාරො න සොභති. නියූහානි බහූනි නීහරිත්වා කත්තබ්බසෙනාසනානි ''දුවඩ්ඪගෙහානී''ති වදන්ති. මජ්ඣෙ ගබ්භො සමන්තතො අනුපරියායතොති එවං ද්වික්ඛත්තුං වඩ්ඪෙත්වා කතසෙනාසනානි **දුවඩ්ඪගෙහානි. චූළපාසාදා**ති ඛුද්දකපාසාදා.

උත්තරදෙවීවිහාරො නාම නගරස්ස පාචීනද්වාරසමීපෙ කතවිහාරො.

තිත්ථියලිඞ්ගස්ස අග්ගහිතත්තා **නෙව තිත්ථියපරිවාසං වසන්ති.** අනුපසම්පන්නභාවතො ආපත්තියා ආපන්නාය අභාවතො **න ආපත්තිපරිවාසං වසන්ති. භික්ඛුභාවන්ති** උපසම්පදං. **තෙවිජ්ජසුත්තන්ති** ඉමස්මිං දීඝනිකායෙ තෙවිජ්ජසුත්තං **සුත්වා.**

113. **අනුවත්තමානා වඩ්කමිංසු** අනනුවඞ්කමනෙ යථාධිප්පෙතස්ස අත්ථස්ස පුච්ඡනාදීනං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. **තෙසන්ති** තෙසං ද්වින්නං. තෙනාහ **''පණ්ඩිතතරො''**ති. **අත්ථා**ති භවත්ථ. **කුලසම්පන්නා**ති සම්පන්නකුලා උදිතොදිතෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ උප්පන්නා. **බ්‍රාහ්මණකුලා**ති කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන අනුපද්දුතා එව බ්‍රාහ්මණකුලා. තෙනාහ **''භොගාදිසම්පන්න''**න්තිආදි. **ඉමෙ බ්‍රාහ්මණා** උච්චා හුත්වා ''ඉමං වසලං පබ්බජ්ජං පබ්බජිංසූ''තිආදිනා ජාතිආදීනි ඝට්ටෙන්තා **අක්කොසන්ති. පරිභාසන්තීති** පරිභවිත්වා භාසන්ති. **අත්තනො අනුරූපායා**ති අත්තනො අජ්ඣාසයස්ස අනුරූපාය. අන්තරන්තරා විච්ඡින්ජ පවත්තියමානා පරිභාසා පරිපුණ්ණා නාම න හොති ඛණ්ඩභාවතො, තබ්බිපරියායතො පරිපුණ්ණා නාම හොතීති ආහ **''අන්තරා''**තිආදි.

අප්පතිට්ඨතායාති අපස්සයරහිතත්තා. **විභින්නො**ති විනට්ඨො.

ඉතරෙ තයො වණ්ණාති ඛත්තියාදයො වණ්ණා **හීනා.** නනු ඛත්තියාව සෙට්ඨා වණ්ණා යථා බුද්ධා එතරහි ඛත්තියකුලෙ එව උප්පන්නාති? සච්චමෙතං, තෙ පන අත්තනො මිච්ඡාභිමානෙන, මිච්ඡාගාහෙන ච ''බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො''ති වදන්ති, තං තෙසං වචනමත්තං. **''සුජ්ඣන්තීති** සුද්ධා හොන්ති, න නින්දං ගරහං පාපුණන්ති''ති වදන්ති. **සුජ්ඣන්ති** වා සංසාරතො සුජ්ඣන්ති, න සෙසා වණ්ණා අසුක්කජාතිකත්තා, මන්තජ්ඣෙනාභාවතො වාති. බ්‍රහ්මුනො **මුඛතො ජාතා** වෙදවචනතො ජාතාති මුඛතො ජාතා. තතො එව බ්‍රහ්මුනො මහාබ්‍රහ්මුනො වෙදවචනතො විජාතාති **බ්‍රහ්මජා.** තෙන දුච්ධෙනාපි නිම්මිතාති **බ්‍රහ්මනිම්මිතා.** වෙදවෙදඞ්ගාදිබ්‍රහ්මදායජ්ජං අරහන්තීති **බ්‍රහ්මදායාදා. මුණ්ඩකෙ සමණකෙ**ති එත්ථ **ක**-කාරො ගරහායන්ති ආහ **''නින්දන්තා ජිගුච්ඡන්තා වදන්තී''**ති. **ඉබ්භෙ**ති සුද්දෙ, තෙ පන සරබන්ධනෙන බද්ධා නිහීනතරාති ආහ **''ගහපතිකෙ''**ති. **කණ්හෙ**ති කණ්හජාතිකෙ. බන්ධනට්ඨෙන **බන්ධූ,** කස්ස පන බන්ධූති ආහ **''මාරස්ස බන්ධුභූතෙ''**ති. **පාදාපච්චෙ**ති පාදතො ජාතාපච්චෙ. අයං කිර බ්‍රාහ්මණානං ලද්ධි ''බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනො මුඛතො ජාතා, ඛත්තියා උරතො, ඌරූහි වෙස්සා, පාදතො සුද්දා''ති.

114. යස්මා පඨමකප්පිකකාලෙ චතුවණ්ණවවත්ථානං නත්ථි, සබ්බෙව සත්තා එකසදිසා, අපරභාගෙ පන තෙසං පයොගභෙදවසෙන අහොසි, තස්මා වුත්තං **''පොරාණං...පෙ.... අජානන්තා''**ති. **ලද්ධිභින්දනත්ථායා**ති ''බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනො පුත්තා ඔරසා මුඛතො ජාතා''ති එවං පවත්තාය ලද්ධියා විනිවෙඨනත්ථං. **පුත්තප්පටිලාභත්ථායා**ති ''එවං මයං පෙත්තිකං ඉණං සොධෙස්සාමා''ති ලද්ධියං ඨත්වා පුත්තප්පටිලාභාය. අයඤ්හෙත්ථ ධම්මිකානං බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣාසයො. **සඤ්ජාතපුප්ඵා**ති රජස්සලා. ඉත්ථීනඤ්හි කුමාරිභාවප්පත්තිතො පට්ඨාය පච්ඡිමවයතො ඕරං අසති විබන්ධෙ අට්ඨමෙ අට්ඨමෙ සත්තාහෙ ගබ්භාසයසඤ්ඤිතෙ තතියෙ ආවත්තෙ කතිපයා ලොහිතපීළකා සණ්ඨහිත්වා අග්ගහිතපුප්ඵා එව භිජ්ජන්ති, තතො ලොහිතං පග්ඝරති, තත්ථ උතුසමඤ්ඤා, පුප්ඵසමඤ්ඤා ච. **නෙසන්ති** බ්‍රාහ්මණානං. **සච්චවචනං සියා**ති ''බ්‍රහ්මුනො පුත්තා''තිආදිවචනං සච්චං යදි සියා, **බ්‍රාහ්මණීනං...පෙ.... මුඛං භවෙය්‍ය,** න චෙතං අත්ථි.

චතුවණ්ණසුද්ධිවණ්ණනා

115. මුඛච්ඡෙදකවාදන්ති ''බ්‍රාහ්මණා මහාබ්‍රහ්මුනො මුඛතො ජාතා''ති වාදස්ස ඡෙදකවාදං. **අරියභාවෙ අසමත්ථා**ති අනරියභාවාවහා. **පකතිකාළකා**ති සභාවෙනෙව න සුද්ධා. **කණ්හො**ති කිලිට්ඨො උපතාපකො. තෙනාහ **''දුක්ඛොති අත්ථො''**ති.

සුක්කභාවො නාම පරිසුද්ධතාති ආහ **''නික්කිලෙසභාවෙන පණ්ඩරා''**ති. **සුක්කො**ති න කිලිට්ඨො අනුපතාපකොති වුත්තං **''සුඛොති අත්ථො''**ති.

116. උභයවොකිණ්ණෙති වචනවිපල්ලාසෙන වුත්තන්ති ආහ **''උභයෙසු වොකිණ්ණෙසූ''**ති. **මිස්සීභූතෙසූ**ති ''කදාචි කණ්හා ධම්මා, කදාචි සුක්කා ධම්මා''ති එවං එකස්මිං සන්තානෙ, එකස්මිංයෙව ච අත්තභාවෙ පවත්තියා මිස්සීභූතෙසු, න පන එකජ්ඣං පවත්තියා. **එත්ථා**ති අනන්තරවුත්තධම්මාව අන්වාධිට්ඨායාති ආහ **''කණ්හසුක්කධම්මෙසූ''**ති. යස්මා ච තෙ බ්‍රාහ්මණා න චෙව තෙ ධම්මෙ අතික්කන්තා, යාය ච පටිපදාය අතික්කමෙය්‍යුං, සාපි තෙසං පටිපදා නත්ථි, තස්මා වුත්තං **''වත්තමානාපී''**ති. **නානුජානන්ති** අයථාභුච්චවාදභාවතො. **අනුජානනඤ්ච** නාම අබ්භනුමොදනන්ති තදභාවං දස්සෙන්තෙන **''නානුමොදන්ති, න පසංසන්තී''**ති වුත්තං. **චතුන්නං වණ්ණාන**න්ති නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. **තෙස**න්ති පන සම්බන්ධෙපි වා සාමිවචනං. **තෙ ච බ්‍රාහ්මණා න එවරූපා** න එදිසා, යාදිසො අරහා එකදෙසෙනාපි තෙන තෙසං සදිසතාභාවතො, **තස්මා** තෙන කාරණෙන **නෙසං** බ්‍රාහ්මණානං ''බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො''ති වාදං **විඤ්ඤූ** යථාභූතවාදිනො බුද්ධාදයො අරියා **නානුජානන්ති.**

ආරකත්තාදීහීති එත්ථ කිලෙසානං ආරකත්තා පහීනභාවතො දූරත්තා **අරහං,** කිලෙසාරීනං හතත්තා **අරහං,** සංසාරචක්කස්ස අරානං හතත්තා **අරහං,** පච්චයාදීනං අරහත්තා **අරහං,** පාපකරණෙ රහාභාවෙන **අරහ**න්ති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.125 ආදයො), තං සංවණ්ණනාසු (විසුද්ධි. ටී. 1.124) ච වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො . **ආසවානං ඛීණත්තා**ති චතුන්නම්පි ආසවානං අනවසෙසතො පහීනත්තා. **බ්‍රහ්මචරියවාස**න්ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං. තස්ස වාසස්ස පරියොසිතත්තා **වුත්ථවාසො,** දසන්නම්පි වා අරියවාසානං වුත්ථත්තා **වුත්ථවාසො.** වුත්තඤ්හෙතං –

> ''දසයිමෙ, භික්ඛවෙ, අරියාවාසා, යදරියා ආවසිංසු වා ආවසන්ති වා ආවසිස්සන්ති වා. කතමෙ දස? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනො හොති ඡළඞ්ගසමන්නාගතො එකාරක්ඛො චතුරාපස්සෙනො පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො සමවයසට්ඨෙසනො අනාවිලසඞ්කප්පො පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, දස අරියාවාසා''ති (අ. නි. 10.19).

වුස්සතීති වා **වුසිතං,** අරියමග්ගො, අරියඵලඤ්ච, තං එතස්ස අත්ථීති අතිසයවචනිච්ඡාවසෙන අරහා **''වුසිතවා''**ති වුත්තො. **කරණීයං** නාම පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනා දුක්ඛස්සන්තං කාතුකාමෙහි එකන්තතො කත්තබ්බත්තා, තං පන යස්මා චතූහි මග්ගෙහි පච්චෙකං චතූසු සච්චෙසු කාතබ්බං කතං, තස්මා වුත්තං **''චතූහි...පෙ.... කතකරණීයො''**ති. ඔසීදාපනට්ඨෙන භාරා වියාති **භාරා,** කිලෙසා, ඛන්ධා ච. වුත්තඤ්හි ''භාරා හවෙ පඤ්චක්ඛන්ධා''ති (සං. නි. 3.22) **ඔහාරිතො**ති අපනීතො. **සකො අත්ථො සදත්ථො**ති එත්ථ ද-කාරො පදසන්ධිකරො. කාමං දිට්ඨිආදයොපි සංයොජනානි එව, තථාපි තණ්හාය භවසංයොජනට්ඨො සාතිසයො. යථාහ ''අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනාන''න්ති. (සං. නි. 2.125, 126, 127, 132, 134, 136, 142; 3.5.520; කථා. 75) තතො සා එව සුත්තෙ (දී. නි. 2.400; ම. නි. 1.93, 133; 3.373; සං. නි. 3.1081; පටි. ම. 1.34 ආදයො) සමුදයසච්චභාවෙන වුත්තා, තස්මා වුත්තං **''භවසංයොජනං වුච්චති තණ්හා''**ති. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තො**ති සම්මා අඤ්ඤාය ජානනභූතාය අග්ගමග්ගපඤ්ඤාය සම්මා යථාභූතං යං යථා ජානිතබ්බං, තං තථා ජානිත්වා විමුත්තො. **ඉමස්මිං ලොකෙ**ති ඉමස්මිං සත්තලොකෙ. **ඉධත්තභාවෙ**ති ඉමස්මිං අත්තභාවෙ, **පරත්තභාවෙ**ති පරස්මිං අත්තභාවෙ, ඉධලොකෙ, පරලොකෙ වාති අත්ථො.

117. **අන්තරවිරහිතා**ති විභාගවිරහිතා. තෙනාහ **''අත්තනො කුලෙන සදිසා''**ති. අනුයන්තීති අනුයන්තා, අනුයන්තා එව **ආනුයන්තා,** අනුවත්තකා. තෙනාහ **''වසවත්තිනො''**ති.

118. **නිවිට්ඨා**ති සද්ධෙය්‍යවත්ථුස්මිං අනුපවිසනවසෙන නිවිට්ඨා. තතො එව තස්මිං අධිකං නිවිසනතො **අභිනිවිට්ඨා. අචලට්ඨිතා**ති අචලභාවෙ ඨිතා.

යන්ති යං කථෙතබ්බධම්මං අනුපධාරෙත්වා, තදත්ථඤ්ච අප්පච්චක්ඛං කත්වා කථනං, **එතං අට්ඨානං** අකාරණං තස්ස බොධිමූලෙයෙව සමුච්ඡින්නත්තා. **විච්ඡින්දජනනත්ථ**න්ති රතනත්තයසද්ධාය විච්ඡින්දස්ස උප්පාදනත්ථං, අඤ්ඤථත්තායාති අත්ථො. **සො**ති මාරො. **මුසාවාදං කාතුං නාසක්ඛී**ති ආගතඵලස්ස අරියසාවකස්ස පුරතො මුසා වත්තුං න විසහි, තස්මා **ආම මාරොස්මීති පටිජානි. සිලාපථවිය**න්ති රතනමයසිලාපථවියං. සිනෙරුං කිර පරිවාරෙත්වා ඨිතො භූමිප්පදෙසො සත්තරතනමයො, ''සුවණ්ණමයො''ති කෙචි, සා විත්ථාරතො, උබ්බෙධතො

අනෙකයොජනසහස්සපරිමාණා අතිවිය නිච්චලා. **කිං ත්වං එත්ථාති** කිං කාරණා ත්වං එත්ථ. ‘‘ධීතො’’ති **අච්ඡරං පහරි. ඨාතුං අසක්කොන්තොති** අරියසාවකස්ස පුරතො ඨාතුං අසක්කොන්තො. අයඤ්හි අරියධම්මාධිගමස්ස ආනුභාවො, යං මාරොපි නාම මහානුභාවො උජුකං පටිප්පරිතුං න සක්කොති.

මග්ගො එව මූලං **මග්ගමූලං,** තස්ස. **සඤ්ජාතත්තා** උප්පන්නත්තා. **තෙන මග්ගමූලෙන** පතිට්ඨිතසන්තානෙ ලද්ධපතිට්ඨා. භගවතො දෙසනාධම්මං නිස්සාය අරියාය ජාතියා ජාතො **‘‘භගවන්තං නිස්සාය අරියභූමියං ජාතො’’**ති වුත්තො. **‘‘උරෙ වසිත්වා’’**ති ඉදං ධම්මසොසස්ස උරතො සමුට්ඨානතාය වුත්තං. උරෙ වායාමජනිතාභිජාතිතාය වා **ඔරසො.** මුඛතො ජාතෙන ජාතො **‘‘මුඛතො ජාතො’’**ති වුත්තො. කාරණකාරණෙපි හි කාරණෙ විය වොහාරො හොති ‘‘තිණෙහි භත්තං සිද්ධ’’න්ති. කෙචි පන ‘‘විමොක්ඛමුඛස්ස වසෙන ජාතත්තා මුඛතො ජාතො’’ති වදන්ති, තත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. පුරිමෙනත්ථෙන යොනිජො, සෙදජො, මුඛජොති තීසු සම්බන්ධෙසු මුඛජෙන සම්බන්ධෙන භගවතො පුත්තභාවො විභාවිතො. අත්ථද්වයෙනාපි ධම්මජභාවොයෙව දීපිතො. අරියධම්මප්පත්තිතො ලද්ධවිසෙසො හුත්වා පවත්තො තදුත්තරකාලිකො ඛන්ධසන්තානො ‘‘අරියධම්මතො ජාතො’’ති වෙදිතබ්බො, අරියධම්මං වා මග්ගඵලං නිස්සාය, උපනිස්සාය ච ජාතො සබ්බොපි ධම්මප්පබන්ධො ‘‘අරියධම්මතො ජාතො’’ති ගහෙතබ්බො. තෙසං පන අරියධම්මානං අපරියොසිතකිච්චතාය අරියභාවෙන අභිනිබ්බත්තිමත්තං උපාදාය **‘‘අරියධම්මතො ජාතත්තා’’**ති වුත්තං. පරියොසිතකිච්චතාය තථා නිබ්බත්තිපාරිපූරිං උපාදාය **‘‘නිම්මිතත්තා’’**ති වුත්තං, යතො ‘‘ධම්මජො ධම්මනිම්මිතො’’ති වුත්තං. ‘‘නවලොකුත්තරධම්මදායං ආදියතීති ධම්මදායාදො’’ තිපි පාඨො. **අස්සාති** ‘‘භගවතොම්හිපුත්තො’’තිආදිනා වුත්තස්ස වාක්‍යස්ස. **අත්ථං දස්සෙන්තොති** භාවත්ථං පකාසෙන්තො. තථාගතස්ස අනඤ්ඤසාධාරණසීලාදිධම්මක්ඛන්ධස්ස සමූහනිවෙසවසෙන ධම්මකායතාය න කිඤ්චි වත්තබ්බං අත්ථි, සත්ථුට්ඨානියස්ස පන ධම්මකායතං දස්සෙතුං ‘‘කස්මා තථාගතො ධම්මකායොති වුත්තො’’ති සයමෙව පුච්ඡං සමුට්ඨාපෙත්වා **‘‘තථාගතො හී’’**තිආදිනා තමත්ථං විස්සජ්ජෙති. **හදයෙන චින්තෙත්වාති** ‘‘ඉමං ධම්මං ඉමස්ස දෙසෙස්සාමී’’ති තස්ස උපගතස්ස වෙනෙය්‍යජනස්ස බොධනත්ථං චිත්තෙන චින්තෙත්වා. **වාචාය අභිනීහරීති** සද්ධම්මදෙසනාවාචාය කරවීකරුතමඤ්ජුනා බ්‍රහ්මස්සරෙන වෙනෙය්‍යසන්තානාභිමුඛං තදජ්ඣාසයානුරූපං හිතමත්ථං නීහරි උපනෙසි. **තෙනාති** තෙන කාරණෙන එවංසද්ධම්මාධිමුත්තිභාවෙන. **අස්සාති** තථාගතස්ස. **ධම්මමයත්තාති** ධම්මභූතත්තා. ඉධාධිප්පෙතධම්මො සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතොති ආහ **‘‘ධම්මකායත්තා එව බ්‍රහ්මකායො’’**ති. සබ්බසො අධම්මං පජහිත්වා අනවසෙසතො ධම්මො එව භූතොති **ධම්මභූතො.** තථාරූපො ච යස්මා සභාවතො ධම්මො එවාති වත්තබ්බතං අරහතීති ආහ **‘‘ධම්මසභාවො’’**ති.

119. **සෙට්ඨච්ඡෙදකවාදන්ති** ‘‘බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො’’ති (දී. නි. 3.116) එවං වුත්තසෙට්ඨභාවච්ඡෙදකවාදං. **අපරෙනපි නයෙනාති** යථාවුත්තසෙට්ඨච්ඡෙදකවාදතො අපරෙනපි පොරාණකලොකුප්පත්තිදස්සනනයෙන. **සෙට්ඨච්ඡෙද…පෙ.… දස්සෙතුන්ති** සොපි හි ‘‘බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො, හීනා අඤ්ඤෙ වණ්ණා’’ති, ‘‘බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනො පුත්තා ඔරසා මුඛතො ජාතා බ්‍රහ්මජා’’ති (දී. නි. 3.114) ච එවං පවත්තාය මිච්ඡාදිට්ඨියා විනිවෙඨනො ජාතිබ්‍රාහ්මණානං සෙට්ඨභාවස්ස ඡෙදනතො සෙට්ඨච්ඡෙදනවාදො නාම හොතීති දස්සෙතුන්ති අත්ථො.

ඉත්ථභාවන්ති ඉමං පකාරතං මනුස්සභාවං. සාමඤ්ඤජොතනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨති, පකරණවසෙන වා අයමත්ථො අවච්ඡින්නො දට්ඨබ්බො. **මනොමයාති** බාහිරපච්චයෙන විනා කෙවලං උපචාරඣානමනසාව නිබ්බත්තා. යාය උපචාරජ්ඣානචෙතනාය තෙ තත්ථ නිබ්බත්තා, නීවරණවික්ඛම්භනාදිනා උළාරො තස්සා පවත්තිවිසෙසො, තස්මා ඣානඵලකප්පො තස්සා ඵලවිසෙසොති ආහ **‘‘බ්‍රහ්මලොකෙ විය’’**තිආදි. **‘‘සයංපභා’’**ති පදානං තත්ථ සූරියාලොකාදීහි විනා අන්ධකාරං විධමන්තා සයමෙව පභාසන්තීති **සයංපභා,** අන්තලික්ඛෙ ආකාසෙ චරන්තීති **අන්තලික්ඛචරා,** තදඤ්ඤකාමාවචරසත්තානං විය සරීරස්ස විවරණට්ඨානස්ස අසුභතාභාවතො **සුභං,** සුභෙව තිට්ඨන්තීති **සුභට්ඨායිනොති** අත්ථො වෙදිතබ්බො.

රසපථවිපාතුභාවවණ්ණනා

120. **සබ්බං චක්කවාළන්ති** අනවසෙසං කොටිසතසහස්සං චක්කවාළං. **සමතනීති** සඤ්ඡාදෙන්තී විප්ඵරි, සා පන තස්මිං උදකෙ පතිට්ඨිතා අහොසීති ආහ **‘‘පතිට්ඨහී’’**ති. **වණ්ණෙන සම්පන්නාති** සම්පන්නවණ්ණා. **මක්ඛිකණ්ඩකරහිතන්ති** මක්ඛිකාහි ච තාසං අණ්ඩකෙහි ච රහිතං.

අතීතානන්තරෙපි කප්පෙ ලොලොයෙව. කස්මා? එවං චිරපරිචිතලොලතාවසෙන සබ්බපඨමං තථා අකාසීති දස්සෙති. **කිමෙවිදන්ති** ‘‘වණ්ණතො, ගන්ධතො ච තාව ඤාතං, රසතො පන කිමෙවිදං භවිස්සතී’’ති සංසයජාතො වදති. **තිට්ඨතීති** අට්ඨාසි.

චන්දිමසූරියාදිපාතුභාවවණ්ණනා

121. **ආලුප්පකාරකන්ති** එත්ථ ආලොපපරියායො **ආලුප්ප**-සද්දොති ආහ **“ආලොපං කත්වා”**ති. පච්චක්ඛභූතානම්පි චන්දිමසූරියානං පවත්තියං ලොකියානං සම්මොහො හොති, තං විධමිතුං **“කො පන තෙස”**න්තිආදිනා අට්ඨ පඤ්හාවිස්සජ්ජනානි ගහිතානි. තත්ථ **තෙසන්ති** චන්දිමසූරියානං. **කස්මින්ති** කස්මිං ඨානෙ. **“කො උපරී”**ති එතෙනෙව කො හෙට්ඨාති අයමත්ථො වුත්තොයෙව. තථා **“කො සීඝං ගච්ඡතී”**ති ඉමිනා කො සණිකං ගච්ඡතීති අයම්පි අත්ථො වුත්තොයෙව. **වීථියොති** ගමනවීථියො. **එකතොති** එකස්මිං ඛණෙ **පාතුභවන්ති.** සූරියමණ්ඩලෙ පන අත්ථඞ්ගතෙ චන්දමණ්ඩලං පඤ්ඤායිත්ථ. **ඡන්දං ඤත්වා වා**ති රුචිං ඤත්වා විය.

උභයන්ති අන්තො, බහි ච.

උජුකන්ති ආයාමතො, විත්ථාරතො, උබ්බෙධතො ච. **පරිමණ්ඩලතොති** පරික්ඛෙපතො.

උජුකං සණිකං ගච්ඡති අමාවාසියං සූරියෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තො දිවසෙ දිවසෙ ථොකං ථොකං ඔහීයන්තො පුණ්ණමාසියං උපඩ්ඪමග්ගමෙව ඔහීයනතො. **තිරියං සීඝං** ගච්ඡති එකස්මිම්පි මාසෙ කදාචි දක්ඛිණතො, කදාචි උත්තරතො දස්සනතො. **“ද්වීසු පස්සෙසූ”**ති ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං. චන්දස්ස පුරතො, පච්ඡතො, සමඤ්ච තාරකා ගච්ඡන්තියෙව. **අත්තනො ඨානන්ති** අත්තනො ගමනට්ඨානං. **න විජහන්ති** අත්තනො වීථියාව ගච්ඡනතො. සූරියස්ස උජුකං ගමනස්ස සීඝතා චන්දස්ස ගමනං උපාදාය වෙදිතබ්බා. **තිරියං ගමනං** දක්ඛිණදිසතො උත්තරදිසාය, උත්තරදිසතො ච දක්ඛිණදිසාය ගමනං **දන්ධං** ඡහි ඡහි මාසෙහි ඉජ්ඣනතො. **සොති** සූරියො. **කාළපක්ඛඋපොසථතොති** කාළපක්ඛෙ උපොසථෙ චන්දෙන සහෙව ගන්ත්වා තතො පරං. **පාටිපදදිවසෙති** සුක්කපක්ඛපාටිපදදිවසෙ. **ඔහාය ගච්ඡති** අත්තනො සීඝගාමිතාය, තස්ස ච දන්ධගාමිතාය. **ලෙඛා විය පඤ්ඤායති** පච්ඡිමදිසායං. **යාව උපොසථදිවසාති** යාව සුක්කපක්ඛඋපොසථදිවසා. **“චන්දො අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා”**ති ඉදං උපරිභාගතො පතිතසූරියාලොකතාය හෙට්ඨතො පවත්තාය සූරියස්ස දූරභාවෙන දිවසෙ දිවසෙ අනුක්කමෙන පරිහායමානාය අත්තනො ඡායාය වසෙන අනුක්කමෙන චන්දමණ්ඩලප්පදෙසස්ස වඩ්ඪමානස්ස විය දිස්සමානතාය වුත්තං, තස්මා අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා විය. **උපොසථදිවසෙ** පුණ්ණමායං **පරිපුණ්ණො හොති,** පරිපුණ්ණමණ්ඩලො හුත්වා දිස්සතීති අත්ථො. **ධාවිත්වා ගණ්හාති** චන්දස්ස දන්ධගතිතාය, අත්තනො ච සීඝගතිතාය. **අනුක්කමෙන හායිත්වාති** එත්ථ ‘‘අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා’’ති එත්ථ වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. තත්ථ පන ඡායාය හායමානතාය මණ්ඩලං වඩ්ඪමානං විය දිස්සති, ඉධ ඡායාය වඩ්ඪමානතාය මණ්ඩලං හායමානං විය දිස්සති.

යාය වීථියා සූරියෙ ගච්ඡන්තෙ වස්සවලාහකා දෙවපුත්තා සූරියාභිතාපසන්තත්තා අත්තනො විමානතො න නික්ඛමන්ති, කීළාපසුතා හුත්වා න විචරන්ති, තදා කිර සූරියස්ස විමානං පකතිමග්ගතො අධො ඔතරිත්වා විචරති, තස්ස ඔරුය්හ චරණෙනෙව චන්දවිමානම්පි අධො ඔරුය්හ චරති තග්ගතිකත්තා, තස්මා සා වීථි උදකාභාවෙන අජානුරූපතාය **“අජවීථී”**ති සමඤ්ඤං ගතා. යාය පන වීථියා සූරියෙ ගච්ඡන්තෙ වස්සවලාහකා දෙවපුත්තා සූරියාභිතාපාභාවතො අභිණ්හං අත්තනො විමානතො බහි නික්ඛමිත්වා කීළාපසුතා ඉතො චිතො ච විචරන්ති, තදා කිර සූරියවිමානං පකතිමග්ගතො උද්ධං ආරුහිත්වා විචරති, තස්ස උද්ධං ආරුය්හ චරණෙනෙව චන්දවිමානම්පි උද්ධං ආරුය්හ චරති තග්ගතිකත්තා, තග්ගතිකතා ච සමානගතිනා වාතමණ්ඩලෙන විමානස්ස පෙල්ලිතබ්බත්තා, තස්මා සා වීථි උදකබහුභාවෙන නාගානුරූපතාය **“නාගවීථී”**ති සමඤ්ඤං ගතා. යදා සූරියො උද්ධමනාරුහන්තො, අධො ච අනොතරන්තො පකතිමග්ගෙනෙව ගච්ඡති, තදා වස්සවලාහකා යථාකාලං, යථාරුචි ච විමානතො නික්ඛමිත්වා සුඛෙන විචරන්ති, තෙන කාලෙන කාලං වස්සනතො ලොකෙ උතුසමතා හොති, තාය උතුසමතාය හෙතුභූතාය සා චන්දිමසූරියානං ගති ගවානුරූපතාය **“ගොවීථී”**ති සමඤ්ඤං ගතා. තෙන වුත්තං **“අජවීථී”**තිආදි.

එවං ‘‘කති නෙසං වීථියො’’ති පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා ‘‘කථං විචරන්තී’’ති පඤ්හං විස්සජ්ජෙතුං **“චන්දිමසූරියා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සිනෙරුතො බහි නික්ඛමන්තීති** සිනෙරුසමීපෙන තං පදක්ඛිණං කත්වා ගච්ඡන්තා තතො ගමනවීථිතො බහි අත්තනො තිරියගමනෙන චක්කවාළාභිමුඛා නික්ඛමන්ති. **අන්තො විචරන්තීති** එවං ඡ මාසෙ ඛණෙ ඛණෙ සිනෙරුතො අපසක්කනවසෙන තතො නික්ඛමිත්වා චක්කවාළසමීපං පත්තා, තතොපි ඡ මාසෙ ඛණෙ ඛණෙ අපසක්කනවසෙන නික්ඛමිත්වා සිනෙරුසමීපං පාපුණන්තා අන්තො විචරන්ති. ඉදානි තමෙවත්ථං සඞ්ඛෙපෙන වුත්තං විවරිතුං **“තෙහී”**තිආදි වුත්තං. සිනෙරුස්ස, චක්කවාළස්ස ච යං ඨානං වෙමජ්ඣං, තස්ස, සිනෙරුස්ස ච යං ඨානං වෙමජ්ඣං, තෙන ගච්ඡන්තා **“සිනෙරුසමීපෙන විචරන්තී”**ති වුත්තා, න සිනෙරුස්ස අග්ගාළින්දඅල්ලීනා. **චක්කවාළසමීපෙන චරිත්වාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **මජ්ඣෙනාති** සිනෙරුස්ස, චක්කවාළස්ස ච උජුකං වෙමජ්ඣෙන මග්ගෙන. **චිත්‍රමාසෙ මජ්ඣෙනාති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

එකප්පහාරෙනාති එකවෙලාය, එකෙනෙව වා අත්තනො එකප්පහාරෙන. **මජ්ඣන්හිකොති** ඨිතමජ්ඣන්හිකො කාලො **හොති.** තදා හි සූරියමණ්ඩලං උග්ගච්ඡන්තං හුත්වාපි ඉමස්මිං දීපෙ ඨිතස්ස උපඩ්ඪමෙව දිස්සති, උත්තරකුරුසු ඨිතස්ස ඔගච්ඡන්තං හුත්වා. එවඤ්හි එකවෙලායමෙව තීසු දීපෙසු ආලොකකරණං.

යෙසු කත්තිකාදිනක්ඛත්තසමඤ්ඤා, තානිපි තාරකරූපානි යෙවාති වුත්තං **“සෙසතාරකරූපානි වා”**ති, නක්ඛත්තසඤ්ඤිතතාරකරූපතො අවසිට්ඨතාරකරූපානීති අත්ථො. උභයානිපි තානි දෙවතානං වසනකවිමානානීති

වෙදිතබ්බානි. රා-සද්දො තියති ඡිජ්ජති එත්ථාති **රත්ති,** සත්තානං සද්දස්ස වූපසමනකාලොති අත්ථො. දිබ්බන්ති සත්තා කීළන්ති ජොතන්ති එත්ථාති **දිවා.** සත්තානං ආයුං මිනන්තො විය සියති අන්තං කරොතීති **මාසො.** තං තං කිරියං අරති වත්තෙතීති **උතු.** තං තං සත්තං, ධම්මප්පවත්තිඤ්ච සඞ්ගම්ම වදන්තො විය සරති වත්තෙතීති **සංවච්ඡරො.**

122. විවජ්ජනං **විවජ්ජො,** සො එව **වෙවජ්ජං,** වණ්ණස්ස වෙවජ්ජං **වණ්ණවෙවජ්ජං,** වණ්ණසම්පත්තියා විගමො, තස්ස පන අත්ථිතා **"වණ්ණවෙවජ්ජතා"**ති වුත්තා. තෙනාහ **"විවජ්ජභාවො"**ති. **තෙසන්ති** වණ්ණවන්තානං සත්තානං. **අතිමානප්පච්චයාති** දුබ්බණ්ණවම්භනවසෙන අතික්කම්ම අත්තනො වණ්ණං පටිච්ච මානපච්චයා, මානසම්පග්ගණ්හනනිමිත්තන්ති අත්ථො. සාතිසයො රසො එතිස්සා අත්ථීති **රසාති ලද්ධමානාය, අනුභාසිංසූති** අනුරොධවසෙන භාසිංසු. **ලොකුප්පත්තිවංසකථන්ති** ලොකුප්පත්තිවංසජං පවෙණිකථං, ආදිකාලෙ උප්පන්නං පවෙණිආගතකථන්ති අත්ථො. ''අනුපතන්ති''තිපි පාඨො, සො එවත්ථො.

භූමිපප්පටකපාතුභාවාදිවණ්ණනා

123. **එදිසො හුත්වාති** අභිච්ඡත්තකසදිසො හුත්වා.

124. **පදාලතාති "පදා"**ති එවංනාමා එකා ලතා, සා පන යස්මා සම්පන්නවණ්ණගන්ධරසා, තස්මා **"භද්දලතා"**ති වුත්තා. **නාළිකාති** නාළිවල්ලි. **අභායීති** නස්සි.

125. **අකට්ඨපාකොති** අකට්ඨෙයෙව ඨානෙ උප්පජ්ජිත්වා පච්චනකො, නීවාරො විය සඤ්ජාතො හුත්වා නිප්පජ්ජනකොති අත්ථො. **කණො** ''කුණ්ඩක''න්ති ච වුච්චති. **ථුසන්ති** තණ්ඩුලං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතත්තචො, තදභාවතො **"අකණො, අථුසො"**ති සාලි වුත්තො. **"පටිවිරූළ්හ"**න්ති ඉදං පක්කභාවස්ස කාරණවචනං. පටිවිරූළ්හතො හි තං පක්කන්ති. යස්මිං ඨානෙ සායං පක්කො සාලි ගහිතො, තදෙව ඨානං දුතියදිවසෙ පාතො පක්කෙන සාලිනා පරිපුණ්ණං හුත්වා තිට්ඨතීති ආහ **"සායං ගහිතට්ඨානං පාතො පක්කං හොතී"**තිආදි. **අලායිතන්ති** ලායිතට්ඨානම්පි තෙසං කම්මප්පච්චයා අලායිතමෙව **හුත්වා අනූනං** පරිපුණ්ණමෙව **පඤ්ඤායති,** න කෙවලං පඤ්ඤායනමෙව, අථ ඛො තථාභූතමෙව හුත්වා තිට්ඨති.

ඉත්ථිපුරිසලිඞ්ගාදිපාතුභාවවණ්ණනා

126. **"මනුස්සකාලෙ"**ති ඉදං පුබ්බෙ මනුස්සභූතානංයෙව තත්ථ ඉදානි නිකන්තිවසෙන උප්පත්ති හොතීති කත්වා වුත්තං, දෙවතානම්පි පුරිමජාතියං ඉත්ථිභාවෙ ඨිතානං තත්ථ විරාගාදිපුරිසත්තපච්චයෙ අසති තදා ඉත්ථිලිඞ්ගමෙව පාතුභවති. **පුරිසත්තපච්චයෙති** ''අත්තනොපි අනිස්සරතා, සබ්බකාලං පරායත්තවුත්තිතා, රජස්සලතා වඤ්ඣතා, ගබ්භධාරණං, පඨමාය පකතියා නිහීනපකතිතා, සූරවීරතාභාවො, 'අප්පකා ජනා'ති 'හීළෙතබ්බතා'ති එවමාදි ආදීනවපච්චවෙක්ඛණපුබ්බකම්පි ඉත්ථිභාවෙ 'අලං ඉත්ථිභාවෙන, න හි ඉත්ථිභාවෙ ඨත්වා චක්කවත්තිසිරිං, න සක්කමාරබ්‍රහ්මසිරියො පච්චනුභවිතුං, න පච්චෙකබොධිං, න සම්මාසම්බොධිං අධිගන්තුං සක්කා'ති එවං ඉත්ථිභාවවිරජ්ජනං, 'යථාවුත්තආදීනවවිරහතො උත්තමපකතිභාවතො සම්පදමිදං පුරිසත්තං නාම සෙට්ඨං උත්තමං, එත්ථ ඨත්වා සක්කා එතා සම්පත්තියො සම්පාපුණිතු'න්ති එවං පුරිසත්තභාවෙ සම්භාවනාපුබ්බකං පත්ථනාඨපනං, 'තත්ථ නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතා'ති'' එවමාදිකෙ පුරිසභාවස්ස පච්චයභූතෙ **ධම්මෙ. පූරෙත්වා** වඩ්ඪෙත්වා. පච්චක්ඛං භූතං, සදිසඤ්ච දිට්ඨධම්මිකං, සම්පරායිකඤ්ච සුවිපුලං අනත්ථං අචින්තෙත්වා පුරිසස්ස කාමෙසු මිච්ඡාචරණං කෙවලං ඉත්ථියං ආසාපත්ති එලෙනෙවාති ආසාආපත්ති ඉත්ථිභාවාවහාපි හොතියෙව. තන්නින්නපොණපබ්භාරභාවෙන තන්නිකන්තියා නිමිත්තභාවාපත්තිතොති වුත්තං **"පුරිසො ඉත්ථත්තභාවං ලභන්තො කාමෙසුමිච්ඡාචාරං නිස්සාය ලභතී"**ති. **තදාති** යථාවුත්තෙ පඨමකප්පිකකාලෙ. **පකතියාති** සභාවෙන. **මාතුගාමස්සාති** පුරිමත්තභාවෙ මාතුගාමභූතස්ස. **පුරිසස්සාති** එත්ථාපි ''පකතියා''ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **උපනිජ්ඣායතන්ති** උපෙච්ච නිජ්ඣායන්තානං. යථා අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං සාරාගො උප්පජ්ජති, එවං සාපෙක්ඛභාවෙන **ඔලොකෙන්තානං. රාගපරිළාහොති** රාගජො පරිළාහො.

නිබ්බුය්හමානායාති පරිණතා හුත්වා නියාමානාය.

මෙථුනධම්මසමාචාරවණ්ණනා

127. **ගොමයපිණ්ඩමත්තම්පි නාලත්ථාති** සම්මදෙව විවාහකම්මං නාලත්ථාති අධිප්පායෙන **වදන්ති. පාතබ්‍යතන්ති** තස්මිං අසද්ධම්මෙ කිලෙසකාමෙන පිවිතබ්බතං කිඤ්චි පිවිතබ්බවත්ථුං පිවන්තා විය අතිවිය තොසෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බතං **ආපජ්ජිංසු, පාතබ්‍යතන්ති** වා පරිභුඤ්ජනකතං **ආපජ්ජිංසු** උපගච්ඡිංසු. පරිභොගත්ථො හි අයං **පා**-සද්දො, කත්තුසාධනො ච **තබ්‍ය**-සද්දො, යථාරුචි පරිභුඤ්ජිංසූති අත්ථො.

සන්නිධිකාරකන්ති සන්නිධිකාරං, ක-කාරො පදවඩ්ඪනමත්තන්ති ආහ **"සන්නිධිං කත්වා"**ති. **අපදානන්ති** අවඛණ්ඩනං. **එකෙකස්මිං ඨානෙති** යත්ථ යත්ථ වහිතං, තස්මිං තස්මිං එකෙකස්මිං ඨානෙ. **ගුම්බගුම්බාති** පුඤ්ජපුඤ්ජා.

සාලිවිභාගවණ්ණනා

128. **සීමං ඨපෙය්‍යාමාති** ''අයං භූමිභාගො අසුකස්ස, අයං භූමිභාගො අසුකස්සා''ති එවං පරිච්ඡෙදං කරෙය්‍යාම. **තං අග්ගං කත්වාති** තං ආදිං කත්වා.

මහාසම්මතරාජවණ්ණනා

130. **පකාසෙතබ්බන්ති** දොසවසෙන පකාසෙතබ්බං. **ඛිපිතබ්බන්ති** ඛෙපං කාතබ්බං. තෙනාහ **"හාරෙතබ්බ"**න්ති, සත්තනිකායතො නීහරිතබ්බං.

නෙසන්ති නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං.

131. **අක්ඛරන්ති** නිරුත්තිං. සා හි මහාජනෙන සම්මතොති නිද්ධාරෙත්වා වත්තබ්බතො නිරුත්ති , තස්මිංයෙව නිරුළ්හභාවතො , අඤ්ඤත්ථ අසඤ්චරණතො අක්ඛරන්ති ච වුච්චති, තථා සඞ්ඛාතබ්බතො **සඞ්ඛා,** සමඤ්ඤායතීති **සමඤ්ඤා,** පඤ්ඤාපනතො **පඤ්ඤත්ති,** වොහරණතො **වොහාරො. උප්පන්නොති** පවත්තො. **න කෙවලං අක්ඛරමෙවාති** න කෙවලං සමඤ්ඤාකරණමෙව. **ඛෙත්තසාමිනොති** තං තං භූමිභාගං පරිග්ගහෙත්වා ඨිතසත්තා. **තීහි සඞ්ඛෙහීති** තිවිධකිරියාභිසඞ්ඛතෙහි තීහි සඞ්ඛෙහි ඛත්තියාදීහි තීහි වණ්ණෙහි පරිග්ගහිතෙහි. ''ඛත්තියානුයන්තබ්‍රාහ්මණගහපතිකනෙගමජානපදෙහි තීහි ගහපතීහි පරිග්ගහිතෙහී''ති ච වදන්ති. **අග්ගන්ති ඤාතෙනාති** අග්ගං කුලන්ති ඤාතෙන. ඛත්තියකුලඤ්හි ලොකෙ සබ්බසෙට්ඨං. යථාහ ''ඛත්තියො සෙට්ඨො ජනෙතස්මිං, යෙ ගොත්තපටිසාරිනො''ති, (දී. නි. 1.277; 3.140; ම. නි. 2.30; සං. නි. 1.182, 245) අභෙදොපචාරෙන පන අක්ඛරස්ස ඛත්තියසද්දස්සපි සෙට්ඨතාති පාළියං ''අග්ගඤ්ඤෙන අක්ඛරෙනා''ති වුත්තං. ඉදානි අභෙදොපචාරෙන විනා එව අත්ථං දස්සෙතුං **"අග්ගෙ වා"**තිආදි වුත්තං.

බ්‍රාහ්මණමණ්ඩලාදිවණ්ණනා

132. යෙන අනාරම්භභාවෙන බාහිතාකුසලා ''බ්‍රාහ්මණා''ති වුත්තා, තමෙව තාව දස්සෙතුං පාළියං ''වීතඞ්ගාරා''තිආදි වුත්තන්ති තදත්ථං දස්සෙන්තො **"පචිත්වා"**තිආදිමාහ. **තමෙනන්ති** වචනවිපල්ලාසෙන නිද්දෙසොති ආහ **"තෙ එතෙ"**ති. **අභිසඞ්ඛරොන්තාති** චිත්තමන්තභාවෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං අභිවිසිට්ඨෙ කරොන්තා, බ්‍රාහ්මණකප්පභාවෙන සඞ්ඛරොන්තා ච. **වාචෙන්තාති** පරෙසං කථෙන්තා, යෙ තථා ගන්ථෙ කාතුං න ජානන්ති. **අච්ඡන්තීති** ආසන්ති, උපවිසන්තීති අත්ථො. තෙනාහ **"වසන්තී"**ති. **අච්ඡෙන්තීති** කාලං ඛෙපෙන්ති. **හීනසම්මතං** ඣානභාවනානුයොගං ඡඩ්ඩෙත්වා ගන්ථෙ පසුතතාදීපනතො. **සෙට්ඨසම්මතං ජාතං** ''වෙදධරා සොත්තියා සුබ්‍රාහ්මණාති එවං සෙට්ඨසම්මතං ජාතං.

133. **මෙථුනධම්මං සමාදියිත්වාති** ජායාපතිකභාවෙන ද්වයං ද්වයං නිවාසං අජ්ඣුපගන්ත්වා. **වාණිජකම්මාදිකෙති ආදි**-සද්දෙන කසිකම්මාදිං සඞ්ගණ්හාති.

134. **ලුද්දාචාරකම්මඛුද්දාචාරකම්මුනාති** පරවිහෙඨනාදිලුද්දාචාරකම්මුනා, නළකාරදාරුකම්මාදිඛුද්දාචාරකම්මුනා ච. **සුද්දන්ති** එත්ථ **සු**-ඉති සීඝත්ථෙ නිපාතො. දා-ඉති ගරහණත්ථෙති ආහ **"සුද්දං සුද්දං ලහුං ලහුං කුච්ඡිතං ගච්ඡන්ති"**ති.

135. අභූති කාලවිපල්ලාසවසෙන වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **"හොති ඛො"**ති ආහ. **ඉමිනාති** ''ඉමෙහි ඛො, වාසෙට්ඨ, චතූහි මණ්ඩලෙහි සමණමණ්ඩලස්ස අභිනිබ්බත්ති හොතී''ති ඉමිනා වචනෙන. **ඉමං දස්සෙතීති** සමණමණ්ඩලං නාම…පෙ…. සුද්ධිං පාපුණන්තීති ඉමං අත්ථජාතං දස්සෙති. යදි ඉමෙහි…පෙ…. අභිනිබ්බත්ති හොති, එවං සන්තෙ ඉමානෙව චත්තාරි මණ්ඩලානි පධානානි, සමණමණ්ඩලං අප්පධානං තතො අභිනිබ්බත්තත්තාති? නයිදමෙවන්ති දස්සෙතුං **"ඉමානී"**තිආදි වුත්තං. **සමණමණ්ඩලං අනුවත්තන්ති** ගුණෙහි විසිට්ඨභාවතො. ගුණො හි විඤ්ඤූනං අනුවත්තනහෙතු, න කොලපුත්තියං, වණ්ණපොක්ඛරතා, වාක්කරණමත්තං වා. තෙනාහ **"ධම්මෙනෙව අනුවත්තන්ති, නො අධම්මෙනා"**ති. සො ධම්මො ච ලොකුත්තරොව අධිප්පෙතො, යෙන සංසාරතො විසුජ්ඣති, තස්මා **සමණමණ්ඩලන්ති** ච සාසනිකමෙව සමණගණං වදතීති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **"සමණමණ්ඩලඤ්හී"**තිආදි.

දුච්චරිතාදිකථාවණ්ණනා

136. **මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන සමාදින්නකම්මං** නාම ‘‘කො අනුබන්ධිතබ්බො. අජොතග්ගිසොට්ඨිම්සො’’තිආදිනා යඤ්ඤවිධානාදිවසෙන පවත්තිතං හිංසාදිපාපකම්මං. **මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මස්සාති** ‘‘එස සද්ධාධිගතො දෙවයානො, යෙන යන්ති පුත්තිනො විසොකා’’තිආදිනා පවත්තිතස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිසහගතකම්මස්ස. **සමාදානං** තස්ස තථා පවත්තනං, තස්සා වා දිට්ඨියා උපගමනං.

137. **ද්වයකාරීති** කුසලාකුසලද්වයස්ස කත්තා. තයිදං ද්වයං යස්මා එකජ්ඣං නප්පවත්තති, තස්මා ආහ **‘‘කාලෙනා’’**තිආදි. **එකක්ඛණෙ උභයවිපාකදානට්ඨානං නාම නත්ථි** එකස්මිං ඛණෙ චිත්තද්වයූපසඤ්හිතාය සත්තසන්තතියා අභාවතො. යථා පන ද්වයකාරිනො සුඛදුක්ඛපටිසංවෙදිතා සම්භවති, තං දස්සෙතුං **‘‘යෙන පනා’’**තිආදි වුත්තං. **එවංභූතොති** විකලාවයවො. ද්වෙපිහි කුසලාකුසලකම්මානි කතූපචිතානි සභාවතො බලවන්තානෙව හොන්ති, තස්මා මරණකාලෙ උපට්ඨහන්ති . **තෙසු අකුසලං බලවතරං හොති** පච්චයලාභතො. නිකන්තිආදයො හි පච්චයවිසෙසා අකුසලස්සෙව සභාගා, න කුසලස්ස, තස්මා කතූපචිතභාවෙන සමානබලෙසුපි කුසලාකුසලෙසු පච්චයලාභෙන විපච්චිතුං ලද්ධොකාසතාය කුසලතො අකුසලං බලවතරං හොතීති, තථාභූතම්පි **තං** යථා විපාකදානෙ ලද්ධොකාසස්ස කුසලස්සාපි අවසරො හොති, තථා ලද්ධපච්චයං පටිසන්ධිදානාභිමුඛං **කුසලං පටිබාහිත්වා** පටිසන්ධිං දෙන්තං **තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තාපෙතීති**. ‘‘අකුසලං බලවතරං හොති’’ති එත්ථ ‘‘අකුසලං චෙ බලවතරං හොති, තං කුසලං පටිබාහිත්වා’’ති වුත්තනයෙනෙව අත්ථං වත්වා තෙසු කුසලං චෙ බලවතරං හොති, තඤ්ච අකුසලං පටිබාහිත්වා මනුස්සයොනියං නිබ්බත්තාපෙති, අකුසලං පවත්තිවෙදනීයං හොති, අථ නං තං කාණම්පි කරොති ඛුජ්ජම්පි පීඨසප්පිම්පි කුච්ඡිරොගාදීහි වා උපද්දුතං. එවං සො පවත්තියං නානප්පකාරං දුක්ඛං පච්චනුභවතීති ඉදං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී හොතී’’ති. තත්‍රායං විනිච්ඡයො – වුත්තකාලෙ වා කාරෙන සමානබලෙසු කුසලාකුසලකම්මෙසු උපට්ඨහන්තෙසු මරණස්ස ආසන්නවෙලායං යදි බලවතරානි කුසලජවනානි ජවන්ති, යථාඋපට්ඨිතං අකුසලං පටිබාහිත්වා කුසලං වුත්තනයෙන පටිසන්ධිං දෙති. අථ බලවතරානි අකුසලජවනානි ජවන්ති, යථාඋපට්ඨිතං කුසලං පටිබාහිත්වා අකුසලං වුත්තනයෙනෙව පටිසන්ධිං දෙති. තං කිස්ස හෙතු? උභින්නං කම්මානං සමානබලවභාවතො, පච්චයන්තරසාපෙක්ඛතො චාති, සබ්බං වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

බොධිපක්ඛියභාවනාවණ්ණනා

138. **බොධි** වුච්චති මග්ගසම්මාදිට්ඨි, චත්තාරි අරියසච්චානි බුජ්ඣතීති කත්වා, සභාවතො, තංසභාවතො ච තස්සා පක්ඛෙ භවාති බොධිපක්ඛියා, සතිවීරියාදයො ධම්මා, තෙසං **බොධිපක්ඛියානං. පටිපාටියාති** බොධිපක්ඛියදෙසනාපටිපාටියා. **භාවනං අනුගන්ත්වාති** අනුක්කමෙන පවත්තං භාවනං පත්වා. තෙනාහ **‘‘පටිපජ්ජිත්වා’’**ති. සඋපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා වසෙන ඛීණාසවස්ස සෙට්ඨභාවං ලොකස්ස පාකටං කත්වා දස්සෙතුං සක්කා, න ඉතරාය සබ්බසො අපඤ්ඤත්තිභාවූපගමනෙ තස්ස අදස්සනතොති වුත්තං **‘‘පරිනිබ්බාතීති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායතී’’**ති. **විනිවත්තෙත්වාති** තතො චතුවණ්ණතො නීහරිත්වා.

140. **තමෙවත්ථන්ති** ‘‘ඛීණාසවොව දෙවමනුස්සෙසු සෙට්ඨො’’ති වුත්තමෙවත්ථං.

සෙට්ඨච්ඡෙදකවාදමෙවාති ජාතිබ්‍රාහ්මණානං සෙට්ඨභාවසමුච්ඡෙදකමෙව කථං. **දස්සෙත්වා** භාසිත්වා. **සුත්තන්තං විනිවත්තෙත්වාති** පුබ්බෙ ලොකියධම්මසන්දස්සනවසෙන පවත්තං අග්ගඤ්ඤසුත්තං ‘‘සත්තන්නං බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං භාවනමන්වායා’’තිආදිනා තතො විනිවත්තෙත්වා නීහරිත්වා තෙන අසංසට්ඨං කත්වා. **ආවජ්ජන්තාති** සමන්නාහරන්තා. **අනුමජ්ජන්තාති** පුබ්බෙනාපරං අත්ථතො විචරන්තාති.

අග්ගඤ්ඤසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

5. සම්පසාදනීයසුත්තවණ්ණනා

සාරිපුත්තසීහනාදවණ්ණනා

141. පාවාරෙන්ති සඤ්ඡාදෙන්ති සරීරං එතෙනාති **පාවාරො,** වත්ථං. පාවරණං වා **පාවාරො,** ‘‘වත්ථං දුස්ස’’න්ති පරියායසද්දා එතෙති දුස්සමෙව පාවාරො, සො එතස්ස බහුවිධො අනෙකකොටිප්පභෙදො භණ්ඩභූතො අත්ථීති **දුස්සපාවාරිකො.** සො කිර පුබ්බෙ දහරකාලෙ දුස්සපාවාරභණ්ඩමෙව බහුං පරිග්ගහෙත්වා වාණිජ්ජං අකාසි, තෙන නං සෙට්ඨිට්ඨානෙ ඨිතම්පි ‘‘පාවාරිකො’’ ත්වෙව සඤ්ජානන්ති. **භගවතීති ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා, තෙන භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ථෙරෙන වුත්තවචනං සබ්බං සඞ්ගණ්හාති. ‘‘කස්මා එවං අවොචා’’ති තථාවචනෙ කාරණං පුච්ඡිත්වා **‘‘සොමනස්සපවෙදනත්ථ’’**න්ති කස්මා පයොජනං විස්සජ්ජිතං, නයිදං අම්බං පුට්ඨස්ස ලබුජං බ්‍යාකරණසදිසන්ති? නයිදමෙවං චින්තෙතබ්බං. යා හිස්ස ථෙරස්ස තදා භගවති සොමනස්සුප්පත්ති, සා නිද්ධාරිතරූපා කාරණභාවෙන චොදිතා, තස්මා එවං අවොචාති, සා එව ච යස්මා නිද්ධාරිතරූපා පවෙදනවසෙන භගවතො සම්මුඛා තථාවචනං පයොජෙති, තස්මා ‘‘අත්තනො උප්පන්නසොමනස්සපවෙදනත්ථ’’න්ති පයොජනභාවෙන විස්සජ්ජිතං.

තත්‍රාති තස්මිං සොමනස්සපවෙදනෙ. විහාරෙ නිවාසපරිවත්තනවසෙන **සුනිවත්ථනිවාසනො. ආහූජිත්වාති** ආබන්ධිත්වා.

සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ‘‘අහො සන්තො වතායං අරියවිහාරො’’ති සමාපත්තිසුඛපච්චවෙක්ඛණමුඛෙන **අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරිතුං ආරද්ධො,** ආරභිත්වා ච නෙසං තං තං සාමඤ්ඤවිසෙසවිභාගවසෙන අනුස්සරි. තථා හි ‘‘සමාධී’’ති සාමඤ්ඤතො ගහිතස්සෙව ‘‘පඨමං ඣාන’’න්තිආදිනා විසෙසවිභාගො, ‘‘පඤ්ඤා’’ති සාමඤ්ඤතො ච ගහිතස්සෙව ‘‘විපස්සනාඤාණ’’න්තිආදිනා විසෙසවිභාගො උද්ධටො. ‘‘ලොකියාභිඤ්ඤාසු දිබ්බචක්ඛුඤාණස්සෙව ගහණං ථෙරස්ස ඉතරෙහි සාතිසයන්ති දස්සෙතු’’න්ති වදන්ති, පුබ්බෙනිවාසඤාණම්පි පන ‘‘කප්පසතසහස්සාධිකස්සා’’තිආදිනා කිච්චවසෙන දස්සිතමෙව, ලක්ඛණහාරවසෙන වා ඉතරෙසං පෙත්ථ ගහිතතා වෙදිතබ්බා.

අත්ථප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං අත්ථෙ පභෙදගතං ඤාණං **අත්ථපටිසම්භිදා.** තථා ධම්මප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං ධම්මෙ පභෙදගතං ඤාණං **ධම්මපටිසම්භිදා.** නිරුත්තිපභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං නිරුත්තියං පභෙදගතං ඤාණං **නිරුත්තිපටිසම්භිදා.** පටිභානප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථාන කරණසමත්ථං පටිභානෙ පභෙදගතං ඤාණං **පටිභානපටිසම්භිදා.** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගෙ,** (විසුද්ධි. 2.428) තං සංවණ්ණනාසු (විසුද්ධි. ටී. 2.428) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. සාවකවිසයෙ පරමුක්කංසගතං ඤාණං **සාවකපාරමිඤාණං** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විය සබ්බඤෙය්‍යධම්මෙසු. තස්සාපි හි විසුං පරිකම්මං නාම නත්ථි, සාවකපාරමියා පන සම්මදෙව පරිපූරිතත්තා අග්ගමග්ගසමධිගමෙනෙවස්ස සමධිගමො හොති. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙව සම්මාසම්බුද්ධානං යාව නිසින්නපල්ලඞ්කා අනුස්සරතොති යොජනා.

භගවතො සීලං නිස්සාය ගුණෙ අනුස්සරිතුමාරද්ධොති යොජනා. යස්මා ගුණානං බහුභාවතො නෙසං එකජ්ඣං ආපාථගමනං නත්ථි, සති ච තස්මිං අනිරූපිතරූපෙනෙව අනුස්සරණෙන භවිතබ්බං, තස්මා ථෙරො සවිසයෙ ඨත්වා තෙ අනුපදං සරූපතො අනුස්සරි, අනුස්සරන්තො ච සබ්බපඨමං සීලං අනුස්සරි, තං දස්සෙන්තො **‘‘භගවතො සීලං නිස්සායා’’**ති ආහ, සීලං ආරබ්භාති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. යස්මා චෙත්ථ ථෙරො එකෙකවසෙන භගවතො ගුණෙ අනුස්සරිත්වා තතො පරං චතුක්කපඤ්චකාදිවසෙන අනුස්සරි, තස්මා ‘‘චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ’’ති වත්වා තතො පරං බොජ්ඣඞ්ගභාවනාසාමඤ්ඤෙන ඉන්ද්‍රියෙසු වත්තබ්බෙසු තානි අග්ගහෙත්වා **‘‘චත්තාරො මග්ගෙ’’**තිආදි වුත්තං. **චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං** මහාසීහනාදසුත්තෙ (ම. නි. 1.152) ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **චත්තාරො අරියවංසා** අරියවංසසුත්තෙ (අ. නි. 4.28) ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

පධානියඞ්ගාදයො සඞ්ගීති (දී. නි. 3.317) දසුත්තරසුත්තෙසු (දී. නි. 3.355) ආගමිස්සන්ති. **ඡ සාරණීය ධම්මා** පරිනිබ්බානසුත්තෙ (දී. නි. 2.141) ආගතා එව. සුඛං සුපනාදයො (අ. නි. 11.15; පටි. ම. 2.22) **එකාදස** මෙත්තානිසංසා . ‘‘ඉදං දුක්ඛං අරියසච්ච’’න්තිආදිනා සං. නි. 5.1081, මහාව. 15, පටි. ම. 2.30) චතූසු අරියසච්චෙසු තිපරිවත්තවසෙන ආගතා **ද්වාදස ධම්මචක්කාකාරා.** මග්ගඵලෙසු පවත්තානි අට්ඨ ඤාණානි, ඡ අසාධාරණඤාණානි චාති **චුද්දස බුද්ධඤාණානි. පඤ්චදස විමුත්තිපරිපාචනියා ධම්මා** මෙඝියසුත්තවණ්ණනායං (උදා. අට්ඨ. 31) ගහෙතබ්බා, **සොළසවිධා ආනාපානස්සති** ආනාපානස්සතිසුත්තෙ (ම. නි. 3.148), **අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා** (මහානි. 69, 156; චූළනි. 85; පටි. ම. 3.5; දී. නි. අට්ඨ. 3.305) එවං වෙදිතබ්බා –

> අතීතංසෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණං, අනාගතංසෙ, පච්චුප්පන්නංසෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණං. ඉමෙහි තීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො සබ්බං කායකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති, සබ්බං වචීකම්මං, සබ්බං මනොකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං

ඤාණානුපරිවත්ති. ඉමෙහි ඡහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො නත්ථි ඡන්දස්ස හානි, නත්ථි ධම්මදෙසනාය හානි, නත්ථි වීරියස්ස හානි, නත්ථි සමාධිස්ස හානි, නත්ථි පඤ්ඤාය හානි, නත්ථි විමුත්තියා හානි. ඉමෙහි ද්වාදසහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො නත්ථි දවා, නත්ථි රවා, නත්ථි අප්ඵුට්ඨං, නත්ථි වෙගායිතත්තං, නත්ථි අබ්‍යාවටමනො, නත්ථි අප්පටිසඞ්ඛානුපෙක්ඛාති.

තත්ථ **''නත්ථි දවාති** ඛිඩ්ඩාධිප්පායෙන කිරියා නත්ථි. **නත්ථි රවාති** සහසා කිරියා නත්ථී''ති වදන්ති. සහසා පන කිරියා **දවා,** ''අඤ්ඤං කරිස්සාමී''ති අඤ්ඤස්ස කරණං **රවා. නත්ථි අප්ඵුටන්ති** ඤාණෙන අඵුසිතං නත්ථි. **නත්ථි වෙගායිතත්තන්ති** තුරිතකිරියා නත්ථි. **නත්ථි අබ්‍යාවටමනොති** නිරත්ථකචිත්තසමුදාචාරො නත්ථි. **නත්ථි අප්පටිසඞ්ඛානුපෙක්ඛාති** අඤ්ඤාණුපෙක්ඛා නත්ථි. කෙචි පන ''නත්ථි ධම්මදෙසනාය හානී''ති අපයිත්වා ''නත්ථි ඡන්දස්ස හානි, නත්ථි වීරියස්ස හානි, නත්ථි සතියා [සත්තියා (විභ. මූලටී. සුත්තන්තභාජනීයවණ්ණනා)] හානී''ති පඨන්ති.

ජරාමරණාදීසු එකාදසසු පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගෙසු පච්චෙකං චතුසච්චයොජනාවසෙන පවත්තානි **චතුචත්තාලීස** ඤාණානියෙව (සං. නි. 2.33) සුඛවිසෙසානං අධිට්ඨානභාවතො **ඤාණවත්ථූනි.** වුත්තඤ්හෙතං –

> ''යතො ඛො භික්ඛවෙ අරියසාවකො එවං ජරාමරණං පජානාති, එවං ජරාමරණසමුදයං පජානාති, එවං ජරාමරණනිරොධං පජානාති, එවං ජරාමරණනිරොධගාමිනිං පටිපදං පජානාතී''තිආදි (සං. නි. 2.33).

ජරාමරණසමුදයොති චෙත්ථ ජාති අධිප්පෙතා. සෙසපදෙසු භවාදයො වෙදිතබ්බා.

කුසලචිත්තුප්පාදෙසු ඵස්සාදයො **පරොපණ්ණාස කුසලධම්මා.**

''ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්ති ඤාණං, ''අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණ''න්ති ඤාණං, අතීතම්පි අද්ධානං ''ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්ති ඤාණං, ''අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණ''න්ති ඤාණං, අනාගතම්පි අද්ධානං ''ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්ති ඤාණං, ''අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණ''න්ති ඤාණං. ''යම්පි ඉදං ධම්මට්ඨිතිඤාණං, තම්පි ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්ම''න්ති ඤාණන්ති එවං ජරාමරණාදීසු එකාදසසු පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගෙසු පච්චෙකං සත්ත සත්ත කත්වා **සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි** (සං. නි. 2.34) වෙදිතබ්බානි. තත්ථ **යම්පීති** ඡබ්බිධම්පි පච්චවෙක්ඛණඤාණං විපස්සනාරම්මණභාවෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා වුත්තං. **ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති** ඡපි ඤාණානි සඞ්ඛිපිත්වා වුත්තං ඤාණං. **''ඛයධම්ම''**න්තිආදිනා පන පකාරෙන පවත්තඤාණස්ස දස්සනං, විපස්සනාදස්සනතො විපස්සනා පටිවිපස්සනාදස්සනමත්තමෙවාති න තං ''අඞ්ග''න්ති වදන්ති, පාළියං (සං. නි. 2.34) පන සබ්බත්ථ ඤාණවසෙන අඞ්ගානං වුත්තත්තා **''නිරොධධම්මන්ති ඤාණ''**න්ති **ඉති**-සද්දෙන පකාසෙත්වා වුත්තං විපස්සනාඤාණං සත්තමං ඤාණන්ති අයමත්ථො දිස්සති. න හි යම්පි ඉදං ධම්මට්ඨිතිඤාණං, තම්පි ඤාණන්ති සම්බන්ධො හොති ඤාණග්ගහණෙන එතස්මිං ඤාණභාවදස්සනස්ස අනධිප්පෙතත්තා, ''ඛයධම්මං…පෙ…. නිරොධධම්ම''න්ති එතෙසං සම්බන්ධභාවප්පසඞ්ගො චාති. **චතුවීසති…පෙ…. වජිරඤාණන්ති** එත්ථ කෙචි තාව ආහු ''භගවා දෙවසිකං ද්වාදසකොටිසතසහස්සක්ඛත්තුං මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, ද්වාදසකොටිසතසහස්සක්ඛත්තුමෙව ච අරහත්තඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, තාසං පුරෙචරං, සහචරඤ්ච ඤාණං පටිපක්ඛෙහි අභෙජ්ජතං, මහත්තඤ්ච උපාදාය **මහාවජිරඤාණං** නාම. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> 'තථාගතං , භික්ඛවෙ, අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං ද්වෙ විතක්කා බහුලං සමුදාචරන්ති – ඛෙමො ච විතක්කො, පවිවෙකො ච විතක්කො'ති (ඉතිවු. 38).

ඛෙමවිතක්කො හි භගවතො මහාකරුණාසමාපත්තිං පුරෙත්වා ඨිතො, පවිවෙකවිතක්කො අරහත්තඵලසමාපත්තිං. බුද්ධානඤ්හි භවඞ්ගපරිවාසො ලහුකො, මත්ථකප්පත්තො සමාපත්තීසු වසීභාවො, තස්මා සමාපජ්ජනවුට්ඨානානි කතිපයචිත්තක්ඛණෙහෙව ඉජ්ඣන්ති. පඤ්ච රූපාවචරසමාපත්තියො චතස්සො අරූපසමාපත්තියො අප්පමඤ්ඤාසමාපත්තියා සද්ධිං දස, නිරොධසමාපත්ති, අරහත්තඵලසමාපත්ති චාති ද්වාදසෙතා සමාපත්තියො භගවා පච්චෙකං දිවසෙ දිවසෙ කොටිසතසහස්සක්ඛත්තුං පුරෙභත්තං සමාපජ්ජති, තථා පච්ඡාභත්ත''න්ති. ''එවං සමාපජ්ජිතබ්බසමාපත්තිසඤ්චාරිතඤාණං **මහාවජිරඤාණං** නාමා''ති කෙචි.

අපරෙ පන ''යං තං භගවතා අභිසම්බොධිදිවසෙ පච්ඡිමයාමෙ පටිච්චසමුප්පාදමුඛෙන පටිලොමනයෙන ජරාමරණතො පට්ඨාය ඤාණං ඔතාරෙත්වා අනුපදධම්මවිපස්සනං ආරභන්තෙන යථා නාම පුරිසො සුවිදුග්ගං මහාගහනං මහාවනං ඡින්දන්තො අන්තරන්තරා නිසානසිලායං ඵරසුං සුනිසිතං කරොති, එවමෙව නිසානසිලාසදිසියො සමාපත්තියො අන්තරන්තරා සමාපජ්ජිත්වා ඤාණස්ස තික්ඛවිසදසූරභාවං සම්පාදෙතුං අනුලොමපටිලොමතො පච්චෙකං පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගවසෙන සම්මසන්තො දිවසෙ දිවසෙ ලක්ඛකොටිලක්ඛකොටිඵලසමාපත්තියො සමාපජ්ජති, තං සන්ධාය වුත්තං **'චතුවීසති…පෙ…. මහාවජිරඤාණං නිස්සායා'**ති''. නනු භගවතො සමාපත්තිසමාපජ්ජනෙ පරිකම්මෙ පයොජනං නත්ථීති? නයිදං එකන්තිකං. තථා හි වෙදනාපටිප්පස්සම්භනාදීසු

සවිසෙසං පරිකම්මපුබ්බඞ්ගමෙන සමාපත්තියො සමාපජ්ජි. අපරෙ පන ''ලොකියසමාපත්තිසමාපජ්ජනෙ පරිකම්මෙන පයොජනං නත්ථි. ලොකුත්තරසමාපත්තිසමාපජ්ජනෙ තජ්ජං පරිකම්මං ඉච්ඡිතබ්බමෙවා''ති වදන්ති.

''අපරම්පරා''ති පදං යෙසං දෙසනාය අත්ථි, තෙ **අපරම්පරියාව. කුසලපඤ්ඤත්තියන්ති** කුසලධම්මානං පඤ්ඤාපනෙ. **අනුත්තරොති** උත්තමො. **උපනිස්සයෙ ඨත්වාති** ඤාණූපනිස්සයෙ ඨත්වා යාදිසො පුබ්බූපනිස්සයො පුබ්බයොගො, තත්ථ පතිට්ඨාය. **මහන්තතො සද්දහති** පටිපක්ඛවිගමෙන ඤාණස්ස විය සද්ධායපි තික්ඛවිසදභාවාපත්තිතො. **අවසෙසඅරහන්තෙහීති** පකතිසාවකෙහි. **අසීති මහාථෙරා** පරමත්ථදීපනියං ථෙරගාථාවණ්ණනායං නාමතො උද්ධටා. **චත්තාරො මහාථෙරාති** මහාකස්සපඅනුරුද්ධමහාකච්චානමහාකොට්ඨිකත්ථෙරා. **තෙසුපි** අග්ගසාවකෙසු **සාරිපුත්තත්ථෙරො** පඤ්ඤාය විසිට්ඨභාවතො. **සාරිපුත්තත්ථෙරතොපි එකො පච්චෙකබුද්ධො** තික්ඛවිසදඤාණො අභිනීහාරමහන්තතාය සම්භතඤාණසම්භාරත්තා. සතිපි පච්චෙකබොධියා අවිසෙසෙසු බහූසු එකජ්ඣං සන්නිපතිතෙසු පුබ්බයොගවසෙන ලොකියෙ විසයෙ සියා කස්සචි ඤාණස්ස විසිට්ඨතාති දස්සෙතුං **''සචෙ පනා''**තිආදි වුත්තං. **''සබ්බඤ්ඤුබුද්ධොව බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහතී''**ති ඉදං හෙට්ඨා ආගතදෙසනාසොතවසෙන වුත්තං. බුද්ධා හි බුද්ධගුණෙ මහත්තං පච්චක්ඛතොව පස්සන්ති, න සද්දහනවසෙන.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං උපමාය විභාවෙතුං **''සෙය්‍යථාපි නාමා''**තිආදි ආරද්ධං. **ගම්භීරො උත්තානොති** ගම්භීරො වා උත්තානො වාති **ජානනත්ථං. ''එවමෙවා''**තිආදි යථාදස්සිතාය උපමාය උපමෙය්‍යෙන සංසන්දනං. බුද්ධගුණෙසු අප්පමත්තවිසයම්පි ලොකියමහාජනස්ස ඤාණං අපවත්තිතරූපෙනෙව පවත්තති අනවත්ථිතසභාවත්තාති වුත්තං **''එකබ්‍යාම...පෙ.... වෙදිතබ්බා''**ති. තත්ථ **ඤාතඋදකං වියාති** පමාණතො ඤාතඋදකං විය. අරියානං පන තත්ථ අත්තනො විසයෙ පවත්තනකඤාණං පවත්තිතරූපෙනෙව පවත්තති අත්තනො පටිවෙධානුරූපං, අභිනීහාරානුරූපඤ්ච අවත්ථිතසභාවත්තාති දස්සෙන්තො **''දසබ්‍යාමයොත්තෙනා''**තිආදිමාහ. තත්ථ පටිවිද්ධසච්චානම්පි පටිපක්ඛවිධමනපුබ්බයොගවිසෙසවසෙන ඤාණං සාතිසයං, මහානුභාවඤ්ච හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං සොතාපන්නඤාණස්ස දසබ්‍යාමඋදකං ඔපම්මභාවෙන දස්සෙත්වා තතො පරෙසං දසුත්තරදිගුණදසගුණඅසීතිගුණවිසිට්ඨං උදකං ඔපම්මං කත්වා දස්සිතං. නනු එවං සන්තෙ බුද්ධගුණා පරිමිතපරිච්ඡින්නා, ථෙරෙන ච තෙ පරිච්ඡිජ්ජ ඤාතාති ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජතීති දස්සෙන්තො **''තත්ථ යථා සො පුරිසො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සො පුරිසොති** සො චතුරාසීතිබ්‍යාමසහස්සප්පමාණෙන යොත්තෙන චතුරාසීතිබ්‍යාමසහස්සට්ඨානෙ මහාසමුද්දෙ උදකං මිනිත්වා ඨිතො පුරිසො. සො හි ථෙරස්ස උපමාභාවෙන ගහිතො. **ධම්මන්වයෙනාති** අනුමානඤාණෙන. තඤ්හි සිද්ධං ධම්මං අනුගන්ත්වා පවත්තනතො ''ධම්මන්වයො''ති වුච්චති, තථා අන්වයවසෙන අත්ථස්ස බුජ්ඣනතො **අන්වයබුද්ධි,** අනුමෙය්‍යං අනුමිනොතීති **අනුමානං,** නිදස්සනෙ දිට්ඨනයෙන අනුමෙය්‍යං ගණ්හාතීති **''නයග්ගාහො''**ති ච වුච්චති. තෙනාහ ''ධම්මන්වයෙනා''තිආදි. ස්වායං ධම්මන්වයො න යස්ස කස්සචි හොති, අථ ඛො තථාරූපස්ස අග්ගසාවකස්සෙවාති ආහ **''සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වා''**ති. යදි ථෙරො බුද්ධගුණෙ එකදෙසතො පච්චක්ඛෙ කත්වා තදඤ්ඤෙ නයග්ගාහෙන ගණ්හි, නනු එවං සන්තෙ බුද්ධගුණා පරිමිතපරිච්ඡින්නා ආපන්නාති? නයිදං එවන්ති දස්සෙන්තො **''අනන්තා අපරිමාණා''**ති.

''සද්දහතී''ති වත්වා පුන තමෙවත්ථං විභාවෙන්තො **''ථෙරෙන හි...පෙ.... බහුතරා''**ති ආහ. කථං පනායමත්ථො එවං දට්ඨබ්බොති එවං අධිප්පායභෙදකං උපමාය සඤ්ඤාපෙතුං **''යථා කථං වියා''**තිආදි වුත්තං ''උපමායමිධෙකච්චෙ විඤ්ඤූ පුරිසා භාසිතස්ස අත්ථං ආජානන්තී''ති (සං. නි. 2.67) **ඉතො නව ඉතො නවාති** ඉතො මජ්ඣට්ඨානතො යාව දක්ඛිණතීරා නව ඉතො මජ්ඣට්ඨානතො යාව උත්තරතීරා නව. ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං සුත්තෙන සමත්ථෙතුං **''බුද්ධොපී''**ති ගාථමාහ.

යමකයුගලමහානදීමහොඝො වියාති ද්වින්නං එකතො සමාගතත්තා යුගළභූතානං මහානදීනං මහොඝො විය.

අනුච්ඡවිකං කත්වාති යොයං මම පසාදො බුද්ධගුණෙ ආරබ්භ ඔගාළ්හො හුත්වා උප්පන්නො, තං අනුච්ඡවිකං අනුරූපං කත්වා. **පටිග්ගහෙතුං** සම්පටිච්ඡිතුං අඤ්ඤො කොචි **න සක්ඛිස්සති** යාථාවතො අනවබුජ්ඣනතො. **පටිග්ගහෙතුං සක්කොති** තස්ස හෙතුතො, පච්චයතො, සභාවතො, කිච්චතො, ඵලතො සම්මදෙව පටිවිජ්ඣනතො. **පූරත්තන්ති** පුණ්ණභාවො. **පග්ඝරණකාලෙති** විකිරණකාලෙ, පතනකාලෙති අත්ථො. **''පසන්නො''**ති ඉමිනා පසාදස්ස වත්තමානතා දීපිතාති **''උප්පන්නසද්ධො''**ති ඉමිනාපි සද්ධාය පච්චුප්පන්නතා පකාසිතාති ආහ **''එවං සද්දහාමීති අත්ථො''**ති. අභිඤ්ඤායතීති **අභිඤ්ඤො,** අධිකො අභිඤ්ඤො **භිය්‍යොභිඤ්ඤො,** සො එව අතිසයවචනිච්ඡාවසෙන **''භිය්‍යොභිඤ්ඤතරො''**ති වුත්තොති ආහ **''භිය්‍යතරො අභිඤ්ඤාතො''**ති. දුතියවිකප්පෙ පන අභිජානාතීති **අභිඤ්ඤා,** අභිවිසිට්ඨා පඤ්ඤා, භිය්‍යො අභිඤ්ඤා එතස්සාති **භිය්‍යොභිඤ්ඤො,** සො එව අතිසයවචනිච්ඡාවසෙන **භිය්‍යොභිඤ්ඤතරො,** ස්වායමස්ස අතිසයො අභිඤ්ඤාය භිය්‍යොභාවකතොති ආහ **''භිය්‍යතරාභිඤ්ඤො වා''**ති. සම්බුජ්ඣතීති එතායාති **සම්බොධි,** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, අග්ගමග්ගඤාණඤ්ච. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානඤ්හි අග්ගමග්ගඤාණං, අග්ගමග්ගඤාණපදට්ඨානඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං සම්බොධි නාම. තත්ථ පධානවසෙන තදත්ථදස්සනෙ පඨමවිකප්පො, පදට්ඨානවසෙන දුතියවිකප්පො. කස්මා පනෙත්ථ අරහත්තමග්ගඤාණස්සෙව ගහණං, නනු හෙට්ඨිමානිපි භගවතො මග්ගඤාණානි සවාසනමෙව යථාසකං පටිපක්ඛවිධමනවසෙන පවත්තානි.

සවාසනප්පහානඤ්හි ඤෙය්‍යාවරණප්පහානන්ති? සච්චමෙතං, තං පන අපරිපුණ්ණං පටිපක්ඛවිධමනස්ස විප්පකතභාවතොති ආහ **"අරහත්තමග්ගඤාණෙ වා"**ති. අග්ගමග්ගවසෙන චෙත්ථ අරියානං බොධිත්තයපාරිපූරීති දස්සෙතුං **"අරහත්තමග්ගෙනෙව හී"**තිආදි වුත්තං. **නිප්පදෙසාති** අනවසෙසා. **ගහිතා හොන්තීති** අරහත්තමග්ගෙන ගහිතෙන අධිගතෙන ගහිතා අධිගතා හොන්ති. **සබ්බන්ති** තෙහි අධිගන්තබ්බං. **තෙනාති** සම්බොධිනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානෙන අරහත්තමග්ගඤාණෙන.

142. බාදනීයානං උළාරතා සාතරසානුභාවෙනාති ආහ **"මධුරෙ ආගච්ඡතී"**ති. පසංසාය උළාරතා විසිට්ඨභාවෙනාති ආහ **"සෙට්ඨෙ"**ති, ඔභාසස්ස උළාරතා මහන්තභාවෙනාති වුත්තං **"විපුලෙ"**ති. උසභස්ස අයන්ති **ආසභී,** ඉධ පන ආසභී වියාති **ආසභී.** තෙනාහ **"උසභස්ස වාචාසදිසී"**ති. යෙන පන ගුණෙනස්සා තංසදිසතා, තං දස්සෙතුං **"අචලා අසම්පවෙධී"**ති වුත්තං. යතො කුතොචි අනුස්සවනං **අනුස්සවො.** විජ්ජාට්ඨානෙසු කතපරිචයානං ආචරියානං තං තමත්ථං විඤ්ඤාපෙන්තී පවෙණී **ආචරියපරම්පරා.** කෙවලං අත්තනො මතියා "ඉතිකිර එවංකිරා"ති පරිකප්පනා **ඉතිකිර.** පිටකස්ස ගන්ථස්ස සම්පදානතො සයං සම්පදානභාවෙන ගහණං **පිටකසම්පදානං.** යථාසුතානං අත්ථානං ආකාරස්ස පරිවිතක්කනං **ආකාරපරිවිතක්කො.** තථෙව "එවමෙත"න්ති දිට්ඨියා නිජ්ඣානක්ඛමනං **දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්ති.** ආගමාධිගමෙහි විනා තක්කමග්ගං නිස්සාය තක්කනං **තක්කො.** අනුමානවිධිං නිස්සාය **නයග්ගාහො.** යස්මා බුද්ධවිසයෙ ඨත්වා භගවතො අයං ථෙරස්ස චොදනා, ථෙරස්ස ච සො අවිසයො, තස්මා **"පච්චක්ඛතො ඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා විය"**ති වුත්තං. සීහනාදො වියාති **සීහනාදො,** තංසදිසතා චස්ස සෙට්ඨභාවෙන, සො චෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්තො **"සීහනාදො"**තිආදිමාහ. **නෙව දන්ධායන්තෙනාති** න මන්දායන්තෙන. **න භග්ගරායන්තෙනාති** අපරිසඞ්කන්තෙන.

අනුයොගදාපනත්ථන්ති අනුයොගං සොධාපෙතුං. විමද්දක්ඛමඤ්හි සීහනාදං නදන්තො අත්ථතො තත්ථ අනුයොගං සොධෙති නාම. අනුයුඤ්ජන්තො ච නං සොධාපෙති නාම. **දාතුන්ති** සොධෙතුං. කෙචි "දානත්ථ"න්ති අත්ථං වදන්ති, තදයුත්තං. න හි යො සීහනාදං නදති, සො එව තත්ථ අනුයොගං දෙතීති යුජ්ජති. **නිඝංසනන්ති** විමද්දනං. **ධමමානන්ති** තාපයමානං, **තාපනඤ්චෙත්ථ** ගග්ගරියා ධමාපනසීසෙන වදති. **සබ්බෙ තෙති** සබ්බෙ තෙ අතීතෙ නිරුද්ධෙ සම්මාසම්බුද්ධෙ, තෙනෙතං දස්සෙති – යෙ තෙ අහෙසුං අතීතං අද්ධානං තව අභිනීහාරතො ඔරං සම්මාසම්බුද්ධා, තෙසං තාව සාවකඤාණගොචරෙ ධම්මෙ පරිච්ඡින්දන්තො මාරාදයො විය බුද්ධානං ලොකියචිත්තචාරං ත්වං ජානෙය්‍යාසි. යෙ පන තෙ අබ්භතීතා තතො පරතො ඡින්නවටුමා ඡින්නපපඤ්චා පරියාදිණ්ණවට්ටා සබ්බදුක්ඛවීතිවත්තා සම්මාසම්බුද්ධා, තෙසං සබ්බෙසම්පි සාවකඤාණස්ස අවිසයභූතෙ ධම්මෙ කථං ජානිස්සසීති.

අනාගතබුද්ධානං පනාති පන-සද්දො විසෙසත්ථජොතනො, තෙන අතීතෙසු තාව ඛන්ධානං භූතපුබ්බත්තා තත්ථ සියා ඤාණස්ස සවිසයෙ ගති, අනාගතෙසු පන සබ්බසො අසඤ්ජාතෙසු කථන්ති ඉමමත්ථං ජොතෙති. තෙනාහ "අනාගතාපී"තිආදි . "චිත්තෙන පරිච්ඡින්දිත්වා විදිතා"ති කස්මා වුත්තං, නනු අතීතානාගතෙ සත්තාහෙ එව පවත්තං චිත්තං චෙතොපරියඤාණස්ස විසයො, න තතො පරන්ති? නයිදං චෙතොපරියඤාණකිච්චවසෙන වුත්තං, අථ ඛො පුබ්බෙනිවාසඅනාගතංසඤාණවසෙන වුත්තං, තස්මා නායං දොසො.

විදිතට්ඨානෙ න කරොති සික්ඛාපදෙනෙව තාදිසස්ස පටික්ඛෙපස්ස පටික්ඛිත්තත්තා, සෙතුඝාතතො ච. කථං පන ථෙරො ද්වයසම්භවෙ පටික්ඛෙපමෙව අකාසි, න විභජ්ජ බ්‍යාකාසීති ආහ **"ථෙරො කිරා"**තිආදි. පාරං පරියන්තං මිනොතීති **පාරමී,** සා එව ඤාණන්ති **පාරමිඤාණං,** සාවකානං පාරමිඤාණං **සාවකපාරමිඤාණං,** තස්මිං. සාවකානං උක්කංසපරියන්තගතෙ ජානනෙ නායං අනුයොගො, අථ ඛො **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ** සබ්බඤ්ඤුතාය ජානනෙ. කෙචි පන **"සාවකපාරමිඤාණෙති** සාවකපාරමිඤාණවිසයෙ"ති අත්ථං වදන්ති. තථා සෙසපදෙසුපි. **සීල ..පෙ.... සමත්ථන්ති** සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිසඞ්ඛාතකාරණානං ජානනසමත්ථං. බුද්ධසීලාදයො හි බුද්ධානං බුද්ධකිච්චස්ස, පරෙහි "බුද්ධා"ති ජානනස්ස ච කාරණං.

143. අනුමානඤාණං විය සංසයපිට්ඨිකං අහුත්වා "ඉදමිද"න්ති යථාසභාවතො ඤෙය්‍යං ධාරෙති නිච්ඡිනොතීති **ධම්මො,** පච්චක්ඛඤාණන්ති ආහ **"ධම්මස්ස පච්චක්ඛතො ඤාණස්සා"**ති. අනුඑතීති **අන්වයොති** ආහ **"අනුයොගං අනුගන්ත්වා"**ති. පච්චක්ඛසිද්ධඤ්හි අත්ථං අනුගන්ත්වා අනුමානඤාණස්ස පවත්ති දිට්ඨෙන අදිට්ඨස්ස අනුමානන්ති වෙදිතබ්බො. විදිතෙ වෙදකම්පි ඤාණං අත්ථතො විදිතමෙව හොතීති **"අනුමානඤාණං නයග්ගාහො විදිතො"**ති වුත්තං. **විදිතොති** විද්ධො පටිලද්ධො, අධිගතොති අත්ථො. **අප්පමාණොති** අපරිමාණො මහාවිසයත්තා. තෙනාහ **"අපරියන්තො"**ති. **තෙනාති** අපරියන්තත්තා, තෙන වා අපරියන්තෙන ඤාණෙන, එතෙනෙව ථෙරො යං යං අනුමෙය්‍යමත්ථං ඤාතුකාමො හොති, තත්ථ තත්ථස්ස අසඞ්ගමප්පටිහටඅනුමානඤාණං පවත්තතීති දස්සෙති. තෙනාහ **"සො ඉමිනා"**තිආදි. තත්ථ **ඉමිනාති** ඉමිනා කාරණෙන. පාකාරස්ස ථිරභාවං උද්ධමුද්ධං ආපෙතීති **උද්ධාපං,** පාකාරමූලං. **ආදි**-සද්දෙන පාකාරද්වාරබන්ධපරිඛාදීනං සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. පච්චන්තෙ භවං **පච්චන්තිමං.** පණ්ඩිතදොවාරිකට්ඨානියං කත්වා ථෙරො අත්තානං දස්සෙතීති දස්සෙන්තො **"එකද්වාරන්ති කස්මා ආහා"**ති චොදනං සමුට්ඨාපෙසි. යස්සා පඤ්ඤාය වසෙන පුරිසො "පණ්ඩිතො"ති වුච්චති, තං **පණ්ඩිච්චන්ති** ආහ **"පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො"**ති. තංතංඉතිකත්තබ්බතාසු ඡෙකභාවො බ්‍යත්තභාවො **වෙය්‍යත්තියං.** මෙධති සම්මොසං හිංසති

විධමතීති **මෙධා,** සා එතස්ස අත්ථීති **මෙධාවී.** ඨානෙ ඨානෙ උප්පත්ති එතිස්සා අත්ථීති **ඨානුප්පත්තිකා,** ඨානසො උප්පජ්ජනකපඤ්ඤා. අනුපරියායන්ති එතෙනාති **අනුපරියායො,** සො එව පථොති **අනුපරියායපථො,** පරිතො පාකාරස්ස අනුසංයායනමග්ගො. පාකාරභාගා සන්ධාතබ්බා එත්ථාති **පාකාරසන්ධි,** පාකාරස්ස වුල්ලිතප්පදෙසො. සො පන හෙට්ඨිමන්තෙන ද්වින්නම්පි ඉට්ඨකානං විගමෙන එවං වුච්චතීති ආහ **''ද්වින්නං ඉට්ඨකානං අපගතට්ඨාන''**න්ති. **ඡින්නට්ඨානන්ති** ඡින්නභින්නප්පදෙසො, ඡින්නට්ඨානං වා. තඤ්හි ''විවර''න්ති වුච්චති.

කිලිට්ඨන්ති මලිනං. **උපතාපෙන්තීති** කිලෙසපරිළාහෙන සන්තාපෙන්ති. **විබාධෙන්තීති** පීළෙන්ති. උප්පන්නාය පඤ්ඤාය නීවරණෙහි න කිඤ්චි කාතුං සක්කාති ආහ **''අනුප්පන්නාය පඤ්ඤාය උප්පජ්ජිතුං න දෙන්ති''**ති. **තස්මාති** පච්චයූපඝාතෙන උප්පජ්ජිතුං අප්පදානතො. **චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සුට්ඨු ඨපිතචිත්තාති** චතුබ්බිධායපි සතිපට්ඨානභාවනාය සම්මදෙව ඨපිතචිත්තා. **යථාසභාවෙන භාවෙත්වාති** අවිපරීතසභාවෙන යථා පටිපක්ඛා සමුච්ඡිජ්ජන්ති, එවං භාවෙත්වා.

පුරිමනයෙ සතිපට්ඨානානි, බොජ්ඣඞ්ගා ච මිස්සකා අධිප්පෙතාති තතො අඤ්ඤථා වත්තුං **''අපිචෙත්ථා''**තිආදි වුත්තං. **මිස්සකාති** සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන මිස්සකා. ''චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සුප්පතිට්ඨිතචිත්තා''තිආදිතො වුත්තත්තා **සතිපට්ඨානෙ විපස්සනාති ගහෙත්වා** ''සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ යථාභූතං භාවෙත්වා''ති වුත්තත්තා, මග්ගපරියාපන්නානංයෙව ච නෙසං නිප්පරියායබොජ්ඣඞ්ගභාවතො, තෙසු ච සබ්බසො අධිගතෙසු ලොකනාථෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි අධිගතමෙව හොතීති **''බොජ්ඣඞ්ගෙ මග්ගො, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්චාති ගහිතෙ සුන්දරො පඤ්හො භවෙය්‍යා''**ති මහාසිවත්ථෙරො ආහ, **න පනෙවං ගහිතං** පොරාණෙහීති අධිප්පායො. **ඉතීති** වුත්තප්පකාරපරාමසනං. **ථෙරොති** සාරිපුත්තත්ථෙරො.

තත්ථාති තෙසු පච්චන්තනගරාදීසු. **නගරං විය නිබ්බානං** තදත්ථිකෙහි උපගන්තබ්බතො, උපගතානඤ්ච පරිස්සයරහිතසුඛාධිගමනට්ඨානතො. **පාකාරො විය සීලං** තදුපගතානං පරිතො ආරක්ඛභාවතො. **පරියායපථො විය හිරී** සීලපාකාරස්ස අධිට්ඨානභාවතො. වුත්තඤ්හෙතං ''පරියායපථොති ඛො භික්ඛු හිරියා එතං අධිවචන''න්ති. **ද්වාරං විය අරියමග්ගො** නිබ්බානනගරප්පවෙසනඅඤ්ජසභාවතො. **පණ්ඩිතදොවාරිකො විය ධම්මසෙනාපති** නිබ්බානනගරපවිට්ඨපවිසනකානං සත්තානං සල්ලක්ඛණතො. **දින්නොති** දාපිතො, සොධිතොති අත්ථො.

144. **නිප්ඵත්තිදස්සනත්ථන්ති** සිද්ධිදස්සනත්ථං, අධිගමදස්සනත්ථන්ති අත්ථො. **''පඤ්චනවුතිපාසණ්ඩෙ''**ති ඉදං යස්මා ථෙරො පරිබ්බාජකො හුත්වා තතො පුබ්බෙව නිබ්බානපරියෙසනං චරමානො තෙ තෙ පාසණ්ඩිනො උපසඞ්කමිත්වා නිබ්බානං පුච්ඡි, තෙ නාස්ස චිත්තං ආරාධෙසුං, තං සන්ධාය වුත්තං. තෙ පන පාසණ්ඩා හෙට්ඨා වුත්තා එව. **තත්ථෙවාති** තස්සයෙව භාගිනෙය්‍යස්ස දෙසියමානාය දෙසනාය. පරස්ස වඩ්ඪිතං භත්තං භුඤ්ජන්තො විය **සාවකපාරමීඤාණං හත්ථගතං අකාසි** අධිගච්ඡි. **උත්තරුත්තරන්ති** හෙට්ඨිමස්ස හෙට්ඨිමස්ස උත්තරණතො අතික්කමනතො උත්තරුත්තරං, තතො එව පධානභාවං පාපිතතාය **පණීතපණීතං. උත්තරුත්තරන්ති** වා උපරූපරි. **පණීතපණීතන්ති** පණීතතරං, පණීතතමඤ්චාති අත්ථො. **කණ්හන්ති** කාළකං සංකිලෙසධම්මං. **සුක්කන්ති** ඔදාතං වොදානධම්මං. **සප්පටිභාගන්ති**... **සප්පක්ඛං කත්වාති** පහාතබ්බපහායකභාවදස්සනවසෙන යථාක්කමං උභයං සප්පක්ඛං කත්වා. ''අයං කණ්හධම්මො, ඉමස්ස අයං පහායකො''ති එවං **කණ්හං පටිබාහිත්වා** දෙසනාවසෙන නීහරිත්වා **සුක්කං,** ''අයං සුක්කධම්මො, ඉමිනා අයං පහාතබ්බො''ති එවං **සුක්කං පටිබාහිත්වා කණ්හං. සඋස්සාහන්ති** එලුප්පාදනසමත්ථතාවසෙන සබ්‍යාපාරං. තෙනාහ **''සවිපාක''**න්ති. විපාකධම්මන්ති අත්ථො.

තස්මිං දෙසිතෙ ධම්මෙති තස්මිං වුත්තනයෙන භගවා තුම්හෙහි දෙසිතෙ ධම්මෙ **එකච්චං ධම්මං නාම සාවකපාරමීඤාණං ජානිත්වා** පටිවිජ්ඣිත්වා. තංජානනෙ හි වුත්තෙ චතුසච්චධම්මජානනං අවුත්තසිද්ධන්ති. **''චතුසච්චධම්මෙසු''**ති ඉදං පොරාණට්ඨකථායං වුත්තාකාරදස්සනං. විපක්ඛො පන පරතො ආගමිස්සති. **එත්ථාති** ''ධම්මෙසු නිට්ඨං අගම''න්ති එතස්මිං පදෙ. **ථෙරසල්ලාපොති** ථෙරානං සල්ලාපසදිසො විනිච්ඡයවාදො . **කාළවල්ලවාසීති** කාළවල්ලවිහාරවාසී. **ඉදානීති** එතරහි ''ඉදාහං භන්තෙ''තිආදිවචනකාලෙ. **ඉමස්මිං පන ඨානෙති** ''ධම්මෙසු නිට්ඨං අගම''න්ති ඉමස්මිං පදෙසෙ, ඉමස්මිං වා නිට්ඨානකාරණභූතෙ යොනිසො පරිවිතක්කනෙ. ''ඉමස්මිං පන ඨානෙ බුද්ධගුණෙසු නිට්ඨඞ්ගතො''ති කස්මා වුත්තං, නනු සාවකපාරමීඤාණසමධිගතකාලෙ එව ථෙරො බුද්ධගුණෙසු නිට්ඨඞ්ගතොති? සච්චමෙතං, ඉදානි පන තං පාකටං ජාතන්ති එවං වුත්තං. **සබ්බන්ති** ''චතුසච්චධම්මෙසූ''තිආදි සුමත්ථෙරෙන වුත්තං සබ්බං. **අරහත්තෙ නිට්ඨඞ්ගතොති** එත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අනුයොගපරිහාරා වෙදිතබ්බා. යදිපි ධම්මසෙනාපති ''සාවකපාරමීඤාණං මයා සමධිගත''න්ති ඉතො පුබ්බෙපි ජානාතියෙව, ඉදානි පන අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යාපරිමෙය්‍යභෙදෙ බුද්ධගුණෙ නයග්ගාහවසෙන පරිග්ගහෙත්වා කිච්චසිද්ධියා තස්මිං ඤාණෙ නිට්ඨඞ්ගතො අහොසීති දස්සෙන්තො **''මහාසිවත්ථෙරො...පෙ.... ධම්මෙසූති සාවකපාරමීඤාණෙ නිට්ඨඞ්ගතො''**ති අවොච.

බුද්ධගුණා පන නයතො ආගතා, තෙ නයග්ගාහතො යාථාවතො ජානන්තො සාවකපාරමීඤාණෙ තථාජානනවසෙන නිට්ඨඞ්ගතත්තා සාවකපාරමීඤාණමෙව තස්ස අපරාපරුප්පත්තිවසෙන, තෙන තෙන භාවෙතබ්බකිච්චබහුතාවසෙන ච **''ධම්මෙසූ''**ති පුථුවචනෙන වුත්තං. අනන්තාපරිමෙය්‍යානං අනඤ්ඤවිසයානං

බුද්ධගුණානං නයතො පරිග්ගණ්හනෙන ථෙරස්ස සාතිසයො භගවති පසාදො උප්පජ්ජතීති ආහ **“හියොසොමත්තාය”**තිආදි. ‘‘සුවිදූ අක්ඛාතො’’ති වත්වා තං එවස්ස සුවිදූ අක්ඛාතතං දස්සෙතුං **“නියානිකො මග්ගො”**ති වුත්තං. ස්වාක්ඛාතතා හි ධම්මස්ස යදත්ථං දෙසිතො, තදත්ථසාධනෙන වෙදිතබ්බා. **ඵලත්ථාය නියාතීති** අනන්තරවිපාකත්තා, අත්තනො උප්පත්තිසමනන්තරමෙව ඵලනිප්ඵාදනවසෙන පවත්තතීති අත්ථො. වට්ටවාරකතො නියාතීති වා **නියානිකො,** නියානසීලොති වා. **රාගදොසමොහනිම්මදනසමත්ථොති** ඉධාපි ‘‘පසන්නොස්මි භගවතීති දස්සෙති’’ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **වඞ්කාදීති ආදි**-සද්දෙන ජිම්හකුටිලෙ, අඤ්ඤෙ ච පටිපත්තිදොසෙ සඞ්ගණ්හාති. භගවා තුම්හාකං බුද්ධසුබුද්ධතා විය ධම්මසුධම්මතා, සඞ්ඝසුප්පටිපත්ති ච ධම්මෙසු නිට්ඨඞ්ගමනෙන සාවකපාරමිඤාණෙ නිට්ඨඞ්ගතත්තා මය්හං සුවිදූ විභූතා සුපාකටා ජාතාති දස්සෙන්තො ථෙරො ‘‘ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝොති පසීදි’’න්ති අවොච.

කුසලධම්මදෙසනාවණ්ණනා

145. **අනුත්තරභාවොති** සෙට්ඨභාවො. අනුත්තරො භගවා යෙන ගුණෙන, සො අනුත්තරභාවො, තං **අනුත්තරියං.** යස්මා තස්සාපි ගුණස්ස කිඤ්චි උත්තරිතරං නත්ථි එව, තස්මා වුත්තං ‘‘සා තුම්හාකං දෙසනා අනුත්තරාති වදති’’ති. **කුසලෙසු ධම්මෙසූති** කුසලධම්මනිමිත්තං. නිමිත්තත්ථෙ හි එතං භුම්මං, තස්මා කුසලධම්මදෙසනාහෙතුපි භගවාව අනුත්තරොති අත්ථො. **භූමිං දස්සෙන්තොති** විසයං දස්සෙන්තො. කුසලධම්මදෙසනාය හි කුසලා ධම්මා විසයො. **වුත්තපදෙති** ‘‘කුසලෙසු ධම්මෙසූ’’ති එවං වුත්තවාකේ‍ය, එවං වා වුත්තධම්මකොට්ඨාසෙ. ‘‘පඤ්චධා’’ති කස්මා වුත්තං, නනු ඡෙකට්ඨෙනපි කුසලං ඉච්ඡිතබ්බං ‘‘කුසලො ත්වං රථස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගාන’’න්තිආදීසූති (ම. නි. 2.87)? සච්චමෙතං, සො පන ඡෙකට්ඨො කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙනෙව සඞ්ගහිතොති විසුං න ගහිතො. ‘‘කච්චි නු භොතො කුසලං, කච්චි භොතො අනාමය’’න්ති (ජා. 1.15.146; 2.22.2008) **ජාතකෙ** ආගතත්තා **“ජාතකපරියායං පත්වා ආරොග්‍යට්ඨෙන කුසලං වට්ටති”**ති වුත්තං. ‘‘තං කිං මඤ්ඤථ, ගහපතයො, ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වා සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වා’’තිආදීසු සුත්තපදෙසෙසු ‘‘කුසලා’’ති වුත්තධම්මා එව ‘‘අනවජ්ජා’’ති වුත්තාති ආහ **“සුත්තන්තපරියායං පත්වා අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං වට්ටති”**ති. **අභිධම්මෙ** ‘‘කොසල්ල’’න්ති පඤ්ඤා ආගතාති යොනිසොමනසිකාරහෙතුකස්ස කුසලස්ස **කොසල්ලසම්භූතට්ඨො,** දරථාභාවදීපනතො **නිද්දරථට්ඨො,** ‘‘කුසලස්ස කතත්තා උපචිතත්තා’’ති වත්වා ඉට්ඨවිපාකනිද්දිසනතො **සුඛවිපාකට්ඨො** ච අභිධම්මනයසිද්ධොති ආහ **“අභිධම්ම... පෙ.... විපාකට්ඨෙනා”**ති. **බාහිතිකසුත්තෙ** (ම. නි. 2.358) භගවතො කායසමාචාරාදිකෙ වණ්ණෙන්තෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන ‘‘යො ඛො මහාරාජ කායසමාචාරො අනවජ්ජො’’ති කුසලො කායසමාචාරො රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස වුත්තො. න හි භගවතො සුඛවිපාකකම්මං අත්ථීති සබ්බසාවජ්ජරහිතා කායසමාචාරාදයො ‘‘කුසලා’’ති වුත්තා, ඉධ පන ‘‘කුසලෙසු ධම්මෙසූ’’ති බොධිපක්ඛියධම්මා ‘‘කුසලා’’ති වුත්තා, තෙ ච සමථවිපස්සනා මග්ගසම්පයුත්තා එකන්තෙන සුඛවිපාකා එවාති අවජ්ජරහිතතාමත්තං උපාදාය අනවජ්ජත්ථො කුසල-සද්දොති ආහ **“ඉමස්මිං පන...පෙ.... දට්ඨබ්බ”**න්ති. එවඤ්ච කත්වා ‘‘ඵලසතිපට්ඨානං පන ඉධ අනධිප්පෙත’’න්ති ඉදඤ්ච වචනං සමත්ථිතං හොති සවිපාකස්සෙව ගහණන්ති කත්වා.

“චුද්දසවිධෙනා”තිආදි සතිපට්ඨානෙ (දී. නි. 2.376; ම. නි. 1.109) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. **පග්ගහට්ඨෙනාති** කුසලපක්ඛස්ස පග්ගණ්හනසභාවෙන. **කිච්චවසෙනාති** අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදිකිච්චවසෙන. තතො එව චස්ස චතුබ්බිධතා. **ඉජ්ඣනට්ඨෙනාති** නිප්පජ්ජනසභාවෙන. ඡන්දාදයො එව ඉද්ධිපාදෙසු විසිට්ඨසභාවා, ඉතරෙ අවිසිට්ඨා, තෙසම්පි විසෙසො ඡන්දාදිකතොති ආහ **“ඡන්දාදිවසෙන නානාසභාවා”**ති.

අධිමොක්ඛාදිසභාවවසෙනාති පසාදාධිමොක්ඛාදිසලක්ඛණවසෙන. **උපත්ථම්භනට්ඨෙනාති** සම්පයුත්තධම්මානං උපත්ථම්භනකභාවෙන. **අකම්පියට්ඨෙනාති** පටිපක්ඛෙහි අකම්පියසභාවෙන. **සලක්ඛණෙනාති** අධිමොක්ඛාදිසභාවෙන. **නියානට්ඨෙනාති** සංකිලෙසපක්ඛතො, වට්ටවාරකතො ච නිග්ගමනට්ඨෙන. **උපට්ඨානාදිනාති** උපට්ඨානධම්මවිචයපග්ගහසම්පියායනපස්සම්භනසමාධානඅජ්ඣුපෙක්ඛනසඞ්ඛාතෙන අත්තනො සභාවෙන. **හෙතුට්ඨෙනාති** නිබ්බානස්ස සම්පාපකහෙතුභාවෙන. **දස්සනාදිනාති** දස්සනාභිනිරොපනපරිග්ගහසමුට්ඨාපනවොදාපනපග්ගහුපට්ඨානසමාධානසඞ්ඛාතෙන අත්තනො සභාවෙන.

සාසනස්ස පරියොසානදස්සනත්ථන්ති සාසනං නාම නිප්පරියායතො සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා. තත්ථ යෙ සමථවිපස්සනාසහගතා, තෙ සාසනස්ස ආදි, මග්ගපරියාපන්නා මජ්ඣෙ, ඵලභූතා පරියොසානං, තංදස්සනත්ථං. තෙනාහ **“සාසනස්ස හී”**තිආදි.

පුන **එතදානුත්තරියං භන්තෙති** යථාරද්ධාය දෙසනාය නිගමනං. වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස පුන වචනඤ්හි නිගමනං වුත්තං. **තං දෙසනන්ති** තං කුසලෙසු ධම්මෙසු දෙසනාප්පකාරං, දෙසනාවිධිං, දෙසෙතබ්බඤ්ච, **සකලං** වා සම්පුණ්ණං අනවසෙසං **අභිජානාති** අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ජානාති, **අසෙසං අභිජානනතො එව උත්තරි** උපරි **අභිඤ්ඤෙය්‍යං නත්ථි. ඉතොති** භගවතා අභිඤ්ඤාතතො. **අඤ්ඤො** පරමත්ථවසෙන **ධම්මො වා** පඤ්ඤත්තිවසෙන **පුග්ගලො වා** අයං නාම යං භගවා න ජානාතීති ඉදං නත්ථි න උපලබ්භති සබ්බස්සෙව සම්මදෙව තුම්හෙහි අභිඤ්ඤාතත්තා. **කුසලෙසු ධම්මෙසු** අභිජානනෙ, දෙසනායඤ්ච **භගවතො උත්තරිතරො නත්ථි.**

ආයතනපණ්ණත්තිදෙසනාවණ්ණනා

146. **ආයතනපඤ්ඤාපනාසූ**ති චක්ඛාදීනං, රූපාදීනඤ්ච ආයතනානං සම්බොධනෙසු, තෙසං අජ්ඣත්තිකබාහිරවිභාගතො, සභාගවිභාගතො, සමුදයතො, අත්ථඞ්ගමතො, ආහාරතො, ආදීනවතො, නිස්සරණතො ච දෙසනායන්ති අත්ථො.

ගබ්භාවක්කන්තිදෙසනාවණ්ණනා

147. **ගබ්භොක්කමනෙසූ**ති ගබ්භභාවෙන මාතුකුච්ඡියං අවක්කමනෙසු අනුප්පවෙසෙසු, ගබ්භෙ වා මාතුකුච්ඡිස්මිං අවක්කමනෙසු. **පවිසතී**ති පච්චයවසෙන තත්ථ නිබ්බත්තෙන්තො පවිසන්තො විය හොතීති කත්වා වුත්තං. **ඨාතී**ති සන්තානට්ඨිතියා පවත්තති, තථාභූතො ච තත්ථ වසන්තො විය හොතීති ආහ **"වසතී"**ති. **පකතිලොකියමනුස්සානං පඨමා ගබ්භාවක්කන්තී**ති පචුරමනුස්සානං ගබ්භාවක්කන්ති දෙසනාවසෙන ඉධ පඨමා. **"දුතියා ගබ්භාවක්කන්ති"**තිආදීසුපි එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

අලමෙවාති යුත්තමෙව.

ඨිපිතුං න සක්කොන්තීති තථා වාතානං අනුප්පජ්ජනමෙව වදති. **සෙසන්ති** පුන ''එතදානුත්තරිය''න්තිආදි පාඨප්පදෙසං වදති.

ආදෙසනවිධාදෙසනාවණ්ණනා

148. පරස්ස චිත්තං ආදිසති එතෙහීති **ආදෙසනානි,** යථාඋපට්ඨිතනිමිත්තාදීනි, තානි එව අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අසංකිණ්ණරූපෙන ඨිතත්තා **ආදෙසනවිධා,** ආදෙසනාභාගා, තාසු **ආදෙසනවිධාසු.** තෙනාහ **"ආදෙසනකොට්ඨාසෙසූ"**ති. **ආගතනිමිත්තෙනා**ති යස්ස ආදිසති, තස්ස, අත්තනො ච උපගතනිමිත්තෙන, නිමිත්තප්පත්තස්ස ලාභාලාභාදිආදිසනවිධිදස්සනස්ස පවත්තත්තා **"ඉදං නාම භවිස්සතී"**ති වුත්තං. පාළියං පන ''එවම්පි තෙ මනො''තිආදිනා පරස්ස චිත්තාදිසනමෙව ආගතං, තං නිදස්සනමත්තං කතන්ති දට්ඨබ්බං. තථා හි ''ඉදං නාම භවිස්සති''ති වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස විභාවනවසෙන වත්ථු ආගතං. **ගතනිමිත්තං** නාම ගමනනිමිත්තං. **ඨිතනිමිත්තං** නාම අත්තනො සමීපෙ ඨානනිමිත්තං, පරස්ස ගමනවසෙන, ඨානවසෙන ච ගහෙතබ්බනිමිත්තං. **මනුස්සානං** පරචිත්තවිදූනං, ඉතරෙසම්පි වා සවනවසෙන පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථෙන්තානං **සද්දං සුත්වා. යක්ඛපිසාචාදීනන්ති** හිඞ්කාරයක්ඛානඤ්චෙව කණ්ණපිසාචාදිපිසාචානං, කුම්භණ්ඩනාගාදීනඤ්ච.

විතක්කවිප්ඵාරවසෙනාති විප්ඵාරිකභාවෙන පවත්තවිතක්කස්ස වසෙන. **උප්පන්නන්ති** තතො සමුට්ඨිතං. **විප්පලපන්තානන්ති** කස්සචි අත්ථස්ස අබොධනතො විරූපං, විවිධං වා පලපන්තානං. **සුත්තපමත්තාදීනන්ති ආදි-**සද්දෙන වෙදනාට්ටඛිත්තචිත්තාදීනං සඞ්ගහො. **මහාඅට්ඨකථායං** පන ''ඉදං වක්ඛාමි, එවං වක්ඛාමීති විතක්කයතො විතක්කවිප්ඵාරසද්දො නාම උප්පජ්ජතී''ති (අභි. අට්ඨ. 1.වචීකම්මද්වාරකථාපි) ආගතත්තා ජාගරන්තානං පකතියං ඨිතානං අවිප්පලපන්තානං විතක්කවිප්ඵාරසද්දො කදාචි උප්පජ්ජතීති විඤ්ඤායති, යො ලොකෙ ''මන්තජප්පො''ති වුච්චති. යස්ස මහාඅට්ඨකථායං අසොතවිඤ්ඤෙය්‍යතා වුත්තා. තාදිසඤ්හි සන්ධාය විඤ්ඤත්තිසහජමෙව ''ජිව්හාතාලුචලනාදිකරවිතක්කසමුට්ඨිතං සුඛුමසද්දං දිබ්බසොතෙන සුත්වා ආදිසතීති සුත්තෙ වුත්ත''න්ති (ධ. ස. මූලටී. වචීකම්මද්වාරකථාවණ්ණනා) **ආනන්දාචරියො** අවොච. වුත්තලක්ඛණො එව පන නාතිසුඛුමො අත්තනො, අච්චාසන්නප්පදෙසෙ ඨිතස්ස ච මංසසොතස්සාපි ආපාථං ගච්ඡතීති සක්කා විඤ්ඤාතුං. **තස්සා**ති තස්ස පුග්ගලස්ස. **තස්ස වසෙනා**ති තස්ස විතක්කස්ස වසෙන. එවං අයම්පි ආදෙසනවිධා චෙතොපරියඤාණවසෙනෙව ආගතාති වෙදිතබ්බා . කෙචි පන **"තස්ස වසෙනා**ති තස්ස සද්දස්ස වසෙනා''ති අත්ථං වදන්ති, තං අයුත්තං. න හි සද්දග්ගහණෙන තංසමුට්ඨාපකචිත්තං ගය්හති, සද්දග්ගහණානුසාරෙනපි තදත්ථස්සෙව ගහණං හොති, න චිත්තස්ස. එතෙනෙව යදෙකෙ **"යං විතක්කයතොති** යමත්ථං විතක්කයතො''ති වත්වා **"තස්ස වසෙනාති** තස්ස අත්ථස්ස වසෙනා''ති වණ්ණෙන්ති, තම්පි පටික්ඛිත්තං.

මනසා සඞ්ඛරියන්තීති **මනොසඞ්ඛාරා,** වෙදනාසඤ්ඤා. **පණිහිතා**ති පුරිමපරිබන්ධවිනයෙන පධානභාවෙන නිහිතා ඨපිතා. තෙනාහ **"චිත්තසඞ්ඛාරා සුට්ඨපිතා"**ති. විතක්කස්ස විතක්කනං නාම උප්පාදනමෙවාති ආහ **"පවත්තෙස්සතී"**ති. ''පජානාතී''ති පුබ්බෙ වුත්තපදසම්බන්ධදස්සනවසෙන ආනෙති. **ආගමනෙනා**ති ඣානස්ස ආගමනට්ඨානවසෙන. **පුබ්බභාගෙනා**ති මග්ගස්ස සබ්බපුබ්බභාගෙන විපස්සනාරම්භෙන. උභයං පෙතං යො සයං ඣානලාභී, අධිගතමග්ගො ච අඤ්ඤං තදත්ථාය පටිපජ්ජන්තං දිස්වා ''අයං ඉමිනා නීහාරෙන පටිපජ්ජන්තො අද්ධා ඣානං ලභිස්සති, මග්ගං අධිගමිස්සතී''ති අභිඤ්ඤාය විනා අනුමානවසෙන ජානාති, තං දස්සෙතුං වුත්තං. තෙනාහ **"ආගමනෙන ජානාති නාමා"**තිආදි. **අනන්තරා**ති වුට්ඨිතකාලං සන්ධායාහ. තදා හි පවත්තවිතක්කපජානනෙනෙව ඣානස්ස හානභාගියතාදිවිසෙසපජානනං.

කිං පනිදං චෙතොපරියඤාණං පරස්ස චිත්තං පරිච්ඡිජ්ජ ජානන්තං ඉද්ධිචිත්තභාවතො අවිසෙසතො සබ්බෙසම්පි චිත්තං ජානාතීති? නොති දස්සෙන්තො **"තත්ථා"**තිආදිමාහ. **න අරියානන්ති** යෙන චිත්තෙන තෙ අරියා නාම ජාතා, තං ලොකුත්තරචිත්තං න ජානාති අප්පටිවිද්ධභාවතො . යථා හි පුථුජ්ජනො සබ්බෙසම්පි අරියානං ලොකුත්තරචිත්තං න ජානාති අප්පටිවිද්ධත්තා, එවං අරියොපි හෙට්ඨිමො උපරිමස්ස ලොකුත්තරචිත්තං න ජානාති අප්පටිවිද්ධත්තා එව . යථා පන උපරිමො හෙට්ඨිමං ඵලසමාපත්තිං න සමාපජ්ජති, කිං එවං සො තස්ස ලොකුත්තරචිත්තං න ජානාතීති චොදනං සන්ධායාහ **"උපරිමො පන හෙට්ඨිමස්ස ජානාතී"**ති, පටිවිද්ධත්තාති අධිප්පායො. "උපරිමො හෙට්ඨිමං න සමාපජ්ජතී"ති වත්වා තත්ථ කාරණමාහ **"තෙසඤ්හී"**තිආදි. **තෙසන්ති** අරියානං. **හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා සමාපත්ති** භූමන්තරප්පත්තියා පටිප්පස්සද්ධිකප්පා. තෙනාහ **"තබ්බුපපත්තියෙව හොතී"**ති, න උපරිභූමිපත්ති. නිමිත්තාදිවසෙන ඤාතස්ස කදාචි බ්‍යභිචාරොපි සියා, න පන අභිඤ්ඤාඤාණෙන ඤාතස්සාති ආහ **"චෙතො…පෙ…. නත්ථී"**ති. "තං භගවා"තිආදි **සෙසං** නාම.

දස්සනසමාපත්තිදෙසනාවණ්ණනා

149. **බ්‍රහ්මජාලෙති** බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනායං. උත්තරපදලොපෙන හෙස නිද්දෙසො. **ආතප්පන්ති වීරියං** ආතප්පති කොසජ්ජං සබ්බම්පි සංකිලෙසපක්ඛන්ති. කුසලවීරියස්සෙව හෙත්ථ ගහණං අප්පමාදාදිපදන්තරසන්නිධානතො. **පදහිතබ්බතොති** පදහනතො, භාවනං උද්දිස්ස වායමනතොති අත්ථො. **අනුයුඤ්ජිතබ්බතොති** අනුයුඤ්ජනතො. ඊදිසානං පදානං බහුලංකත්තුවිසයතාය ඉච්ඡිතබ්බත්තා ආතප්පපදස්ස විය ඉතරෙසම්පි කත්තුසාධනතා දට්ඨබ්බා. පටිපත්තියං නප්පමජ්ජති එතෙනාති **අප්පමාදො,** සතිඅවිප්පවාසො. සම්මා මනසි කරොති එතෙනාති **සම්මාමනසිකාරො,** තථාපවත්තො කුසලචිත්තුප්පාදො. භාවනානුයොගමෙව තථා වදති. දෙසනාක්කමෙන **පඨමා, දස්සනසමාපත්ති නාම** කරජකායෙ පටික්කූලාකාරස්ස සම්මදෙව දස්සනවසෙන පවත්තසමාපත්තිභාවතො. **නිප්පරියායෙනෙවාති** වුත්තලක්ඛණදස්සනසමාපත්තිසන්නිස්සයත්තා, දස්සනමග්ගඵලභාවතො ච පඨමසාමඤ්ඤඵලං පරියායෙන විනා **දස්සනසමාපත්ති.**

අතික්කම්ම ඡවිමංසලොහිතං අට්ඨිං පච්චවෙක්ඛතීති තානි අපච්චවෙක්ඛිත්වා අට්ඨිමෙව පච්චවෙක්ඛති. **අට්ඨිආරම්මණා දිබ්බචක්ඛුපාදකජ්ඣානසමාපත්තීති** වුත්තනයෙන අට්ඨිආරම්මණා දිබ්බචක්ඛුඅධිට්ඨානා පඨමජ්ඣානසමාපත්ති. යො හි භික්ඛු ආලොකකසිණෙ චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තං පාදකං කත්වා අධිගතදිබ්බචක්ඛුඤාණො හුත්වා සවිඤ්ඤාණකෙ කායෙ අට්ඨිං පරිග්ගහෙත්වා තත්ථ පටික්කූලමනසිකාරවසෙන පඨමං ඣානං නිබ්බත්තෙති, තස්සායං පඨමජ්ඣානසමාපත්ති **දුතියා දස්සනසමාපත්ති.** තෙන වුත්තං "අට්ඨි අට්ඨී"තිආදි. යො පනෙත්ථ පාළියං ද්වත්තිංසාකාරමනසිකාරො වුත්තො, සො මග්ගසොධනවසෙන වුත්තො. තත්ථ වා කතපරිචයස්ස සුඛෙනෙව වුත්තනයා අට්ඨිපච්චවෙක්ඛණා සමිජ්ඣතීති. තෙනෙවෙත්ථ "ඉමං චෙවා"ති **"අතික්කම්ම චා"**ති ච-සද්දො සමුච්චයත්ථො වුත්තො. **තං ඣානන්ති** යථාවුත්තං පඨමජ්ඣානං. **අයන්ති** අයං සකදාගාමිඵලසමාපත්ති . සාතිසයං චතුසච්චදස්සනාගමනතො පරියායෙන විනා මුඛ්‍යා **දුතියා දස්සනසමාපත්ති. යාව තතියමග්ගා වත්තතීති ආහ** "ඛීණාසවස්ස වසෙන චතුත්ථා දස්සනසමාපත්ති කථිතා"ති.

පාළියං **පුරිසස්ස චාති** ච-සද්දො බ්‍යතිරෙකෙ, තෙන යථාවුත්තසමාපත්තිද්වයතො වුච්චමානංයෙව ඉමස්ස විසෙසං ජොතෙති. අවිච්ඡෙදෙන පවත්තියා සොතසදිසතාය විඤ්ඤාණමෙව **විඤ්ඤාණසොතං,** තදෙතං විඤ්ඤාණං පුරිමතො අනන්තරපච්චයං ලභිත්වා පච්ඡිමස්ස අනන්තරපච්චයො හුත්වා පවත්තතීති අයං අස්ස සොතාගතතාය සොතසදිසතා, තස්මා පජානිතබ්බභාවෙන වුත්තං එකමෙව චෙත්ථ විඤ්ඤාණං , තස්මා අට්ඨකථායං **"විඤ්ඤාණසොතන්ති විඤ්ඤාණමෙවා"**ති වුත්තං. **උභයතො අබ්බොච්ඡින්නන්ති**

නෙවං. ද්වීහිපි භාගෙහීති ඔරභාගපරභාගෙහි. ඉධලොකො හිස්ස ඔරභාගො, පරලොකො පරභාගො ද්වින්නම්පි වසෙනෙතං සම්බන්ධන්ති. තෙනාහ **"ඉධලොකෙ පතිට්ඨිත"**න්තිආදි. විඤ්ඤාණස්ස ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජන්තස්ස කාමං නත්ථි කස්සචි පතිට්ඨිතතා, තණ්හාවසෙන පන තං "පතිට්ඨිත"න්ති වුච්චතීති ආහ **"ඡන්දරාගවසෙනා"**ති. වුත්තඤ්හෙතං –

> "කබළීකාරෙ චෙ භික්ඛවෙ ආහාරෙ අත්ථි රාගො, අත්ථි නන්දී, අත්ථි තණ්හා, පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළ්හං. යත්ථ පතිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං විරූළ්හං…පෙ…. අත්ථි තත්ථ ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති"තිආදි (සං. නි. 2.64; කථා. 296; මහානි. 7).

කම්මන්ති කුසලාකුසලකම්මං, උපයොගවචනමෙතං. **කම්මතො උපගච්ඡන්තන්ති** කම්මභාවෙන උපගච්ඡන්තං, විඤ්ඤාණන්ති අධිප්පායො. අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණඤ්හි යෙන කම්මුනා සහගතං, අඤ්ඤදත්ථු තබ්භාවමෙව උපගතං හුත්වා පවත්තති. **ඉධලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම** ඉධ කතූපචිතකම්මභාවූපගමනතො. **කම්මභවං ආකඩ්ඪන්තන්ති** කම්මවිඤ්ඤාණං අත්තනා සම්පයුත්තකම්මං ජවාපෙත්වා පටිසන්ධිනිබ්බත්තනෙන තදභිමුඛං ආකඩ්ඪන්තං. තෙනෙව පටිසන්ධිනිබ්බත්තනසාමත්ථියෙන **පරලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම** අත්තනො ඵලස්ස තත්ථ පතිට්ඨාපනෙන. කෙචි පන "අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං පරතො විපාකං දාතුං අසමත්ථං ඉධලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම, දාතුං සමත්ථං පන පරලොකෙ පතිට්ඨිතං නාමා"ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං "උභයතො අබ්බොච්ඡින්න"න්ති වුත්තත්තා. යඤ්ච තෙහි "පරලොකෙ පතිට්ඨිත"න්ති වුත්තං, තං ඉධලොකෙපි පතිට්ඨිතමෙව. න හි තස්ස ඉධලොකෙ පතිට්ඨිතභාවෙන විනා

පරලොකෙ පතිට්ඨිතභාවො සම්භවති. **සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං චෙතොපරියඤාණන්ති** සෙක්ඛානං , පුථුජ්ජනානඤ්ච චෙතසො පරිච්ඡින්දනකඤාණං. **කථිතං** පරිච්ඡින්දිතබ්බස්ස චෙතසො ඡන්දරාගවසෙන පතිට්ඨිතභාවජොතනතො.

චතුත්ථාය දස්සනසමාපත්තියා තතියදස්සනසමාපත්තියං වුත්තපටික්ඛෙපෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පුරිමානං ද්වින්නං සමාපත්තීනං පුබ්බෙ සමථවසෙන අත්ථස්ස වුත්තත්තා ඉදානි විපස්සනාවසෙන දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. **නිච්චලමෙව** පුබ්බෙ වුත්තස්ස අත්ථස්ස අපනෙතබ්බතො. අත්ථන්තරත්ථාය දස්සියමානාය පදං චලිතං නාම හොති. **අපරො නයොති** එත්ථ පඨමජ්ඣානස්ස පඨමදස්සනසමාපත්තිභාවෙ අපුබ්බං නත්ථි. **දුතියජ්ඣානං දුතියාති** එත්ථ පන ''අට්ඨිකවණ්ණකසිණවසෙන පටිලද්ධදුතියජ්ඣානං දුතියා දස්සනසමාපත්ති''ති වදන්ති, තතියජ්ඣානම්පි තථෙව පටිලද්ධං. දස්සනසමාපත්තිභාවො පන යො භික්ඛු ආලොකකසිණෙ චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තං පාදකං කත්වා අධිගතදිබ්බචක්ඛුකො හුත්වා සවිඤ්ඤාණකෙ අට්ඨිං පරිග්ගහෙත්වා තත්ථ වණ්ණකසිණවසෙන හෙට්ඨිමානි තීණි ඣානානි නිබ්බත්තෙති, තස්ස. **තතියජ්ඣානං තතියා** දස්සනසමාපත්ති අධිට්ඨානභූතස්ස දිබ්බචක්ඛුඤාණස්ස වසෙන. **චතුත්ථජ්ඣානං චතුත්ථාති** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තං පාදකං කත්වා අධිගතදිබ්බචක්ඛුඤාණස්ස තං චතුත්ථජ්ඣානං චතුත්ථා දස්සනසමාපත්ති. ඉධාපි සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං චෙතසො පරිච්ඡින්දනෙන තතියා දස්සනසමාපත්ති, අරහතො චිත්තස්ස පරිච්ඡින්දනෙන චතුත්ථා දස්සනසමාපත්ති වෙදිතබ්බා. එවඤ්හෙසා අත්ථවණ්ණනා පාළියා සංසන්දෙය්‍ය. **"පඨමමග්ගො"**තිආදීසු අට්ඨිආරම්මණපඨමජ්ඣානපාදකො **පඨමමග්ගො පඨමා දස්සනසමාපත්ති.** අට්ඨිආරම්මණදුතියජ්ඣානපාදකො **දුතියමග්ගො දුතියා** දස්සනසමාපත්ති. පරචිත්තඤාණසහගතා චතුත්ථජ්ඣානපාදකා **තතියචතුත්ථමග්ගා තතියචතුත්ථදස්සනසමාපත්තියොති** . පුරිසස්ස විඤ්ඤාණපජානනං පනෙත්ථ අසම්මොහවසෙන දට්ඨබ්බං.

පුග්ගලපණ්ණත්තිදෙසනාවණ්ණනා

150. **පුග්ගලපණ්ණත්තීසූති** පුග්ගලානං පඤ්ඤාපනෙසු. ගුණවිසෙසවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො ඨපනෙසු. **ලොකවොහාරවසෙනාති** ලොකසම්මුතිවසෙන. ලොකවොහාරො හෙස, යදිදං ''සත්තො පුග්ගලො''තිආදි. රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය **සත්තො.** තස්ස තස්ස සත්තනිකායස්ස පූරණතො ගලනතො, මරණවසෙන පතනතො ච **පුග්ගලො.** සන්තතියා නයනතො **නරො.** අත්තභාවස්ස පොසනතො **පොසො. එවං පඤ්ඤාපෙතබ්බාසු** වොහරිතබ්බාසු. ''සබ්බමෙතං පුග්ගලො''ති ඉමිස්සා සාධාරණපඤ්ඤත්තියා විභාවනවසෙන වුත්තං, න ඉධාධිප්පෙතඅසාධාරණපඤ්ඤත්තියා, තස්මා **ලොකපඤ්ඤත්තීසූති** සත්තලොකගතපඤ්ඤත්තීසු. **අනුත්තරො හොති** අනඤ්ඤසාධාරණත්තා තස්ස පඤ්ඤාපනස්ස.

ද්වීහි භාගෙහීති කාරණෙ, නිස්සක්කෙ චෙතං පුථුවචනං, ආවුත්තිආදිවසෙන වායමත්ථො වෙදිතබ්බොති ආහ **"අරූපසමාපත්තියා"**තිආදි, එතෙන ''සමාපත්තියා වික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන, මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙන විමුත්තත්තා උභතොභාගවිමුත්තො''ති එවං පවත්තො **තිපිටකචූළනාගත්ථෙරවාදො,** ''නාමකායතො, රූපකායතො ච විමුත්තත්තා උභතොභාගවිමුත්තො''ති එවං පවත්තො **තිපිටකමහාධම්මරක්ඛිතත්ථෙරවාදො,** ''සමාපත්තියා වික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තොව මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තත්තා උභතොභාගවිමුත්තො''ති එවං පවත්තො **තිපිටකචූළාභයත්ථෙරවාදො** වාති ඉමෙසං තිණ්ණම්පි ථෙරවාදානං එකජ්ඣං සඞ්ගහො කතොති දට්ඨබ්බං. **විමුත්තොති** කිලෙසෙහි විමුත්තො, කිලෙසවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදනෙහි වා කායද්වයතො විමුත්තොති අත්ථො. **අරූපසමාපත්තීනන්ති** නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. **අරහත්තප්පත්තඅනාගාමිනොති** භූතපුබ්බගතියා වුත්තං. න හි අරහත්තප්පත්තො අනාගාමී නාම හොති. **පාළීති** පුග්ගලපඤ්ඤත්තිපාළි. **අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වාති** අට්ඨ සමාපත්තියො සහජාතනාමකායෙන පටිලභිත්වා. **පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තීති** විපස්සනාපඤ්ඤාය සඞ්ඛාරගතං, මග්ගපඤ්ඤාය චත්තාරි සච්චානි පස්සිත්වා චත්තාරොපි ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. **දිස්වාති** දස්සනහෙතු. න හි ආසවෙ පඤ්ඤාය පස්සන්ති, දස්සනකාරණා පන පරික්ඛීණා ''දිස්වා පරික්ඛීණා''ති වුත්තා දස්සනායත්තපරික්ඛීණත්තා. එවඤ්හි දස්සනං ආසවානං ඛයස්ස පුරිමකිරියාභාවෙන වුත්තං.

පඤ්ඤාය විසෙසතො **මුත්තොති පඤ්ඤාවිමුත්තො** අනවසෙසතො ආසවානං පරික්ඛීණත්තා. **අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛෙපවසෙනෙව,** න තදෙකදෙසභූතරූපජ්ඣානපටික්ඛෙපවසෙන. එවඤ්හි අරූපජ්ඣානෙකදෙසාභාවෙපි අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛෙපො න හොතීති සිද්ධං හොති. අරූපාවචරජ්ඣානෙසු හි එකස්මිම්පි සති උභතොභාගවිමුත්තොයෙව නාම හොති, න පඤ්ඤාවිමුත්තොති.

වුට්ඨානන්තං සච්ඡිකරොතීති වුට්ඨානං අන්තො **වුට්ඨන්තො,** වුට්ඨානං අරූපජ්ඣානානං අනන්තරො කාලොති අධිප්පායො, අච්චන්තසංයොගෙ චෙතං උපයොගවචනං, වුට්ඨානන්තරකාලමෙව සච්ඡිකාතබ්බං, සච්ඡිකතො සච්ඡිකරණූපායෙනාති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"සො ඣානඵස්ස"**න්තිආදි. **එකච්චෙ ආසවාති** හෙට්ඨිමමග්ගත්තයවජ්ඣා ආසවා. යො හි අරූපජ්ඣානෙන රූපකායතො, නාමකායෙකදෙසතො ච වික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන විමුත්තො, තෙන නිරොධසඞ්ඛාතො විමොක්ඛො ආලොචිතො පකාසිතො විය හොති, න පන කායෙන සච්ඡිකතො. නිරොධං පන ආරම්මණං කත්වා එකච්චෙසු ආසවෙසු ඛෙපිතෙසු තෙන සච්ඡිකතො හොති,

තස්මා සො සච්ඡිකාතබ්බං නිරොධං යථාලොචිතං නාමකායෙන සච්ඡිකරොතීති **කායසක්ඛී**ති වුච්චති, න තු විමුත්තොති එකච්චානං ආසවානං අපරික්ඛීණත්තා.

දිට්ඨන්තං පත්තොති දස්සනසඞ්ඛාතස්ස සොතාපත්තිමග්ගඤාණස්ස අනන්තරං පත්තොති අත්ථො. ''දිට්ඨත්තා පත්තො''තිපි පාඨො, තෙන චතුසච්චදස්සනසඞ්ඛාතාය දිට්ඨියා නිරොධස්ස පත්තතං දීපෙති. තෙනාහ **''දුක්ඛා සඞ්ඛාරා''**තිආදි. පඨමඵලතො පට්ඨාය යාව අග්ගමග්ගා දිට්ඨිප්පත්තොති ආහ **''එසොපි කායසක්ඛී විය ඡබ්බිධො හොතී''**ති. **ඉදං දුක්ඛන්ති** ''ඉදං දුක්ඛං, එත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො උද්ධං දුක්ඛ''න්ති **යථාභූතං පජානාති.** යස්මා ඉදං යාථාවසරසතො පජානාති, පජානන්තො ච ඨපෙත්වා තණ්හං පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ ''දුක්ඛසච්ච''න්ති පජානාති. තණ්හං පන ඉදං දුක්ඛං ඉතො සමුදෙති, තස්මා **''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති යථාභූතං පජානාති.** යස්මා ඉදං දුක්ඛඤ්ච සමුදයො ච නිබ්බානං පත්වා නිරුජ්ඣන්ති වූපසමන්ති අප්පවත්තිං ගච්ඡන්ති, තස්මා තං **''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති යථාභූතං පජානාති.** අරියො පන අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තං දුක්ඛනිරොධං ගච්ඡති, තෙන තං **''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති යථාභූතං පජානාති.** එත්තාවතා නානක්ඛණෙ සච්චවවත්ථානං දස්සිතං. ඉදානි තං එකක්ඛණෙ දස්සෙතුං **''තථාගතප්පවෙදිතා''**තිආදි වුත්තං. **තථාගතප්පවෙදිතාති** තථාගතෙන බොධිමණ්ඩෙ පටිවිද්ධා විදිතා පාකටා කතා. **ධම්මාති** චතුසච්චධම්මා. **වොදිට්ඨා හොන්තීති** සුදිට්ඨා හොන්ති. **වොචරිතාති** සුචරිතා, තෙසු තෙන පඤ්ඤා සුට්ඨු චරාපිතාති අත්ථො. **අයන්ති** අයං එවරූපො **පුග්ගලො ''දිට්ඨිප්පත්තො''ති වුච්චති.**

සද්ධාය විමුත්තොති සද්දහනවසෙන විමුත්තො, එතෙන සබ්බථා අවිමුත්තස්සපි සද්ධාමත්තෙන විමුත්තභාවං දස්සෙති. **සද්ධාවිමුත්තොති** වා සද්ධාය අධිමුත්තොති අත්ථො. **වුත්තනයෙනෙවාති** කායසක්ඛිම්හි වුත්තනයෙනෙව. **නො ච ඛො යථා දිට්ඨිප්පත්තස්සාති** යථා දිට්ඨිප්පත්තස්ස ආසවා පරික්ඛීණා, න එවං සද්ධාය විමුත්තස්සාති අත්ථො. කිං පන නෙසං කිලෙසප්පහානෙ නානත්තං අත්ථීති? නත්ථි. අථ කස්මා සද්ධාවිමුත්තො දිට්ඨිප්පත්තං න පාපුණාතීති? ආගමනීයනානත්තෙන. දිට්ඨිප්පත්තො හි ආගමනම්හි කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙන්තො අප්පදුක්ඛෙන, අකිලමන්තො ච සක්කොති වික්ඛම්භෙතුං, සද්ධාවිමුත්තො දුක්ඛෙන කිලමන්තො වික්ඛම්භෙති, තස්මා දිට්ඨිප්පත්තං න පාපුණාති. තෙනාහ **''එතෙසු හී''**තිආදි.

ආරම්මණං යාථාවතො ධාරෙති අවධාරෙතීති **ධම්මො,** පඤ්ඤා. **පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමන්ති** පඤ්ඤාපධානං. පඤ්ඤං වාහෙතීති **පඤ්ඤාවාහී,** පඤ්ඤං සාතිසයං පවත්තෙතීති අත්ථො. පඤ්ඤා වා ඉමං පුග්ගලං වාහෙති, නිබ්බානාභිමුඛං ගමෙතීති අත්ථො. **සද්ධානුසාරිනිද්දෙසෙපි** එසෙව නයො.

තස්මාති විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.770, 776) වුත්තත්තා, තතො එව විසුද්ධිමග්ගෙ, තං සංවණ්ණනාසු (විසුද්ධි. ටී. 2.776) වුත්තනයෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පධානදෙසනාවණ්ණනා

151. **පදහනවසෙනාති** භාවනානුයොගවසෙන. **සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා පධානාති වුත්තා** විවෙකනිස්සිතාදිභාවෙන පදහිතබ්බතො භාවෙතබ්බතො.

පටිපදාදෙසනාවණ්ණනා

152. **දුක්ඛෙන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්සාති** පුබ්බභාගෙ ආගමනකාලෙ කිච්ඡෙන දුක්ඛෙන සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලමන්තස්ස කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙත්වා ලොකුත්තරසමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස. **දන්ධං තං ඨානං අභිජානන්තස්සාති** වික්ඛම්භිතෙසු කිලෙසෙසු විපස්සනාපරිවාසෙ චිරං වසිත්වා තං ලොකුත්තරසමාධිසඞ්ඛාතං ඨානං දන්ධං සණිකං අභිජානන්තස්ස පටිවිජ්ඣන්තස්ස, සච්ඡිකරොන්තස්ස පාපුණන්තස්සාති අත්ථො. **අයං වුච්චතීති** යා එසා එවං උප්පජ්ජති, අයං කිලෙසවික්ඛම්භනපටිපදාය දුක්ඛත්තා, විපස්සනාපරිවාසපඤ්ඤාය ච දන්ධත්තා මග්ගකාලෙ එකචිත්තක්ඛණෙ උප්පන්නාපි **පඤ්ඤා** ආගමනවසෙන ''දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා නාමා''ති වුච්චති. උපරි තීසු පදෙසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

භස්සසමාචාරාදිදෙසනාවණ්ණනා

153. **භස්සසමාචාරෙති** වචීසමාචාරෙ. **ඨිතොති** යථාරද්ධං තං අවිච්ඡෙදවසෙන කථෙන්තො. තෙනාහ **''කථාමග්ගං අනුපච්ඡින්දිත්වා කථෙන්තො''**ති. **මුසාවාදූපසඤ්හිතන්ති** අන්තරන්තරා පවත්තෙන මුසාවාදෙන උපසංහිතං. **විභූති** වුච්චති විසුංභාවො, තත්ථ නියුත්තන්ති වෙභූතිකං, තදෙව **වෙභූතියං,** පෙසුඤ්ඤං. තෙනාහ **''භෙදකරවාච''**න්ති. කරණුත්තරියලක්ඛණතො සාරම්භතො ජාතාති **සාරම්භජා.** තස්සා පවත්තිආකාරදස්සනත්ථං **''ත්වං දුස්සීලො''**තිආදි වුත්තං. බහිද්ධාකථා අමනාපා, මනාපාපි පරස්ස චිත්තවිඝාතාවහත්තා කරණුත්තරියපක්ඛියමෙවාති දස්සෙන්තො **''තුය්හ''**න්තිආදිමාහ. **වික්ඛෙපකථාපවත්තන්ති** වික්ඛෙපකථාවසෙන පවත්තං. **ජයපුරෙක්ඛාරො හුත්වාති** අත්තනො ජයං පුරක්ඛත්වා. යං කිඤ්චි න භාසතීති යොජනා. **''මන්තා''ති වුච්චති**

පඤ්ඤා, මන්තනං ජානනන්ති කත්වා. **“මන්තා”**ති ඉදං ‘‘මන්තෙත්වා’’ති ඉමිනා සමානත්ථං නිපාතපදන්ති ආහ **“උපපරික්ඛිත්වා”**ති. **යුත්තකථමෙවාති** අත්තනො, සුණන්තස්ස ච යුත්තරූපමෙව කථං. **හදයෙ නිදහිතබ්බයුත්තන්ති** අත්ථසම්පත්තියා, බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා අත්ථවෙදාදිපටිලාභනිමිත්තත්තා චිත්තෙ ඨපෙතබ්බං, විමුත්තායතනභාවෙන මනසි කාතබ්බන්ති අත්ථො. සබ්බඞ්ගසම්පන්නාපි වාචා අකාලෙ භාසිතා අභාජනෙ භාසිතා විය න අත්ථාවහාති ආහ **“යුත්තපත්තකාලෙනා”**ති. අයඤ්ච චතුරඞ්ගසමන්නාගතා සුභාසිතවාචා සච්චසම්බොධාවහාදිතාය සත්තානං මහිද්ධිකා මහානිසංසාති දස්සෙතුං **“එවං භාසිතා හී”**තිආදි වුත්තං.

සීලාචාරෙති සීලෙ ච ආචාරෙ ච පරිසුද්ධසීලෙ චෙව පරිසුද්ධමනොසමාචාරෙ ච. **ඨිතොති** පතිට්ඨහන්තො. සච්චං එතස්ස අත්ථීති **සච්චොති** ආහ **“සච්චකථො”**ති. එස නයො **සද්ධොති** එත්ථාපි. තෙනාහ **“සද්ධාසම්පන්නො”**ති. ‘‘නනු ච හෙට්ඨා සච්චං කථිතමෙවා’’ති කස්මා වුත්තං? හෙට්ඨා හි වචීසමාචාරං කථෙන්තෙන සච්චං කථිතං, පටිපක්ඛපටික්ඛෙපවසෙන ඉධ සීලං කථෙන්තෙන තං පරිපුණ්ණං කත්වා දස්සෙතුං සච්චං සරූපෙනෙව කථිතං. ‘‘පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය ආරබ්භන්තරඤ්චෙතං, තථාපි සච්චං වත්වා අනන්තරමෙව සච්චස්ස කථනං පුනරුත්තං හොතීති පරස්ස චොදනාවසරො මා හොතූ’’ති තත්ථ පරිහාරං දාතුකාමො **“ඉධ කස්මා පුන වුත්ත”**න්ති ආහ. **හෙට්ඨා වාචාසච්චං කථිතං** චතුරඞ්ගසමන්නාගතං සුභාසිතවාචං දස්සෙන්තෙන. **අන්තමසො…පෙ…. දස්සෙතුං ඉධ වුත්තං** ‘‘එවං සීලං සුපරිසුද්ධං හොතී’’ති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ ‘‘එවං පරිත්තකං ඛො, රාහුල, තෙසං සාමඤ්ඤං, යෙසං නත්ථි සම්පජානමුසාවාදෙ ලජ්ජා’’තිආදි නයප්පවත්තං **රාහුලොවාදසුත්තං** දස්සෙතබ්බං.

ගුත්තා සතිකවාටෙන පිදහිතා ද්වාරා එතෙනාති **ගුත්තද්වාරොති** ආහ **“ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසූ”**තිආදි . පරියෙසනපටිග්ගණ්හනපරිභොගවිස්සජ්ජනවසෙන භොජනෙ මත්තං ජානාතීති **භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ. සමන්ති** අවිසමං. සමචාරිතා හි කායවිසමාදීනි පහාය කායසමාදිපූරණං. **නිසජ්ජායාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, තෙන ‘‘ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙතී’’ති එවමාදිං සඞ්ගණ්හාති. භාවනාය චිත්තපරිසොධනඤ්හි ජාගරියානුයොගො, න නිද්දාවිනොදනමත්තං. **නිත්තන්දීති** විගතථිනමිද්ධො. සා පන නිත්තන්දිතා කායාලසියවිගමනෙ පාකටා හොතීති වුත්තං **“කායාලසියවිරහිතො”**ති. **“ආරද්ධවීරියො”**ති ඉමිනා දුවිධොපි වීරියාරම්භො ගහිතොති තං විභජිත්වා දස්සෙතුං **“කායිකවීරියෙනාපී”**තිආදි වුත්තං. සඞ්ගම්ම ගණවිහාරො සහවාසො **සඞ්ගණිකා,** සා පන කිලෙසෙහිපි එවං හොතීති තතො විසෙසෙතුං **“ගණසඞ්ගණික”**න්ති වුත්තං. ගණෙන සඞ්ගණිකං ගණසඞ්ගණිකන්ති. **ආරම්භවත්ථුවසෙනාති** අනධිගතවිසෙසාධිගමකාරණවසෙන **එකවිහාරී,** න කෙවලං එකීභාවවසෙන. **කිලෙසසඞ්ගණිකන්ති** කිලෙසසහිතචිත්තතං. **යථා තථාති** විපස්සනාවසෙන, පටිසඞ්ඛානවසෙන වා. සමථවසෙන **ආරම්මණූපනිජ්ඣානං.** විපස්සනාවසෙන **ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං.**

කල්‍යාණපටිභානොති සුන්දරපටිභානො, සා පනස්ස පටිභානසම්පදා වචනචාතුරියසහිතාව ඉච්ඡිතාති ආහ **“වාක්කරණ…පෙ…. සම්පන්නො චා”**ති. ‘‘පටිභාන’’න්ති හි ඤාණම්පි වුච්චති ඤාණස්ස උපට්ඨිතවචනම්පි. තත්ථ අත්ථයුත්තං කාරණයුත්තං පටිභානමස්සාති **යුත්තපටිභානො.** පුච්ඡිතානන්තරමෙව සීඝං බ්‍යාකාතුං අසමත්ථතාය නො මුත්තපටිභානං අස්සාති **නො මුත්තපටිභානො.** ඉධ පන විකිණ්ණවාචො මුත්තපටිභානො අධිප්පෙතොති අධිප්පායෙන **“සීලසමාචාරස්මිඤ්හි ඨිතභික්ඛු මුත්තපටිභානො න හොතී”**ති වුත්තං. **ගමනසමත්ථායාති** අස්සුතං ධම්මං ගමෙතුං සමත්ථාය. **ධාරණසමත්ථායාති** සාතිසයං සතිවීරියසහිතතාය යථාසුතං යථාපරියත්තං ධම්මං ධාරෙතුං සමත්ථාය. මුනනතො අනුමිනනතො **මුතීති** අනුමාන **පඤ්ඤාය නාමං. තීහි පදෙහීති** ‘‘ගතිමා ධිතිමා මුතිමා’’ති තීහි පදෙහි. **හෙට්ඨාති** හෙට්ඨා ‘‘ආරද්ධවීරියො’’ති වුත්තට්ඨානෙ. **ඉධාති** ‘‘ධිතිමා’’ති වුත්තට්ඨානෙ. වීරියම්පි හෙට්ඨා ගුණභූතං ගහිතන්ති වුත්තොවායමත්ථො. **හෙට්ඨාති** ‘‘ජාගරියානුයොගමනුයුත්තො, ඣායී’’ති එත්ථ **විපස්සනාපඤ්ඤා කථිතා. ඉධාති** ‘‘ධිතිමා මුතිමා’’ති එත්ථ **බුද්ධවචනගණ්හනපඤ්ඤා** කථිතා කරණපුබ්බාපරකොසල්ලපඤ්ඤාදීපනතො. කිලෙසකාමොපි වත්ථුකාමො විය යථාපවත්තො අස්සාදීයතීති වුත්තං **“වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු අගිද්ධො”**ති.

අනුසාසනවිධාදෙසනාදිවණ්ණනා

154. **අත්තනො උපායමනසිකාරෙනාති** අත්තනි සම්භූතෙන පඨමනසිකාරෙන භාවනාමනසිකාරෙන. **පටිපජ්ජමානොති** විසුද්ධිං පටිපජ්ජමානො.

155. **කිලෙසවිමුත්තිඤාණෙති** කිලෙසප්පහානජානනෙ.

156. **පරියාදියමානොති** පරිච්ඡිජ්ජ ගණ්හන්තොති අත්ථො. **සුද්ධක්ඛන්ධෙයෙව අනුස්සරති** නාමගොත්තං පරියාදියිතුං අසක්කොන්තො. වුත්තමෙවත්ථං විවරිතුං **“එකො හී”**තිආදි වුත්තං. **සක්කොති** පරියාදියිතුං. **අසක්කොන්තස්ස වසෙන ගහිතං,** ‘‘අමුත්‍රාසිං එවංනාමො’’තිආදි වුත්තන්ති අත්ථො. **අසක්කොන්තස්සාති** ච ආරොහනෙ අසක්කොන්තස්ස, ඔරොහනෙ පන ඤාණස්ස ථිරභූතත්තා. තෙනාහ **“සුද්ධක්ඛන්ධෙයෙව අනුස්සරන්තො”**තිආදි. **එතන්ති** පුබ්බාපරවිරොධං. **න සල්ලක්ඛෙසි** දිට්ඨාභිනිවෙසෙන කුණ්ඨඤාණත්තා. තෙනාහ **“දිට්ඨිගතිකත්තා”**ති. **ඨානන්ති** එකස්මිං පක්ඛෙ අවට්ඨානං. **නියමොති** වාදනියමො පටිනියතවාදතා. තෙනාහ **“ඉමං ගහෙත්වා”**තිආදි.

157. **පිණ්ඩගණනායාති** ''එකං ද්වෙ''තිආදිනා අගණෙත්වා සඞ්කලනපදුප්පාදනාදිනා පිණ්ඩනවසෙන ගණනාය. **අවිච්ඡින්දකවසෙනාති** අවිච්ඡින්දකගණනාවසෙන ගණනා කමගණනං මුඤ්චිත්වා ''ඉමස්මිං රුක්ඛෙ එත්තකානි පණ්ණානී''ති වා ''ඉමස්මිං ජලාසයෙ එත්තකානි උදකාළ්හකානී''ති වා එවං ගණෙතබ්බස්ස එකජ්ඣම්පි පිණ්ඩෙත්වා ගණනා. කමගණනා හි අන්තරන්තරා විච්ඡිජ්ජ පවත්තියා පච්ඡින්දිකා. සා පනෙසා ගණනා සවනන්තරං අනපෙක්ඛිත්වා මනසාව ගණෙතබ්බතො **''මනොගණනා''**තිපි වුච්චතීති ආහ **''මනොගණනායා''**ති. **පිණ්ඩගණනමෙව දස්සෙති,** න විභාගගණනං. **සඞ්ඛාතුං න සක්කා** අඤ්ඤෙහි අසඞ්ඛෙය්‍යභාවතො. පඤ්ඤාපාරමියා පූරිතභාවං දස්සෙන්තො ඉතරාසං පූරණෙන විනා තස්සා පූරණං නත්ථීති **''දසන්නං පාරමීනං පූරිතත්තා''**ති ආහ. තෙනාහ **''සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සුප්පටිවිද්ධත්තා''**ති. **එත්තකන්ති දස්සෙථාති දීපෙති** ථෙරො. යං පන පාළියං ''සාකාරං සඋද්දෙසං අනුස්සරතී''ති වුත්තං, තං තස්ස අනුස්සරණමත්තං සන්ධාය වුත්තං, න ආයුනො වස්සාදිගණනාය පරිච්ඡින්දනං තස්ස අවිසයභාවතො.

158. **තුම්හාකං සම්මාසම්බුද්ධානං යෙව අනුත්තරා** අනඤ්ඤසාධාරණත්තා. ඉදානි තස්සා දෙසනාය මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණස්ස විය විභාගාභාවං දස්සෙතුං **''අතීතබුද්ධාපී''**තිආදි වුත්තං. **ඉමිනාපි කාරණෙනාති** අනුත්තරභාවෙන, අඤ්ඤෙහි බුද්ධෙහි එකසදිසභාවෙන ච.

159. ආසවානං ආරම්මණභාවූපගමනෙන **සාසවා.** උපෙච්ච ආධියන්තීති **උපාධී,** දොසාරොපනානි, සහ උපාධීහීති **සඋපාධිකා.** අනරියිද්ධියඤ්හි අත්තනො චිත්තදොසෙන එකච්චෙ උපාරම්භං දදන්ති, ස්වායමත්ථො **කෙවට්ටසුත්තෙන** දීපෙතබ්බො. **නො ''අරියා''ති වුච්චති** සාසවභාවතො. නිද්දොසෙහි ඛීණාසවෙහි පවත්තෙතබ්බතො **නිද්දොසා** දොසෙහි සහ අප්පවත්තනතො. තතො එව **අනුපාරම්භා.** අරියානං ඉද්ධීති **අරියිද්ධීති වුච්චති.**

අප්පටික්කූලසඤ්ඤීති ඉට්ඨසඤ්ඤී ඉට්ඨාකාරෙන පවත්තචිත්තො. **පටික්කූලෙති** අමනුඤ්ඤෙ අනිට්ඨෙ . **ධාතුසඤ්ඤන්ති** ''ධාතුයො''ති සඤ්ඤං. **උපසංහරතීති** උපනෙති පවත්තෙති. **අනිට්ඨස්මිං වත්ථුස්මින්ති** අනිට්ඨෙ සත්තසඤ්ඤිතෙ ආරම්මණෙ. **මෙත්තාය වා ඵරතීති** මෙත්තං හිතෙසිතං උපසංහරන්තො සබ්බත්ථකමෙව තං තත්ථ ඵරති. **ධාතුතො වා උපසංහරතීති** ධම්මසභාවචින්තනෙන ධාතුසො, පච්චවෙක්ඛණාය ධාතුමනසිකාරං වා තත්ථ පවත්තෙති. **අප්පටික්කූලෙ සත්තෙ** ඤාතිමිත්තාදිකෙ යාථාවතො ධම්මසභාවචින්තනෙන අනිච්චසඤ්ඤාය විසභාගභූතෙ ''කෙසාදි අසුචිකොට්ඨාසමෙවා''ති **අසුභසඤ්ඤං ඵරති** අසුභමනසිකාරං පවත්තෙති. **ඡළඞ්ගුපෙක්ඛායාති** ඉට්ඨානිට්ඨඡළාරම්මණාපාථෙ පරිසුද්ධපකතිභාවාවිජහනලක්ඛණාය ඡසු ද්වාරෙසු පවත්තනතො ''ඡළඞ්ගුපෙක්ඛායා''ති ලද්ධනාමාය තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය.

තං දෙසනන්ති තං ද්වීසු ඉද්ධිවිධාසු දෙසනප්පකාරං දෙසනාවිධිං. **අසෙසං සකලන්ති** අසෙසං නිරවසෙසං සම්පුණ්ණං අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ජානාති. **අසෙසං අභිජානතො** තතො **උත්තරි අභිඤ්ඤෙය්‍යං නත්ථි. ඉතොති** භගවතො අභිඤ්ඤාතතො. **අඤ්ඤො** පරමත්ථවසෙන **ධම්මො වා** පඤ්ඤත්තිවසෙන **පුග්ගලො වා අයං නාම යං භගවා න ජානාතීති ඉදං නත්ථි** න උපලබ්භති සබ්බස්සෙව සම්මදෙව තුම්හෙහි අභිඤ්ඤාතත්තා. ද්වීසු **ඉද්ධිවිධාසු** අභිජානනෙ, දෙසනායඤ්ච **භගවතො උත්තරිතරො නත්ථි. ඉමිනාපීති පි**-සද්දො න කෙවලං වුත්තත්ථසමුච්චයත්ථො, අථ ඛො අවුත්තත්ථසමුච්චයත්ථොපි දට්ඨබ්බො. යං තං භන්තෙතිආදිනාපි හි භගවතො ගුණදස්සනං තස්සෙව පසාදස්ස කාරණවිභාවනං.

අඤ්ඤථාසත්ථුගුණදස්සනාදිවණ්ණනා

160. පුබ්බෙ ''එතදානුත්තරියං භන්තෙ''තිආදිනා යථාවුත්තබුද්ධගුණා දස්සිතා, තතො අඤ්ඤො එවායං පකාරො ''යං තං භන්තෙ''තිආදිනා ආරද්ධොති ආහ **''අපරෙනාපි ආකාරෙනා''**ති. බුද්ධානං සම්මාසම්බොධියා සද්දහනතො විසෙසතො **සද්ධා කුලපුත්තා නාම බොධිසත්තා,** මහාබොධිසත්තාති අධිප්පායො. තෙ හි මහාභිනීහාරතො පට්ඨාය මහාබොධියං සත්තා ආසත්තා ලග්ගා නියතභාවූපගමනෙන කෙනචි අසංහාරියභාවතො. යතො නෙසං න කථඤ්චි තත්ථ සද්ධාය අඤ්ඤථත්තං හොති, එතෙනෙව තෙසං කම්මඵලං සද්ධායපි අඤ්ඤථත්තාභාවො දීපිතො දට්ඨබ්බො. **තස්මාති** යස්මා අතිසයවචනිච්ඡාවසෙන, ''අනුප්පත්තං තං භගවතා''ති සද්දන්තරසන්නිධානෙන ච විසිට්ඨවිසයං ''සද්ධෙන කුලපුත්තෙනා''ති ඉදං පදං, තස්මා. ලොකුත්තරධම්මසමධිගමමූලකත්තා සබ්බබුද්ධගුණසමධිගමස්ස ''නව ලොකුත්තරධම්මා''ති වුත්තං. **''ආරද්ධවීරියෙනා''තිආදීසු** සමාසපදෙසු **''වීරියං ථාමො''තිආදීනි** අවයවපදානි. **ආදි-**සද්දෙන පරක්කමපදං සඞ්ගණ්හාති, න ධොරය්හපදං. න හි තං වීරියවෙවචනං, අථ ඛො වීරියවන්තවාචකං. ධුරාය නියුත්තොති හි **ධොරය්හො.** තෙනාහ ''තං ධුරං වහනසමත්ථෙන මහාපුරිසෙනා''ති. **පග්ගහිතවීරියෙනාති** අසිථිලවීරියෙන. **ථිරවීරියෙනාති** උස්සොළ්හීභාවූපගමනෙන ථිරභාවප්පත්තවීරියෙන. **අසමධුරෙහීති** අනඤ්ඤසාධාරණධුරෙහි. පරෙසං අසය්හසහනා හි ලොකනාථා. **තං සබ්බං** අචින්තෙය්‍යාපරිමෙය්‍යභෙදං බුද්ධානං ගුණජාතං. පාරමිතා, බුද්ධගුණා, වෙනෙය්‍යසත්තාති යස්මා ඉදං තයං සබ්බෙසම්පි බුද්ධානං සමානමෙව, තස්මා ආහ **''අතීතානාගත…පෙ…. ඌනො නත්ථී''**ති.

කාමසුඛල්ලිකානුයොගන්ති කාමසුඛෙ අල්ලීනා හුත්වා අනුයුඤ්ජනං. **කො ජානාති පරලොකං** ''අත්ථී''ති, එත්ථ ''කො එකවිසයොයං ඉන්ද්‍රියගොචරො''ති එවංදිට්ඨී හුත්වාති අධිප්පායො. **සුඛොති** ඉට්ඨො සුඛාවහො. **පරිබ්බාජිකායාති** තාපසපරිබ්බාජිකාය තරුණියා. **මුදුකායාති** සුඛුමාලාය. **ලොමසායාති** තරුණමුදුලොමවතියා. **මොළිබන්ධාහීති** මොළිං කත්වා බන්ධකෙසාහි. **පරිචාරෙන්තීති** අත්තනො පාරිචාරිකං කරොන්ති, ඉන්ද්‍රියානි වා තත්ථ පරිතො චාරෙන්ති. **ලාමකන්ති** පටිකිලිට්ඨං. **ගාමවාසීනං** බාලානං **ධම්මං.** පුථුජ්ජනානමිදන්ති **පොථුජ්ජනිකං.** යථා පන තං ''පුථුජ්ජනානමිද''න්ති වත්තබ්බතං ලභති, තං දස්සෙතුං **''පුථුජ්ජනෙහි සෙවිතබ්බ''**න්ති ආහ. අනරියෙහි සෙවිතබ්බන්ති වා **අනරියං.** යස්මා පන නිද්දොසත්ථො අරියත්ථො, තස්මා **''අනරියන්ති න නිද්දොස''**න්ති වුත්තං. **අනත්ථසංයුත්තන්ති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකාදිවිවිධවිපුලානත්ථසඤ්හිතං. **අත්තකිලමථානුයොගන්ති** අත්තනො කිලමථස්ස වෙදනස්ස අනුයුඤ්ජනං. දුක්ඛං එතස්ස අත්ථීති **දුක්ඛං.** දුක්ඛමනං එතස්සාති **දුක්ඛමං.**

ආභිචෙතසිකානන්ති අභිචෙතො වුච්චති අභික්කන්තං විසුද්ධං චිත්තං, අධිචිත්තං වා, තස්මිං අභිචෙතසි ජාතානීති ආභිචෙතසිකානි, අභිචෙතොසන්නිස්සිතානි වා. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති** දිට්ඨධම්මෙ සුඛවිහාරානං, **දිට්ඨධම්මො** වුච්චති පච්චක්ඛො අත්තභාවො, තත්ථ සුඛවිහාරභූතානන්ති අත්ථො, රූපාවචරඣානානමෙතං අධිවචනං. තානි හි අප්පෙත්වා නිසින්නා ඣායිනො ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අසංකිලිට්ඨං නෙක්ඛම්මසුඛං වින්දන්ති, තස්මා ''දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානී''ති වුච්චන්තීති. **කථිතා** ''දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරො''ති සප්පීතිකත්තා, ලොකුත්තරවිපාකසුඛුමසඤ්හිතත්තා ච. **සහ මග්ගෙන විපස්සනාපාදකජ්ඣානං** කථිතං ''චත්තාරොමෙ චුන්ද සුඛල්ලිකානුයොගා එකන්තනිබ්බිදායා''තිආදිනා (දී. නි. 3.184) **චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තීති** චතුත්ථජ්ඣානිකා ඵලසමාපත්ති දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරභාවෙන කථිතා. චත්තාරි රූපාවචරානි **''දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරජ්ඣානානී''**ති **කථිතානීති** අත්ථො. **නිකාමලාභීති** නිකාමෙන ලාභී අත්තනො ඉච්ඡාවසෙන ලාභී. ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති අත්ථො . තෙනාහ **''යථාකාමලාභී''**ති. **අදුක්ඛලාභීති** සුඛෙනෙව පච්චනීකධම්මානං සමුච්ඡින්නත්තා සමාපජ්ජිතුං සමත්ථො. **අකසිරලාභීති** අකසිරානං විපුලානං ලාභී, යථාපරිච්ඡෙදෙනෙව වුට්ඨාතුං සමත්ථො. එකච්චො හි ලාභීයෙව හොති, න පන සක්කොති ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං. එකච්චො තථා සමාපජ්ජිතුං සක්කොති, පාරිබන්ධකෙ පන කිච්ඡෙන වික්ඛම්භෙති. එකච්චො තථා ච සමාපජ්ජති, පාරිබන්ධකෙ ච අකිච්ඡෙනෙව වික්ඛම්භෙති , න සක්කොති නාළිකයන්තං විය යථාපරිච්ඡෙදෙ වුට්ඨාතුං. භගවා පන සබ්බසො සමුච්ඡින්නපාරිබන්ධකත්තා වසිභාවස්ස සම්මදෙව සමධිගතත්තා සබ්බමෙතං සම්මදෙව සක්කොති.

අනුයොගදානප්පකාරවණ්ණනා

161. **දසසහස්සිලොකධාතුයාති** ඉමාය ලොකධාතුයා සද්ධිං ඉමං ලොකධාතුං පරිවාරෙත්වා ඨිතාය දසසහස්සිලොකධාතුයා. ජාතිඛෙත්තභාවෙන හි තං එකජ්ඣං ගහෙත්වා ''එකිස්සා ලොකධාතුයා''ති වුත්තං, තත්තකාය එව ජාතිඛෙත්තභාවො ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බො. ''පරිග්ගහවසෙනා''ති කෙචි. සබ්බෙසම්පි බුද්ධානං තත්තකං එව ජාතිඛෙත්තං. ''තන්නිවාසීනංයෙව ච දෙවානං ධම්මාභිසමයො''ති වදන්ති. පකම්පනදෙවතූපසඞ්කමනාදිනා ජාතචක්කවාළෙන සමානයොගක්ඛමට්ඨානං **ජාතිඛෙත්තං.** සරසෙනෙව ආණාපවත්තනට්ඨානං **ආණාඛෙත්තං.** බුද්ධඤාණස්ස විසයභූතං ඨානං **විසයඛෙත්තං. ඔක්කමනාදීනං** ජන්නමෙව ගහණං නිදස්සනමත්තං මහාභිනීහාරාදිකාලෙපි තස්ස පකම්පනලබ්භනතො. **ආණාඛෙත්තං නාම,** යං එකච්චං සංවට්ටති, විවට්ටති ච. **ආණා වත්තති** තන්නිවාසිදෙවතානං සිරසා සම්පටිච්ඡනෙන, තඤ්ච ඛො කෙවලං බුද්ධානං ආනුභාවෙනෙව, න අධිප්පායවසෙන. ''යාවතා පන ආකඞ්ඛෙය්‍යා''ති (අ. නි. 3.81) වචනතො තතො පරම්පි ආණා පවත්තෙය්‍යෙව.

නුප්පජ්ජන්තීති පන අත්ථීති ''න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජතී''ති (ම. නි. 1.285; 2.341; මහාව. 11; කථා. 405) ඉමිස්සා ලොකධාතුයා ඨත්වා වදන්තෙන භගවතා, ඉමස්මිංයෙව සුත්තෙ ''කිං පනාවුසො, සාරිපුත්ත, අත්ථෙතරහි අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා භගවතා සමසමො සම්බොධිය''න්ති (දී. නි. 3.161) එවං පුට්ඨො ''අහං භන්තෙ නොති වදෙය්‍යා''න්ති (දී. නි. 3.161) වත්වා තස්ස කාරණං දස්සෙතුං ''අට්ඨානමෙතං අනවකාසො, යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා''ති (දී. නි. 3.161; ම. නි. 3.129; අ. නි. 1.277; නෙත්ති. 57; මි. ප. 5.1.1) ඉමං සුත්තං දස්සෙන්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා ච බුද්ධඛෙත්තභූතං ඉමං ලොකධාතුං ඨපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ අනුප්පත්ති වුත්තා හොතීති අධිප්පායො.

එකතොති සහ, එකස්මිං කාලෙති අත්ථො. සො පන කාලො කථං පරිච්ඡින්නොති? චරිමභවෙ පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය යාව ධාතුපරිනිබ්බානන්ති දස්සෙන්තො **''තත්ථ බොධිපල්ලඞ්කෙ''**තිආදිමාහ. **නිසින්නකාලතො පට්ඨායාති** පටිලොමක්කමෙන වදති. **ඛෙත්තපරිග්ගහො කතොව** හොති ''ඉදං බුද්ධානං ජාතිඛෙත්ත''න්ති. කෙන පන පරිග්ගහො කතො? උප්පජ්ජමානෙන බොධිසත්තෙන. **පරිනිබ්බානතො පට්ඨායාති** අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බානතො පට්ඨාය. **එත්ථන්තරෙති** චරිමභවෙ බොධිසත්තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණං, ධාතුපරිනිබ්බානන්ති ඉමෙහි ද්වීහි පරිච්ඡින්නෙ එතස්මිං අන්තරෙ.

තිපිටකඅන්තරධානකථාවණ්ණනා

‘‘න නිවාරිතා’’ති වත්වා තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **‘‘තීණි හී’’**තිආදි වුත්තං. පටිපත්තිඅන්තරධානෙන සාසනස්ස ඔසක්කිතත්තා අපරස්ස උප්පත්ති ලද්ධාවසරා හොති. **පටිපදාති** පටිවෙධාවහා පුබ්බභාගපටිපදා.

‘‘පරියත්ති පමාණ’’න්ති වත්වා තමත්ථං බොධිසත්තං නිදස්සනං කත්වා දස්සෙතුං **‘‘යථා’’**තිආදි වුත්තං. තයිදං හීනං නිදස්සනං කතන්ති දට්ඨබ්බං. නියානිකධම්මස්ස හි ඨිතිං දස්සෙන්තො අනියානිකධම්මං නිදස්සෙති.

මාතිකාය අන්තරහිතායාති ‘‘යො පන භික්ඛූ’’තිආදි (පාරා. 39, 44; පාචි. 45) නයප්පවත්තාය සික්ඛාපදපාළිමාතිකාය අන්තරහිතාය. නිදානුද්දෙසසඞ්ඛාතෙ පාතිමොක්ඛෙ, පබ්බජ්ජාඋපසම්පදාකම්මෙසු ච **සාසනං තිට්ඨති.** යථා වා පාතිමොක්ඛෙ ධරන්තෙ එව පබ්බජ්ජා උපසම්පදා ච, එවං සති එව තදුභයෙ පාතිමොක්ඛං තදුභයාභාවෙ පාතිමොක්ඛාභාවතො. තස්මා තයිදං තයං සාසනස්ස ඨිතිහෙතූති ආහ **‘‘පාතිමොක්ඛපබ්බජ්ජාඋපසම්පදාසු ඨිතාසු සාසනං තිට්ඨතී’’**ති. යස්මා වා උපසම්පදාධීනං පාතිමොක්ඛං අනුපසම්පන්නස්ස අනිච්ඡිතත්තා, උපසම්පදා ච පබ්බජ්ජාධීනා, තස්මා පාතිමොක්ඛෙ, තං සිද්ධියා සිද්ධාසු පබ්බජ්ජූපසම්පදාසු ච සාසනං තිට්ඨති. **ඔසක්කිතං නාමාති** පච්ඡිමකපටිවෙධසීලභෙදද්වයං එකතො කත්වා තතො පරං විනට්ඨං නාම හොති, පච්ඡිමකපටිවෙධතො පරං පටිවෙධසාසනං, පච්ඡිමකසීලභෙදතො පරං පටිපත්තිසාසනං විනට්ඨං නාම හොතීති අත්ථො.

සාසනඅන්තරහිතවණ්ණනා

එතෙන කාමං ‘‘සාසනට්ඨිතියා පරියත්ති පමාණ’’න්ති වුත්තං, පරියත්ති පන පටිපත්තිහෙතුකාති පටිපත්තියා අසති සා අප්පතිට්ඨා හොති පටිවෙධො විය, තස්මා පටිපත්තිඅන්තරධානං සාසනොසක්කනස්ස විසෙසකාරණන්ති දස්සෙත්වා තයිදං සාසනොසක්කනං ධාතුපරිනිබ්බානොසානන්ති දස්සෙතුං **‘‘තීණි පරිනිබ්බානානී’’**තිආදි වුත්තං. **ධාතූනං සන්නිපාතනාදි** බුද්ධානං අධිට්ඨානෙනෙවාති වෙදිතබ්බං.

තාති රස්මියො. **කාරුඤ්ඤන්ති** පරිදෙවනකාරුඤ්ඤං. ජම්බුදීපෙ, දීපන්තරෙසු, දෙවනාගබ්‍රහ්මලොකෙසු ච විප්පකිරිත්වා ඨිතානං ධාතූනං මහාබොධිපල්ලඞ්කට්ඨානෙ එකජ්ඣං සන්නිපාතනං, රස්මිවිස්සජ්ජනං, තත්ථ තෙජොධාතුයා උට්ඨානං, එකජාලිභාවො චාති සබ්බමෙතං සත්ථු අධිට්ඨානවසෙනෙවාති වෙදිතබ්බං.

අනච්ඡරියත්තාති ද්වීසුපි උප්පජ්ජමානෙසු අච්ඡරියත්තාභාවදොසතොති අත්ථො. බුද්ධා නාම මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණං විය එකසදිසාති තෙසං දෙසනාපි එකරසා එවාති ආහ **‘‘දෙසනාය ච විසෙසාභාවතො’’**ති, එතෙන ච අනච්ඡරියත්තමෙව සාධෙති. **‘‘විවාදභාවතො’’**ති එතෙන විවාදාභාවත්ථං ද්වෙ එකතො න උප්පජ්ජන්තීති දස්සෙති.

තත්ථාති මිලින්දපඤ්හෙ (මි. ප. 5.1.1). **එකුද්දෙසොති** එකො එකවිධො අභින්නො උද්දෙසො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

එකං එව බුද්ධං ධාරෙතීති **එකබුද්ධධාරණී,** එතෙන එවංසභාවා එතෙ බුද්ධගුණා, යෙන දුතියං බුද්ධගුණං ධාරෙතුං අසමත්ථා අයං ලොකධාතූති දස්සෙති. පච්චයවිසෙසනිප්ඵන්නානඤ්හි ධම්මානං සභාවවිසෙසො න සක්කා නිවාරෙතුන්ති. ‘‘න ධාරෙය්‍යා’’ති වත්වා තමෙව අධාරණං පරියායෙහි පකාසෙන්තො **‘‘චලෙය්‍යා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **චලෙය්‍යාති** පරිප්ඵන්දෙය්‍ය. **කම්පෙය්‍යාති** පවෙධෙය්‍ය. **නමෙය්‍යාති** එකපස්සෙන නතා භවෙය්‍ය. **ඔණමෙය්‍යාති** ඔසීදෙය්‍ය. **විනමෙය්‍යාති** විවිධා ඉතො චිතො ච නමෙය්‍ය. **විකිරෙය්‍යාති** වාතෙන භුසමුට්ඨි විය විප්පකිරෙය්‍ය. **විධමෙය්‍යාති** විනස්සෙය්‍ය. **විද්ධංසෙය්‍යාති** සබ්බසො විද්ධස්තා භවෙය්‍ය. තථාභූතා ච න කත්ථචි තිට්ඨෙය්‍යාති ආහ **‘‘න ඨානං උපගච්ඡෙය්‍යා’’**ති.

ඉදානි තත්ථ නිදස්සනං දස්සෙන්තො **‘‘යථා මහාරාජා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සමුපාදිකාති** සමං උද්ධං පජ්ජති පවත්තතීති සමුපාදිකා, උදකස්ස උපරි සමංගාමිනීති අත්ථො. **වණ්ණෙනාති** සණ්ඨානෙන. **පමාණෙනාති** ආරොහෙන. **කිසථූලෙනාති** කිසථූලභාවෙන, පරිණාහෙනාති අත්ථො. **ද්වින්නම්පීති** ද්වෙපි, ද්වින්නම්පි වා සරීරභාරං.

ඡාදෙන්තන්ති රොචෙන්තං රුචිං උප්පාදෙන්තං. **තන්දීකතොති** තෙන භොජනෙන තන්දීභූතො. **අනොණමිතදණ්ඩජාතොති** යාවදත්ථභොජනෙන ඔණමිතුං අසමත්ථතාය අනොණමිතදණ්ඩො විය ජාතො. **සකිං භුත්තොවාති** එකං වඩ්ඪිතකං භුත්තමත්තොව **මරෙය්‍යාති. අතිධම්මභාරෙනාති** ධම්මෙන නාම පථවී තිට්ඨෙය්‍ය, සකිං තෙනෙව චලති විනස්සතීති අධිප්පායෙන පුච්ඡති. පුන ථෙරො රතනං නාම ලොකෙ කුටුම්බං සන්ධාරෙන්තං, අභිමතඤ්ච ලොකෙන; තං අත්තනො ගරුසභාවතාය සකටභඞ්ගස්ස කාරණං අතිභාරභූතං දිට්ඨමෙවං ධම්මො ච හිතසුඛවිසෙසෙහි තංසමඞ්ගිනං ධාරෙන්තො, අභිමතො ච විඤ්ඤූනං ගම්භීරප්පමෙය්‍යභාවෙන ගරුසභාවත්තා අතිභාරභූතො පථවිචලනස්ස කාරණං හොතීති දස්සෙන්තො **‘‘ඉධ මහාරාජ ද්වෙ සකටා’’**තිආදිමාහ, එතෙනෙව තථාගතස්ස මාතුකුච්ඡිඔක්කමනාදිකාලෙ පථවිකම්පනකාරණං සංවණ්ණිතන්ති දට්ඨබ්බං. **එකස්සාති** එකස්මා, **එකස්ස** වා සකටස්ස **රතනං** තස්මා **සකටතො ගහෙත්වාති** අත්ථො.

ඔසාරිතන්ති උච්චාරිතං, කථිතන්ති අත්ථො.

අග්ගොති සබ්බසත්තෙහි අග්ගො.

සභාවපකතිකාති සභාවභූතා අකිත්තිමා පකතිකා. **කාරණමහන්තත්තාති** කාරණානං මහන්තතාය, මහන්තෙහි බුද්ධකරධම්මෙහි පාරමිසඞ්ඛාතෙහි කාරණෙහි බුද්ධගුණානං නිබ්බත්තිතොති වුත්තං හොති. **පථවිආදීනි** මහන්තානි වත්ථූනි, මහන්තා ච **සක්ක**භාවාදයො අත්තනො අත්තනො විසයෙ එකෙකාව, එවං **සම්මාසම්බුද්ධොපි** මහන්තො අත්තනො විසයෙ එකො එව. කො ච තස්ස විසයො? බුද්ධභූමි, යාවතකං වා ඤෙය්‍යාමෙවං ''ආකාසො විය අනන්තවිසයො භගවා එකො එව හොතී''ති වදන්තො ''එකිස්සා ලොකධාතුයා''ති වුත්තලොකධාතුතො අඤ්ඤෙසුපි චක්කවාළෙසු අපරස්ස බුද්ධස්ස අභාවං දස්සෙති.

''සම්මුඛා මෙත''න්තිආදිනා පවත්තිතං අත්තනො බ්‍යාකරණං අවිපරීතත්ථතාය සත්ථරි පසාදුප්පාදනෙන සම්මාපටිපජ්ජමානස්ස අනුක්කමෙන ලොකුත්තරධම්මාවහම්පි හොතීති ආහ **''ධම්මස්ස...පෙ.... පටිපද''**න්ති. වාදස්ස අනුපතනං අනුප්පවත්ති **වාදානුපාතොති** ආහ **''වාදොයෙවා''**ති.

අච්ඡරියඅබ්භුතවණ්ණනා

162. උදායීති නාමං, මහාසරීරතාය පන ථෙරො **මහාඋදායීති** පඤ්ඤායිත්ථ, යස්ස වසෙන විනයෙ නිසීදනස්ස දසා අනුඤ්ඤාතා. **පඤ්චවණ්ණාති** ඛුද්දිකාදිභෙදතො පඤ්චප්පකාරා. පීතිසමුට්ඨානෙහි පණීතරූපෙහි අතිබ්‍යාපිතදෙහො **''නිරන්තරං පීතියා ඵුටසරීරො''**ති වුත්තො, තතො එවස්සා පරියායතො ඵරණලක්ඛණම්පි වුත්තං. **අප්ප-**සද්දො ''අප්පකසිරෙනෙවා''තිආදීසු (සං. නි. 1.101; 5.158; අ. නි. 7.71) විය ඉධ අභාවත්ථොති ආහ **''අප්පිච්ඡතාති නිත්තණ්හතා''**ති. **තීහාකාරෙහීති** යථාලාභයථාබලයථාසාරුප්පප්පකාරෙහි.

න න කථෙති කථෙතියෙව. **චීවරාදිහෙතුන්ති** චීවරුප්පාදාදිහෙතුභූතං පයුත්තකථං **න කථෙති. වෙනෙය්‍යවසෙනාති** විනෙතබ්බපුග්ගලවසෙන. **කථෙති** ''එවමයං විනයං උපගච්ඡතී''ති. ''සබ්බාභිභූ සබ්බවිදූහමස්මී''තිආදිකා (ම. නි. 1.285; 2.341; මහාව. 11; කථා. 405; ධ. ප. 353) **ගාථාපි** ''දසබලසමන්නාගතො, භික්ඛවෙ, තථාගතො''තිආදිකා (සං. නි. 2.21, 22) **සුත්තන්තාපි.**

163. **අභික්ඛණන්ති** අභිණ්හං. **නිග්ගාථකත්තා,** පුච්ඡනවිස්සජ්ජනවසෙන පවත්තිතත්තා ච **''වෙය්‍යාකරණ''න්ති වුත්තං**. සෙසං සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං එවාති.

සම්පසාදනීයසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

6. පාසාදිකසුත්තවණ්ණනා

නිගණ්ඨනාටපුත්තකාලඞ්කිරියවණ්ණනා

164. ලක්ඛස්ස සරවෙධං අවිරජ්ඣිත්වාන විජ්ඣනවිධිං ජානන්තීති **වෙධඤ්ඤා.** තෙනාහ **"ධනුම්හි කතසික්ඛා"**ති. **සිප්පං උග්ගහණත්ථායාති** ධනුසිප්පාදිසිප්පස්ස උග්ගහණත්ථාය. මජ්ඣිමෙන පමාණෙන සරපාතයොග්‍යතාවසෙන කතත්තා **දීඝපාසාදො.**

සම්පති කාලං කතොති අචිරකාලං කතො. **ද්වෙධිකජාතාති** ජාතද්වෙධිකා සඤ්ජාතභෙදා. **ද්වෙජ්ඣජාතාති** දුවිධභාවප්පත්තා. භණ්ඩන්ති පරිභාසන්ති එතෙනාති **භණ්ඩනං,** විරුද්ධචිත්තං. **තන්ති** භණ්ඩනං. ''ඉදං නහානාදි න කත්තබ්බ''න්ති පඤ්ඤත්තවත්තං **පණ්ණත්ති. ධම්මවිනයන්ති** පාවචනං සිද්ධන්තං. **විජ්ඣන්තා** මුඛසත්තීහි. **සහිතං මෙති** මය්හං වචනං සහිතං සිලිට්ඨං පුබ්බාපරසම්බන්ධං අත්ථයුත්තං කාරණයුත්තං. තෙනාහ **"අත්ථසංහිත"**න්ති. **අධිචිණ්ණන්ති** ආචිණ්ණං. **විපරාවත්තන්ති** විරොධදස්සනවසෙන පරාවත්තිතං, පරාවත්තං දූසිතන්ති අත්ථො. තෙනාහ **"චිරකාලවසෙන පගුණං, තං මම වාදං ආගම්ම නිවත්ත"**න්ති. **පරියෙසමානො විචර** තත්ථ ගන්ත්වා සික්ඛාති අත්ථො. **සචෙ සක්කොසි,** ඉදානියෙව මයා වෙඨිතං දොසං නිබ්බෙඨෙහි. **මරණමෙවාති** අඤ්ඤමඤ්ඤඝාතනවසෙන මරණමෙව. නාටපුත්තස්ස ඉමෙති **නාටපුත්තියා,** තෙ පන තස්ස සිස්සාති ආහ **"අන්තෙවාසිකෙසූ"**ති. පුරිමපටිපත්තිතො පටිනිවත්තනං **පටිවානං,** තං රූපං සභාවො එතෙසන්ති **පටිවානරූපා.** තෙනාහ **"නිවත්තනසභාවා"**ති. **කථනං** අත්ථස්ස ආචික්ඛනං. **පවෙදනං** හෙතුදාහරණානි ආහරිත්වා බොධනං. තෙනාහ **"දුප්පවෙදිතෙති දුවිඤ්ඤාපිතෙ"**ති. න උපසමාය සංවත්තතීති **අනුපසමසංවත්තනං,** තදෙව **අනුපසමසංවත්තනිකං,** තස්මිං. සමුස්සිතං හුත්වා පතිට්ඨාහෙතුභාවතො **ථූපං,** පතිට්ඨාති ආහ **"භින්නථූපෙති භින්නපතිට්ඨෙ"**ති, **ථූපොති** වා ධම්මස්ස නිය්‍යානභාවො වෙදිතබ්බො අඤ්ඤෙ ධම්මෙ අභිභුය්‍ය සමුස්සිතට්ඨෙන, සො නිගණ්ඨස්ස සමයෙ. කෙහිචි අභින්නසම්මතොපි භින්නො විනට්ඨො එව සබ්බෙන සබ්බං අභාවතොති සො **භින්නථූපො,** සො එව නිය්‍යානභාවො වට්ටදුක්ඛතො මුච්චිතුකාමානං **පටිසරණං,** තමෙත්ථ නත්ථීති **අප්පටිසරණො** , තස්මිං භින්නථූපෙ අප්පටිසරණෙති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ආචරියප්පමාණන්ති ආචරියමුට්ඨි හුත්වා පමාණභූතං. **නානානීහාරෙනාති** නානාකාරෙන.

165. **තථෙව සමුදාචරිංසු** භූතපුබ්බගතියා. **සාමාකානන්ති** සාමාකධඤ්ඤානං.

''යෙනස්ස උපජ්ඣායො''ති වත්වා යථාස්ස ආයස්මතො චුන්දස්ස ධම්මභණ්ඩාගාරිකො උපජ්ඣායො අහොසි, තං විත්ථාරෙන දස්සෙතුං **"බුද්ධකාලෙ කිරා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **බුද්ධකාලෙති** භූතකථනමෙතං, න විසෙසනං. සත්ථු පරිනිබ්බානතො පුරෙතරමෙව හි ධම්මසෙනාපති පරිනිබ්බුතො.

ධම්මරතනපූජාවණ්ණනා

සද්ධිවිහාරිකං අදාසීති සද්ධිවිහාරිකං කත්වා අදාසි.

කථාය මූලන්ති භගවතො සන්තිකා ලභිතබ්බධම්මකථාය කාරණං. **සමුට්ඨාපෙතීති** උට්ඨාපෙති, දාලිද්දියපඞ්කතො උද්ධරතීති අධිප්පායො. **සන්ධමන්ති** සම්මදෙව ධමන්තො. එකෙකස්මිං පහාරෙයෙව තයො තයො වාරෙ කත්වා **දිවා නවවාරෙ රත්තිං නවවාරෙ. උපට්ඨානමෙව ගච්ඡති** බුද්ධුපට්ඨානවසෙන, පඤ්හාපුච්ඡනාදිවසෙන පන අන්තරන්තරාපි ගච්ඡතෙව, ගච්ඡන්තො ච **දිවසස්ස…පෙ…. ගච්ඡති.** ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස අත්ථස්ස උද්ධරණභාවතො පඤ්හොව **පඤ්හුද්ධාරො,** තං **ගහෙත්වාව ගච්ඡති** අත්තනො මහාපඤ්ඤතාය, සත්ථු ච ධම්මදෙසනායං අකිලාසුභාවතො.

අසම්මාසම්බුද්ධප්පවෙදිතධම්මවිනයවණ්ණනා

166. ආරොචිතෙපි තස්මිං අත්ථෙ. **සාමිකො** හොති, තස්ස සාමිකභාවං දස්සෙතුං **"සොව තස්සා ආදිමජ්ඣපරියොසානං ජානාතී"**ති ආහ. **එවන්ති** වචනසම්පටිච්ඡනං. චුන්දත්ථෙරෙන හි ආනීතං කථාපාභතං භගවා සම්පටිච්ඡන්තො **"එව"**න්ති ආහ. **"එව"**න්ති දුරක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙ සාවකානං ද්වෙධිකාදිභාවෙන විහරණකිරියාපරාමසනඤ්හෙතං.

යස්මා …පෙ…. පාකටං හොති බ්‍යතිරෙකමුඛෙන ච නෙය්‍යස්ස අත්ථස්ස විභූතභාවාපත්තිතො. අථ වා **යස්මා… පෙ…. පාකටං හොති** දොසෙසු ආදීනවදස්සනෙන තප්පටිපක්ඛෙසු ගුණෙසු ආනිසංසස්ස විභූතභාවාපත්තිතො. **වොක්කම්මාති** අපසක්කෙත්වා. ආමෙඩිතලොපෙන චායං නිද්දෙසො, වොක්කම්ම වොක්කම්මාති වුත්තං හොති, තෙන තස්ස වොක්කමනස්ස අන්තරන්තරාති අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ **"න නිරන්තර"**න්තිආදි.

ධම්මානුධම්මපටිපත්තිආදයොති තෙන සත්ථාරා වුත්තමුත්තිධම්මස්ස අනුධම්මං අප්පටිපජ්ජනාදයො . **ආදි**-සද්දෙන පාළියං ආගතා අසාමීචිපටිපදාදයො ච සඞ්ගය්හන්ති. **මනුස්සත්තම්පීති පි**-සද්දෙන ''විචාරණපඤ්ඤාය අසම්භවො, දොසෙසු අනභිනිවෙසිතා, අසන්දිට්ඨිපරාමාසිතා''ති එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. ''තථා එව''න්ති පදෙහි යථාක්කමං පකාරස්ස කාමං තිරොක්ඛතා, පච්චක්ඛතා වුච්චති, තථාපි යථා ''තථා පටිපජ්ජතූ''ති පදෙන පටිපජ්ජනාකාරො නියමෙත්වා විහිතො, තථා ''එවං පටිපජ්ජතූ''ති ඉමිනාපීති ඉදං තස්ස අත්ථදස්සනභාවෙන වුත්තං. **සමාදපිතත්තා** මිච්ඡාපටිපදාය **අපුඤ්ඤං පසවති.**

167. ඤායති මුත්තිධම්මො එතෙනාති **ඤායො,** තෙන සත්ථාරා වුත්තො ධම්මානුධම්මො, තං පටිපන්නොති **ඤායප්පටිපන්නො,** සො පන යස්මා තස්ස මුත්තිධම්මස්ස අධිගමෙ කාරණසම්මතො, තස්මා වුත්තං **''කාරණප්පටිපන්නො''**ති. **නිප්ඵාදෙස්සතීති** සාධෙස්සති, සිද්ධිං ගමිස්සතීති වුත්තං හොති. **දුක්ඛනිබ්බත්තකන්ති** සම්පති, ආයතිඤ්ච දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තකං. **වීරියං කරොති** මිච්ඡාපටිපන්නත්තා.

සම්මාසම්බුද්ධප්පවෙදිතධම්මවිනයාදිවණ්ණනා

168. **නියයාතීති** වත්තති, සංවත්තතීති වා අත්ථො.

170. ඉධ සාවකස්ස සම්මාපටිපත්තියා එකන්තිකඅපස්සයදස්සනත්ථං සත්ථු සම්මාසම්බුද්ධතා, ධම්මස්ස ච ස්වාක්ඛාතතා කිත්තිතාති **''සම්මාපටිපන්නස්ස කුලපුත්තස්ස පසංසං දස්සෙත්වා''**ති වුත්තං. එවඤ්හි ඉමිස්සා දෙසනාය සංකිලෙසභාගියභාවෙන උට්ඨිතාය වොදානභාගියභාවෙන යථානුසන්ධිනා පවත්ති දීපිතා හොති. **අබොධිතත්ථාති** අප්පවෙදිතත්ථා, පරමත්ථං චතුත්ථසච්චපටිවෙධං අපාපිතාති අත්ථො. පාළියං ''අස්සා''ති පදං ''සාවකා සද්ධම්මෙ''ති ද්වීහි පදෙහි යොජෙතබ්බං ''අස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාවකා, අස්ස සද්ධම්මෙ''ති. **සබ්බසඞ්ගහපදෙහි කතන්ති** සබ්බස්ස සාසනත්ථස්ස සඞ්ගණ්හනපදෙහි එකජ්ඣං කතං. තෙනාහ **''සබ්බසඞ්ගාහිකං කතං න හොතීති අත්ථො''**ති. පුබ්බෙනාපරං සම්බන්ධත්ථභාවෙන සඞ්ගහෙතබ්බතාය වා සඞ්ගහානි පදානි කතානි එතස්සාති **සඞ්ගහපදකතං,** බ්‍රහ්මචරියං. තප්පටික්ඛෙපෙන න ච සඞ්ගහපදකතන්ති යොජනා. රාගාදිපටිපක්ඛහරණං, යථානුසිට්ඨං වා පටිපජ්ජමානානං වට්ටදුක්ඛතො පටිහරණං නිබ්බානපාපනං **පටිහාරො,** සො එව ආ-කාරස්ස ඉ-කාරං කත්වා **පටිහිරො,** පටිහිරො එව **පාටිහිරො,** සහ පාටිහිරෙනාති **සප්පාටිහිරං,** තථා සුප්පවෙදිතතාය සප්පාටිහිරං කතන්ති **සප්පාටිහිරකතං.** තාදිසං පන වට්ටතො නියයානෙ නියුත්තං, නියයානප්පයොජනඤ්ච හොතීති ආහ **''නියයානික''**න්ති. **දෙවලොකතොති** දෙවලොකතො පට්ඨාය රූපීදෙවනිකායතො පභුති. **සුප්පකාසිතන්ති** සුට්ඨු පකාසිතං. **යාව දෙවමනුස්සෙහීති** වා යාව දෙවමනුස්සෙහි යත්තකා දෙවා මනුස්සා ච, තාව තෙ සබ්බෙ අභිබ්‍යාපෙත්වා **සුප්පකාසිතං.** අනුතාපාය හොතීති **අනුතප්පො,** සො පන අනුතාපං කරොන්තො විය හොතීති වුත්තං **''අනුතාපකරො හොතී''**ති.

172. **ථිරොති** ඨිතධම්මො කෙනචි අසංහාරියො, අසෙක්ඛා සීලක්ඛන්ධාදයො ථෙරකාරකා ධම්මා.

173. **යොගක්ඛෙමත්තාති** යොගෙහි අනුපද්දුතත්තා. **සද්ධම්මස්සාති** අස්ස සද්ධම්මස්ස. **අස්සාති** ච අස්ස සත්ථුනො.

174. උපාසකා බ්‍රහ්මචාරිනො නාම විසෙසතො අනාගාමිනො. සොතාපන්නසකදාගාමිනොපි තාදිසා තථා වුච්චන්තීති **''බ්‍රහ්මචරියවාසං වසමානා අරියසාවකා''** ඉච්චෙව වුත්තං.

176. **සබ්බකාරණසම්පන්නන්ති** යත්තකෙහි කාරණෙහි සම්පන්නං නාම හොති, තෙහි සබ්බෙහි කාරණෙහි සම්පන්නං සම්පත්තං උපගතං පරිපුණ්ණං, සමන්නාගතං වා. **ඉමමෙව ධම්මන්ති** ඉමමෙව සාසනධම්මං.

උදකෙන පදෙසඤ්ඤුනා අත්තනො පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියතං දස්සෙතුං අනියයානිකෙ අත්ථෙ පයුත්තං පහෙළිකසදිසං වචනං, භගවතා අත්තනො සබ්බඤ්ඤුතාය නියයානිකෙ අත්ථෙ යොජෙත්වා දස්සෙතුං ''උදකො සුද''න්තිආදි වුත්තන්ති තං දස්සෙතුං **''සො කිරා''**තිආදිමාහ.

සඞ්ගායිතබ්බධම්මාදිවණ්ණනා

177. **සඞ්ගම්ම සමාගම්මාති** තස්මිංයෙව ඨානෙ ලබ්භමානානං ගතිවසෙන සඞ්ගම්ම ඨානන්තරතො පක්කොසනෙන සමාගතානං වසෙන සමාගම්ම. තෙනාහ **''සඞ්ගන්ත්වා සමාගන්ත්වා''**ති. **අත්ථෙන අත්ථන්ති** පදන්තරෙ ආගතඅත්ථෙන සහ තත්ථ තත්ථ ආගතමත්ථං. **බ්‍යඤ්ජනෙන බ්‍යඤ්ජනන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **සමානෙන්තෙහීති** සමානං කරොන්තෙහි, ඔපම්මං වා ආනෙන්තෙහි. **සඞ්ගායිතබ්බන්ති** සම්මදෙව ගායිතබ්බං කථෙතබ්බං, තං පන සඞ්ගායනං වාචනාමග්ගොති ආහ **''වාචෙතබ්බ''**න්ති.

178. **තස්ස වා භාසිතෙති** තස්ස භික්ඛුනො භාසිතෙ අත්ථෙ චෙව බ්‍යඤ්ජනෙ ච. අත්ථමිච්ඡාගහණරොපනානි යථා හොන්ති, තං දස්සෙතුං **"චත්තාරො සතිපට්ඨානා"**තිආදි වුත්තං. **ආරම්මණං "සතිපට්ඨාන"න්ති ගණ්හාති,** න සතියෙව "සතිපට්ඨාන"න්ති. **"සතිපට්ඨානානී"ති බ්‍යඤ්ජනං රොපෙති** තස්මිං අත්ථෙ, න "සතිපට්ඨානා"ති. **උපපන්නතරානීති** යුත්තතරානි. **අල්ලීනතරානීති** සිලිට්ඨතරානි. **යා චෙවාති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, විභත්තිලොපෙන වා. පුන **යා චෙවාති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙනෙව නිද්දෙසො. **නෙව උස්සාදෙතබ්බොති** න උක්කංසෙතබ්බො විරජ්ඣිත්වා වුත්තත්තා. **න අපසාදෙතබ්බොති** න සන්තජ්ජෙතබ්බො විවාදපරිහරණත්ථං. **ධාරණත්ථන්ති** උපධාරණත්ථං සල්ලක්ඛණත්ථං.

181. **අත්ථෙන උපෙතන්ති** අවිපරීතෙන අත්ථෙන උපෙතං තං "අයමෙත්ථ අත්ථො"ති උපෙච්ච පටිජානිත්වා ඨිතං. තථාරූපො ච තස්ස බුජ්ඣිතා නාම හොතීති ආහ **"අත්ථස්ස විඤ්ඤාතාර"**න්ති. **එවමෙතං භික්ඛුං පසංසථාති** වුත්තනයෙන ධම්මභාණකං අමුං භික්ඛුං "එවං ලාභා නො ආවුසො"තිආදිආකාරෙන පසංසථ. ඉදානිස්ස පසංසභාවං දස්සෙතුං **"එසො හී"**තිආදි වුත්තං. **එසාති** පරියත්තිධම්මස්ස සත්ථුකිච්චකරණතො, තත්ථ චස්ස සම්මදෙව අවට්ඨිතභාවතො **"බුද්ධො නාම එසා"**ති වුත්තො. "ලාභා නො"තිආදිනා චස්ස භික්ඛූනං පියගරුභාවං විභාවෙන්තො සත්ථා තං අත්තනො ඨානෙ ඨපෙසීති වුත්තො.

පච්චයානුඤ්ඤාතකාරණාදිවණ්ණනා

182. **තතොපි උත්තරිතරන්ති** යා පුබ්බෙ සම්මාපටිපන්නස්ස භික්ඛුනො පසංසනවසෙන "ඉධ පන චුන්ද සත්ථා ච හොති සම්මාසම්බුද්ධො"තිආදිනා (දී. නි. 3.167, 169) පවත්තිතදෙසනාය උපරි "ඉධ චුන්ද සත්ථා ච ලොකෙ උදපාදී"තිආදිනා (දී. නි. 3.170, 171) දෙසනා වඩ්ඪිතා. තතොපි උත්තරිතරං සවිසෙසං දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **"පච්චයහෙතූ"**තිආදිමාහ. තත්ථ **පච්චයහෙතූති** පච්චයසංවත්තනහෙතු. **උප්පජ්ජනකා ආසවාති** පච්චයානං පරියෙසනහෙතු චෙව පරිභොගහෙතු ච උප්පජ්ජනකා කාමාසවාදයො. තෙසං දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං "ඉධ, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො මිච්ඡාආජීවං පහාය සම්මාආජීවෙන ජීවිතං කප්පෙතී"ති (සං. නි. 5.8) "ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පටිසෙවතී"තිආදිනා (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58) ච සම්මාපටිපත්තිං උපදිසන්තො භගවා **පටිඝාතාය ධම්මං දෙසෙති** නාම. "යො තුම්හෙසු පාළියා අත්ථබ්‍යඤ්ජනානි මිච්ඡා ගණ්හාති, සො නෙව උස්සාදෙතබ්බො, න අපසාදෙතබ්බො, සාධුකං සඤ්ඤාපෙතබ්බො තස්සෙව අත්ථස්ස නිසන්තියා"ති එවං පරියත්තිධම්මෙ මිච්ඡාපටිපන්නෙ සම්මාපටිපත්තියං භික්ඛූ නියොජෙන්තො භගවා භණ්ඩනහෙතු උප්පජ්ජනකානං සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය ධම්මං දෙසෙති නාම. **යථා තෙ න පවිසන්තීති** තෙ ආසවා අත්තනො චිත්තසන්තානං යථා න ඔතරන්ති. **මූලඝාතෙන පටිහනනායාති** යථා මූලඝාතො හොති, එවං මූලඝාතවසෙන පජහනාය. **තන්ති** චීවරං. **යථා චීවරං** ඉදමත්ථිකතමෙව උපාදාය අනුඤ්ඤාතං, **එවං පිණ්ඩපාතාදයොපි.**

සුඛල්ලිකානුයොගාදිවණ්ණනා

183. **සුඛිතන්ති** සඤ්ජාතසුඛං. **පීණිතන්ති** ධාතං සුහිතං. තථාභූතො පන යස්මා ථූලසරීරො හොති, තස්මා **"ථූලං කරොතී"**ති වුත්තං.

186. **ඨයිතසභාවාති** අනවට්ඨිතසභාවා, එවරූපාය කථාය අනවට්ඨානභාවතො සභාවොපි තෙසං අනවට්ඨිතොති අධිප්පායො. තෙනාහ **"ජිව්හා නො අත්ථී"**තිආදි. කාමං "පඤ්චහි චක්ඛූහී"ති වුත්තං, අග්ගහිතග්ගහණෙන පන චත්තාරි චක්ඛූනි වෙදිතබ්බානි. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්හි සමන්තචක්ඛූති. තස්ස වා ඤෙය්‍යධම්මෙසු ජානනවසෙන පවත්තිං උපාදාය **"ජානතා"**ති වුත්තං. හත්ථාමලකං විය පච්චක්ඛතො දස්සනවසෙන පවත්තිං උපාදාය **"පස්සතා"**ති වුත්තං. **නෙමං වුච්චති** ථම්භාදීහි අනුපවිට්ඨභූමිප්පෙදෙසොති ආහ **"ගම්භීරභූමිං අනුපවිට්ඨො"**ති. **සුට්ඨු නිඛාතොති** භූමිං නිඛනිත්වා සම්මදෙව ඨපිතො. **තස්මින්ති** ඛීණාසවෙ. **අනජ්ඣාචාරො අවලො අසම්පවෙධී,** යස්මා අජ්ඣාචාරො සෙතුඝාතො ඛීණාසවානං. **සොතාපන්නාදයොති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන ගහිතෙසු අනාගාමිනො තාව නවසුපි ඨානෙසු ඛීණාසවා විය අභබ්බා, සොතාපන්නසකදාගාමිනො පන "තතියපඤ්චමට්ඨානෙසු අභබ්බා"ති න වත්තබ්බා, ඉතරෙසු සත්තසු ඨානෙසු අභබ්බාව.

පඤ්හබ්‍යාකරණවණ්ණනා

187. **ගිහිබ්‍යඤ්ජනෙනාති** ගිහිලිඞ්ගෙන. ඛීණාසවො පන ගිහිබ්‍යඤ්ජනෙන අරහත්තං පත්තොපි න තිට්ඨති විවෙකට්ඨානස්ස අභාවාති අධිප්පායො. **තස්ස වසෙනාති** භුම්මදෙවත්තභාවෙ ඨත්වා අරහත්තප්පත්තස්ස වසෙන. **අයං පඤ්හොති** "අභබ්බො සො නව ඨානානි අජ්ඣාචරිතු"න්ති අයං පඤ්හො **ආගතො** ඉතරස්ස පබ්බජ්ජාය, පරිනිබ්බානෙන වා අභබ්බතාය අවුත්තසිද්ධත්තා. යදි එවං කථං භික්ඛුගහණන්ති ආහ **"භින්නදොසත්තා"**තිආදි. **අපරිච්ඡෙදන්ති** අපරියන්තං, තයිදං සුවිපුලන්ති ආහ **"මහන්ත"**න්ති. ඤෙය්‍යස්ස හි විපුලතාය ඤාණස්ස විපුලතා වෙදිතබ්බා, එතෙන "අපරිච්ඡෙද"න්ති වුච්චමානම්පි ඤෙය්‍යං සත්ථු ඤාණස්ස වසෙන පරිච්ඡෙදමෙවාති දස්සිතං හොති. වුත්තඤ්හෙතං "ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍ය"න්ති (මහානි. 69, 156; චූළනි. 85; පටි. ම. 3.5) **අනාගතෙ අපඤ්ඤාපනන්ති** අනාගතෙ විසයෙ ඤාණස්ස අපඤ්ඤාපනං. "පච්චක්ඛං විය කත්වා"ති කස්මා විය-සද්දග්ගහණං

කතං, නනු බුද්ධානං සබ්බම්පි ඤාණං අත්තනො විසයං පච්චක්ඛමෙව කත්වා පවත්තති එකප්පමාණභාවතොති? සච්චමෙතං, **''අක්ඛ''**න්ති පන චක්ඛාදිඉන්ද්‍රියං වුච්චති, තං අක්ඛං පති වත්තතීති චක්ඛාදිනිස්සිතං විඤ්ඤාණං, තස්ස ච ආරම්මණං **''පච්චක්ඛ''**න්ති ලොකෙ නිරුළ්හමෙතන්ති තං නිදස්සනං කත්වා දස්සෙන්තො **''පච්චක්ඛං විය කත්වා''**ති අවොච, න පන භගවතො ඤාණස්ස අප්පච්චක්ඛාකාරෙන පවත්තනතො. තථා හි වදන්ති –

''ආවිභූතං පකාසනං, අනුපද්දුතචෙතසං;
අතීතානාගතෙ ඤාණං, පච්චක්ඛානං වසිස්සතී''ති.

අඤ්ඤත්ථ විහිතකෙනාති අඤ්ඤස්මිං විසයෙ පවත්තිතෙන. **සඞ්ගාහෙතබ්බ**න්ති සමං කත්වා කථයිතබ්බං, කථනං පන පඤ්ඤාපනං නාම හොතීති **පඤ්ඤාපෙතබ්බ**න්ති අත්ථො වුත්තො. **තාදිසන්ති** සතතං සමිතං පවත්තකං. **ඤාණං නාම නත්ථීති** ආවජ්ජනෙන විනා ඤාණුප්පත්තියා අසම්භවතො. එකාකාරෙන ච ඤාණෙ පවත්තමානෙ නානාකාරස්ස විසයස්ස අවබොධො න සියා. අථාපි සියා, අනිරූපිතරූපෙනෙව අවබොධො සියා, තෙන ච ඤාණං ඤෙය්‍යං අඤ්ඤාතසදිසමෙව සියා. න හි ''ඉදං ත''න්ති විවෙකෙන අනවබුද්ධො අත්ථො ඤාතො නාම හොති, තස්මා ''චරතො ච තිට්ඨතො චා''තිආදි බාලලාපනමත්තං. තෙනාහ **''යථරිව බාලා අබ්‍යත්තා, එවං මඤ්ඤන්තී''**ති.

සතිං අනුස්සරතීති **සතානුසාරි,** සතියානුවත්තනවසෙන පවත්තඤාණං. තෙනාහ **''පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිසම්පයුත්තක''**න්ති . **ඤාණං පෙසෙසීති** ඤාණං පවත්තෙසි. සබ්බත්ථකමෙව ඤෙය්‍යාවරණස්ස සුප්පහීනත්තා **අප්පටිහතං අනිවාරිතං ඤාණං ගච්ඡති** පවත්තතිච්චෙව අත්ථො. ''බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ''න්ති (චූළනි. 211) වචනතො චතුමග්ගඤාණං **බොධි,** තතො තස්ස අධිගතත්තා උප්පජ්ජනකං පච්චවෙක්ඛණඤාණං ''බොධිජං ඤාණං උප්පජ්ජතී''ති වුත්තං. **බොධිජං** බොධිමූලෙ ජාතං චතුමග්ග**ඤාණං,** තඤ්ච ඛො **අනාගතං ආරබ්භ** උද්දිස්ස තස්ස අප්පවත්තිඅත්ථං **තථාගතස්ස උප්පජ්ජති** තස්ස උප්පන්නත්තා ආයතිං පුනබ්භවාභාවතො. කථං තථාගතො අනාගතමද්ධානං ආරබ්භ අතීරකං ඤාණදස්සනං පඤ්ඤාපෙතීති? අතීතස්ස පන අද්ධුනො මහන්තතාය අතීරකං ඤාණදස්සනං තත්ථ පඤ්ඤාපෙතීති කො එත්ථ විරොධො. තිත්ථියා පන ඉමමත්ථං යාථාවතො අජානන්තා – ''තයිදං කිං සු, තයිදං කථංසූ''ති අත්තනො අඤ්ඤාණමෙව පාකටං කරොන්ති. තස්මා භගවතා සසන්තතිපරියාපන්නධම්මප්පවත්තිං සන්ධාය ''අඤ්ඤවිහිතකං ඤාණදස්සන''න්තිආදි වුත්තං. ඉතරං පන සන්ධාය වුච්චමානෙ සති තථාරූපෙ පයොජනෙ අනාගතම්පි අද්ධානං ආරබ්භ අතීරකමෙව ඤාණදස්සනං පඤ්ඤාපෙය්‍ය භගවාති අනත්ථසංහිතන්ති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **''න ඉධලොකත්ථං වා පරලොකත්ථං වා නිස්සිත''**න්ති. යං පන සත්තානං අනත්ථාවහත්තා අනත්ථසංහිතං, තත්ථ සෙතුඝාතො තථාගතස්ස. **''භාරතයුද්ධසීතාහරණසදිස''**න්ති ඉමිනා තස්සා කථාය යෙභුය්‍යෙන අභූතත්ථතං දීපෙති. **සහෙතුකන්ති** ඤාපකෙන හෙතුනා සහෙතුකං. සො පන හෙතු යෙන නිදස්සනෙන සාධීයති, තං තස්ස කාරණන්ති තෙන **සකාරණං කත්වා.** යථා හි පටිඤ්ඤාතත්ථසාධනතො හෙතු, එවං සාධකං නිදස්සනන්ති. **යුත්තපත්තකාලෙයෙවාති** යුත්තානං පත්තකාලෙ එව. යෙ හි වෙනෙය්‍යා තස්සා කථාය යුත්තා අනුච්ඡවිකා, තෙසංයෙව යොජනෙ සන්ධාය වා කථාය පත්තො උපකාරාවහො කාලො, තදා එව **කථෙතීති** අත්ථො.

188. **''තථා තථෙව ගදනතො''**ති ඉමිනා ''තථාගතො''ති ආමෙඩිතලොපෙනායං නිද්දෙසොති දස්සෙති. **තථා තථෙවාති** ච ධම්මඅත්ථසභාවානුරූපං, වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපඤ්චාති අධිප්පායො. **දිට්ඨන්ති රූපායතනං** දට්ඨබ්බතො, තෙන යං දිට්ඨං, යං දිස්සති, යං දක්ඛති, යං සති සමවායෙ පස්සෙය්‍යං, තං සබ්බං ''දිට්ඨං'' ත්වෙව ගහිතං කාලවිසෙසස්ස අනාමට්ඨභාවතො. **''සුත''**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො. **සුතන්ති සද්දායතනං** සොතබ්බතො. **මුතන්ති** සනිස්සයෙන ඝානාදිඉන්ද්‍රියෙන සයං පත්වා පාපුණිත්වා ගහෙතබ්බං. තෙනාහ **''පත්වා ගහෙතබ්බතො''**ති. **විඤ්ඤාතන්ති** විජානිතබ්බං, තං පන දිට්ඨාදිවිනිමුත්තං විඤ්ඤෙය්‍යන්ති ආහ **''සුඛදුක්ඛාදිධම්මායතන''**න්ති. **පත්තන්ති** යථා තථා පත්තං, හත්ථගතං අධිගතන්ති අත්ථො. තෙනාහ **''පරියෙසිත්වා වා අපරියෙසිත්වා වා''**ති. **පරියෙසිතන්ති** පත්තියාමත්ථං පරියිට්ඨං, තං පන පත්තං වා සියා අප්පත්තං වා උභයථාපි පරියෙසිතමෙවාති ආහ **''පත්තං වා අප්පත්තං වා''**ති. පදද්වයෙනාපි ද්විප්පකාරම්පි පත්තං, ද්විප්පකාරම්පි පරියෙසිතං, තෙන තෙන පකාරෙන තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධන්ති දස්සෙති. **චිත්තෙන අනුසඤ්චරිතන්ති** වොපනං අපාපෙත්වා චිත්තෙනෙව අනුසංචරිතං, පරිවිතක්කිතන්ති අත්ථො. **පීතකන්ති ආදීති** ආදි-සද්දෙන ලොහිතකඔදාතාදි සබ්බං රූපාරම්මණවිභාගං සඞ්ගණ්හාති. **සුමනොති** රාගවසෙන, ලොභවසෙන, සද්ධාදිවසෙන වා සුමනො. **දුම්මනොති** බ්‍යාපාදවිතක්කවසෙන, විහිංසාවිතක්කවසෙන වා දුම්මනො. **මජ්ඣත්තොති** අඤ්ඤාණවසෙන වා ඤාණවසෙන වා මජ්ඣත්තො. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. තත්ථ තත්ථ ආදි-සද්දෙන සඞ්ඛසද්දො පණවසද්දො, පත්තගන්ධො පුප්ඵගන්ධො, පත්තරසො ඵලරසො, උපාදින්නං අනුපාදින්නං, මජ්ඣත්තවෙදනා කුසලකම්මං අකුසලකම්මන්ති එවං ආදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

අප්පත්තන්ති ඤාණෙන අසම්පත්තං, අවිදිතන්ති අත්ථො. තෙනාහ **''ඤාණෙන අසච්ඡිකත''**න්ති. **තථෙව ගතත්තාති** තථෙව ඤාතත්තා අභිසම්බුද්ධත්තා. **ගත-සද්දෙන එකත්ථං** බුද්ධිඅත්ථන්ති අත්ථො. ''ගතිඅත්ථා හි ධාතවො බුද්ධිඅත්ථා භවන්ති''ති අක්ඛරචින්තකා.

අබ්‍යාකතට්ඨානාදිවණ්ණනා

189. ''අසමතං කරෙත්වා''ති වත්වා සමොපි නාම කොචි නත්ථි, කුතො උත්තරිතරොති දස්සෙතුං **''අනුත්තරත''**න්ති වුත්තං. සා පනායං අසමතා, අනුත්තරතා ච සබ්බඤ්ඤුතං පූරෙත්වා ඨිතාති දස්සෙතුං **''සබ්බඤ්ඤුත''**න්ති වුත්තං. සා සබ්බඤ්ඤුතා සද්ධම්මවරචක්කවත්තිභාවෙන ලොකෙ පාකටා ජාතාති දස්සෙතුං **''ධම්මරාජභාවං කරෙත්වා''**ති වුත්තං. තථා සබ්බඤ්ඤුභාවෙන ච සත්ථා ඉමෙසු දිට්ඨිගතවිපල්ලාසෙසු එවං පටිපජ්ජතීති දස්සෙන්තො **''ඉදානී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සීහනාදන්ති** අභීතනාදං සෙට්ඨනාදං. සෙට්ඨනාදො හෙස, යදිදං ඨපනීයස්ස පඤ්හස්ස ඨපනීයභාවදස්සනං. ඨපනීයතා චස්ස පාළිආරුළ්හා එව ''න හෙත''න්තිආදිනා. යථා උපචිතකම්මකිලෙසෙන ඉත්ථත්තං ආගන්තබ්බං, තථා නං ආගතොති **තථාගතො,** සත්තො. තථා හි සො රූපාදීසු සත්තො විසත්තොති කත්වා **''සත්තො''**ති ච වුච්චති. **ඉත්ථත්තන්ති** ච පටිලද්ධත්තා තථා පච්චක්ඛභූතො අත්තභාවොති වෙදිතබ්බො.

''අත්ථසංහිතං න හොතී''ති ඉමිනා උභයත්ථ විධුරතාදස්සනෙන නිරත්ථකවිප්පලාපතං තස්ස වාදස්ස විභාවෙති, උභයලොකත්ථවිධුරම්පි සමානං ''කිං නු බො විවට්ටනිස්සිත''න්ති කොචි ආසඞ්කෙය්‍යාති තදාසඞ්කානිවත්තනත්ථං **''න ච ධම්මසංහිත''**න්ති වුත්තං. තෙනාහ **''නවලොකුත්තරධම්මනිස්සිතං න හොතී''**ති. යදිපි තං න විවට්ටොගධං හොති, විවට්ටස්ස පන අධිට්ඨානභූතං නු බොති කොචි ආසඞ්කෙය්‍යාති තදාසඞ්කානිවත්තනත්ථං **''න ආදිබ්‍රහ්මචරියක''**න්තිආදි වුත්තං.

190. කාමං තණ්හාපි දුක්ඛසභාවත්තා ''දුක්ඛ''න්ති බ්‍යාකාතබ්බා, පභවභාවෙන පන සා තතො විසුං කාතබ්බාති **''තණ්හං ඨපෙත්වා''**ති වුත්තං. තෙනාහ **''තස්සෙව දුක්ඛස්ස පභාවිකා''**තිආදි. නනු ච අවිජ්ජාදයොපි දුක්ඛස්ස සමුදයොති? සච්චං සමුදයො, තස්සා පන කම්මස්ස විචිත්තභාවහෙතුතො, දුක්ඛුප්පාදනෙ විසෙසපච්චයභාවතො ච සාතිසයො සමුදයට්ඨොති සා එව සුත්තෙසු තථා වුත්තා. තෙනාහ **''තණ්හා දුක්ඛසමුදයොති බ්‍යාකත''**න්ති. **උභින්නං අප්පවත්තීති** දුක්ඛසමුදයානං අප්පවත්තිනිමිත්තං. **''දුක්ඛපරිජානනො''**තිආදි මග්ගකිච්චදස්සනං, තෙන මග්ගස්ස භාවනත්ථොපි අත්ථතො දස්සිතොවාති දට්ඨබ්බං. න හි භාවනාභිසමයෙන විනා පරිඤ්ඤාභිසමයාදයො සම්භවන්තීති. සච්චවවත්ථාපනං අප්පමාදපටිපත්තිභාවතො අසම්මොහකල්‍යාණකිත්තිසද්දාදිනිමිත්තතාය යථා සාතිසයං ඉධලොකත්ථාවහං, එවං යාව ඤාණස්ස තික්ඛවිසදභාවප්පත්තියා අභාවෙන නවලොකුත්තරධම්මසම්පාපකං න හොති, තාව තත්ථ තත්ථ සම්පත්තිභවෙ අබ්භුදයසම්පත්ති අනුගතමෙව සියාති වුත්තං **''එතං ඉධලොකපරලොකත්ථනිස්සිත''**න්ති. **නවලොකුත්තරධම්මනිස්සිතන්ති** නවවිධම්පි ලොකුත්තරධම්මං නිස්සාය පවත්තං තදධිගමූපායභාවතො. යස්මා සච්චසම්බොධං උද්දිස්ස සාසනබ්‍රහ්මචරියං වුස්සති, න අඤ්ඤදත්ථං, තස්මා එතං සච්චවවත්ථාපනං ''ආදිපධාන''න්ති වුත්තං පඨමතරං චිත්තෙ ආධාතබ්බතො.

පුබ්බන්තසහගතදිට්ඨිනිස්සයවණ්ණනා

191. **තං මයා බ්‍යාකතමෙවාති** තං මයා තථා බ්‍යාකතමෙව, බ්‍යාකාතබ්බං නාම මයා අබ්‍යාකතං නත්ථීති බ්‍යාකරණාවෙකල්ලෙන අත්තනො ධම්මසුධම්මතාය බුද්ධසුබුද්ධතං විභාවෙති. තෙනාහ **''සීහනාදං නදන්තො''**ති. පුරිමුප්පන්නා දිට්ඨියො අපරාපරුප්පන්නානං දිට්ඨීනං අවස්සයා හොන්තීති **''දිට්ඨියොව දිට්ඨිනිස්සයා''**ති වුත්තං. **දිට්ඨිගතිකාති** දිට්ඨිගතියො, දිට්ඨිප්පවත්තියොති අත්ථො. **ඉදමෙව දස්සනං සච්චන්ති** ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''ති ඉදමෙව දස්සනං සච්චං අමොසං අවිපරීතං. **අඤ්ඤෙසං වචනං මොඝන්ති** ''අසස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''ති එවමාදිකං අඤ්ඤෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං වචනං මොඝං තුච්ඡං, මිච්ඡාති අත්ථො. න සයං කාතබ්බොති **අසයංකාරොති** ආහ **''අසයංකතො''**ති, යාදිච්ඡිකත්තාති අධිප්පායො.

192. **අත්ථි බොති** එත්ථ **බො**-සද්දො පුච්ඡායං, අත්ථි නූති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **''අත්ථි බො ඉදං ආවුසො වුච්චතී''**තිආදි. **ආවුසො යං තුම්හෙහි ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''ති වුච්චති,** ඉදමත්ථි බො ඉදං වාචාමත්තං, නො නත්ථි, තස්මා වාචාවත්ථුමත්තතො තස්ස **යං බො තෙ එවමාහංසු ''ඉදමෙව සච්චං මොඝං අඤ්ඤ''න්ති, තං තෙසං නානුජානාමීති** එවමෙත්ථ අත්ථො ච යොජනා ච වෙදිතබ්බා. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **බ්‍රහ්මජාලටීකායං** (දී. නි. ටී. 1.30) වුත්තමෙව. **දිට්ඨිපඤ්ඤත්තියාති** දිට්ඨියා පඤ්ඤාපනෙ ''එවං එසා දිට්ඨි උප්පන්නා''ති තස්සා දිට්ඨියා සමුදයතො, අත්ථඞ්ගමතො, අස්සාදතො, ආදීනවතො, නිස්සරණතො ච යාථාවතො පඤ්ඤාපනෙ. අවිපරීතවුත්තියා **සමෙන ඤාණෙන සමං** කඤ්චි නෙව සමනුපස්සාමි. **අධිපඤ්ඤත්තීති** අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මපඤ්ඤාපනා. යං අජානන්තා බාහිරකා දිට්ඨිපඤ්ඤත්තියෙව අල්ලීනාති තඤ්ච පඤ්ඤත්තිතො අජානන්තා ථාමසා පරාමාසා අභිනිවිස්ස වොහරන්ති. එත්ථ ච යායං ''දිට්ඨිපඤ්ඤත්ති නාමා''ති වුත්තා දිට්ඨියා දිට්ඨිගතිකෙහි එවං ගහිතතාය විභාවනා, තත්ථ ච භගවතො උත්තරිතරො නාම කොචි නත්ථි, ස්වායමත්ථො **බ්‍රහ්මජාලෙ** (දී. නි. අට්ඨ. 1.30) විභාවිතො එව. ''අධිපඤ්ඤත්ති''ති වුත්තා පන විභාවියමානා ලොකස්ස නිබ්බිදාහෙතුභාවෙන බහුලීකාරාති තස්සා වසෙන භගවා අනුත්තරභාවං පවෙදෙන්තො 'නෙව අත්තනා සමසමං සමනුපස්සාමී'ති සීහනාදං නදී''ති කෙචි. අට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 3.192) පන ''යඤ්ච වුත්තං 'පඤ්ඤත්තියා'ති යඤ්ච 'අධිපඤ්ඤත්ති'ති , උභයමෙතං අත්ථතො එක''න්ති ''ඉධ පන පඤ්ඤත්තියාති එත්ථාපි පඤ්ඤත්ති චෙව අධිපඤ්ඤත්ති ච අධිප්පෙතා, අධිපඤ්ඤත්තීති එත්ථාපී''ති ච වුත්තා, උභයස්සපි වසෙනෙත්ථ භගවා සීහනාදං නදීති විඤ්ඤායති. **උභයං පෙතං අත්ථතො එකන්ති** ච

පඤ්ඤත්තිභාවසාමඤ්ඤං සන්ධාය වුත්තං, න භෙදාභාවතො. තෙනාහ **''භෙදතො හී''**තිආදි. **ඛන්ධපඤ්ඤත්තීති** ඛන්ධානං ''ඛන්ධා''ති පඤ්ඤාපනා දස්සනා පකාසනා ඨපනා නික්ඛිපනා. ''ආචික්ඛති දස්සෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙතී''ති (සං. නි. 2.20, 97) ආගතට්ඨානෙ හි පඤ්ඤාපනා දස්සනා පකාසනා **පඤ්ඤත්ති** නාම, ''සුපඤ්ඤත්තං මඤ්චපීඨ''න්ති (පාරා. 269) ආගතට්ඨානෙ ඨපනා නික්ඛිපනා **පඤ්ඤත්ති** නාම, ඉධ උභයම්පි යුජ්ජති.

දිට්ඨිනිස්සයප්පහානවණ්ණනා

196. **පජහනත්ථ**න්ති අච්චන්තාය පටිනිස්සජ්ජනත්ථං. යස්මා තෙන පජහනෙන සබ්බෙ දිට්ඨිනිස්සයා සම්මදෙව අතික්කන්තා හොන්ති වීතික්කන්තා, තස්මා **''සමතික්කමායාති තස්සෙව වෙවචන''**න්ති අවොච. න කෙවලං සතිපට්ඨානා කථිතමත්තා, අථ ඛො වෙනෙය්‍යසන්තානෙ පතිට්ඨාපිතාති දස්සෙතුං ''දෙසිතා''ති වත්වා ''පඤ්ඤත්තා''ති වුත්තන්ති ආහ **''දෙසිතාති කථිතා. පඤ්ඤත්තාති ඨපිතා''**ති. ඉදානි සතිපට්ඨානදෙසනාය දිට්ඨිනිස්සයානං එකන්තිකං පහානාවහභාවං දස්සෙතුං **''සතිපට්ඨානභාවනාය හී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ සතිපට්ඨානභාවනායාති ඉමිනා තෙසං භාවනාය එව නෙසං පහානං, දෙසනා පන තදුපනිස්සයභාවතො තථා වුත්තාති දස්සෙති. සෙසං සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

පාසාදිකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

7. ලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවණ්ණනා

199. අභිනීහාරාදිගුණමහත්තෙන මහන්තො පුරිසොති **මහාපුරිසො,** සො ලක්ඛීයති එතෙහීති **මහාපුරිසලක්ඛණානි.** තං මහාපුරිසං බ්‍යඤ්ජයන්ති පකාසෙන්තීති **මහාපුරිසබ්‍යඤ්ජනානි.** මහාපුරිසො නිමීයති අනුමීයති එතෙහීති **මහාපුරිසනිමිත්තානි.** තෙනාහ **''අයං...පෙ.... කාරණානී''**ති.

200. ධාරෙන්තීති ලක්ඛණපාඨං ධාරෙන්ති, තෙන ලක්ඛණානි තෙ සරූපතො ජානන්ති, න පන සමුට්ඨානතොති දස්සෙති. තෙනාහ **''නො ච ඛො''**තිආදි, තෙන අනඤ්ඤසාධාරණමෙතං, යදිදං මහාපුරිසලක්ඛණානං කාරණවිභාවනන්ති දස්සෙති. **කස්මා ආහාති** යථාවුත්තස්ස සුත්තස්ස සමුට්ඨානකාරණං පුච්ඡති, ආචරියො ''අට්ඨුප්පත්තියා අනුරූපත්තා''ති වත්වා තමෙවස්ස අට්ඨුප්පත්තිං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''සා පනා''**තිආදිමාහ. **සබ්බපාලිඵුල්ලොති** සබ්බසො සමන්තතො විකසිතපුප්ඵො. විකසනමෙව හි පුප්ඵස්ස නිප්ඵත්ති. **පාරිච්ඡත්තකො වියාති** අනුස්සවලද්ධමත්තං ගහෙත්වා වදන්ති. **උප්පජ්ජතීති** ලබ්භති, නිබ්බත්තතීති අත්ථො.

යෙන කම්මෙනාති යෙන කුසලකම්මුනා. **යං නිබ්බත්තන්ති** යං යං ලක්ඛණං නිබ්බත්තං. **දස්සනත්ථන්ති** තස්ස තස්ස කුසලකම්මස්ස සරූපතො, කිච්චතො, පවත්තිආකාරවිසෙසතො, පච්චයතො, ඵලවිසෙසතො ච දස්සනත්ථං, එතෙනෙව පටිපාටියා උද්දිට්ඨානං ලක්ඛණානං අසමුද්දෙසකාරණවිභාවනාය කාරණං දීපිතං හොති සමානකාරණානං ලක්ඛණානං එකජ්ඣං කාරණදස්සනවසෙනස්ස පවත්තත්තා. **එවමාහාති** ''බාහිරකාපි ඉසයො ධාරෙන්තී''තිආදිනා ඉමිනා ඉමිනා පකාරෙන ආහ.

සුප්පතිට්ඨිතපාදතාලක්ඛණවණ්ණනා

201. **''පුරිමං ජාතින්ති** පුරිමායං ජාතියං, භුම්මත්ථෙ එතං උපයොගවචන''න්ති වදන්ති. ''පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානෙ ඨිතො''ති වචනතො අච්චන්තසංයොගෙ වා උපයොගවචනං. යත්ථ යත්ථ හි ජාතියං මහාසත්තො පුඤ්ඤකම්මං කාතුං ආරභති, ආරභතො පට්ඨාය අච්චන්තමෙව තත්ථ පුඤ්ඤකම්මප්පසුතො හොති. තෙනාහ ''දළ්හසමාදානො''තිආදි. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **නිවුත්ථක්ඛන්ධා ''ජාතී''ති වුත්තා** ඛන්ධවිනිමුත්තාය ජාතියා අභාවතො, නිබ්බත්තිලක්ඛණස්ස ච විකාරස්ස ඉධ අනුපයුජ්ජනතො. **ජාතවසෙනාති** ජායනවසෙන. **''තථා''**ති ඉමිනා ''පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධා''ති ඉමං පදං උපසංහරති. **භවනවසෙනාති** පච්චයතො නිබ්බත්තනවසෙන. **නිවුත්ථවසෙනාති** නිවුසිතතාවසෙන. **ආලයට්ඨෙනාති** ආවසිතභාවෙන. නිවාසත්ථො හි නිකෙතත්ථො.

තත්ථාති දෙවලොකාදිම්හි. **ආදි-**සද්දෙන එකච්චං තිරච්ඡානයොනිං සඞ්ගණ්හාති. **න සුකරන්ති** දෙවගතියා එකන්තසුඛතාය, දුග්ගතියා එකන්තදුක්ඛතාය, දුක්ඛබහුලතාය ච පුඤ්ඤකිරියාය ඔකාසො න සුලභරූපො පච්චයසමවායස්ස දුල්ලභභාවතො, උප්පජ්ජමානා ච සා උළාරා, විපුලා ච න හොතීති ගතිවසෙනාපි ඛෙත්තවිසෙසතා ඉච්ඡිතබ්බා ''තිරච්ඡානගතෙ දානං දත්වා සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා, පුථුජ්ජනදුස්සීලෙ දානං දත්වා සහස්සගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා''ති (ම. නි. 3.379) වචනතො . මනුස්සගතියා පන සුඛබහුලතාය පුඤ්ඤකිරියාය ඔකාසො සුලභරූපො පච්චයසමවායස්ස ච යෙභුය්‍යෙන සුලභභාවතො. යඤ්ච තත්ථ දුක්ඛං උප්පජ්ජති, තම්පි විසෙසතො පුඤ්ඤකිරියාය උපනිස්සයො හොති, දුක්ඛූපනිසා සද්ධාති. යථා හි අයොසනෙන සත්ථකෙ නිප්ඵාදියමානෙ තස්ස එකන්තතො අග්ගිම්හි තාපනං, උදකෙන වා තෙමනං ඡෙදනකිරියාසමත්ථතාය න විසෙසපච්චයො, තාපෙත්වා පන සමානයොගතො උදකතෙමනං තස්සා විසෙසපච්චයො, එවමෙව සත්තසන්තානස්ස එකන්තදුක්ඛසමඞ්ගිතා දුක්ඛබහුලතා එකන්තසුඛසමඞ්ගිතා සුඛබහුලතා ච පුඤ්ඤකිරියාසමත්ථතාය න විසෙසපච්චයො, සති පන සමානයොගතො දුක්ඛසන්තාපනෙ, සුඛුම්බ්‍රූහනෙ ච ලද්ධූපනිස්සයා පුඤ්ඤකිරියා සමත්ථතාය සම්භවති, තථා සති උප්පජ්ජමානා පුඤ්ඤකිරියා මහාජුතිකා මහාවිප්ඵාරා පටිපක්ඛච්ඡෙදනසමත්ථා හොති. තස්මා මනුස්සභාවො පුඤ්ඤකිරියාය විසෙසපච්චයො. තෙන වුත්තං **''තත්ථ න සුකරං, මනුස්සභූතස්සෙව සුකර''**න්ති.

අථ ''මනුස්සභූතස්සා''ති එත්ථ කො වචනත්ථො? ''මනස්ස උස්සන්නතාය **මනුස්සාති,** සූරභාවසතිමන්තතාබ්‍රහ්මචරියයොග්‍යතාදිගුණවසෙන උපචිතමනකා උක්කට්ඨගුණචිත්තාති අත්ථො. කෙ පන තෙ? ජම්බුදීපවාසිනො සත්තවිසෙසා. තෙනාහ භගවා –

> 'තීහි, භික්ඛවෙ, ඨානෙහි ජම්බුදීපකා මනුස්සා උත්තරකුරුකෙ ච මනුස්සෙ අධිග්ගණ්හන්ති දෙවෙ ච තාවතිංසෙ. කතමෙහි තීහි? සූරා සතිමන්තො ඉධ බ්‍රහ්මචරියවාසො'ති (අ. නි. 9.21; කථා. 271).

තථා හි බුද්ධා භගවන්තො, පච්චෙකබුද්ධා, අග්ගසාවකා , මහාසාවකා, චක්කවත්තිනො, අඤ්ඤෙ ච මහානුභාවා සත්තා තත්ථෙව උප්පජ්ජන්ති. තෙ හි සමානරූපාදිතාය පන සද්ධිං පරිත්තදීපවාසීහි ඉතරමහාදීපවාසිනොපි මනුස්සා

ත්වෙව පඤ්ඤායිංසූ''ති කෙචි. අපරෙ පන භණන්ති ''ලොභාදීහි, අලොභාදීහි ච සහිතස්ස මනස්ස උස්සන්නතාය **මනුස්සා.** යෙ හි සත්තා මනුස්සජාතිකා, තෙසු විසෙසතො ලොභාදයො, අලොභාදයො ච උස්සන්නා, තෙ ලොභාදිඋස්සන්නතාය අපායමග්ගං, අලොභාදිඋස්සන්නතාය සුගතිමග්ගං, නිබ්බානගාමිමග්ගඤ්ච පරිපූරෙන්ති, තස්මා ලොභාදීහි, අලොභාදීහි ච සහිතස්ස මනස්ස උස්සන්නතාය පරිත්තදීපවාසීහි සද්ධිං චතුදීපවාසිනො සත්තවිසෙසා මනුස්සාති වුච්චන්තී''ති. ලොකියා පන ''මනුනො අපච්චභාවෙන **මනුස්සා**''ති වදන්ති. **මනු** නාම පඨමකප්පිකො ලොකමරියාදාය ආදිභූතො සත්තානං හිතාහිතවිධායකො කත්තබ්බාකත්තබ්බතාසු නියොජනතාවසෙන පිතුට්ඨානියො, යො සාසනෙ ''මහාසම්මතො''ති වුච්චති අම්හාකං මහාබොධිසත්තො, පච්චක්ඛතො, පරම්පරා ච තස්ස ඔවාදානුසාසනියං ඨිතා සත්තා පුත්තසදිසතාය ''මනුස්සා, මානුසා''ති ච වුච්චන්ති. තතො එව හි තෙ ''මානවා, මනුජා''ති ච වොහරීයන්ති. **මනුස්සභූතස්සාති** මනුස්සෙසු භූතස්ස ජාතස්ස, මනුස්සභාවං වා පත්තස්සාති අත්ථො. අයඤ්ච නයො ලොකියමහාජනස්ස වසෙන වුත්තො. මහාබොධිසත්තානං පන සන්තානස්ස මහාභිනීහාරතො පට්ඨාය කුසලධම්මපටිපත්තියං සම්මදෙව අභිසඞ්ඛතත්තා තෙසං සුගතියං, අත්තනො උප්පජ්ජනදුග්ගතියඤ්ච නිබ්බත්තානං කුසලකම්මං ගරුතරමෙවාති දස්සෙතුං **''අකාරණං වා එත''**න්තිආදි වුත්තං.

එවරූපෙ අත්තභාවෙති හත්ථිආදිඅත්තභාවෙ. **ඨිතෙන කතකම්මං න සක්කා සුඛෙන දීපෙතුං** ලොකෙ අප්පඤ්ඤාතරූපත්තා. **සුඛෙන දීපෙතුං** ''අසුකස්මිං දෙසෙ අසුකස්මිං නගරෙ අසුකො නාම රාජා, බ්‍රාහ්මණො හුත්වා ඉමං කුසලකම්මං අකාසී''ති එවං සුවිඤ්ඤාපයභාවතො. **ථිරග්ගහණොති** අසිථිලග්ගාහී ථාමප්පත්තග්ගහණො. **නිච්චලග්ගහණොති** අචඤ්චලග්ගාහී තත්ථ කෙනචිපි අසංහාරියො . **පටිකුටතීති** සංකුටති, ජිගුච්ඡනවසෙන විවට්ටති වා. **පසාරියතීති** විත්ථතං හොති වෙපුල්ලං පාපුණාති.

තවෙසො මහාසමුද්දසදිසොති එසො උදකොසො තෙව මහාසමුද්දසදිසො.

දීයති එතෙනාති **දානං,** පරිච්චාගචෙතනා. **දියානවසෙනාති** දෙය්‍යධම්මස්ස පරියත්තං කත්වා පරිච්චජනවසෙන **දානං. සංවිභාගකරණවසෙනාති** තස්සෙව අත්තනා සද්ධිං පරස්ස සංවිභජනවසෙන **සංවිභාගො,** තථාපවත්තා චෙතනා. **සීලසමාදානෙති** සීලස්ස සම්මදෙව ආදානෙ, ගහණෙ පවත්තනෙති අත්ථො. තං පවත්තිකාලෙන දස්සෙන්තො **''පූරණකාලෙ''**ති ආහ. මාතු හිතො මත්තෙය්‍යො, යස්ස පන ධම්මස්ස වසෙන සො ''මත්තෙය්‍යො''ති වුච්චති, සො **මත්තෙය්‍යතාති** ආහ **''මාතු කාතබ්බවත්තෙ''**ති. එසෙව නයො **''පෙත්තෙය්‍යතාය''**තිආදීසු. **අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසූති** අඤ්ඤමඤ්ඤවිසිට්ඨෙසු අඤ්ඤෙසු, තෙ පන කුසලභාවෙන වුත්තා කුසලාති ආහ **''එවරූපෙසූ''**ති. **අධිකුසලෙසූති** අභිවිසිට්ඨෙසු කුසලෙසු, සා පන අභිවිසිට්ඨතා උපාදායුපාදාය හොති. යං පනෙත්ථ උක්කංසගතං අධිකුසලං, තදුක්කංසනයෙන ඉධාධිප්පෙතන්ති තං දස්සෙතුං **''අත්ථි කුසලා, අත්ථි අධිකුසලා''**තිආදි වුත්තං. නනු පඤ්ඤාපාරමිසඞ්ගහඤාණසම්භාරභූතා කුසලා ධම්මා නිප්පරියායෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිලාභපච්චයා කුසලා නාම, ඉමෙ පන මහාපුරිසලක්ඛණනිබ්බත්තකා පුඤ්ඤසම්භාරභූතා කස්මා තථා වුත්තාති? සබ්බෙසම්පි මහාබොධිසත්තසන්තානගතානං පාරමිධම්මානං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිලාභපච්චයභාවතො. මහාභිනීහාරතො පට්ඨාය හි මහාපුරිසො යං කිඤ්චි පුඤ්ඤං කරොති, සබ්බං තං සම්මාසම්බොධිසමධිගමායෙව පරිණාමෙති. තථා හි සසම්භාරාබ්‍යාසො, දීඝකාලාබ්‍යාසො, නිරන්තරාබ්‍යාසො, සක්කච්චාබ්‍යාසොති චත්තාරො අබ්‍යාසා චතුරධිට්ඨානපරිපූරිතසම්බන්ධා අනුපුබ්බෙන මහාබොධිට්ඨානා සම්පජ්ජන්ති.

සකිම්පීති පි-සද්දෙන අනෙකවාරම්පි කතං විජාතියෙන අන්තරිතං සඞ්ගණ්හාති. **අභිණ්හකරණෙනාති** බහුලීකාරෙන. **උපචිතන්ති** උපරූපරි වඩ්ඪිතං. **පිණ්ඩිකතන්ති** පිණ්ඩසො කතං. **රාසිකතන්ති** රාසිභාවෙන කතං. අනෙකක්ඛත්තුඤ්හි පවත්තියමානං කුසලකම්මං සන්තානෙ තථාලද්ධපරිභාවනං පිණ්ඩිභූතං විය, රාසිභූතං විය ච හොති. විපාකං පති සංහච්චකාරිභාවත්තා **චක්කවාළං අතිසම්බාධං භවග්ගං අතිනීචං,** සචෙ පනෙ තං රූපං සියාති අධිප්පායො. **විපුලත්තාති** මහන්තත්තා. යස්මා පන තං කම්මං මෙත්තාකරුණාසතිසම්පජඤ්ඤාහි පරිග්ගහිතතාය දූරසමුස්සාරිතං පමාණකරණධම්මන්ති පමාණරහිතතාය ''අප්පමාණ''න්ති වත්තබ්බතං අරහති, තස්මා **''අප්පමාණත්තා''**ති වුත්තං.

අධිභවතීති ඵලස්ස උළාරභාවෙන අභිභුය්‍ය තිට්ඨති. අත්ථතො පණීතපණීතානං භොගානං පටිලාභො එවාති ආහ **''අතිරෙකං ලභතී''**ති. **අධිගච්ඡතීති** වින්දති, නිබ්බත්තමානොව තෙන සමන්නාගතො හොතීති අත්ථො. එකදෙසෙන අඵුසිත්වා සබ්බප්පදෙසෙහි ඵුසනතො සබ්බප්පදෙසෙහි ඵුසන්තියො එතෙසං පාදතලානං සන්තීති **''සබ්බාවන්තෙහි පාදතලෙහී''**ති වුත්තං. යථා නික්ඛිපනෙ සබ්බෙ පාදතලප්පදෙසා සංහච්චකාරිනො අනින්නතාය සමභාවතො, එවං උද්ධරණෙපීති වුත්තං **''සමං ඵුසති, සමං උද්ධරතී''**ති. ඉදානි ඉමස්ස මහාපුරිසලක්ඛණස්ස සමධිගමෙන ලද්ධබ්බනිස්සන්දඵලවිභාවනමුඛෙන ආනුභාවං විභාවෙතුං **''සචෙපි හී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **නරකන්ති** ආවාටං. **අන්තො පවිසති** සමභාවාපත්තියා. **''චක්කලක්ඛණෙන පතිට්ඨාතබ්බට්ඨාන''**න්ති ඉදං යං භූමිප්පදෙසං පාදතලං ඵුසති, තත්ථ චක්කලක්ඛණම්පි ඵුසනවසෙන පතිට්ඨාතීති කත්වා වුත්තං. තස්ස පන තථා පතිට්ඨානං සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය එවාති සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය ආනුභාවකිත්තනෙ ''ලක්ඛණන්තරානයනං කිමත්ථිය''න්ති න චින්තෙතබ්බං. **සීලතෙජෙනාති** සීලප්පභාවෙන. **පුඤ්ඤතෙජෙනාති** කුසලප්පභාවෙන. **ධම්මතෙජෙනාති** ඤාණප්පභාවෙන. තීහිපි පදෙහි භගවතො බුද්ධභූතස්ස ධම්මා ගහිතා, **''දසන්නං පාරමීන''**න්ති ඉමිනා බුද්ධකරධම්මා ගහිතා.

202. මහාසමුද්දොව සීමා සබ්බභූමිස්සරභාවතො. **‘‘අඛිලමනිමිත්තමකණ්ටක’’**න්ති තීහිපි පදෙහි ථෙය්‍යාභාවොව වුත්තොති ආහ **‘‘නිච්චොර’’**න්තිආදි . **ඛරසම්ඵස්සට්ඨෙනාති** සට්ටනෙන දුක්ඛසම්ඵස්සභාවෙන **ඛිලා**ති. **උපද්දවපච්චයට්ඨෙනාති** අනත්ථහෙතුතාය **නිමිත්තා**ති. **‘‘අඛිල’’**න්තිආදිනා එකවාරීහි චොරාභාවො වුත්තො, **‘‘නිරබ්බුද’’**න්ති ඉමිනා පන ගණබන්ධවසෙන විචරණචොරාභාවො වුත්තොති දස්සෙතුං **‘‘ගුම්බං ගුම්බං හුත්වා’’**තිආදි වුත්තං. **අවික්ඛම්භනීයොති** න විබන්ධනීයො කෙනචි අප්පටිබාහනීයො ඨානතො අනික්කඩ්ඪනීයො. පටිපක්ඛං අනිට්ඨං අත්ථෙතීති **පච්චත්ථිකො,** එතෙන පාකටභාවෙන විරොධං අකරොන්තො වෙරිපුග්ගලො වුත්තො. පටිවිරුද්ධො අමිත්තො **පච්චාමිත්තො,** එතෙන පාකටභාවෙන විරොධං කරොන්තො වෙරිපුග්ගලො වුත්තො. **වික්ඛම්භෙතුං නාසක්ඛිංසු,** අඤ්ඤදත්ථු සයමෙව විඝාතබ්‍යසනං පාපුණිංසු චෙව සාවකත්තඤ්ච පවෙදෙසුං.

‘‘කම්ම’’න්තිආදීසු **කම්මං නාම** බුද්ධභාවං උද්දිස්ස කතූපචිතො ලක්ඛණසංවත්තනියො පුඤ්ඤසම්භාරො. තෙනාහ **‘‘සතසහස්සකප්පාධිකානී’’**තිආදි. **කම්මසරික්ඛකං නාම** තස්සෙව පුඤ්ඤසම්භාරස්ස කරණකාලෙ කෙනචි අකම්පනීයස්ස දළ්හාවත්ථිතභාවස්ස අනුච්ඡවිකො සුප්පතිට්ඨිතපාදතාසඞ්ඛාතස්ස ලක්ඛණස්ස පරෙහි අවික්ඛම්භනීයතාය ඤාපකනිමිත්තභාවො, ස්වායං නිමිත්තභාවො තස්සෙව ලක්ඛණස්සාති අට්ඨකථායං **‘‘කම්මසරික්ඛකං නාම…පෙ…. මහාපුරිසලක්ඛණ’’**න්ති වුත්තං. ඨානගමනෙසු පාදානං දළ්හාවත්ථිතභාවො **ලක්ඛණං නාම.** පාදානං භූමියං සමං නික්ඛිපනං, පාදතලානං සබ්බභාගෙහි ඵුසනං, සමමෙව උද්ධරණං, තස්මා සුට්ඨු සමං සබ්බභාගෙහි පතිට්ඨිතා පාදා එතස්සාති **සුප්පතිට්ඨිතපාදො,** තස්ස භාවො **සුප්පතිට්ඨිතපාදතා**ති වුච්චති ලක්ඛණං. සුට්ඨු සමං භූමියා ඵුසනෙනෙව හි නෙසං තත්ථ දළ්හාවත්ථිතභාවො සිද්ධො, යං ‘‘කම්මසරික්ඛක’’න්ති වුත්තං. **ලක්ඛණානිසංසොති** ලක්ඛණපටිලාභස්ස උදයො, ලක්ඛණසංවත්තනියස්ස කම්මස්ස ආනිසංසඵලන්ති අත්ථො. නිස්සන්දඵලං පන හෙට්ඨා භාවිතමෙව.

203. **කම්මාදිභෙදෙති** කම්මකම්මසරික්ඛකලක්ඛණ ලක්ඛණානිසංසවිසඤ්ඤිතෙ විභාගෙ. **ගාථාබන්ධං සන්ධාය වුත්තං,** අත්ථො පන අපුබ්බං නත්ථීති අධිප්පායො. **පොරාණකත්ථෙරාති** අට්ඨකථාචරියා. **වණ්ණනාගාථාති** ථොමනාගාථා වුත්තමෙවත්ථං ගහෙත්වා ථොමනාවසෙන පවත්තත්තා. **අපරභාගෙ ථෙරා** නාම පාළිං, අට්ඨකථඤ්ච පොත්ථකාරොපනවසෙන සමාගතා මහාථෙරා, යෙ සාට්ඨකථං පිටකත්තයං පොත්ථකාරුළ්හං කත්වා සද්ධම්මං අද්ධනියචිරට්ඨිතිකං අකංසු. **එකපදිකොති ‘‘දළ්හසමාදානො අහොසී’’**තිආදිපාඨෙ එකෙකපදගාහී. **අත්ථුද්ධාරොති** තදත්ථස්ස සුඛග්ගහණත්ථං ගාථාබන්ධවසෙන උද්ධරණතො අත්ථුද්ධාරභූතො, තයිදං පාළියං ආගතපදානි ගහෙත්වා ගාථාබන්ධවසෙන තදත්ථවිචාරණභාවදස්සනං, න පන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන ඨපිතභාවපටික්ඛිපනන්ති දට්ඨබ්බං.

කුසලධම්මානං වචීසච්චස්ස බහුකාරතං, තප්පටිපක්ඛස්ස ච මුසාවාදස්ස මහාසාවජ්ජතං දස්සෙතුං අනන්තරමෙව කුසලකම්මපථධම්මෙ වදන්තොපි තතො වචීසච්චං නීහරිත්වා කථෙති **සච්චෙති** වා සන්නිධානෙව ‘‘ධම්මෙ’’ති වුච්චමානා කුසලකම්මපථධම්මා එව යුත්තාති වුත්තං **‘‘ධම්මෙති දසකුසලකම්මපථධම්මෙ’’**ති. ගොබලීබද්දඤායෙන වා එත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉන්ද්‍රියදමනෙති** ඉන්ද්‍රියසංවරෙ. කුසලකම්මපථග්ගහණෙනෙස්ස වාරිත්තසීලමෙව ගහිතන්ති ඉතරම්පි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං සංයමස්සෙව ගහණං කතන්ති **‘‘සංයමෙති සීලසංයමෙ’’**ති වුත්තං. **සුචි** වුච්චති පුග්ගලො යස්ස ධම්මස්ස වසෙන, තං **සොචෙය්‍යං,** කායසුචරිතාදි. එතස්සෙව හි විභාගස්ස දස්සනත්ථං වුත්තම්පි චෙතං පුන වුත්තං, මනොසොචෙය්‍යග්ගහණෙන වා ඣානාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මානම්පි සඞ්ගණ්හනත්ථං **සොචෙය්‍යග්ගහණං. ආලයභූතන්ති** සමථවිපස්සනානං අධිට්ඨානභූතං. **උපොසථකම්මන්ති** උපොසථදිවසෙ සමාදියිත්වා සමාචරිතබ්බං පුඤ්ඤකම්මං **උපොසථො** සහචරණඤායෙන. **‘‘අවිහිංසායාති** සත්තානං අවිහෙඨනාය’’ති වදන්ති, තං පන සීලග්ගහණෙනෙව ගහිතං. තස්මා **අවිහිංසායාති** කරුණායාති අත්ථො. **අවිහිංසාග්ගහණෙනෙව** චෙත්ථ අප්පමඤ්ඤාසාමඤ්ඤෙන චත්තාරොපි බ්‍රහ්මවිහාරා උපචාරාවත්ථා ගහිතා ලක්ඛණහාරනයෙන. **සකලන්ති** අනවසෙසං පරිපුණ්ණං. එවමෙත්ථ කාමාවචරත්තභාවපරියාපන්නත්තා ලක්ඛණස්ස තංසංවත්තනිකකාමාවචරකුසලධම්මා එව පාරමිතාසඞ්ගහපුඤ්ඤසම්භාරභූතකායසුචරිතාදීහි ද්වාදසධා විභත්තා එව. ගාථායං ‘‘සච්චෙ’’තිආදිනා දසධා සඞ්ගය්හ දස්සිතා. එස නයො සෙසලක්ඛණෙපි.

අංනුභීති ගාථාසුඛත්ථං අකාරං සානුනාසිකං කත්වා වුත්තං. බ්‍යඤ්ජනානි ලක්ඛණානි ආචික්ඛන්තීති **වෙයඤ්ජනිකා. වික්ඛම්භෙතබ්බන්ති** පටිබාහිතබ්බං **තස්සාති** මහාපුරිසස්ස, **තස්ස** වා මහාපුරිසලක්ඛණස්ස. ලක්ඛණසීසෙන චෙත්ථ තංසංවත්තනිකපුඤ්ඤසම්භාරො වුච්චති.

පාදතලචක්කලක්ඛණවණ්ණනා

204. **භයං** නාම භීති, තං පන උබ්බිජ්ජනාකාරෙන, උත්තසනාකාරෙන ච පවත්තියා දුවිධන්ති ආහ **‘‘උබ්බෙගභයඤ්චෙව උත්තාසභයඤ්චා’’**ති. තදුභයම්පි භයං විභාගෙන දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ’’**තිආදි වුත්තං. **අපනුදිතාති** යථා චොරාදයො විලුප්පනබන්ධනාදීනි පරස්ස න කරොන්ති, කතඤ්ච පච්චාහරණාදිනා පටිපාකතිකං හොති, එවං යථා ච චණ්ඩහත්ථිආදයො දූරතො පරිවජ්ජිතා හොන්ති, අපරිවජ්ජිතෙ තස්ස යථා ඨානෙ ඨිතෙහි අභිභවො න හොති, එවං අපනුදිතා. **අතිවාහෙතීති** අතික්කාමෙති. **තං ඨානන්ති** තං සාසඞ්කට්ඨානං. **අසක්කොන්තානන්ති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං, අසක්කොන්තෙති අත්ථො. **අසක්කොන්තානන්ති** වා අනාදරෙ සාමිවචනං. සහ පරිවාරෙනාති **සපරිවාරං.**

තත්ථ කිඤ්චි දෙය්‍යධම්මං දෙන්තො යදා තස්ස පරිවාරභාවෙන අඤ්ඤම්පි දෙය්‍යධම්මං දෙති, එවං තස්ස තං දානමයං පුඤ්ඤං සපරිවාරං නාම හොති.

තමත්ථං විත්ථාරෙන දස්සෙතුං **"තත්ථ අන්න"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ යථා දෙය්‍යධම්මං තස්ස අන්නදානස්ස පරිවාරො, එවං තස්ස සක්කච්චකරණං පීති දස්සෙන්තො **"අථ බො"**තිආදිමාහ. යාගුභත්තං දත්වාව අදාසීති යොජනා. එස නයො ඉතො පරතොපි. **සුත්තං වට්ටෙතීති** චීවරස්ස සිබ්බනසුත්තකං දුවට්ටතිවට්ටාදිවසෙන වට්ටිතං අකාසි. **රජනන්ති** අල්ලිආදිරජනවත්ථුං. **පණ්ඩුපලාසන්ති** රජනූපගමෙව පණ්ඩුවණ්ණං පලාසං.

හෙට්ඨිමානීති අන්නාදීනි **චත්තාරි. නිසදග්ගහණෙනෙව** නිසදපොතොපි ගහිතො. **චීනපිට්ඨං** සින්ධුරකචුණ්ණං. **කොජවන්ති** උද්දලොමිඑකන්තලොමිආදිකොජවත්ථරණං. **සුවිභත්තඅන්තරානීති** සුට්ඨු විභත්තඅන්තරානි, එතෙන චක්කාවයවට්ඨානානං සුපරිච්ඡින්නතං දස්සෙති.

ලද්ධාභිසෙකා ඛත්තියා අත්තනො විජිතෙ විසවිතාය බ්‍රාහ්මණාදිකෙ චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි රඤ්ජෙතුං සක්කොන්ති, න ඉතරාති ආහ **"රාජානොති අභිසිත්තා"**ති. රාජතො යථාලද්ධගාමනිගමාදිං ඉස්සරවතාය භුඤ්ජන්තීති **භොජකා,** තාදිසො භොගො එතෙසං අත්ථි , තත්ථ වා නියුත්තාති **භොගිකා,** තෙ එව **"භොගියා"**ති වුත්තා. **සපරිවාරං දානන්ති** වුත්තනයෙන සපරිවාරදානං. **ජානාතූති** ''සදෙවකො ලොකො ජානාතූ''ති ඉමිනා විය අධිප්පායෙන **නිබ්බත්තං චක්කලක්ඛණන්ති** ලක්ඛණස්සෙව කම්මසරික්ඛතා දස්සිතා. එවං සති තිකමෙව සියා, න චතුක්කං, තස්මා චක්කලක්ඛණස්ස මහාපරිවාරතාය ඤාපකනිමිත්තභාවො කම්මසරික්ඛකං නාම. තෙනෙවාහ ''සපරිවාරං...පෙ.... ජානාතූති නිබ්බත්ත''න්ති. ''දීඝායුකතාය තං නිමිත්ත''න්ති (දී. නි. 3.207) ච වක්ඛති, තථා ''තං ලක්ඛණං භවති තදත්ථජොතක''න්ති (දී. නි. 3.221) ච. නිස්සන්දඵලං පන පටිපක්ඛාභිභවො දට්ඨබ්බො. තෙනෙවාහ ගාථායං ''සත්තුමද්දනො''ති.

205. **එතන්ති** එතං ගාථාබන්ධභූතං වචනං, තං පනත්ථතො ගාථා එවාති ආහ **"ඉමා තදත්ථපරිදීපනා ගාථා වුච්චන්තී"**ති.

පුරත්ථාති වා ''පුරෙ''ති වුත්තතොපි පුබ්බෙ. යස්මා මහාපුරිසො න අතීතාය එකජාතියං, නාපි කතිපයජාතීසු, අථ ඛො පුරිමපුරිමතරාසු තථාව පටිපන්නො, තස්මා තත්ථ පටිපත්තිං දස්සෙතුං ''පුරෙ පුරත්ථා''ති වුත්තං. ඉමිස්සාපි ජාතියං අතීතකාලවසෙන ''පුරෙපුරත්ථා''ති වත්තුං ලබ්භාති තතො විසෙසනත්ථං ''පුරිමාසු ජාතීසූ''ති වුත්තන්ති ආහ **"ඉමිස්සා"**තිආදි. කෙචි ''ඉමිස්සා ජාතියා පුබ්බෙ තුසිතදෙවලොකෙ කතකම්මපටික්ඛෙපවචන''න්ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං තත්ථ තාදිසස්ස කතකම්මස්ස අභාවතො. **අපනුදනොති** අපනෙතා. **අධිමුත්තොති** යුත්තපයුත්තො.

පුඤ්ඤකම්මෙනාති දානාදිපුඤ්ඤකම්මෙන. **එවං සන්තෙති** සතමත්තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන එකෙකං ලක්ඛණං නිබ්බත්තෙය්‍ය, එවං සති. **න රොචයිංසූති** කෙවලං සතමත්තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන ලක්ඛණනිබ්බත්තිං න රොචයිංසු අට්ඨකථාචරියා. කථං පන රොචයිංසූති ආහ **"අනන්තෙසු පනා"**තිආදි. **එකෙකං කම්මන්ති** එකෙකං දානාදිපුබ්බකම්මං. **එකෙකං සතගුණං කත්වාති** අනන්තාසු ලොකධාතූසු යත්තකා සත්තා, තෙහි සබ්බෙහි පච්චෙකං සතක්ඛත්තුං කතානි දානාදිපුඤ්ඤකම්මානි යත්තකානි, තතො එකෙකං පුඤ්ඤකම්මං මහාසත්තෙන සතගුණං කතං ''සත''න්ති අධිප්පෙතං, තස්මා ඉධ **සත**-සද්දො බහුභාවපරියායො, න සඞ්ඛ්‍යාවචනොති දස්සෙති ''සතග්ඝි සතං දෙවමනුස්සා''තිආදීසු විය. තෙනාහ **"තස්මා සතපුඤ්ඤලක්ඛණොති ඉමමත්ථං රොචයිංසූ"**ති.

ආයතපණ්හිතාදිතිලක්ඛණවණ්ණනා

206. **සරසචුති** නාම ජාතස්ස සත්තස්ස යාවජීවං ජීවිත්වා පකතියා මරණං. ආකඩ්ඪජියස්ස ධනුදණ්ඩස්ස විය පාදානං අන්තොමුඛං කුටිලතාය **අන්තොවඞ්කපාදතා.** බහිමුඛං කුටිලතාය **බහිවඞ්කපාදතා.** පාදතලස්ස මජ්ඣෙ ඌනතාය **උක්කුටිකපාදතා.** අග්ගපාදෙන බ්‍යඤ්ජනකා **අග්ගකොණ්ඩා.** පණ්හිප්පදෙසෙන බ්‍යඤ්ජනකා **පණ්හිකොණ්ඩා. උන්නතකායෙනාති** අනොනතභාවෙන සමුස්සිතසරීරෙන . **මුට්ඨීකතහත්ථාති** ආවුධාදීනං ගහණත්ථං කතමුට්ඨිහත්ථා. **එණහත්ථකාති** අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසට්ඨඞ්ගුලිහත්ථා. **ඉදමෙත්ථ කම්මසරික්ඛකන්ති** ඉදං ඉමෙසං තිණ්ණම්පි ලක්ඛණානං තථාගතස්ස දීඝායුකතාය ඤාපකනිමිත්තභාවො එත්ථ ආයතපණ්හිතා, දීඝඞ්ගුලිතා බ්‍රහ්මුජුගත්තතාති එතස්මිං ලක්ඛණත්තයෙ කම්මසරික්ඛකත්තං. නිස්සන්දඵලං පන අනන්තරායතාදි දට්ඨබ්බං.

207. භායිතබ්බවත්ථුනිමිත්තං උප්පජ්ජමානම්පි භයං අත්තසිනෙහහෙතුකං පහීනසිනෙහස්ස තදභාවතොති ආහ **"යථා මය්හං මරණතො භයං මම ජීවිතං පිය"**න්ති. **සුචිණ්ණෙනාති** සුට්ඨු කතූපචිතෙන සුචරිතකම්මුනා.

චවිත්වාති සග්ගතො චවිත්වා. **"සුජාතගත්තො සුභුජො"**ති ආදයො සරීරාවයවගුණා ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි අවිනාභාවිනොති දස්සෙතුං වුත්තා. **චිරයපනායාති** අත්තභාවස්ස චිරකාලං පවත්තනාය. තෙනාහ **"දීඝායුකභාවායා"**ති.

තතොති චක්කවත්තී හුත්වා යාපනතො. **වසිප්පත්තොති** ඣානාදීසු වසීභාවඤ්චෙව චෙතොවසිභාවඤ්ච පත්තො **හුත්වා,** කථං ඉද්ධිභාවනාය ඉද්ධිපාදභාවනායාති අත්ථො. යාපෙති චිරතරන්ති යොජනා.

සත්තුස්සදතාලක්ඛණවණ්ණනා

208. රසො ජාතො එතෙසන්ති **රසිතානි,** මහාරසානි. තෙනාහ **"රසසම්පන්නාන"**න්ති. **පිට්ඨඛජ්ජකාදීනීති** පූපසක්ඛලිමොදකාදීනි. **ආදි-**සද්දෙන පන කදලිඵලාදිං සඞ්ගණ්හාති. පිට්ඨං පක්ඛිපිත්වා පචිතබ්බපායසං **පිට්ඨපායසං. ආදි-**සද්දෙන තථාරූපභොජ්ජයාගුආදිං සඞ්ගණ්හාති.

ඉධ කම්මසරික්ඛකං නාම සත්තුස්සදතාලක්ඛණස්ස පණීතලාභිතාය ඤාපකනිමිත්තභාවො. ඉමිනා නයෙන තත්ථ තත්ථ ලක්ඛණෙ කම්මසරික්ඛකං නිද්ධාරෙත්වා යොජෙතබ්බං.

209. **උත්තමො අග්ගරසදායකොති** සබ්බසත්තානං උත්තමො ලොකනාථො අග්ගානං පණීතානං රසානං දායකො. **උත්තමානං අග්ගරසානන්ති** පණීතෙසුපි පණීතරසානං. **ඛජ්ජභොජ්ජාදිජොතකන්ති** ඛජ්ජභොජ්ජාදිලාභජොතකං. ලාභසංවත්තනිකස්ස කම්මස්ස ඵලං **"ලාභසංවත්තනික"**න්ති කාරණූපචාරෙන වදති. **තදත්ථජොතකන්ති** වා තස්ස පණීතභොජනදායකත්තසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස ජොතකං. **තදාධිගච්ඡතීති** එත්ථ ආ-කාරො නිපාතමත්තන්ති ආහ **"තං අධිගච්ඡතී"**ති. **ලාභිරුත්තමන්ති** ර-කාරො පදසන්ධිකරො.

කරවරණාදිලක්ඛණවණ්ණනා

210. **පබ්බජිතපරික්ඛාරං** පත්තචීවරාදිං **ගිහිපරික්ඛාරං** වත්ථාවුධයානසයනාදිං.

සබ්බන්ති සබ්බං උපකාරං. **මක්ඛෙත්වා නාසෙති** මක්ඛිභාවෙ ඨත්වා. **තෙලෙන විය මක්ඛෙතීති** සතධොතතෙලෙන මක්ඛෙති විය. **අත්ථසංවඩ්ඪනකථායාති** හිතාවහකථාය. **කථා**ගහණඤ්චෙත්ථ නිදස්සනමත්තං. පරෙසං හිතාවහො කායපයොගොපි **අත්ථචරියා.** අට්ඨකථායං පන වචීපයොගවසෙනෙව අත්ථචරියා වුත්තා.

සමානත්තතායාති සදිසභාවෙ සමානට්ඨානෙ ඨපනෙන, තං පනස්ස සමානට්ඨානෙ ඨපනං අත්තසදිසතාකරණං, සුඛෙන එකසම්භොගතා, අත්තනො සුඛුප්පත්තියං; තස්ස ච දුක්ඛුප්පත්තියං තෙන අත්තනො එකසම්භොගතාති ආහ **"සමානසුඛදුක්ඛභාවෙනා"**ති. සා ච සමානසුඛදුක්ඛතා එකතො නිසජ්ජාදිනා පාකටා හොතීති තං දස්සෙන්තො **"එකාසනෙ"**තිආදිමාහ. **න හි සක්කා එකපරිභොගො කාතුං** ජාතියා හීනත්තා. **තථා අකරියමානෙ ච සො කුජ්ඣති** භොගෙන අධිකත්තා, තස්මා **දුස්සඞ්ගහො. න හි සො එකපරිභොගං ඉච්ඡති** ජාතියා හීනභාවතො. **න අකරියමානෙ ච කුජ්ඣති** භොගෙන හීනභාවතො. **උභොහීති** ජාතිභොගෙහි. **සදිසොපි සුසඞ්ගහො** එකසදිසභාවෙනෙව ඉතරෙන සහ එකපරිභොගස්ස පච්චාසීසාය, අකරණෙ ච තස්ස කුජ්ඣනස්සාභාවතො. **අදීයමානෙපි** කිස්මිඤ්චි ආමිසෙ **අකරියමානෙපි** සඞ්ගහෙ. **න පාපකෙන චිත්තෙන පස්සති** පෙසලභාවතො. තතො එව **පරිභොගොපි…පෙ…. හොති. එවරූපන්ති** ගිහී චෙ, උභොහි සදිසං; පබ්බජිතො චෙ, සීලවන්තන්ති අධිප්පායො.

සුසඞ්ගහිතාව හොන්තීති සුට්ඨු සඞ්ගහිතා එව හොන්ති දළ්හභත්තිභාවතො. තෙනාහ **"න භිජ්ජන්තී"**ති.

දානාදිසඞ්ගහකම්මන්ති දානාදිභෙදං පරසඞ්ගණ්හනවසෙන පවත්තං කුසලකම්මං.

211. අනවඤ්ඤාතෙන අපරිභූතෙන සම්භාවිතෙන. **පමොදො** වුච්චති හාසො, **න අප්පමොදෙනාති** එත්ථ පටිසෙධද්වයෙන සො එව වුත්තො. සො ච ඔදග්‍යසභාවත්තා න දීනො ධම්මූපසඤ්හිතත්තා න ගබ්භයුත්තොති ආහ **"න දීනෙන න ගබ්භිතෙනාති අත්ථො"**ති. සත්තානං අගණ්හනගුණෙනාති යොජනා.

අතිරුචිරන්ති අතිවිය රුචිරකතං, තං පන පස්සන්තානං පසාදාවහන්ති ආහ **"සුපාසාදික"**න්ති. **සුට්ඨු ඡෙකන්ති** අතිවිය සුන්දරං. **විධාතබ්බොති** විධාතුං සන්දිසිතුං සක්කුණෙය්‍යො. පියං වදතීති **පියවදූ** යථා "සබ්බවිදූ"ති. සුඛමෙව සුඛතා, තං **සුඛතං. ධම්මඤ්ච අනුධම්මඤ්චාති** ලොකුත්තරධම්මඤ්චෙව තස්ස අනුරූපපුබ්බභාගධම්මඤ්ච.

උස්සඞ්ඛපාදාදිලක්ඛණවණ්ණනා

212. **"අත්ථූපසංහිත"**න්ති ඉමිනා වට්ටනිස්සිතා ධම්මකථා වුත්තාති ආහ **"ඉධලොකපරලොකත්ථනිස්සිත"**න්ති. **"ධම්මූපසංහිත"**න්ති ඉමිනා විවට්ටනිස්සිතා, තස්මා දසකුසලකම්මපථා විවට්ටසන්නිස්සයා වෙදිතබ්බා. **නිදංසෙසීති** සන්දස්සෙසි තෙ ධම්මෙ පච්චක්ඛෙ කත්වා පකාසෙසි. **නිදංසනකථන්ති** පාකටකරණකථං. ජෙට්ඨට්ඨෙන **අග්ගො,** පාසංසට්ඨෙන **සෙට්ඨො,** පමුඛට්ඨෙන **පාමොක්ඛො,** පධානට්ඨෙන **උත්තමො,** හිතසුඛත්ථිකෙහි පකාරතො

වරණීයතො රජනීයතො **පවරොති** එවං අත්ථවිසෙසවාචීනම්පි ‘‘අග්ගො’’තිආදීනං පදානං භාවත්ථස්ස භෙදාභාවතො **‘‘සබ්බානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානී’’**ති ආහ.

උද්ධඞ්ගමනීයාති සුණන්තානං උපරූපරි විසෙසං ගමෙන්තීති උද්ධඞ්ගමනීයා. සඞ්ඛාය අධො පිට්ඨිපාදසමීපෙ එව පතිට්ඨිතත්තා අධොසඞ්ඛා පාදා එතස්සාති **අධොසඞ්ඛපාදො. සඞ්ඛා**ති ච ගොප්ඵකානමිදං නාමං.

213. ධම්මදානයඤ්ඤන්ති ධම්මදානසඞ්ඛාතං යඤ්ඤං.

සුට්ඨු සණ්ඨිතාති සම්මදෙව සණ්ඨිතා. පිට්ඨිපාදස්ස උපරි පකතිඅඞ්ගුලෙන චතුරඞ්ගුලෙ ජඞ්ඝාපදෙසෙ **නිගූළ්හා** අපඤ්ඤායමානරූපා හුත්වා ඨිතාති අත්ථො.

එණිජඞ්ඝලක්ඛණවණ්ණනා

214. **සිප්පන්ති** සික්ඛිතබ්බට්ඨෙන ‘‘සිප්ප’’න්ති ලද්ධනාමං සත්තානං ජීවිකාහෙතුභූතං ආජීවවිධිං. ජීවිකත්ථං, සත්තානං උපකාරත්ථඤ්ච වෙදිතබ්බට්ඨෙන **විජ්ජා,** මන්තසත්ථාදි. චරන්ති තෙන සුගතිං, සුඛඤ්ච ගච්ඡන්තීති **චරණං.** කම්මස්සකතාඤාණං උත්තරපදලොපෙන **‘‘කම්ම’’**න්ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘කම්මන්ති කම්මස්සකතාජානනපඤ්ඤා’’**ති. **තානි චෙවා**ති පුබ්බෙ වුත්තහත්ථිආදීනි චෙව. **සත්ත රතනානී**ති මුත්තාදීනි සත්ත රතනානි. ච-සද්දෙන රඤ්ඤො උපභොගභූතානං වත්ථසෙය්‍යාදීනං සඞ්ගහො. **රඤ්ඤො අනුච්ඡවිකානී**ති රඤ්ඤො පරිභුඤ්ජනයොග්‍යානි. **සබ්බෙසන්ති** ‘‘රාජාරහානී’’තිආදිනා වුත්තානං සබ්බෙසංයෙව එකජ්ඣං **ගහණං.** බුද්ධානං පරිසා නාම ඔධිසො අනොධිසො ච සමිතපාපා, තදත්ථාය පටිපන්නා ච හොතීති වුත්තං **‘‘සමණානං කොට්ඨාසභූතා චතස්සො පරිසා’’**ති.

සිප්පාදිවාචනන්ති සිප්පානං සික්ඛාපනං. පාළියම්පි හි ‘‘වාචෙතා’’ති වාචනසීසෙන සික්ඛාපනං දස්සිතං. **උක්කුටිකාසනන්ති** තංතංවෙය්‍යාවච්චකරණෙන උක්කුටිකස්ස නිසජ්ජා. පයොජනවසෙන ගෙහතො ගෙහං ගාමතො ගාමං ජඞ්ඝායො කිලමෙත්වා පෙසනං **ජඞ්ඝපෙසනිකා. ලිඛිත්වා පාතිතං විය හොති** අපරිපුණ්ණභාවතො. **අනුපුබ්බඋග්ගතවට්ටිතන්ති** ගොප්ඵකට්ඨානතො පට්ඨාය යාව ජාණුප්පදෙසා මංසූපචයස්ස අනුක්කමෙන සමන්තතො වඩ්ඪිතත්තා අනුපුබ්බෙන උග්ගතං හුත්වා සුවට්ටිතං. **එණිජඞ්ඝලක්ඛණන්ති** සණ්ඨානමත්තෙන එණිමිගජඞ්ඝාසදිසජඞ්ඝලක්ඛණං.

215. **‘‘යතුපසාතායා’’**ති එත්ථ ත-කාරො පදසන්ධිකරො, අනුනාසිකලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ **‘‘ය’’**න්තිආදි. ‘‘උද්ධග්ගලොමා **සුඛුමත්තචොත්ථතා’’**ති වුත්තත්තා චොදකෙන ‘‘කිං පන අඤ්ඤෙන කම්මෙන අඤ්ඤං ලක්ඛණං නිබ්බත්තතී’’ති චොදිතො, ආචරියො ‘‘න නිබ්බත්තතී’’ති වත්වා ‘‘යදි එවං ඉධ කස්මා ලක්ඛණන්තරං කථිත’’න්ති අන්තොලීනමෙව චොදනං පරිහරන්තො **‘‘යං පන නිබ්බත්තතීති…පෙ…. ඉධ වුත්ත’’**න්ති ආහ. තත්ථ **යං පන නිබ්බත්තතී**ති යං ලක්ඛණං වුච්චමානලක්ඛණනිබ්බත්තකෙන කම්මුනා නිබ්බත්තති. **තං අනුබ්‍යඤ්ජනං හොතී**ති තං ලක්ඛණං වුච්චමානස්ස ලක්ඛණස්ස අනුකූලලක්ඛණං නාම හොති. **තස්මා** තෙන කාරණෙන **ඉධ** එණිජඞ්ඝලක්ඛණකථනෙ ‘‘උද්ධග්ගලොමා සුඛුමත්තචොත්ථතා’’ති ලක්ඛණන්තරං **වුත්තං.**

සුඛුමච්ඡවිලක්ඛණවණ්ණනා

216. **සමිතපාපට්ඨෙන සමණං,** න පබ්බජ්ජාමත්තෙන. **බාහිතපාපට්ඨෙන බ්‍රාහ්මණං,** න ජාතිමත්තෙන.

මහන්තානං අත්ථානං පරිග්ගණ්හනතො මහතී පඤ්ඤා එතස්සාති **මහාපඤ්ඤො.** සෙසපදෙසුපි එසෙව නයොති ආහ **‘‘මහාපඤ්ඤාදීහි සමන්නාගතොති අත්ථො’’**ති. **නානත්තන්ති** යාහි මහාපඤ්ඤාදීහි සමන්නාගතත්තා භගවා ‘‘මහාපඤ්ඤො’’තිආදිනා කිත්තීයති, තාසං මහාපඤ්ඤාදීනං ඉදං නානත්තං අයං වෙමත්තතා.

යස්ස කස්සචි විසෙසතො අරූපධම්මස්ස මහත්තං නාම කිච්චසිද්ධියා වෙදිතබ්බන්ති තදස්සා කිච්චසිද්ධියා දස්සෙන්තො **‘‘මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ හෙතුමහන්තතාය, පච්චයමහන්තතාය, නිස්සයමහන්තතාය, පභෙදමහන්තතාය, කිච්චමහන්තතාය, ඵලමහන්තතාය, ආනිසංසමහන්තතාය ච සීලක්ඛන්ධස්ස මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො. තත්ථ **හෙතු** අලොභාදයො. **පච්චයො** හිරොත්තප්පසද්ධාසතිවීරියාදයො. **නිස්සයො** සාවකබොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධිනියතතා, තංසමඞ්ගිනො ච පුරිසවිසෙසා. **පභෙදො** චාරිත්තවාරිත්තාදිවිභාගො. **කිච්චං** තදඞ්ගාදිවසෙන පටිපක්ඛවිධමනං. **ආනිසංසො** පියමනාපතාදි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගෙ,** (විසුද්ධි. 1.6) **ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තාදීසු** (ම. නි. 1.65) ච ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමිනා නයෙන **සමාධික්ඛන්ධාදීනම්පි** මහන්තතා යථාරහං විත්ථාරෙත්වා වෙදිතබ්බා. **ඨානාඨානානං** පන මහාවිසයතාය, සා **බහුධාතුකසුත්තෙ** ආගතනයෙන වෙදිතබ්බා. **විහාරසමාපත්තියො** සමාධික්ඛන්ධනිද්ධාරණනයෙන වෙදිතබ්බා. **අරියසච්චානං** සකලසාසනසඞ්ගහතො, සො සච්චවිභඞ්ග- (විභ. 189) තංසංවණ්ණනාසු (විභ. අට්ඨ. 189) ආගතනයෙන, **සතිපට්ඨානා** දීනං සතිපට්ඨානවිභඞ්ගාදීසු, (විභ. 355)

තංසංවණ්ණනාසු (විභ. අට්ඨ. 355) ච ආගතනයෙන, **සාමඤ්ඤඵලානං** මහතො හිතස්ස, මහතො සුඛස්ස, මහතො අත්ථස්ස, මහතො යොගක්ඛෙමස්ස නිබ්බත්තිභාවතො, සන්තපණීතනිපුණඅතක්කාවචරපණ්ඩිතවෙදනීයභාවතො ච; **අභිඤ්ඤානං** මහාසම්භාරතො, මහාවිසයතො, මහාකිච්චතො, මහානුභාවතො, මහානිබ්බත්තිතො ච, **නිබ්බානස්ස** මදනිම්මදනාදිමහත්තසිද්ධිතො මහන්තතා වෙදිතබ්බා.

පුථුපඤ්ඤාති එත්ථාපි වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො – **නානාඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතී**ති ''අයං රූපක්ඛන්ධො නාම…පෙ…. අයං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නාමා''ති එවං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. තෙසුපි ''එකවිධෙන රූපක්ඛන්ධො, එකාදසවිධෙන රූපක්ඛන්ධො. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො, බහුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො. එකවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධො. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, බහුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො''ති එවං එකෙකස්ස ඛන්ධස්ස අතීතාදිභෙදවසෙනාපි නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. තථා ''ඉදං චක්ඛායතනං නාම…පෙ…ඉදං ධම්මායතනං නාම. තත්ථ දසායතනා කාමාවචරා, ද්වෙ චතුභූමකා''ති එවං ආයතනානං නානත්තං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. **නානාධාතූසූ**ති ''අයං චක්ඛුධාතු නාම…පෙ…. අයං මනොවිඤ්ඤාණධාතු නාම. තත්ථ සොළස ධාතුයො කාමාවචරා, ද්වෙ ධාතුයො චතුභූමිකා''ති එවං නානාධාතූසු ඤාණං පවත්තති, තයිදං උපාදින්නකධාතුවසෙන වුත්තං. පච්චෙකබුද්ධානම්පි හි ද්වින්නඤ්ච අග්ගසාවකානං උපාදින්නකධාතූසු එවං නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති, තඤ්ච ඛො එකදෙසතොව, න නිප්පදෙසතො. අනුපාදින්නකධාතූනං පන ලක්ඛණාදිමත්තමෙව ජානන්ති, න නානාකරණං. සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානමෙව පන ''ඉමාය නාමධාතුයා උස්සන්නත්තා ඉමස්ස රුක්ඛස්ස ඛන්ධො සෙතො, ඉමස්ස කාළො, ඉමස්ස මට්ඨො, ඉමස්ස බහලත්තචො , ඉමස්ස තනුතචො. ඉමස්ස පත්තං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන එවරූපං. ඉමස්ස පුප්ඵං නීලං, ඉමස්ස පීතකං, ලොහිතකං, ඔදාතං, සුගන්ධං, දුග්ගන්ධං. ඵලං ඛුද්දකං, මහන්තං, දීඝං, වට්ටං, සුසණ්ඨානං, දුස්සණ්ඨානං, මට්ඨං, ඵරුසං, සුගන්ධං, දුග්ගන්ධං, මධුරං, තිත්තකං, අම්බිලං, කටුකං, කසාවං. කණ්ටකො තිඛිණො, අතිඛිණො, උජුකො, කුටිලො, කණ්හො, නීලො, ඔදාතො හොතී''ති ධාතුනානත්තං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති.

නානාපටිච්චසමුප්පාදෙසූති අජ්ඣත්තබහිද්ධාභෙදතො ච නානාපභෙදෙසු පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගෙසු. අවිජ්ජාදිඅඞ්ගානි හි පච්චෙකං පටිච්චසමුප්පාදසඤ්ඤිතානි. තෙනාහ **සඞ්ඛාරපිටකෙ** ''ද්වාදස පච්චයා ද්වාදස පටිච්චසමුප්පාදා''ති. **නානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසූ**ති නානාසභාවෙසු නිච්චසාරාදිවිරහිතෙසු සුඤ්ඤතභාවෙසු තතො එව ඉත්ථිපුරිසඅත්තත්තනියාදිවසෙන අනුපලබ්භනසභාවෙසු පකාරෙසු. **ම**-කාරො හෙත්ථ පදසන්ධිකරො. **නානාඅත්ථෙසූ**ති අත්ථපටිසම්භිදාය විසයභූතෙසු පච්චයුප්පන්නාදිවසෙන නානාවිධෙසු අත්ථෙසු. **ධම්මෙසූ**ති ධම්මපටිසම්භිදාය විසයභූතෙසු පච්චයාදිවසෙන නානාවිධෙසු ධම්මෙසු. **නිරුත්තීසූ**ති තෙසංයෙව අත්ථධම්මානං නිද්ධාරණවචනසඞ්ඛාතෙසු නානානිරුත්තීසු. **පටිභානෙසූ**ති අත්ථපටිසම්භිදාදීසු විසයභූතෙසු ''ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී''ති (විභ. 726, 729, 731, 732, 734, 736, 739) තථා තථා පටිභානතො උපතිට්ඨනතො ''පටිභානානී''ති ලද්ධනාමෙසු නානාඤාණෙසු. **''පුථුනානාසීලක්ඛන්ධෙසූ''**තිආදීසු සීලස්ස පුථුත්තං වුත්තමෙව, ඉතරෙසං පන වුත්තනයානුසාරෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා පාකටමෙව. යං පන අභින්නං එකමෙව නිබ්බානං, තත්ථ උපචාරවසෙන පුථුත්තං ගහෙතබ්බන්ති ආහ **''පුථුජ්ජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කම්මා''**ති, තෙනස්ස මදනිම්මදනාදිපරියායෙන පුථුත්තං පරිදීපිතං හොති.

එවං විසයවසෙන පඤ්ඤාය මහත්තං, පුථුත්තං දස්සෙත්වා ඉදානි සම්පයුත්තධම්මවසෙන හාසභාවං, පවත්තිආකාරවසෙන ජවනභාවං, කිච්චවසෙන තික්ඛාදිභාවං දස්සෙතුං **''කතමා හාසපඤ්ඤා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **හාසබහුලො**ති පීතිබහුලො. සෙසපදානි තස්සෙව වෙවචනානි. **සීලං පරිපූරෙතී**ති හට්ඨපහට්ඨො උදග්ගුදග්ගො හුත්වා ඨපෙත්වා ඉන්ද්‍රියසංවරං තස්ස විසුං වුත්තත්තා අනවසෙසසීලං පරිපූරෙති. පීතිසොමනස්සසහගතා හි පඤ්ඤා අභිරතිවසෙන ආරම්මණෙ ඵුල්ලිතවිකසිතා විය පවත්තති, න එවං උපෙක්ඛාසහගතා. පුන **සීලක්ඛන්ධ**න්ති අරියසීලක්ඛන්ධමාහ. **''සමාධික්ඛන්ධ''**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො.

සබ්බං තං රූපං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති යා රූපධම්මෙ ''අනිච්චා''ති සීඝවෙගෙන පවත්තති, පටිපක්ඛදූරභාවෙන පුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස සාතිසයත්තා ඉන්දෙන විස්සට්ඨවජිරං විය ලක්ඛණං අවිරජ්ඣන්තී අදන්ධායන්තී රූපක්ඛන්ධෙ අනිච්චලක්ඛණං වෙගසා පටිවිජ්ඣති, සා ජවනපඤ්ඤා නාමාති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එවං ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාවසෙන ජවනපඤ්ඤං දස්සෙත්වා බලවවිපස්සනාවසෙන දස්සෙතුං **''රූප''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඛයට්ඨෙනා**ති යත්ථ යත්ථ උප්පජ්ජති, තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජනතො ඛයසභාවත්තා. **භයට්ඨෙනා**ති භයානකභාවතො. **අසාරකට්ඨෙනා**ති අසාරකභාවතො අත්තසාරවිරහතො, නිච්චසාරාදිවිරහතො ච. **තුලයිත්වා**ති තුලනභූතාය විපස්සනාපඤ්ඤාය තුලෙත්වා. **තීරයිත්වා**ති තාය එව තීරණභූතාය තීරයිත්වා. **විභාවයිත්වා**ති යාථාවතො පකාසෙත්වා පච්චක්ඛං කත්වා. **විභූතං කත්වා**ති පාකටං කත්වා. **රූපනිරොධෙ**ති රූපක්ඛන්ධනිරොධහෙතුභූතෙ **නිබ්බානෙ** නින්නපොණපබ්භාරභාවෙන. ඉදානි සිඛාප්පත්තවිපස්සනාවසෙන ජවනපඤ්ඤං දස්සෙතුං පුන **''රූප''**න්තිආදි වුත්තං. ''වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාවසෙනා''ති කෙචි.

ඤාණස්ස තික්ඛභාවො නාම සවිසෙසං පටිපක්ඛපහානෙන වෙදිතබ්බොති. ''ඛිප්පං කිලෙසෙ ඡින්දතීති තික්ඛපඤ්ඤා''ති වත්වා තෙ පන කිලෙසෙ විභාගෙන දස්සෙන්තො **''උප්පන්නං කාමවිතක්ක''**න්තිආදිමාහ.

තික්ඛපඤ්ඤො ඛිප්පාභිඤ්ඤො හොති, පටිපදා චස්ස න වලතීති ආහ **“එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො අරියමග්ගා…පෙ. … අධිගතා හොන්ති”**තිආදි.

‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා, සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා’’ති යාථාවතො දස්සනෙන සච්චප්පටිවෙධො ඉජ්ඣති, න අඤ්ඤථාති කාරණමුඛෙන නිබ්බෙධිකපඤ්ඤං දස්සෙතුං **“සබ්බසඞ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබහුලො හොති”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උබ්බෙගබහුලොති** වුත්තනයෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අභිණ්හපවත්තසංවෙගො. **උත්තාසබහුලොති** ඤාණුත්තාසවසෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු බහුසො උත්‍රාසමානසො , එතෙන ආදීනවානුපස්සනමාහ. **“උක්කණ්ඨනබහුලො”**ති පන ඉමිනා නිබ්බිදානුපස්සනමාහ , **“අරතිබහුලො”**තිආදිනා තස්සා එව අපරාපරුප්පත්තිං. **බහිමුඛොති** සබ්බසඞ්ඛාරතො බහිභූතං නිබ්බානං උද්දිස්ස පවත්තඤාණමුඛො, තථා වා පවත්තිතවිමොක්ඛමුඛො. නිබ්බිජ්ඣනං **නිබ්බෙධො,** සො එතිස්සා අත්ථි, නිබ්බිජ්ඣතීති වා **නිබ්බෙධිකා,** සා එව පඤ්ඤා **නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා.** යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා, උත්තානත්ථත්තා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

217. **පබ්බජිතං උපාසිතාති** එත්ථ යාදිසං පබ්බජිතං උපාසතො පඤ්ඤාපටිලාභො හොති, තං දස්සෙතුං **“පණ්ඩිතං පබ්බජිත”**න්ති වුත්තං. **උපාසනඤ්චෙත්ථ** උපට්ඨානවසෙන ඉච්ඡිතං, න උපනිසීදනමත්තෙනාති ආහ **“පයිරුපාසිතා”**ති. **අත්ථන්ති** හිතං. **අබ්භන්තරං කරිත්වාති** අබ්භන්තරගතං කත්වා. තෙනාහ **“අත්ථයුත්ත”**න්ති. භාවනපුංසකනිද්දෙසො වායං, හිතූපසඤ්හිතං කත්වාති අත්ථො. **අන්තර**-සද්දො වා චිත්තපරියායො ‘‘යස්සන්තරතො න සන්ති කොපා’’තිආදීසු (උදා. 20) විය. තස්මා **අත්ථන්තරොති** හිතජ්ඣාසයොති අත්ථො.

පටිලාභත්ථාය ගතෙනාති පටිලාභත්ථාය පවත්තෙන, පටිලාභසංවත්තනියෙනාති අත්ථො. **උප්පාදෙ ච නිමිත්තෙ ච ඡෙකාති** උප්පාදවිධිම්හි චෙව නිමිත්තවිධිම්හි ච කුසලා. උප්පාදනිමිත්තකොවිදතාසීසෙන චෙත්ථ ලක්ඛණකොසල්ලමෙව දස්සෙති. අථ වා සෙසලක්ඛණානං නිබ්බත්තියා බුද්ධානං, චක්කවත්තීනඤ්ච උප්පාදො අනුමීයති, යානි තෙහි ලද්ධබ්බආනිසංසානි නිමිත්තානි , තස්මිං **උප්පාදෙ ච නිමිත්තෙ ච** අනුමිනනාදිවසෙන **ඡෙකා** නිපුණාති අත්ථො. **ඤත්වා පස්සිස්සතීති** ඤාණෙන ජානිත්වා පස්සිස්සති, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙනාති අධිප්පායො.

අත්ථානුසාසනීසූති අත්ථානං හිතානං අනුසාසනීසු. යස්මා අනත්ථපටිවජ්ජනපුබ්බිකා සත්තානං අත්ථපටිපත්ති, තස්මා අනත්ථොපි පරිච්ඡිජ්ජ ගහෙතබ්බො, ජානිතබ්බො චාති වුත්තං **“අත්ථානත්ථං පරිග්ගාහකානි ඤාණානි”**ති, යතො ‘‘ආයූපායකොසල්ලං විය අපායකොසල්ලම්පි ඉච්ඡිතබ්බ’’න්ති වුත්තං.

සුවණ්ණවණ්ණලක්ඛණවණ්ණනා

218. පටිසඞ්ඛානබලෙන කොධවිනයෙන **අක්කොධනො,** න භාවනාබලෙනාති දස්සෙතුං **“න අනාගාමිමග්ගෙනා”**තිආදි වුත්තං. **එවං අක්කොධවසිකත්තාති** එවං මසමාණවො විය න කොධවසං ගතත්තා. **නාභිසජ්ජීති** කුජ්ඣනවසෙනෙව න අභිසජ්ජි. යඤ්හි කොධස්ස උප්පත්තිට්ඨානභූතෙ ආරම්මණෙ උපනාහස්ස පච්චයභූතං කුජ්ඣනවසෙන අභිසජ්ජනං, තං ඉධාධිප්පෙතං, න ලුබ්භනවසෙන. තෙනාහ **“කුටිලකණ්ටකො විය”**තිආදි. සො හි යත්ථ ලග්ගති, තං බොහෙන්තො එව ලග්ගති. **තත්ථ තත්ථාති** තස්මිං තස්මිං මම්මට්ඨානෙ. **මම්මන්ති** ඵුට්ඨමත්තෙපි රුජ්ජනට්ඨානං. **පුබ්බුප්පත්තිකොති** පඨමුප්පන්නො. **තතො බලවතරො බ්‍යාපාදො** ලද්ධාසෙවනතාය චිත්තස්ස බ්‍යාපජ්ජනතො. **තතො බලවතරා පතිත්ථීයනාති** සාතිසයං ලද්ධාසෙවනතාය තතො බ්‍යාපාදාවත්ථායපි බලවතරා පතිත්ථීයනා පච්චත්ථිකභාවෙන ථාමප්පත්තිතො.

සුඛුමත්ථරණාදීති ආදි-සද්දෙන පණීතභොජනීයාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො භොජනදානස්සපි වණ්ණසම්පදානිමිත්තභාවතො. තෙනාහ භගවා ‘‘භොජනං භික්ඛවෙ දදමානො දායකො පටිග්ගාහකානං…පෙ…. ආයුං දෙති, වණ්ණං දෙතී’’ති (අ. නි. 5.37) තථා ච වක්ඛති ‘‘ආමිසදානෙන වා’’ති.

219. ති අදාසි. **දෙවොති** මෙඝො, පජ්ජුන්නො එව වා. **වරතරොති** උත්තමතරො. පබ්බජ්ජාය විසදිසාවත්ථාදි භාවතො න පබ්බජ්ජාති **අපබ්බජ්ජා,** ගිහිභාවො. අච්ඡාදෙන්ති කොපීනං පටිච්ඡාදෙන්ති එතෙහීති අච්ඡාදනානි, නිවාසනානි, තෙසං **අච්ඡාදනානඤ්චෙව** සෙස **වත්ථානඤ්ච** කොජවාදි **උත්තමපාවුරණානඤ්ච. විනාසොති** කතස්ස කම්මස්ස අවිපච්චිත්වා විනාසො.

කොසොහිතවත්ථගුය්හලක්ඛණවණ්ණනා

220. **සමානෙතාති** සම්මදෙව ආනෙතා සමාගමෙතා. **රජ්ජෙ පතිට්ඨිතෙන සක්කා කාතුං** බහුහිතකස්සෙව ඉජ්ඣනතො. කත්තා නාම නත්ථීති වජ්ජං පටිච්ඡාදෙන්තීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො, කරොන්ති වජ්ජපටිච්ඡාදනකම්මන්ති වා. නනු වජ්ජපටිච්ඡාදනකම්මං නාම සාවජ්ජන්ති? සච්චං සාවජ්ජං සංකිලිට්ඨචිත්තෙන

පටිච්ඡාදෙන්තස්ස, ඉදං පන අසංකිලිට්ඨචිත්තෙන පරස්ස උප්පජ්ජනකඅනත්ථං පරිහරණවසෙන පවත්තං අධිප්පෙතං. **‘‘ඤාතිසඞ්ගහං කරොන්තෙනා’’**ති එතෙන ඤාතත්ථචරියාවසෙන තං කම්මං පවත්තතීති දස්සෙති.

221. **අමිත්තතාපනාති** අමිත්තානං තපනසීලා, අමිත්තතාපනං හොතු වා මා වා එවංසභාවාති අත්ථො. න හි චක්කවත්තිනො පුත්තානං අමිත්තා නාම කෙචි හොන්ති, යෙ තෙ හවෙය්‍යුං, චක්කානුභාවෙනෙව සබ්බෙපි ඛත්තියාදයො අනුවත්තකා තෙසං භවන්ති.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පරිමණ්ඩලාදිලක්ඛණවණ්ණනා

222. **සමන්ති** සමානං. **තෙන තෙන** ලොකෙ විඤ්ඤාතගුණෙන **සමං** සමානං **ජානාති,** යතො තත්ථ පටිපජ්ජනවිධිනාව ඉතරස්මිං පටිපජ්ජති. **සයං ජානාතීති** අපරනෙය්‍යො හුත්වා සයමෙව ජානාති. **පුරිසං ජානාතීති** වා ‘‘අයං සෙට්ඨො, අයං මජ්ඣිමො, අයං නිහීනො’’ති තං තං පුරිසං යාථාවතො ජානාති. **පුරිසවිසෙසං ජානාතීති** තස්මිං තස්මිං පුරිසෙ විජ්ජමානං විසෙසං ජානාති, යතො තත්ථ තත්ථ අනුරූපදානපදානාදිපටිපත්තියා යුත්තපත්තකාරී හොති. තෙනාහ **‘‘අයමිදමරහතී’’**තිආදි.

සම්පත්තිපටිලාභට්ඨෙනාති දිට්ඨධම්මිකාදිසම්පත්තීනං පටිලාභාපනට්ඨෙන. **සමසඞ්ගහකම්මන්ති** සමං ජානිත්වා තදනුරූපං තස්ස තස්ස සඞ්ගණ්හනකම්මං.

223. **තුලයිත්වාති** තීරයිත්වා. **පටිවිචිනිත්වාති** වීමංසිත්වා. නිපුණයොගතො **නිපුණා,** අතිවිය නිපුණා **අතිනිපුණා,** සා පන තෙසං නිපුණතා සණ්හසුඛුමා පඤ්ඤාති ආහ **‘‘සුඛුමපඤ්ඤා’’**ති.

සීහපුබ්බද්ධකායාදිලක්ඛණවණ්ණනා

224. **ඛෙමකාමොති** අනුපද්දවකාමො. කම්මස්සකතාඤාණං සත්තානං වඩ්ඪිආවහං සබ්බසම්පත්තිවිධායකන්ති ආහ **‘‘පඤ්ඤායාති කම්මස්සකතාපඤ්ඤාය’’**ති.

සමන්තපරිපූරානීති සමන්තතො සබ්බභාගෙහි පරිපුණ්ණානි. තතො එව **අහීනානි** අනූනානි. **ධනාදීහීති** ධනධඤ්ඤාදීහි.

225. **ඔකප්පනසද්ධා** සද්ධෙය්‍යවත්ථුං ඔක්කන්දිත්වා පක්ඛන්දිත්වා සද්දහනසද්ධා. සා එව පසාදනීයවත්ථුස්මිම්පි අභිප්පසීදනවසෙන පවත්තියා **පසාදසද්ධා. පරියත්තිසවනෙනාති** සත්තානං හිතසුඛාවහාය පරියත්තියා සවනෙන. ධාරණපරිචයාදීනං තංමූලකත්තා තථා වුත්තං. **එතෙසන්ති** සද්ධාදීනං. සහ හානධම්මෙනාති **සහානධම්මො,** න සහානධම්මොති **අසහානධම්මො,** තස්ස භාවො අසහානධම්මතා, තං **අසහානධම්මතං,** අපරිහානියසභාවන්ති අත්ථො.

රසග්ගසග්ගිතාලක්ඛණවණ්ණනා

226. **තිලඵලමත්තම්පි** භොජනං. **සබ්බත්ථ එරතීති** සබ්බා රසාහරණියො අනුස්සරන්තං සභාවෙන සබ්බස්මිං කායෙ එරති. **සමා හුත්වා වහන්තීති** අවිසමා උජුකා හුත්වා පවත්තන්ති.

ආරොග්‍යකරණකම්මන්ති අරොගභාවකරං සත්තානං අවිහෙඨනකම්මං. මධුරාදිභෙදං රසං ගසති හරති එතෙහි, සයමෙව වා තං ගසන්ති ගිලන්ති අන්තො පවෙසෙන්තීති **රසග්ගසා,** රසග්ගසානං අග්ගා **රසග්ගසග්ගා,** තෙ එත්ථ සන්තීති **රසග්ගසග්ගී,** තදෙව ලක්ඛණං. භවති හි අභින්නෙපි වත්ථුස්මිං තග්ගතවිසෙසාවබොධනත්ථං භින්නං විය කත්වා වොහාරො යථා ‘‘සිලාපුත්තකස්ස සරීර’’න්ති . රසග්ගසග්ගිතාසඞ්ඛාතං වා ලක්ඛණං **රසග්ගසග්ගිලක්ඛණං.**

227. වධ-සද්දො ‘‘අත්තානං වධිත්වා වධිත්වා රොදතී’’තිආදීසු (පාචි. 879) බාධනත්ථොපි හොතීති තතො විසෙසනත්ථං **‘‘මාරණවධෙනා’’**ති වුත්තං, මාරණසඞ්ඛාතෙන වධෙනාති අත්ථො. බාධනත්ථො එව වා වධ-සද්දො, මාරණෙන, බාධනෙන වාති අත්ථො. **උබ්බාධනායාති** බන්ධනාගාරෙ පක්ඛිපිත්වා උද්ධං උද්ධං බාධනෙන. තෙනාහ **‘‘බන්ධනාගාරප්පවෙසනෙනා’’**ති.

අභිනීලනෙත්තාදිලක්ඛණවණ්ණනා

228. **විසටන්ති** කුජ්ඣනවසෙන විනිසටං කත්වා. තෙනාහ **‘‘කක්කටකො විය’’**තිආදි. **විසාචීති** විරූපං සාචිතකං, විජිම්හන්ති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘වඞ්කක්ඛිකොටියා’’**ති , කුටිලඅක්ඛිකොටිපාතෙනාති අත්ථො. **විචෙය්‍ය පෙක්ඛිතාති**

උජුකං අනොලොකෙත්වා දිට්ඨිපාතං විචාරෙත්වා ඔලොකෙත්වා. තෙනාහ **"යො කුජ්ඣිත්වා"**තිආදි. **පරොති** කුජ්ඣිතො. **න ඔලොකෙති** තං සම්මුඛා ගච්ඡන්තං කුජ්ඣිත්වා න ඔලොකෙති, පරම්මුඛා. **විතෙය්‍යාති** විරූපං තිරියං, විඤ්ඤූනං ඔලොකනක්කමං වීතික්කමිත්වාති අත්ථො. ජිම්හං අනොලොකෙත්වා උජුකං ඔලොකනං නාම කුටිලභාවකරානං පාපධම්මානං අභාජනඋජුකතචිත්තතස්සෙව හොතීති ආහ **"උජුමනො හුත්වා උජුං පෙක්ඛිතා"**ති. යථා ච උජුං පෙක්ඛිතා හොතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **පසටන්ති** උම්මීලනවසෙන සම්මදෙව පත්ථටං. **විපුලං විත්ථතන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. පියං පියායිතබ්බං දස්සනං ඔලොකනං එතස්සාති **පියදස්සනො.**

කාණොති අක්ඛීනි නිම්මීලෙත්වා පෙක්ඛනකො. **කාකක්ඛීති** කෙකරක්ඛො. **වඞ්කක්ඛීති** ජිම්හපෙක්ඛනකො. **ආවිලක්ඛීති** ආකුලදිට්ඨිපාතො. නීලපීතලොහිතසෙතකාළවණ්ණානං වසෙන **පඤ්චවණ්ණො.** තත්ථ පීතලොහිතවණ්ණා සෙතමණ්ඩලගතරාජිවසෙන, නීලසෙතකාළවණ්ණා පන තංතංමණ්ඩලවසෙනෙව වෙදිතබ්බා. **"පසාදොති** පන තෙසං වණ්ණානං පසන්නාකාරං සන්ධාය වුත්ත''න්ති කෙචි. **පඤ්චවණ්ණො පසාදොති** පන යථාවුත්තපඤ්චවණ්ණපරිවාරො, තෙහි වා පටිමණ්ඩිතො පසාදොති අත්ථො. **නෙත්තසම්පත්තිකරානීති** ''පඤ්චවණ්ණපසාදතා තිරොහිතවිදූරගතදස්සනසමත්ථතා''ති එවමාදි චක්ඛුසම්පදාය කාරණානි. **ලක්ඛණසත්ථෙ යුත්තාති** ලක්ඛණසත්ථෙ ආයුත්තා සුකුසලා.

උණ්හීසසීසලක්ඛණවණ්ණනා

230. **පුබ්බඞ්ගමොති** එත්ථ පුබ්බඞ්ගමතා නාම පමුඛතා, ජෙට්ඨසෙට්ඨකභාවො බහුජනස්ස අනුවත්තනීයතාති ආහ **"ගණජෙට්ඨකො"**තිආදි.

පුබ්බඞ්ගමතාති පුබ්බඞ්ගමස්ස කම්මං. යස්ස හි කායසුචරිතාදිකම්මස්ස වසෙන මහාපුරිසො බහුජනස්ස පුබ්බඞ්ගමො අහොසි, තදස්ස කම්මං ''පුබ්බඞ්ගමතා''ති අධිප්පෙතං, න පුබ්බඞ්ගමභාවො. තෙනාහ **"ඉධ කම්මං නාම පුබ්බඞ්ගමතා"**ති. **පීතිපාමොජ්ජෙන පරිපුණ්ණසීසොති** පීතියා, පාමොජ්ජෙන ච සම්පුණ්ණපඤ්ඤාසීසො බහුලං සොමනස්සසහගතඤාණසම්පයුත්තචිත්තසමඞ්ගී එව හුත්වා **විචරති. මහාපුරිසොති** මහාපුරිසජාතිකො.

231. බහුජනන්ති සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **"බහුජනස්සා"**ති. පරිභුඤ්ජනට්ඨෙන **පටිභොගො,** උපයොගවත්ථු පටිභොගො, තස්ස හිතාති **පටිභොගියා.** දෙසකාලං ඤත්වා තදුපකරණූපට්ඨානාදි **වෙය්‍යාවච්චකරා** සත්තා. **අභිහරන්තීති** බ්‍යාහරන්ති. තස්ස තස්ස වෙය්‍යාවච්චස්ස පටිහරණතො පවත්තනකරණතො **පටිහාරො,** වෙය්‍යාවච්චකරො, තස්ස භාවො **පටිහාරකන්ති** ආහ **"වෙය්‍යාවච්චකරභාව"**න්ති. විසවනං **විසවො,** කාමකාරො වසිතා, සො එතස්ස අත්ථීති **විසවීති** ආහ **"චිණ්ණවසී"**ති.

එකෙකලොමතාදිලක්ඛණවණ්ණනා

232. **උපවත්තතීති** අනුකූලභාවං උපෙච්ච වත්තති. තෙනාහ **"අජ්ඣාසයං අනුවත්තතී"**ති.

එකෙකලොමලක්ඛණන්ති එකෙකස්මිං ලොමකූපෙ එකෙකලොමතාලක්ඛණං. **එකෙකෙහි ලොමෙහීති** අඤ්ඤෙසං සරීරෙ එකෙකස්මිම්පි ලොමකූපෙ අනෙකානිපි ලොමානි උට්ඨහන්ති, න තථාගතස්ස. තෙහි පුන පච්චෙකං ලොමකූපෙසු එකෙකෙහෙව උප්පන්නෙහි කුණ්ඩලාවත්තෙහි පදක්ඛිණාවත්තකජාතෙහි නිචිතං විය සරීරං හොතීති වුත්තං ''එකෙකලොමූපචිතඞ්ගවා''ති.

චත්තාලීසාදිලක්ඛණවණ්ණනා

234. **අභින්දිතබ්බපරිසොති** පරෙහි කෙනචි සඞ්ගහෙන සඞ්ගහෙත්වා, යුත්තිකාරණං දස්සෙත්වා වා න භින්දිතබ්බපරිසො.

අපිසුණවාචායාති උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං, පෙසුඤ්ඤස්ස පටිපක්ඛභූතං කුසලකම්මං. පිසුණා වාචා එතස්සාති පිසුණවාචො, තස්ස **පිසුණවාචස්ස** පුග්ගලස්ස. **අපරිපුණ්ණාති** චත්තාරීසතො ඌනභාවෙන න පරිපුණ්ණා. **විරළාති** සවිවරා.

පහූතජිව්හාදිලක්ඛණවණ්ණනා

236. **ආදෙය්‍යවාචොති** ආදරගාරවවසෙන ආදාතබ්බවචනො. ''එවමෙත''න්ති **ගහෙතබ්බවචනො** සිරසා සම්පටිච්ඡිතසාසනො.

බද්ධජිව්හාති යථා සුඛෙන පරිවත්තති, එවං සිරාදීහි පලිබුද්ධජිව්හා. **ගූළ්හජිව්හාති** රසබහලතාය ගුළ්හගණ්ඩසදිසජිව්හා. **ද්විජිව්හාති** අග්ගෙ කප්පභාවෙන ද්විධාභූතජිව්හා. **මම්මනාති** අප්පරිප්පුටතලාපා. ඛරඵරුසකක්කසාදිවසෙන **සද්දො භිජ්ජති** භින්නකාරො හොති. විච්ඡින්දිත්වා පවත්තස්සරතාය **ඡින්නස්සරා වා.** අනෙකාකාරතාය **භින්නස්සරා වා.** කාකස්ස විය අමනුඤ්ඤස්සරතාය **කාකස්සරා වා. මධුරොති** ඉට්ඨෙ, කම්මඵලෙන වත්ථුනො සුවිසුද්ධත්තා. **පෙමනීයොති** පීතිසඤ්ජනනො, පියායිතබ්බො වා.

237. **අක්කොසයුත්තත්තාති** අක්කොසූපසඤ්හිතත්තා අක්කොසවත්ථුසහිතත්තා. **ආබාධකරින්ති** ඝට්ටනවසෙන පරෙසං පීළාවහං. බහුනො ජනස්ස අවමද්දනතො, පමද්දාභාවකරණතො වා **බහුජනප්පමද්දනං. අබාළ්හන්ති** වා එත්ථ අ-කාරො වුද්ධිඅත්ථො ''අසෙක්ඛා ධම්මා''තිආදීසු (ධ. ස. තිකමාතිකා 11) විය, තස්මා අතිවිය බාළ්හං ඵරුසං **ගිරන්ති** එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **න භණීති** චෙත්ථ ''න අභණි න භණී''ති සරලොපෙන නිද්දෙසො. **සුසංහිතන්ති** සුට්ඨු සංහිතං. කෙන පන සුට්ඨු සංහිතං? ''මධුර''න්ති අනන්තරමෙව වුත්තත්තා මධුරතායාති විඤ්ඤායති, කා පනස්ස මධුරතාති ආහ **''සුට්ඨු පෙමසංහිත''**න්ති. උපයොගපුථුත්තවිසයො යං වාචා-සද්දොති ආහ **''වාචායො''**ති, සා වස්සා උපයොගපුථුත්තවිසයතා ''හදයගාමිනියො''ති පදෙන සමානාධිකරණතාය දට්ඨබ්බා. **''කණ්ණසුඛ''**න්ති පාඨෙ භාවනපුංසකනිද්දෙසොයන්ති දස්සෙතුං **''යථා''**තිආදි වුත්තං. **වෙදයථාති** කාලවිපල්ලාසෙනායං නිද්දෙසොති ආහ **''වෙදයිත්ථා''**ති. **බ්‍රහ්මස්සරතන්ති** සෙට්ඨස්සරතං, බ්‍රහ්මුනො සරසදිසස්සරතං වා. **බහූනං බහුන්ති** බහූනං ජනානං බහුං සුභණිතන්ති යොජනා.

සීහහනුලක්ඛණවණ්ණනා

238. **අප්පධංසිකොති** අප්පධංසියො. ය-කාරස්ස හි ක-කාරං කත්වා අයං නිද්දෙසො යථා ''නියයානිකා ධම්මා''ති (ධ. ස. දුකමාතිකා 97) **ගුණතොති** අත්තනා අධිගතගුණතො. **ඨානතොති** යථාඨිතට්ඨානන්තරතො.

පලාපකථායාති සම්ඵප්පලාපකථාය. **අන්තොපවිට්ඨහනුකා** එකතො, උභතො වා සංකුචිතවිසුකා. **වඞ්කහනුකා** එකපස්සෙන කුටිලවිසුකා. **පබ්භාරහනුකා** පුරතො ඔලම්බමානවිසුකා.

239. **විකිණ්ණවචනා** නාම සම්ඵප්පලාපිනො, තප්පටික්ඛෙපෙන **අවිකිණ්ණවචනා** මහාබොධිසත්තා. වාචා එව තදත්ථාධිගමූපායතාය **''බ්‍යප්පථො''**ති වුත්තාති ආහ **''අවිකිණ්ණ...පෙ.... වචනපථො අස්සා''**ති. **''ද්වීහි ද්වීහී''**ති නයිදං ආමෙඩිතවචනං අසමානාධිකරණතො, අථ ඛො ද්වීහි දිගුණතාදස්සනන්ති ආහ **''ද්වීහි ද්වීහීති චතූහී''**ති. තස්මා ''ද්විදුගමා''ති චතුගමා වුත්තාති ආහ **''චතුප්පදාන''**න්ති. **තථාසභාවොති** යථාස්ස වුත්තනයෙන කෙනචි අප්පධංසියතා හොති ගුණෙහි, තථාසභාවො.

සමදන්තාදිලක්ඛණවණ්ණනා

240. විසුද්ධසීලාචාරතාය පරිසුද්ධා සමන්තතො සබ්බථා වා සුද්ධා පුග්ගලා පරිවාරා එතස්සාති **පරිසුද්ධපරිවාරො.**

241. **පහාසීති** තදඞ්ගවසෙන, වික්ඛම්භනවසෙන ච පරිච්චජි. තිදිවං තාවතිංසභවනං පුරං නගරං එතෙසන්ති **තිදිවපුරා,** තාවතිංසදෙවා, තෙසං වරො තිදිවපුරවරො, ඉන්දො. තෙන **තිදිවපුරවරෙන.** තෙනාහ **''සක්කෙනා''**ති. ලපන්ති කථෙන්ති එතෙනාති **ලපනං,** මුඛන්ති ආහ **''ලපනජන්ති මුඛජ''**න්ති. සුට්ඨු ධවලතාය **සුක්කා,** ඊසකම්පි අසංකිලිට්ඨතාය **සුචී.** සුන්දරසණ්ඨානතාය සුට්ඨු භාවනතො, විපස්සනතො ච **සොභනා.** කාමං ජනානං මනුස්සානං නිවාසනට්ඨානාදිභාවෙන පතිට්ඨාභූතො දෙසවිසෙසො ''ජනපදො''ති වුච්චති, ඉධ පන සපරිවාරචතුමහාදීපසඤ්ඤිතො සබ්බො පදෙසො තථා වුත්තොති ආහ **''චක්කවාළපරිච්ඡින්නො ජනපදො''**ති. නනු ච යථාවුත්තො පදෙසො සමුද්දපරිච්ඡින්නො, න චක්කවාළපබ්බතපරිච්ඡින්නොති? සො පදෙසො චක්කවාළපරිච්ඡින්නොපි හොතීති තථා වුත්තං . යෙ වා සමුද්දනිස්සිතා, චක්කවාළපාදනිස්සිතා ච සත්තා, තෙසං තෙ තෙ පදෙසා පතිට්ඨාති තෙපි සඞ්ගණ්හන්තො **''චක්කවාළපරිච්ඡින්නො''**ති අවොච. **චක්කවාළපරිච්ඡින්නොති** ච චක්කවාළෙන පරිච්ඡින්නොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **තස්සාති** තස්ස චක්කවත්තිනො. පුන **තස්සාති** තස්ස ජනපදස්ස. **බහුජන සුඛන්ති** එත්ථ පච්චත්තබහුවචනලොපෙන බහුජනග්ගහණන්ති ආහ **''බහුජනා''**ති. යථා පන තෙ හිතසුඛං චරන්ති, තං විධිං දස්සෙතුං **''සමානසුඛදුක්ඛා හුත්වා''**ති වුත්තං. **විගතපාපොති** සබ්බසො සමුච්ඡින්දනෙන විනිද්ධුතපාපධම්මො. **දරථො** වුච්චති කායිකො, චෙතසිකො ච පරිළාහො. තත්ථ චෙතසිකපරිළාහො ''විගතපාපො''ති ඉමිනාව වුත්තොති ආහ **''විගතකායිකදරථකිලමථො''**ති. රාගාදයො යස්මිං සන්තානෙ උප්පන්නා, තස්ස මලීනභාවකරණෙන **මලා.** කචවරභාවෙන **ඛිලා.** සත්තානං මහානත්ථකරත්තා විසෙසතො දොසො **කලීති** වුත්තං **''දොසකලීනඤ්චා''**ති. **පනුදෙහීති** සමුච්ඡින්දනවසෙන සසන්තානතො නීහාරකෙහි, පජහනකෙහීති අත්ථො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එත්ථ ච යස්මා සබ්බෙසම්පි ලක්ඛණානං මහාපුරිසසන්තානගතපුඤ්ඤසම්භාරහෙතුකභාවෙන සබ්බංයෙව තං පුඤ්ඤකම්මං සබ්බස්ස ලක්ඛණස්ස කාරණං විසිට්ඨරූපත්තා ඵලස්ස. න හි අභින්නරූපකාරණං භින්නසභාවස්ස ඵලස්ස පච්චයො භවිතුං සක්කොති, තස්මා යස්ස යස්ස ලක්ඛණස්ස යං යං පුඤ්ඤකම්මං විසෙසකාරණං, තං තං

විභාගෙන දස්සෙන්තී අයං දෙසනා පවත්තා. තත්ථ යථා යාදිසං කායසුචරිතාදිපුඤ්ඤකම්මං සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය කාරණං වුත්තං, තාදිසමෙව ‘‘උණ්හීසසීසතාය’’ කාරණන්ති න සක්කා වත්තුං දළ්හසමාදානතාවිසිට්ඨස්ස තස්ස සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය කාරණභාවෙන වුත්තත්තා, ඉතරස්ස ච පුබ්බඞ්ගමතාවිසිට්ඨස්ස වුත්තත්තා, එවං යාදිසං ආයතපණ්හිතාය කාරණං, න තාදිසමෙව දීඝඞ්ගුලිතාය, බ්‍රහ්මුජුගත්තතාය ච කාරණං විසිට්ඨරූපත්තා ඵලස්ස. න හි අභින්නරූපකාරණං භින්නසභාවස්ස ඵලස්ස පච්චයො භවිතුං සක්කොති. තත්ථ යථා එකෙනෙව කම්මුනා චක්ඛාදිනානින්ද්‍රියුප්පත්තියං අවත්ථාභෙදතො, සාමත්ථියභෙදතො වා කම්මභෙදො ඉච්ඡිතබ්බො. න හි යදවත්ථං කම්මං චක්ඛුස්ස කාරණං, තදවත්ථමෙව සොතාදීනං කාරණං හොති අභින්නසාමත්ථියං වා, තස්මා පඤ්චායතනිකත්තභාවපත්ථනාභූතා පුරිමනිප්ඵන්නා කාමතණ්හා පච්චයවසෙන විසිට්ඨසභාවා කම්මස්ස විසිට්ඨසභාවඵලනිබ්බත්තනසමත්ථතාසාධනවසෙන පච්චයො හොතීති එකම්පි අනෙකවිධඵලනිබ්බත්තනසමත්ථතාවසෙන අනෙකරූපතං ආපන්නං විය හොති, එවම්ධාපි ‘‘එකම්පි පාණාතිපාතා වෙරමණිවසෙන පවත්තං කුසලකම්මං ආයතපණ්හිතාදීනං තිණ්ණම්පි ලක්ඛණානං නිබ්බත්තකං හොතී’’ති වුච්චමානෙපි න කොචි විරොධො. තෙන වුත්තං ‘‘සො තස්ස කම්මස්ස කතත්තා…පෙ…. ඉමානි තීණි මහාපුරිසලක්ඛණානි පටිලභතී’’ති නානාකම්මුනා පන තෙසං නිබ්බත්තියං වත්තබ්බමෙව නත්ථි, පාළියං පන ‘‘තස්ස කම්මස්සා’’ති එකවචනනිද්දෙසො සාමඤ්ඤවසෙනාති දට්ඨබ්බො. එවඤ්ච කත්වා සතපුඤ්ඤලක්ඛණවචනං සමත්ථිතං හොති. ‘‘ඉමානි ද්වෙ මහාපුරිසලක්ඛණානි පටිලභතී’’තිආදීසුපි එසෙව නයොති.

ලක්ඛණසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

8. සිඞ්ගාලසුත්තවණ්ණනා

නිදානවණ්ණනා

242. පාකාරෙන පරික්ඛිත්තන්ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **ගොපුරට්ටාලකයුත්ත**න්ති ද්වාරපාසාදෙන චෙව තත්ථ තත්ථ පාකාරමත්ථකෙ පතිට්ඨාපිතඅට්ටාලකෙහි ච යුත්තං. වෙළුහි පරික්ඛිත්තත්තා, අබ්භන්තරෙ පුප්ඵූපගඵලූපගරුක්ඛසඤ්ඡන්නත්තා ච **නීලොභාසං.** ඡායූදකසම්පත්තියා, භූමිභාගසම්පත්තියා ච **මනොරමං.**

කාළකවෙසෙනාති කලන්දකරූපෙන. **නිවාප**න්ති භොජනං. **ත**න්ති උය්‍යානං.

"ඛො පනා"ති වචනාලඞ්කාරමත්තමෙතන්ති **තෙන සමයෙනා**ති අත්ථවචනං යුත්තං. **ගහපති මහාසාලො**ති ගහපතිභූතො මහාසාරො, ර-කාරස්ස ල-කාරං කත්වා අයං නිද්දෙසො. විභවසම්පත්තියා මහාසාරප්පත්තො කුටුම්බිකො. **"පුත්තො පනස්ස අස්සද්ධො"**තිආදි අට්ඨුප්පත්තිකො යං සුත්තනික්ඛෙපොති තං අට්ඨුප්පත්තිං දස්සෙතුං ආරද්ධං. කම්මඵලසද්ධාය අභාවෙන **අස්සද්ධො.** රතනත්තයෙ පසාදාභාවෙන **අප්පසන්නො. එවමාහා**ති එවං ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන වදති.

යාවජීවං අනුස්සරණීයා හොති හිතෙසිතාය වුත්තා පච්ඡිමා වාචාති අධිප්පායෙන. **පුථුදිසා**ති විසුං විසුං දිසා, තා පන අනෙකාති ආහ **"බහුදිසා"**ති.

243. **"න තාව පවිට්ඨයො"**තිආදීසු වත්තබ්බං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **න ඉදානෙවා**ති න ඉමාය එව වෙලාය. කිං චරහීති ආහ **"පච්චූසසමයෙපී"**තිආදි. **ගිහිවිනය**න්ති ගිහීනං ගහට්ඨානං විනයතන්තිභූතං "ගිහිනා එවං වත්තිතබ්බ"න්ති ගහට්ඨාචාරස්ස ගහට්ඨවත්තස්ස අනවසෙසතො ඉමස්මිං සුත්තෙ සවිසෙසං කත්වා වුත්තත්තා. **තථෙවා**ති යථා බුද්ධචක්ඛුනා දිට්ඨං, තථෙව පස්සි. **නමස්සති** වත්තවසෙන කත්තබ්බන්ති ගහෙත්වා ඨිතත්තා.

ඡදිසාදිවණ්ණනා

244. **වචනං සුත්වාව චින්තෙසි** බුද්ධානුභාවෙන අත්තසම්මාපණිධානනිමිත්තෙන පුඤ්ඤබලෙන ච චොදියමානො. **න කිර තා එතා**ති තා ඡ දිසා එතා ඉදානි මයා නමස්සියමානා පුරත්ථිමාදිකා න හොන්ති කිරාති. **නිපාතමත්ත**න්ති අනත්ථකභාවං තස්ස වදති. **පුච්ඡාපද**න්ති පුච්ඡාවචනං.

භගවා ගහපතිපුත්තෙන නමස්සිතබ්බා ඡ දිසා පුච්ඡිතො දෙසනාකුසලතාය ආදිතො එව තා අකථෙත්වා තස්ස තාව පටිපත්තියා නං භාජනභූතං කාතුං වජ්ජනීයවජ්ජනත්ථඤ්චෙව සෙවිතබ්බසෙවනත්ථඤ්ච ඔවාදං දෙන්තො **"යතො ඛො ගහපතිපුත්තා"**තිආදිනා දෙසනං ආරභි. තත්ථ **කම්මකිලෙසා**ති කම්මභූතා සංකිලෙසා. **කිලිස්සන්තී**ති කිලිට්ඨා මලිනා විය ඨිතා, උපතාපිතා ච හොන්තීති අත්ථො. **තස්මා**ති කිලිස්සනනිමිත්තත්තා. යදිපි සුරාපානං පඤ්චවෙරභාවෙන උපාසකෙහි පරිවජ්ජනීයං, තස්ස පන අපායමුඛභාවෙන පරතො වත්තුකාමතාය පාණාතිපාතාදිකෙ එව සන්ධාය "චත්තාරො"ති වුත්තං, න "පඤ්චා"ති. "විසුං අකම්මපථභාවතො වා"ති අපරෙ. "සුරාපානම්පි 'සුරාමෙරයපානං, භික්ඛවෙ, ආසෙවිතං භාවිතං බහුලීකතං නිරයසංවත්තනික'න්තිආදි (අ. නි. 8.40) වචනතො විසුං කම්මපථභාවෙන ආගතං. තථා හි තං දුච්චරිතකම්මං හුත්වා දුග්ගතිගාමිපිට්ඨිවත්තකභාවෙන නියත"න්ති කෙචි, තෙසං මතෙන එකාදස කම්මපථා සියුං . තස්මා යථාවුත්තෙස්වෙව කම්මපථෙසු උපකාරකත්තසභාගත්තවසෙන අනුප්පවෙසො දට්ඨබ්බොති "විසුං අකම්මපථභාවතො වා"ති සුවුත්තමෙතං. සුරාපානස්ස භොගාපායමුඛභාවෙන වත්තුකාමතාය "චත්තාරො" ත්වෙව අවොච. තිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතායාති **ඨානං,** හෙතූති ආහ **"ඨානෙහීති කාරණෙහී"**ති. අපෙන්ති අපගච්ඡන්ති, අපෙති වා එතෙහීති **අපායා,** අපායානං, අපායා එව වා මුඛානි ද්වාරානීති **අපායමුඛානි. විනාසමුඛානී**ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

කිඤ්චාපි "අරියසාවකස්සා"ති පුබ්බෙ සාධාරණතො වුත්තං, විසෙසතො පන පඨමාය භූමියං ඨිතස්සෙව වක්ඛමානනයො යුජ්ජතීති **"සොති සො සොතාපන්නො"**ති වුත්තං. පාපක-සද්දො නිහීනපරියායොති **"ලාමකෙහී"**ති වුත්තං. අපායදුක්ඛං, වට්ටදුක්ඛඤ්ච පාපෙන්තීති වා පාපකා, තෙහි **පාපකෙහි. ඡ දිසා පටිච්ඡාදෙන්තො**ති තෙන තෙන භාගෙන දිස්සන්තීති "දිසා"ති සඤ්ඤිතෙ ඡ භාගෙ සත්තෙ යථා තෙහි සද්ධිං අත්තනො ඡිද්දං න හොති, එවං පටිච්ඡාදෙන්තො පටිසන්ධාරෙන්තො. **විජිනනත්ථායා**ති අභිභවනත්ථාය. යො හි දිට්ඨධම්මිකං, සම්පරායිකඤ්ච අනත්ථං පරිවජ්ජනවසෙන අභිභවති, තතො එව තදුභයත්ථං සම්පාදෙති, සො උභයලොකවිජයාය පටිපන්නො නාම හොති පච්චත්ථිකනිග්ගණ්හනතො, සකත්ථසම්පාදනතො ච. තෙනාහ **"අයඤ්චෙව ලොකො"**තිආදි. පාණාතිපාතාදීනි **පඤ්ච වෙරානි** වෙරප්පසවනතො. **ආරද්ධො හොතී**ති සංසාධිතො හොති, තයිදං සංසාධනං කිත්තිසද්දෙන ඉධ සත්තානං චිත්තතොසනෙන , වෙරාභාවාපාදනෙන ච හොතීති ආහ **"පරිතොසිතො චෙව නිප්ඵාදිතො වා"**ති. පුන **පඤ්ච වෙරානී**ති පඤ්ච වෙරඵලානි උත්තරපදලොපෙන.

කතමස්සාති කතමෙ අස්ස. **කිලෙසසම්පයුත්තත්තා කිලෙසොති** තංයොගතො තංසදිසං වදති යථා ''පීතිසුඛං පඨමං ඣානං, (දී. නි. 1.226; ම. නි. 1.271, 287, 297; සං. නි. 2.152; අ. නි. 4.123; 5.28; පාරා. 11; ධ. ස. 499; විභ. 508) නීලං වත්ථ''න්ති ච. සම්පයුත්තතා චෙත්ථ තදෙකට්ඨතාය වෙදිතබ්බා, න එකුප්පාදාදිතාය. එවඤ්ච කත්වා පාණාතිපාතකම්මස්ස දිට්ඨිමානලොභාදීහිපි කිලිට්ඨතා සිද්ධා හොති, මිච්ඡාචාරස්ස දොසාදීහි කිලිට්ඨතා. තෙනාහ **''සංකිලෙසොයෙවා''**තිආදි. පුබ්බෙ වුත්තඅත්ථවසෙන පන සම්මුඛෙනපි නෙසං කිලෙසපරියායො ලබ්භතෙව. **එතදත්ථපරිදීපකමෙවාති** යො ''පාණාතිපාතො ඛො''තිආදිනා වුත්තො, එතස්ස අත්ථස්ස පරිදීපකමෙව. යදි එවං කස්මා පුන වුත්තන්ති ආහ **''ගාථාබන්ධ''**න්ති, තස්ස අත්ථස්ස සුඛග්ගහණත්ථං භගවා ගාථාබන්ධං අවොචාති අධිප්පායො.

චතුඨානාදිවණ්ණනා

246. ''පාපකම්මං කරොතී''ති කස්මා අයං උද්දෙසනිද්දෙසො පවත්තොති අන්තොලීනචොදනං සන්ධාය **''ඉදං භගවා''**තිආදි වුත්තං. සුක්කපක්ඛවසෙන හි උද්දෙසො කතො, කණ්හපක්ඛවසෙන ච නිද්දෙසො ආරද්ධො. **කාරකෙති** පාපකම්මස්ස කාරකෙ. **අකාරකො පාකටො හොති** යථා පටිපජ්ජන්තො පාපං කරොති නාම, තථා අප්පටිපජ්ජනතො. සංකිලෙසධම්මවිවජ්ජනපුබ්බකං වොදානධම්මපටිපත්තිආචික්ඛනං ඉධ දෙසනාකොසල්ලං. **පඨමතරං කාරකං දස්සෙන්තො ආහ** යථා ''වාමං මුඤ්ච දක්ඛිණං ගණ්හා''ති (ධ. ස. අට්ඨ. 498) තථා හි භගවා අට්ඨතිංස මඞ්ගලානි දස්සෙන්තො ''අසෙවනා ච බාලාන''න්ති (ඛු. පා. 5.3; සු. නි. 262) වත්වා ''පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා''ති (ඛු. පා. 5.3; සු. නි. 262) අවොච. **ඡන්දාගතින්ති** එත්ථ සන්ධිවසෙන සරලොපොති දස්සෙන්තො ආහ **''ඡන්දෙන පෙමෙන අගති''**න්ති. **ඡන්දාති** හෙතුම්හි නිස්සක්කවචනන්ති ආහ **''ඡන්දෙනා''**ති. ඡන්ද-සද්දො චෙත්ථ තණ්හාපරියායො, න කුසලච්ඡන්දාදිපරියායොති ආහ **''පෙමෙනා''**ති. **පරපදෙසූති** ''දොසාගතිං ගච්ඡන්තො''තිආදීසු වාක්යෙසු. **''එසෙව නයො''**ති ඉමිනා ''දොසෙන කොපෙනා''ති එවමාදි අත්ථවචනං අතිදිසති. **මිත්තොති** දළ්හමිත්තො, සම්භත්තොති අත්ථො. **සන්දිට්ඨොති** දිට්ඨමත්තසහායො. **පකතිවෙරවසෙනාති** පකතියා උප්පන්නවෙරවසෙන, චිරකාලානුබන්ධවිරොධවසෙනාති අත්ථො. තෙනෙවාහ **''තඞ්ඛණුප්පන්නකොධවසෙන වා''**ති. **යං වා තං වා** අයුත්තං අකාරණං **වත්වා.** විසමෙ චොරාදිකෙ, විසමානි වා කායදුච්චරිතාදීනි සමාදාය වත්තනෙන නිස්සිතො **විසමනිස්සිතො.**

ඡන්දාගතිආදීනි න ගච්ඡති මග්ගෙනෙව චතුන්නම්පි අගතිගමනානං පහීනත්තා, **අගතිගමනානීති** ච තථාපවත්තා අපායගමනීයා අකුසලචිත්තුප්පාදා වෙදිතබ්බා අගති ගච්ඡති එතෙහීති.

යස්සති තෙන කිත්තීයතීති **යසො,** ථුතිඝොසො. යස්සති තෙන පුරෙචරානුචරභාවෙන පරිවාරීයතීති **යසො,** පරිවාරොති ආහ **''කිත්තියසොපි පරිවාරයසොපී''**ති. **පරිහායතීති** පුබ්බෙ යො ච යාවතකෙ ලබ්භති, තතො පරිතො හායති පරික්ඛයං ගච්ඡති.

ඡඅපායමුඛාදිවණ්ණනා

247. පූවෙ භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා තජ්ජං උදකං දත්වා මද්දිත්වා කතා **පූවසුරා.** එවං සෙසසුරාපි. **කිණ්ණාති** පන තස්සා සුරාය බීජං වුච්චති, යෙ ''සුරාමොදකා'' තිපි වුච්චන්ති, තෙ පක්ඛිපිත්වා කතා **කිණ්ණපක්ඛිත්තා.** හරීතකීසාසපාදිනානාසම්භාරෙහි සංයොජිතා **සම්භාරසංයුත්තා.** මධුකතාලනාළිකෙරාදිපුප්ඵරසො චිරපාරිවාසිකො **පුප්ඵාසවො.** පනසාදිඵලරසො **ඵලාසවො.** මුද්දිකාරසො **මධ්වාසවො.** උච්ඡුරසො **ගුළාසවො.** හරීතකාමලකකටුකභණ්ඩාදිනානාසම්භාරානං රසො චිරපාරිවාසිකො **සම්භාරසංයුත්තො. තං සබ්බම්පීති** තං සබ්බං දසවිධම්පි. **මදකරණවසෙන මජ්ජං** පිවන්තං මදයතීති කත්වා. සුරාමෙරයමජ්ජෙ පමාදට්ඨානං **සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානං. අනු අනු යොගොති** පුනප්පුනං තංසමඞ්ගිතා. තෙනාහ **''පුනප්පුනං කරණ''**න්ති, අපරාපරං පවත්තනන්ති අත්ථො. **උප්පන්නා චෙව භොගා පරිහායන්ති** පානබ්‍යසනෙන බ්‍යසනකරණතො. **අනුප්පන්නා ච නුප්පජ්ජන්ති** පමත්තස්ස කම්මන්තෙසු ඤායකරණාභාවතො. **භොගානන්ති** භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙන ''භොගා''ති ලද්ධනාමානං කාමගුණානං. අපායමුඛ-සද්දස්ස අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තො එව. **අවෙලායාති** අයුත්තවෙලාය. යදා විචරතො අත්ථරක්ඛාදයො න හොන්ති. **විසිඛාසු චරියාති** රච්ඡාසු විචරණං.

සමජ්ජා වුච්චති මහො, යත්ථ නච්චානිපි පයොජීයන්ති, තෙසං දස්සනාදිඅත්ථං තත්ථ අභිරතිවසෙන චරණං උපගමනං **සමජ්ජාභිචරණං. නච්චාදිදස්සනවසෙනාති** නච්චාදීනං දස්සනාදිවසෙනාති ආදිසද්දලොපො දට්ඨබ්බො, දස්සනෙන වා සවනම්පි ගහිතං විරූපෙකසෙසනයෙන. ආලොචනසභාවතාය වා පඤ්චවිඤ්ඤාණානං සවනකිරියායපි දස්සනසඞ්ඛෙපසම්භවතො ''දස්සනවසෙන'' ඉච්චෙව වුත්තං. ඉධ චිත්තාලසියතා අකාරණන්ති **''කායාලසියතා''**ති වුත්තං. **යුත්තප්පයුත්තතාති** තප්පසුතතා අතිරෙකතරතාය.

සුරාමෙරයස්ස ඡආදීනවාදිවණ්ණනා

248. සයං දට්ඨබ්බන්ති **සන්දිට්ඨං.** සන්දිට්ඨමෙව **සන්දිට්ඨිකං,** ධනජානිසද්දාපෙක්ඛාය පන ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන නිද්දෙසො, දිට්ඨධම්මිකාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **''ඉධලොකභාවිනී''**ති. සම්මා, සම්මා පස්සිතබ්බාති වා **සන්දිට්ඨිකා,** පානසමකාලභාවිනීති අත්ථො. **කලහප්පවඩ්ඪනී** මිත්තස්ස කලහෙ අනාදීනවදස්සිභාවතො. **ඛෙත්තං** උප්පත්තිට්ඨානභාවතො. **ආයතනන්ති** වා කාරණං, ආකරො වාති අත්ථො. **පරලොකෙ අකිත්තිං පාපුණන්ති** අකිත්තිසංවත්තනියස්ස කම්මස්ස පසවනතො. **කොපීනං** වා පාකටභාවෙන අකත්තබ්බරහස්සකම්මං. සුරාමදමත්තා ච පුබ්බෙ අත්තනා කතං තාදිසං කම්මං අමත්තකාලෙ ඡාදෙන්තා විවරිත්වා මත්තකාලෙ පච්චත්ථිකානම්පි විවරන්ති පාකටං කරොන්ති, තෙන තෙසං සා සුරා තස්ස කොපීනස්ස නිදංසනතො **''කොපීනනිදංසනී''**ති වුච්චතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **කම්මස්සකතාපඤ්ඤන්**ති නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං. ''යං කිඤ්චි ලොකියං පඤ්ඤං දුබ්බලං කරොතියෙවා''ති හි සක්කා විඤ්ඤාතුං. තථා හි බ්‍යතිරෙකමුඛෙන තමත්ථං පතිට්ඨපෙතුං **''මග්ගපඤ්ඤං පනා''**තිආදි වුත්තං. **''අන්තොමුඛමෙව න පවිසතී''**ති ඉමිනා සුරාය මග්ගපඤ්ඤාදුබ්බලකරණස්ස දූරසමුස්සාරිතභාවමාහ . නනු චෙවං සුරාය තස්සා පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ සාමත්ථියවිඝාතො අචොදිතො හොති අරියානං අනුප්පයොගස්සෙව චොදිතත්තාති? නයිදං එවං උපයොගොපි නාම සදා තෙසං නත්ථි, කුතො කිච්චකරණන්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස වුත්තත්තා. අථ පන අට්ඨානපරිකප්පවසෙනස්සා කදාචි සියා උපයොගො, තථාපි සො තස්සා දුබ්බලියං ඊසකම්පි කාතුං නාලමෙව සම්මදෙව පටිපක්ඛදූරීභාවෙන සුප්පතිට්ඨිතභාවතො. තෙනාහ ''මග්ගපඤ්ඤං පන දුබ්බලං කාතුං න සක්කොතී''ති. මග්ගසීසෙන චෙත්ථ අරියානං සබ්බස්සාපි ලොකියලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය දුබ්බලභාවාපාදානෙ අසමත්ථතා දස්සිතාති දට්ඨබ්බං. පජ්ජති එතෙන ඵලන්ති **පදං,** කාරණං.

249. **අත්තාපිස්ස** අකාලචාරිස්ස **අගුත්තො** සරසතො **අරක්ඛිතො** උපක්කමතොපි පරිවජ්ජනීයානං අපරිවජ්ජනතො. තෙනාහ **''අවෙලාය චරන්තො හී''**තිආදි. **කණ්ටකාදීනිපීති පි**-සද්දෙන සොබ්භාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **වෙරිනොපීති පි**-සද්දෙන චොරාදිකා සඞ්ගය්හන්ති. **පුත්තදාරාති** එත්ථ පුත්තග්ගහණෙන පුත්තීපි ගහිතාති ආහ **''පුත්තධීතරො''**ති. **බහි පත්ථනන්ති** කාමපත්ථනාවසෙන අන්තොගෙහස්සිතතො නිබද්ධවත්ථුතො බහිද්ධා පත්ථනං කත්වා. **අඤ්ඤෙහි කතපාපකම්මෙසූති** පරෙහි කතාසු පාපකිරියාසු. **සඞ්කිතබ්බො හොති** අකාලෙ තත්ථ තත්ථ චරණතො. **රූහති** යස්මිං පදෙසෙ චොරිකා පවත්තා, තත්ථ පරෙහි දිට්ඨත්තා. **වත්තුං න සක්කාති** ''එත්තකං දුක්ඛං, එත්තකං දොමනස්ස''න්ති පරිච්ඡින්දිත්වා වත්තුං න සක්කා. **තං සබ්බම්පි විකාලචාරිම්හි** පුග්ගලෙ **ආහරිතබ්බං** තස්ස උපරි පක්ඛිපිතබ්බං **හොති.** කථං? **අඤ්ඤස්මිං පුග්ගලෙ** තථාරූපෙ ආසඞ්කිතබ්බෙ **අසති. ඉතීති** එවං. **සොති** විකාලචාරී. **පුරක්ඛතො** පුරතො අත්තනො උපරි ආසඞ්කන්තෙ කත්වා චරති.

250. **නටනාටකාදිනච්චන්ති** නටෙහි නාටකෙහි නච්චිතබ්බනාටකාදිනච්චවිධි. **ආදි**-සද්දෙන අවසිට්ඨං සබ්බං සඞ්ගණ්හාති. ''තත්ථ ගන්තබ්බං හොතී''ති වත්වා තත්ථස්ස ගමනෙන යථා අනුප්පන්නානං භොගානං අනුප්පාදො, උප්පන්නානඤ්ච විනාසො හොති, තං දස්සෙතුං **''තස්සා''**තිආදි වුත්තං. **ගීතන්ති** සරගතං, පකරණගතං , තාළගතං, අපධානගතන්ති ගන්ධබ්බසත්ථවිහිතං අඤ්ඤම්පි සබ්බං ගීතං වෙදිතබ්බං. **වාදිතන්ති** වීණාවෙණුමුදිඞ්ගාදිවාදනං. **අක්ඛානන්ති** භාරතයුද්ධසීතාහරණාදිඅක්ඛානං. **පාණිස්සරන්ති** කංසතාළං, ''පාණිතාළ''න්තිපි වදන්ති. **කුම්භථූනන්ති** චතුරස්සඅම්බණකතාළං. ''කුටභෙරිසද්දො''ති කෙචි. **''එසෙව නයො''**ති ඉමිනා ''කස්මිං ඨානෙ''තිආදිනා නච්චෙ වුත්තමත්ථං ගීතාදීසු අතිදිසති.

251. **ජයන්ති** ජූතං ජිනන්තො. **වෙරන්ති** ජිතෙන කිළඤ්ජපුරිසෙන ජයනිමිත්තං අත්තනො උපරි වෙරං විරොධං **පසවති** උප්පාදෙති. තඤ්හිස්ස වෙරපසවනං දස්සෙතුං **''ජිතං මයා''**තිආදි වුත්තං. **ජිනොති** ජූතපරාජයාපන්නාය ධනජානියා ජිනො. තෙනාහ **''අඤ්ඤෙන ජිතො සමානො''**තිආදි. **චිත්තං අනුසොචතීති** තං ජිනං චිත්තං උද්දිස්ස අනුත්ථුනති. **විනිච්ඡයට්ඨානෙති** යස්මිං කිස්මිඤ්චි අට්ටවිනිච්ඡයට්ඨානෙ. **සක්ඛිපුට්ඨස්සාති** සක්ඛිභාවෙන පුට්ඨස්ස. **අක්ඛසොණ්ඩොති** අක්ඛධුත්තො. **ජූතකරොති** ජූතපමාදට්ඨානානුයුත්තො. **ත්වම්පි නාම කුලපුත්තොති** කුලපුත්තො නාම ත්වං, න මයං තයි කොලපුත්තියං ඉදානි පස්සාමාති අධිප්පායො. **ඡින්නභින්නකොති** ඡින්නභින්නහිරොත්තප්පො, අහිරිකො අනොත්තප්පීති අත්ථො. **තස්ස කාරණාති** තස්ස අත්ථාය.

අනිච්ඡිතොති න ඉච්ඡිතො. **පොසිතබ්බා භවිස්සති** ජූතපරාජයෙන සබ්බකාලං රිත්තතුච්ඡභාවතො.

පාපමිත්තතාය ඡආදීනවාදිවණ්ණනා

252. **අක්ඛධුත්තාති** අක්ඛෙසු ධුත්තා, අක්ඛනිමිත්තං අත්ථවිනාසකා. **ඉත්ථිසොණ්ඩාති** ඉත්ථීසු සොණ්ඩා, ඉත්ථිසම්භොගනිමිත්තං ආතප්පනකා. තථා **භත්තසොණ්ඩාදයො** වෙදිතබ්බා. **පිපාසාති** උපරූපරි සුරාපිපාසා. තෙනාහ **''පානසොණ්ඩා''**ති. **නෙකතිකාදයො** හෙට්ඨා වුත්තා එව. මෙත්තිඋප්පත්තිට්ඨානතාය **මිත්තා හොන්ති. තස්මාති** පාපමිත්තතාය.

253. **කම්මන්තන්ති** කම්මං, යථා සුත්තංයෙව සුත්තන්තො, එවං කම්මංයෙව කම්මන්තො, තං කාතුං **ගච්ඡාමාති වුත්තො.** කම්මං වා අන්තො නිට්ඨානං ගච්ඡති එත්ථාති **කම්මන්තො,** කම්මකරණට්ඨානං, තං **ගච්ඡාමාති වුත්තො.**

පන්නසඛාති සුරං පාතුං පන්නෙ පටිපජ්ජන්තෙ එව සඛාති පන්නසඛා. තෙනාහ **''අයමෙවත්ථො''**ති. ''සම්මියසම්මියො''ති වචනමෙත්ථ අත්ථීති **සම්මියසම්මියො.** තෙනාහ **''සම්මසම්මාති වදන්තො''**ති. **සහායො හොතීති** සහායො විය හොති. **ඔතාරමෙව ගවෙසතීති** රන්ධමෙව පරියෙසති අනත්ථමස්ස කාතුකාමො. **වෙරප්පසවොති** පරෙහි අත්තනි වෙරස්ස පසවනං අනුපවත්තනං. තෙනාහ **''වෙරබහුලතා''**ති. පරෙසං කරියමානො අනත්ථො එත්ථ අත්ථීති **අනත්ථො,** තබ්භාවො **අනත්ථතාති** ආහ **''අනත්ථකාරිතා''**ති. යො හි පරෙසං අනත්ථං කරොති, සො අත්ථතො අත්තනො අනත්ථකාරො නාම, තස්මා **අනත්ථතාති** උභයානත්ථකාරිතා. **අරියො** වුච්චති සත්තො, කුච්ඡිතො අරියො **කදරියො.** යස්ස ධම්මස්ස වසෙන සො ''කදරියො''ති වුච්චති, සො ධම්මො **කදරියතා,** මච්ඡරියං. තං පන දුබ්බිසජ්ජනීයභාවෙ ඨිතං සන්ධායාහ **''සුට්ඨු කදරියතා ථද්ධමච්ඡරියභා''වොති.** අවිපණ්ණසභාවතො උට්ඨාතුං අසක්කොන්තො ච ඉණං ගණ්හන්තො **සංසීදන්තොව ඉණං විගාහති** නාම. සූරියෙ අනුග්ගතෙ එව කම්මන්තෙ අනාරභන්තො රත්තිං **අනුට්ඨානසීලො.**

අත්ථාති ධනානි. **අතික්කමන්තීති** අපගච්ඡන්ති. අථ වා **අත්ථාති** කිච්චානි. **අතික්කමන්තීති** අතික්කන්තකාලානි හොන්ති, තෙසං අතික්කමොපි අත්ථතො ධනානමෙව අතික්කමො. **ඉමිනා කථාමග්ගෙනාති** ඉමිනා ''යතො ඛො ගහපතිපුත්තා''තිආදි (දී. නි. 3.244) නයප්පවත්තෙන කථාසඞ්ඛාතෙන හිතාධිගමූපායෙන. **එත්තකං කම්මන්ති** චත්තාරො කම්මකිලෙසා, චත්තාරි අගතිගමනානි, ඡ භොගානං අපායමුඛානීති එවං වුත්තං චුද්දසවිධං පාපකම්මං.

මිත්තපතිරූපකවණ්ණනා

254. **අනත්ථොති** ''භොගජානි, ආයසක්‍යං, පරිසමජ්ඣෙ මඞ්කුභාවො, සම්මූළ්හමරණ''න්ති එවං ආදිකො දිට්ඨධම්මිකො ''දුග්ගතිපරිකිලෙසො, සුගතියඤ්ච අප්පායුකතා, බහ්වාබාධතා, අතිදළිද්දතා, අප්පන්නපානතා''ති එවං ආදිකො ච අනත්ථො **උප්පජ්ජති. යානි කානිචි භයානීති** අත්තානුවාදභයපරානුවාදභයදණ්ඩභයාදීනි ලොකෙ ලබ්භමානානි යානි කානිචි භයානි. **උපද්දවාති** අන්තරායා. **උපසග්ගාති** සරීරෙන සංසට්ඨානි විය උපරූපරි උප්පජ්ජනකානි බ්‍යසනානි. **අඤ්ඤදත්ථූති** එකන්තෙනාති එතස්මිං අත්ථෙ නිපාතො ''අඤ්ඤදත්ථුදසො''තිආදීසු (දී. නි. 1.42) වියාති වුත්තං **''එකංසෙනා''**ති. **යං කිඤ්චි** ගහණයොග්‍යං **හරතියෙව** ගණ්හාතියෙව. වාචා එව පරමා එතස්ස කම්මන්ති **වචීපරමො.** තෙනාහ **''වචනමත්තෙනෙවා''**තිආදි. **අනුප්පියන්ති** තක්කනං, යං වා ''රුචී''ති වුච්චති යෙහි සුරාපානාදීහි භොගා අපෙන්ති විගච්ඡන්ති, තෙසු තෙසං **අපායෙසු** බ්‍යසනහෙතූසු **සහායො හොති.**

255. **භාරකොයෙව හොති,** න දායකො, තමස්ස එකංසතො භාරකභාවං දස්සෙතුං **''සහායස්සා''**තිආදි වුත්තං. **යං කිඤ්චි අප්පකන්ති** පුප්ඵඵලාදි යං කිඤ්චි පරිත්තං වත්ථුං **දත්වා, බහුං පත්ථෙති** බහුං මහග්ඝං වත්ථයුගාදිං පච්චාසීසති. දාසො විය හුත්වා මිත්තස්ස තං තං කිච්චං කරොන්තො කථං අමිත්තො නාම ජාතොති ආහ **''අය''**න්තිආදි. යස්ස කිච්චං කරොති අනත්ථපරිහාරත්ථං, අත්තනො මිත්තභාවදස්සනත්ථඤ්ච, තං **සෙවති. අත්ථකාරණාති** වඩ්ඪිනිමිත්තං, අයමෙතෙසං භෙදො.

256. **පරෙති** පරදිවසෙ. **න ආගතො සීති** ආගතො නාහොසි. **ඛීණන්ති** තාදිසස්ස, අසුකස්ස ච දින්නත්තා. **සස්සසඞ්ගහෙති** සස්සතො කාතබ්බධඤ්ඤසඞ්ගහෙ **කතෙ.**

257. ''දානාදීසු යං කිඤ්චි කරොමා''ති වුත්තෙ ''සාධු සම්ම කරොමා''ති අනුජානාතීති ඉමමත්ථං **''කල්‍යාණෙපි එසෙව නයො''**ති අතිදිසති. නනු එවං අනුජානන්තො අයං මිත්තො එව, න අමිත්තො මිත්තපතිරූපකොති? අනුප්පියභාණීදස්සනමත්තමෙතං. සහායෙන වා දෙසකාලං, තස්මිං වා කතෙ උප්පජ්ජනකවිරොධාදිං අසල්ලක්ඛෙත්වා ''කරොමා''ති වුත්තෙ යො තං ජානන්තො එව ''සාධු සම්ම කරොමා''ති අනුප්පියං භණති, තං සන්ධාය වුත්තං ''කල්‍යාණං පිස්ස අනුජානාති''ති. තෙන වුත්තං ''කල්‍යාණෙපි එසෙව නයො''ති.

259. **මිත්තපතිරූපකා එතෙ මිත්තාති එවං ජානිත්වා.**

සුහදමිත්තවණ්ණනා

260. **සුන්දරහදයාති** පෙමස්ස අත්ථිවසෙන භද්දචිත්තා.

261. **පමත්තං රක්ඛතීති** එත්ථ පමාදවසෙන කිඤ්චි අයුත්තෙ කතෙ තාදිසෙ කාලෙ රක්ඛණං ''භීතස්ස සරණං හොතී''ති ඉමිනාව තං ගහිතන්ති තතො අඤ්ඤමෙව පමත්තස්ස රක්ඛණවිධිං දස්සෙතුං **''මජ්ජං පිවිත්වා''**තිආදි වුත්තං. ගෙහෙ ආරක්ඛං අසංවිහිතස්ස බහිගමනම්පි පමාදපක්ඛිකමෙවාති **''සහායො බහිගතො වා හොතී''**ති වුත්තං. **භයං හරන්තොති** භයං පටිබාහන්තො. භොගහෙතුතාය එලූපචාරෙන ධනං **''භොග''**න්ති වදති. **කිච්චකරණීයෙති** ඛුද්දකෙ, මහන්තෙ ච කාතබ්බෙ **උප්පන්නෙ.**

262. **නිගුහිතුං යුත්තකථන්ති** නිගුහිතුං ඡාදෙතුං යුත්තකථං, නිගුහිතුං වා යුත්තා කථා එතස්සාති **නිගුහිතුං යුත්තකථං,** අත්තනො කම්මං. **රක්ඛතීති** අනාවිකරොන්තො ඡාදෙති. **ජීවිතම්පීති** පි-සද්දෙන කිමඞ්ගං පන අඤ්ඤං පරිග්ගහිතවත්ථුන්ති දස්සෙති.

263. **පස්සන්තෙසු පස්සන්තෙසූති** ආමෙඩිතවචනෙන නිවාරියමානස්ස පාපස්ස පුනප්පුනං කරණං දීපෙති. පුනප්පුනං කරොන්තො හි පාපතො විසෙසෙන නිවාරෙතබ්බො හොති. **සරණෙසූති** සරණෙසු **වත්තස්සු** අභින්නානි කත්වා පටිපජ්ජ, **සරණෙසු** වා උපාසකභාවෙන **වත්තස්සු. නිපුණන්ති** සණ්හං. **කාරණන්ති** කම්මස්සකතාදිභෙදයුත්තං. **ඉදං කම්මන්ති** ඉමං දානාදිභෙදං කුසලකම්මං. ''කම්ම''න්ති සාධාරණතො වුත්තස්සාපි තස්ස ''සග්ගෙ නිබ්බත්තන්ති''ති පදන්තරසන්නිධානෙන සද්ධාහිරොත්තප්පාලොභාදිගුණධම්මසමඞ්ගිතා විය කුසලභාවො ජොතිතො හොති. සද්ධාදයො හි ධම්මා සග්ගගාමිමග්ගො. යථාහ –

> ''සද්ධා හිරියං කුසලඤ්ච දානං,
> ධම්මා එතෙ සප්පුරිසානුයාතා;
> එතඤ්හි මග්ගං දිවියං වදන්ති,
> එතෙන හි ගච්ඡති දෙවලොක''න්ති. (අ. නි. 8.32);

264. භවනං සම්පත්තිවඩ්ඪනං **භවොති** අත්ථො, තප්පටික්ඛෙපෙන **අභවොති** ආහ **''අභවෙන අවුඩ්ඪියා''**ති. **පාරිජුඤ්ඤන්ති** ජානි. **අනත්තමනො හොතීති** අත්තමනො න හොති අනුකම්පකභාවතො. අඤ්ඤදත්ථු තං අභවං අත්තනි ආපතිතං විය මඤ්ඤති. ඉදානි තං භවං සරූපතො දස්සෙතුං **''තථාරූප''**න්තිආදි වුත්තං. **විරූපොති** බීභච්ඡො. **න පාසාදිකොති** තස්සෙව වෙවචනං. **සුජාතොති** සුන්දරජාතිකො ජාතිසම්පන්නො.

265. **ජලන්ති** ජලන්තො. **අග්ගීවාති** අග්ගික්ඛන්ධො විය. **භාසතීති** විරොචති. යස්මාස්ස භගවතා සවිසෙසං විරොචනං ලොකෙ පාකටභාවඤ්ච දස්සෙතුං ''ජලං අග්ගීව භාසතී''ති වුත්තං, තස්මා යදා අග්ගි සවිසෙසං විරොචති, යත්ථ ච ඨිතො දූරෙ ඨිතානම්පි පඤ්ඤායති, තං දස්සනාදිවසෙන තමත්ථං විභාවෙතුං **''රත්ති''**න්තිආදි වුත්තං.

''භමරස්සෙව ඉරීයතො''ති එතෙනෙවස්ස භොගසංහරණං ධම්මිකං ඤායොපෙතන්ති දස්සෙන්තො **''අත්තානම්පී''**තිආදිමාහ. **රාසිං කරොන්තස්සාති** යථාස්ස ධනධඤ්ඤාදිභොගජාතං සම්පිණ්ඩිතං රාසිභූතං හුත්වා තිට්ඨති, එවං ඉරීයතො ආයූහන්තස්ස ච. **චක්කප්පමාණන්ති** රථචක්කප්පමාණං. **නිචයන්ති** වුඩ්ඪිං පරිවුඩ්ඪිං. ''භොගා සන්නිචයං යන්තී''ති කෙචි පඨන්ති.

සමාහත්වාති සංහරිත්වා. අලං-සද්දො ''අලමෙව සබ්බසඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දිතුං, අලං විරජ්ජිතු''න්තිආදීසු (දී. නි. 2.272; සං. නි. 2.124, 129, 134, 143) යුත්තන්ති ඉමමත්ථං ජොතෙති, ''අලමරියඤාණදස්සනවිසෙස''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.328) පරියත්තන්ති. යො වෙ ඨිතත්තොතිආදීසු (සු. නි. 217) විය අත්ත-සද්දො සභාවපරියායොති තං සබ්බං දස්සෙන්තො **''යුත්තසභාවො''**තිආදිමාහ. **සණ්ඨපෙතුන්ති** සම්මා ඨපෙතුං, සම්මදෙව පවත්තෙතුන්ති අත්ථො.

එවං විභජන්තොති එවං වුත්තනයෙන අත්තනො ධනං චතුධා විභජන්තො විභජනහෙතු **මිත්තානි ගන්ථති** සොළස කල්‍යාණමිත්තානි මෙත්තාය අජීරාපනෙන පබන්ධති. තෙනාහ **''අභෙජ්ජමානානි ඨපෙතී''**ති . කථං පන වුත්තනයෙන චතුධා භොගානං විභජනෙන මිත්තානි ගන්ථතීති ආහ **''යස්ස හී''**තිආදි. තෙනාහ භගවා ''දදං මිත්තානි ගන්ථතී''ති (සං. නි. 1.246). **භුඤ්ජෙය්‍යාති** උපභුඤ්ජෙය්‍ය, උපයුඤ්ජෙය්‍ය වාති අත්ථො. සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකාදීනං දානවසෙන චෙව අධිවත්ථදෙවතාදීනං පෙතබලිවසෙන, න්හාපිතාදීනං වෙතනවසෙන ච විනියොගොපි උපයොගො එව. තථා හි චක්ඛති ''ඉමෙසු පනා''තිආදි ආයො නාම හෙට්ඨිමන්තෙන වයතො චතුග්ගුණො ඉච්ඡිතබ්බො, අඤ්ඤථා වයො අවිච්ඡෙදවසෙන න සන්තානෙය්‍ය, නිධෙය්‍ය, භාජෙය්‍ය ච අසම්භතෙති වුත්තං **''ද්වීහි කම්මං පයොජයෙ''**ති. **නිධෙත්වාති** නිදහිත්වා, භූමිගතං කත්වාති අත්ථො. **රාජාදිවසෙනාති** ආදි-සද්දෙන අග්ගිඋදකචොරදුබ්භික්ඛාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **න්හාපිතාදීනන්ති** ආදි-සද්දෙන කුලාලරජකාදීනං සඞ්ගහො.

ඡද්දිසාපටිච්ඡාදනකණ්ඩවණ්ණනා

266. **චතූහි කාරණෙහීති** න ඡන්දගමනාදීහි චතූහි කාරණෙහි . **අකුසලං පහායාති** ''චත්තාරො කම්මකිලෙසා''ති වුත්තං අකුසලඤ්චෙව අගතිගමනාකුසලඤ්ච පජහිත්වා. **ඡහි කාරණෙහීති** සුරාපානාදීසු ආදීනවදස්සනසඞ්ඛාතෙහි ඡහි කාරණෙහි. සුරාපානානුයොගාදිභෙදං ඡබ්බිධං **භොගානං අපායමුඛං** විනාසමුඛං **වජ්ජෙත්වා. සොළස මිත්තානීති** උපකාරාදිවසෙන චත්තාරො, පමත්තරක්ඛණාදිකිච්චවිසෙසවසෙන පච්චෙකං චත්තාරො චත්තාරො කත්වා සොළසවිධෙ කල්‍යාණමිත්තෙ **සෙවන්තො** භජන්තො. සත්ථවාණිජ්ජාදිමිච්ඡාජීවං පහාය ඤායෙනෙව වත්තනතො **ධම්මිකෙන ආජීවෙන ජීවති. නමස්සිතබ්බාති** උපකාරවසෙන, ගුණවසෙන ච නමස්සිතබ්බා සබ්බදා නතෙන හුත්වා වත්තිතබ්බා. දිසා-සද්දස්ස අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තො එව. **ආගමනභයන්ති** තත්ථ සම්මා අප්පටිපත්තියා, මිච්ඡාපටිපත්තියා ච උප්පජ්ජනකඅනත්ථො. සො හි භායන්ති එතස්මාති ''භය''න්ති වුච්චති. යෙන කාරණෙන

මාතාපිතුආදයො පුරත්ථිමාදිභාවෙන අපදිට්ඨා, තං දස්සෙතුං **"පුබ්බූපකාරිතායා"**තිආදි වුත්තං, තෙන අත්ථසරික්ඛතාය නෙසං පුරත්ථිමාදිභාවොති දස්සෙති. තථා හි මාතාපිතරො පුත්තානං පුරත්ථිමභාවෙන තාව උපකාරිභාවෙන දිස්සනතො, අපදිස්සනතො ච පුරත්ථිමා දිසා. ආචරියා අන්තෙවාසිකස්ස දක්ඛිණභාවෙන, හිතාහිතං පතිකුසලභාවෙන දක්ඛිණාරහතාය ච වුත්තනයෙන දක්ඛිණා දිසා. ඉමිනා නයෙන **"පච්ඡිමා දිසා"**තිආදීසු යථාරහං අත්ථො වෙදිතබ්බො. සරාවාසස්ස දුක්ඛබහුලතාය තෙ තෙ ච කිච්චවිසෙසා යථාඋප්පතිතදුක්ඛනිත්ථරණත්ථාති වුත්තං **"තෙ තෙ දුක්ඛවිසෙසෙ උත්තරතී"**ති. යස්මා දාසකම්මකරා සාමිකස්ස පාදානං පයිරුපාසනවසෙන චෙව තදනුච්ඡවිකකිච්චසාධනවසෙන ච යෙභුය්‍යෙන සන්තිකාවචරා, තස්මා වුත්තං **"පාදමූලෙ පතිට්ඨානවසෙනා"**ති. **ගුණෙහීති** උපරිභාවාවහෙහි ගුණෙහි. **උපරි ඨිතභාවෙනාති** සග්ගමග්ගෙ මොක්ඛමග්ගෙ ච පතිට්ඨිතභාවෙන.

267. **භතොති** පොසිතො, තං පන භරණං ජාතකාලතො පට්ඨාය සුඛපච්චයූපහරණෙන දුක්ඛපච්චයාපහරණෙන ච තෙහි පවත්තිතන්ති දස්සෙතුං **"ථඤ්ඤං පායෙත්වා"**තිආදි වුත්තං. **ජග්ගිතොති** පටිජග්ගිතො. **තෙති** මාතාපිතරො.

මාතාපිතූනං සන්තකං ඛෙත්තාදිං අවිනාසෙත්වා රක්ඛිතං තෙසං පරම්පරාය ඨිතියා කාරණං හොතීති **"තං රක්ඛන්තො කුලවංසං සණ්ඨපෙති නාමා"**ති වුත්තං. **අධම්මිකවංසතොති** ''කුලප්පදෙසාදිනා අත්තනා සදිසං එකං පුරිසං ඝටෙත්වා වා ගීවායං වා හත්ථෙ වා බන්ධමණියං වා භාරෙතබ්බ''න්ති එවං ආදිනා පවත්තඅධම්මිකපවෙණිතො. **හාරෙත්වාති** අපනෙත්වා තං ගාහං විස්සජ්ජාපෙත්වා. මාතාපිතරො තතො ගාහතො විවෙචනෙනෙව හි ආයතිං තෙසං පරම්පරාහාරිකා සියා. **ධම්මිකවංසෙති** හිංසාදිවිරතියා ධම්මිකෙ වංසෙ ධම්මිකාය පවෙණියං. **ඨපෙන්තොති** පතිට්ඨපෙන්තො. **සලාකභත්තාදීනි අනුපච්ඡින්දිත්වාති** සලාකභත්තදානාදීනි අවිච්ඡින්දිත්වා.

දායජ්ජං පටිපජ්ජාමීති එත්ථ යස්මා දායපටිලාභස්ස යොග්‍යභාවෙන වත්තමානොයෙව දායජ්ජං පටිපජ්ජති නාම, න ඉතරො, තස්මා තමත්ථං දස්සෙතුං **"මාතාපිතරො"**තිආදි වුත්තං. **දාරකෙති** පුත්තෙ. **විනිච්ඡයං පත්වාති** ''පුත්තස්ස වජ්ජවිස්සජ්ජන''න්ති එවං ආගතං විනිච්ඡයං ආගම්ම. **දායජ්ජං පටිපජ්ජාමීති වුත්තනන්ති** ''දායජ්ජං පටිපජ්ජාමී'' ති ඉදං චතුත්ථං වත්තනට්ඨානං වුත්තං. **තෙසන්ති** මාතාපිතූනං. **තතියදිවසතො පට්ඨායාති** මතදිවසතො තතියදිවසතො පට්ඨාය.

පාපතො නිවාරණං නාම අනාගතවිසයං. සම්පත්තවත්ථුතොපි හි නිවාරණං වීතික්කමෙ අනාගතෙ එව සියා, න වත්තමානෙ. නිබ්බත්තිතා පන පාපකිරියා ගරහණමත්තපටිකාරාති ආහ **"කතම්පි ගරහන්තී"**ති. **නිවෙසෙන්තීති** පතිට්ඨපෙන්ති. වුත්තප්පකාරා මාතාපිතරො අනවජ්ජමෙව සිප්පං සික්ඛාපෙන්තීති වුත්තං **"මුද්දාගණනාදිසිප්ප"**න්ති. **රූපාදීහීති ආදි**-සද්දෙන භොගපරිවාරාදිං සඞ්ගණ්හාති. **අනුරූපෙනාති** අනුච්ඡවිකෙන.

නිච්චභූතො සමයො අභිණ්හකරණකාලො. අභිණ්හත්ථො හි අයං නිච්ච-සද්දො ''නිච්චපහංසිතො නිච්චපහට්ඨො''තිආදීසු විය. යුත්තපත්තකාලො එව සමයො **කාලසමයො. "උට්ඨාය සමුට්ඨායා"**ති ඉමිනාස්ස නිච්චමෙව දානෙ තෙසං යුත්තපයුත්තතං දස්සෙති. **සිබාඨපනං** දාරකකාලෙ. **ආවාහවිවාහං** පුත්තධීතූනං යොබ්බනප්පත්තකාලෙ.

තං භයං යථා නාගච්ඡති, එවං පිහිතා හොති ''පුරත්ථිමා දිසා''ති විභත්තිං පරිණාමෙත්වා යොජනා. යථා පන තං භයං ආගච්ඡෙය්‍ය, යථා ච නාගච්ඡෙය්‍ය, තදුභයං දස්සෙතුං **"සචෙ හී"**තිආදි වුත්තං. **විප්පටිපන්නාති** ''භතො නෙ භරිස්සාමී''තිආදිනා උත්තසම්මාපටිපත්තියා අකාරණෙන චෙව තප්පටිපක්ඛමිච්ඡාපටිපත්තියා අකරණෙන ච විප්පටිපන්නා **පුත්තා අස්සු. එතං භයන්ති** එතං **"මාතාපිතූනං අප්පතිරූපාති** විඤ්ඤූනං ගරහිතබ්බතාභයං, පරවාදභය''න්ති එවමාදි **ආගච්ඡෙය්‍ය** පුත්තෙසු. **පුත්තානං නානුරූපාති** එත්ථ ''පුත්තාන''න්ති පදං එතං භයං පුත්තානං ආගච්ඡෙය්‍යාති එවං ඉධාපි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තාදිසානඤ්හි මාතාපිතූනං පුත්තානං ඔවාදානුසාසනියො දාතුං සමත්ථකාලතො පට්ඨාය තා තෙසං දාතබ්බා එවාති කත්වා තථා වුත්තං. පුත්තානඤ්හි වසෙනායං දෙසනා අනාගතා **සම්මාපටිපන්නෙසු** උභොසු අත්තනො, මාතාපිතූනඤ්ච වසෙන උප්පජ්ජනකතාය **සබ්බං භයං න හොති** සම්මාපටිපන්නත්තා. එවං පටිපන්නත්තා එව **පටිච්ඡන්නා හොති** තත්ථ කාතබ්බපටිසන්ථාරස්ස සම්මදෙව කතත්තා. **ඛෙමාති** අනුපද්දවා. යථාවුත්තසම්මාපටිපත්තියා අකරණෙන හි උප්පජ්ජනකඋපද්දවා කරණෙන න හොන්තීති.

''න බො තෙ''තිආදිනා වුත්තො සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හො භගවතා තදා තස්ස වුත්තො පරම්පරාගතො අත්ථො වෙදිතබ්බො. තෙනාහ **"භගවා සිඞ්ගාලකං එතදවොචා"**ති. **අයඤ්හීති** එත්ථ **හි**-සද්දො අවධාරණෙ. තථා හි **"නො අඤ්ඤා"**ති අඤ්ඤදිසං නිවත්තෙති.

268. ආචරියං දූරතොව දිස්වා උට්ඨානවචනෙනෙව තස්ස පච්චුග්ගමනාදිසාමීචිකිරියා අවුත්තසිද්ධාති තං දස්සෙන්තො **"පච්චුග්ගමනං කත්වා"**තිආදිමාහ. **උපට්ඨානෙනාති** පයිරුපාසනෙන. **තික්ඛත්තුංඋපට්ඨානගමනෙනාති** පාතො, මජ්ඣන්හිකෙ, සායන්ති තීසු කාලෙසු උපට්ඨානත්ථං උපගමනෙන. සිප්පුග්ගහණත්ථං පන උපගමනං උපට්ඨානන්තොගධං පයොජනවසෙන ගමනභාවතොති ආහ **"සිප්පුග්ගහණ...පෙ.... හොතී"**ති. සොතුං ඉච්ඡා **සුස්සූසා,** සා පන ආචරියෙ සික්ඛිතබ්බසික්ඛෙ ච ආදරගාරවපුබ්බිකා ඉච්ඡිතබ්බා ''අද්ධා ඉමිනා සිප්පෙන සික්ඛිතෙන

එවරූපංගුණං පටිලභිස්සාමී''ති. තථාභූතඤ්ච තං සවනං සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං හොතීති ආහ **''සද්දහිත්වා සවනෙනා''**ති. වුත්තමෙවත්ථං බ්‍යතිරෙකවසෙන දස්සෙතුං **''අසද්දහිත්වා...පෙ.... නාධිගච්ඡතී''**ති වුත්තං. තස්මා තස්සත්ථො වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බො. යං සන්ධාය ''අවසෙසබුද්ධකපාරිචරියායා''ති වුත්තං, තං විභජනං අනවසෙසතො දස්සෙතුං **''අන්තෙවාසිකෙන හී''**තිආදි වුත්තං. **පච්චුපට්ඨානාදීනීති ආදි-**සද්දෙන ආසනපඤ්ඤාපනං බීජනන්ති එවමාදිං සඞ්ගණ්හාති. **අන්තෙවාසිකවත්ත**න්ති අන්තෙවාසිකෙන ආචරියම්හි සම්මාවත්තිතබ්බවත්තං. **සිප්පපටිග්ගහණෙනා**ති සිප්පගන්ථස්ස සක්කච්චං උග්ගහණෙන. තස්ස හි සුට්ඨු උග්ගහණෙන තදනුසාරෙනස්ස පයොගොපි සම්මදෙව උග්ගහිතො හොතීති. තෙනාහ **''ථොකං ගහෙත්වා''**තිආදි.

සුවිනීතං විනෙන්තීති ඉධ ආචාරවිනයො අධිප්පෙතො. සිප්පස්මිං පන සික්ඛාපනවිනයො ''සුග්ගහිතං ගාහාපෙන්තී''ති ඉමිනාව සඞ්ගහිතොති වුත්තං **''එවං තෙ නිසීදිතබ්බ''**න්තිආදි. ආචරියා හි නාම අන්තෙවාසිකෙ න දිට්ඨධම්මිකෙ එව විනෙන්ති, අථ ඛො සම්පරායිකෙපීති ආහ **''පාපමිත්තා වජ්ජෙතබ්බා''**ති. සිප්පගන්ථස්ස උග්ගණ්හනං නාම යාවදෙව පයොගසම්පාදනත්ථන්ති ආහ **''පයොගං දස්සෙත්වා ගණ්හාපෙන්තී''**ති. **මිත්තාමච්චෙසූ**ති අත්තනො මිත්තාමච්චෙසු. **පටියාදෙන්තී**ති පරිග්ගහෙත්වා නං මමත්තවසෙන පටියාදෙන්ති. ''අයං අම්හාකං අන්තෙවාසිකො''තිආදිනා හි අත්තනො පරිග්ගහිතදස්සනමුඛෙන චෙව ''බහුස්සුතො''තිආදිනා තස්ස ගුණපරිග්ගණ්හනමුඛෙ ච තං තෙසං පටියාදෙන්ති. **සබ්බදිසාසු රක්ඛං කරොන්ති** චාතුද්දිසභාවසම්පාදනෙනස්ස සබ්බත්ථ සුඛජීවිභාවසාධනතො. තෙනාහ **''උග්ගහිතසිප්පො හී''**තිආදි. සත්තානඤ්හි දුවිධා සරීරරක්ඛා අබ්භන්තරපරිස්සයපටිඝාතෙන, බාහිරපරිස්සයපටිඝාතෙන ච. තත්ථ **අබ්භන්තරපරිස්සයො** ඛුප්පිපාසාදිභෙදො, සො ලාභසිද්ධියා පටිහඤ්ඤති තාය තජ්ජාපරිහාරසංවිධානතො. **බාහිරපරිස්සයො** චොරඅමනුස්සාදිහෙතුකො, සො විජ්ජාසිද්ධියා පටිහඤ්ඤති තාය තජ්ජාපරිහාරසංවිධානතො. තෙන වුත්තං **''යං යං දිස''**න්තිආදි.

පුබ්බෙ **''උග්ගහිතසිප්පො හී''**තිආදිනා සිප්පසික්ඛාපනෙනෙව ලාභුප්පත්තියා දිසාසු පරිත්තාණකරණං දස්සිතං, ඉදානි ''යං වා සො''තිආදිනා තස්ස උග්ගහිතසිප්පස්ස නිප්ඵත්තිවසෙන ගුණකිත්තනමුඛෙන පග්ගණ්හනෙනපි ලාභුප්පත්තියාති අයමෙතෙසං විකප්පානං භෙදො. **සෙසන්ති** ''පටිච්ඡන්නා හොතී''තිආදිකං පාළිආගතං, ''එවඤ්ච පන වත්වා''තිආදිකං අට්ඨකථාගතඤ්ච. **එත්ථා**ති එතස්මිං දුතියදිසාවාරෙ. **පුරිමනයෙනෙවා**ති පුබ්බෙ පඨමදිසාවාරෙ වුත්තනයෙනෙව.

269. **සම්මානනා** නාම සම්භාවනා, සා පන අත්ථචරියාලක්ඛණා ච දානලක්ඛණා ච චතුත්ථපඤ්චමට්ඨානෙහෙව සඞ්ගහිතාති පියවචනලක්ඛණං තං දස්සෙතුං **''සම්භාවිතකථාකථනෙනා''**ති වුත්තං. විගතමානනා **විමානනා,** න විමානනා **අවිමානනා,** විමානනාය අකරණං. තෙනාහ **''යථා දාසකම්මකරාදයො''**තිආදි. සාමිකෙන හි විමානිතානං ඉත්ථීනං සබ්බො පරිජනො විමානෙතියෙව . **පරිචරන්තො**ති ඉන්ද්‍රියානි පරිචරන්තො. **තං අතිචරති නාම** තං අත්තනො ගිහිනිං අතික්කමිත්වා අගණෙත්වා වත්තනතො. **ඉස්සරියවොස්සග්ගෙනා**ති එත්ථ යාදිසො ඉස්සරියවොස්සග්ගො ගිහිනියා අනුච්ඡවිකො, තං දස්සෙන්තො **''භත්තගෙහෙ විස්සට්ඨෙ''**ති ආහ. ගෙහෙ එව ඨත්වා විචාරෙතබ්බම්පි හි කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං කුලිත්ථියා භාරො න හොති, සාමිකස්සෙව භාරො, තතො ආගතසාපතෙය්‍යං පන තාය සුගුත්තං කත්වා ඨපෙතබ්බං හොති. **''සබ්බං ඉස්සරියං විස්සට්ඨං නාම හොතී''**ති එතා මඤ්ඤන්තීති අධිප්පායො. ඉත්ථියො නාම පුත්තලාභෙන විය මහග්ඝවිපුලාලඞ්කාරලාභෙනපි න සන්තුස්සන්තෙවාති තාසං තොසනං අලඞ්කාරදානන්ති ආහ **''අත්තනො විභවානුරූපෙනා''**ති.

කුලිත්ථියා සංවිහිතබ්බකම්මන්තා නාම ආහාරසම්පාදනවිචාරප්පකාරාති ආහ **''යාගුභත්තපචනකාලාදීනී''**තිආදි. **සම්මානනාදීහි** යථාරහං පියවචනෙහි චෙව භොජනදානාදීහි ච **පහෙණකපෙසනාදීහි** අඤ්ඤතො, තත්ථෙව වා උප්පන්නස්ස පණ්ණාකාරස්ස ඡණදිවසාදීසු පෙසෙතබ්බපියභණ්ඩෙහි ච **සඞ්ගහිතපරිජනා.** ගෙහසාමිනියා අන්තොගෙහජනො නිච්චං සඞ්ගහිතො එවාති වුත්තං **''ඉධ පරිජනො නාම...පෙ.... ඤාතිජනො''**ති. **ආභතධන**න්ති බාහිරතො අන්තොගෙහං පවෙසිතධනං. ගිහිනියා නාම පඨමං ආහාරසම්පාදනෙ කොසල්ලං ඉච්ඡිතබ්බං, තත්ථ ච යුත්තපයුත්තතා, තතො සාමිකස්ස ඉත්ථිජනායත්තෙසු කිච්චාකිච්චෙසු, තතො පුත්තානං පරිජනස්ස කාතබ්බකිච්චෙසූති ආහ **''යාගුභත්තසම්පාදනාදීසූ''**තිආදි. ''නික්කොසජ්ජා''ති වත්වා තමෙව නික්කොසජ්ජතං බ්‍යතිරෙකතො, අන්වයතො ච විභාවෙතුං **''යථා''**තිආදි වුත්තං. **ඉධා**ති ඉමස්මිං තතියදිසාවාරෙ. **පුරිමනයෙනෙවා**ති පඨමදිසාවාරෙ වුත්තනයෙනෙව. ඉති භගවා ''පච්ඡිමා දිසා පුත්තදාරා''ති උද්දිසිත්වාපි දාරවසෙනෙව පච්ඡිමං දිසං විස්සජ්ජෙසි, න පුත්තවසෙන. කස්මා? පුත්තා හි දාරකකාලෙ අත්තනො මාතු අනුග්ගණ්හනෙනෙව අනුග්ගහිතා හොන්ති අනුකම්පිතා, විඤ්ඤුතං පත්තකාලෙ පන යථා තෙපි තදා අනුග්ගහෙතබ්බා, ස්වායං විධි ''පාපා නිවාරෙන්තී''තිආදිනා පඨමදිසාවාරෙ දස්සිතො එවාති කිං පුන විස්සජ්ජනෙනාති. දානාදිසඞ්ගහවත්ථූසු යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙවාති.

270. චත්තාරිපි ඨානානි ලඞ්ඝිත්වා පඤ්චමමෙව ඨානං විවරිතුං **''අවිසංවාදනතායා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යස්ස යස්ස නාමං ගණ්හාතී**ති සහායො අත්ථිකභාවෙන යස්ස යස්ස වත්ථුනො නාමං කථෙති. **අවිසංවාදෙත්වා**ති එත්ථ දුවිධං අවිසංවාදනං වාචාය, පයොගෙන චාති තං දුවිධම්පි දස්සෙතුං **''ඉදම්පී''**තිආදි වුත්තං. **''දානෙනා''**ති ච ඉදං නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං ඉතරසඞ්ගහවත්ථුවසෙනපි අවිසංවාදෙත්වා සඞ්ගණ්හනස්ස ලබ්භනතො, ඉච්ඡිතබ්බතො ච.

අපරා පච්ඡිමා පජා **අපරපජා,** අපරාපරං උප්පන්නා වා පජා **අපරපජා. පටිපූජනා** නාම මමායනා, සක්කාරකිරියා චාති තදුභයං දස්සෙතුං **"කෙලායන්තී"**තිආදි වුත්තං. **මමායන්තීති** මමත්තං කරොන්ති.

271. **යථාබලං කම්මන්තසංවිධානෙනාති** දාසකම්මකරානං යථාබලං බලානුරූපං තෙසං තෙසං කම්මන්තානං සංවිදහනෙන විචාරණෙන, කාරාපනෙනාති අත්ථො. තෙනාහ **"දහරෙහී"**තිආදි. **භත්තවෙතනානුප්පදානෙනාති** තස්ස තස්ස දාසකම්මකරස්ස අනුරූපං භත්තස්ස, වෙතනස්ස ච පදානෙන . තෙනෙවාහ **"අයං ඛුද්දකපුත්තො"**තිආදි. **භෙසජ්ජාදීනීති ආදි-**සද්දෙන සප්පායාහාරවසනට්ඨානාදිං සඞ්ගණ්හාති. සාතභාවො එව රසානං **අච්ඡරියතාති** ආහ **"අච්ඡරියෙ මධුරරසෙ"**ති. **තෙසන්ති** දාසකම්මකරානං. **වොස්සජ්ජනෙනාති** කම්මකරණතො විස්සජ්ජනෙන. **වෙලං ඤත්වාති** ''පහාරවසෙසො, උපඩ්ඪපහාරාවසෙසො වා දිවසො''ති වෙලං ජානිත්වා. යො කොචි මහුස්සවො **ඡණො** නාම. කත්තිකුස්සවො, ඵග්ගුණුස්සවොති එවං නක්ඛත්තසල්ලක්ඛිතො මහුස්සවො **නක්ඛත්තං. පුබ්බුට්ඨායිතා, පච්ඡානිපාතිතා** ච මහාසුදස්සනෙ වුත්තා එවාති ඉධ අනාමට්ඨා.

දින්නාදායිනොති පුබ්බපදාවධාරණවසෙන සාවධාරණවචනන්ති අවධාරණෙන නිවත්තිතං දස්සෙතුං **"චොරිකාය කිඤ්චි අග්ගහෙත්වා"**ති වුත්තං. තෙනාහ **"සාමිකෙහි දින්නස්සෙව ආදායිනො"**ති. **න මයං කිඤ්චි ලභාමාති අනුජ්ඣායිත්වාති** පටිසෙධද්වයෙන තෙහි ලද්ධබ්බස්ස ලාභං දස්සෙති. **"කිං එතස්ස කම්මෙන කතෙනාති අනුජ්ඣායිත්වා"**ති ඉදං තුට්ඨහදයතාය කාරණදස්සනං පටිපක්ඛදූරීභාවතො. **තුට්ඨහදයතාදස්සනම්පි** කම්මස්ස සුකතකාරිතාය කාරණදස්සනං. කිත්ති එව වණ්ණො **කිත්තිවණ්ණො,** තං කිත්තිවණ්ණං ගුණකථං හරන්ති, තං තං දිසං උපාහරන්තීති **කිත්තිවණ්ණහරා.** තථා තථා කිත්තෙතබ්බතො හි **කිත්ති** , ගුණො, තෙසං වණ්ණනං කථනං **වණ්ණො.** තෙනාහ **"ගුණකථාහාරකා"**ති.

272. කාරණභූතා මෙත්තා එතෙසං අත්ථීති **මෙත්තානි,** කායකම්මාදීනි. යානි පන තානි යථා යථා ච සම්භවන්ති, තං දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **"විහාරගමන"**න්තිආදීසු ''මෙත්තචිත්තං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා''ති පදං ආහරිත්වා යොජෙතබ්බං. **අනාවටද්වාරතායාති** එත්ථ **ද්වාරං** නාම අලොභජ්ඣාසයතා දානස්ස මුඛභාවතො. තස්ස සතො දෙය්‍යධම්මස්ස දාතුකාමතා **අනාවටතා** එවඤ්හි සරමාවසන්තො කුලපුත්තො ගෙහද්වාරෙ පිහිතෙපි අනාවටද්වාරො එව, අඤ්ඤථා අපිහිතෙපි සරද්වාරෙ ආවටද්වාරො එවාති. තෙන වුත්තං **"තත්ථා"**තිආදි. විවරිත්වාපි වසන්තොති වචනසෙසො. **පිදහිත්වාපීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **"සීලවන්තෙසූ"**ති ඉදං පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාවිසුද්ධිදස්සනත්ථං වුත්තං. කරුණාඛෙත්තෙපි දානෙන අනාවටද්වාරතා එව. **"සන්තඤ්ඤෙව"**ති ඉමිනා අසන්තං නත්ථිවචනං පුච්ඡිතපටිවචනං විය ඉච්ඡිතබ්බං එවාති දස්සෙති විඤ්ඤූනං අත්ථිකානං චිත්තමද්දවකරණතො. **"පුරෙභත්තං පරිභුඤ්ජිතබ්බක"**න්ති ඉදං යාවකාලිකෙ එව ආමිසභාවස්ස නිරුළ්හතාය වුත්තං.

"සබ්බෙ සත්තා"ති ඉදං තෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣාසයසම්පත්තිදස්සනං පක්ඛපාතාභාවදීපනතො, ඔධිසො ඵරණායපි මෙත්තාභාවනාය ලබ්භනතො. යාය කුසලාභිවඩ්ඪිආකඞ්ඛාය තෙසං උපට්ඨාකානං, තථා නෙසං ගෙහපවිසනං, තං සන්ධායාහ **"පවිසන්තාපි කල්‍යාණෙන චෙතසා අනුකම්පන්ති නාමා"**ති. **සුතස්ස පරියොදාපනං** නාම තස්ස යාථාවතො අත්ථං විභාවෙත්වා විචිකිච්ඡාතමවිධමනෙන විසොධනන්ති ආහ **"අත්ථං කථෙත්වා කඞ්ඛං විනොදෙන්ති"**ති. සවනං නාම ධම්මස්ස යාවදෙව සම්මාපටිපජ්ජනාය අසති තස්මිං තස්ස නිරත්ථකභාවතො, තස්මා සුතස්ස පරියොදාපනං නාම සම්මාපටිපජ්ජාපනන්ති ආහ **"තථත්තාය වා පටිපජ්ජාපෙන්තී"**ති.

273. **අලමත්තොති** සමත්ථසභාවො, සො ච අත්ථතො සමත්ථො එවාති **"අගාරං අජ්ඣාවසනසමත්ථො"**ති වුත්තං. **දිසානමස්සනට්ඨානෙති** යථාවුත්තදිසානං පච්චුපට්ඨානසඞ්ඛාතෙ නමස්සනකාරණෙ. පණ්ඩිතො හුත්වා කුසලො ඡෙකො ලභතෙ යසන්ති යොජනා. සණ්හගුණයොගතො **සණ්හො, සණ්හගුණොති** පනෙත්ථ සුඛුමනිපුණපඤ්ඤා, මුදුවාචාති දස්සෙන්තො **"සුඛුම...පෙ.... භණනෙන වා"**ති වුත්තං. **දිසානමස්සනට්ඨානෙනාති** යෙන ඤාණෙන යථාවුත්තා ඡ දිසා වුත්තනයෙන පටිපජ්ජන්තො නමස්සති නාම, තං ඤාණං දිසානමස්සනට්ඨානං, තෙන **පටිභානවා.** තෙන හි තංතංකිච්චයුත්තපත්තවසෙන පටිපජ්ජන්තො ඉධ ''පටිභානවා''ති වුත්තො. **නිවාතවුත්තීති** පණිපාතසීලො. **අත්ථද්ධොති** න ථද්ධො **ථම්භරහිතොති** චිත්තස්ස උද්ධුමාතලක්ඛණෙන ථම්භිතභාවෙන විරහිතො. **උට්ඨානවීරියසම්පන්නොති** කායිකෙන වීරියෙන සමන්නාගතො. **නිරන්තරකරණවසෙනාති** ආරද්ධස්ස කම්මස්ස සතතකාරිතාවසෙන. **ඨානුප්පත්තියා පඤ්ඤායාති** තස්මිං තස්මිං අත්ථකිච්චෙ උපට්ඨිතෙ ඨානසො තඞ්ඛණෙ එව උප්පජ්ජනකපඤ්ඤාය.

සඞ්ගහකරොති යථාරහං සත්තානං සඞ්ගණ්හනකො. **මිත්තකරොති** මිත්තභාවකරො, සො පන අත්ථතො මිත්තෙ පරියෙසනකො නාම හොතීති වුත්තං **"මිත්තගවෙසනො"**ති. යථාවුත්තං වදං වචනං ජානාතීති **වදඤ්ඤූති** ආහ **"පුබ්බකාරිනා වුත්තවචනං ජානාතී"**ති. ඉදානි තමෙවත්ථං සඞ්ඛෙපෙන වුත්තං විත්ථාරවසෙන දස්සෙතුං **"සහායකස්සා"**තිආදි වුත්තං. පුබ්බෙ යථාපවත්තාය වාචාය ජානනෙ වදඤ්ඤුතං දස්සෙත්වා ඉදානි ආකාරසල්ලක්ඛණෙන අප්පවත්තාය වාචාය ජානනෙපි වදඤ්ඤුතං දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. **"යෙන යෙන වා පනා"**තිආදිනා වචනීයත්ථං **වදඤ්ඤූ-**සද්දස්ස දස්සෙති. **නෙතාති** යථාධිප්පෙතමත්ථං පච්චක්ඛතො පාපෙතා.

තෙනාහ **“තං තමත්ථං දස්සෙන්තො පඤ්ඤාය නෙතා”**ති. නෙති තං තමත්ථන්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **පුනප්පුනං නෙතීති** අනු අනු නෙති, තං තමත්ථන්ති ආනෙත්වා යොජනා.

තස්මිං තස්මින්ති තස්මිං තස්මිං දානාදීහි සඞ්ගහෙහි සඞ්ගහෙතබ්බෙ **පුග්ගලෙ. ආණියාති** අක්ඛසීසගතාය ආණියා. **යායතොති** ගච්ඡතො. **පුත්තකාරණාති** පුත්තනිමිත්තං. පුත්තහෙතුකඤ්හි පුත්තෙන කත්තබ්බං මානං වා පූජං වා.

උපයොගවචනෙති උපයොගත්ථෙ. වුච්චතීති **වචනං,** අත්ථො. උපයොගවචනෙ වා වත්තබ්බෙ. **පච්චත්තන්ති** පච්චත්තවචනං. **සම්මා පෙක්ඛන්තීති** සම්මදෙව කාතබ්බෙ පෙක්ඛන්ති. **පසංසනීයාති** පසංසිතබ්බා. **භවන්ති** එතෙ සඞ්ගහෙතබ්බෙ තත්ථ පුග්ගලෙ යථාරහං පවත්තෙන්තාති අධිප්පායො.

274. **“ඉති භගවා”**තිආදි නිගමනං. **යා දිසාති** යා මාතාපිතුආදිලක්ඛණා පුරත්ථිමාදිදිසා. **නමස්සාති** නමස්සෙය්‍යාසීති අත්ථො ‘‘යථා කථං පනා’’තිආදිකාය ගහපතිපුත්තස්ස පුච්ඡාය වසෙන දෙසනාය ආරද්ධත්තා **“පුච්ඡාය ඨත්වා”**ති වුත්තං. **අකථිතං නත්ථි** ගිහීහි කත්තබ්බකම්මෙ අප්පමාදපටිපත්තියා අනවසෙසතො කථිතත්තා. මාතාපිතුආදීසු හි තෙහි ච පටිපජ්ජිතබ්බපටිපත්තියා නිරවසෙසතො කථනෙනෙව රාජාදීසුපි පටිපජ්ජිතබ්බවිධි අත්ථතො කථිතො එව හොතීති. ගිහිනො විනීයන්ති, විනයං උපෙන්ති එතෙනාති **ගිහිවිනයො. යථානුසිට්ඨන්ති** යථා ඉධ සත්ථාරා අනුසිට්ඨං ගිහිචාරිත්තං , තථා තෙන පකාරෙන තං අවිරාධෙත්වා. **පටිපජ්ජමානස්ස වුද්ධියෙව පාටිකඞ්ඛාති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි වුද්ධියෙව ඉච්ඡිතබ්බා අවස්සම්භාවිනීති.

සිඞ්ගාලසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

9. ආටානාටියසුත්තවණ්ණනා

පඨමභාණවාරවණ්ණනා

275. ‘‘චතුද්දිසං රක්ඛං ඨපෙත්වා’’ති ඉදං ද්වීසු ඨානෙසු චතූසු දිසාසු ඨපිතං රක්ඛං සන්ධාය වුත්තන්ති තදුභයං දස්සෙතුං **‘‘අසුරසෙනාය’’**තිආදි වුත්තං. අත්තනො හි අධිකාරෙ, අත්තනො රක්ඛාය ච අප්පමජ්ජනෙන තෙසං ඉදං ද්වීසු ඨානෙසු චතූසු දිසාසු ආරක්ඛට්ඨපනං. යඤ්හි තං අසුරසෙනාය පටිසෙධනත්ථං දෙවපුරෙ චතූසු දිසාසු සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස ආරක්ඛට්ඨපනං, තං අත්තනො **අධිකාරෙ අප්පමජ්ජනං.** යං පන නෙසං භගවතො සන්තිකං උපසඞ්කමනෙ චතූසු දිසාසු ආරක්ඛට්ඨපනං, තං අත්තනො කතා **රක්ඛාය අප්පමජ්ජනං.** තෙන වුත්තං **‘‘අසුරසෙනාය නිවාරණත්ථ’’**න්තිආදි. පාළියං **චතුද්දිසන්ති** භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති භුම්මවසෙන තදත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘චතූසු දිසාසූ’’**ති ආහ. **ආරක්ඛං ඨපෙත්වාති** වෙස්සවණාදයො චත්තාරො මහාරාජානො අත්තනා අත්තනා රක්ඛිතබ්බදිසාසු ආරක්ඛං ඨපෙත්වා ගුත්තිං සම්මදෙව විදහිත්වා. **බලගුම්බං ඨපෙත්වාති** යක්ඛසෙනාදිසෙනාබලසමූහං ඨපෙත්වා. **ඔවරණං ඨපෙත්වාති** පටිපක්ඛනිසෙධනසමත්ථං ආවරණං ඨපෙත්වා. ඉති තීහි පදෙහි යථාක්කමං පච්චෙකං දෙවනගරද්වාරස්ස අන්තො, ද්වාරසමීපෙ, ද්වාරතො බහි, දිසාරක්ඛාවසනොති තිවිධාය රක්ඛාය ඨපිතභාවො වා දීපිතො. තෙනාහ **‘‘එවං සක්කස්ස…පෙ…. කත්වා’’**ති. **සත්ත බුද්ධෙ ආරබ්භාති** එත්ථ සත්තෙව බුද්ධෙ ආරබ්භ පරිබන්ධනකාරණං **මහාපදානටීකායං** (දී. නි. ටී. 2.12) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **ධම්මආණන්ති** ධම්මමයං ආණං, සත්ථු ධම්මචක්කන්ති අත්ථො. ‘‘පරිසතො බාහිරභාවො, අසම්භොගො’’ති එවමාදිං **ඉදඤ්චිදඤ්ච** විවජ්ජනකරණං **කරිස්සාමාති. සාවනන්ති** චතුන්නම්පි පරිසානං තික්ඛත්තුං පරිවාරෙන අනුසාවනං, යථා සක්කො දෙවානමින්දො අසුරසෙනාය නිවාරණත්ථං චතූසු දිසාසු ආරක්ඛං ඨපාපෙති, එවං මහාරාජානොපි තාදිසෙ කිච්චවිසෙසෙ අත්තනො ආරක්ඛං ඨපෙන්ති. ඉමෙසම්පි හි තතො සාසඞ්කං සප්පටිභයන්ති. තෙන වුත්තං **‘‘අත්තනොපී’’**තිආදි.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා, විගතාති අත්ථොති ආහ **‘‘ඛයෙ දිස්සතී’’**ති. තෙනෙව හි ‘‘නික්ඛන්තො පඨමො යාමො’’ති අනන්තරං වුත්තං. **අභික්කන්තතරොති** අතිවිය කන්තතරො. තාදිසො ච සුන්දරො භද්දකො නාම හොතීති ආහ **‘‘සුන්දරෙ දිස්සතී’’**ති.

කොති දෙවනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීසු කො කතමො. **මෙති** මම. **පාදානීති** පාදෙ. **ඉද්ධියාති** ඉමාය එවරූපාය දෙවිද්ධියා. **‘‘යසසා’’**ති ඉමිනා එදිසෙන පරිවාරෙන, පරිච්ඡෙදෙන ච. **ජලන්ති** විජ්ජොතමානො. **අභික්කන්තෙනාති** අතිවිය කන්තෙන කමනීයෙන අභිරූපෙන. **වණ්ණෙනාති** සරීරවණ්ණනිභාය. **සබ්බා ඔභාසයං දිසාති** දසපි දිසා පභාසෙන්තො චන්දො විය, සූරියො විය ච එකොභාසං එකාලොකං කරොන්තොති ගාථාය අත්ථො. **අභිරූපෙති** උළාරරූපෙ සම්පන්නරූපෙ. **අබ්භනුමොදනෙති** සම්පහංසනෙ. **ඉධ පනාති** ‘‘අභික්කන්තාය රත්තියා’’ති එතස්මිං පදෙ. **තෙනාති** ඛයපරියායත්තා.

රූපායතනාදීසූති ආදි-සද්දෙන අක්ඛරාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සුවණ්ණවණ්ණොති** සුවණ්ණච්ඡවීති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **‘‘ඡවිය’’**න්ති. තථා හි වුත්තං ‘‘කඤ්චනසන්නිභත්තචො’’ති (දී. නි. 2.35; 3.200, 218; ම. නි. 2.386) **සඤ්ඤූළ්හාති** සඞ්ගන්ථිතා. **වණ්ණාති** ගුණවණ්ණනාති ආහ **‘‘ථුතිය’’**න්ති, ථොමනායන්ති අත්ථො. **කුලවග්ගෙති** ඛත්තියාදිකුලකොට්ඨාසෙ. තත්ථ ‘‘අච්ඡො විප්පසන්නො’’තිආදිනා වණ්ණිතබ්බට්ඨෙන **වණ්ණො,** ඡවි. වණ්ණනට්ඨෙන **වණ්ණො,** ථුති. අභිත්ථවනට්ඨෙන **වණ්ණො,** ථුති, අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො වණ්ණිතබ්බතො ඨපෙතබ්බතො **වණ්ණො,** ඛත්තියාදිකුලවග්ගො. වණ්ණීයති ඤාපීයති එතෙනාති **වණ්ණො,** ඤාපකං කාරණං. වණ්ණනතො ථූලරස්සාදිභාවෙන උපට්ඨානතො **වණ්ණො,** සණ්ඨානං. ‘‘මහන්තං බුද්දකං, මජ්ඣිම’’න්ති වණ්ණෙතබ්බතො පමාණෙතබ්බතො **වණ්ණො,** පමාණං. වණ්ණීයති චක්ඛුනා විවරීයතීති **වණ්ණො,** රූපායතනන්ති එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ **වණ්ණ**-සද්දස්ස පවත්ති වෙදිතබ්බා. **සොති** වණ්ණසද්දො. **ඡවියං දට්ඨබ්බො** රූපායතනෙ ගය්හමානස්ස ඡවිමුඛෙනෙව ගහෙතබ්බතො. ‘‘ඡවිගතා පන වණ්ණධාතු එව සුවණ්ණවණ්ණොති එත්ථ වණ්ණග්ගහණෙන ගහිතා’’ති අපරෙ.

කෙවලපරිපුණ්ණන්ති එකදෙසම්පි අසෙසෙත්වා නිරවසෙසතොව පරිපුණ්ණන්ති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **‘‘අනවසෙසතා අත්ථො’’**ති. **කෙවලකප්පාති කප්ප**-සද්දො නිපාතො පදපූරණමත්තං, කෙවලං ඉච්චෙව අත්ථො . **කෙවල**-සද්දො බහුලවාචීති ආහ **‘‘යෙභුය්‍යතා අත්ථො’’**ති. කෙචි පන ‘‘ඊසකං අසමත්තා කෙවලකප්පා’’ති වදන්ති. එවං සති අනවසෙසත්ථො එව කෙවල-සද්දත්ථො සියා, අනත්ථන්තරෙන පන කප්ප-සද්දෙන පදවඩ්ඪනං කතං කෙවලමෙව කෙවලකප්පන්ති. අථ වා කප්පනීයතා, පඤ්ඤාපෙතබ්බතා කෙවලකප්පා. **අබ්‍යාමිස්සතා** විජාතියෙන අසඞ්කරා සුද්ධතා. **අනතිරෙකතා** තංපරමතා විසෙසාභාවො. **කෙවලකප්පන්ති** කෙවලං දළ්හං කත්වාති අත්ථො. **කෙවලං** වුච්චති නිබ්බානං සබ්බසඞ්ඛතවිවිත්තත්තා. තං එතස්ස අධිගතං අත්ථීති **කෙවලී,** සච්ඡිකතනිරොධො ඛීණාසවො.

කප්ප-සද්දො පනායං ස-උපසග්ගො, අනුපසග්ගො චාති අධිප්පායෙන ඔකප්පනියපදෙ ලබ්භමානං කප්පනියසද්දමත්තං නිදස්සෙති, අඤ්ඤථා කප්ප-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ ඔකප්පනියපදං අනිදස්සනමෙව සියා. **සමණකප්පෙහීති** විනයක්කමසිද්ධෙහි සමණවොහාරෙහි. **නිච්චකප්පන්ති** නිච්චකාලං. **පඤ්ඤත්තීති** නාමපඤ්ඤත්ති, තස්ස ආයස්මතො, යදිදං කප්පොති. **කප්පිතකෙසමස්සූති** කත්තරියා ඡෙදිතකෙසමස්සු. **ද්වඞ්ගුලකප්පොති** මජ්ඣන්හිකවෙලාය වීතික්කන්තාය ද්වඞ්ගුලතාවිකප්පො. **ලෙසොති** අපදෙසො. අනවසෙසං ඵරිතුං සමත්ථස්ස ඔභාසස්ස කෙනචි කාරණෙන එකදෙසඵරණම්පි සියා, අයං පන සබ්බසොව ඵරීති දස්සෙතුං සමන්තත්ථො කප්ප-සද්දො ගහිතොති ආහ **''අනවසෙසං සමන්තතො''**ති.

යස්මා දෙවතානං සරීරප්පභා ද්වාදසයොජනමත්තං ඨානං, තතො භියොපි ඵරිත්වා තිට්ඨති, තථා වත්ථාභරණාදීහි සමුට්ඨිතා පභා, තස්මා වුත්තං **''චන්දිමා විය, සූරියො විය ච එකොභාසං එකං පජ්ජොතං කරිත්වා''**ති. කස්මා එතෙ මහාරාජානො භගවතො සන්තිකෙ නිසීදිංසු? නනු යෙභුය්‍යෙන දෙවතා භගවතො සන්තිකං උපගතා ඨත්වාව කථෙතබ්බං කථෙන්තා ගච්ඡන්තීති? සච්චමෙතං, ඉධ පන නිසීදනෙ කාරණං අත්ථි, තං දස්සෙතුං **''දෙවතාන''**න්තිආදි වුත්තං. ''ඉදං පරිත්තං නාම සත්ථුබුද්ධපටිසංයුත්තං ගරු, තස්මා න අම්හෙහි ඨත්වා ගහෙතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා **පරිත්තගාරවවසෙන නිසීදිංසු.**

276. කස්මා පනෙත්ථ වෙස්සවණො එව කථෙසි, න ඉතරෙසු යො කොචීති? තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **''කිඤ්චාපී''**තිආදි වුත්තං. **විස්සාසිකො** අභිණ්හං උපසඞ්කමනෙන. **බ්‍යත්තොති** විසාරදො, තඤ්චස්ස වෙය්‍යත්තියං සුට්ඨු සික්ඛිතභාවෙනාති ආහ **''සුසික්ඛිතො''**ති. මනුස්සෙසු විය හි දෙවෙසුපි කොචිදෙව පුරිමජාතිපරිචයෙන සුසික්ඛිතො හොති, තත්‍රාපි කොචිදෙව යථාධිප්පෙතමත්ථං වත්තුං සමත්ථො පරිපුණ්ණපදබ්‍යඤ්ජනාය පොරියා වාචාය සමන්නාගතො. ''මහෙසක්ඛා''ති ඉමස්ස අත්ථවචනං ''ආනුභාවසම්පන්නා''ති, **මහෙසක්ඛා**ති වා මහාපරිවාරාති අත්ථො. පාණාතිපාතෙ ආදීනවදස්සනෙනෙව තං විපරියායතො තතො වෙරමණියං ආනිසංසො පාකටො හොතීති **''ආදීනවං දස්සෙත්වා''** ඉච්චෙව වුත්තං. **තෙසු සෙනාසනෙසූති** යානි ''අරඤ්ඤවනපත්ථානී''තිආදිනා (ම. නි. 1.34-45) වුත්තානි භික්ඛූනං වසනට්ඨානභූතානි අරඤ්ඤායතනානි, තෙසු භික්ඛූහි සයිතබ්බතො, ආසිතබ්බතො ච සෙනාසනසඤ්ඤිතෙසු. **නිබද්ධවාසිනොති** රුක්ඛපබ්බතපටිබද්ධෙසු විමානෙසු නිච්චවාසිතාය නිබද්ධවාසිනො. **බද්ධත්තාති** ගාථාභාවෙන ගන්ථිතත්තා සම්බන්ධිතත්තා.

''උග්ගණ්හාතු භන්තෙ භගවා''ති අත්තනා වුච්චමානං පරිත්තං භගවන්තං උග්ගණ්හාපෙතුකාමො වෙස්සවණො අවොචාති අධිප්පායෙන චොදකො **''කිං පන භගවතො අප්පච්චක්ඛධම්මො නාම අත්ථී''**ති චොදෙසි. ආචරියො සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණචාරස්ස භගවතො න කිඤ්චි අප්පච්චක්ඛන්ති දස්සෙන්තො ''නත්ථී''ති වත්වා ''උග්ගණ්හාතු භන්තෙ භගවා''ති වදතො වෙස්සවණස්ස අධිප්පායං විවරන්තො **''ඔකාසකරණත්ථ''**න්තිආදිමාහ. යථා හි පඤ්චසිඛො ගන්ධබ්බදෙවපුත්තො දෙවානං තාවතිංසානං, බ්‍රහ්මුනො ච සනඞ්කුමාරස්ස සම්මුඛා අත්තනො යථාසුතං ධම්මං භගවතො සන්තිකං උපගන්ත්වා පවෙදෙති, එවමයම්පි මහාරාජා ඉතරෙහි සද්ධිං ආටානාටනගරෙ ගාථාවසෙන බන්ධිතං පරිත්තං භගවතො පවෙදෙතුං **ඔකාසං කාරෙන්තො** ''උග්ගණ්හාතු භන්තෙ භගවා''ති **ආහ,** න නං තස්ස පරියාපුණනෙ නියොජෙන්තො. තස්මා **උග්ගණ්හාතූති** යයිදං පරිත්තං මයා පවෙදිතමත්තමෙව හුත්වා චතුන්නං පරිසානං චිරකාලං හිතාවහං හොති, එවං උද්ධං ආරක්ඛාය ගණ්හාතු, සම්පටිච්ඡතූති අත්ථො. **සත්ථු කථිතෙති** සත්ථු ආරොචිතෙ, චතුන්නං පරිසානං සත්ථු කථනෙ වාති අත්ථො. **සුඛවිහාරායාති** යක්ඛාදීහි අවිහිංසාය ලද්ධබ්බසුඛවිහාරාය.

277. **සත්තපි බුද්ධා චක්ඛුමන්තො** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමභාවෙ විසෙසාභාවතො. **තස්මාති** යස්මා චක්ඛුමභාවො විය සබ්බභූතානුකම්පිතාදයො සබ්බෙපි විසෙසා සත්තන්නම්පි බුද්ධානං සාධාරණා, තස්මා, ගුණනෙමිත්තකානෙව වා යස්මා බුද්ධානං නාමානි නාම, න ලිඞ්ගිකාවත්ථිකයාදිච්ඡකානි, තස්මා බුද්ධානං ගුණවිසෙසදීපනානි ''චක්ඛුමන්තස්සා''තිආදිනා (දී. නි. 3.277) වුත්තානි **එතානි එකෙකස්ස සත්ත සත්ත නාමානි හොන්ති.** තෙසං නාමානං සාධාරණභාවං අත්ථවසෙන යොජෙතබ්බාති දස්සෙතුං **''සබ්බෙපී''**තිආදි වුත්තං. **සබ්බභූතානුකම්පිනොති** අනඤ්ඤසාධාරණමහාකරුණාය සබ්බසත්තානං අනුකම්පිකා. **න්හාතකිලෙසත්තාති** අට්ඨඞ්ගිකෙන අරියමග්ගජලෙන සපරසන්තානෙසු නිරවසෙසතො ධොතකිලෙසමලත්තා. **මාරසෙනාපමද්දිනොති** සපරිවාරෙ පඤ්චපි මාරෙ පමද්දිතවන්තො. **වුසිතවන්තොති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං, දසවිධං අරියවාසඤ්ච වුසිතවන්තො. වුසිතවන්තතාය එව බාහිතපාපතා වුත්තා හොතීති ''බ්‍රාහ්මණස්සා''ති පදං අනාමට්ඨං. **විමුත්තාති** අනඤ්ඤසාධාරණානං පඤ්චන්නම්පි විමුත්තීනං වසෙන නිරවසෙසතො මුත්තා. **අඞ්ගතොති** සරීරඞ්ගතො, ඤාණඞ්ගතො ච, ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණ- (දී. නි. 2.33; 3.200; ම. නි. 2.385) අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනෙහි නික්ඛමනප්පභා, බ්‍යාමප්පභා, කෙතුමාලාඋණ්හීසප්පභා ච සරීරඞ්ගතො නික්ඛමනකරස්මියො, යමකමහාපාටිහාරියාදීසු උප්පජ්ජනකප්පභා ඤාණඞ්ගතො නික්ඛමනකරස්මියො. **න එතානෙව** ''චක්ඛුමා''තිආදිනා (දී. නි. 3.277) වුත්තානි **සත්ත නාමානි,** අථ ඛො අඤ්ඤානිපි බහූනි අපරිමිතානි නාමානි. කථන්ති ආහ **''අසඞ්ඛෙය්‍යානි නාමානි සගුණෙන මහෙසිනොති වුත්ත''**න්ති (ධ. ස. අට්ඨ. 1313; උදා. අට්ඨ. 53; පටි. අට්ඨ. 76). කෙන වුත්තං? ධම්මසෙනාපතිනා.

යදි එවං කස්මා වෙස්සවණො එතානෙව ගණ්හීති ආහ **''අත්තනො පාකටනාමවසෙනා''**ති. **ඛීණාසවා ජනාති අධිප්පෙතා.** තෙ හි කම්මකිලෙසෙහි ජාතාපි එවං න පුන ජායිස්සන්තීති ඉමිනා අත්ථෙන **ජනා.** යථාහ ''යො ච

කාලසසො භූතො''ති (ජා. 1.2.190) **දෙසනාසීසමත්තන්**ති නිදස්සනමත්තන්ති අත්ථො, අවයවෙන වා සමුදායුපලක්ඛණමෙතං. සති ච පිසුණවාචප්පහානෙ ඵරුසවාචා පහීනාව හොති, පගෙව ච මුසාවාදොති **''අපිසුණා''** ඉච්චෙව වුත්තා. **මහත්තාති** මහා අත්තා සභාවො එතෙසන්ති මහත්තා. තෙනාහ **''මහන්තභාවං පත්තා''**ති. **මහන්තාති** වා මහා අන්තා, පරිනිබ්බානපරියොසානාති වුත්තං හොති. මහන්තෙහි වා සීලාදීහි සමන්නාගතා. අයං තාව අට්ඨකථායං ආගතනයෙන අත්ථො. ඉතරෙසං පන මතෙන බුද්ධාදීහි අරියෙහි මහනීයතො පූජනීයතො **මහං** නාම නිබ්බානං, මහමන්තො එතෙසන්ති **මහන්තා,** නිබ්බානදිට්ඨාති අත්ථො. **නිස්සාරදාති** සාරජ්ජරහිතා, නිබ්භයාති අත්ථො. තෙනාහ **''විගතලොමහංසා''**ති.

හිතන්ති හිතචිත්තං, සත්තානං හිතෙසීති අත්ථො. **යථාභූතං විපස්සිසුන්ති** පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙසු සමුදයාදිතො යාථාවතො විවිධෙනාකාරෙන පස්සිංසු. ''යෙ චාපි''ති පුබ්බෙ පච්චත්තබහුවචනෙන අනියමතො වුත්තෙ **තෙසම්පීති** අත්ථං සම්පදානබහුවචනවසෙන නියමෙත්වා ''නමත්ථූ''ති ච පදං ආනෙත්වා යොජෙති යං තං-සද්දානං අබ්‍යභිචාරිතසම්බන්ධභාවතො. විපස්සිංසු නමස්සන්තීති වා යොජනා. **පඨමගාථායාති** ''යෙ චාපි නිබ්බුතා ලොකෙ''ති එවං වුත්තගාථාය. **දුතියගාථායාති** තදනන්තරගාථාය. තත්ථ **දෙසනාමුඛමත්තන්ති** ඉතරෙසම්පි බුද්ධානං නාමග්ගහණෙ පත්තෙ ඉමස්සෙව භගවතො නාමග්ගහණං තථා දෙසනාය මුඛමත්තං, තස්මා තෙපි අත්ථතො ගහිතා එවාති අධිප්පායො. තෙනාහ **''අයම්පි හී''**තිආදි. තත්ථ **අයන්ති** අයං ගාථා. පුරිමයොජනායං තස්සාති විසෙසිතබ්බතාය අභාවතො ''යන්ති නිපාතමත්ත''න්ති වුත්තං, ඉධ පන ''තස්ස නමත්ථූ''ති එවං සම්බන්ධස්ස ච ඉච්ඡිතත්තා ''ය''න්ති නාමපදං උපයොගෙකවචනන්ති දස්සෙන්තො **''යං නමස්සන්ති ගොතම''**න්ති ආහ.

278. ''යතො උග්ගච්ඡති සූරියො''තිආදිකං කස්මා ආරද්ධං? යං යෙ යක්ඛාදයො සත්ථු ධම්මආණං, අත්තනො ච රාජාණං නාදියන්ති, තෙසං ''ඉදඤ්චිදඤ්ච නිග්ගහං කරිස්සාමා''ති සාවනං කාතුකාමා තත්ථ තත්ථ ද්විසහස්සපරිත්තදීපපරිවාරෙසු චතූසු මහාදීපෙසු අත්තනො ආණාය වත්තානං අත්තනො පුත්තානං, අට්ඨවීසතියා යක්ඛසෙනාපතිආදීනඤ්ච සත්ථරි පසාදගාරවබහුමානඤ්ච පවෙදෙත්වා නිග්ගහාරහානං සන්තජ්ජනත්ථං ආරද්ධං. තත්ථ ''යතො උග්ගච්ඡතී''තිආදීසු **''යතො ඨානතො උදෙතී''**ති වුච්චති, කුතො පන ඨානතො උදෙතීති වුච්චති? පුබ්බවිදෙහවාසීනං තාව මජ්ඣන්තිකට්ඨානෙ ඨිතො ජම්බුදීපවාසීනං උදෙතීති වුච්චති, උත්තරකුරුකානං පන ඔග්ගච්ඡතීති ඉමිනා නයෙන සෙසදීපෙසුපි සූරියස්ස උග්ගච්ඡනොග්ගච්ඡනපරියායො වෙදිතබ්බො. අයඤ්ච අත්ථො හෙට්ඨා **අග්ගඤ්ඤසුත්තවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 3.121) පකාසිතො එව. **අදිතියා පුත්තොති** ලොකසමුදාචාරවසෙන වුත්තං. ලොකියා හි දෙවෙ අදිතියා පුත්තා, අසුරෙ අතිථියා පුත්තාති වදන්ති. ආදිප්පනතො පන **ආදිච්චො,** එකප්පහාරෙනෙව තීසු දීපෙසු ආලොකවිද්ධංසනෙන සමුජ්ජලනතොති අත්ථො. **මණ්ඩලීති** එත්ථ ඊ-කාරො භූසත්ථොති ආහ **''මහන්තං මණ්ඩලං අස්සාති මණ්ඩලී''**ති. මහන්තං හිස්ස විමානමණ්ඩලං පඤ්ඤාසයොජනායාමවිත්ථාරතො. **''සංවරීපි නිරුජ්ඣතී''**ති ඉමිනාව දිවසොපි ජායතීති අයම්පි අත්ථො වුත්තොති වෙදිතබ්බො. **රත්ති අන්තරධායතීති** සිනෙරුපච්ඡායාලක්ඛණස්ස අන්ධකාරස්ස විගච්ඡනතො.

උදකරහදොති ජලධි. **''තස්මිං ඨානෙ''**ති ඉදං පුරත්ථිමසමුද්දස්ස උපරිභාගෙන සූරියස්ස ගමනං සන්ධාය වුත්තං. තථා හි ජම්බුදීපෙ ඨිතානං පුරත්ථිමසමුද්දතො සූරියො උග්ගච්ඡන්තො විය උපට්ඨාති. තෙනාහ **''යතො උග්ගච්ඡති සූරියො''**ති. සමුද්දනට්ඨෙන අත්තනි පතිතස්ස සම්මදෙව, සබ්බසො ච උන්දනට්ඨෙන කිලෙදනට්ඨෙන **සමුද්දො.** සමුද්දො හි කිලෙදනට්ඨො රහදො. **සාරිතොදකොති** අනෙකානි යොජනසහස්සානි විත්ථිණ්ණොදකො, සරිතා නදියො උදකෙ එතස්සාති වා **සරිතොදකො.**

සිනෙරුපබ්බතරාජා චක්කවාළස්ස වෙමජ්ඣෙ ඨිතො, තං පධානං කත්වා වත්තබ්බන්ති අධිප්පායෙන ''ඉතොති සිනෙරුතො''ති වත්වා තථා පන දිසාවවත්ථානං අනවට්ඨිතන්ති **''තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා''**ති වුත්තං. **තෙසන්ති** චතුන්නං මහාරාජානං. **නිසින්නට්ඨානං** ආටානාටනගරං. තත්ථ හි නිසින්නා තෙ ඉමං පරිත්තං බන්ධිංසු. **තෙසං නිසින්නට්ඨානතොති** වා සත්ථු සන්තිකෙ තෙසං නිසින්නට්ඨානතො. උභයථාපි සූරියස්ස උදයට්ඨානා පුරත්ථිමා දිසා නාම හොති. පුරිමපක්ඛංයෙවෙත්ථ වණ්ණෙන්ති. තෙන වුත්තං ''ඉතො සා පුරිමා දිසා''ති. සූරියො, පන චන්දනක්ඛත්තාදයො ච සිනෙරුං දක්ඛිණතො, චක්කවාළපබ්බතඤ්ච වාමතො කත්වා පරිවත්තෙන්ති. යත්ථ ච නෙසං උග්ගමනං පඤ්ඤායති, සා පුරත්ථිමා දිසා. යත්ථ ඔක්කමනං පඤ්ඤායති, සා පච්ඡිමා දිසා. දක්ඛිණපස්සෙ උත්තරා දිසා, වාමපස්සෙ දක්ඛිණා දිසාති චතුමහාදීපවාසීනං පච්චෙකං සිනෙරු උත්තරාදිසායමෙව, තස්මා අනවට්ඨිතා දිසාවවත්ථාති ආහ ''ඉති නං ආචික්ඛති ජනො''ති. **යං දිසන්ති** යං පුරත්ථිමදිසං **යසස්සීති** මහාපරිවාරො. කොටිසතසහස්සපරිමාණා හි දෙවතා අභිණ්හං පරිවාරෙන්ති. චන්දනනාගරුක්ඛාදීසු ඔසධිතිණවනප්පතිසුගන්ධානං අබ්බනතො, තෙහි දිත්තභාවූපගමනතො ''ගන්ධබ්බා''ති ලද්ධනාමානං චාතුමහාරාජිකදෙවානං අධිපති භාවතො. **මෙ සුතන්ති** එත්ථ **මෙති** නිපාතමත්තං. **සුතන්ති** විස්සුතන්ති අත්ථො. අයඤ්හෙත්ථ යොජනා – තස්ස ධතරට්ඨමහාරාජස්ස පුත්තාපි බහවො. කිත්තකා? අසීති, දස එකො ච. එකනාමා. කථං? ඉන්දනාමා. ''මහප්ඵලා''ති ච සුතං විස්සුතමෙතං ලොකෙති.

ආදිච්චො ගොතමගොත්තො, භගවාපි ගොතමගොත්තො, ආදිච්චෙන සමානගොත්තතාය ආදිච්චො බන්ධු එතස්සාතිපි ආදිච්චබන්ධු, ආදිච්චස්ස වා බන්ධූති ආදිච්චබන්ධු, තං **ආදිච්චබන්ධුනං. අනවජ්ජෙනාති** අවජ්ජපටිපක්ඛෙන බ්‍රහ්මවිහාරෙන. **සමෙක්ඛසි** ඔධිසො, අනොධිසො ච ඵරණෙන

ඔලොකෙසිආසයානුසයචරියාධිමුත්තිආදිවිභාගාවබොධවසෙන. **වත්වා වන්දන්තීති** ‘‘ලොකස්ස අනුකම්පකො’’ති කිත්තෙත්වා වන්දන්ති. **සුතං නෙතන්ති** සුතං නනුති එතස්මිං අත්ථෙ **නු**-සද්දො. අට්ඨකථායං පන නොකාරොයන්ති අධිප්පායෙන **අම්හෙහීති** අත්ථො වුත්තො. **එතන්ති** එතං තථා පරිකිත්තෙත්වා අමනුස්සානං දෙවතානං වන්දනං. **වදන්ති** ධතරට්ඨමහාරාජස්ස පුත්තා.

279. **යෙන පෙතා පවුච්චන්තීති** එත්ථ වචනසෙසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො, න යථාරුතවසෙනෙවාති දස්සෙන්තො **‘‘යෙන දිසාභාගෙන නීහරියන්තූති වුච්චන්තී’’**ති ආහ. **ඛය්හන්තු වාති** පෙතෙ සන්ධාය වදති. **ඡිජ්ජන්තු වා** හත්ථපාදාදිකෙ පිසුණා පිට්ඨිමංසිකා. **හඤ්ඤන්තු** පාණාතිපාතිනොතිආදිකා. **පවුච්චන්තීති** වා සමුච්චන්ති, ‘‘අලං තෙස’’න්ති සමාචිනීයන්තීති අත්ථො. එවඤ්හි වචනසෙසෙන විනා එව අත්ථො සිද්ධො හොති. **රහස්සඞ්ගන්ති** බීජං සන්ධාය වදති.

280. **යස්මිං දිසාභාගෙ සූරියො අත්ථං ගච්ඡතීති** එත්ථ ‘‘යතො ඨානතො උදෙති’’ති එත්ථ වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

281. යෙන දිසාභාගෙන උත්තරකුරු රම්මො අවට්ඨිතො, ඉතො සා උත්තරා දිසාති යොජනා . **මහානෙරූති** මහන්තො, මහනීයො ච නෙරුසඞ්ඛාතො පබ්බතො. තෙනාහ **‘‘මහාසිනෙරු පබ්බතරාජා’’**ති. **රජතමයං.** තථා හි තස්ස පභාය අජ්ඣොත්ථතං තස්සං දිසායං සමුද්දොදකං ඛීරං විය පඤ්ඤායති. **මණිමයන්ති** ඉන්දනීලමයං. තථා හි දක්ඛිණදිසාය සමුද්දොදකං යෙභුය්‍යෙන නීලවණ්ණං හුත්වා පඤ්ඤායති, තථා ආකාසං. **මනුස්සා ජායන්ති.** කථං ජායන්ති? අමමා අපරිග්ගහාති යොජනා. **මමත්තවිරහිතාති** ‘‘ඉදං මම ඉදං මමා’’ති මමඞ්කාරවිරහිතාති අධිප්පායො. යදි තෙසං ‘‘අයං මය්හං භරියා’’ති පරිග්ගහො නත්ථි, ‘‘අයං මෙ මාතා, අයං භගිනී’’ති එවරූපා ඉධ විය මරියාදාපි න සියා මාතුආදිභාවස්ස අජානනතොති චොදනං සන්ධායාහ **‘‘මාතරං වා’’**තිආදි. **ඡන්දරාගො නුප්පජ්ජතීති** එත්ථ ‘‘ධම්මතාසිද්ධස්ස සීලස්ස ආනුභාවෙන පුත්තෙ දිට්ඨමත්තෙ එව මාතු ථනතො ථඤ්ඤං පග්ඝරති, තෙන සඤ්ඤාණෙන නෙසං මාතරි පුත්තස්ස මාතුසඤ්ඤා, මාතු ච පුත්තෙ පුත්තසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා’’ති කෙචි.

නඞ්ගලාති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තන්ති ආහ **‘‘නඞ්ගලානිපි’’**ති. **අකට්ඨෙති** අකසිතෙ අකතකසිකම්මෙ.

තණ්ඩුලාව තස්ස ඵලන්ති සත්තානං පුඤ්ඤානුභාවහෙතුකා ථුසාදිඅභාවෙන තණ්ඩුලා එව තස්ස සාලිස්ස ඵලං. **තුණ්ඩිකිරන්ති** පචනභාජනස්ස නාමන්ති වුත්තං **‘‘උක්ඛලිය’’**න්ති. **ආකිරිත්වාති** තණ්ඩුලානි පක්ඛිපිත්වා. **නිද්ධූමඞ්ගාරෙනාති** ධූමඞ්ගාරරහිතෙන කෙවලෙන **අග්ගිනා.** ජොතිකපාසාණතො අග්ගිම්හි උට්ඨහන්තෙ කුතො ධූමඞ්ගාරානං සම්භවො. **භොජනන්ති** ඔදනමෙවාධිප්පෙතන්ති **‘‘භොජනමෙවා’’**ති අවධාරණං කත්වා තෙන නිවත්තෙතබ්බං දස්සෙන්තො **‘‘අඤ්ඤො සූපො වා බ්‍යඤ්ජනං වා න හොතී’’**ති ආහ. යදි එවං රසවිසෙසයුත්තො තෙසං ආහාරො න හොතීති? නොති දස්සෙන්තො **‘‘භුඤ්ජන්තානං...පෙ.... රසො හොතී’’**ති ආහ. **මච්ඡරියචිත්තං නාම න හොතීති** ධම්මතාසිද්ධස්ස සීලස්ස ආනුභාවෙන. තථා හි තෙ කත්ථචිපි අමමා අපරිග්ගහාව හුත්වා වසන්ති.

අපිච තත්ථ උත්තරකුරුකානං පුඤ්ඤානුභාවසිද්ධො අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො – තත්ථ කිර තෙසු තෙසු පදෙසෙසු ඝනවිතපත්තසඤ්ඡන්නසාඛාපසාඛා කූටාගාරූපමා මනොරමා රුක්ඛා තෙසං මනුස්සානං නිවෙසනකිච්චං සාධෙන්ති, යත්ථ සුඛං නිවසන්ති, අඤ්ඤෙපි තත්ථ රුක්ඛා සුජාතා සබ්බදාපි පුප්ඵිතග්ගා තිට්ඨන්ති, ජලාසයාපි විකසිතකමලකුවලයපුණ්ඩරීකසොගන්ධිකාදිපුප්ඵසඤ්ඡන්නා සබ්බකාලං පරමසුගන්ධං සමන්තතො පවායන්තා තිට්ඨන්ති. සරීරම්පි තෙසං අතිදීඝතාදිදොසරහිතං ආරොහපරිණාහසම්පන්නං ජරාය අනභිභූතත්තා වලිපලිතාදිදොසරහිතං යාවතායුකං අපරික්ඛීණජවබලපරක්කමසොභමෙව හුත්වා තිට්ඨති. අනුට්ඨානඵලූපජීවිතාය න ච නෙසං කසිවාණිජ්ජාදිවසෙන, ආහාරපරියෙට්ඨිවසෙන දුක්ඛං අත්ථි, තතො එව න දාසදාසිකම්මකරාදිපරිග්ගහො අත්ථි, න ච තත්ථ සීතුණ්හඩංසමකසවාතාතපසරීසපවාළාදිපරිස්සයො අත්ථි. යථා නාමෙත්ථ ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ පච්චූසවෙලායං සමසීතුණ්හඋතු හොති, එවමෙව සබ්බකාලං සමසීතුණ්හොව උතු හොති, න ච තෙසං කොචි උපඝාතො, විහෙසා වා උප්පජ්ජති. අකට්ඨපාකිමමෙව සාලිං අකණං අථුසං සුගන්ධං තණ්ඩුලඵලං පරිභුඤ්ජන්තානං නෙසං කුට්ඨං, ගණ්ඩො, කිලාසො, සොසො, කාසො, සාසො, අපමාරො, ජරොති එවමාදිකො න කොචි රොගො උප්පජ්ජති. න තෙ ඛුජ්ජා වා වාමනකා වා කාණා වා කුණී වා ඛඤ්ජා වා පක්ඛහතා වා විකලඞ්ගා වා විකලින්ද්‍රියා වා හොන්ති. ඉත්ථියොපි තත්ථ නාතිදීඝා නාතිරස්සා නාතිකිසා නාතිථූලා නාතිකාළා නාච්චොදාතා සොභග්ගප්පත්තරූපා හොන්ති. තථා හි දීඝඞ්ගුලී තම්බනඛී ලම්බත්ථනා තනුමජ්ඣා පුණ්ණචන්දමුඛී විසාලක්ඛී මුදුගත්තා සංහිතූරූ ඔදාතදන්තා ගම්භීරනාභී තනුජඞ්ඝා දීඝනීලවෙල්ලිතකෙසී පුථුලසුසොණී නාතිලොමානාලොමා සුභගා උතුසුඛසම්ඵස්සා සණ්හා සඛිලසම්භාසා නානාභරණවිභූසිතා විචරන්ති. සබ්බදා හි සොළසවස්සුද්දෙසිකා විය හොන්ති. පුරිසා ච පඤ්චවීසතිවස්සුද්දෙසිකා විය, න පුත්තදාරෙසු රජ්ජන්ති. අයං තත්ථ ධම්මතා.

සත්තාහිකමෙව ච තත්ථ ඉත්ථිපුරිසා කාමරතියා විහරන්ති, තතො වීතරාගා යථාසකං ගච්ඡන්ති. න තත්ථ ඉධ විය ගබ්භොක්කන්තිමූලකං, ගබ්භපරිහරණමූලකං , විජායනමූලකං වා දුක්ඛං හොති. රත්තකඤ්චුකතො කඤ්චනපටිමා විය දාරකා මාතුකුච්ඡිතො අමක්ඛිතා එව සෙම්හාදිනා සුඛෙනෙව නික්ඛමන්ති, අයං තත්ථ ධම්මතා.

මාතා පන පුත්තං වා ධීතරං වා විජායිත්වා තෙසං විචරණප්පදෙසෙ ඨපෙත්වා අනපෙක්ඛා යථාරුචි ගච්ඡති. තෙසං තත්ථ සයිතානං යෙ පස්සන්ති පුරිසා, ඉත්ථියො වා, තෙ අත්තනො අඞ්ගුලියො උපනාමෙන්ති, තෙසං කම්මබලෙන තතො ඛීරං පවත්තති, තෙන දාරකා යාපෙන්ති. එවං පන වඩ්ඪන්තා කතිපයදිවසෙහෙව ලද්ධබලා හුත්වා දාරිකා ඉත්ථියො උපගච්ඡන්ති, දාරකා පුරිසෙ. කප්පරුක්ඛතො එව ච තෙසං තත්ථ තත්ථ වත්ථාභරණානි නිප්ඵජ්ජන්ති. නානාවිරාගවණ්ණවිචිත්තානි හි සුඛුමානි මුදුසුඛසම්ඵස්සානි වත්ථානි තත්ථ තත්ථ කප්පරුක්ඛෙසු ඔලම්බන්තානි ඉට්ඨන්ති. නානාවිධරංසිජාලසමුජ්ජලවිවිධවණ්ණරතනවිනද්ධානි අනෙකවිධමාලාකම්මලතාකම්මභිත්තිකම්මවිචිත්තානි සීසූපගගීවූපගහත්ථූපගකටූපගපාදූපගානි සොවණ්ණමයානි ආභරණානි ච කප්පරුක්ඛතො ඔලම්බන්ති. තථා වීණාමුදිඞ්ගපණවසම්මතාළසඞ්ඛවංසවෙතාළපරිවාදිනිවල්ලකීපභුතිකා තූරියභණ්ඩාපි තතො තතො ඔලම්බන්ති. තත්ථ ච බහූ ඵලරුක්ඛා කුම්භමත්තානි ඵලානි ඵලන්ති මධුරරසානි, යානි පරිභුඤ්ජිත්වා තෙ සත්තාහම්පි ඛුප්පිපාසාහි න බාධීයන්ති. නජ්ජොපි තත්ථ සුවිසුද්ධජලා සුපතිත්ථා රමණීයා අකද්දමා වාලුකතලා නාතිසීතා නාච්චුණ්හා සුරභිගන්ධීහි ජලජපුප්ඵෙහි සඤ්ඡන්නා සබ්බකාලං සුරභිං වායන්තියො සන්දන්ති. න තත්ථ කණ්ටකකණ්ණකකක්ඛළගච්ඡලතා හොන්ති, අකණ්ටකා පුප්ඵඵලසම්පන්නා එව හොන්ති. චන්දනනාගරුක්ඛා සයමෙව රසං පග්ඝරන්ති . න්හායිතුකාමා ච නදීතිත්ථෙ එකජ්ඣං වත්ථාභරණානි ඨපෙත්වා නදිං ඔතරිත්වා න්හත්වා උත්තිණ්ණුත්තිණ්ණා උපරිට්ඨිමං වත්ථාභරණං ගණ්හන්ති, න තෙසං එවං හොති ''ඉදං මම, ඉදං පරස්සා''ති, තතො එව න තෙසං කොචි විග්ගහො වා විවාදො වා. සත්තාහිකා එව ච නෙසං කාමරතිකීළා හොති, තතො වීතරාගා විය විචරන්ති. යත්ථ ච රුක්ඛෙ සයිතුකාමා හොන්ති, තත්ථෙව සයනං උපලභන්ති. මතෙ ච සත්තෙ දිස්වා න රොදන්ති, න සොචන්ති, තඤ්ච මණ්ඩයිත්වා නික්ඛිපන්ති. තාවදෙව ච නෙසං තථාරූපා සකුණා උපගන්ත්වා මතං දීපන්තරං නෙන්ති. තස්මා සුසානං වා අසුචිට්ඨානං වා තත්ථ නත්ථි. න ච තතො මතා නිරයං වා තිරච්ඡානයොනිං වා පෙත්තිවිසයං වා උපපජ්ජන්ති. ''ධම්මතාසිද්ධස්ස පඤ්චසීලස්ස ආනුභාවෙන තෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති''ති වදන්ති. වස්සසහස්සමෙව ච නෙසං සබ්බකාලං ආයුප්පමාණං. සබ්බමෙතං තෙසං පඤ්චසීලං විය ධම්මතාසිද්ධං එවාති වෙදිතබ්බං. **තත්ථාති** තස්මිං උත්තරකුරුදීපෙ.

එකඛුරං කත්වාති අනෙකසඵම්පි එකසඵං විය කත්වා, අස්සං විය කත්වාති අත්ථො. ''ගාවි''න්ති වත්වා පුන ''පසු''න්ති වුත්තත්තා ගාවිතො ඉතරො සබ්බො චතුප්පදො ඉධ **''පසූ''**ති අධිප්පෙතොති ආහ **''ඨපෙත්වා ගාවි''**න්ති.

තස්සාති ගබ්භිනිත්ථියා. **පිට්ඨිං ඔනමිතුං සහතීති** කුච්ඡියා ගරුභාරතාය තෙසං ආරුළ්හකාලෙ පිට්ඨිං ඔනමති, තෙසං නිසජ්ජං සහති පල්ලඞ්කෙ නිසින්නා විය හොන්ති. **සම්මාදිට්ඨිකෙති** කම්මපථසම්මාදිට්ඨියා සම්මාදිට්ඨිකෙ. **එත්ථාති** ජම්බුදීපෙ. එත්ථ හි ජනපදවොහාරො, න උත්තරකුරුම්හි. තථා හි **''පච්චන්තිමමිලක්ඛුවාසිකෙ''**ති ච වුත්තං.

තස්ස රඤ්ඤොති වෙස්සවණමහාරාජස්ස. ඉති සො අත්තානමෙව පරං විය කත්වා වදති. එසෙව නයො පරතොපි. **බහුවිධං** නානාරතනවිචිත්තං නානාසණ්ඨානං රථාදි **දිබ්බයානං උපට්ඨිතමෙව හොති** සුදන්තවාහනයුත්තං, න නෙසං යානානං උපට්ඨාපනෙ උස්සුක්කං ආපජ්ජිතබ්බං අත්ථි. **එතානීති** හත්ථියානාදීනි. **නෙසන්ති** වෙස්සවණපරිචාරිකානං. කප්පිතානි හුත්වා උට්ඨිතානි ආරුහිතුං **උපකප්පනයානානි. නිපන්නාපි නිසින්නාපි විචරන්ති** චන්දිමසූරියා විය යථාසකං විමානෙසු.

නගරා අහූති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තන්ති ආහ **''නගරානි භවිංසූති අත්ථො''**ති. ආටානාටා නාමාති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන ලද්ධනාමං **නගරං ආසි.**

තස්මිං ඨත්වාති තස්මිං පදෙසෙ පරකුසිටනාටානාමකෙ නගරෙ ඨත්වා. තතො උජුං **උත්තරදිසායං. එතස්සාති** කසිවන්තනගරස්ස. **අපරභාගෙ** අපරකොට්ඨාසෙ, පරතො ඉච්චෙව අත්ථො.

කුවෙරොති තස්ස පුරිමජාතිසමුදාගතං නාමන්ති තෙනෙව පසඞ්ගෙන යෙනායං සම්පත්ති අධිගතා, තදස්ස පුබ්බකම්මං ආවික්ඛිතුං **''අයං කිරා''**තිආදි වුත්තං. **උච්ඡුවප්පන්ති** උච්ඡුසස්සං. **අවසෙසසාලාභීති** අවසෙසයන්තසාලාහි, නිස්සක්කවචනඤ්චෙතං. **තත්ථෙවාති** පුඤ්ඤත්ථං දින්නසාලායමෙව.

පටිඵසන්තොති පති පති අත්ථෙ ඵසන්තො වීමංසන්තො. න කෙවලං තෙ වීමංසන්ති එව, අථ ඛො තමත්ථං පතිට්ඨාපෙන්තීති ආහ **''විසුං විසුං අත්ථෙ උපපරික්ඛමානා අනුසාසමානා''**ති. **යක්ඛරට්ඨිකාති** යක්ඛරට්ඨාධිපතිනො. යක්ඛා ච වෙස්සවණස්ස රඤ්ඤො නිවෙසනද්වාරෙ නියුත්තා වාති යක්ඛදොවාරිකා, තෙසං **යක්ඛදොවාරිකානං.**

යස්මා ධරණීපොරක්ඛරණිතො පුරාණොදකං හස්සයන්තං හෙට්ඨා වුට්ඨිං හුත්වා නික්ඛමති, තස්මා තං තතො ගහෙත්වා මෙඝෙහි පවුට්ඨං විය හොතීති වුත්තං **''යතො පොක්ඛරණිතො උදකං ගහෙත්වා මෙඝා පවස්සන්තී''**ති. **යතොති** යතො ධරණීපොක්ඛරණිතො. **සභාති** යක්ඛානං උපට්ඨානසභා.

තස්මිං ඨානෙති තස්සා පොක්ඛරණියා තීරෙ යක්ඛානං වසනවනෙ. **සදා ඵලිතාති** නිච්චකාලං සඤ්ජාතඵලා. **නිච්චපුප්ඵිතාති** නිච්චං සඤ්ජාතපුප්ඵා. **නානාදිජගණායුතාති** නානාවිධෙහි දිජගණෙහි යුත්තා. තෙහි පන

සකුණසඞ්ඝෙහි ඉතො චිතො ච සම්පතන්තෙහි පරිබ්භමන්තෙහි යස්මා සා පොක්ඛරණී ආකුලා විය හොති, තස්මා වුත්තං **“විවිධපක්ඛිසඞ්ඝසමාකුලා”**ති. **කොඤ්චසකුණෙහීති** සාරසසකුන්තෙහි.

“එවං විරවන්තාන”න්ති ඉමිනා තථා වස්සිතවසෙන ‘‘ජීවඤ්ජීවකා’’ති අයං තෙසං සමඤ්ඤාති දස්සෙති. **උට්ඨවචිත්තකාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. තෙනාහ **“එවං වස්සමානා”**ති. **පොක්ඛරසාතකාති** පොක්ඛරසණ්ඨානතාය ‘‘පොක්ඛරසාතකා’’ති එවං ලද්ධනාමා.

සබ්බකාලං සොභතීති සබ්බඋතූසු සොභති, න තස්සා හෙමන්තාදිවසෙන සොභාවිරහො අත්ථි. එවංභූතා ච නිච්චං පුප්ඵිතජලජථලජපුප්ඵතාය, ඵලභාරහරිතරුක්ඛපරිවාරිතතාය, අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතසලිලතාය ච **නිරන්තරං සොභති.**

282. **පරිකම්මන්ති** පුබ්බූපචාරං. **පරිසොධෙත්වාති** එකක්ඛරස්සාපි අවිරාධනවසෙන ආචරියසන්තිකෙ සබ්බං සොධෙත්වා. **සුට්ඨු උග්ගහිතාති** පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනාය පොරියා වාචාය විස්සට්ඨාය අනෙලගළාය අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනීයා සම්මදෙව උග්ගහිතා. තථා හි **“අත්ථඤ්ච බ්‍යඤ්ජනඤ්ච පරිසොධෙත්වා”**ති වුත්තං. අත්ථං ජානතො එව හි බ්‍යඤ්ජනං පරිසුජ්ඣති, නො අජානතො. **පදබ්‍යඤ්ජනානීති** පදඤ්චෙව බ්‍යඤ්ජනඤ්ච **අහාපෙත්වා.** එවඤ්හි පරිපුණ්ණා නාම හොතීති. **විසංවාදෙත්වාති** අඤ්ඤථා කත්වා. **තෙජවන්තං න හොති** විරජ්ඣනතො චෙව විම්හයත්ථභාවතො ච. **සබ්බසොති** අනවසෙසතො ආදිමජ්ඣපරියොසානතො. **තෙජවන්තං හොතීති** සභාවනිරුත්තිං අවිරාධෙත්වා සුප්පවත්තිභාවෙන සාධනතො. එවං පයොගවිපත්තිං පහාය පයොගසම්පත්තියා සති පරිත්තස්ස අත්ථසාධකතං දස්සෙත්වා ඉදානි අජ්ඣාසයවිපත්තිං පහාය අජ්ඣාසයසම්පත්තියා අත්ථසාධකතං දස්සෙතුං **“ලාභහෙතූ”**තිආදි වුත්තං. ඉදං පරිත්තභණනං සත්තානං අනත්ථපටිබාහනහෙතූති තස්ස ඤාණකරුණාපුබ්බකතා **නිස්සරණපක්ඛො. මෙත්තං පුරෙචාරිකං කත්වාති** මෙත්තාමනසිකාරෙන සත්තෙසු හිතඵරණං පුරක්ඛත්වා.

“වත්ථුං වා”තිආදි පුබ්බෙ චතුපරිසමජ්ඣෙ කතාය සාධනාය භගවතො පවෙදනං. **සරවත්ථුන්ති** වසනගෙහං. **නිබද්ධවාසන්ති** පරගෙහෙපි නෙවාසිකභාවෙන වාසං න ලභෙය්‍ය, යං පන මහාරාජානං, යක්ඛසෙනාපතීනඤ්ච අජානන්තානංයෙව කදාචි වසිත්වා ගමනං, තං අප්පමාණන්ති අධිප්පායො. **සමිතින්ති** යක්ඛාදිසමාගමං. කාමං පාළියං ‘‘න මෙ සො’’ති ආගතං, ඉතරෙසම්පි පන මහාරාජානමත්තනා එකජ්ඣාසයතාය තෙසම්පි අජ්ඣාසයං හදයෙ ඨපෙත්වා වෙස්සවණො තථා අවොච. කඤ්ඤං අනු අනු වහිතුං අයුත්තො අනාවය්හො, සබ්බකාලං කඤ්ඤං ලද්ධුං අයුත්තොති අත්ථො, තං **අනාවය්හං.** තෙනාහ **“න ආවාහයුත්ත”**න්ති. න විවය්හන්ති **අවිවය්හං,** කඤ්ඤං ගහෙතුමයුත්තන්ති අත්ථො. තෙනාහ **“න විවාහයුත්ත”**න්ති. ආහිතො අහංමානො එත්ථාති **අත්තා,** අත්තභාවො. අත්තා විසයභූතො එතාසං අත්ථීති **අත්තා,** පරිභාසා, තාහි. පරියත්තං කත්වා වචනෙන **පරිපුණ්ණාහි.** යථා යක්ඛා අක්කොසිතබ්බා, එවං පවත්තා අක්කොසා **යක්ඛඅක්කොසා** නාම, තෙහි. තෙ පන ‘‘කළාරක්ඛි කළාරදන්තා කාළවණ්ණා’’ති එවං ආදයො.

විරුද්ධාති විරුජ්ඣනකා පරෙහි විරොධිනො. **රභසාති** සාරම්භකාති අධිප්පායො. තෙනාහ **“කරණුත්තරියා”**ති. **රභසාති** වා සාහසිකා. සාමිනො මනසො අස්සවාති **මනස්සා,** කිඞ්කරා. යෙ හි ‘‘කිං කරොමි භද්දන්තෙ’’ති සාමිකස්ස වසෙ වත්තන්ති, තෙ එවං වුච්චන්ති. තෙන වුත්තං **“යක්ඛසෙනාපතීනං යෙ මනස්සා, තෙස”**න්ති. ආණාය අවරොධිතූපචාරා **අවරුද්ධා,** තෙ පන ආණාවතො පච්චත්ථිකා නාම හොන්තීති **“පච්චාමිත්තා වෙරිනො”**ති වුත්තං. **උජ්ඣාපෙතබ්බන්ති** හෙට්ඨා කත්වා චින්තාපෙතබ්බං, තං පන **උජ්ඣාපනං** තෙසං නීචකිරියාය ජානාපනං හොතීති ආහ **“ජානාපෙතබ්බා”**ති.

පරිත්තපරිකම්මකථාවණ්ණනා

පරිත්තස්ස පරිකම්මං කථෙතබ්බන්ති ආටානාටියපරිත්තස්ස පරිකම්මං පුබ්බූපචාරට්ඨානියං මෙත්තසුත්තාදි කථෙතබ්බං. එවඤ්හි තං ලද්ධාසෙවනං හුත්වා තෙජවන්තං හොති. තෙනාහ **“පඨමමෙව හී”**තිආදි. **පිට්ඨං වා මංසං වාති** වා-සද්දො අනියමත්ථො, තෙන මච්ඡසතසූපාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ඔතාරං ලභන්ති** අත්තනා පියායිතබ්බආහාරවසෙන පියායිතබ්බට්ඨානවසෙන ච. **“පරිත්ත…පෙ…. නිසීදිතබ්බ”**න්ති ඉමිනාව පරිත්තකාරකස්ස භික්ඛුනො පරිසුද්ධිපි ඉච්ඡිතබ්බාති දස්සෙති.

“පරිත්තකාරකො…පෙ…. සම්පරිවාරිතෙනා”ති ඉදං පරිත්තකරණෙ බාහිරරක්ඛාසංවිධානං. **“මෙත්තචිත්තං … පෙ…. කාතබ්බ”**න්ති ඉදං අබ්භන්තරරක්ඛා උභයතො රක්ඛාසංවිධානං. එවඤ්හි අමනුස්සා පරිත්තකරණස්ස අන්තරායං කාතුං න විසහන්ති. **මඞ්ගලකථා වත්තබ්බා** පුබ්බූපචාරවසෙන. **සබ්බසන්නිපාතොති** තස්මිං විහාරෙ, තස්මිං වා ගාමඛෙත්තෙ සබ්බෙසං භික්ඛූනං සන්නිපාතො. **සොසෙතබ්බො,**‘‘චෙතියඞ්ගණෙ සබ්බෙහි සන්නිපතිතබ්බ’’න්ති. **අනාගන්තුං නාම න ලබ්භති** අමනුස්සෙන බුද්ධාණාභයෙන, රාජාණාභයෙන ච. ගහිතකාපදෙසෙන අමනුස්සොව පුච්ඡිතො හොතීති ආහ **“අමනුස්සග්ගහිතකො ‘ත්වං කො නාමා’ති පුච්ඡිතබ්බො”**ති. **මාලාගන්ධාදීසු** පූජනත්ථං විනියුඤ්ජියමානෙසු. **පත්තීති** තුය්හං පත්තිදානං. **පිණ්ඩපාතෙ පත්තීති** පිණ්ඩපාතෙ දියමානෙ පත්තිදානං. **දෙවතානන්ති** යක්ඛසෙනාපතීනං. **පරිත්තං භණිතබ්බන්ති** එත්ථාපි ‘‘මෙත්තචිත්තං පුරෙචාරිකං කත්වා’’ති ච

‘‘මඞ්ගලකථා වත්තබ්බා’’ති ච ‘‘විහාරස්ස උපවනෙ’’ති එවමාදි ච සබ්බං ගිහීනං පරිත්තකරණෙ වුත්තං පරිකම්මං කාතබ්බමෙව.

සරීරෙ අධිමුච්චතීති සරීරං අනුපවිසිත්වා විය ආවිසන්තො යථා ගහිතකස්ස වසෙන න වත්තති, අත්තනො එව වසෙන වත්තති, එවං අධිමුච්චති අධිට්ඨහිත්වා තිට්ඨති. තෙනාහ **‘‘ආවිසතීති තස්සෙව වෙවචන’’**න්ති. **ලග්ගතීති** තත්ථෙව ලග්ගො අල්ලීනො හොති. තෙනාහ **‘‘න අපෙතී’’**ති. **රොගං වඩ්ඪෙන්තොති** ධාතූනං සමභාවෙන වත්තිතුං අප්පදානවසෙන උප්පන්නං රොගං වඩ්ඪෙන්තො. ධාතූනං විසමභාවාපත්තියා ච ආහාරස්ස ච අරුච්චනෙන ගහිතකස්ස සරීරෙ ලොහිතං සුස්සති, මංසං මිලායති, තං පනස්ස යක්ඛො ධාතුක්ඛොභනිමිත්තතාය කරොන්තො විය හොතීති වුත්තං **‘‘අප්පමංසලොහිතං කරොන්තො’’**ති.

283. **තෙසං නාමානි** ඉන්දාදිනාමභාවෙන වොහරිතබ්බතො. **තතොති** තතො ආරොචනතො පරං. **තෙති** යක්ඛසෙනාපතයො. **ඔකාසො න භවිස්සතීති** භික්ඛුභික්ඛුනියො, උපාසකඋපාසිකායො විහෙඨෙතුං අවසරො න භවිස්සති සම්මදෙව ආරක්ඛාය විහිතත්තාති.

ආටානාටියසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

10. සඞ්ගීතිසුත්තවණ්ණනා

296. **දසසහස්සචක්කවාළෙ**ති බුද්ධඛෙත්තභූතෙ දසසහස්සපරිමාණෙ චක්කවාළෙ. තත්ථ හි ඉමස්මිං චක්කවාළෙ දෙවමනුස්සායෙව කතාධිකාරා, ඉතරෙසු දෙවා විසෙසභාගිනො. තෙන වුත්තං **"දසසහස්සචක්කවාළෙ ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා"**ති. **ඤාණජාලපත්ථරණ**න්ති ච තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයාදිවිභාවනවසෙන ඤාණස්ස පවත්තනමෙව. තෙනාහ **"ලොකං වොලොකයමානො"**ති, සත්තලොකං බ්‍යවලොකයමානො ආසයානුසයචරිතාධිමුත්තිආදිකෙ විසෙසතො ඔගාහෙත්වා පස්සන්තොති අත්ථො. **මඞ්ගලං භණාපෙස්සන්ති** "තං තෙසං ආයතිං විසෙසාධිගමස්ස විජ්ජාට්ඨානං හුත්වා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සා"ති. **තීහි පිටකෙහි සම්මසිත්වා**ති තිපිටකතො එකකදුකාදිනා සඞ්ගහෙතබ්බස්ස සඞ්ගණ්හනවසෙන සම්මසිත්වා වීමංසිත්වා. ඤාතුං ඉච්ඡිතා අත්ථා **පඤ්හා,** තෙ පන ඉමස්මිං සුත්තෙ එකකාදිවසෙන ආගතා සහස්සං, චුද්දස චාති ආහ **"චුද්දසපඤ්හාධිකෙන පඤ්හසහස්සෙන පටිමණ්ඩෙත්වා"**ති. එවම්ධ සම්පිණ්ඩෙත්වා දස්සිතෙ පඤ්හෙ පරතො සුත්තපරියොසානෙ "එකකවසෙන ද්වෙ පඤ්හා කථිතා"තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 3.349) විභාගෙන පරිගණෙත්වා සයමෙව දස්සෙස්සති.

උබ්භතකනවසන්ධාගාරවණ්ණනා

297. උච්චාධිට්ඨානතාය තං සන්ධාගාරං භූමිතො උබ්භතං වියාති **"උබ්භතක"**න්ති නාමං ලභති. තෙනාහ **"උච්චත්තා වා එවං වුත්ත"**න්ති. **සන්ධාගාරසාලා**ති එකා මහාසාලා. උය්‍යොගකරණාදීසු හි රාජානො තත්ථ ඨත්වා "එත්තකා පුරතො ගච්ඡන්තු, එත්තකා පච්ඡා"තිආදිනා තත්ථ නිසීදිත්වා සන්ධං කරොන්ති මරියාදං බන්ධන්ති, තස්මා තං ඨානං **"සන්ධාගාර"**න්ති වුච්චති. උය්‍යොගට්ඨානතො ච ආගන්ත්වා යාව ගෙහං ගොමයපරිභණ්ඩාදිවසෙන පටිජග්ගනං කරොන්ති, තාව එකං ද්වෙ දිවසෙ තෙ රාජානො තත්ථ සන්ථම්භන්තීතිපි **සන්ධාගාරං,** තෙසං රාජූනං සහ අත්ථානුසාසනඅගාරන්තිපි **සන්ධාගාර**න්ති. යස්මා වා තෙ තත්ථ සන්නිපතිත්වා "ඉමස්මිං කාලෙ කසිතුං වට්ටති, ඉමස්මිං කාලෙවපිතු"න්තිආදිනා ඝරාවාසකිච්චං සන්ධරන්ති, තස්මා ඡිද්දාවඡිද්දං ඝරාවාසං තත්ථ සන්ධරන්තීතිපි **සන්ධාගාරං,** සා එව සාලාති **සන්ධාගාරසාලා. දෙවතා**ති ඝරදෙවතා. නිවාසවසෙන අනජ්ඣාවුත්ථත්තා **"කෙනචි වා මනුස්සභූතෙනා"**ති වුත්තං. කම්මකරණවසෙන පන මනුස්සා තත්ථ නිසජ්ජාදීනි කප්පෙසුමෙව. "සයමෙව පන සත්ථු ඉධාගමනං අම්හාකං පුඤ්ඤවසෙනෙව, අහො මයං පුඤ්ඤවන්තො"ති හට්ඨතුට්ඨා එවං සම්මා චින්තෙසුන්ති දස්සෙන්තො **"අම්හෙහී"**තිආදිමාහ.

298. **අට්ටකා**ති චිත්තකම්මකරණත්ථං බද්ධා මඤ්චකා. **මුත්තමත්තා**ති තාවදෙව සන්ධාගාරෙ නවකම්මස්ස නිට්ඨාපිතභාවමාහ, තෙන "අචිරකාරිත"න්තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති. අරඤ්ඤං ආරාමො ආරමිතබ්බට්ඨානං එතෙසන්ති **අරඤ්ඤාරාමා.** සන්ථරණං **සන්ථරි,** සබ්බො සකලො සන්ථරි එත්ථාති **සබ්බසන්ථරි,** භාවනපුංසකනිද්දෙසොයං. තෙනාහ **"යථා සබ්බං සන්ථතං හොති, එව"**න්ති.

299. **සමන්තපාසාදිකො**ති සමන්තතො සබ්බභාගෙන පසාදාවහො චාතුරියසො. **"අසීතිහත්ථං ඨානං ගණ්හාතී"**ති ඉදං බුද්ධානං කායප්පභාය පකතියා අසීතිහත්ථෙ ඨානෙ අභිබ්‍යාපනතො වුත්තං. ඉද්ධානුභාවෙන පන අනන්තං අපරිමාණං ඨානං විජ්ජොතතෙව. නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජට්ඨපභස්සරවසෙන **ඡබ්බණ්ණා. සබ්බෙ දිසාභාගා**ති සරීරප්පභාය බාහුල්ලතො වුත්තං.

අබ්භමහිකාදීහි උපක්කිලිට්ඨං සුඤ්ඤං න සොභති, තාරකාචිතං පන අන්තලික්ඛං තාසං පභාහි සමන්තතො විජ්ජොතමානං විරොචතීති ආහ **"සමුග්ගතතාරකං විය ගගනතල"**න්ති. **සබ්බපාලිඵුල්ලො**ති මූලතො පට්ඨාය යාව සාඛග්ගා ඵුල්ලො. **"පටිපාටියාඨපිතාන"**න්තිආදි පරිකප්පූපමා. තථා හි **විය**-සද්දග්ගහණං කතං. **සිරියා සිරිං අභිභවමානං වියා**ති අත්තනො සොභාය තෙසං සොභන්ති අත්ථො. **"භික්ඛූපි සබ්බෙවා"**ති ඉදං නෙසං "අප්පිච්ඡා"තිආදිනා වුත්තගුණෙසු ලොකියගුණානං වසෙන යොජෙතබ්බං. න හි තෙ සබ්බෙව දසකථාවත්ථුලාභිනො. තෙන වුත්තං "සුත්තන්තං ආවජ්ජෙත්වා…පෙ…. අරහත්තං පාපුණිස්සන්තී"ති (දී. නි. අට්ඨ. 3.296). තස්මා යෙ තත්ථ අරියා, තෙ සබ්බෙසම්පි පදානං වසෙන බොධිතා හොන්ති. යෙ පන පුථුජ්ජනා, තෙ ලොකියගුණදීපකෙහි පදෙහීති න තථා හෙට්ඨා "අසීතිමහාථෙරා"තිආදි වුත්තං. පුබ්බෙ අරහත්තභාගිනො ගහිතා.

රූපකායස්ස අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජන-පටිමණ්ඩිත-ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණකායප්පභාබ්‍යාමප්පභාකෙතුමාලාවිචිත්තතාව (දී. නි. 2.33; 3.200; ම. නි. 2.385) **බුද්ධවෙසො. ඡබ්බණ්ණා** බුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙන්තස්ස භගවතො කායස්ස ආලොකිතවිලොකිතාදීසු පරමුක්කංසගතො බුද්ධාවෙණිකො අච්චන්තූපසමො **බුද්ධවිලාසො. අස්සන්ති** තස්සං.

සන්ධාගාරානුමොදනපටිසංයුත්තාති "සීතං උණ්හං පටිහන්තී"තිආදිනා (චූළව. 295, 315) නයෙන සන්ධාගාරගුණූපසඤ්හිතා සන්ධාගාරකරණපුඤ්ඤානිසංසභාවිනී. **පකිණ්ණකකථා**ති සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හා සුණන්තානං අජ්ඣාසයානුරූපතාය විවිධවිපුලහෙතූපමාසමාලඞ්කතා නානානයවිචිත්තා විත්ථාරකථා. තෙනාහ **"තදා හී"**තිආදි.

ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය නිරුපක්කිලෙසතාය සුවිසුද්ධෙන, විපුලොදාරතාය අපරිමෙය්‍යෙන ච අත්ථෙන සුඤ්ඤන්තානං කායචිත්තපරිළාහවූපසමනතො. **පථවොජං ආකඩ්ඪන්තො විය** අඤ්ඤෙසං සුදුක්කරතාය, මහාසාරතාය වා අත්ථස්ස. **මහාජම්බුං මත්ථකෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය** චාලනපච්චයට්ඨානවසෙන පුබ්බෙනාපරං අනුසන්ධානතො. **යොජනිය...පෙ.... පායමානො විය** දෙසනං චතුසච්චයන්තෙ පක්ඛිපිත්වා අත්ථවෙදධම්මවෙදස්සෙව ලභාපනෙන සාතමධුරධම්මාමතරසූපසංහරණතො. **මධුගණ්ඩන්**ති මධුපටලං.

300. **“තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූත”**න්ති බ්‍යාපනිච්ඡායං ඉදං ආමෙඩිතවචනන්ති දස්සෙතුං **“යං යන්දිස”**න්තිආදි වුත්තං. **අනුවිලොකෙත්වා**ති එත්ථ **අනු**-සද්දො ‘‘පරී’’ති ඉමිනා සමානත්ථො, **විලොකන**ඤ්චෙත්ථ සත්ථු චක්ඛුද්වයෙනපි ඉච්ඡිතබ්බන්ති ‘‘මංසචක්ඛුනා...පෙ.... තතො තතො විලොකෙත්වා’’ති සඞ්ඛෙපතො වත්වා තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **“මංසචක්ඛුනා හී”**තිආදි වුත්තං. හත්ථෙන කුච්ඡිතං කතං **හත්ථකුක්කුච්චං** කුකතමෙව කුක්කුච්චන්ති කත්වා. එවං **පාදකුක්කුච්චං** දට්ඨබ්බං. **නිච්චලා නිසීදිංසු** අත්තනො සුවිනීතභාවෙන, බුද්ධගාරවෙන ච. **“ආලොකං පන වඩ්ඪයිත්වා”**තිආදි කදාචි භගවා එවම්පි කරොතීති අධිප්පායෙන වුත්තං. න හි සත්ථු සාවකානං විය එවං පයොගසම්පාදනීයමෙතං ඤාණං. තිරොහිතවිදූරවත්තනිපි රූපගතෙ මංසචක්ඛුනො පවත්තියා ඉච්ඡිතත්තා වීමංසිතබ්බං . **අරහත්තූපගං** අරහත්තපදට්ඨානං. **චක්ඛුතලෙසු නිමිත්තං ඨපෙත්වා**ති භාවනානුයොගසම්පත්තියා සබ්බෙසං තෙසං භික්ඛූනං චක්ඛුතලෙසු ලබ්භමානං සන්තින්ද්‍රියවිගතථිනමිද්ධතාකාරසඞ්ඛාතං නිමිත්තං අත්තනො හදයෙ ඨපෙත්වා සල්ලක්ඛෙත්වා. **කස්මා ආගිලායති** කොටිසතසහස්සහත්ථිනාගානං බලං ධාරෙන්තස්සාති චොදකස්ස අධිප්පායො. ආචරියො එස සඞ්ඛාරානං සභාවො, යදිදං අනිච්චතා. යෙ පන අනිච්චා, තෙ එකන්තෙනෙව උදයවයපටිපීළිතතාය දුක්ඛා එව, දුක්ඛසභාවෙසු තෙසු සත්ථු කායෙ දුක්ඛුප්පත්තියා අයං පච්චයොති දස්සෙතුං **“භගවතො හී”**තිආදි වුත්තං. **පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජි,** සො ච ඛො පුබ්බෙ කතකම්මපච්චයා. ස්වායමත්ථො පරමත්ථදීපනියං **උදානට්ඨකථායං** ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

භින්නනිගණ්ඨවත්ථුවණ්ණනා

301. **හෙට්ඨා වුත්තමෙව** පාසාදිකසුත්තවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 3.164).

302. **ස්වාඛ්‍යාතං ධම්මං දෙසෙතුකාමොති** ස්වාඛ්‍යාතං කත්වා ධම්මං කථෙතුකාමො, සත්ථාරා වා ස්වාඛ්‍යාතං ධම්මං සයං භික්ඛූනං කථෙතුකාමො. සත්ථාරා දෙසිතධම්මමෙව හි තතො තතො ගහෙත්වා සාවකා සබ්‍රහ්මචාරීනං කථෙන්ති.

එකකවණ්ණනා

303. **සමග්ගෙහි භාසිතබ්බන්**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගෙහි හුත්වා භාසිතබ්බං, සජ්ඣායිතබ්බඤ්චෙව වණ්ණෙතබ්බඤ්චාති අත්ථො. යථා පන සමග්ගෙහි සඞ්ගායනං හොති, තම්පි දස්සෙතුං **“එකවචනෙහී”**තිආදි වුත්තං. **එකවචනෙහී**ති විරොධාභාවෙන සමානවචනෙහි. තෙනාහ **“අවිරුද්ධවචනෙහී”**තිආදි. **සාමග්ගිරසං දස්සෙතුකාමොති** යස්මිං ධම්මෙ සඞ්ගායනෙ සාමග්ගිරසානුභවනං ඉච්ඡිතං දෙසනාකුසලතාය, තත්ථ එකකදුකතිකාදිවසෙන බහුධා සාමග්ගිරසං දස්සෙතුකාමො. **සබ්බෙ සත්තා**ති අනවසෙසා සත්තා , තෙ පන භවභෙදතො සඞ්ඛෙපෙනෙව භින්දිත්වා දස්සෙන්තො **“කාමභවාදීසූ”**තිආදිමාහ. බ්‍යධිකරණානම්පි බාහිරත්ථසමාසො හොති යථා ‘‘උරසිලොමො’’ති ආහ **“ආහාරතො ඨිති එතෙසන්ති ආහාරට්ඨිතිකා”**ති. තිට්ඨති එතෙනාති **ඨිති,** ආහාරො ඨිති එතෙසන්ති **ආහාරට්ඨිතිකා**ති එවං වා එත්ථ සමාසවිග්ගහො දට්ඨබ්බො. **ආහාරට්ඨිතිකා**ති පච්චයට්ඨිතිකා, පච්චයායත්තවුත්තිකාති අත්ථො. පච්චයත්ථො හෙත්ථ ආහාර-සද්දො ‘‘අයං ආහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්සඋප්පාදායා’’තිආදීසු (සං. නි. 5.183, 232) විය. එවඤ්හි **“සබ්බෙ සත්තා”**ති ඉමිනා අසඤ්ඤසත්තාපි පරිග්ගහිතා හොන්ති. සා පනායං ආහාරට්ඨිතිකතා නිප්පරියායතො සඞ්ඛාරධම්මො, න සත්තධම්මො. තෙනෙවාහු **අට්ඨකථාචරියා** ‘‘සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකාති ආගතට්ඨානෙ සඞ්ඛාරලොකො වෙදිතබ්බො’’ති (විසුද්ධි. 1.136; පාරා. අට්ඨ. වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා; උදා. අට්ඨ. 30; චූළනි. අට්ඨ. 65; උදා. අට්ඨ. 186) යදි එවං ‘‘සබ්බෙ සත්තා’’ති ඉදං කථන්ති? පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනාති නායං දොසො. යථාහ භගවා ‘‘එකධම්මෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො සම්මා විරජ්ජමානො සම්මා විමුච්චමානො සම්මා පරියන්තදස්සාවී සම්මත්තං අභිසමෙච්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, කතමස්මිං එකධම්මෙ? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා’’ති (අ. නි. 10.27) **එකො ධම්මො**ති ‘‘සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා’’ති ය්වායං පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය සබ්බෙසං සඞ්ඛාරානං පච්චයායත්තවුත්තිතාය ආහාරපරියායෙන සාමඤ්ඤතො පච්චයධම්මො වුත්තො, අයං ආහාරො නාම එකො ධම්මො. **යාථාවතො ඤත්වා**ති යථාසභාවතො අභිසම්බුජ්ඣිත්වා. **සම්මදක්ඛාතො**ති තෙනෙව අභිසම්බුද්ධාකාරෙන සම්මදෙව දෙසිතො.

චොදකො වුත්තම්පි අත්ථං යාථාවතො අප්පටිපජ්ජමානො නෙය්‍යත්ථං සුත්තපදං නීතත්ථතො දහන්තො ‘‘සබ්බෙ සත්තා’’ති වචනමත්තෙ ඨත්වා **“නනු ච”**තිආදිනා චොදෙති. ආචරියො අවිපරීතං තත්ථ යථාධිප්පෙතමත්ථං පවෙදෙන්තො ‘‘න විරුජ්ඣතී’’ති වත්වා **“තෙසඤ්හි ඣානං ආහාරො හොතී”**ති ආහ. **ඣානන්**ති එකවොකාරභවාවහං

සඞ්ඛාය විරජ්ජනවසෙන පවත්තං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං. පාළියං පන ''අනාහාරා''ති වචනං අසඤ්ඤභවෙ චතුන්නං ආහාරානං අභාවං සන්ධාය වුත්තං, න පච්චයාහාරස්ස අභාවතො. **''එවං සන්තෙපී''**ති ඉදං සාසනෙ යෙසු ධම්මෙසු විසෙසතො ආහාර-සද්දො නිරුළ්හො, ''ආහාරට්ඨිතිකා''ති එත්ථ යදි තෙ එව ගය්හන්ති, අබ්‍යාපිතදොසො ආපන්නො. අථ සබ්බොපි පච්චයධම්මො ආහාරොති අධිප්පෙතො, ඉමාය ආහාරපාළියා විරොධො ආපන්නොති දස්සෙතුං ආරද්ධං. ''න විරුජ්ඣති''ති යෙනාධිප්පායෙන වුත්තං, තං විවරන්තො **''එතස්මිඤ්හි සුත්තෙ''**තිආදිමාහ. කබළීකාරාහාරාදීනං ඔජට්ඨමකරූපාහරණාදි නිප්පරියායෙන ආහාරභාවො. යථා හි කබළීකාරාහාරො ඔජට්ඨමකරූපාහරණෙන රූපකායං උපත්ථම්භෙති, එවං ඵස්සාදයො ච වෙදනාදිආහරණෙන නාමකායං උපත්ථම්භෙන්ති, තස්මා සතිපි ජනකභාවෙ උපත්ථම්භකභාවො ඔජාදීසු සාතිසයො ලබ්භමානො මුඛ්‍යො ආහාරට්ඨොති තෙ එව නිප්පරියායෙන ආහාරලක්ඛණා ධම්මා වුත්තා. **ඉධාති** ඉමස්මිං සඞ්ගීතිසුත්තෙ. **පරියායෙන පච්චයො ආහාරොති වුත්තො** සබ්බො පච්චයො ධම්මො අත්තනො ඵලං ආහරතීති ඉමං පරියායං ලභතීති. තෙනාහ **''සබ්බධම්මානඤ්හී''**තිආදි. තත්ථ **සබ්බධම්මානන්ති** සබ්බෙසං සඞ්ඛතධම්මානං. ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං සුත්තෙන (අ. නි. 10.61) සමත්ථෙතුං **''තෙනෙවාහා''**තිආදි වුත්තං. **අයන්ති** පච්චයාහාරො.

නිප්පරියායාහාරොපි ගහිතොව හොති, යාවතා සොපි පච්චයභාවෙනෙව ජනකො, උපත්ථම්භකො ච හුත්වා තං තං ඵලං ආහරතීති වත්තබ්බතං ලභතීති. **තත්ථාති** පරියායාහාරො, නිප්පරියායාහාරොති ද්වීසු ආහාරෙසු. අසඤ්ඤභවෙ යදිපි නිප්පරියායාහාරො න ලබ්භති, **පච්චයාහාරො** පන **ලබ්භති** පරියායාහාරලක්ඛණො. ඉදානි ඉමමෙවත්ථං විත්ථාරෙන දස්සෙතුං **''අනුප්පන්නෙ හි බුද්ධෙ''**තිආදි වුත්තං. උප්පන්නෙ බුද්ධෙ තිත්ථකරමතනිස්සිතානං ඣානභාවනාය අසිජ්ඣනතො **''අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ''**ති වුත්තං. සාසනිකා තාදිසං ඣානං න නිබ්බත්තෙන්තීති **''තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතා''**ති වුත්තං. තිත්ථියා හි උපත්තිවිසෙසෙ විමුත්තිසඤ්ඤිනො, අඤ්ඤාවිරාගාවිරාගෙසු ආදීනවානිසංසදස්සිනො වා හුත්වා අසඤ්ඤසමාපත්තිං නිබ්බත්තෙත්වා අක්ඛණභූමියං උප්පජ්ජන්ති, න සාසනිකා. **වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වාති** වායොකසිණෙ පඨමාදීනි තීණි ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා තතියජ්ඣානෙ චිණ්ණවසී හුත්වා තතො වුට්ඨාය චතුත්ථජ්ඣානාධිගමාය පරිකම්මං කත්වා. තෙනාහ **''චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා''**ති. කස්මා පනෙත්ථ වායොකසිණෙයෙව පරිකම්මං වුත්තන්ති? යදෙත්ථ වත්තබ්බං , තං **බ්‍රහ්මජාලටීකායං** (දී. නි. ටී. 1.41) විත්ථාරිතමෙව. **ධීති** ජිගුච්ඡනත්ථෙ නිපාතො, තස්මා **ධී චිත්තන්ති** චිත්තං ජිගුච්ඡාමීති අත්ථො. **ධිබ්බතෙතං චිත්තන්ති** එතං මම චිත්තං ජිගුච්ඡිතං වත හොතු. **වතාති** සම්භාවනෙ, තෙන ජිගුච්ඡං සම්භාවෙන්තො වදති. **නාමාති** ච සම්භාවනෙ එව, තෙන චිත්තස්ස අභාවං සම්භාවෙති. චිත්තස්ස භාවාභාවෙසු ආදීනවානිසංසෙ දස්සෙතුං **''චිත්තඤ්හී''**තිආදි වුත්තං. **ඛන්තිං රුචිං උප්පාදෙත්වාති** ''චිත්තස්ස අභාවො එව සාධු සුට්ඨූ''ති ඉමං දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තිං, තත්ථ ච අභිරුචිං උප්පාදෙත්වා.

තථා භාවිතස්ස ඣානස්ස ඨිතිභාගියභාවප්පත්තියා අපරිහීනජ්ඣානස්ස තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතස්සෙව තථා ඣානභාවනා හොතීති ආහ **''මනුස්සලොකෙ''**ති. **පණිහිතො අහොසීති** මරණස්ස ආසන්නකාලෙ ඨපිතො අහොසි. යදි ඨානාදිනා ආකාරෙන නිබ්බත්තෙය්‍ය, කම්මබලෙන යාව භෙදා තෙනෙවාකාරෙන තිට්ඨෙය්‍ය වාති ආහ **''සො තෙන ඉරියාපථෙනා''**තිආදි.

එව රූපානම්පීති එවං අචෙතනානම්පි. **පි**-සද්දෙන පගෙව සචෙතනානන්ති දස්සෙති. කථං පන අචෙතනානං නෙසං පච්චයාහාරස්ස උපකප්පනන්ති චොදනං සන්ධාය තත්ථ නිදස්සනං දස්සෙන්තො **''යථා''**තිආදිමාහ.

යෙ උට්ඨානවීරියෙනෙව දිවසං වීතිනාමෙත්වා තස්ස නිස්සන්දඵලමත්තං කිඤ්චිදෙව ලභිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්ති, තෙ **උට්ඨානඵලූපජීවිනො.** යෙ පන අත්තනො පුඤ්ඤඵලමෙව උපජීවෙන්ති, තෙ **පුඤ්ඤඵලූපජීවිනො.** නෙරයිකානං පන නෙව උට්ඨානවීරියවසෙන ජීවිකාකප්පනං, පුඤ්ඤඵලස්ස පන ලෙසොපි නත්ථීති වුත්තං **''යෙ පන තෙ නෙරයිකා...පෙ.... න පුඤ්ඤඵලූපජීවීති වුත්තා''**ති. පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස ආහරණෙන මනොසඤ්චෙතනාහාරොති වුත්තා, න යස්ස කස්සචි ඵලස්සාති අධිප්පායෙන **''කිං පඤ්ච ආහාරා අත්ථී''**ති චොදෙති. ආචරියො නිප්පරියායාහාරෙ අධිප්පෙතෙ සියා තව චොදනායාවසරො, සා පන එත්ථ අනවසරාති දස්සෙතුං ''පඤ්ච න පඤ්චාති ඉදං න වත්තබ්බ''න්ති වත්වා පරියායාහාරස්සෙව පනෙත්ථ අධිප්පෙතභාවං දස්සෙන්තො **''නනු පච්චයො ආහාරොති වුත්තමෙත''**න්ති ආහ. **තස්මාති** යස්ස කස්සචි පච්චයස්ස ''ආහාරො''ති ඉච්ඡිතත්තා. ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං පාළියා සමත්ථෙන්තො **''යං සන්ධායා''**තිආදිමාහ.

මුඛ්‍යාහාරවසෙනපි නෙරයිකානං ආහාරට්ඨිතිකතං දස්සෙතුං **''කබළීකාරං ආහාරං...පෙ.... සාධෙතී''**ති වුත්තං. යදි එවං නෙරයිකා සුඛපටිසංවෙදිනොපි හොන්තීති? නොති දස්සෙතුං **''ඛෙළොපි හී''**තිආදි වුත්තං. **තයොති** තයො අරූපාහාරා කබළීකාරාහාරස්ස අභාවතො. **අවසෙසානන්ති** අසඤ්ඤසත්තෙහි අවසෙසානං. කාමභවාදීසු නිබ්බත්තසත්තානං පච්චයාහාරො හි සබ්බෙසං සාධාරණොති. **එකං පඤ්හන්ති** ''කතමො එකො ධම්මො''ති එවං චොදිතමෙතං පඤ්හං. **කථෙත්වාති** විස්සජ්ජෙත්වා.

''තත්ථ තත්ථ...පෙ.... දුක්ඛං හොතී''ති එතෙන යථා ඉධ පඨමස්ස පඤ්හස්ස නියාතනං, දුතියස්ස උද්ධරණං න කතං, එවං ඉමිනා එව අධිප්පායෙන ඉතො පරෙසු දුකතිකාදිපඤ්හෙසු තත්ථ තත්ථ ආදිපරියොසානෙසු එව

උද්ධරණනියාතනානි කත්වා සෙසෙසු න කතන්ති දස්සෙති. පටිච්ච එතස්මා ඵලං එතීති **පච්චයො,** කාරණං, තදෙව අත්තනො ඵලං සඞ්ඛරොතීති **සඞ්ඛාරොති** ආහ **"ඉමස්මිම්පි…පෙ…. සඞ්ඛාරොති වුත්තො"**ති. **ආහාරපච්චයොති** ආහරණට්ඨවිසිට්ඨො පච්චයො. **ආහරණඤ්චෙත්ථ** උප්පාදකත්තප්පධානං, **සඞ්ඛරණං** උපත්ථම්භකත්තප්පධානන්ති අයමෙතෙසං විසෙසො. තෙනාහ **"අයමෙත්ථ හෙට්ඨිමතො විසෙසො"**ති. නිප්පරියායාහාරෙ ගහිතෙ ''සබ්බෙ සත්තා''ති වුත්තෙපි අසඤ්ඤසත්තා න ගහිතා එව භවිස්සන්තීති පදෙසවිසයො සබ්බ-සද්දො හොති යථා ''සබ්බෙ තසන්තිදණ්ඩස්සා''තිආදීසු (ධ. ප. 130). න හෙත්ථ ඛීණාසවාදීනං ගහණං හොති. **පාකටො භවෙය්‍ය** විසෙසසාමඤ්ඤස්ස විසයත්තා පඤ්හානං. **නො ච ගණ්හිංසු** අට්ඨකථාචරියා. **ධම්මො නාම නත්ථි** සඞ්ඛතොති අධිප්පායො. **ඉධ** දුතියපඤ්හෙ **"සඞ්ඛාරො"**ති පච්චයො එව කථිතොති සම්බන්ධො.

යදා සම්මාසම්බොධිසමධිගතො, තදා එව සබ්බඤෙය්‍යං සච්ඡිකතං ජාතන්ති ආහ **"මහාබොධිමණ්ඩෙ නිසීදිත්වා"**ති. **සයන්ති** සාමංයෙව. **අද්ධනියන්ති** අද්ධානක්ඛමං චිරකාලාවට්ඨායි පාරම්පරියවසෙන. තෙනාහ **"එකෙන හී"**තිආදි. **පරම්පරකථානියමෙනාති** පරම්පරකථාකථනනියමෙන, නියමිතත්ථබ්‍යඤ්ජනානුපුබ්බියා කථායාති අත්ථො. **එකකවසෙනාති** එකං එකං පරිමාණං එතස්සාති **එකකො,** පඤ්හො. තස්ස එකකස්ස වසෙන. **එකකං නිට්ඨිතං** විස්සජ්ජනන්ති අධිප්පායොති.

එකකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුකවණ්ණනා

304. **චත්තාරො ඛන්ධාති** තෙසං තාව නාමනට්ඨෙන නාමභාවං පඨමං වත්වා පච්ඡා නිබ්බානස්ස වත්තුකාමො ආහ. තස්සාපි හි තථා නාමභාවං පරතො වක්ඛති. ''නාමං කරොති නාමයතී''ති එත්ථ යං නාමකරණං, තං නාමන්ති ආහ **"නාමනට්ඨෙනාති නාමකරණට්ඨෙනා"**ති, අත්තනොවාති අධිප්පායො. එවඤ්හි සාතිසයමිදං තෙසං නාමකරණං හොති. තෙනාහ ''අත්තනො නාමං කරොන්තාව උප්පජ්ජන්තී''තිආදි. ඉදානි තමත්ථං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙතුං **"යථා හී"**තිආදි වුත්තං. යස්ස නාමස්ස කරණෙනෙව තෙ ''නාම''න්ති වුච්චන්ති, තං සාමඤ්ඤනාමං, කිත්තිමනාමං, ගුණනාමං වා න හොති, අථ ඛො ඔපපාතිකනාමන්ති පුරිමානි තීණි නාමානි උදාහරණවසෙන දස්සෙත්වා ''න එවං වෙදනාදීන''න්ති තෙ පටික්ඛිපිත්වා ඉතරනාමමෙව නාමකරණට්ඨෙන නාමන්ති දස්සෙන්තො **"වෙදනාදයො හී"**තිආදිමාහ. ''මහාපථවිආදයො''ති කස්මා වුත්තං, නනු පථවිආපාදයො ඉධ නාමන්ති අනධිප්පෙතා, රූපන්ති පන අධිප්පෙතාති? සච්චමෙතං, ඵස්සවෙදනාදීනං විය පන පථවිආදීනං ඔපපාතිකනාමතාසාමඤ්ඤෙන ''පථවිආදයො විය''ති නිදස්සනං කතං, න අරූපධම්මා විය රූපධම්මානං නාමසභාවත්තා. ඵස්සවෙදනාදීනඤ්හි අරූපධම්මානං සබ්බදාපි ඵස්සාදිනාමකත්තා, පථවිආදීනං කෙසකුම්භාදිනාමන්තරාපත්ති විය නාමන්තරානාපජ්ජනතො ච සදා අත්තනාව කතනාමතාය චතුක්ඛන්ධනිබ්බානානි නාමකරණට්ඨෙන නාමං. අථ වා අධිවචනසම්ඵස්සො විය අධිවචනනාමමන්තරෙන යෙ අනුපචිතසම්භාරානං ගහණං න ගච්ඡන්ති, තෙ නාමායත්තගග්ගහණා **නාමං.** රූපං පන විනාපි නාමසාධනං අත්තනො රුප්පනසභාවෙන ගහණං උපයාතීති **රූපං.** තෙනාහ **"තෙසු උප්පන්නෙසූ"**තිආදි. ඉධාපි ''යථාපථවියා''තිආදීසු වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො නිදස්සනවසෙන ආගතත්තා. **"අතීතෙපී"**තිආදිනා වෙදනාදීසු නාමසඤ්ඤා නිරුළ්හා, අනාදිකාලිකා චාති දස්සෙති.

ඉති අතීතාදිවිභාගවන්තානම්පි වෙදනාදීනං නාමකරණට්ඨෙන නාමභාවො එකන්තිකො, තබ්බිභාගරහිතෙ පන එකසභාවෙ නිච්චෙ නිබ්බානෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථීති දස්සෙන්තො **"නිබ්බානං පන…පෙ…. නාමනට්ඨෙන නාම"**න්ති ආහ. **නාමනට්ඨෙනාති** නාමකරණට්ඨෙන. **නමන්තීති** එකන්තතො සාරම්මණත්තා තන්නින්නා හොන්ති, තෙහි විනා නප්පවත්තන්තීති අත්ථො. **සබ්බන්ති** ඛන්ධචතුක්කං, නිබ්බානඤ්ච . යස්මිං ආරම්මණෙයෙව වෙදනාක්ඛන්ධො පවත්තති, තංසම්පයුත්තතාය සඤ්ඤාක්ඛන්ධාදයොපි තත්ථ පවත්තන්තීති සො නෙ තත්ථ නාමෙන්තො විය හොති විනා අප්පවත්තනතො. එස නයො සඤ්ඤාක්ඛන්ධාදීසුපීති වුත්තං **"ආරම්මණෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං නාමෙන්ති"**ති. **අනවජ්ජධම්මෙ** මග්ගඵලාදිකෙ . කාමං කෙසුචි රූපධම්මෙසුපි ආරම්මණාධිපතිභාවො ලබ්භතෙව, නිබ්බානෙ පනෙස සාතිසයො තස්ස අච්චන්තසන්තපණීතතාකප්පභාවතොති තදෙව ආරම්මණාධිපතිපච්චයතාය **"අත්තනි නාමෙතී"**ති වුත්තං. තථා හි අරියා සකලම්පි දිවසභාගං තං ආරබ්භ වීතිනාමෙන්තාපි තිත්තිං න ගච්ඡන්ති.

"රුප්පනට්ඨෙනා"ති එතෙන රුප්පතීති රූපන්ති දස්සෙති. තත්ථ සීතාදිවිරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විසදිසුප්පත්ති **රුප්පනං.** නනු ච අරූපධම්මානම්පි විරොධිපච්චයසමාගමෙ විසදිසුප්පත්ති ලබ්භතීති? සච්චං ලබ්භති, න පන විභූතතරං. විභූතතරඤ්හෙත්ථ රුප්පනං අධිප්පෙතං සීතාදිග්ගහණතො. වුත්තඤ්හෙතං ''රුප්පතීති ඛො භික්ඛවෙ තස්මා 'රූප'න්ති වුච්චති. කෙන රුප්පති? සීතෙනපි රුප්පති, උණ්හෙනපි රුප්පතී''තිආදි (සං. නි. 3.79). යදි එවං කථං බ්‍රහ්මලොකෙ රූපසමඤ්ඤාති? තත්ථාපි තංසභාවානතිවත්තනතො හොතියෙව රූපසමඤ්ඤා. අනුග්ගාහකපච්චයවසෙන වා විසදිසපච්චයසන්නිපාතෙති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. ''යො අත්තනො සන්තානෙ විජ්ජමානස්සයෙව විසදිසුප්පත්තිහෙතුභාවො, තං **රුප්පන**''න්ති අඤ්ඤෙ. ඉමස්මිං පක්ඛෙ රූපයති විකාරමාපාදෙතීති **රූපං.** ''සඞ්ඝට්ටනෙන විකාරාපත්තියං **රුප්පන**-සද්දො නිරුළ්හො''ති කෙචි. එතස්මිං පක්ඛෙ අරූපධම්මෙසු රූපසමඤ්ඤාය පසඞ්ගො එව නත්ථි සඞ්ඝට්ටනාභාවතො. ''පටිඝතො **රුප්පන**''න්ති අපරෙ. **"තස්සාති** රූපස්සා''ති වදන්ති,

නාමරූපස්සාති පන යුත්තං. යථා හි රූපස්ස, එවං නාමස්සාපි වෙදනාක්ඛන්ධාදිවසෙන, මදනිම්මදනාදිවසෙන ච විත්ථාරකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.456) වුත්තා එවාති. ඉති අයං දුකො කුසලත්තිකෙන සඞ්ගහිතෙ සභාවධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා පවත්තොති.

අවිජ්ජාති අවින්දියං ''අත්තා, ජීවො, ඉත්ථී, පුරිසො''ති එවමාදිකං වින්දතීති **අවිජ්ජා.** වින්දියං ''දුක්ඛං, සමුදයො''ති එවමාදිකං න වින්දතීති **අවිජ්ජා.** සබ්බම්පි ධම්මජාතං අවිදිතකරණට්ඨෙන **අවිජ්ජා.** අන්තරහිතෙ සංසාරෙ සත්තෙ ජවාපෙතීති **අවිජ්ජා.** අත්ථතො පන සා දුක්ඛාදීනං චතුන්නං සච්චානං සභාවච්ඡාදකො සම්මොහො හොතීති ආහ **''දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණ''**න්ති . **භවපත්ථනා** නාම කාමභවාදීනං පත්ථනාවසෙන පවත්තතණ්හා. තෙනාහ **''යො භවෙසු භවච්ඡන්දො''**තිආදි. ඉති ''අයං දුකො වට්ටමූලසමුදාචාරදස්සනත්ථං ගහිතො.

භවදිට්ඨීති ඛන්ධපඤ්චකං ''අත්තා ච ලොකො චා''ති ගාහෙත්වා තං ''භවිස්සතී''ති ගණ්හනවසෙන නිවිට්ඨා සස්සතදිට්ඨීති අත්ථො. තෙනාහ **''භවො වුච්චතී''**තිආදි. භවිස්සතීති **භවො,** තිට්ඨති සබ්බකාලං අත්ථීති අත්ථො. **සස්සතන්ති** සස්සතභාවො. **විභවදිට්ඨීති** ඛන්ධපඤ්චකමෙව ''අත්තා''ති ච ''ලොකො''ති ච ගහෙත්වා තං ''න භවිස්සතී''ති ගණ්හනවසෙන නිවිට්ඨා උච්ඡෙදදිට්ඨීති අත්ථො. තෙනාහ **''විභවො වුච්චතී''**තිආදි. විභවිස්සති විනස්සති උච්ඡිජ්ජතීති **විභවො,** උච්ඡෙදො.

යං න හිරීයතීති යෙන ධම්මෙන තංසම්පයුත්තධම්මසමූහො, පුග්ගලො වා න හිරීයති න ලජ්ජති, ලිඞ්ගවිපල්ලාසං වා කත්වා යො ධම්මොති අත්ථො වෙදිතබ්බො. **හිරීයිතබ්බෙනාති** උපයොගත්ථෙ කරණවචනං, හිරීයිතබ්බයුත්තකං කායදුච්චරිතාදිධම්මං න ජිගුච්ඡතීති අත්ථො. **නිල්ලජ්ජතාති** පාපස්ස අජිගුච්ඡනා. **යං න ඔත්තප්පතීති** එත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඔත්තප්පිතබ්බෙනාති** පන හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනං, ඔත්තප්පිතබ්බයුත්තකෙන ඔත්තප්පස්ස හෙතුභූතෙන කායදුච්චරිතාදිනාති අත්ථො. **හිරීයිතබ්බෙනාති** එත්ථාපි වා එවමෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අභායනකආකාරොති** පාපතො අනුත්තාසනාකාරො.

''යං හිරීයතී''තිආදීසු අනන්තරදුකෙ වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. නියකජ්ඣත්තං ජාතිආදිසමුට්ඨානං එතිස්සාති **අජ්ඣත්තසමුට්ඨානා.** නියකජ්ඣත්තතො බහිභාවතො බහිද්ධා පරසන්තානෙ සමුට්ඨානං එතිස්සාති **බහිද්ධා සමුට්ඨානා.** අත්තා එව අධිපති **අත්තාධිපති,** අජ්ඣත්තසමුට්ඨානත්තා එව අත්තාධිපතිතො ආගමනතො **අත්තාධිපතෙය්‍යා.** ලොකාධිපතෙය්‍යාන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **ලජ්ජාසභාවසණ්ඨිතාති** පාපතො ජිගුච්ඡනරූපෙන අවට්ඨිතා. **භයසභාවසණ්ඨිතන්ති** තතො උත්තාසනරූපෙන අවට්ඨිතං. අජ්ඣත්තසමුට්ඨානාදිතා ච හිරොත්තප්පානං තත්ථ තත්ථ පාකටභාවෙන වුත්තා, න පන තෙසං කදාචිපි අඤ්ඤමඤ්ඤවිප්පයොගතො. න හි ලජ්ජනං නිබ්භයං, පාපභයං වා අලජ්ජනං අත්ථීති.

දුක්ඛන්ති කිච්ඡං, අනිට්ඨන්ති වා අත්ථො. **විප්පටිකූලගාහිම්හීති** ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා විලොමගාහකෙ. තස්සා එව විපච්චනීකං දුප්පටිපත්ති සාතං ඉට්ඨං එතස්සාති විපච්චනීකසාතො, තස්මිං **විපච්චනීකසාතෙ.** එවංභූතො ච ඔවාදභූතෙ සාසනක්කමෙ ඔවාදකෙ ච ආදරභාවරහිතො හොතීති ආහ **''අනාදරෙ''**ති. **තස්ස කම්මන්ති** තස්ස දුබ්බචස්ස පුග්ගලස්ස අනාදරියවසෙන පවත්තචෙතනා **දොවචස්සං. තස්ස භාවොති** තස්ස යථාවුත්තස්ස දොවචස්සස්ස අත්ථිභාවො **දොවචස්සතා,** අත්ථතො දොවචස්සමෙව. තෙනෙවාහ **''සා අත්ථතො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො හොතී''**ති. චෙතනාප්පධානතාය හි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධස්ස එවං වුත්තං. **එතෙනාකාරෙනාති** අප්පදක්ඛිණග්ගාහිතාකාරෙන. අස්සද්ධියදුස්සීල්‍යාදිපාපධම්මයොගතො පුග්ගලා පාපා නාම හොන්තීති දස්සෙතුං **''යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා''**තිආදි වුත්තං. යාය චෙතනාය පුග්ගලො පාපසම්පවඞ්කො නාම හොති, සා චෙතනා **පාපමිත්තතා** , චත්තාරොපි වා අරූපිනො ඛන්ධා තදාකාරප්පවත්තා **පාපමිත්තතාති** දස්සෙන්තො **''සාපි අත්ථතො දොවචස්සතා විය දට්ඨබ්බා''**ති ආහ.

''සුඛං වචො එතස්මිං පදක්ඛිණග්ගාහිම්හි අනුලොමසාතෙ සාදරෙ පුග්ගලෙති **සුබ්බචොති**ආදිනා, ''කල්‍යාණා සද්ධාදයො පුග්ගලා එතස්ස මිත්තාති **කල්‍යාණමිත්තො''**තිආදිනා ච අනන්තරදුකස්ස අත්ථො ඉච්ඡිතොති ආහ **සොවචස්සතා...පෙ.... වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බා''**ති. උභොති සොවචස්සතා, කල්‍යාණමිත්තතා ච. තෙසං ඛන්ධානං පවත්තිආකාරවිසෙසා ''සොවචස්සතා, කල්‍යාණමිත්තතා''ති ච වුච්චන්ති, තෙ ලොකියාපි හොන්ති ලොකුත්තරාපීති ආහ **''ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා''**ති.

වත්ථුභෙදාදිනා අනෙකභෙදභින්නා තංතංජාතිවසෙන එකජ්ඣං කත්වා රාසිතො ගය්හමානා ආපත්තියොව **ආපත්තික්ඛන්ධා.** තා පන අන්තරාපත්තීනං අග්ගහණෙ **පඤ්චපි ආපත්තික්ඛන්ධා ආපත්තියො,** තාසං පන ගහණෙ **සත්තපි ආපත්තික්ඛන්ධා ආපත්තියො.** ''ඉමා ආපත්තියො, එත්තකා ආපත්තියො, එවඤ්ච තෙසං ආපජ්ජනං හොතී''ති ජානනපඤ්ඤා **ආපත්තිකුසලතාති** ආහ **''යා තාස''**න්තිආදි. **තාසං ආපත්තීනන්ති** තාසු ආපත්තීසු. තත්ථ යං සම්භින්නවත්ථුකාසු විය ඨිතාසු, දුවිඤ්ඤෙය්‍යවිභාගාසු ච ආපත්තීසු අසඞ්කරතො වවත්ථාන, අයං විසෙසතො **ආපත්තිකුසලතාති** දස්සෙතුං දුතියං ආපත්තිග්ගහණං කතං. **සහ කම්මවාචායාති** කම්මවාචාය සහෙව. ආපත්තිතො වුට්ඨාපනපයොගතාය කම්මභූතා වාචා **කම්මවාචා,** තථාභූතා අනුසාවනවාචා චෙව ''පස්සිස්සාමී''ති එවං පවත්තවාචා ච. තාය කම්මවාචාය සද්ධිං සමකාලමෙව ''ඉමාය කම්මවාචාය ඉතො ආපත්තිතො වුට්ඨානං හොති, හොන්තඤ්ච

පඨමෙ වා තතියෙ වා අනුසාවනෙයාකාරප්පත්තෙ, ‘සංවරිස්සාමී’ති වා පදෙ පරියොසිතෙ හොතී’’ති එවං තං තං **ආපත්තීහි වුට්ඨානපරිච්ඡෙදපරිජානනපඤ්ඤා** ආපත්තිවුට්ඨානකුසලතා. **වුට්ඨානන්ති** ච යථාපන්නාය ආපත්තියා යථා තථා අනන්තරායතාපාදනං, එවං වුට්ඨානග්ගහණෙනෙව දෙසනායපි සඞ්ගහො සිද්ධො හොති.

‘‘ඉතො පුබ්බෙ පරිකම්මං පවත්තං, ඉතො පරං භවඞ්ග මජ්ඣෙ සමාපත්තී’’ති එවං සමාපත්තීනං **අප්පනාපරිච්ඡෙදජානනපඤ්ඤා** සමාපත්තිකුසලතා. වුට්ඨානෙ කුසලභාවො **වුට්ඨානකුසලතා,** පගෙව වුට්ඨාන පරිච්ඡෙදකරං ඤාණං. තෙනාහ **‘‘යථාපරිච්ඡින්නසමයවසෙනෙවා’’**තිආදි. **වුට්ඨානසමත්ථාති** වුට්ඨාපනෙ සමත්ථා.

‘‘ධාතුකුසලතා’’ති එත්ථ පථවීධාතුආදයො, සුඛධාතුආදයො, කාමධාතුආදයො ච ධාතුයො එතාස්වෙව අන්තොගධාති එතාසු කොසල්ලෙ දස්සිතෙ තාසුපි කොසල්ලං දස්සිතමෙව හොතීති ‘‘අට්ඨාරස ධාතුයො චක්ඛුධාතු… පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණධාතූ’’ති වත්වා **‘‘අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං සභාවපරිච්ඡෙදකා’’**ති වුත්තං. තත්ථ **සභාවපරිච්ඡෙදකාති** යථාභූතසභාවාවබොධිනී. ‘‘සවනපඤ්ඤා ධාරණපඤ්ඤා’’තිආදිනා පච්චෙකං පඤ්ඤා-සද්දො යොජෙතබ්බො. ධාතූනං සවනධාරණපඤ්ඤා **සුතමයා,** ඉතරා **භාවනාමයා.** තත්ථාපි සම්මසනපඤ්ඤා ලොකියා. විපස්සනා පඤ්ඤා හි සා, ඉතරා ලොකුත්තරා. ලක්ඛණාදිවසෙන, අනිච්චාදිවසෙන ච මනසිකරණං **මනසිකාරො,** තත්ථ කොසල්ලං **මනසිකාරකුසලතා.** තං පන ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන තිධා භින්දිත්වා දස්සෙන්තො **‘‘සම්මසනපටිවෙධපච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤා’’**ති ආහ. **සම්මසනපඤ්ඤා** හි තස්සා ආදි, **පටිවෙධපඤ්ඤා** මජ්ඣෙ, **පච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤා** පරියොසානං.

ආයතනානං ගන්ථතො ච අත්ථතො ච උග්ගණ්හනවසෙන තෙසං ධාතුලක්ඛණාදිවිභාගස්ස ජානනපඤ්ඤා **උග්ගහජානනපඤ්ඤා.** සම්මසනපටිවෙධපච්චවෙක්ඛණවිධිනො ජානනපඤ්ඤා **මනසිකාරජානනපඤ්ඤා.** යස්මා ආයතනානිපි අත්ථතො ධාතුයොව මනසිකාරො ච උග්ගණ්හනාදිවසෙන තෙසමෙව මනසිකාරවිධි , තස්මා ධාතුකුසලතාදිකා තිස්සොපි කුසලතා එකදෙසෙ කත්වා දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං. සවනං විය උග්ගණ්හනපච්චවෙක්ඛණානිපි පරිත්තඤාණකත්තුකානීති ආහ **‘‘සවන උග්ගහණපච්චවෙක්ඛණා ලොකියා’’**ති. අරියමග්ගක්ඛණෙ සම්මසනමනසිකාරානං නිප්ඵත්ති පරිනිට්ඨානන්ති තෙසං ලොකුත්තරතාපරියායොපි ලබ්භතීති වුත්තං **‘‘සම්මසනමනසිකාරා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා’’**ති. පච්චයධම්මානං හෙතුආදීනං අත්තනො පච්චයුප්පන්නානං හෙතුපච්චයාදිභාවෙන පච්චයභාවො **පච්චයාකාරො,** සො පන අවිජ්ජාදීනං ද්වාදසන්නං පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගානං වසෙන ද්වාදසවිධොති ආහ **‘‘ද්වාදසන්නං පච්චයාකාරාන’’**න්ති. **උග්ගහාදිවසෙනාති** උග්ගහමනසිකාරසවනසම්මසනපටිවෙධපච්චවෙක්ඛණවසෙන.

ඨානඤ්චෙව තිට්ඨති එලං තදායත්තවුත්තිතායාති **කාරණඤ්ච** හෙතුපච්චයභාවෙන කරණතො නිප්ඵාදනතො. **තෙසං** සොතවිඤ්ඤාණාදීනං. එතස්මිං දුකෙ අත්ථො වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. යෙ ධම්මා යස්ස ධම්මස්ස කාරණභාවතො **ඨානං,** තෙව ධම්මා තංවිධුරස්ස ධම්මස්ස අකාරණභාවතො **අට්ඨානන්ති** පඨමනයෙ ඵලභෙදෙන තස්සෙව ධම්මස්ස **ඨානාට්ඨානතා** දීපිතා; දුතියනයෙ පන අභින්නෙපි ඵලෙ පච්චයධම්මභෙදෙන තෙසං **ඨානාට්ඨානතා** දීපිතාති අයමෙතෙසං විසෙසො. න හි කදාචි අරියා දිට්ඨිසම්පදා නිච්චග්ගාහස්ස කාරණං හොති, අකිරියතා පන සියා තස්ස කාරණන්ති.

උජුනො භාවො **අජ්ජවං,** අජිම්හතා අකුටිලතා අවඞ්කතාති අත්ථොති තමත්ථං අනජ්ජවපටික්ඛෙපමුඛෙන දස්සෙතුං **‘‘ගොමුත්තවඞ්කතා’’**තිආදි වුත්තං. ස්වායං අනජ්ජවො භික්ඛූනං යෙභුය්‍යෙන අනෙසනාය, අගොචරචාරිතාය ච හොතීති ආහ **‘‘එකච්චො හි…පෙ…. චරතී’’**ති. **අයං ගොමුත්තවඞ්කතා නාම** ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා පටිපත්තියා වඞ්කභාවතො. **පුරිමසදිසොති** පඨමං වුත්තභික්ඛුසදිසො. **චන්දවඞ්කතා නාම** පටිපත්තියා මජ්ඣට්ඨානෙ වඞ්කභාවාපත්තිතො. **නඞ්ගලකොටිවඞ්කතා නාම** පරියොසානෙ වඞ්කභාවාපත්තිතො. **ඉදං අජ්ජවං නාම** සබ්බත්ථකමෙව උජුභාවසිද්ධිතො. **අජ්ජවතාති** ආකාරනිද්දෙසො, යෙනාකාරෙනස්ස අජ්ජවො පවත්තති, තදාකාරනිද්දෙසොති අත්ථො. ලජ්ජතීති **ලජ්ජී,** හිරිමා, තස්ස භාවො **ලජ්ජවං,** හිරීති අත්ථො. ලජ්ජා එතස්ස අත්ථීති **ලජ්ජී** යථා ‘‘මාලී, මායී’’ති ච, තස්ස භාවො **ලජ්ජීභාවො,** සා එව ලජ්ජා.

පරාපරාධාදීනං අධිවාසනක්ඛමං **අධිවාසනඛන්ති.** සුචිසීලතා **සොරච්චං.** සා හි සොභනකම්මරතතා, සුට්ඨු වා පාපතො ඔරතභාවො විරතතා **සොරච්චං.** තෙනාහ **‘‘සුරතභාවො’’**ති.

‘‘නාමඤ්ච රූපඤ්චා’’තිආදීසු අයං අපරො නයො – **නාමකරණට්ඨෙනාති** අඤ්ඤං අනපෙක්ඛිත්වා සයමෙව අත්තනො නාමකරණසභාවතොති අත්ථො. යඤ්හි පරස්ස නාමං කරොති, තස්ස ච තදපෙක්ඛත්තා අඤ්ඤාපෙක්ඛං නාමකරණන්ති නාමකරණසභාවතා න හොති, තස්මා මහාජනස්ස ඤාතීනං, ගුණානඤ්ච සාමඤ්ඤනාමාදිකාරකානං නාමභාවො නාපජ්ජති. යස්ස ච අඤ්ඤෙහි නාමං කරීයති, තස්ස ච නාමකරණසභාවතා නත්ථීති, නත්ථියෙව නාමභාවො. වෙදනාදීනං පන සභාවසිද්ධත්තා වෙදනාදිනාමස්ස නාමකරණසභාවතො නාමතා වුත්තා. පථවීආදි නිදස්සනෙන නාමස්ස සභාවසිද්ධතංයෙව නිදස්සෙති, න නාමභාවසාමඤ්ඤං, නිරුළ්හත්තා පන නාම-සද්දො අරූපධම්මෙසු එව වත්තති, න පථවීආදීසූති න තෙසං නාමභාවො. න හි පථවීආදිනාමං විජහිත්වා කෙසාදිනාමෙහි

රූපධම්මානං විය වෙදනාදිනාමං විජහිත්වා අඤ්ඤෙන නාමෙන අරූපධම්මානං වොහරිතබ්බෙන පිණ්ඩාකාරෙන පවත්ති අත්ථීති.

අථ වා රූපධම්මා චක්ඛාදයො රූපාදයො ච, තෙසං පකාසකපකාසිතබ්බභාවතො විනාපි නාමෙන පාකටා හොන්ති, න එවං අරූපධම්මාති තෙ අධිවචනසම්ඵස්සො විය නාමායත්තගහණීයභාවෙන ''නාම''න්ති වුත්තා. පටිඝසම්ඵස්සො ච න චක්ඛාදීනි විය නාමෙන විනා පාකටොති ''නාම''න්ති වුත්තො, අරූපතාය වා අඤ්ඤනාමසභාගත්තා සඞ්ගහිතොයං, අඤ්ඤඵස්සසභාගත්තා වා. වචනත්ථොපි හි රූපයතීති **රූපං,** නාමයතීති **නාම**න්ති ඉධ පච්ඡිමපුරිමානං සම්භවති. **රූපයතීති** විනාපි නාමෙන අත්තානං පකාසෙතීති අත්ථො. **නාමයතීති** නාමෙන විනා අපාකටභාවතො අත්තනො පකාසකං නාමං කරොතීති අත්ථො. **ආරම්මණාධිපතිපච්චයතායාති** සතිපි රූපස්ස ආරම්මණාධිපතිපච්චයභාවෙ න තං පරමස්සාසභූතං නිබ්බානං විය සාතිසයං නාමනභාවෙන පච්චයොති නිබ්බානමෙව ''නාම''න්ති වුත්තං.

''අවිජ්ජා ච භවතණ්හා චා''ති අයං දුකො සත්තානං වට්ටමූලසමුදාචාරදස්සනත්ථො. සමුදාචරතීති හි **සමුදාචාරො,** වට්ටමූලමෙව සමුදාචාරො **වට්ටමූලසමුදාචාරො,** වට්ටමූලදස්සනෙන වා වට්ටමූලානං පවත්ති දස්සිතා හොතීති වට්ටමූලානං සමුදාචාරො **වට්ටමූලසමුදාචාරො,** තංදස්සනත්ථොති අත්ථො.

එකෙකස්මිඤ්ච ''අත්තා''ති ච ''ලොකො''ති ච ගහණවිසෙසං උපාදාය ''අත්තා ච ලොකො චා''ති වුත්තං, එකං වා ඛන්ධං ''අත්තා''ති ගහෙත්වා අඤ්ඤං අත්තනො උපභොගභූතං ''ලොකො''ති ගණ්හන්තස්ස, අත්තනො අත්තානං ''අත්තා''ති ගහෙත්වා පරස්ස අත්තානං ''ලොකො''ති ගණ්හන්තස්ස වා වසෙන ''අත්තා ච ලොකො චා''ති වුත්තං.

සහ සික්ඛිතබ්බො ධම්මො **සහධම්මො,** තත්ථ භවං සහධම්මිකං, තස්මිං **සහධම්මිකෙ.** දොවචස්ස-සද්දතො ආය-සද්දං අනඤ්ඤත්තං කත්වා **''දොවචස්සාය''**න්ති වුත්තං, දොවචස්සස්ස වා අයනං පවත්ති **දොවචස්සායං.** ආසෙවන්තස්සාපි අනුසික්ඛනා අජ්ඣාසයෙන භජනාති ආහ **''සෙවනා...පෙ.... භජනා''**ති. සබ්බතොභාගෙන භත්ති **සම්භත්ති.**

සහ කම්මවාචායාති අබ්භානතිණවත්ථාරකකම්මවාචාය, ''අහං භන්තෙ ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපජ්ජි''න්තිආදිකාය ච සහෙව. සහෙව හි කම්මවාචාය ආපත්තිවුට්ඨානඤ්ච පරිච්ඡිජ්ජති, ''පඤ්ඤත්තිලක්ඛණාය ආපත්තියා වා කාරණං වීතික්කමලක්ඛණං කායකම්මං, වචීකම්මං වා, වුට්ඨානස්ස කාරණං කම්මවාචා''ති කාරණෙන සහ ඵලස්ස ජානනවසෙන ''සහ කම්මවාචායා''ති වුත්තං.''සහ කම්මවාචායා''ති. ඉමිනා නයෙන **සහ පරිකම්මෙනාති** එත්ථාපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ධාතුවිසයා සබ්බාපි පඤ්ඤා **ධාතුකුසලතා.** තදෙකදෙසා **මනසිකාරකුසලතාති** අධිප්පායෙන පුරිමපදෙපි සම්මසනපටිවෙධපඤ්ඤා වුත්තා. යස්මා පන නිප්පරියායතො විපස්සනාදිපඤ්ඤා එව මනසිකාරකොසල්ලං, තස්මා **''තාසංයෙව ධාතූනං සම්මසනපටිවෙධපච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤා''**ති වුත්තං.

ආයතනවිසයා සබ්බාපි පඤ්ඤා **ආයතනකුසලතාති** දස්සෙන්තො ''ද්වාදසන්නං ආයතනානං උග්ගහමනසිකාරජානනපඤ්ඤා''ති වත්වා පුන **''අපිචා''**තිආදි වුත්තං. ද්වීසුපි වා පදෙසු වාචුග්ගතාය ආයතනපාළියා, ධාතුපාළියා ච මනසිකරණං **මනසිකාරො.** තථා උග්ගණ්හන්ති, මනසි කරොන්ති , තදත්ථං සුණන්ති, ගන්ථතො ච අත්ථතො ච ධාරෙන්ති, ''ඉදං චක්ඛායතනං නාම, අයං චක්ඛුධාතු නාමා''තිආදිනා සභාවතො, ගණනතො ච පරිච්ඡෙදං ජානන්ති ච පඤ්ඤා **උග්ගහපඤ්ඤාදිකා** වුත්තා. මනසිකාරපදෙ පන චතුබ්බිධාපි පඤ්ඤා උග්ගහොති තතො පවත්තො අනිච්චාදිමනසිකාරො ''උග්ගහමනසිකාරො''ති වුත්තො. තස්ස ජානනං පවත්තනමෙව, ''යථා පවත්තං වා උග්ගහං, එවමෙව පවත්තො උග්ගහො''ති ජානනං **උග්ගහජානනං.** ''මනසිකාරො එවං පවත්තෙතබ්බො, එවඤ්ච පවත්තො''ති ජානනං **මනසිකාරජානනං.** තදුභයම්පි ''මනසිකාරකොසල්ල''න්ති වුත්තං. උග්ගහොපි හි මනසිකාරසම්පයොගතො මනසිකාරනිරුත්තිං ලද්ධුං අරහති. යො ච මනසිකාතබ්බො, යො ච මනසිකරණූපායො, සබ්බො සො ''මනසිකාරො''ති වත්තුං වට්ටති, තත්ථ කොසල්ලං **මනසිකාරකුසලතාති. සම්මසනං** පඤ්ඤා, සා මග්ගසම්පයුත්තා අනිච්චාදිසම්මසනකිච්චං සාධෙති නිච්චසඤ්ඤාදිපජහනතො. **මනසිකාරො** සම්මසනසම්පයුත්තො, සො තත්ථෙව අනිච්චාදිමනසිකාරකිච්චං මග්ගසම්පයුත්තො සාධෙතීති ආහ **''සම්මසනමනසිකාරා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා''**ති. ''ඉමිනා පච්චයෙනිදං හොතී''ති එවං අවිජ්ජාදීනං සඞ්ඛාරාදිපච්චයුප්පන්නස්ස පච්චයභාවජානනං **පටිච්චසමුප්පාදකුසලතා.**

අධිවාසනං ඛමනං. තඤ්හි පරෙසං දුක්කටං දුරුත්තඤ්ච පටිවිරොධාකරණෙන අත්තනො උපරි ආරොපෙත්වා වාසනං ''අධිවාසන''න්ති වුච්චති. **අචණ්ඩික්කන්ති** අකුජ්ඣනං. දොමනස්සවසෙන පරෙසං අක්ඛීසු අස්සූනං අනුප්පාදනා **අනස්සුරොපො. අත්තමනතාති** සකමනතා. චිත්තස්ස අබ්‍යාපන්නො සකො මනොභාවො **අත්තමනතා.** චිත්තන්ති වා චිත්තප්පබන්ධං එකත්තෙන ගහෙත්වා තස්ස අන්තරා උප්පන්නෙන පීතිසහගතමනෙන **සකමනතා.** අත්තමනො වා පුග්ගලො, තස්ස භාවො **අත්තමනතා,** සා න සත්තස්සාති පුග්ගලදිට්ඨිනිවාරණත්ථං **''චිත්තස්සා''**ති

වුත්තං. අධිවාසනලක්ඛණා ඛන්ති **අධිවාසනඛන්ති. සුචිසීලතා සොරච්චං.** සා හි සොභනකම්මරතතා. සුට්ඨු පාපතො ඔරතභාවො විරතතා සොරච්චං. තෙනාහ **"සුරතභාවො"**ති.

සඛිලො වුච්චති සණ්හවාචො, තස්ස භාවො **සාඛල්‍යං,** සණ්හවාචතා. තං පන බ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙන්තී යා පාළි පවත්තා, තං දස්සෙන්තො **"තත්ථ කතමං සාඛල්‍ය"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **අණ්ඩකාති** සදොසවණෙ රුක්ඛෙ නියාසපිණ්ඩියො, අහිච්ඡත්තකාදීනි වා උට්ඨිතානි "අණ්ඩකානී"ති වදන්ති . ඵෙග්ගුරුක්ඛස්ස පන කුථිතස්ස අණ්ඩානි විය උට්ඨිතා චුණ්ණපිණ්ඩියො, ගණ්ඨියො වා **අණ්ඩකා.** ඉධ පන බ්‍යාපජ්ජනකක්කසාදිභාවතො අණ්ඩකපකතිභාවෙන වාචා **"අණ්ඩකා"**ති වුත්තා. පදුමනාළං විය සොතං සංඝට්ටයමානා පවිසන්තී **කක්කසා** දට්ඨබ්බා. කොධෙන නිබ්බත්තත්තා තස්ස පරිවාරභූතා **කොධසාමන්තා.** පුරෙ සංවද්ධනාරී **පොරී,** සා විය සුකුමාරා මුදුකා වාචා පොරී වියාති **පොරී. තත්ථාති** "භාසිතා හොති"ති වුත්තාය කිරියායාතිපි යොජනා සම්භවති, **තත්ථ** වාචායාති වා. **"සණ්හවාචතා"**තිආදිනා තං වාචං පවත්තයමානං චෙතනං දස්සෙති. සම්මොදකස්ස පුග්ගලස්ස මුදුකභාවො මද්දවං **සම්මොදකමුදුකභාවො. ආමිසෙන** අලබ්භමානෙන, තථා **ධම්මෙන චාති ද්වීහි ඡිද්දො.** ආමිසස්ස, ධම්මස්ස ච අලාභෙන අත්තනො පරස්ස ච අන්තරෙ සම්භවන්තස්ස හි ඡිද්දස්ස විවරස්ස භෙදස්ස පටිසන්ථරණං පිදහනං සඞ්ගණ්හනං **පටිසන්ථාරො.** තං සරූපතො, පටිපත්තිතො ච පාළිදස්සනමුඛෙන විභාවෙතුං **"අභිධම්මෙපී"**තිආදිමාහ. **අග්ගං අග්ගහෙත්වාති** අග්ගං අත්තනො අග්ගහෙත්වා. **උද්දෙසදානන්ති** පාළියා, අට්ඨකථාය ච උද්දිසනං. **පාළිවණ්ණනාති** පාළියා අත්ථවණ්ණනා. **ධම්මකථාකථනන්ති** සරභඤ්ඤසරභණනාදිවසෙන ධම්මකථනං.

කරුණාති කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරමාහ. **කරුණාපුබ්බභාගොති** තස්ස පුබ්බභාගඋපචාරජ්ඣානං වදති. පාළිපදෙ පන යා කාචි කරුණා "කරුණා"ති වුත්තා, **කරුණාචෙතොවිමුත්තීති** පන අප්පනාප්පත්තාව. **මෙත්තායපි** එසෙව නයො. සුචි-සද්දතො භාවෙ ය්‍ය-කාරං, ඉ-කාරස්ස ච එ-කාරාදෙසං කත්වා අයං නිද්දෙසොති ආහ **"සොචෙය්‍යන්ති සුචිභාවො"**ති. හොතු තාව සුචිභාවො සොචෙය්‍යං, තස්ස පන මෙත්තාපුබ්බභාගතා කථන්ති ආහ **"වුත්තම්පි චෙත"**න්තිආදි.

මුට්ඨා සති එතස්සාති **මුට්ඨස්සති,** තස්ස භාවො **මුට්ඨස්සච්චං,** සතිපටිපක්ඛො ධම්මො, න සතියා අභාවමත්තං . යස්මා පටිපක්ඛෙ සති තස්ස වසෙන සතිවිගතා විප්පවුත්ථා නාම හොති, තස්මා වුත්තං **"සතිවිප්පවාසො"**ති. **"අස්සතී"**තිආදීසු අ-කාරො පටිපක්ඛෙ දට්ඨබ්බො, න සත්තපටිසෙධෙ. උදකෙ ලාබු විය යෙන චිත්තං ආරම්මණෙ පිලවන්තා විය තිට්ඨති, න ඔගාහති, සා **පිලාපනතා.** යෙන ගහිතම්පි ආරම්මණං සම්මුස්සති න සරති, සා **සම්මුස්සනතා.** යථා විජ්ජාපටිපක්ඛා අවිජ්ජා විජ්ජාය පහාතබ්බතො, එවං සම්පජඤ්ඤපටිපක්ඛං **අසම්පජඤ්ඤං,** අවිජ්ජායෙව.

ඉන්ද්‍රියසංවරභෙදොති ඉන්ද්‍රියසංවරවිනාසො. **අප්පටිසඞ්ඛාති** අපච්චවෙක්ඛිත්වා අයොනිසො ච ආහාරපරිභොගෙ ආදීනවානිසංසෙ අවීමංසිත්වා.

අප්පටිසඞ්ඛායාති ඉතිකත්තබ්බතාසු අප්පච්චවෙක්ඛණාය නාමං. අඤ්ඤාණං අප්පටිසඞ්ඛාන නිමිත්තං . **අකම්පනඤාණන්ති** තාය අනභිභවනීයං ඤාණං, තත්ථ තත්ථ පච්චවෙක්ඛණාඤාණඤ්චෙව පච්චවෙක්ඛණාය මුද්ධභූතං ලොකුත්තරඤාණඤ්ච. නිප්පරියායතො මග්ගභාවනා **භාවනා** නාම, යා ච තදත්ථා, තදුභයඤ්ච භාවෙන්තස්සෙව ඉච්ඡිතබ්බං, න භාවිතභාවනස්සාති වුත්තං **"භාවෙන්තස්ස උප්පන්නං බල"**න්ති. තෙනාහ **"යා කුසලානං ධම්මානං ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්ම"**න්ති.

කාමං සම්පයුත්තධම්මෙසු ථිරභාවොපි බලට්ඨො එව, පටිපක්ඛෙහි පන අකම්පනීයතා සාතිසයං බලට්ඨොති වුත්තං **"අස්සතියා අකම්පනවසෙනා"**ති. පච්චනීකධම්මසමනතො **සමථො සමාධි.** අනිච්චාදිනා විවිධෙනාකාරෙන දස්සනතො **විපස්සනා පඤ්ඤා . තං ආකාරං ගහෙත්වාති** සමාධානාකාරං ගහෙත්වා. යෙනාකාරෙන පුබ්බෙ අලීනං අනුද්ධතං මජ්ඣිමං භාවනාවීථිපටිපන්නං හුත්වා චිත්තං සමාහිතං හොති, තං ආකාරං ගහෙත්වා සල්ලක්ඛෙත්වා. **නිමිත්තවසෙනාති** කාරණවසෙන. **"එසෙව නයො"**ති ඉමිනා පග්ගහොව තං ආකාරං ගහෙත්වා පුන පවත්තෙතබ්බස්ස පග්ගාහස්ස නිමිත්තවසෙන පග්ගාහනිමිත්තන්ති ඉමමත්ථං අතිදිසති, තස්සත්ථො සමථෙ වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො. **පග්ගාහො වීරියං** කොසජ්ජපක්ඛතො චිත්තස්ස පතිතුං අදත්වා පග්ගණ්හනතො. **අවික්ඛෙපො එකග්ගතා** වික්ඛෙපස්ස උද්ධච්චස්ස පටිපක්ඛභාවතො. පටිසඞ්ඛානකිච්චනිබ්බත්තිභාවතො ලොකුත්තරධම්මානං පටිසඞ්ඛානබලභාවො, තථා පුබ්බෙ පවත්තාකාරසල්ලක්ඛණවසෙන සමථපග්ගාහානං උපරි පවත්තිසබ්භාවතො සමථනිමිත්තද්වයස්සපි මිස්සකතා වුත්තා.

යථාසමාදින්නස්ස සීලස්ස භෙදකරො **වීතික්කමො.** සීලවිනාසකො **අසංවරො. සම්මාදිට්ඨිවිනාසිකාති** "අත්ථි දින්න"න්තිආදි (ම. නි. 1.441; 2.94; විභ. 793) නයප්පවත්තාය සම්මාදිට්ඨියා දූසිකා.

සීලස්ස සම්පාදනං නාම සබ්බභාගතො තස්ස අනූනතාපාදනන්ති ආහ **"සම්පාදනතො පරිපූරණතො"**ති. පාරිපූරත්ථො හි සම්පදා-සද්දොති. **මානසිකසීලං** නාම සීලවිසොධනවසෙන අභිජ්ඣාදිප්පහානං. **දිට්ඨිපාරිපූරිභූතං ඤාණන්ති** අත්ථිකදිට්ඨිආදිසම්මාදිට්ඨියා පාරිපූරිභාවෙන පවත්තං ඤාණං.

විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථන්ති චිත්තවිසුද්ධිආදිඋපරිවිසුද්ධියා පච්චයො භවිතුං සමත්ථං. සුවිසුද්ධමෙව හි සීලං තස්සා පදට්ඨානං හොතීති. **විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථං දස්සනන්ති** ඤාණදස්සනවිසුද්ධිං, පරමත්ථවිසුද්ධිනිබ්බානඤ්ච පාපෙතුං උපනෙතුං සමත්ථං කම්මස්සකතාඤාණාදිසම්මාදස්සනං . තෙනාහ **"අභිධම්මෙ"**තිආදි. එත්ථ ච ''ඉදං අකුසලං කම්මං නො සකං, ඉදං පන කම්මං සක''න්ති එවං බ්‍යතිරෙකතො අන්වයතො ච කම්මස්සකතාජානනඤාණං **කම්මස්සකතාඤාණං.** තෙනාහ **"එත්ථ වා"**තිආදි. **"පරෙන කතම්පී"**ති ඉදං නිදස්සනවසෙන වුත්තං යථා පරෙන කතං, එවං අත්තනා කතම්පි සකකම්මං නාම න හොතීති. අත්තනා වා උස්සාහිතෙන පරෙන කතංපීති එවං වා අත්ථො දට්ඨබ්බො. යඤ්හි තං පරස්ස උස්සාහනවසෙන කතං, තම්පි සකකම්මං නාම හොතීති අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො. **අත්ථභඤ්ජනතොති** දිට්ඨධම්මිකාදිසබ්බඅත්ථවිනාසනතො. **අත්ථජනනතොති** ඉධලොකත්ථපරලොකත්ථපරමත්ථානං උප්පාදනතො. ආරබ්භකාලෙ ''අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා''ති පවත්තම්පි **වචීසච්චඤ්ච** ලක්ඛණානි පටිවිජ්ඣන්තං **විපස්සනාඤාණං අනුලොමෙති** තත්ථෙව පටිවිජ්ඣනතො. **පරමත්ථසච්චඤ්ච** නිබ්බානං **න විලොමෙති** න විරොධෙති එකන්තෙනෙව සම්පාපනතො.

ඤාණදස්සනන්ති ඤාණභූතං දස්සනං, තෙන මග්ගං වදති. **තංසම්පයුත්තමෙව වීරියන්ති** පඨමමග්ගසම්පයුත්තං වීරියමාහ. සබ්බාපි මග්ගපඤ්ඤා දිට්ඨිවිසුද්ධියෙවාති දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. අයමෙව ච නයො අභිධම්මපාළියා (ධ. ස. 550) සමෙතීති දස්සෙන්තො **"අභිධම්මෙ පනා"**ති ආදිං අවොච.

යස්මා සංවෙගො නාම සහොත්තප්පඤාණං, තස්මා සංවෙගවත්ථුං භයතො භායිතබ්බතො දස්සනවසෙන පවත්තඤාණං . තෙනාහ **"ජාතිභය"**න්තිආදි. භායන්ති එතස්මාති **භයං,** ජාති එව භයං **ජාතිභයං. සංවෙජනීයන්ති** සංවිජ්ජිතබ්බං භායිතබ්බං උත්තාසිතබ්බං. **ඨානන්ති** කාරණං, වත්ථූති අත්ථො . **සංවෙගජාතස්සාති** උප්පන්නසංවෙගස්ස. **උපායපධානන්ති** උපායෙන පවත්තෙතබ්බං වීරියං.

කුසලානං ධම්මානන්ති සීලාදීනං අනවජ්ජධම්මානං. **භාවනායාති** උප්පාදනෙන වඩ්ඪනෙන ච. **අසන්තුට්ඨස්සාති** ''අලං එත්තාවතා, කථං එත්තාවතා''ති සඞ්කොචාපත්තිවසෙන න සන්තුට්ඨස්ස. **භියොකාමතාති** භියො භියො උප්පාදනිච්ඡා. **වොසානන්ති** සඞ්කොචං අසමත්ථන්ති. තුස්සනං තුට්ඨි **සන්තුට්ඨි,** නත්ථි එතස්ස සන්තුට්ඨීති **අසන්තුට්ඨි,** තස්ස භාවො **අසන්තුට්ඨිතා.** වීරියප්පවාහෙ වත්තමානෙ අන්තරා එව පටිගමනං නිවත්තනං **පටිවානං,** තං තස්ස අත්ථීති **පටිවානී,** න පටිවානී **අප්පටිවානී,** තස්ස භාවො **අප්පටිවානිතා. සක්කච්චකිරියතාති** කුසලානං කරණෙ සක්කච්චකිරියතා ආදරකිරියතා. **සාතච්චකිරියතාති** සතතමෙව කරණං. **අට්ඨිතකිරියතාති** අන්තරා අට්ඨපෙත්වා ඛණ්ඩං අකත්වා කරණං. **අනොලීනවුත්තිතාති** න ලීනප්පවත්තිතා. **අනික්ඛිත්තඡන්දතාති** කුසලච්ඡන්දස්ස අනික්ඛිපනං. **අනික්ඛිත්තධුරතාති** කුසලකරණෙ වීරියධුරස්ස අනික්ඛිපනං. **ආසෙවනාති** ආදරෙන සෙවනා. **භාවනාති** වඩ්ඪනා බ්‍රූහනා. **බහුලීකම්මන්ති** පුනප්පුනං කරණං.

තිස්සො විජ්ජාති පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං, දිබ්බචක්ඛුඤාණං ආසවක්ඛයඤාණන්ති ඉමා තිස්සො විජ්ජා. පටිපක්ඛවිජ්ඣනට්ඨෙන පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධාදීනං විදිතකරණට්ඨෙන විසිට්ඨා මුත්තීති **විමුත්ති.** ස්වායං විසෙසො පටිපක්ඛවිගමනෙන, පටියොගිවිගමනෙන ච ඉච්ඡිතබ්බොති තදුභයං දස්සෙතුං **"එත්ථ වා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යෙන විසෙසෙන සමාපත්තියො පච්චනීකධම්මෙහි සුට්ඨු මුත්තා, තතො නිරාසඞ්කතාය ආරම්මණෙ ච අභිරතා, තං විසෙසං උපාදාය තා අධිකං මුච්චනතො, ආරම්මණෙ අධිමුච්චනතො ච **අධිමුත්තියො නාමාති** වුත්තං **"චිත්තස්ස ච අධිමුත්තී"**ති. **මුත්තත්තාති** සබ්බසඞ්ඛාරෙහි විසෙසෙන නිස්සටත්තා **විමුත්ති.**

ඛයෙ ඤාණන්ති සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙතීති **ඛයො,** අරියමග්ගො, තප්පරියාපන්නං ඤාණං **ඛයෙ ඤාණං. පටිසන්ධිවසෙනාති** කිලෙසානං තංතංමග්ගවජ්ඣානං උප්පන්නමග්ගෙ ඛන්ධසන්තානෙ පුන සන්දහනවසෙන. **අනුප්පාදභූතෙති** තංතංඵලෙ. **අනුප්පාදපරියොසානෙති** අනුප්පාදකරො මග්ගො **අනුප්පාදො,** තස්ස පරියොසානෙ, කිලෙසානං වා අනුප්පජ්ජනසඞ්ඛාතෙ පරියොසානෙ, භඞ්ගෙති අත්ථොති.

දුකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිකවණ්ණනා

305. ධම්මතො අඤ්ඤො කත්තා නත්ථීති දස්සෙතුං කත්තුසාධනවසෙන **"ලුබ්භතීති ලොභො"**ති වුත්තං. ලුබ්භති තෙන, ලුබ්භනමත්තමෙතන්ති කරණභාවසාධනවසෙනපි අත්ථො යුජ්ජතෙව. **දුස්සති මුය්හතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **අකුසලඤ්ච තං** අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන එකන්තාකුසලභාවතො **මූලඤ්ච** අත්තනා සම්පයුත්තධම්මානං සුප්පතිට්ඨිතභාවසාධනතො, න අකුසලභාවසාධනතො. න හි මූලකතො අකුසලානං අකුසලභාවො, කුසලාදීනඤ්ච කුසලාදිභාවො. තථා සති මොමූහචිත්තද්වයෙ මොහස්ස අකුසලභාවො න සියා. **තෙසන්ති** ලොභාදීනං. ''න ලුබ්භතීති අලොභො''තිආදිනා **පටිපක්ඛනයෙන.**

දුට්ඨු චරිතානීති පච්චයතො, සම්පයුත්තධම්මතො, පවත්තිආකාරතො ච න සුට්ඨු අසම්මා පවත්තිතානි. **විරූපානීති** බීභච්ඡානි සම්පති, ආයතිඤ්ච අනිට්ඨරූපත්තා. **කායෙනාති** කායද්වාරෙන කරණභූතෙන. **කායතොති** කායද්වාරතො. **"සුට්ඨු චරිතානී"**තිආදීසු වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. යස්ස සික්ඛාපදස්ස වීතික්කමෙ කායසමුට්ඨානා ආපත්ති හොති, තං **කායද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං. අවීතික්කමො කායසුචරිත**න්ති වාරිත්තසීලස්ස වසෙන වදති, වාරිත්තසීලස්සපි වා, යස්ස අකරණෙ ආපත්ති හොති. වචීදුච්චරිතසුචරිතනිද්ධාරණම්පි වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. **උභයත්ථ පඤ්ඤත්තස්සාති** කායද්වාරෙ, වචීද්වාරෙ ච පඤ්ඤත්තස්ස. **සික්ඛාපදස්ස වීතික්කමොව මනොදුච්චරිතං** මනොද්වාරෙ පඤ්ඤත්තස්ස සික්ඛාපදස්ස අභාවතො, තයිදං ද්වාරද්වයෙ අකිරියසමුට්ඨානාය ආපත්තියා වසෙන වෙදිතබ්බං. **අවීතික්කමොති** යථාවුත්තාය ආපත්තියා අවීතික්කමො **මනොසුචරිතං.** "සබ්බස්සාපි සික්ඛාපදස්ස අවීතික්කමො **මනොසුචරිත"**න්ති කෙචි. තදුභයඤ්හි වාරිත්තසීලං උද්දිස්සපඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං, තස්ස අවීතික්කමො සියා කායසුචරිතං, සියා වචීසුචරිතන්ති.

පාණො අතිපාතීයති එතායාති **පාණාතිපාතො,** තථාපවත්තා චෙතනා, එවං අදින්නාදානාදයොපීති ආහ **"පාණාතිපාතාදයො පන තිස්සො චෙතනා"**ති. **වචීද්වාරෙපි උප්පන්නා කායදුච්චරිතං** ද්වාරන්තරෙ උප්පන්නස්සාපි කම්මස්ස සනාමාපරිච්චාගතො යෙභුය්‍යවුත්තියා, තබ්බහුලවුත්තියා ච. තෙනාහු **අට්ඨකථාචරියා –**

> "ද්වාරෙ චරන්ති කම්මානි, න ද්වාරා ද්වාරචාරිනො;
> තස්මා ද්වාරෙහි කම්මානි, අඤ්ඤමඤ්ඤං වවත්ථිතා"ති. (ධ. ස. අට්ඨ. කාමාවචරකුසලද්වාරකථා);

වචීදුච්චරිතං කායද්වාරෙපි වචීද්වාරෙපි උප්පන්නාති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **චෙතනාසම්පයුත්තධම්මාති** මනොකම්මභූතාය චෙතනාය සම්පයුත්තධම්මා. කායවචීකම්මභූතාය පන චෙතනාය සම්පයුත්තා අභිජ්ඣාදයො තං තං පක්ඛිකා වා හොන්ති අබ්බොහාරිකා වාති. **චෙතනාසම්පයුත්තධම්මා මනොසුචරිත**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. තිවිධස්ස දුච්චරිතස්ස අකරණවසෙන පවත්තා **තිස්සො චෙතනාපි විරතියොපි කායසුචරිතං** කායිකස්ස වීතික්කමස්ස අකරණවසෙන පවත්තනතො, කායෙන පන සික්ඛාපදානං සමාදියනෙ සීලස්ස කායසුචරිතභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. එසෙව නයො **වචීසුචරිතෙ.**

කාමපටිසංයුත්තොති එත්ථ ද්වෙ කාමා වත්ථුකාමො ච කිලෙසකාමො ච. තත්ථ වත්ථුකාමපක්ඛෙ ආරම්මණකරණවසෙන කාමෙහි පටිසංයුත්තො විතක්කො **කාමවිතක්කො.** කිලෙසකාමපක්ඛෙ පන සම්පයොගවසෙන කාමෙන පටිසංයුත්තොති යොජෙතබ්බං. **"බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො"**තිආදීසු සම්පයොගවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. බ්‍යාපාදවත්ථුපටිසංයුත්තොපි **බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තොති** ගය්හමානෙ උභයථාපි යොජනා ලබ්භතෙව. **විහිංසාපටිසංයුත්තොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. විහිංසන්ති එතාය සත්තෙ, විහිංසනං වා එසා සත්තානන්ති **විහිංසා,** තාය පටිසංයුත්තො **විහිංසාපටිසංයුත්තොති** එවං සද්දත්ථො වෙදිතබ්බො. අප්පියෙ අමනාපෙ සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ බ්‍යාපාදවිතක්කප්පවත්ති අට්ඨානාඝාතවසෙන දීපෙතබ්බා. බ්‍යාපාදවිතක්කස්ස අවධිං දස්සෙතුං **"යාව විනාසනා"**ති වුත්තං. **විනාසනං** පන පාණාතිපාතො එවාති. "සඞ්ඛාරෙ" හි දුක්ඛාපෙතබ්බො නාම නත්ථී"ති කස්මා වුත්තං, නනු යෙ "දුක්ඛාපෙතබ්බා"ති ඉච්ඡිතා සත්තසඤ්ඤිතා, තෙපි අත්ථතො සඞ්ඛාරා එවාති? සච්චමෙතං, යෙ පන ඉන්ද්‍රියබද්ධා සවිඤ්ඤාණකතාය දුක්ඛං පටිසංවෙදෙන්ති, තස්මා තෙ විහිංසාවිතක්කස්ස විසයා ඉච්ඡිතා සත්තසඤ්ඤිතා. යෙ පන න දුක්ඛං පටිසංවෙදෙන්ති වුත්තලක්ඛණායොගතො, තෙ සන්ධාය "විහිංසාවිතක්කො සඞ්ඛාරෙසු නුප්පජ්ජතී"ති වුත්තං. යත්ථ පන උප්පජ්ජති, යථා ච උප්පජ්ජති, තං දස්සෙතුං **"ඉමෙ සත්තා"**තිආදි වුත්තං.

නෙක්ඛම්මං වුච්චති ලොභතො නික්ඛන්තත්තා අලොභො, නීවරණෙහි නික්ඛන්තත්තාපි පඨමජ්ඣානං, සබ්බාකුසලෙහි නික්ඛන්තත්තා සබ්බො කුසලො ධම්මො, සබ්බසඞ්ඛතෙහි පන නික්ඛන්තත්තා, නිබ්බානං. උපනිස්සයතො, සම්පයොගතො, ආරම්මණකරණතො ච නෙක්ඛම්මෙන පටිසංයුත්තොති **නෙක්ඛම්මපටිසංයුත්තො. නෙක්ඛම්මවිතක්කො** සම්මාසඞ්කප්පො. ඉදානි තං භූමිවිභාගෙන දස්සෙතුං **"සො"**තිආදි වුත්තං. **අසුභපුබ්බභාගෙති** අසුභජ්ඣානස්ස පුබ්බභාගෙ. අසුභග්ගහණඤ්චෙත්ථ කාමවිතක්කස්ස උජුවිපච්චනීකදස්සනත්ථං කතං. කාමවිතක්කපටිපක්ඛො හි නෙක්ඛම්මවිතක්කොති. එවඤ්ච කත්වා උපරිවිතක්කද්වයස්ස භූමිං දස්සෙන්තෙන සපුබ්බභාගානි මෙත්තාකරුණාඣානාදීනි උද්ධටානි. **අසුභජ්ඣානෙති** අසුභාරම්මණෙ පඨමජ්ඣානෙ. අවයවෙ හි සමුදායවොහාරං කත්වා නිද්දිසති යථා "රුක්ඛො සාඛා"ති. **ඣානං පාදකං කත්වාති** නිදස්සනමත්තං. තං ඣානං සම්මසිත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙපි හි සො ලොකුත්තරොති. බ්‍යාපාදස්ස පටිපක්ඛො, කිඤ්චිපි න බ්‍යාපාදෙති එතෙනාති වා **අබ්‍යාපාදො,** මෙත්තා, තාය පටිසංයුත්තො **අබ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො. මෙත්තාඣානෙති** මෙත්තාභාවනාවසෙන අධිගතෙ පඨමජ්ඣානෙ. **කරුණාඣානෙති** එත්ථාපි එසෙව නයො. විහිංසාය පටිපක්ඛො, න විහිංසන්ති වා එතාය සත්තෙති **අවිහිංසා,** කරුණා.

නනු ච අලොභාදොසානං අඤ්ඤමඤ්ඤාවිරහතො තෙසං වසෙන උප්පජ්ජනකානං ඉමෙසං නෙක්ඛම්මවිතක්කාදීනං අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරණතො වවත්ථානං න හොතීති? නොති දස්සෙතුං **"යදා"**තිආදි ආරද්ධං. **අලොභො සීසං හොතීති** අලොභො පධානො හොති. නියමිතපරිණතසමුදාචාරාදිවසෙන යදා අලොභප්පධානො නෙක්ඛම්මගරුකො චිත්තුප්පාදො හොති, තදා ලද්ධාවසරො නෙක්ඛම්මවිතක්කො පතිට්ඨහති.

තංසම්පයුත්තස්ස පන අදොසලක්ඛණස්ස අබ්‍යාපාදස්ස වසෙන යො තස්සෙව අබ්‍යාපාදවිතක්කභාවො සම්භවෙය්‍ය, සති ච අබ්‍යාපාදවිතක්කභාවෙ කස්සචිපි අවිහෙඨනජාතිකතාය අවිහිංසාවිතක්කභාවො ච සම්භවෙය්‍ය, තෙ **ඉතරෙ ද්වෙ. තදන්වයිකාති** තස්සෙව නෙක්ඛම්මවිතක්කස්ස අනුගාමිනො, සරූපතො අදිස්සනතො ''තස්මිං සති හොන්ති , අසති න හොන්තී''ති තදනුමානනෙය්‍යා භවන්ති. සෙසද්වයෙපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **වුත්තනයෙනෙවාති** ''කාමපටිසංයුත්තො සඞ්කප්පො **කාමසඞ්කප්පො''**තිආදිනා **විතක්කත්තිකෙ** වුත්තනයෙනෙව (දී. නි. 3.288) **වෙදිතබ්බො** අත්ථතො අභින්නත්තා. යදි එවං කස්මා පුන දෙසනා කතාති? තථා දෙසනාය බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන දෙසනාමත්තමෙවෙතං.

කාමවිතක්කාදීනං විය උප්පජ්ජනාකාරො වෙදිතබ්බො ''තාසු ද්වෙ සත්තෙසුපි සඞ්ඛාරෙසුපි උප්පජ්ජන්ති''තිආදිනා. තත්ථ කාරණමාහ **''තංසම්පයුත්තායෙව හි එතා''**ති. **තථෙවාති** යථා නෙක්ඛම්මවිතක්කාදීනං **''අසුභපුබ්බභාගෙ කාමාවචරො හොති''**තිආදිනා කාමාවචරාදිභාවො වුත්තො, තථෙව **තාසම්පි** නෙක්ඛම්මසඤ්ඤාදීනම්පි **කාමාවචරාදිභාවො වෙදිතබ්බො.**

කාමපටිසංයුත්තොති සම්පයොගවසෙන කාමෙන පටිසංයුත්තො. තක්කනවසෙන **තක්කො.** විසෙසතො තක්කනවසෙන **විතක්කො.** සඞ්කප්පනපරිකප්පනවසෙන **සඞ්කප්පො.** අඤ්ඤෙසුපි කාමපටිසංයුත්තෙසු ධම්මෙසු විජ්ජමානෙසු විතක්කෙ එව කාමොපපදො ධාතු-සද්දො නිරුළ්හො වෙදිතබ්බො විතක්කස්ස කාමසඞ්කප්පප්පවත්තියා සාතිසයත්තා. එස නයො **බ්‍යාපාදධාතුආදීසු. සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා කාමධාතූ** හීනජ්ඣාසයෙහි කාමිතබ්බධාතුභාවතො කිලෙසකාමස්ස ආරම්මණසභාවත්තාති අත්ථො. **විහෙඨෙතීති** විබාධති. **තත්ථාති** තස්මිං යථාවුත්තෙ කාමධාතුත්තිකෙ. සබ්බාකුසලසඞ්ගාහිකාය කාමධාතුයා ඉතරා **ද්වෙ** සඞ්ගහෙත්වා කථනං **සබ්බසඞ්ගාහිකා කථා.** තිස්සො ධාතුයො අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො කථා **අසම්භින්නා. ඉතරා ද්වෙ ගහිතාව හොන්තීති** ඉතරා ද්වෙ ධාතුයො ගහිතා එව හොන්ති සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා කාමධාතූ''ති වුත්තත්තා සාමඤ්ඤජොතනාය සවිසයස්ස අතිබ්‍යාපනෙන. **තතොති** ඉතරධාතුද්වයසඞ්ගාහිකාය කාමධාතුයා. **නීහරිත්වාති** නිද්ධාරෙත්වා. **දස්සෙතීති** එවං භගවා දස්සෙතීති වත්තුං වට්ටති. **බ්‍යාපාදධාතුං…පෙ…. කථෙසි.** කස්මා? පගෙව අපවාදා අභිනිවිසන්ති, තතො පරං උස්සග්ගො පවත්තති, ඨපෙත්වා වා අපවාදවිසයං තං පරිහරන්තොව උස්සග්ගො පවත්තතීති, ඤායො හෙස ලොකෙ නිරුළ්හොති.

ද්වෙ කථාති ''සබ්බසඞ්ගාහිකා, අසම්භින්නා චා''ති (දී. නි. අට්ඨ. 3.305) අනන්තරත්තිකෙ වුත්තා ද්වෙ කථා. තත්ථ **වුත්තනයෙන** ආනෙත්වා කථනවසෙන **වෙදිතබ්බා.** තස්මා තත්ථ වුත්තඅත්ථො ඉධාපි ආහරිත්වා වෙදිතබ්බො ''නෙක්ඛම්මධාතුයා ගහිතාය ඉතරා ද්වෙ ගහිතාව හොන්ති''තිආදිනා.

සුඤ්ඤතට්ඨෙනාති අත්තසුඤ්ඤතාය. කාමභවො කාමො උත්තරපදලොපෙන සුඤ්ඤතට්ඨෙන ධාතු චාති **කාමධාතු. බ්‍රහ්මලොකන්ති** පඨමජ්ඣානභූමිසඤ්ඤිතං බ්‍රහ්මලොකං. **ධාතුයා ආගතට්ඨානම්හීති** ''කාමධාතු රූපධාතූ''තිආදිනා ධාතුග්ගහණෙ කතෙ. **භවෙන පරිච්ඡින්දිතබ්බාති** ''කාමභවො රූපභවො''තිආදිනා භවවසෙන තදත්ථො පරිච්ඡින්දිතබ්බො, න යාය කායචි ධාතුයා වසෙන. යදග්ගෙන ච ධාතුයා ආගතට්ඨානෙ භවෙන පරිච්ඡෙදො කාතබ්බො, තදග්ගෙන භවස්ස ආගතට්ඨානෙ ධාතුයා පරිච්ඡෙදො කාතබ්බො භවවසෙන ධාතුයා පරිච්ඡිජ්ජනතො. නිරුජ්ඣති කිලෙසවට්ටමෙත්ථාති **නිරොධො,** සා එව සුඤ්ඤතට්ඨෙන ධාතූති **නිරොධධාතු,** නිබ්බානං. නිරුද්ධෙ ච කිලෙසවට්ටෙ කම්මවිපාකවට්ටා නිරුද්ධා එව හොන්ති.

හීනධාතුත්තිකො **අභිධම්මෙ** (ධ. ස. තිකමාතිකා 14) හීනත්තිකෙන පරිච්ඡින්දිතබ්බොති වුත්තං **''හීනා ධාතූති ද්වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා''**ති. තෙ හි ලාමකට්ඨෙන **හීනධාතූ.** හීනපණීතානං මජ්ඣෙ භවාති **මජ්ඣිමධාතු,** අවසෙසා තෙභූමකධම්මා. උත්තමට්ඨෙන අතප්පකට්ඨෙන ච **පණීතධාතු,** නවලොකුත්තරධම්මා.

පඤ්චකාමගුණා විසයභූතා එතස්ස සන්තීති **පඤ්චකාමගුණිකො,** කාමරාගො. **රූපාරූපභවෙසූති** රූපාරූපූපපත්තිභවෙසු යථාධිගතෙසු. අනධිගතෙසු පන සො පත්ථනා නාම න හොතීති **භවවසෙන පත්ථනාති** ඉමිනාව ගහිතො. **ඣානනිකන්තීති** රූපාරූපජ්ඣානෙසු නිකන්ති. **භවවසෙන පත්ථනාති** භවෙසු පත්ථනාති. එවං චතූහිපි පදෙහි යථාක්කමං මහග්ගතූපපත්තිභවවිසයා, මහග්ගතකම්මභවවිසයා, භවදිට්ඨිසහගතා, භවපත්ථනාභූතා ච තණ්හා **''භවතණ්හා''**ති වුත්තා. විභවදිට්ඨි **විභවො** උත්තරපදලොපෙන, විභවසහගතා තණ්හා **විභවතණ්හා.** රූපාදිපඤ්චවත්ථු කාමවිසයා බලවරාගභූතා තණ්හා **කාමතණ්හාති** පඨමනයො, ''සබ්බෙපි තෙභූමකධම්මා කාමනීයට්ඨෙන කාමා''ති (මහානි. 1) වචනතො තෙ ආරබ්භ පවත්තා දිට්ඨිවිප්පයුත්තා සබ්බාපි තණ්හා **කාමතණ්හාති** දුතියනයොති අයමෙතෙසං විසෙසො.

අභිධම්මෙ පනාති පන-සද්දො විසෙසත්ථජොතනො, තෙන පඤ්චකාමගුණිකරාගතො අඤ්ඤොපි කාමාවචරධම්මවිසයො ලොභො **අභිධම්මෙ** (විභ. 915) ''කාමතණ්හා''ති ආගතොති ඉමං විසෙසං ජොතෙති. තිකන්තරම්පි සමානං තණ්හංයෙව නිස්සාය පවත්තිතදෙසනානන්තරතාය තං ''වාරො''ති වත්තබ්බතං අරහතීති **''ඉමිනා වාරෙනා''**ති වුත්තං. **ඉමිනා වාරෙනාති** ඉමිනා පරියායෙනාති අත්ථො. **රජනීයට්ඨෙනාති** කාමනීයට්ඨෙන.

පරියාදියිත්වාති පරිග්ගහෙත්වා. **තතොති** කාමතණ්හාය. **නීහරිත්වාති** නිද්ධාරෙත්වා. **ඉතරා ද්වෙ තණ්හාති** රූපතණ්හං, අරූපතණ්හඤ්ච **දස්සෙති.** එතෙන ''කාමතණ්හා''ති සාධාරණවචනමෙතං සබ්බස්සපි ලොභස්ස, තස්ස පන ''රූපතණ්හා අරූපතණ්හා''ති විසෙසවචනං යථා කාමගුණිකරාගො රූපරාගො අරූපරාගොති දස්සෙති. **නිරොධතණ්හාති** භවනිරොධෙ භවසමුච්ඡෙදෙ තණ්හා. යස්මා හි උච්ඡෙදදිට්ඨි මනුස්සත්තභාවෙ, කාමාවචරදෙවත්තභාවෙ, රූපාවචරඅරූපාවචරත්තභාවෙ ඨිතස්ස අත්තනො සම්මා සමුච්ඡෙදො හොතීති භවනිරොධං ආරබ්භ පවත්තති, තස්මා තංසහගතාපි තණ්හා තමෙව ආරබ්භ පවත්තතීති.

වට්ටස්මින්ති තිවිධෙපි වට්ටෙ. යථා තෙ හි නිස්සරිතුං අප්පදානවසෙන කම්මවිපාකවට්ටෙ තංසමඞ්ගිසත්තං තෙසං පරාපරුප්පත්තියා පච්චයභාවෙන **සංයොජෙන්ති,** එවං කිලෙසවට්ටෙපීති. **සතීති** පරමත්ථතො විජ්ජමානෙ. **රූපාදිභෙදෙති** රූපවෙදනාදිවිභාගෙ. **කායෙති** ඛන්ධසමූහෙ. **විජ්ජමානාති** සතී පරමත්ථතො උපලබ්භමානා. දිට්ඨියා පරිකප්පිතො හි අත්තාදි පරමත්ථතො නත්ථි, දිට්ඨි පන අයං අත්ථෙවාති. **විචිනන්තොති** ධම්මසභාවං වීමංසන්තො. **කිච්ඡතීති** කිලමති. **පරාමසතීති** පරතො ආමසති. ''සීලෙන සුද්ධි, වතෙන සුද්ධී''ති ගණ්හන්තො හි විසුද්ධිමග්ගං අතික්කමිත්වා තස්ස පරතො ආමසති නාම. **වීසතිවත්ථුකා දිට්ඨීති** රූපාදි-ධම්මෙ, පච්චෙකං තෙ වා නිස්සිතං, තෙසං වා නිස්සයභූතං, සාමිභූතං වා කත්වා පරිකප්පනවසෙන පවත්තියා වීසතිවත්ථුකා අත්තදිට්ඨි වීසති. **විමතීති** ධම්මෙසු සම්මා, මිච්ඡා වා මනනාභාවතො සංසයිතට්ඨෙන අමති, අප්පටිපජ්ජනන්ති අත්ථො. **විපරියාසග්ගාහොති** අසුද්ධිමග්ගෙ ''සුද්ධිමග්ගො''ති විපරීතග්ගාහො.

චිරපාරිවාසියට්ඨෙනාති චිරපරිවුත්ථතාය පුරාණභාවෙන. **ආසවනට්ඨෙනාති** සන්දනට්ඨෙන, පවත්තනට්ඨෙනාති අත්ථො. **සවතීති** පවත්තති. අවධිඅත්ථො **ආ**-කාරො, **අවධි** ච මරියාදාභිවිධිභෙදතො දුවිධො. තත්ථ **මරියාදො** කිරියං බහි කත්වා පවත්තති යථා ''ආ පාටලිපුත්තා වුට්ඨො දෙවො''ති. **අභිවිධි** කිරියං බ්‍යාපෙත්වා පවත්තති යථා ''ආ භවග්ගා භගවතො යසො පවත්තො''ති. අභිවිධිඅත්ථො අයං ආ-කාරො වෙදිතබ්බො.

කත්ථචි ද්වෙ ආසවා ආගතාති විනයපාළිං (පාරා. 39) සන්ධායාහ. තත්ථ හි ''දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතායා''ති (පාරා. 39) ද්විධා ආසවා ආගතාති. **කත්ථචීති** තිකනිපාතෙ ආසවසුත්තෙ, (ඉතිවු. 56; සං. නි. 5.163) අඤ්ඤෙසු ච සළායතනසුත්තාදීසු (සං. නි. 4.321). සළායතනසුත්තෙසුපි හි ''තයොමෙ ආවුසො ආසවා කාමාසවො භවාසවො අවිජ්ජාසවො''ති තයො එව ආගතාති. නිරයං ගමෙන්තීති **නිරයගාමිනීයා.** යස්මා ඉධ සාසවං කුසලාකුසලං කම්මං ආසවපරියායෙන දෙසිතං, තස්මා පඤ්චගතිසංවත්තනීයභාවෙන ආසවා ආගතා. **ඉමස්මිං සඞ්ගීතිසුත්තෙ තයො** ආගතාති. එත්ථ යස්මා අඤ්ඤෙසු ච ආ භවග්ගං ආ ගොත්‍රභුං පවත්තන්තෙසු මානාදීසු විජ්ජමානෙසු අත්තත්තනියාදිග්ගාහවසෙන, අභිබ්‍යාපනමදකරණවසෙන ආසවසදිසතා ච එතෙසංයෙව, න අඤ්ඤෙසං, තස්මා එතෙස්වෙව ආසව-සද්දො නිරුළ්හො දට්ඨබ්බො. න චෙත්ථ ''දිට්ඨාසවො නාගතො''ති චින්තෙතබ්බං භවතණ්හාය, භවදිට්ඨියාපි භවාසවග්ගහණෙනෙව ගහිතත්තා. **කාමාසවො නාම** කාමනට්ඨෙන, ආසවනට්ඨෙන ච. **වුත්තායෙව අත්ථතො නින්නානාකරණතො.**

කාමෙ එසති ගවෙසති එතායාති **කාමෙසනා,** කාමානං අභිපත්ථනාවසෙන, පරියෙට්ඨිවසෙන, පරිභුඤ්ජනවසෙන වා පවත්තරාගො. **භවෙසනා** පන භවපත්ථනා, භවාභිරතිභවජ්ඣොසානවසෙන පවත්තරාගො . **දිට්ඨිගතිකසම්මතස්සාති** අඤ්ඤතිත්ථියෙහි පරිකප්පිතස්ස, සම්භාවිතස්ස ච. **බ්‍රහ්මචරියස්සාති** තපොපක්කමස්ස. **තදෙකට්ඨන්ති** තාහි රාගදිට්ඨීහි සහජෙකට්ඨං. **කම්මන්ති** අකුසලකම්මං. තම්පි හි කාමාදිකෙ නිබ්බත්තනාධිට්ඨානාදිවසෙන පවත්තං ''එසතී''ති වුච්චති. **අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨීති** නිදස්සනමත්තමෙතං. යා කාචි පන මිච්ඡාදිට්ඨි තපොපක්කමහෙතුකා **බ්‍රහ්මචරියෙසනා** එව.

ආකාරසණ්ඨානන්ති විසිට්ඨාකාරාවට්ඨානං **කථංවිධන්ති** හි කෙන පකාරෙන සණ්ඨිතං, සමවට්ඨිතන්ති අත්ථො. සද්දත්ථතො පන විදහනං විසිට්ඨාකාරෙන අවට්ඨානං **විධා,** විධීයති විසදිසාකාරෙන ඨපීයතීති **විධා,** කොට්ඨාසො. විදහනතො හීනාදිවසෙන විවිධෙනාකාරෙන දහනතො උපධාරණතො **විධා,** මානොව. **සෙය්‍යාසදිසහීනානං වසෙනාති** සෙය්‍යාසදිසහීනභාවානං යාථාවා' යාථාවභූතානං වසෙන. **තයො මානා වුත්තා** සෙය්‍යස්සෙව උප්පජ්ජනකා. එස නයො සදිසහීනෙසුපි. තෙනාහ **''අයඤ්හි මානො''**තිආදි. ඉදානි යථාඋද්දිට්ඨෙ නවවිධෙපි මානෙ වත්ථුවිභාගෙන දස්සෙතුං **''තත්ථා''**තිආදි වුත්තං. **රාජූනඤ්චෙව පබ්බජිතානඤ්ච උප්පජ්ජති** කස්මා? තෙ විසෙසතො අත්තානං සෙය්‍යතො දහන්තීති. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙන්තො **''රාජා හී''**තිආදිමාහ. **කො මයා සදිසො අත්ථීති කො**-සද්දො පටික්ඛෙපත්ථො, අඤ්ඤො සදිසො නත්ථීති අධිප්පායො. **එතෙසංයෙවාති** රාජූනං, පබ්බජිතානඤ්ච. **උප්පජ්ජති** සෙට්ඨවත්ථුකත්තා තස්ස. ''හීනොහමස්මී''ති මානෙපි එසෙව නයො.

''කො මයා සදිසො අඤ්ඤො රාජපුරිසො අත්ථී''ති වා **''මය්හං අඤ්ඤෙහි සද්ධිං කිං නානාකරණ''**න්ති වා **''අමච්චොති නාමාමෙව...පෙ.... නාමාහ''**න්ති **වාති** සදිසස්ස සෙය්‍යමානාදීනං තිණ්ණං පවත්තිආකාරදස්සනං.

දාසාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන භතික කම්මකරාදීනං පරාධීනවුත්තිකානං ගහණං . **ආදි**-සද්දෙන වා ගහිතෙ එව ''පුක්කුසචණ්ඩාලාදයොපී''ති සයමෙව දස්සෙති. නනු ච මානො නාමායං සංපග්ගහරසො, සො කථං ඔමානෙ

සම්භවතීති? සොපි අවකරණමුඛෙන විධානවත්ථුනා පග්ගණ්හනවසෙනෙව පවත්තතීති නායං විරොධො. තෙනෙවාහ ‘‘කිං දාසො නාම අහන්ති එතෙ මානෙ කරොතී’’ති. තථා භිස්ස යාථාවමානතා වුත්තා.

යාථාවමානා භවනිකන්ති විය, අත්තදිට්ඨි විය ච න මහාසාවජ්ජා, තස්මා තෙ න අපායගමනීයා. යථාභූතවත්ථුකතාය හි තෙ යාථාවමානා. **‘‘අරහත්තමග්ගවජ්ඣා’’**ති ච තස්ස අනවසෙසප්පහායිතාය වුත්තං. දුතියතතියමග්ගෙහි ච තෙ යථාක්කමං පහීයන්ති, යෙ ඔළාරිකතරා, ඔළාරිකතමා ච. මානො හි ‘‘අහං අස්මී’’ති පවත්තියා උපරිමග්ගෙසු සම්මාදිට්ඨියා උජුවිපච්චනීකො හුත්වා පහීයති. **අයාථාවමානා නාම** අයථාභූතවත්ථුකතාය, තෙනෙව තෙ මහාසාවජ්ජභාවෙන **පඨමමග්ගවජ්ඣා** වුත්තා.

අතති සතතං ගච්ඡති පවත්තතීති **අද්ධා,** කාලොති ආහ **‘‘තයො අද්ධාති තයො කාලා’’**ති. **සුත්තන්තපරියායෙනාති** භද්දෙකරත්තසුත්තාදීසු (ම. නි. 3.283) ආගතනයෙන. තත්ථ හි ‘‘යො චාවුසො මනො, යෙ ච ධම්මා, උභයමෙතං පච්චුප්පන්නං, තස්මිං චෙ පච්චුප්පන්නෙ ඡන්දරාගපටිබද්ධං හොති විඤ්ඤාණං, ඡන්දරාගපටිබද්ධත්තා විඤ්ඤාණස්ස තදභිනන්දති, තදභිනන්දන්තො පච්චුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු සංහීරතී’’ති (ම. නි. 3.284) අද්ධාපච්චුප්පන්නං සන්ධාය එවං වුත්තං. තෙනාහ **‘‘පටිසන්ධිතො පුබ්බෙ’’**තිආදි. **තදන්තරන්ති** තෙසං චුතිපටිසන්ධීනං වෙමජ්ඣං **පච්චුප්පන්නො අද්ධා,** යො පුබ්බන්තාපරන්තානං වෙමජ්ඣතාය ‘‘පුබ්බන්තාපරන්තෙ කඞ්ඛති, (ධ. ස. 1123) පුබ්බන්තාපරන්තෙ අඤ්ඤාණ’’න්ති (ධ. ස. 1067, 1106, 1128) එවමාදීසු ‘‘පුබ්බන්තාපරන්තො’’ති ච වුච්චති. භඞ්ගො ධම්මො අතීතංසෙන සඞ්ගහිතොති ආහ **‘‘භඞ්ගතො උද්ධං අතීතො අද්ධා නාමා’’**ති. තථා අනුප්පන්නො ධම්මො අනාගතංසෙන සඞ්ගහිතොති ආහ **‘‘උප්පාදතො පුබ්බෙ අනාගතො අද්ධා නාමා’’**ති. **ඛණත්තයෙති** උප්පාදො, ඨිති, භඞ්ගොති තීසු ඛණෙසු. යදා හි ධම්මො හෙතුපච්චයස්ස සමවායෙ උප්පජ්ජති, යදා ච වෙති, ඉති ද්වීසුපි ඛණෙසු ඨිතික්ඛණෙ විය පච්චුප්පන්නොති. ධම්මානඤ්හි පාකභාවූපාධිකං පත්තබ්බං **උදයො,** විද්ධංසභාවූපාධිකං **වයො,** තදුභයවෙමජ්ඣං **ඨිති.** යදි එවං අද්ධා නාමායං ධම්මො එව ආපන්නොති? න ධම්මො, ධම්මස්ස පන අවත්ථාභෙදො, තඤ්ච උපාදාය ලොකෙ කාලසමඤ්ඤාති දස්සෙතුං **‘‘අතීතාදිභෙදො ච නාම අය’’**න්තිආදි වුත්තං. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **තෙනෙව වොහාරෙනාති** තං තං අවත්ථාවිසෙසං උපාදාය ධම්මො ‘‘අතීතො අනාගතො පච්චුප්පන්නො’’ති යෙන වොහාරෙන වොහරීයති, ධම්මප්පවත්තිමත්තතාය හි පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි කාලො තස්සෙව ධම්මස්ස පවත්තිඅවත්ථාවිසෙසං උපාදාය තෙනෙව වොහාරෙන ‘‘අතීතො අද්ධා’’තිආදිනා වුත්තො.

අන්ත-සද්දො ලොකෙ පරියොසානෙ, කොටියං නිරුළ්හොති තදත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘අන්තොයෙව අන්තො’’**ති ආහ, කොටි අන්තොති අත්ථො. **පරභාගොති** පාරිමන්තො. අමති ගච්ඡති භවප්පබන්ධො නිට්ඨානං එත්ථාති **අන්තො,** කොටි. අමනං නිට්ඨානගමනන්ති **අන්තො,** ඔසානං. සො පන ‘‘එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා’’ති (ම. නි. 3.393; සං. නි. 2.51) වුත්තත්තා දුක්ඛඛණ්ඩස්ස පාරිමන්තොති ආහ **‘‘පරභාගො’’**ති. අම්මති පරිභූයාති හීළීයතීති **අන්තො,** ලාමකො. අම්මති භාගසො ඤායතීති **අන්තො,** අංසොති ආහ **‘‘කොට්ඨාසො අන්තො’’**ති. සන්තො පරමත්ථතො විජ්ජමානො කායො ධම්මසමූහොති **සක්කායො,** ඛන්ධා, තෙ පන අරියසච්චභූතා ඉධාධිප්පෙතාති වුත්තං **‘‘පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා’’**ති. **පුරිමතණ්හාති** යෙසං නිබ්බත්තිකා, තන්නිබ්බත්තිතො පගෙව සිද්ධා තණ්හා. **අප්පවත්තිභූතන්ති** නප්පවත්තති තදුභයං එත්ථාති තෙසං අප්පවත්තිට්ඨානභූතං. යදි ‘‘සක්කායො අන්තො’’තිආදිනා අඤ්ඤමඤ්ඤං විභත්තිතාය දුක්ඛසච්චාදයො ගහිතා, අථ කස්මා මග්ගො න ගහිතොති ආහ **‘‘මග්ගො පනා’’**තිආදි. තත්ථ **උපායත්තාති** උපායභාවතො, සම්පාපකහෙතුභාවතොති අත්ථො.

යදි පන හෙතුමන්තග්ගහණෙනෙව හෙතු ගහිතො හොති, නනු එවං සක්කායග්ගහණෙනෙව තස්ස හෙතුභූතො සක්කායසමුදයො ගහිතො හොතීති? තස්ස ගහණෙ සඞ්ඛතදූකො විය, සප්පච්චයදූකො විය ච දූකොවායං ආපජ්ජති, න තිකො. යථා පන සක්කායං ගහෙත්වා සක්කායසමුදයොපි ගහිතො, එවං සක්කායනිරොධං ගහෙත්වා සක්කායනිරොධූපායො ගය්හෙය්‍ය, එවං සති චතුක්කො අයං ආපජ්ජෙය්‍ය, න තිකො, තස්මා හෙතුමන්තග්ගහණෙන හෙතුග්ගහණං න චින්තෙතබ්බං. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො යුත්තො සියා – ඉධ සක්කායසක්කායසමුදයා අනාදිකාලිකා, අසති මග්ගභාවනායං පච්චයානුපරමෙන අපරියන්තා ච, නිබ්බානං පන අප්පච්චයත්තා අත්තනො නිච්චතාය එව සබ්බදාභාවීති අනාදිකාලිකො, අපරියන්තො ච. ඉති ඉමානි තීණි සච්චානි මහාථෙරො ඉමාය සභාගතාය ‘‘තයො අන්තා’’ති තිකං කත්වා දස්සෙති . අරියමග්ගො පන කදාචි කරහචි ලබ්භමානො න තථාති තස්ස අතිවිය දුල්ලභපාතුභාවතං දීපෙතුං තිකතො බහිකතොති අයමෙත්ථ අත්තනොමති.

දුක්ඛතාති දුක්ඛභාවො, දුක්ඛංයෙව වා යථා දෙවො එව දෙවතා. දුක්ඛ-සද්දො චායං අදුක්ඛසභාවෙසුපි සුඛුපෙක්ඛාසු කඤ්චි අනිට්ඨතාවිසෙසං උපාදාය පවත්තතීති තතො නිවත්තෙන්තො සභාවදුක්ඛවාචිනා එකෙන දුක්ඛ-සද්දෙන විසෙසෙත්වා **‘‘දුක්ඛදුක්ඛතා’’**ති ආහ. භවති හි එකන්තතො තංසභාවෙපි අත්ථෙ අඤ්ඤස්ස ධම්මස්ස යෙන කෙනචි සදිසතාලෙසෙන බ්‍යභිචාරාසඞ්කාති විසෙසිතබ්බතා යථා ‘‘රූපරූපං තිලතෙල’’න්ති (විභ. අට්ඨ. පකිණ්ණකකථා) ච. **සඞ්ඛාරභාවෙනාති** සඞ්ඛතභාවෙන. පච්චයෙහි සඞ්ඛරීයන්තීති **සඞ්ඛාරා,** අදුක්ඛමසුඛවෙදනා. සඞ්ඛරියමානත්තා එව හි අසාරකතාය පරිදුබ්බලභාවෙන භඞ්ගභඞ්ගාභිමුඛක්ඛණෙසු විය අත්තලාභක්ඛණෙපි විබාධප්පත්තා එව හුත්වා සඞ්ඛාරා පවත්තන්තීති ආහ **‘‘සඞ්ඛතත්තා උප්පාදජරාභඞ්ගපීළිතා’’**ති. **තස්මාති** යථාවුත්තකාරණතො. **අඤ්ඤදුක්ඛසභාවවිරහතොති** දුක්ඛදුක්ඛතාවිපරිණාමදුක්ඛතාසඞ්ඛාතස්ස අඤ්ඤස්ස දුක්ඛසභාවස්ස අභාවතො. **විපරිණාමෙති** පරිණාමෙ, විගමෙති අත්ථො. තෙනාහ **පපඤ්චසූදනියං** ‘‘විපරිණාමදුක්ඛාති

නත්ථීභාවො දුක්ඛ''න්ති. අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකානඤ්හි සුඛවෙදනුපරමො දුක්ඛතො උපට්ඨාති, ස්වායමත්ථො පියවිප්පයොගෙන දීපෙතබ්බො. තෙනාහ **"සුඛස්ස හී"**තිආදි. පුබ්බෙ වුත්තනයො පදෙසනිස්සිතො වෙදනාවිසෙසමත්තවිසයත්තාති අනවසෙසතො සඞ්ඛාරදුක්ඛතං දස්සෙතුං **"අපිචා"**ති දුතියනයො වුත්තො. නනු ච ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා''ති (ධ. ප. 278) වචනතො සුඛදුක්ඛවෙදනානම්පි සඞ්ඛාරදුක්ඛතා ආපන්නාති ? සච්චමෙතං, සා පන සාමඤ්ඤජොතනාඅපවාදභූතෙන ඉතරදුක්ඛතාවචනෙන නිවත්තීයතීති නායං විරොධො. තෙනෙවාහ **"ඨපෙත්වා දුක්ඛවෙදනං සුඛවෙදනඤ්චා"**ති.

මිච්ඡාසභාවොති ''හිතසුඛාවහො මෙ භවිස්සතී''ති එවං ආසීසිතොපි තථා අභාවතො, අසුභාදීසුයෙව ''සුභ''න්තිආදිවිපරීතප්පවත්තිතො ච මිච්ඡාසභාවො, මුසාසභාවොති අත්ථො. මාතුඝාතකාදීසු පවත්තමානාපි හි හිතසුඛං ඉච්ඡන්තාව පවත්තන්තීති තෙ ධම්මා ''හිතසුඛාවහා මෙ භවිස්සන්තී''ති ආසීසිතා හොන්ති. තථා අසුභාසුඛානිච්චානත්තෙසු සුභාදිවිපරියාසදළ්හතාය ආනන්තරියකම්මනියතමිච්ඡාදිට්ඨීසු පවත්ති හොතීති තෙ ධම්මා අසුභාදීසු සුභාදිවිපරීතප්පවත්තිකා හොන්ති. විපාකදානෙ සති ඛන්ධභෙදානන්තරමෙව විපාකදානතො **නියතො,** මිච්ඡත්තො ච සො නියතො චාති **මිච්ඡත්තනියතො.** අනෙකෙසු ආනන්තරියෙසු කතෙසු යං තත්ථ බලවං, තං විපච්චති, න ඉතරානීති එකන්තවිපාකජනකතාය නියතතා න සක්කා වත්තුන්ති **"විපාකදානෙ සතී"**ති වුත්තං. **ඛන්ධභෙදානන්තරන්ති** චුතිඅනන්තරන්ති අත්ථො. චුති හි මරණනිද්දෙසෙ ''ඛන්ධානං භෙදො''ති (දී. නි. 2.390; ම. නි. 1.123; 3.373; විභ. 193) වුත්තා, එතෙන වචනෙන සති ඵලදානෙ චුතිඅනන්තරො එව එතෙසං ඵලකාලො, න අඤ්ඤොති ඵලකාලනියමෙන නියතතා වුත්තා හොති, න ඵලදානනියමෙනාති නියතඵලකාලානං අඤ්ඤෙසම්පි උපපජ්ජවෙදනීයානං, දිට්ඨධම්මවෙදනීයානම්පි නියතතා ආපජ්ජති, තස්මා විපාකධම්මධම්මානං පච්චයන්තරවිකලතාදීහි අවිපච්චමානානම්පි අත්තනො සභාවෙන විපාකධම්මතා විය බලවතා ආනන්තරියෙන විපාකෙ දින්නෙ අවිපච්චමානානම්පි ආනන්තරියානං ඵලදානෙ නියතසභාවා, ආනන්තරියසභාවා ච පවත්තීති අත්තනො සභාවෙන ඵලදානනියමෙනෙව නියතතා, ආනන්තරියතා ච වෙදිතබ්බා. අවස්සඤ්ච නියතසභාවා, ආනන්තරියසභාවා ච තෙසං පවත්තීති සම්පටිච්ඡිතබ්බමෙතං අඤ්ඤස්ස බලවතො ආනන්තරියස්ස අභාවෙ චුතිඅනන්තරං එකන්තෙන ඵලදානතො.

නනු එවං අඤ්ඤෙසම්පි උපපජ්ජවෙදනීයානං අඤ්ඤස්මිං විපාකදායකෙ අසති චුතිඅනන්තරමෙව එකන්තෙන ඵලදානතො ආනන්තරියසභාවා, නියතසභාවා ච පවත්ති ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති අසමානජාතිකෙන චෙතොපණිධිවසෙන, උපඝාතකෙන ච නිවත්තෙතබ්බවිපාකත්තා අනන්තරෙකන්තඵලදායකත්තාභාවා, න පන ආනන්තරියානං පඨමජ්ඣානාදීනං දුතියජ්ඣානාදීනි විය අසමානජාතිකං ඵලනිවත්තකං අත්ථි සබ්බානන්තරියානං අවීචිඵලත්තා, න ච හෙට්ඨූපපත්තිං ඉච්ඡතො සීලවතො චෙතොපණිධි විය උපරූපපත්තිජනකකම්මබලං ආනන්තරියබලං නිවත්තෙතුං සමත්ථො චෙතොපණිධි අත්ථි අනිච්ඡන්තස්සෙව අවීචිපාතනතො, න ච ආනන්තරියූපඝාතකං කිඤ්චි කම්මං අත්ථි. තස්මා තෙසංයෙව අනන්තරෙකන්තවිපාකජනකසභාවා පවත්තීති. අනෙකානි ච ආනන්තරියානි කතානි එකන්තෙ විපාකෙ නියතත්තා උපරතාවිපච්චනසභාවාසඞ්කත්තා නිච්ඡිතානි සභාවතො නියතානෙව. චුතිඅනන්තරං පන ඵලං **අනන්තරං** නාම, තස්මිං අනන්තරෙ නියුත්තානි, තන්නිබ්බත්තනෙන අනන්තරකරණසීලානි අනන්තරපයොජනානි චාති සභාවතො **ආනන්තරියානෙව** ච හොන්ති. තෙසු පන සමානසභාවෙසු එකෙන විපාකෙ දින්නෙ ඉතරානි අත්තනා කාතබ්බකිච්චස්ස තෙනෙව කතත්තා න දුතියං තතියඤ්ච පටිසන්ධිං කරොන්ති, න සමත්ථතාවිඝාතත්තාති නත්ථි තෙසං නියතානන්තරියතානිවත්තීති. න හි සමානසභාවං සමානසභාවස්ස සමත්ථතං විහනතීති. එකස්ස පන අඤ්ඤානිපි උපත්ථම්භකානි හොන්තීති දට්ඨබ්බානීති. **සම්මාසභාවෙති** සච්චසභාවෙ. නියතො එකන්තිකො අනන්තරමෙව ඵලදානෙනාති **සම්මත්තනියමතො. න නියතොති** උභයථාපි න නියතො. **අවසෙසානං ධම්මානන්ති** කිලෙසානන්තරියකම්මනියානිකධම්මෙහි අඤ්ඤෙසං ධම්මානං.

තමන්ධකාරොති තමො අන්ධකාරොති පදවිභාගො. **අවිජ්ජා තමො නාම** ආරම්මණස්ස ඡාදනට්ඨෙන. තෙනෙවාහ ''තමො විහතො, ආලොකො උප්පන්නො (ම. නි. 1.385; පාරා. 12), තමොක්ඛන්ධො පදාලිතො''ති (සං. නි. 1.164) ච ආදි. **අවිජ්ජාසීසෙන විචිකිච්ඡා වුත්තා** මහතා සම්මොහෙන සබ්බකාලං අවියුජ්ජනතො. **ආගම්මාති** පත්වා. **කඞ්ඛතීති** ''අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධාන''න්තිආදිනා (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) කඞ්ඛං උප්පාදෙති සංසයං ආපජ්ජති. **අධිමුච්චිතුං න සක්කොතීති** පසාදාධිමොක්ඛවසෙන අධිමුච්චිතුං න සක්කොති. තෙනාහ **"න සම්පසීදතී"**ති. යාවත්තකඤ්හි යස්මිං වත්ථුස්මිං විචිකිච්ඡා න විගච්ඡති, තාව තත්ථ සද්ධාධිමොක්ඛො අනවසරොව. න කෙවලං සද්ධාධිමොක්ඛො, නිච්ඡයාධිමොක්ඛොපි තත්ථ න පතිට්ඨහති එව.

න රක්ඛිතබ්බානීති ''ඉමානි මයා රක්ඛිතබ්බානී''ති එවං කත්ථචි රක්ඛාකිච්චං නත්ථි පරතො රක්ඛිතබ්බස්සෙව අභාවතො. **සතියා එව රක්ඛිතානීති** මුට්ඨස්සච්චස්ස බොධිමූලෙ එව සවාසනං සමුච්ඡින්නත්තා සතියා රක්ඛිතබ්බානි නාම සබ්බදාපි රක්ඛිතානි එව. **නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිතන්ති** තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං නාම නත්ථෙව, යතො සුපරිසුද්ධො කායසමාචාරො භගවතො. **නො අපරිසුද්ධා,** පරිසුද්ධා එව අපරිසුද්ධිහෙතූනං කිලෙසානං පහීනත්තා. තථාපි විනයෙ අපකතඤ්ඤුතාවසෙන සියා තෙසං අපාරිසුද්ධිලෙසො, න භගවතොති දස්සෙතුං **"න පනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **විහාරකාරං** ආපත්තින්ති එකවචනවසෙන ''ආපත්තියො''ති එත්ථ ආපත්ති-සද්දං ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. අභිධෙය්‍යානුරූපඤ්හි ලිඞ්ගවචනානි හොන්ති. එස නයො සෙසෙසුපි. **"මනොද්වාරෙ"**ති ඉදං තස්සා ආපත්තියා අකිරියසමුට්ඨානතාය වුත්තං. න හි මනොද්වාරෙ පඤ්ඤත්තා ආපත්ති අත්ථීති. **සඋපාරම්භවසෙනාති**

සවත්තබ්බතාවසෙන, න පන දුච්චරිතලක්ඛණාපත්තිවසෙන, යතො නං භගවා පටික්ඛිපති. යථා ආයස්මතො මහාකප්පිනස්සාපි ''ගච්ඡෙය්‍යාං වාහං උපොසථං, න වා ගච්ඡෙය්‍යාං. ගච්ඡෙය්‍යාං වාහං සඞ්ඝකම්මං, න වා ගච්ඡෙය්‍යා''න්ති (මහාව. 137) පරිවිතක්කිතං. **මනොදුච්චරිතන්ති** මනොද්වාරිකං අප්පසත්ථං චරිතං. සත්ථාරා අප්පසත්ථතාය හි තං දුච්චරිතං නාම ජාතං, න සභාවතො.

යස්මා මහාකාරුණිකො භගවා සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතසුඛාය එව පටිපජ්ජමානො අච්චන්තවිවෙකජ්ඣාසයතාය තබ්බිධුරං ධම්මසෙනාපතිනො චිත්තුප්පාදං පටික්ඛිපන්තො ''න ඛො තෙ…පෙ…. උප්පාදෙතබ්බ''න්ති අවොච, තස්මා සො ථෙරස්ස චිත්තුප්පාදො භගවතො න පාසංසොති කත්වා **මනොදුච්චරිතං** නාම ජාතො, තස්ස ච පටික්ඛෙපො උපාරම්භොති ආහ **''තස්මිං මනොදුච්චරිතෙ උපාරම්භං ආරොපෙන්තො''**ති. **භගවතො පන එත්තකම්පි නත්ථි,** යතො පවාරණාසුත්තෙ ''හන්ද දානි, භික්ඛවෙ, පවාරෙමි වො, න ච මෙ කිඤ්චි ගරහථ කායිකං වා වාචසිකං වා''ති (සං. නි. 1.215) වුත්තො භික්ඛුසඞ්ඝො ''න ඛො මයං භන්තෙ භගවතො කිඤ්චි ගරහාම කායිකං වා වාචසිකං වා''ති සත්ථු පරිසුද්ධකායසමාචාරාදිකං සිරසා සම්පටිච්ඡි. අයඤ්හි ලොකනාථස්ස දුච්චරිතාභාවො බොධිසත්තභූමියම්පි චරියාචිරානුගතො අහොසි, පගෙව බුද්ධභූමියන්ති දස්සෙන්තො **''අනච්ඡරියඤ්චෙත''**න්තිආදිමාහ.

බුද්ධානංයෙව ධම්මා ගුණා, න අඤ්ඤෙසන්ති **බුද්ධධම්මා.** තථා හි තෙ බුද්ධානං ආවෙණිකධම්මාති වුච්චන්ති. තත්ථ **''නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිත''**න්තිආදිනා කායවචීමනොදුච්චරිතාභාවවචනං යථාධිකාරං කායකම්මාදීනං ඤාණානුපරිවත්තිතාය ලද්ධගුණකිත්තනං, න ආවෙණිකධම්මන්තරදස්සනං. සබ්බස්මිඤ්හි කායකම්මාදිකෙ ඤාණානුපරිවත්තිනි කුතො කායදුච්චරිතාදීනං සම්භවො. **''බුද්ධස්ස අප්පටිහතඤාණ''**න්තිආදිනා වුත්තානි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණතො විසුංයෙව තීණි ඤාණානි චතුයොනිපඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණානි විය''ති වදන්ති. එකංයෙව හුත්වා තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණං නාම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව. **නත්ථි ඡන්දස්ස හානීති** සත්තෙසු හිතඡන්දස්ස හානි නත්ථි. **නත්ථි වීරියස්ස හානීති** ධම්මපවිවෙකවිතක්කානුගතස්ස වීරියස්ස හානි නත්ථි. **''නත්ථි දවාති** ඛිඩ්ඩාධිප්පායෙන කිරියා නත්ථි. **නත්ථි රවාති** සහසා කිරියා නත්ථී''ති වදන්ති, සහසා පන කිරියා **දවා** ''අඤ්ඤං කරිස්සාමී''ති අඤ්ඤකරණං **රවා. ඛලිතන්ති** විරජ්ඣනං ඤාණෙන අප්ඵුටං. **සහසාති** වෙගායිතත්තං තුරිතකිරියා. **අබ්‍යාවටො මනොති** නිරත්ථකො චිත්තසමුදාචාරො. **අකුසලචිත්තන්ති** අඤ්ඤාණුපෙක්ඛමාහ, අයඤ්ච දීඝභාණකානං පාඨො ආකුලො විය. අයං පන පාඨො අනාකුලො –

> අතීතංසෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතඤාණං, අනාගතංසෙ, පච්චුප්පන්නංසෙ. ඉමෙහි තීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො සබ්බං කායකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති, සබ්බං වචීකම්මං, සබ්බං මනොකම්මං. ඉමෙහි ඡහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො නත්ථි ඡන්දස්ස හානි, නත්ථි ධම්මදෙසනාය, නත්ථි වීරියස්ස, නත්ථි සමාධිස්ස , නත්ථි පඤ්ඤාය, නත්ථි විමුත්තියා. ඉමෙහි ද්වාදසහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො නත්ථි දවා, නත්ථි රවා, නත්ථි අප්ඵුටං, නත්ථි වෙගායිතත්තං, නත්ථි අබ්‍යාවටමනො, නත්ථි අප්පටිසඞ්ඛානුපෙක්ඛාති.

තත්ථ **අප්පටිසඞ්ඛානුපෙක්ඛාති** අඤ්ඤාණුපෙක්ඛා. සෙසං වුත්තනයමෙව. එත්ථ ච තථාගතස්ස ආජීවපාරිසුද්ධිං කායවචීමනොසමාචාරපාරිසුද්ධියාව සඞ්ගහෙත්වා සමාචාරත්තයවසෙන මහාථෙරෙන තිකො දෙසිතො.

කිඤ්චනාති කිඤ්චික්ඛා. ඉමෙ පන රාගාදයො පලිබුන්ධනට්ඨෙන කිඤ්චනා වියාති **කිඤ්චනා.** තෙනාහ **''කිඤ්චනාති පලිබොධා''**ති.

අනුදහනට්ඨෙනාති අනු අනු දහනට්ඨෙන. රාගාදයො අරූපධම්මා ඉත්තරක්ඛණා කථං අනුදහන්තීති ආසඞ්කං නිවත්තෙතුං **''තත්ථ වත්ථූනී''**ති වුත්තං, දට්ඨබ්බානීති වචනසෙසො. **තත්ථාති** තස්මිං රාගාදීනං අනුදහනට්ඨෙ. **වත්ථූනීති** සාසනෙ, ලොකෙ ච පාකටත්තා පච්චක්ඛභූතානි කාරණානි. **රාගො උප්පන්නො** තිඛිණකරො හුත්වා. තස්මා තංසමුට්ඨානා තෙජොධාතු අතිවිය තිඛිණභාවෙන සද්ධිං අත්තනා සහජාතධම්මෙහි හදයප්පදෙසං ඣාපෙසි යථා තං බාහිරා තෙජොධාතු සනිස්සයං. තෙන සා භික්ඛුනී සුපතො විය බ්‍යාධි ඣායිත්වා මතා. තෙනාහ **''තෙනෙව ඣායිත්වා කාලමකාසී''**ති. දොසස්ස නිස්සයානං දහනතා පාකටා එවාති ඉතරං දස්සෙතුං **''මොහවසෙන හී''**තිආදි වුත්තං. **අතිවත්තිත්වාති** අතික්කමිත්වා.

කාමං ආහුනෙය්‍යග්ගිආදයො තයො අග්ගී බ්‍රාහ්මණෙහි ඉච්ඡිතා සන්ති, තෙ පන තෙහි ඉච්ඡිතමත්තා, න සත්තානං තාදිසා අත්ථසාධකා. යෙ පන සත්තානං අත්ථසාධකා, තෙ දස්සෙතුං **''ආහුනං වුච්චතී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ආදරෙන හුනනං පූජනං **ආහුනන්ති** සක්කාරො ''ආහුන''න්ති වුච්චති, තං **ආහුනං අරහන්ති.** තෙනාහ භගවා ''ආහුනෙය්‍යාති භික්ඛවෙ මාතාපිතූනමෙතං අධිවචන''න්ති (ඉතිවු. 106). යදග්ගෙන ච තෙ පුත්තානං බහුකාරතාය ආහුනෙය්‍යාති තෙසු සම්මාපටිපත්ති නෙසං හිතසුඛාවහා, තදග්ගෙන තෙසු මිච්ඡාපටිපත්ති අහිතදුක්ඛාවහාති ආහ **''තෙසු…පෙ…. නිබ්බත්තන්තී''**ති. **ස්වායමත්ථොති** යො මාතාපිතූනං අත්තනො උපරි විප්පටිපන්නානං පුත්තානං අනුදහනස්ස පච්චයභාවෙන අනුදහනට්ඨො, සො අයමත්ථො. **මිත්තවින්දකවත්ථුනාති** මිත්තවින්දකස්ස නාම මාතරි

විප්පටිපන්නස්ස පුරිසස්ස තාය එව විප්පටිපත්තියා චිරතරං කාලං ආපායිකදුක්ඛානුභවනදීපනෙන වත්ථුනා වෙදිතබ්බො.

ඉදානි තමත්ථං කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ පවත්තං විභාවෙතුං **"මිත්තවින්දකො හී"**තිආදි වුත්තං. **ධනලොභෙන,** න ධම්මච්ඡන්දෙනාති අධිප්පායො. **අකුතොභයං** කෙනචි අනුපද්දවනීයතාය. **නිවාරෙසි** සමුද්දපයාතා නාම බහ්වන්තරායාති අධිප්පායෙන. **අන්තරං කත්වාති** අතික්කමනවසෙන ද්වින්නං පාදානං අන්තරෙ කත්වා.

නාවා අට්ඨාසි තස්ස පාපකම්මබලෙන වාතස්ස අවායනතො. එකදිවසං රක්ඛිතඋපොසථකම්මානුභාවෙන **සම්පත්තිං අනුභවන්තො.** යථා පුරිමාහි පරතො මා අගමාසීති වුත්තො, එවං අපරාපරාහිපීති ආහ **"තාහි 'පරතො පරතො මා අගමාසී'ති වුච්චමානො"**ති. **ඛුරචක්කධරන්ති** ඛුරධාරූපමචක්කධරං **එකං** පුරිසං. **උපට්ඨාසි** පාපකම්මස්ස බලෙන.

චතුබ්භීති චතූහි අච්ඡරාසදිසීහි විමානපෙතීහි, සම්පත්තිං අනුභවිත්වාති වචනසෙසො. **අට්ඨජ්ඣගමාති** රූපාදිකාමගුණෙහි තතො විසිට්ඨතරා අට්ඨ විමානපෙතියො අධිගච්ඡි. **අත්‍රිච්ඡන්ති** අත්‍රිච්ඡාසඞ්ඛාතෙන අතිලොභෙන සමන්නාගතත්තා අත්‍ර අත්‍ර කාමගුණෙ ඉච්ඡන්තො. **චක්කන්ති** ඛුරචක්කං. **ආසදෙති** අනත්ථාවහභාවෙන ආසාදෙති.

සොති ගෙහසාමිකො හත්ථා. **පුරිමනයෙනෙවාති** අනුදහනස්ස පච්චයතාය.

අතිචාරිනීති සාමිකං අතික්කමිත්වා චාරිනී මිච්ඡාචාරිනී. **රත්තිං දුක්ඛන්ති** අත්තනො පාපකම්මානුභාවසමුපට්ඨිතෙන සුනඛෙන ඛාදිතබ්බතාදුක්ඛං. **වඤ්චෙත්වාති** තං අජානාපෙත්වාව කාරණට්ඨානගමනං සන්ධාය වුත්තං. **පටපටන්තීති** පටපටා කත්වා. අනුරවදස්සනඤ්හෙතං. මුට්ඨියොගො කිරායං තස්ස සුනඛන්තරධානස්ස, යදිදං ඛෙළපිණ්ඩං භූමියං නිට්ඨුභිත්වා පාදෙන සංසනං. තෙන වුත්තං **"සො තථා අකාසි. සුනඛා අන්තරධායිංසූ"**ති.

දක්ඛිණාති චත්තාරො පච්චයා දියාමානා දක්ඛන්ති එතෙහි හිතසුඛානීති. තං දක්ඛිණං අරහතීති **දක්ඛිණෙය්‍යො,** භික්ඛුසඞ්ඝො. **රෙවතීවත්ථු** විමානවත්ථුපෙතවත්ථූසු (වි. ව. 861 ආදයො) තෙසං අට්ඨකථායඤ්ච (වි. ව. 977-980; පෙ. ව. අට්ඨ. 714-736) ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං.

''තිවිධෙන රූපසඞ්ගහො''ති එත්ථ නනු සඞ්ගහො එකවිධොව, සො කස්මා ''චතුබ්බිධො''ති වුත්තොති? ''සඞ්ගහො''ති අත්ථං අවත්වා අනිද්ධාරිතත්ථස්ස සද්දස්සෙව වුත්තත්තා. ''තිවිධෙන රූපසඞ්ගහො''තිආදීසු (ධ. ස. රූපකණ්ඩ-තිකෙ) පදෙසු සඞ්ගහ-සද්දො තාව අත්තනො අත්ථවසෙන චතුබ්බිධොති අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො. අත්ථොපි වා අනිද්ධාරිතවිසෙසො සාමඤ්ඤෙන ගහෙතබ්බතං පත්තො ''තිවිධෙන රූපසඞ්ගහො''තිආදීසු (ධ. ස. රූපකණ්ඩ-තිකෙ) ''සඞ්ගහො''ති වුත්තොති න කොචි දොසො. නිද්ධාරිතෙ හි විසෙසෙ තස්ස එකවිධතා සියා, න තතො පුබ්බෙති. **"ජාතිසඞ්ගහො"**ති වුත්තෙපි ජාති-සද්දස්ස සාපෙක්ඛසද්දත්තා අත්තනො ජාතියා සඞ්ගහොති අයමත්ථො විඤ්ඤායතෙව සම්බන්ධාරහස්ස අඤ්ඤස්ස අවුත්තත්තා යථා ''මාතාපිතු උපට්ඨාන''න්ති (ඛු. පා. 5.6; සු. නි. 265). අට්ඨකථායං පන යථාධිප්පෙතමත්ථං අපරිපුණ්ණං කත්වා දස්සෙතුං **"ජාතිසඞ්ගහො"** ඉච්චෙව වුත්තං. සමානජාතිකානං සඞ්ගහො, සමානජාතියා වා සඞ්ගහො සජාතිසඞ්ගහො. සඤ්ජායති එත්ථාති **සඤ්ජාති,** සඤ්ජාතියා සඞ්ගහො **සඤ්ජාතිසඞ්ගහො,** සඤ්ජාතිදෙසෙන සඞ්ගහොති අත්ථො. කිරියාය එවරූපාය සඞ්ගහො **කිරියාසඞ්ගහො. රූපක්ඛන්ධගණනන්ති** ''රූපක්ඛන්ධො''ති ගණනං සඞ්ඛ්‍යං **ගච්ඡති** රුප්පනසභාවත්තා. **තීහි කොට්ඨාසෙහි රූපගණනාති** වක්ඛමානෙහි තීහි භාගෙහි රූපස්ස සඞ්ගහො, ගණෙතබ්බතාති අත්ථො.

රූපායතනං නිපස්සති පච්චක්ඛතො විජානාතීති **නිදස්සනං** , චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, නිදස්සතීති වා **නිදස්සනං,** දට්ඨබ්බභාවො, චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරභාවො, තස්ස ච රූපායතනතො අනඤ්ඤත්තෙපි අඤ්ඤෙහි ධම්මෙහි රූපායතනං විසෙසෙතුං අඤ්ඤං විය කත්වා **"සහ නිදස්සනෙනාති සනිදස්සන"**න්ති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ධම්මසභාවසාමඤ්ඤෙන හි එකීභූතෙසු ධම්මෙසු යො නානත්තකරො සභාවො, සො අඤ්ඤො විය කත්වා උපචරිතුං යුත්තො. එවඤ්හි අත්ථවිසෙසාවබොධො හොතීති. **චක්ඛුපටිහනනසමත්ථතොති** චක්ඛුනො සට්ටනසමත්ථතාය. සට්ටනං විය ච **සට්ටනං** දට්ඨබ්බං. දුතියෙන අත්ථවිකප්පෙන දට්ඨබ්බභාවසඞ්ඛාතං නාස්ස නිදස්සනන්ති අනිදස්සනන්ති යොජනා. එත්ථ ච දසන්නං ආයතනානං යථාරහං සයං, නිස්සයවසෙන ච සම්පත්තානං, අසම්පත්තානඤ්ච පටිමුඛභාවො අඤ්ඤමඤ්ඤපතනං **පටිහනනං,** යෙන බ්‍යාපාරාදිවිකාරපච්චයන්තරසන්නිධානෙ චක්ඛාදීනං විසයෙසු විකාරුප්පත්ති. තත්ථ **බ්‍යාපාරො** චක්ඛාදීනං සවිසයෙසු ආවිච්ඡන්නං, රූපාදීනං ඉට්ඨානිට්ඨතා, තත්ථ ච චිත්තස්ස ආභුජනන්ති ඉමෙ ආදිසද්දසඞ්ගහිතා. තෙහි විකාරප්පත්තියා පච්චයන්තරබ්‍යාපාරතො අඤ්ඤන්ති කත්වා අනුග්ගහූපඝාතො **විකාරො.** උපනිස්සයො පන අප්පධානස්ස පච්චයො ඉධ ගහිතො. කාරණකාරණම්පි කාරණමෙවාති ගය්හමානෙ සියා තස්සාපි සඞ්ගහොති. **වුත්තප්පකාරන්ති** ''චක්ඛුවිඤ්ඤාණසඞ්ඛාත''න්ති වුත්තප්පකාරං. **නාස්ස පටිසොති** එත්ථාපි ''වුත්තප්පකාර''න්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **අවසෙසං** සොළසවිධං **සුඛුමරූපං.**

සඞ්ඛරොන්තීති සම්පිණ්ඩෙන්ති. චෙතනා හි ආයූහනරසතාය යථා සම්පයුත්තධම්මෙ යථාසකං කිච්චෙසු සංවිදහන්තී විය අභිසන්දහන්තී වත්තමානා තෙනෙව කිච්චවිසෙසෙන තෙ සම්පිණ්ඩෙන්තී විය හොති, එවං අත්තනො විපාකධම්මෙපි පච්චයසමවායෙ සඞ්ඛරොන්තී සම්පිණ්ඩෙන්තී විය හොති. තෙනාහ **"සහජාත...පෙ.... රාසිං කරොන්තී"**ති. **අභිසඞ්ඛරොතීති** අභිවිසිට්ඨං කත්වා සඞ්ඛරොති. පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො හි අත්තනො ඵලං ඉතරස්ස ඵලතො අතිවිය විසිට්ඨං භින්නං කත්වා සඞ්ඛරොති පච්චයතො, සභාවතො, පවත්තිආකාරතො ච සයං ඉතරෙහි විසිට්ඨසභාවත්තා. එස නයො ඉතරෙහිපි. පුජ්ජභවඵලනිබ්බත්තනතො, අත්තනො සන්තානස්ස පුනනතො ච **පුඤ්ඤො.**

මහාචිත්තචෙතනානන්ති අසඞ්ඛෙය්‍යායුනිප්ඵාදනාදිමහානුභාවතාය මහාචිත්තෙසු පවත්තචෙතනානං. **අට්ඨෙව චෙතනා හොන්ති,** යා කාමාවචරා කුසලා. ''තෙරසපී''ති කස්මා වුත්තං, නනු ''නවා''ති වත්තබ්බං. න හි භාවනා ඤාණරහිතා යුත්තාති අනුයොගං සන්ධායාහ **"යථා හී"**තිආදි. **කසිණපරිකම්මං කරොන්තස්සාති** කසිණෙසු ඣානපරිකම්මං කරොන්තස්ස. ''පථවී පථවී''තිආදි භාවනා හි කසිණපරිකම්මං. තස්ස හි පරිකම්මස්ස සුපගුණභාවතො අනුයුත්තස්ස තත්ථ ආදරාකරණෙන සියා ඤාණරහිතචිත්තං. ඣානපච්චවෙක්ඛණායපි එසෙව නයො. කෙචි මණ්ඩලකරණම්පි භාවනං භජාපෙන්ති.

දානවසෙන පවත්තචිත්තචෙතසිකධම්මා **දානං,** තත්ථ බ්‍යාපාරභූතා ආයූහනචෙතනා දානං ආරබ්භ, දානඤ්ච අධිකිච්ච උප්පජ්ජතීති වුත්තා. එවං ඉතරෙසුපි. **අයං සඞ්ඛෙපදෙසනාති** අයං පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙ සඞ්ඛෙපතො අත්ථදෙසනා, අත්ථවණ්ණනාති අත්ථො.

සොමනස්සචිත්තෙනාති අනුමොදනාපවත්තිදස්සනමත්තමෙතං දට්ඨබ්බං. උපෙක්ඛාසහගතෙනාපි හි අනුස්සරති එවාති. කාමං නිච්චසීලං, උපොසථසීලං, නියමසීලම්පි සීලමෙව, පරිපුණ්ණං පන සබ්බඞ්ගසම්පන්නං සීලං දස්සෙතුං **"සීලපූරණත්ථායා"**තිආදි වුත්තං. නයදස්සනං වා එතං, තස්මා ''නිච්චසීලං, උපොසථසීලං, නියමසීලං සමාදියිස්සාමී''ති විහාරං ගච්ඡන්තස්ස, සමාදියිත්වා සමාදින්නසීලෙ ච තස්මිං, ''සාධු සුට්ඨූ''ති ආවජ්ජන්තස්ස, තං සීලං සොධෙන්තස්ස ච පවත්තා චෙතනා සීලමයාති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

පුබ්බෙ සමථවසෙන භාවනානයො ගහිතොති ඉදානි සම්මසනනයෙන තං දස්සෙතුං **"පටිසම්භිදායං වුත්තෙනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අනිච්චතොති** අනිච්චභාවතො. **දුක්ඛතො, අනත්තතොති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

තත්ථ යෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා නාමරූපභාවෙන පරිග්ගහිතා, තෙ යස්මා ද්වාරාරම්මණෙහි සද්ධිං ද්වාරප්පවත්තධම්මවසෙන විභාගං ලභන්ති, තස්මා ද්වාරඡක්කාදිවසෙන ඡ ඡක්කා ගහිතා. යස්මා පන ලක්ඛණෙසු අනත්තලක්ඛණං දුබ්බිභාවං, තස්මා තස්ස විභාවනාය ඡ ධාතුයො ගහිතා. තතො යෙසු කසිණෙසු ඉතො බාහිරකානං අත්තාභිනිවෙසො, තානි ඉමෙසං ඣානානං ආරම්මණභාවෙන උපට්ඨානාකාරමත්තානි, ඉමානි පන තානි ඣානානීති දස්සනත්ථං දස කසිණානි ගහිතානි. තතො දුක්ඛානුපස්සනාය පරිවාරභාවෙන පටික්කූලාකාරවසෙන ද්වත්තිංස කොට්ඨාසා ගහිතා. පුබ්බෙ ඛන්ධවසෙන සඞ්ඛෙපතො ඉමෙ ධම්මා ගහිතා, ඉදානි නාතිසඞ්ඛෙපවිත්ථාරනයෙන ච මනසි කාතබ්බාති දස්සනත්ථං ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො ච ගහිතා. තෙසු ඉමෙ ධම්මා සතිපි සුඤ්ඤනිරීහඅබ්‍යාපාරභාවෙ ධම්මසභාවතො ආධිපච්චභාවෙන පවත්තන්තීති අනත්තභාවවිභාවනත්ථං ඉන්ද්‍රියානි ගහිතානි. එවං අනෙකභෙදභින්නාපි ඉමෙ ධම්මා භූමිත්තයපරියාපන්නතාය තිවිධාව හොන්තීති දස්සනත්ථං තිස්සො ධාතුයො ගහිතා. එත්තාවතා නිමිත්තං දස්සෙත්වා පවත්තං දස්සෙතුං කාමභවාදයො නව භවා ගහිතා. එත්තකෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යාවිසෙසෙ පවත්තමනසිකාරකොසල්ලෙන සණ්හසුඛුමෙසු නිබ්බත්තිතමහග්ගතධම්මෙසු මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බොති දස්සනත්ථං ඣානඅප්පමඤ්ඤාරූපානි ගහිතානි. තත්ථ ඣානානි නාම වුත්තාවසෙසාරම්මණානි රූපාවචරජ්ඣානානි. පුන පච්චයපච්චයුප්පන්නවිභාගතො ඉමෙ ධම්මා විභජ්ජ මනසිකාතබ්බාති දස්සනත්ථං පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගානි ගහිතානි. පච්චයාකාරමනසිකාරො හි සුඛෙන, සුට්ඨුතරඤ්ච ලක්ඛණත්තයං විභාවෙති, තස්මා සො පච්ඡතො ගහිතො. එවං එතෙ සම්මසනීයභාවෙන ගහිතා ඛන්ධාදිවසෙන කොට්ඨාසතො පඤ්චවීසතිවිධා, පභෙදතො පන අතීතාදිභෙදං අනාමසිත්වා ගය්හමානා ද්වීහි ඌනානි ද්වෙසතානි හොන්ති. ඉදං තාවෙත්ථ පාළිවවත්ථානං, අත්ථවිචාරං පන ඉච්ඡන්තෙහි පරමත්ථමඤ්ජූසායං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං** වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

න පුඤ්ඤොති **අපුඤ්ඤො.** තස්ස පුඤ්ඤ-සද්දෙ වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සන්තානස්ස ඉඤ්ජනහෙතූනං නීවරණාදීනං සුවික්ඛම්භනතො රූපතණ්හාසඞ්ඛාතස්ස ඉඤ්ජිතස්ස අභාවතො **අනිඤ්ජං,** අනිඤ්ජමෙව **"ආනෙඤ්ජ"**න්ති වුත්තං. තථා හි රූපාරම්මණං රූපනිමිත්තාරම්මණං සබ්බම්පි චතුත්ථජ්ඣානං නිප්පරියායෙන ''ආනෙඤ්ජ''න්ති වුච්චති.

චත්තාරො මග්ගට්ඨා, හෙට්ඨිමා තයො ඵලට්ඨාති එවං **සත්තවිධො. තිස්සො සික්ඛාති** අධිසීලාදිකා තිස්සො සික්ඛා. තාසු ජාතොති වා **සෙක්ඛො,** අරියපුග්ගලො හි අරියාය ජාතියා ජායමානො සික්ඛාසු ජායති, න යොනියං. සික්ඛනසීලොති වා **සෙක්ඛො.** පුග්ගලාධිට්ඨානාය වා කථාය සෙක්ඛස්ස අයන්ති අඤ්ඤාසාධාරණමග්ගඵලත්තයධම්මා සෙක්ඛපරියායෙන වුත්තා. **අසෙක්ඛොති** ච යත්ථ සෙක්ඛභාවාසඞ්කා අත්ථි,

තත්ථායං පටිසෙධොති ලොකියනිබ්බානෙසු අසෙක්ඛභාවනාපත්ති දට්ඨබ්බා. සීලසමාධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතා හි සික්ඛා අත්තනො පටිපක්ඛකිලෙසෙහිවිප්පමුත්තා පරිසුද්ධා උපක්කිලෙසානං ආරම්මණභාවම්පි අනුපගමනතො එතා ‘‘සික්ඛා’’ති වත්තුං යුත්තා අට්ඨසුපි මග්ගඵලෙසු විජ්ජන්ති, තස්මා චතුමග්ගහෙට්ඨිමඵලත්තයසමඞ්ගිනො විය අරහත්තඵලසමඞ්ගීපි තාසු සික්ඛාසු ජාතොති ච තංසමඞ්ගිනො අරහතො ඉතරෙසං විය සෙක්ඛත්තෙ සති සෙක්ඛස්ස අයන්ති ච සික්ඛා සීලං එතස්සාති ච ‘‘සෙක්ඛො’’ති වත්තබ්බො සියාති තන්නිවත්තනත්ථං **අසෙක්ඛොති** යථාවුත්තසෙක්ඛභාවපටිසෙධො කතො. අරහත්තඵලෙ හි පවත්තමානා සික්ඛා පරිනිට්ඨිතසික්ඛාකිච්චත්තා න සික්ඛාකිච්චං කරොන්ති, කෙවලං සික්ඛාඵලභාවෙනෙව පවත්තන්ති, තස්මා න තා සික්ඛාවචනං අරහන්ති, නාපි තංසමඞ්ගී සෙක්ඛවචනං, න ච ‘‘සික්ඛනසීලො, සික්ඛාසු ජාතො’’ති ච වත්තබ්බතං අරහති. හෙට්ඨිමඵලෙසු පන සික්ඛා සකදාගාමිමග්ගවිපස්සනාදීනං උපනිස්සයභාවතො සික්ඛාකිච්චං කරොන්තීති සික්ඛාවචනං අරහන්ති, තංසමඞ්ගිනො ච සෙක්ඛවචනං, ‘‘සික්ඛනසීලා, සික්ඛාසු ජාතා’’ති ච වත්තබ්බතං අරහන්ති.

‘‘සික්ඛතීති සෙක්ඛො’’ති ච අපරියොසිතසික්ඛො දස්සිතොති. අනන්තරමෙව ‘‘ඛීණාසවො’’ති ආදිං වත්වා ‘‘න සික්ඛතීති අසෙක්ඛො’’ති වුත්තත්තා පරියොසිතසික්ඛො දස්සිතො, න සික්ඛාරහිතො තස්ස තතියපුග්ගලභාවෙන ගහිතත්තා. වුද්ධිප්පත්තසික්ඛො වා අසෙක්ඛොති එතස්මිං අත්ථෙ සෙක්ඛධම්මෙසු එව ඨිතස්ස කස්සචි අරියස්ස අසෙක්ඛභාවාපත්තීති අරහත්තමග්ගධම්මා වුද්ධිප්පත්තා, යථාවුත්තෙහි ච අත්ථෙහි සෙක්ඛොති කත්වා තංසමඞ්ගිනො අග්ගමග්ගට්ඨස්ස අසෙක්ඛභාවො ආපන්නොති? න තංසදිසෙසු තබ්බොහාරතො. අරහත්තමග්ගතො හි නින්නානාකරණං අරහත්තඵලං ඨපෙත්වා පරිඤ්ඤාදිකිච්චකරණං, විපාකභාවඤ්ච, තස්මා තෙ එව සෙක්ඛධම්මා ‘‘අග්ගඵලධම්මභාවං ආපන්නා’’ති සක්කා වත්තුං, කුසලසුඛතො ච විපාකසුඛං සන්තතරතාය පණීතතරන්ති, වුද්ධිප්පත්තා ච තෙ ධම්මා හොන්තීති තංසමඞ්ගී ‘‘අසෙක්ඛො’’ති වුච්චතීති.

ජාතිමහල්ලකොති ජාතියා වුඩ්ඪතරො අද්ධගතො වයොඅනුප්පත්තො. සො හි රත්තඤ්ඤුතාය යෙභුය්‍යෙන ජාතිධම්මකුලධම්මපදෙසු ථාවරියප්පත්තියා **ජාතිථෙරො නාම. ථෙරකරණා ධම්මාති** සාසනෙ ථිරභාවකරා ගුණා පටිපක්ඛනිම්මදනකා. **ථෙරොති** වක්ඛමානෙසු ධම්මෙසු ථිරභාවප්පත්තො. **සීලවාති** පාසංසෙන සාතිසයෙන සීලෙන සමන්නාගතො, සීලසම්පන්නොති අත්ථො, එතෙන දුස්සීල්‍යසඞ්ඛාතස්ස බාල්‍යස්ස අභාවමාහ. සුත්තගෙය්‍යාදි බහු සුතං එතෙනාති **බහුස්සුතො,** එතෙනාස්ස සුතවිරහසඞ්ඛාතස්ස බාල්‍යස්ස අභාවං, පටිසඞ්ඛානබලෙන ච පතිට්ඨිතභාවං වදති. **‘‘චතුන්නං ඣානානං ලාභී’’**ති ඉමිනා නීවරණාදිසඞ්ඛාතස්ස බාල්‍යස්ස අභාවං, භාවනාබලෙන ච පතිට්ඨිතභාවං කථෙති. **‘‘ආසවානං ඛයා’’**තිආදිනා අවිජ්ජාසඞ්ඛාතස්ස බාල්‍යස්ස සබ්බසො අභාවං, ඛීණාසවත්ථෙරභාවෙන පතිට්ඨිතභාවඤ්චස්ස දස්සෙති. න චෙත්ථ සමුදායෙ වාක්‍යපරිසමාපනං, අථ ඛො පච්චෙකං වාක්‍යපරිසමාපනන්ති දස්සෙන්තො **‘‘එවං වුත්තෙසු ධම්මෙසූ’’**තිආදිමාහ. **ථෙරනාමකො වා** ‘‘ථෙරො’’ති එවං නාමකො වා.

අනුග්ගහවසෙන, පූජාවසෙන වා අත්තනො සන්තකං පරස්ස දීයති එතෙනාති **දානං,** පරිච්චාගචෙතනා. දානමෙව **දානමයං.** පදපූරණමත්තං මය-සද්දො. පුඤ්ඤඤ්ච තං යථාවුත්තෙනත්ථෙන කිරියා ච කම්මභාවතොති **පුඤ්ඤකිරියා.** පරෙසං පියමනාපතාසෙවනීයතාදීනං **ආනිසංසානං. පුබ්බෙ...පෙ.... වසෙනෙවාති** සඞ්ඛාරත්තිකෙ (දී. නි. 3.305; දී. නි. අට්ඨ. 3.305) වුත්තදානමයසීලමයභාවනාමයචෙතනාවසෙනෙව. ඉමානි වෙදිතබ්බානීති සම්බන්ධො. **එත්ථාති** එතෙසු පුඤ්ඤකිරියවත්ථූසු. **කායෙන කරොන්තස්සාති** අත්තනො කායෙන පරිච්චාගපයොගං පවත්තෙන්තස්ස. **තදත්ථන්ති** දානත්ථං. ‘‘ඉමං දෙය්‍යධම්මං දෙහී’’ති **වාචං නිච්ඡාරෙන්තස්ස. දානපාරමිං ආවජ්ජෙත්වා වාති** යථා කෙවලං ‘‘අන්නදානාදීනි දෙමී’’ති දානකාලෙ තං දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති, එවං ‘‘ඉමං දානමයං සම්මාසම්බොධියා පච්චයො හොතූ’’ති දානපාරමිං ආවජ්ජෙත්වා **දානකාලෙපි** දානසීසෙනෙව පවත්තිතත්තා. **වත්තසීසෙ ඨත්වාති** ‘‘එතං දානං නාම මය්හං කුලවංසො කුලතන්ති කුලපවෙණී කුලචාරිත්ත’’න්ති චාරිත්තසීලෙ ඨත්වා **දදතො චාරිත්තසීලමයං.** යථා දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගවසෙන පවත්තමානාපි දානචෙතනා වත්තසීසෙ ඨත්වා දදතො සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති පුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස, අපරභාගචෙතනාය ච තථා පවත්තත්තා, එවං දෙය්‍යධම්මෙ **ඛයතො, වයතො සම්මසනං පට්ඨපෙත්වා දදතො භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති** පුබ්බභාගචෙතනාය, දෙය්‍යධම්මෙ අපරභාගචෙතනාය ච තථා පවත්තත්තා.

අපචිතිචෙතනා **අපචිතිසහගතං** අපචීයති එතායාති යථා නන්දීරාගො එව නන්දීරාගසහගතා, යථාවුත්තාය වා අපචිතියා සහගතං සහපවත්තන්ති **අපචිතිසහගතං** . අපචායනවසෙන පවත්තං **පුඤ්ඤකිරියවත්ථු.** වයසා ගුණෙහි ච වුඩ්ඪතරානං වත්තපටිපත්තීසු බ්‍යාවටො හොති යාය චෙතනාය, සා **වෙය්‍යාවච්චං,** වෙය්‍යාවච්චමෙව **වෙය්‍යාවච්චසහගතං.** වෙය්‍යාවච්චසඞ්ඛාතාය වා වත්තපටිපත්තියා සමුට්ඨාපනවසෙනෙව සහගතං පවත්තන්ති **වෙය්‍යාවච්චසහගතං,** තථාපවත්තං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු. අත්තනො සන්තානෙ පත්තං පුඤ්ඤං අනුප්පදීයති එතෙනාති **පත්තානුප්පදානං.** තථා පරෙන අනුප්පදින්නතාය පත්තං අබ්භනුමොදති එතෙනාති **පත්තබ්භනුමොදනං.** අනනුප්පදින්නං පන කෙවලං අබ්භනුමොදීයති එතෙනාති **අබ්භනුමොදනං.** ධම්මං දෙසෙති එතායාති **දෙසනා,** දෙසනාව **දෙසනාමයං.** සුණාති එතෙනාති **සවනං,** සවනමෙව **සවනමයං.** දිට්ඨියා ඤාණස්ස උජුගමනං **දිට්ඨිජුගතං.** සබ්බත්ථ ‘‘පුඤ්ඤකිරියවත්ථූ’’ති පදං අපෙක්ඛිත්වා නපුංසකලිඞ්ගතා.

පූජාවසෙන සාමීචිකිරියා අපචායනං **අපචිති.** වයසා ගුණෙහි ච ජෙට්ඨානං ගිලානානඤ්ච තංතංකිච්චකරණං **වෙය්‍යාවච්චං.** අයමෙතෙසං විසෙසොති ආහ **‘‘තත්ථා’’**තිආදි. **චත්තාරො පච්චයෙ දත්වා සබ්බසත්තානන්ති ච**

එකදෙසතො උක්කට්ඨනිද්දෙසො, යං කිඤ්චි දෙය්‍යධම්මං දත්වා, පුඤ්ඤං වා කත්වා ‘‘කතිපයානං, එකස්සෙව වා පත්ති හොතූ’’ති පරිණාමනම්පි පත්තානුප්පදානමෙව. තං න මහප්ඵලං තණ්හාය පරාමට්ඨත්තා. පරෙසං දෙසෙති හිතඵරණෙන මුදුචිත්තෙනාති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **එවන්ති** එවං ඉමං ධම්මං සුත්වා බහුස්සුතො හුත්වා පරෙ ධම්මදෙසනාය අනුග්ගණ්හිස්සාමීති **හිතඵරණෙන මුදුචිත්තෙන ධම්මං සුණාති.** එවඤ්හිස්ස සවනං අත්තනො, පරෙසඤ්ච සම්මාපටිපත්තියා පච්චයභාවතො මහප්ඵලං භවිස්සතීති. **සබ්බෙසන්ති** සබ්බෙසම්පි දසන්නං පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනං. **නියමලක්ඛණන්ති** මහප්ඵලභාවස්ස නියාමකසභාවං . **දිට්ඨියා උජුභාවෙනෙවාති** ‘‘අත්ථි, නත්ථී’’ති අන්තද්වයස්ස දුරසමුස්සාරිතතාය ‘‘අත්ථි දින්න’’න්තිආදි (ම. නි. 2.94; 3.136; විභ. 793) නයප්පවත්තාය සම්මාදිට්ඨියා උජුකමෙව පවත්තියා. දානාදීසු හි යං කිඤ්චි ඉමාය එව සම්මාදිට්ඨියා පරිසොධිතං මහාජුතිකං මහාවිප්ඵාරං හොති.

පුරිමෙහෙව තීහීති පාළියං ආගතෙහෙව තීහි. **සීලමයෙ** පුඤ්ඤකිරියවත්ථුම්හි **සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති** චාරිත්තසීලභාවතො. **දානමයෙ** සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති දානසභාවත්තා, දානවිසයත්තා ච. කාමං දෙසනා ධම්මදානසභාවතො දානමයෙ සඞ්ගහං ගච්ඡතීති වත්තුං යුත්තා, කුසලධම්මාසෙවනභාවතො පන විමුත්තායතනසීසෙ ඨත්වා පවත්තිතා විය සවනෙන සද්ධිං **භාවනාමයෙ** සඞ්ගහං ගච්ඡන්තීති වුත්තං. ‘‘දිට්ඨිජුගතං භාවනාමයෙ’’ති කෙචි. **දිට්ඨිජුගතෙ** එව ච අත්තනා කතස්ස පුඤ්ඤස්ස අනුස්සරණං, තස්ස ච පරෙසං අත්ථාය පරිණාමනං, ගුණපසංසා, අඤ්ඤෙහි කරියමානාය පුඤ්ඤකිරියාය, සම්මාපටිපත්තියා ච අනුමොදනං සරණගමනන්ති එවං ආදයො පුඤ්ඤවිසෙසා සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති දිට්ඨිජුකම්මවසෙනෙව තෙසං ඉජ්ඣනතො.

පරස්ස පටිපත්තියා සොධනත්ථො අනුයොගො **චොදනා,** සා යානි නිස්සාය පවත්තති, තානි **චොදනාවත්ථූනි** දිට්ඨසුතපරිසඞ්කිතානි. තෙනාහ **‘‘චොදනාකාරණානී’’**ති. **දිට්ඨෙනාති** ච හෙතුම්හි කරණවචනං , දිට්ඨෙන හෙතුනාති අත්ථො. කිං පන තං දිට්ඨන්ති ආහ **‘‘වීතික්කම’’**න්ති . **දිස්වාති** ච දස්සනහෙතූති අයමෙත්ථ අත්ථො යථා ‘‘පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා’’ති. **‘‘සුතෙනා’’**තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **පරස්සාති** පරතො, **පරස්ස** වා වචනං **සුත්වා. දිට්ඨපරිසඞ්කිතෙනාති** දිට්ඨානුගතෙන පරිසඞ්කිතෙන, තථා පරිසඞ්කිතෙන වා වීතික්කමෙන. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **චොදෙති** වත්ථුසන්දස්සනෙන වා සංවාසප්පටික්ඛෙපෙන වා සාමීචිප්පටික්ඛෙපෙන වා. ඉමස්මිං පන අත්ථෙ විත්ථාරියමානෙ අතිප්පපඤ්චො හොතීති ආහ **‘‘අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො’’**ති. විත්ථාරං පන ඉච්ඡන්තානං තස්ස අධිගමුපායං දස්සෙන්තො **‘‘විත්ථාරො පන…පෙ…. වෙදිතබ්බො’’**ති ආහ.

කාමූපපත්තියොති කාමෙහි උපපන්නතා, සමන්නාගතතාති අත්ථො. සමන්නාගමො ච තෙසං පටිසෙවනං, සමධිගමො චාති ආහ **‘‘කාමූපසෙවනා කාමපටිලාභා වා’’**ති. **පච්චුපට්ඨිතකාමාති** දුතියතතියරාසීනං විය සයං, පරෙහි ච අනිම්මිතා. උට්ඨානකම්මඵලූපජීවිභාවතො පන තදුභයවසෙන පච්චුපට්ඨිතා කාමා එතෙසන්ති **පච්චුපට්ඨිතකාමා.** තෙ පන තෙසං යෙභුය්‍යෙන නිබද්ධානි හොන්තීති **‘‘නිබද්ධකාමා’’**ති වුත්තං. **චතුදෙවලොකවාසිනොති** චාතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය යාව තුසිතා දෙවා. **විනිපාතිකාති** ආපායිකා. පරනිම්මිතා කාමා එතෙසන්ති **පරනිම්මිතකාමා.**

පකතිසෙවනවසෙනාති අනුමානතො ජානනං වදති, න පච්චක්ඛතො. **වසං වත්තෙන්තීති** යථාරුචි පාතබ්‍යතං ආපජ්ජන්ති. **‘‘මෙථුනං පටිසෙවන්තී’’**ති ඉදං පන කෙචිවාදපටිසෙධනත්ථං වුත්තං. තෙනාහ **‘‘කෙචි පනා’’**තිආදි. තෙ ‘‘යාමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං **ආලිඞ්ගිතමත්තෙන** , තුසිතානං හත්ථාමසනමත්තෙන, නිම්මානරතීනං **හසිතමත්තෙන,** පරනිම්මිතවසවත්තීනං **ඔලොකිතමත්තෙන කාමකිච්චං ඉජ්ඣතී’’ති වදන්ති.** ‘‘ඉතරෙසං ද්වින්නං ද්වයංද්වයසමාපත්තියා වා’’ති වදන්ති තාදිසස්ස කාමෙසු විරජ්ජනස්ස තෙසු අභාවතො, කාමානඤ්ච උත්තරුත්තරි පණීතපණීතතරපණීතතමභාවතො. කෙවලං පන නිස්සන්දාභාවො තෙසං වත්තබ්බො. **කාමකිච්චන්ති** තඞ්ඛණිකපරිළාහූපසමාවහං ඵස්සසුඛං. **කාමාති** කාමූපභොගා. **පාකතිකා එවාති** හෙට්ඨිමෙහි එකසදිසා එව. **එකසඞ්ඛාතන්ති** එකරූපං සමානරූපන්ති, සමඤ්ඤාතං සමානභාවන්ති වා අත්ථො.

සුඛපටිලාභාති සුඛසමධිගමා. **හෙට්ඨාති** පඨමජ්ඣානභූමිතො හෙට්ඨා මනුස්සෙසු, දෙවෙසු වා. **පඨමජ්ඣානසුඛ**න්ති කුසලපඨමජ්ඣානං. භූමිවසෙනපි හෙට්ඨුපරිභාවො ලබ්භතෙව බ්‍රහ්මකායිකෙසු, බ්‍රහ්මපුරොහිතෙසු වා කුසලජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මපුරොහිතෙසු, මහාබ්‍රහ්මෙසු වා විපාකසුඛානුභවනස්ස ලබ්භනතො. එත්ථ ච දුතියතතියජ්ඣානභූමිවසෙන දුතියතතියසුඛූපපත්තීනං වුච්චමානත්තා පඨමජ්ඣානභූමිවසෙනෙව පඨමජ්ඣානසුඛූපපත්ති වුත්තා. **තින්තාති** තෙමිතා, ඣානසුඛෙන චෙව ඣානසමුට්ඨානපණීතරූපඵුට්ඨකායෙන ච පණීතා චිත්තාති අත්ථො. තෙනෙවාහ **‘‘සමන්තතො තින්තා’’**තිආදි. යස්මා කුසලසුඛතො විපාකසුඛං සන්තතරතාය පණීතතරං බහුලඤ්ච පවත්තති, තස්මා වුත්තං **‘‘ඉදම්පි විපාකජ්ඣානසුඛං එව සන්ධාය වුත්ත’’**න්ති. **තෙසන්ති** ආභස්සරානං. සප්පීතිකස්ස සුඛස්ස අතිවිය උළාරභාවතො තෙන අජ්ඣොත්ථතචිත්තානං **භවලොභො මහා උප්පජ්ජති. සන්තමෙවාති** විතක්කවිචාරසඞ්ඛොභපීතිඋබ්බිලාවිවිගමෙන අතිවිය උපසන්තංයෙව. තථා සන්තභාවෙනෙව හි තං අත්තනො පච්චයෙහි පධානභාවං නීතතාය ‘‘පණීත’’න්ති වුච්චති. තෙනාහ **‘‘පණීතමෙවා’’**ති. අතප්පකෙන සුඛපාරමිප්පත්තෙන සුඛෙන සංයුත්තාය තුසාය පීතියා ඉතා පවත්තාති **තුසිතා.** යස්මා තෙ තතො උත්තරි සුඛස්ස අභාවතො එව න පත්ථෙන්ති, තස්මා වුත්තං **‘‘තතො…පෙ…. සන්තුට්ඨා හුත්වා’’**ති. **තතියජ්ඣානසුඛ**න්ති තතියජ්ඣානවිපාකසුඛං.

සත්ත අරියපඤ්ඤාති අට්ඨමකතො පට්ඨාය සත්තන්නං අරියානං තෙසං තෙසං ආවෙණිකපඤ්ඤා. ඨපෙත්වා ලොකුත්තරං පඤ්ඤං **අවසෙසා පඤ්ඤා** නාම. සබ්බාපි තෙභූමිකා පඤ්ඤා ''සෙක්ඛා''තිපි න වත්තබ්බා, ''අසෙක්ඛා''තිපි න වත්තබ්බාති **නෙවසෙක්ඛානාසෙක්ඛා,** පුථුජ්ජනපඤ්ඤා.

යොගවිහිතෙසූති පඤ්ඤාවිහිතෙසු පඤ්ඤාපරිණාමිතෙසු උපායපඤ්ඤාය සම්පාදිතෙසු. **කම්මායතනෙසූති** එත්ථ කම්මමෙව **කම්මායතනං,** කම්මඤ්ච තං ආයතනඤ්ච ආජීවාදීනන්ති වා **කම්මායතනං.** එස නයො **සිප්පායතනෙසුපි.** තත්ථ ච දුවිධං කම්මං හීනඤ්ච වඩ්ඪකිකම්මාදි, උක්කට්ඨඤ්ච කසිවාණිජ්ජාදි. සිප්පම්පි දුවිධං හීනඤ්ච නළකාරසිප්පාදි, උක්කට්ඨඤ්ච මුද්දගණනාදි. විජ්ජාව **විජ්ජාට්ඨානං,** තං ධම්මිකමෙව නාගමණ්ඩලපරිත්තභූධමනකමන්තසදිසං වෙදිතබ්බං. තානි පනෙතානි එකච්චෙ පණ්ඩිතා බොධිසත්තසදිසා මනුස්සානං ඵාසුවිහාරං ආකඞ්ඛන්තා නෙව අඤ්ඤෙහි කරියමානානි පස්සන්ති, න වා කතානි උග්ගණ්හන්ති. න කරොන්තානං සුණන්ති, අථ ඛො අත්තනො ධම්මතාය චින්තාය කරොන්ති. පඤ්ඤවන්තෙහි අත්තනො ධම්මතාය චින්තාය කතානිපි අඤ්ඤෙහි උග්ගණ්හිත්වා කරොන්තෙහි කතසදිසානෙව හොන්ති. **කම්මස්සකතන්ති** ''ඉදං කම්මං සත්තානං සකං, ඉදං නො සක''න්ති එවං ජානනඤාණං. **සච්චානුලොමිකන්ති** විපස්සනාඤාණං. තඤ්හි සච්චපටිවෙධස්ස අනුලොමනතො ''සච්චානුලොමික''න්ති වුච්චති. ඉදානිස්ස පවත්තනාකාරං දස්සෙතුං **''රූපං අනිච්චන්ති වා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **වා**-සද්දෙන අනියමත්ථෙන දුක්ඛානත්තලක්ඛණානිපි ගහිතානෙවාති දට්ඨබ්බං නානන්තරියකභාවතො. යඤ්හි අනිච්චං, තං දුක්ඛං. යං දුක්ඛං, තදනත්තාති [(සිජ්ඣනතො) අධිකපාඨො විය දිස්සති]. **යං එවරූපන්ති** යං එවං හෙට්ඨා නිද්දිට්ඨසභාවං. **''අනුලොමිකං ඛන්ති''**න්තිආදීනි පඤ්ඤාවෙවචනානි . සා හි හෙට්ඨා වුත්තානං කම්මායතනාදීනං පඤ්චන්නං කාරණානං අපච්චනීකදස්සනෙන අනුලොමනතො, තථා සත්තානං හිතචරියාය මග්ගසච්චස්ස, පරමත්ථසච්චස්ස ච නිබ්බානස්ස අවිලොමනතො අනුලොමෙතීති ච **අනුලොමිකා.** සබ්බානිපි එතානි කාරණානි ඛමති සහති දට්ඨුං සක්කොතීති **ඛන්ති.** පස්සතීති **දිට්ඨි.** රොචෙතීති **රුචි.** මුනාතීති **මුති.** පෙක්ඛතීති **පෙක්ඛා.** තෙ ච කම්මායතනාදයො ධම්මා නිජ්ඣායමානා එතාය නිජ්ඣානං ඛමන්තීති **ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්ති. පරතො අසුත්වා පටිලභතීති** අඤ්ඤස්ස උපදෙසවචනං අසුත්වා සයමෙව චින්තෙන්තො පටිලභති. **අයං වුච්චතීති** අයං චින්තාමයා පඤ්ඤා නාම වුච්චති. සා පනෙසා අභිඤ්ඤාතානං බොධිසත්තානමෙව උප්පජ්ජති. තත්ථාපි සච්චානුලොමිකඤාණං ද්වින්නමෙව බොධිසත්තානං අන්තිමභවිකානං, සෙසපඤ්ඤා සබ්බෙසම්පි පූරිතපාරමීනං මහාපඤ්ඤානං උප්පජ්ජති.

පරතො සුත්වා පටිලභතීති කම්මායතනාදීනි පරෙන කරියමානානි, පරෙන කතානි වා දිස්වාපි පරස්ස කථයමානස්ස වචනං සුත්වාපි ආචරියසන්තිකෙ උග්ගහෙත්වාපි පටිලද්ධා සබ්බා පරතො සුත්වා පටිලද්ධනාමාති වෙදිතබ්බා. **සමාපන්නස්සාති** සමාපත්තිසමඞ්ගිස්ස, නිදස්සනමත්තමෙතං. විපස්සනාමග්ගපඤ්ඤා හි ඉධ ''භාවනාපඤ්ඤා''ති විසෙසතො ඉච්ඡිතාති.

ආවුධං නාම පටිපක්ඛවිමථනත්ථං ඉච්ඡිතබ්බං, රාගාදිසදිසො ච පටිපක්ඛො නත්ථි, තස්ස ච විමථනං බුද්ධවචනමෙවාති ''සුතමෙව ආවුධ''න්ති වත්වා **''තං අත්ථතො තෙපිටකං බුද්ධවචන''**න්ති ආහ. ඉදානි තමත්ථං විවරන්තො ''තං හී''ති ආදිං වත්වා **''සුතාවුධො''**තිආදිනා (අ. නි. 7.67) සුත්තපදෙන සමත්ථෙති. තත්ථ **අකුසලං පජහතීති** තදඞ්ගාදිවසෙන අකුසලං පරිච්චජති. **කුසලං භාවෙතීති** සමථවිපස්සනාදිකුසලං ධම්මං උප්පාදෙති වඩ්ඪෙති ච. **සුද්ධං අත්තානං පරිහරතීති** තෙන අකුසලප්පහානෙන, තාය ච කුසලභාවනාය රාගාදිසංකිලෙසතො විසුද්ධං අත්තභාවං පවත්තෙති.

විවෙකට්ඨකායානන්ති ගණසඞ්ගණිකං වජ්ජෙත්වා තතො අපකඩ්ඪිතකායානං. ස්වායං කායවිවෙකො න කෙවලං එකාකීභාවො, අථ ඛො පඨමජ්ඣානාදි නෙක්ඛම්මයොගතොති ආහ **''නෙක්ඛම්මාභිරතාන''**න්ති. **චිත්තවිවෙකොති** කිලෙසසඞ්ගණිකං පහාය තතො චිත්තස්ස විවිත්තතා. සා පන ඣානවිමොක්ඛාදීනං වසෙන හොතීති ආහ **''පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තාන''**න්ති. **උපධිවිවෙකොති** නිබ්බානං. තදධිගමෙන හි පුග්ගලස්ස නිරුපධිතා. තෙනාහ **''නිරුපධීනං පුග්ගලාන''**න්ති, විසඞ්ඛාරගතානං අධිගතනිබ්බානානං, ඵලසමාපත්තිසමඞ්ගීනඤ්චාති අත්ථො. සුතම්පි අවස්සයට්ඨෙනෙව ආවුධං වුත්තන්ති ආහ **''අයම්පී''**ති. තථා හි වුත්තං ''තඤ්හි නිස්සායා''ති. කාමඤ්චෙත්ථ සුතපවිවෙකාපි පඤ්ඤාවසෙනෙව යථාධිප්පෙතආවුධත්තසාධකා , පඤ්ඤා පන සුතෙන, එකච්චපවිවෙකෙන වා විනාපි ඉධාධිප්පෙතආවුධත්තසාධනීති තතො පඤ්ඤා සාමත්ථියදස්සනත්ථං විසුං ආවුධභාවෙන වුත්තා. තෙනාහ **''යස්ස සා අත්ථි, සො න කුතොචී''**තිආදි.

නාඤ්ඤාතං අවිදිතං ධම්මන්ති අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ න අඤ්ඤාතං අවිදිතං අමතධම්මං, චතුසච්චධම්මමෙව වා **ජානිස්සාමීති පටිපන්නස්ස** ඉමිනා පුබ්බාභොගෙන **උප්පන්නං ඉන්ද්‍රියං.** යං පාළියං සඞ්ගහවාරෙ ''නව ඉන්ද්‍රියානි හොන්තී''ති වුත්තං, තං පුබ්බාභොගසිද්ධං පවත්තිආකාරවිසෙසං දීපෙතුං වුත්තං, අත්ථතො පන මග්ගසම්මාදිට්ඨියෙව සාති ආහ **''සොතාපත්තිමග්ගඤාණස්සෙතං අධිවචන''**න්ති. **අඤ්ඤින්ද්‍රියන්ති** ආජානනකඉන්ද්‍රියං, පඨමමග්ගෙන ඤාතමරියාදං අනතික්කමිත්වා තෙසංයෙව තෙන මග්ගෙන ඤාතානං චතුසච්චධම්මානං ජානනකඉන්ද්‍රියන්ති වුත්තං හොති. තෙනාහ **''අඤ්ඤාභූතං ආජානනභූතං ඉන්ද්‍රිය''**න්ති. ආජානාතීති **අඤ්ඤො,** අඤ්ඤස්ස භූතං, ආජානනවසෙන

වා භූතන්ති **අඤ්ඤභූතං. අඤ්ඤාතාවීසූති** ජානිතබ්බං චතුඅරියසච්චං ආජානිත්වා ඨිතෙසු. තෙනාහ **''ජානනකිච්චපරියොසානප්පත්තෙසූ''**ති, පරිඤ්ඤාදිභෙදස්ස ජානනකිච්චස්ස පරිනිට්ඨානප්පත්තෙසු.

මංසචක්ඛු චක්ඛුපසාදොති මංසචක්ඛු නාම චතස්සො ධාතුයො, වණ්ණො, ගන්ධො, රසො, ඔජා, සම්භවො, සණ්ඨානං, ජීවිතං, භාවො, කායප්පසාදො, චක්ඛුපසාදොති එවං චුද්දසසම්භාරො මංසපිණ්ඩො.

කසිණාලොකං වඩ්ඪෙත්වා තත්ථ රූපදස්සනතො **''දිබ්බචක්ඛු ආලොකනිස්සිතං ඤාණ''**න්ති වුත්තං. දිබ්බචක්ඛුපඤ්ඤාවිනිමුත්තා එව ලොකියපඤ්ඤා **පඤ්ඤාචක්ඛූති** අයමත්ථො අවුත්තසිද්ධො දිබ්බචක්ඛුස්ස විසුං ගහිතත්තාති වුත්තං **''පඤ්ඤාචක්ඛු ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤා''**ති.

අධිකං විසිට්ඨං සීලන්ති **අධිසීලං. සික්ඛිතබ්බතොති** ආසෙවිතබ්බතො. **අධිසීලං** නාම අනවසෙසකායිකවාචසිකසංවරභාවතො, මග්ගසීලස්ස පදට්ඨානභාවතො ච. **අධිචිත්තං** මග්ගසමාධිස්ස අධිට්ඨානභාවතො. **අධිපඤ්ඤා** මග්ගපඤ්ඤාය අධිට්ඨානභාවතො. ඉදානි නෙසං අධිසීලාදිභාවං කාරණෙන පටිපාදෙතුං **''අනුප්පන්නෙපි හී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අනුප්පන්නෙති** අප්පවත්තෙ. **අධිසීලමෙව** නිබ්බානාධිගමස්ස පච්චයභාවතො. **සමාපන්නාති** එත්ථ ''නිබ්බානං පත්ථයන්තෙනා''ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

> ''කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං, පාපකාරී ච පාපකං;
> අනුභොති ද්වයම්පෙතං, අනුබන්ධඤ්හි කාරක''න්ති. (සං. නි. 1.256);

එවං අතීතෙ, අනාගතෙ ච වට්ටමූලකදුක්ඛසල්ලක්ඛණවසෙන සංවෙගවත්ථුතාය විමුත්තිආකඞ්ඛාය පච්චයභූතා කම්මස්සකතාපඤ්ඤා අධිපඤ්ඤා''ති වදන්ති. ලොකියසීලාදීනං අධිසීලාදිභාවො පරියායෙනාති නිප්පරියායමෙව තං දස්සෙතුං **''සබ්බං වා''**තිආදි වුත්තං.

පඤ්චද්වාරිකකායොති පඤ්චද්වාරෙසු කායො ඵස්සාදිධම්මසමූහො. කායො ච සො භාවිතභාවෙන භාවනා චාති **කායභාවනා නාම.** යස්මා ඛීණාසවානං අග්ගමග්ගාධිගමනෙන සබ්බසංකිලෙසා පහීනාති පහීනකාලතො පට්ඨාය සබ්බසො ආසෙවනාභාවතො නත්ථි තෙසං භාවිනියාපි චක්ඛුසොතවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා, පගෙව කාළකා, තස්මා පඤ්චද්වාරිකකායො සුභාවිතො එව හොති. තෙන වුත්තං **''ඛීණාසවස්ස හි...පෙ.... සුභාවිතො හොතී''**ති. **න අඤ්ඤෙසං විය දුබ්බලා** දුබ්බලභාවකරානං කිලෙසානං සබ්බසො පහීනත්තා.

විපස්සනා දස්සනානුත්තරියං අනිච්චානුපස්සනාදිවසෙන සඞ්ඛාරානං සම්මදෙව දස්සනතො. **මග්ගො පටිපදානුත්තරියං** තදුත්තරිපටිපදාය අභාවතො. **ඵලං විමුත්තානුත්තරියං** අකුප්පභාවතො. **ඵලං වා දස්සනානුත්තරියං** දිවසම්පි නිබ්බානං පච්චක්ඛතො දිස්වා පවත්තනතො. **නිබ්බානං විමුත්තානුත්තරියං** සබ්බසඞ්ඛතවිනිස්සටත්තා. දස්සන-සද්දං කම්මසාධනං ගහෙත්වා නිබ්බානස්ස දස්සනානුත්තරියතා වුත්තාති දස්සෙන්තො **''තතො උත්තරඤ්හි දට්ඨබ්බං නාම නත්ථී''**ති ආහ. නත්ථි ඉතො උත්තරන්ති **අනුත්තරං,** අනුත්තරමෙව **අනුත්තරියන්**ති ආහ **''උත්තමං ජෙට්ඨක''**න්ති.

සෙසොති වුත්තාවසෙසො පඤ්චකනයෙන, චතුක්කනයෙන ච තිවිධො සමාධි, ඉමිනා එව ච සමාධිත්තයාපදෙසෙන සුත්තන්තෙසුපි පඤ්චකනයො ආගතො එවාති වෙදිතබ්බං. තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං පරමත්ථමඤ්ජූසායං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං** (විසුද්ධි. ටී. 1.38) වුත්තමෙව, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ආගච්ඡති නාමං එතස්මාති ආගමනං, තතො **ආගමනතො. සගුණතොති** සරසතො. **ආරම්මණතොති** ආරම්මණධම්මතො. **අනත්තතො අභිනිවිසිත්වාති** ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනත්තා''ති විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා. **අනත්තතො දිස්වාති** පඨමං සඞ්ඛාරානං ''අනත්තා''ති අනත්තලක්ඛණං පටිවිජ්ඣිත්වා. **අනත්තතො වුට්ඨාතීති** වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාය අනත්තාකාරතො පවත්තාය මග්ගවුට්ඨානං පාපුණාති. **අසුඤ්ඤතත්තකාරකානං කිලෙසානං අභාවාති** අත්තාභිනිවෙසපච්චයානං දිට්ඨෙකට්ඨානං කිලෙසානං වික්ඛම්භනතො විපස්සනා සුඤ්ඤතා නාම අත්තසුඤ්ඤතාය යාථාවතො ගහණතො. නනු එවං විපස්සනාය සගුණතො සුඤ්ඤතා, න ආගමනතොති නිප්පරියායතො නත්ථීති? සච්චමෙතං නාමලාභෙ, න පන නාමදානෙති නායං දොසො. අථ වා සුත්තන්තකථා නාම පරියායකථා, න අභිධම්මකථා විය නිප්පරියායාති හියොපි න කොචි දොසො.

යස්මා සගුණතො, ආරම්මණතො ච නාමලාභෙ සඞ්කරො හොති එකස්සෙව නාමන්තරලාභසම්භවතො. ආගමනතො පන නාමලාභෙ සඞ්කරො නත්ථි නාමන්තරලාභාභාවතො, අසම්භවතො ච, තස්මා **''අපරො''**තිආදි වුත්තං. **නිමිත්තකාරකකිලෙසාභාවාති** නිච්චනිමිත්තාදිග්ගාහකපච්චයානං කිලෙසානං වික්ඛම්භනතො. කාමඤ්චායං විපස්සනා නිච්චනිමිත්තාදිං උග්ඝාටෙන්තී පවත්තති, සඞ්ඛාරනිමිත්තස්ස පන අවිස්සජ්ජනතො න නිප්පරියායතො

අනිමිත්තනාමං ලභතීති. පරියායෙන පනෙතං වුත්තං. තථා හි නිප්පරියායදෙසනත්තා අභිධම්මෙ මග්ගස්ස අනිමිත්තනාමං උද්ධටං. සුත්තෙ ච –

> ‘‘අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහි, මානානුසයමුජ්ජහ;
> තතො මානාභිසමයා, උපසන්තො චරිස්සසී’’ති. (සු. නි. 344; සං. නි. 1.212);

අනිමිත්තපරියායො ආගතො. **පණිධිකාරකකිලෙසාභාවාති** සුඛපණිධිආදිපච්චයානං කිලෙසානං වික්ඛම්භනතො.

රාගාදීහි සුඤ්ඤත්තාති සමුච්ඡෙදවසෙන පජහනතො රාගාදීහි විවිත්තත්තා. රාගාදයො එව **රාගනිමිත්තාදීනි.** පුරිමුප්පන්නා හි රාගාදයො පරතො උප්පජ්ජනකරාගාදීනං කාරණං හොති. රාගාදයො එව තථා පණිධානස්ස පච්චයභාවතො **රාගපණිධිආදයො.** නිබ්බානං විසඞ්ඛාරභාවෙනෙව සබ්බසඞ්ඛාරවිනිස්සටත්තා රාගාදීහි සුඤ්ඤං, රාගාදිනිමිත්තපණිධිවිරහිතඤ්චාති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා සානුලොමා වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා, සා සුඤ්ඤතො විපස්සන්තී ‘‘සුඤ්ඤතා’’ති වුච්චති, දුක්ඛතො පස්සන්තී තණ්හාපණිධිසොසනතො ‘‘අප්පණිහිතා’’ති. සා මග්ගාධිගමාය ආගමනපටිපදාඨානෙ ඨත්වා මග්ගස්ස ‘‘සුඤ්ඤතං අනිමිත්තං අප්පණිහිත’’න්ති නාමං දෙති. ආගමනතො ච නාමෙ ලද්ධෙ සගුණතො ච ආරම්මණතො ච නාමං සිද්ධමෙව හොති, න පන සගුණාරම්මණෙහි නාමලාභෙ සබ්බත්ථ ආගමනතො නාමං සිද්ධං හොතීති පරිපුණ්ණනාමසිද්ධිහෙතුත්තා, ‘‘සගුණාරම්මණෙහි සබ්බෙසම්පි නාමත්තයයොගො, න ආගමනතො’’ති වචත්ථානකරත්තා ච නිප්පරියායතො ආගමනතොව නාමලාභො පධානං, න ඉතරෙහි, පරියායතො පන තිධා නාමලාභො ඉච්ඡිතබ්බොති අට්ඨකථායං ‘‘තිවිධා කථා’’තිආදිනා අයං විචාරො කතොති දට්ඨබ්බං.

සුචිභාවොති කිලෙසාසුචිවිගමෙන සුද්ධභාවො අසංකිලිට්ඨභාවො. තෙනාහ **‘‘තිණ්ණං සුචරිතානං වසෙන වෙදිතබ්බො’’**ති.

මුනිනො එතානීති **මොනෙය්‍යානි.** යෙහි ධම්මෙහි උභයහිතමුනනතො **මුනි** නාම හොති, තෙ එවං වුත්තාති ආහ **‘‘මුනිභාවකරා මොනෙය්‍යපටිපදා ධම්මා’’**ති. තත්ථ යස්මා කායෙන අකත්තබ්බස්ස අකරණං, කත්තබ්බස්ස ච කරණං, ‘‘අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා’’තිආදිනා (දී. නි. 2.377; ම. නි. 1.110; 3.153; අ. නි. 6.29; 10.60; විභ. 356; ඛු. පා. 3.1; නෙත්ති. 47) කායසඞ්ඛාතස්ස ආරම්මණස්ස ජානනං, කායස්ස ච සමුදයතො අත්ථඞ්ගමතො අස්සාදතො ආදීනවතො නිස්සරණතො ච යාථාවතො පරිජානනං, තථා පරිජානනවසෙන පවත්තො විපස්සනාමග්ගො, තෙන ච කායෙ ඡන්දරාගස්ස පජහනං, කායසඞ්ඛාරං නිරොධෙත්වා පත්තබ්බසමාපත්ති චාති සබ්බෙ එතෙ කායමුඛෙන පවත්තා මොනෙය්‍යපටිපදා ධම්මා කායමොනෙය්‍යං නාම. තස්මා තමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘තිවිධකායදුච්චරිතස්ස පහාන’’**න්තිආදිනා පාළි ආගතා. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. තත්ථ චොපනවාචඤ්චෙව සද්දවාචඤ්ච ආරබ්භ පවත්තා පඤ්ඤා **වාචාරම්මණෙ ඤාණං.** තස්ස වාචාය සමුදයාදිතො පරිජානනං **වාචාපරිඤ්ඤා.** එකාසීතිවිධං ලොකියචිත්තං ආරබ්භ පවත්තඤාණං **මනාරම්මණෙ ඤාණං.** තස්ස සමුදයාදිතො පරිජානනං **මනොපරිඤ්ඤාති** අයමෙව විසෙසො.

අයන්ති ඉතො සම්පත්තියොති **ආයො,** කුසලානං ධම්මානං අභිවුද්ධීති ආහ **‘‘ආයොති වුඩ්ඪී’’**ති. අපෙන්ති සම්පත්තියො එතෙනාති **අපායො,** කුසලානං ධම්මානං හානීති ආහ **‘‘අපායොති අවුඩ්ඪී’’**ති. **තස්ස තස්සාති** ආයස්ස ච අපායස්ස ච. **කාරණං උපායො** උපෙති උපගච්ඡති එතෙන ආයො, අපායො චාති. තත්ථ දුවිධා වුඩ්ඪී අනත්ථහානිතො, අත්ථුප්පත්තිතො ච, තථා අවුඩ්ඪී අත්ථහානිතො, අනත්ථුප්පත්තිතො ච. **තෙසං පජානනාති** තෙසං ආයාපායසඤ්ඤිතානං යථාවුත්තප්පභෙදානං වුඩ්ඪීඅවුඩ්ඪීනං යාථාවතො පජානනා. **කොසල්ලං** කුසලතා නිපුණතා. තදුභයම්පි පාළිවසෙනෙව දස්සෙතුං **‘‘වුත්තඤ්හෙත’’**න්තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **ඉදං වුච්චතීති** යා ඉමෙසං අකුසලධම්මානං අනුප්පත්තිනිරොධෙසු, කුසලධම්මානඤ්ච උප්පත්තිභියොභාවෙසු පඤ්ඤා, ඉදං **ආයකොසල්ලං** නාම වුච්චති. ඉදානි අපායකොසල්ලම්පි පාළිවසෙනෙව දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ කතම’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉදං වුච්චතීති** යා ඉමෙසං කුසලධම්මානං අනුප්පජ්ජනනිරුජ්ඣනෙසු, අකුසලධම්මානඤ්ච උප්පත්තිභියොභාවෙසු පඤ්ඤා, ඉදං **අපායකොසල්ලං** නාම වුච්චතීති. එත්ථාහආයකොසල්ලං තාව පඤ්ඤා හොතු, අපායකොසල්ලං කථං පඤ්ඤා නාම ජාතාති එවං මඤ්ඤති ‘‘අපායුප්පාදනසමත්ථතා අපායකොසල්ලං නාමා’’ති, තං පන තස්ස මතිමත්තං. පඤ්ඤවා එව හි ‘‘මය්හං එවං මනසි කරොතො අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා නුප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා නිරුජ්ඣන්ති. අනුප්පන්නා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා වඩ්ඪන්තී’’ති පජානාති, සො එවං ඤත්වා අනුප්පන්නෙ අකුසලෙ ධම්මෙ න උප්පාදෙති, උප්පන්නෙ පජහති. අනුප්පන්නෙ කුසලෙ ධම්මෙ උප්පාදෙති, උප්පන්නෙ භාවනාපාරිපූරිං පාපෙති. එවං අපායකොසල්ලම්පි පඤ්ඤා එවාති. **සබ්බාපීති** ආයකොසල්ලපක්ඛිකාපි අපායකොසල්ලපක්ඛිකාපි. **තත්‍රුපායාති** තත්‍ර තත්‍ර කරණීයෙ උපායභූතා.

තස්ස තිකිච්ඡනත්ථන්ති අච්චායිකස්ස කිච්චස්ස, භයස්ස වා පරිහරණත්ථං **ඨානුප්පත්තියකාරණජානනවසෙනෙවාති** ඨානෙ තඞ්ඛණෙ එව උප්පත්ති එතස්ස අත්ථීති ඨානුප්පත්තිකං, ඨානසො උප්පජ්ජනකකාරණං, තස්ස ජානනවසෙනෙව.

මජ්ජනාකාරවසෙන පවත්තමානාති අත්තනො වත්ථුනො මදනීයතාය මදස්ස ආපජ්ජනාකාරෙන පවත්තමානා උණ්ණතියො. **නිරොගොති** අරොගො. **මානකරණන්ති** මානස්ස උප්පාදනං. **යොබ්බනෙ ඨත්වාති** යොබ්බනෙ පතිට්ඨාය, යොබ්බනං අපස්සායාති අත්ථො. සබ්බෙසම්පි ජීවිතං නාම මරණපභඞ්ගුරං දුක්ඛානුබන්ධඤ්ච, තදුභයං අනොලොකෙත්වා, පබන්ධට්ඨිතිපච්චයා සුලභතඤ්ච නිස්සාය උප්පජ්ජනකමදො **ජීවිතමදොති** දස්සෙතුං **"චිරං ජීවී"**න්තිආදි වුත්තං.

අධිපති වුච්චති ජෙට්ඨකො, ඉස්සරොති අත්ථො. තතො අධිපතිතො ආගතං **ආධිපතෙය්‍යං.** කිං තං? පාපස්ස අකරණං. තෙනාහ **"එත්තකොම්හී"**තිආදි. තත්ථ සීලාදයො ලොකියා එව දට්ඨබ්බා, තස්මා **විමුත්තියාති** ලොකියවිමුත්තියා. **ජෙට්ඨකන්ති** ඉස්සරං, ගරුන්ති අත්ථො. එත්ථ ච අත්තානං, ධම්මඤ්ච අධිපතිං කත්වා පාපස්ස අකරණං හිරියා වසෙන වෙදිතබ්බං. ලොකං අධිපතිං කත්වා අකරණං ඔත්තප්පස්ස වසෙන.

කථාවත්ථූනීති කථාය පවත්තිට්ඨානානි. යස්මා තෙහි විනා කථා නප්පවත්තති, තස්මා **"කථාකාරණානී"**ති වුත්තං. අද්ධාන-සද්දස්ස අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තො එව, සො පනත්ථතො ධම්මප්පවත්තිමත්තං . **ධම්මා** චෙත්ථ ඛන්ධා එව, තබ්බිනිමුත්තා ච තෙසං ගති නත්ථීති ආහ **"අතීතං ධම්මං, අතීතක්ඛන්ධෙති අත්ථො"**ති. අයඤ්ච අද්ධා නාම දිසාදි විය අත්ථතො ධම්මප්පවත්තිං උපාදාය පඤ්ඤත්තිමත්තං, න උපාදා න භූතධම්මොති තමත්ථං දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං.

''තමවිජ්ඣනට්ඨෙන විදිතකරණට්ඨෙනා''ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **"පුබ්බෙනිවාසා"**තිආදි වුත්තං. **පුබ්බෙනිවාසන්ති** පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධෙ. **තමන්ති** මොහතමං. **විජ්ඣතීති** විහනති, පජහතීති අත්ථො. තෙනෙව ච පටිච්ඡාදකතමවිජ්ඣනෙන **පුබ්බෙනිවාසඤ්ච විදිතං** පාකටං **කරොතීති විජ්ජාති**. **තන්ති** චුතූපපාතං.

උපපත්තිදෙවවිසෙසභාවාවහො විහාරොති කත්වා **දිබ්බො විහාරො.** නනු එවං අඤ්ඤමඤ්ඤානම්පි දිබ්බවිහාරභාවො ආපජ්ජතීති? න තාසං සත්තෙසු හිතූපසංහාරාදිවසෙන පවත්තියා සවිසෙසං නිද්දොසට්ඨෙන, සෙට්ඨට්ඨෙන ච බ්‍රහ්මවිහාරසමඤ්ඤාය නිරුළ්හභාවතො. සුවිසුද්ධිතො පටිපක්ඛසමුච්ඡින්දනවසෙන අරණීයතො පත්තබ්බතො, අරියභාවප්පත්තියා වා අනන්තරං **අරියො.** අරියානං අයන්ති වා **අරියො** විහාරො.

සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

තිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුක්කවණ්ණනා

306. **පුබ්බෙති** හෙට්ඨා මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං.

යො ඡන්දොති යො ඡන්දියනවසෙන ඡන්දො. **ඡන්දිකතාති** ඡන්දභාවො, ඡන්දිකරණාකාරො වා. **කත්තුකම්‍යතාති** කත්තුකාමතා. **කුසලොති** ඡෙකො කොසල්ලසම්භූතො . **ධම්මච්ඡන්දොති** සභාවච්ඡන්දො. අයඤ්හි **ඡන්දො** නාම තණ්හාඡන්දො, දිට්ඨිඡන්දො, වීරියඡන්දො, ධම්මච්ඡන්දොති බහුවිධො. ඉධ කත්තුකම්‍යතාකුසලධම්මච්ඡන්දො අධිප්පෙතො. **ඡන්දං ජනෙතීති** තං ඡන්දං උප්පාදෙති. තං පවත්තෙන්තො හි ජනෙති නාම. **වායාමං කරොතීති** පයොගං පරක්කමං කරොති. **වීරියං ආරභතීති** කායිකචෙතසිකවීරියං පවත්තෙති. **චිත්තං උපත්ථම්භෙතීති** තෙනෙව සහජාතවීරියෙන චිත්තං උක්ඛිපති. **පදහතීති** පධානං වීරියං කරොති. පටිපාටියා පනෙතානි පදානි උප්පාදනාසෙවනාභාවනාබහුලීකම්මසාතච්චකිරියාහි යොජෙතබ්බානි. විත්ථාරං පරිහරන්තො **"අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො"**තිආදිමාහ.

ඡන්දං නිස්සායාති ''ඡන්දවතො චෙතොසමාධි හොති, මය්හං එවං හොතී''ති එවං ඡන්දං නිස්සාය ඡන්දං ධුරං ජෙට්ඨකං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා **පවත්තො සමාධි ඡන්දසමාධි. පධානභූතාති** පධානජාතා, පධානභාවං වා පත්තා. **සඞ්ඛාරාති** චතුකිච්චසාධකං සම්මප්පධානවීරියං වදති. **තෙහි ධම්මෙහීති** යථාවුත්තසමාධිවීරියෙහි **උපෙතං** සම්පයුත්තං. **ඉද්ධියා පාදන්ති** නිප්ඵත්තිපරියායෙන ඉජ්ඣනට්ඨෙන, ඉජ්ඣන්ති එතාය සත්තා ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා හොන්තීති ඉමිනා වා පරියායෙන ''ඉද්ධී''ති සඞ්ඛ්‍යං ගතානං උපචාරජ්ඣානාදිකුසලචිත්තසම්පයුත්තානං ඡන්දසමාධිපධානසඞ්ඛාරානං අධිට්ඨානට්ඨෙන පාදභූතං. යස්මා පුරිමා ඉද්ධි පච්ඡිමාය ඉද්ධියා පාදො පාදකං පදට්ඨානං හොති, තස්මා **"ඉද්ධිභූතං වා පාදං"**න්ති ච වුත්තං. **සෙසෙසුපීති** දුතියඉද්ධිපාදාදීසු. කාමඤ්චෙත්ථ **ජනවසභසුත්තෙපි** ඉද්ධිපාදවිචාරො ආගතො, සොපි සඞ්ඛෙපතො එවාති ආහ **"විත්ථාරො පන...පෙ.... දීපිතො"**ති.

307. දිට්ඨධම්මො වුච්චති පච්චක්ඛභූතො අත්තභාවොති ආහ **"ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ"**ති. **සුඛවිහාරත්ථායාති** නික්කිලෙසතාය නිරාමිසෙන සුඛෙන විහරණත්ථාය. **ඵලසමාපත්තිඣානානීති** චත්තාරිපි ඵලසමාපත්තිඣානානි. **අපරභාගෙති** ආසවක්ඛයාධිගමතො අපරභාගෙ. **නිබ්බත්තිතජ්ඣානානීති** අධිගතරූපාරූපජ්ඣානානි.

සූරියචන්දපජ්ජොතමණිආදීනන්ති පජ්ජොතග්ගහණෙන පදීපං වදති. ආදි-සද්දෙන උක්කාවිජ්ජුලතාදීනං සඞ්ගහො. **ආලොකොති මනසි කරොතීති** සූරියචන්දාලොකාදිං දිවා, රත්තිඤ්ච උපලද්ධං යථාලද්ධවසෙනෙව මනසි කරොති චිත්තෙ ඨපෙති. තථාව නං මනසි කරොති, යථාස්ස සුභාවිතාලොකකසිණස්ස විය කසිණාලොකො යදිච්ඡකං යාවදිච්ඡකං. සො ආලොකො රත්තියං උපතිට්ඨති, යෙන තත්ථ දිවාසඤ්ඤං ඨපෙති දිවා විය විගතථිනමිද්ධො හොති. තෙනාහ **"යථා දිවා තථා රත්ති"**න්ති. **යථා රත්තිං ආලොකො දිට්ඨොති** යථා රත්තියා චන්දාලොකාදිආලොකො දිට්ඨො උපලද්ධො. **එවමෙව දිවා මනසි කරොතීති** රත්තිං දිට්ඨාකාරෙනෙව දිවා තං ආලොකං මනසි කරොති චිත්තෙ ඨපෙති. **අපිහිතෙනාති** ථිනමිද්ධපිධානෙන න පිහිතෙන. **අනද්ධෙනාති** අසඤ්ඡාදිතෙන. **සඔභාසන්ති** සඤාණොභාසං. ථිනමිද්ධවිනොදනආලොකොපි වා හොතු කසිණාලොකොපි වා පරිකම්මාලොකොපි වා, උපක්කිලෙසාලොකො විය සබ්බායං ආලොකො ඤාණසමුට්ඨානො වාති. **ඤාණදස්සනපටිලාභත්ථායාති** දිබ්බචක්ඛුඤාණපටිලාභත්ථාය. දිබ්බචක්ඛුඤාණඤ්හි රූපගතස්ස දිබ්බස්ස, ඉතරස්ස ච දස්සනට්ඨෙන ඉධ ''ඤාණදස්සන''න්ති අධිප්පෙතං. ''ආලොකසඤ්ඤං මනසි කරොතී''ති එත්ථ වුත්තආලොකො **ථිනමිද්ධවිනොදනආලොකො. පරිකම්මආලොකොති** දිබ්බචක්ඛුඤාණාය පරිකම්මකරණවසෙන පවත්තිතආලොකො. තත්ථ පුරිමස්ස වසෙන **"ඛීණාසවස්සා"**ති විසෙසෙත්වා වුත්තං. තස්ස හි ථිනමිද්ධං සුප්පහීනං හොති, න අඤ්ඤෙසං. දුතියස්ස වසෙන **"තස්මිං වා ආගතෙපී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තස්මින්ති** දිබ්බචක්ඛුඤාණෙ. **ආගතෙපීති** පටිලද්ධෙපි. **අනාගතෙපීති** අප්පටිලද්ධෙපි. යස්මා තථාරූපස්ස පාදකජ්ඣානස්සෙව වසෙන පරිකම්මආලොකස්ස සම්භවො, යතො තං පරිසුද්ධපරියොදාතතාදිගුණවිසෙසුපසංහිතං, තස්මා ආහ **"පාදක…පෙ…. භාවෙතීති වුත්ත"**න්ති.

සත්තට්ඨානිකස්සාති ''අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොතී''තිආදිනා (දී. නි. 1.214; 2.69; ම. නි. 1.102) වුත්තස්ස සත්තට්ඨානිකස්ස. සතිපි සෙක්ඛානං පරිඤ්ඤාතභාවෙ එකන්තතො පරිඤ්ඤාතවත්ථුකා නාම අරහන්තො එවාති වුත්තං **"ඛීණාසවස්ස වත්ථු විදිතං හොතී"**තිආදි. **වත්ථාරම්මණවිදිතතායාති** වත්ථුනො, ආරම්මණස්ස ච යාථාවතො විදිතභාවෙන. යථා හි සප්පපරියෙසනං චරන්තෙන තස්ස ආසයෙ විදිතෙ සොපි විදිතො එව ච හොති මන්තාගදබලෙන තස්ස ගහණස්ස සුකරත්තා, එවං වෙදනාය ආසයභූතෙ වත්ථුම්හි, ආරම්මණෙ ච විදිතෙ ආදිකම්මිකස්සපි වෙදනා විදිතා එව හොති සලක්ඛණතො, සාමඤ්ඤලක්ඛණතො ච තස්සා ගහණස්ස සුකරත්තා, පගෙව පරිඤ්ඤාතවත්ථුකස්ස ඛීණාසවස්ස. තස්ස හි උප්පාදක්ඛණෙපි ඨිතික්ඛණෙපි භඞ්ගක්ඛණෙපි වෙදනා විදිතා පාකටා හොන්ති. තෙනාහ **"එවං වෙදනා උප්පජ්ජන්ති"**තිආදි. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං, යදිදං පාළියං වෙදනාසඤ්ඤාවිතක්කග්ගහණන්ති දස්සෙන්තො **"න කෙවල"**න්තිආදිමාහ , තෙන අවසෙසතො සබ්බධම්මානම්පි උප්පාදාදිතො විදිතභාවං දස්සෙති.

ඉදානි න කෙවලං ඛණතො එව, අථ ඛො පච්චයතොපි අනිච්චාදිතොපි න කෙවලං ඛීණාසවානංයෙව වසෙන, අථ ඛො එකච්චානං සෙක්ඛානම්පි වසෙන වෙදනාදීනං විදිතභාවං දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අවිජ්ජාසමුදයාති** අවිජ්ජාය උප්පාදා, අත්ථිභාවාති අත්ථො. නිරොධවිරොධී හි උප්පාදො අත්ථිභාවවාචකොපි හොතීති තස්මා පුරිමභවසිද්ධාය අවිජ්ජාය සති ඉමස්මිං භවෙ වෙදනාය උප්පාදො හොතීති අත්ථො. අවිජ්ජාදීහි අතීතකාලිකාදීහි තෙසං සහකාරණභූතානි උප්පාදාදීනිපි ගහිතානෙවාති වෙදිතබ්බං. වෙදනාය පවත්තිපච්චයෙසු ඵස්සස්ස බලවභාවතො සො එව ගහිතො **"ඵස්සසමුදයා"**ති. තස්මිං පන ගහිතෙ පවත්තිපච්චයතාසාමඤ්ඤෙන වත්ථාරම්මණාදීනිපි ගහිතානෙව හොන්තීති සබ්බස්සාපි වෙදනාය අනවසෙසතො පච්චයතො උදයදස්සනං විභාවිතන්ති දට්ඨබ්බං. **"නිබ්බත්තිලක්ඛණ"**න්තිආදිනා ඛණවසෙන උදයදස්සනමාහ. උප්පජ්ජති එතස්මාති **උප්පාදො,** උප්පජ්ජනං **උප්පාදොති** පච්චයලක්ඛණං, ඛණලක්ඛණඤ්ච උභයං එකජ්ඣං ගහෙත්වා ආහ **"එවං වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොතී"**ති.

අනිච්චතො මනසි කරොතොති වෙදනා නාමායං අනච්චන්තිකතාය ආදිඅන්තවතී උදයබ්බයපරිච්ඡින්නා ඛණභඞ්ගුරා තාවකාලිකා, තස්මා ''අනිච්චා''ති අනිච්චතො මනසි කරොතො. තස්සා ඛයතො, වයතො ච **උපට්ඨානං විදිතං** පාකටං **හොති. දුක්ඛතො මනසි කරොතොති** අනිච්චත්තා එව වෙදනා උදයබ්බයපටිපීළිතතාය, දුක්ඛමතාය, දුක්ඛවත්ථුතාය ච ''දුක්ඛා''ති මනසි කරොතො **භයතො** භායිතබ්බතො තස්සා **උපට්ඨානං විදිතං** පාකටං **හොතීති**. තථා අනිච්චත්තා, දුක්ඛත්තා එව ච වෙදනා අත්තරහිතා අසාරා නිස්සාරා අවසවත්තිනී තුච්ඡාති වෙදනං **අනත්තතො මනසි කරොතො සුඤ්ඤතො** රිත්තතො අසාමිකතො **උපට්ඨානං විදිතං** පාකටං හොති. **"ඛයතො"**තිආදි වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස නිගමනං. තස්මා වෙදනං ඛයතො භයතො සුඤ්ඤතො ජානාතීති අත්ථවසෙන විභත්තිපරිණාමො වෙදිතබ්බො. **අවිජ්ජානිරොධා වෙදනානිරොධොති** අග්ගමග්ගෙන අවිජ්ජාය අනුප්පාදනිරොධතො වෙදනාය අනුප්පාදනිරොධො හොති පච්චයාභාවෙ අභාවතො. සෙසං සමුදයවාරෙ වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. ඉධ **සමාධිභාවනාති** සිඛාප්පත්තා අරියානං විපස්සනාසමාධිභාවනා. තස්සා පාදකභූතා ඣානසමාපත්ති වෙදිතබ්බා.

වුත්තනයමෙව මහාපදානෙ (දී. නි. 2.62).

308. **පමාණං අග්ගහෙත්වාති** අසුභභාවනා විය පදෙසං අග්ගහෙත්වා. එකස්මිම්පි සත්තෙ පමාණාග්ගහණෙන **අනවසෙසඵරණෙන.** නත්ථි එතාසං ගහෙතබ්බං පමාණන්ති හි **අප්පමාණා,** අප්පමාණා එව **අප්පමඤ්ඤා.**

අපස්සයිතබ්බට්ඨෙන **අපස්සෙනානි,** ඉධ භික්ඛු යානි අපස්සාය තිස්සො සික්ඛා සික්ඛිතුං සමත්ථො හොති, තෙසමෙව අධිවචනං. තානි පනෙතානි පච්චයානං සඞ්ඛාය සෙවිතා අධිවාසනක්ඛන්ති, වජ්ජනීයවජ්ජනං, විනොදෙතබ්බවිනොදනඤ්ච. තෙනාහ ''සඞ්ඛායෙකං අධිවාසෙතී''තිආදි . තත්ථ සම්මදෙව ඛායති උපට්ඨාති පටිභාතීති **සඞ්ඛා,** ඤාණන්ති ආහ **''සඞ්ඛායාති ඤාණෙනා''**ති. සඞ්ඛාය සෙවිතා නාම යං සෙවතො අකුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, කුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, තස්ස සෙවනාති ආහ **''සෙවිතබ්බයුත්තකමෙව සෙවතී''**ති. **අධිවාසනාදීසුපි** එසෙව නයො. **අන්තො පවිසිතුන්ති** අබ්භන්තරෙ අත්තනො චිත්තෙ පවත්තිතුං **න දෙති.**

අරියවංසචතුක්කවණ්ණනා

309. **වංස**-සද්දො ''පිට්ඨිවංසං අතික්කමිත්වා නිසීදතී''තිආදීසු ද්වින්නං ද්වින්නං ගොපානසීනං සන්ධානට්ඨානෙ ඨපෙතබ්බදණ්ඩකෙ ආගතො.

''වංසො විසාලොව යථා විසත්තො,
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා;
වංසෙ කළීරොව අසජ්ජමානො,
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''තිආදීසු. (අප. 1.1.94);

අකණ්ඩකෙ. ''භෙරිසද්දො මුදිඞ්ගසද්දො වංසසද්දො කංසතාළසද්දො''තිආදීසු තුරියවිසෙසෙ, යො ''වෙණූ'' තිපි වුච්චති. ''අභින්නෙන පිට්ඨිවංසෙන මතො හත්ථී''තිආදීසු හත්ථිආදීනං පිට්ඨිවෙමජ්ඣෙ පදෙසෙ. ''කුලවංසං ඨපෙස්සාමී''තිආදීසු (දී. නි. 3.267) කුලවංසෙ. ''වංසානුරක්ඛකො පවෙණිපාලකො''තිආදීසු (විසුද්ධි. 1.42) ගුණානුපුබ්බියං ගුණානං පබන්ධප්පවත්තියං. ඉධ පන චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමතාසඞ්ඛාතගුණානං පබන්ධෙ දට්ඨබ්බො. තස්ස පන වංසස්ස කුලන්වයං, ගුණන්වයඤ්ච නිදස්සනවසෙන දස්සෙතුං **''යථා හී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඛත්තියවංසොති** ඛත්තියකුලන්වයො . එසෙව නයො සෙසපදෙසුපි. **සමණවංසො** පන සමණතන්ති සමණපවෙණී. **මූලගන්ධාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන යථා සාරගන්ධාදීනං සඞ්ගහො, එවමෙත්ථ ගොරසාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. දුතියෙන පන **ආදි**-සද්දෙන කාසිකවත්ථසප්පිමණ්ඩාදීනං. **අරිය**-සද්දො අමිලක්ඛූසුපි මනුස්සෙසු වත්තති, යෙසං පන නිවාසනට්ඨානං ''අරියං ආයතන''න්ති වුච්චති. යථාහ ''යාවතා, ආනන්ද, අරියං ආයතන''න්ති (දී. නි. 2.152; උදා. 76) ලොකියසාධුජනෙසුපි ''යෙ හි වො අරියා පරිසුද්ධකායකම්මන්තා…පෙ…. තෙසං අහං අඤ්ඤතරො''තිආදීසු (ම. නි. 1.35). ඉධ පන යෙ ''ආරකා කිලෙසෙහී''තිආදිනා ලද්ධනිබ්බචනා පටිවිද්ධඅරියසච්චා, තෙ එව අධිප්පෙතාති දස්සෙතුං ''කෙ පන තෙ අරියා''ති පුච්ඡං කත්වා **''අරියා වුච්චන්තී''**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ යෙ මහාපණිධානකප්පතො පට්ඨාය යාවායං කප්පො, එත්ථන්තරෙ උප්පන්නා සම්මාසම්බුද්ධා, තෙ තාව සරූපතො දස්සෙත්වා තදඤ්ඤෙපි සම්මාසම්බුද්ධෙ, පච්චෙකබුද්ධෙ, බුද්ධසාවකෙ ච සඞ්ගහෙත්වා අනවසෙසතො අරියෙ දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යාව සාසනං න අන්තරධායති, තාව සත්ථා ධරති එව නාමාති ඉමමෙව භගවන්තං, යෙ චෙතරහි බුද්ධසාවකා, තෙ ච සන්ධාය **පච්චුප්පන්න**ග්ගහණං. තස්මිං තස්මිං වා කාලෙ තෙ තෙ පච්චුප්පන්නාති චෙ, **අතීතානාගත**ග්ගහණං න කත්තබ්බං සියා. ඉදානි යථා භගවා ''ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙස්සාමි, යදිදං ඡඡක්කානී''ති ඡක්කදෙසනාය (ම. නි. 3.420) අට්ඨහි පදෙහි වණ්ණං අභාසි, එවං මහාඅරියවංසදෙසනාය අරියානං වංසානං ''චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, අරියවංසා අග්ගඤ්ඤා රත්තඤ්ඤා වංසඤ්ඤා පොරාණා අසංකිණ්ණා අසංකිණ්ණපුබ්බා න සඞ්කීයන්ති න සඞ්කීයිස්සන්ති අප්පටිකුට්ඨා සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහී''ති (අ. නි. 4.28) යෙහි නවහි පදෙහි වණ්ණං අභාසි, තානි තාව ආනෙත්වා ථොමනාවසෙනෙව වණ්ණෙන්තො **''තෙ ඛො පනෙතෙ''**තිආදිමාහ. **අග්ගාති ජානිතබ්බා** සබ්බවංසෙහි සෙට්ඨභාවතො, සෙට්ඨභාවසාධනතො ච. **දීඝරත්තං පවත්තාති ජානිතබ්බා** රත්තඤ්ඤූහි, බුද්ධාදීහි තෙහි ච තථා අනුට්ඨිතත්තා. **වංසාති ජානිතබ්බා** බුද්ධාදීනං අරියානං වංසාති ජානිතබ්බා. **පොරාණාති** පුරාතනා. **න අධුනුප්පත්තිකාති** න අධුනාතනා. **අසංකිණ්ණාති** න ඛිත්තා න ඡඩ්ඩිතා. තෙනාහ **''අනපනීතා''**ති. **න අපනීතපුබ්බාති** න ඡඩ්ඩිතපුබ්බා තිස්සන්නං සික්ඛානං පරිපූරණූපායභාවතො න පරිචත්තපුබ්බා. තතො එව **ඉදානිපි න අපනීයන්ති, අනාගතෙපි න අපනීයිස්සන්ති. යෙ** ධම්මසභාවස්ස විජානනෙව **විඤ්ඤූ** සමිතපාප**සමණා** චෙව බාහිතපාප**බ්‍රාහ්මණා** ච, **තෙහි අප්පටිකුට්ඨා** අප්පටික්ඛිත්තා. යෙ හි න පටික්කොසිතබ්බා, තෙ අනින්දිතබ්බා අගරහිතබ්බා. අපරිච්චජිතබ්බතාය අප්පටික්ඛිපිතබ්බා හොන්තීති.

සන්තුට්ඨොති එත්ථ යථාධිප්පෙතසන්තොසමෙව දස්සෙන්තො **''පච්චයසන්තොසවසෙන සන්තුට්ඨො''**ති වුත්තං. ඣානවිපස්සනාදිවසෙනපි ඉධ භික්ඛුනො සන්තුට්ඨතා හොතීති. **ඉතරීතරෙනාති** ඉතරෙන ඉතරෙන. ඉතර-සද්දොයං අනියමවචනො, ද්වික්ඛත්තුං වුච්චමානො යංකිඤ්චි-සද්දෙහි සමානත්ථො හොතීති වුත්තං **''යෙන කෙනචී''**ති. ස්වායං අනියමවාචිතාය එව යථා ථූලාදීනං අඤ්ඤතරවචනො, එවං යථාලද්ධාදීනම්පි අඤ්ඤතරවචනොති තත්ථ දුතියපක්ඛස්සෙව ඉධ ඉච්ඡිතභාවං දස්සෙන්තො **''අථ ඛො''**තිආදිමාහ . නනු ච යථාලද්ධාදයොපි ථූලාදයො එව? සච්චමෙතං, තථාපි අත්ථි විසෙසො. යො හි යථාලද්ධෙසු ථූලාදීසු සන්තොසො, සො **යථාලාභසන්තොසො** එව, න ඉතරො. න හි සො පච්චයමත්තසන්නිස්සයො ඉච්ඡිතො, අථ ඛො අත්තනො කායබලසාරුප්පභාවසන්නිස්සයොපි.

ථුලදුකාදයො ච තයොපි චීවරෙ ලබ්භන්ති. මජ්ඣිමො චතුපච්චයසාධාරණො, පච්ඡිමො පන චීවරෙ, සෙනාසනෙ ච ලබ්භතීති දට්ඨබ්බං. **"ඉමෙ තයො සන්තොසෙ"**ති ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තං. යෙ හි පරතො ගිලානපච්චයං පිණ්ඩපාතෙ එව පක්ඛිපිත්වා චීවරෙ වීසති, පිණ්ඩපාතෙ පන්නරස, සෙනාසනෙ පන්නරසාති සමපණ්ණාසසන්තොසා වුච්චන්ති, තෙ සබ්බෙපි යථාරහං ඉමෙසු එව තීසු සන්තොසෙසු සඞ්ගහං සමොසරණං ගච්ඡන්තීති.

චීවරං ජානිතබ්බන්ති "ඉදං නාම චීවරං කප්පිය"න්ති ජානිතො චීවරං ජානිතබ්බං. **චීවරක්ඛෙත්තන්ති** චීවරස්ස උප්පත්තික්ඛෙත්තං. **පංසුකූලන්ති** පංසුකූලචීවරං, පංසුකූලලක්ඛණප්පත්තං චීවරං **ජානිතබ්බන්ති** අත්ථො. **චීවරසන්තොසොති** චීවරෙ ලබ්භමානො සබ්බො සන්තොසො **ජානිතබ්බො. චීවරපටිසංයුත්තානි ධුතඞ්ගානි ජානිතබ්බානි,** යානි තොසන්තො චීවරසන්තොසෙන සම්මදෙව සන්තුට්ඨො හොතීති. ඛොමකප්පාසිකකොසෙය්‍යකම්බලසාණභඞ්ගානි **ඛොමාදීනි.** තත්ථ **ඛොමං** නාම ඛොමසුත්තෙහි වායිතං ඛොමපටචීවරං, තථා සෙසානිපි. **සාණන්ති** සාණවාකසුත්තෙහි කතචීවරං. **භඞ්ගන්ති** පන ඛොමසුත්තාදීනි සබ්බානි එකච්චානි වොමිස්සෙත්වා කතචීවරං. "භඞ්ගම්පි වාකමයමෙවා"ති කෙචි. **ජාති** ගණනපරිච්ඡෙදො. යදි එවං ඉතො අඤ්ඤා වත්ථජාති නත්ථීති? නො නත්ථි, සා පන එතෙසං අනුලොමාති දස්සෙතුං **"දුකූලාදීනී"**තිආදි වුත්තං. **ආදි-**සද්දෙන පට්ටුණ්ණං, සොමාරපට්ටං, චීනපට්ටං , ඉද්ධිජං, දෙවදින්නන්ති එතෙසං සඞ්ගහො. තත්ථ **දුකූලං** සාණස්ස අනුලොමං වාකමයත්තා. පට්ටුණ්ණදෙසෙ සඤ්ජාතවත්ථං **පට්ටුණ්ණං.** "පට්ටුණ්ණං කොසෙය්‍යවිසෙසො"ති හි අමරකොසෙ වුත්තං. සොමාරදෙසෙ, චීනදෙසෙ ච ජාතවත්ථානි **සොමාරචීනපට්ටානි. පට්ටුණ්ණාදීනි** තීණි කොසෙය්‍යස්ස අනුලොමානි පාණකෙහි කතසුත්තමයත්තා. **ඉද්ධිජං** එහිභික්ඛූනං පුඤ්ඤිද්ධියා නිබ්බත්තං චීවරං, තං ඛොමාදීනං අඤ්ඤතරං හොතීති තෙසමෙව අනුලොමඤ්ච. දෙවතාහි දින්නං චීවරං **දෙවදින්නං,** තං කප්පරුක්ඛෙ නිබ්බත්තං ජාලිනියා දෙවකඤ්ඤාය අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස දින්නවත්ථසදිසං, තම්පි ඛොමාදීනංයෙව අනුලොමං හොති තෙසු අඤ්ඤතරභාවතො. **ඉමානීති** අන්තොගධාවධාරණවචනං, ඉමානි එවාති අත්ථො. බුද්ධාදීනං පරිභොගයොග්‍යතාය **කප්පියචීවරානි.**

ඉදානි අවධාරණෙන නිවත්තිතානි එකදෙසෙන දස්සෙතුං **"කුසචීර"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ කුසතිණෙහි, අඤ්ඤෙහි වා තාදිසෙහි තිණෙහි කතචීවරං **කුසචීරං.** පොතකිවාකාදීහි වාකෙහි කතචීවරං **වාකචීරං.** චතුක්කොණෙහි, තිකොණෙහි වා ඵලකෙහි කතචීවරං **ඵලකචීරං.** මනුස්සානං කෙසෙහි කතකම්බලං **කෙසකම්බලං.** චාමරීවාලඅස්සවාලාදීහි කතං **වාලකම්බලං.** මකචිතන්තූහි වායිතො **පොත්ථකො. චම්මන්ති** මිගචම්මාදි යං කිඤ්චි චම්මං. උලූකපක්ඛෙහි ගන්ථෙත්වා කතචීවරං **උලූකපක්ඛං.** භූජතචාදිමයං **රුක්ඛදුස්සං,** තිරීටකන්ති අත්ථො. සුඛුමතරාහි ලතාවාකෙහි වායිතං **ලතාදුස්සං.** එරකවාකෙහි කතං **එරකදුස්සං.** තථා **කදලිදුස්සං.** සුඛුමෙහි වෙළුවිලීවෙහි කතං **වෙළුදුස්සං. ආදි-**සද්දෙන වක්කලාදීනං සඞ්ගහො. **අකප්පියචීවරානි** තිත්ථියද්ධජභාවතො.

අට්ඨන්නඤ්ච මාතිකානං වසෙනාති "සීමාය දෙති, කතිකාය දෙතී"තිආදිනා (මහාව. 379) ආගතානං අට්ඨන්නං චීවරුප්පත්තිමාතිකානං වසෙන. චීවරානං පටිලාභක්ඛෙත්තදස්සනත්ථඤ්හි භගවතා "අට්ඨිමා, භික්ඛවෙ, මාතිකා"තිආදිනා මාතිකා ඨපිතා. **මාතිකාති** හි මාතරො චීවරුප්පත්තිජනිකාති. **සොසානිකන්ති** සුසානෙ පතිතකං. **පාපණිකන්ති** ආපණද්වාරෙ පතිතකං. **රථියන්ති** පුඤ්ඤත්ථිකෙහි වාතපානන්තරෙන රථිකාය ඡඩ්ඩිතචොළකං. **සඞ්කාරකූටකන්ති** සඞ්කාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩිතචොළකං. **සිනානන්ති** න්හානචොළං, යං භූතවෙජ්ජෙහි සීසං න්හාපෙත්වා "කාළකණ්ණිචොළක"න්ති ඡඩ්ඩෙත්වා ගච්ඡන්ති. **තිත්ථන්ති** තිත්ථචොළකං සිනානතිත්ථෙ ඡඩ්ඩිතපිලොතිකා. **අග්ගිදඩ්ඪන්ති** අග්ගිනා දඩ්ඪප්පදෙසං. තඤ්හි මනුස්සා ඡඩ්ඩෙන්ති. **ගොඛායිතකාදීනි** පාකටානෙව. තානිපි හි මනුස්සා ඡඩ්ඩෙන්ති.

ධජං **උස්සාපෙත්වාති** නාවං ආරොහන්තෙහි වා යුද්ධං පවිසන්තෙහි වා ධජයට්ඨිං උස්සාපෙත්වා තත්ථ බද්ධං පාරුතචීවරං, තෙහි ඡඩ්ඩිතන්ති අධිප්පායො.

සාදකභික්ඛුනාති ගහපතිචීවරස්ස සාදියනභික්ඛුනා. **එකමාසමත්තන්ති** චීවරමාසසඞ්ඛාතං එකමාසමත්තං. **විතක්කෙතුං වට්ටති,** න තතො පරන්ති අධිප්පායො. සබ්බස්සාපි හි තණ්හානිග්ගහත්ථාය සාසනෙ පටිපත්තීති. **පංසුකූලිකො අද්ධමාසෙනෙව කරොතීති** අපරපටිබද්ධත්තා පටිලාභස්ස. ඉතරස්ස පන පරපටිබද්ධත්තා මාසමත්තං අනුඤ්ඤාතං. **ඉති මාසද්ධ...පෙ.... විතක්කසන්තොසො** විතක්කනස්ස පරිමිතකාලිකත්තා.

මහාථෙරං තත්ථ අත්තනො සහායං ඉච්ඡන්තොපි ගරුගාරවෙන ගාමද්වාරං **"භන්තෙ ගමිස්සාමී"** ඉච්චෙවමාහ. මහාථෙරොපිස්ස අජ්ඣාසයං ඤත්වා **"අහං පාවුසො ගමිස්සාමී"**ති ආහ. "ඉමස්ස භික්ඛුනො විතක්කස්ස අවසරො මා හොතූ"ති **පඤ්හං පුච්ඡමානො ගාමං පාවිසි. උච්චාරපලිබුද්ධොති** උච්චාරෙන පීළිතො. තදා භගවතො දුක්කරකිරියානුස්සරණමුඛෙන තථාගතෙ උප්පන්නපීතිසොමනස්සවෙගස්ස බලවභාවෙන කිලෙසානං වික්ඛම්භිතත්තා **තස්මිංයෙව...පෙ.... තීණි ඵලානි පත්තො.**

"කත්ථ ලභිස්සාමී"ති චින්තනාපි ලාභාසාපුබ්බිකාති තථා **"අචින්තෙත්වා"**ති වුත්තං, "සුන්දරං ලභිස්සාමි, මනාපං ලභිස්සාමී"ති එවමාදිචින්තනාය කා නාම කථා. කථං පන චින්තබ්බන්ති ආහ **"කම්මට්ඨානසීසෙනෙව**

ගමන''න්ති, තෙන චීවරං පටිච්ච කිඤ්චිපි න චින්තෙතබ්බං එවාති දස්සෙති.

අපෙසලො අප්පතිරූපායපි පරියෙසනාය පච්චයො භවෙය්‍යාති **''පෙසලං භික්ඛුං ගහෙත්වා''**ති වුත්තං.

ආහරියමානන්ති සුසානාදීසු පතිතකං වත්ථං ''ඉමෙ භික්ඛූ පංසුකූලපරියෙසනං චරන්ති''ති ඤත්වා කෙනචි පුරිසෙන තතො ආනීයමානං.

එවං ලද්ධං ගණ්හන්තස්සාපීති එවං පටිලාභසන්තොසං අකොපෙත්වාව ලද්ධං ගණ්හන්තස්සාපි. **අත්තනො පහොනකමත්තෙනෙවාති** යථාලද්ධානං පංසුකූලවත්ථානං එකපට්ටදුපට්ටානං අත්ථාය අත්තනො පහොනකපමාණෙනෙව, අවධාරණෙන උපරිපච්චාසං නිවත්තෙති.

ගාමෙ භික්ඛාය ආහිණ්ඩන්තෙන සපදානචාරිනා විය ද්වාරපටිපාටියා චරණං **ලොලුප්පවිවජ්ජනං** නාම චීවරලොලුප්පස්ස දූරසමුස්සාරිතත්තා.

යාපෙතුන්ති අත්තභාවං පවත්තෙතුං.

ධොවනුපගෙනාති ධොවනයොග්ගෙන.

පණ්ණානීති අම්බජම්බාදිපණ්ණානි.

අකොපෙත්වාති සන්තොසං අකොපෙත්වා . **පහොනකනීහාරෙනෙවාති** අන්තරවාසකාදීසු යං කාතුකාමො, තස්ස පහොනකනියාමෙනෙව යථාලද්ධං ථූලසුඛුමාදිං ගහෙත්වා **කරණං.**

තිමණ්ඩලපටිච්ඡාදනමත්තස්සෙවාති ''නිවාසනං චෙ නාභිමණ්ඩලං; ජාණුමණ්ඩලං, ඉතරං චෙ ගලවාටමණ්ඩලං, ජාණුමණ්ඩල''න්ති එවං තිමණ්ඩලපටිච්ඡාදනමත්තස්සෙව **කරණං;** තං පන අත්ථතො තිණ්ණං චීවරානං හෙට්ඨිමන්තෙන වුත්තපරිමාණමෙව හොති.

අච්චාරෙත්වාති න විචාරෙත්වා.

කුසිබන්ධනකාලෙති මණ්ඩලානි යොජෙත්වා සිබ්බනකාලෙ. **සත්තවාරෙති** සත්තසිබ්බනවාරෙ.

කප්පබින්දුඅපදෙසෙන කස්සචි විකාරස්ස අකරණං **කප්පසන්තොසො.**

සීතපටිඝාතාදි අත්ථාපත්තිතො සිජ්ඣතීති මුඛ්‍යමෙව චීවරපරිභොගෙ පයොජනං දස්සෙතුං **''හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනමත්තවසෙනා''**ති වුත්තං. තෙනාහ භගවා ''යාවදෙව හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනත්ථ''න්ති (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.68; මහානි. 162).

වට්ටති , න තාවතා සන්තොසො කුප්පති සම්භාරානං, දක්ඛිණෙය්‍යානඤ්ච අලාභතො.

සාරණීයධම්මෙ ඨත්වාති සීලවන්තෙහි භික්ඛූහි සාධාරණතො පරිභොගෙ ඨත්වා.

''ඉති''තිආදිනා පඨමස්ස අරියවංසස්ස පංසුකූලිකඞ්ගතෙචීවරිකඞ්ගානං, තෙසඤ්ච තස්ස පච්චයතං දස්සෙන්තො ඉති ඉමෙ ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සමුට්ඨාපකා, උපත්ථම්භකා චාති දීපෙති. එස නයො ඉතො පරතොපි.

''සන්තුට්ඨො හොති වණ්ණවාදී''ති එත්ථ චතුක්කොටිකං සම්භවති, තත්ථ චතුත්ථොයෙව පක්ඛො සත්ථාරා වණ්ණිතො ථොමිතොති මහාථෙරෙන තථා දෙසනා කතා. **එකො සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණං න කථෙති** සෙය්‍යථාපි ථෙරො නාලකො (සුත්තනිපාතෙ නාලකසුත්තෙ විත්ථාරො) **එකො න සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණවාදී** සෙය්‍යථාපි උපනන්දො සක්‍යපුත්තො (පාරා. 515, 527, 532, 537 වාක්‍යඛන්ධෙසු විත්ථාරො). **එකො නෙව සන්තුට්ඨො හොති, න සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති.** සෙය්‍යථාපි ථෙරො ලාළුදායී (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.උදායිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) **එකො සන්තුට්ඨො චෙව හොති, සන්තොසස්ස ච වණ්ණවාදී** සෙය්‍යථාපි ථෙරො මහාකස්සපො.

අනෙසනන්ති අයුත්තං එසනං. තෙනාහ **''අප්පතිරූප''**න්ති, සාසනෙ ඨිතානං න පතිරූපං අසාරුප්පං අයොග්‍යං. **කොහඤ්ඤං කරොන්තොති** චීවරුප්පාදනිමිත්තං පරෙසං කුහනං විම්හාපනං කරොන්තො. **උත්තසතීති** තණ්හාසන්තාසෙන උපරූපරි තසති. **පරිතසතීති** පරිතො තසති. යථා සබ්බෙ කායවචීපයොගා තදත්ථා එව ජායන්ති,

එවං සබ්බභාගෙහි තසති. **ගධිතං** වුච්චති ගද්ධො, සො වෙත්ථ අභිජ්ඣාලක්ඛණො අධිප්පෙතො. ගධිතං එතස්ස නත්ථීති **අගධිතොති** ආහ **"අගධිතො…පෙ…. ලොභගිද්ධො"**ති. **මුච්ඡන්ති** තණ්හාවසෙන මුය්හනං, තස්ස වා සමුස්සයං අධිගතං. **අනාපන්නො** අනුපගතො. **අනොත්ථතොති** අනජ්ඣොත්ථතො. **අපරියොනද්ධොති** තණ්හාඡදනෙන අච්ඡාදිතො. **ආදීනවං පස්සමානොති** දිට්ඨධම්මිකං, සම්පරායිකඤ්ච දොසං පස්සන්තො. ගධිතපරිභොගතො නිස්සරති එතෙනාති **නිස්සරණං,** ඉදමත්ථිකතා, තං පජානාතීති **නිස්සරණපඤ්ඤො.** තෙනාහ **"යාවදෙව…පෙ…. පජානන්තො"**ති.

නෙවත්තානුක්කංසෙතීති අත්තානං නෙව උක්කංසෙති න උක්ඛිපති න උක්කට්ඨතො දහති. **"අහ"**න්තිආදි උක්කංසනාකාරදස්සනං. **න වම්භෙතීති** න හීළයති නිහීනතො න දහති. **තස්මිං චීවරසන්තොසෙති** තස්මිං යථාවුත්තෙ වීසතිවිධෙ චීවරසන්තොසෙ . කාමඤ්චෙත්ථ වුත්තප්පකාරසන්තොසග්ගහණෙන චීවරහෙතු අනෙසනාපජ්ජනාදිපි ගහිතමෙව තස්මිං සති තස්ස භාවතො, අසති ච අභාවතො, වණ්ණවාදිතානත්තුක්කංසනා පරවම්භනානි පන ගහිතානි න හොන්තීති **"වණ්ණවාදිතාදීසු වා"**ති විකප්පො වුත්තො. එත්ථ ච **"දක්ඛො"**තිආදි යෙසං ධම්මානං වසෙනස්ස යථාවුත්තසන්තොසාදි ඉජ්ඣති, තං දස්සනං. තත්ථ **"දක්ඛො"**ති ඉමිනා තෙසං සමුට්ඨාපනපඤ්ඤං දස්සෙති, **"අනලසො"**ති ඉමිනා පග්ගණ්හනවීරියං, **"සම්පජානො"**ති ඉමිනා පාටිහාරියපඤ්ඤං **"පටිස්සතො"**ති ඉමිනා තත්ථ අසම්මොසවුත්තිං දස්සෙති.

පිණ්ඩපාතො ජානිතබ්බොති පභෙදතො පිණ්ඩපාතො ජානිතබ්බො. **පිණ්ඩපාතක්ඛෙත්තන්ති** පිණ්ඩපාතස්ස උප්පත්තිට්ඨානං. **පිණ්ඩපාතසන්තොසො ජානිතබ්බොති** පිණ්ඩපාතෙ සන්තොසො පභෙදතො ජානිතබ්බො. ඉධ භෙසජ්ජම්පි පිණ්ඩපාතගතිකමෙව. ආහරිතබ්බතො හි සප්පිආදීනම්පි ගහණං කතං.

පිණ්ඩපාතක්ඛෙත්තං පිණ්ඩපාතස්ස උප්පත්තිට්ඨානං. ඛෙත්තං විය **ඛෙත්තං.** උප්පජ්ජති එත්ථ, එතෙනාති ච **උප්පත්තිට්ඨානං.** සඞ්ඝතො වා හි භික්ඛුනො පිණ්ඩපාතො උප්පජ්ජති උද්දෙසාදිවසෙන වා. තත්ථ සකලස්ස සඞ්ඝස්ස දාතබ්බං භත්තං **සඞ්ඝභත්තං.** කතිපයෙ භික්ඛූ උද්දිසිත්වා උද්දෙසෙන දාතබ්බං භත්තං **උද්දෙසභත්තං.** නිමන්තෙත්වා දාතබ්බං භත්තං **නිමන්තනං.** සලාකදානවසෙන දාතබ්බං භත්තං **සලාකභත්තං** . එකස්මිං පක්ඛෙ එකදිවසං දාතබ්බං භත්තං **පක්ඛිකං.** උපොසථෙ දාතබ්බං භත්තං **උපොසථිකං.** පාටිපදදිවසෙ දාතබ්බං භත්තං **පාටිපදිකං.** ආගන්තුකානං දාතබ්බං භත්තං **ආගන්තුකභත්තං.** ධුරගෙහෙ එව ඨපෙත්වා දාතබ්බං භත්තං **ධුරභත්තං.** කුටිං උද්දිස්ස දාතබ්බං භත්තං **කුටිභත්තං.** ගාමවාසීආදීහි වාරෙන දාතබ්බං භත්තං **වාරභත්තං.** විහාරං උද්දිස්ස දාතබ්බං භත්තං **විහාරභත්තං.** සෙසානි පාකටානෙව.

විතක්කෙති ''කත්ථ නු ඛො අහං අජ්ජ පිණ්ඩාය චරිස්සාමී''ති. ''කත්ථ පිණ්ඩාය චරිස්සාමා''ති ථෙරෙන වුත්තෙ ''අසුකගාමෙ භන්තෙ''ති කාමමෙතං පටිවචනදානං , යෙන පන චිත්තෙන ''චින්තෙත්වා''ති වුත්තං, තං සන්ධායාහ **"එත්තකං චින්තෙත්වා"**ති. **තතො පට්ඨායාති** විතක්කමාළකෙ ඨත්වා විතක්කිතකාලතො පට්ඨාය. **"තතො පරං විතක්කෙන්තො අරියවංසා චුතො හොතී"**ති ඉදං තිණ්ණම්පි අරියවංසිකානං වසෙන ගහෙතබ්බං, න එකවාරිකස්සෙව. සබ්බොපි හි අරියවංසිකො එකවාරමෙව විතක්කෙතුං ලභති, න තතො පරං. **පරිබාහිරොති** අරියවංසිකභාවතො බහිභූතො. ස්වායං විතක්කසන්තොසො කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන න කුප්පති, විසුජ්ඣති ච. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. තෙනෙවාහ **"කම්මට්ඨානසීසෙන ගන්තබ්බ"**න්ති.

ගහෙතබ්බමෙවාති අට්ඨානප්පයුත්තො එව-සද්දො. යාපනමත්තමෙව ගහෙතබ්බන්ති යොජෙතබ්බං.

එත්ථාති එතස්මිං පිණ්ඩපාතපටිග්ගහණෙ. **අප්පන්ති** අත්තනො යාපනපමාණතොපි අප්පං. **ගහෙතබ්බං** දායකස්ස චිත්තාරාධනත්ථං. **පමාණෙනෙවාති** අත්තනො යාපනප්පමාණෙනෙව අප්පං **ගහෙතබ්බං.** ''පමාණෙන ගහෙතබ්බ''න්ති එත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **"පටිග්ගහණස්මිඤ්හි"**තිආදි වුත්තං. **මක්ඛෙතීති** විද්ධංසෙති අපනෙති. **විනිපාතෙතීති** විනාසෙති අට්ඨානවිනියොගෙන. **සාසනන්ති** සත්ථු සාසනං අනුසිට්ඨිං. **න කරොති** නප්පටිපජ්ජති.

සපදානචාරිනො විය ද්වාරපටිපාටියා චරණං ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසොති ආහ **"ද්වාරපටිපාටියා ගන්තබ්බ"**න්ති.

හරාපෙත්වාති අධිකං අපනෙත්වා.

ආහාරගෙධතො නිස්සරති එතෙනාති **නිස්සරණං.** ජිඝච්ඡාය පටිවිනොදනත්ථං කථා, කායස්සඨිතිආදිපයොජනං පන අත්ථාපත්තිතො ආගතං එවාති ආහ **"ජිඝච්ඡාය…පෙ…. සන්තොසො නාමා"**ති.

නිදහිත්වා න පරිභුඤ්ජිතබ්බං තදහුපීති අධිප්පායො. ඉතරත්ථා පන සික්ඛාපදෙනෙව වාරිතං. **සාරණීයධම්මෙ ඨිතෙනාති** සීලවන්තෙහි භික්ඛූහි සාධාරණභොගිභාවෙ ඨිතෙන.

සෙනාසනෙනාති සයනෙන, ආසනෙන ච. යත්ථ යත්ථ හි මඤ්චාදිකෙ, විහාරාදිකෙ ච සෙති, තං **සෙනං.** යත්ථ යත්ථ පීඨාදිකෙ ආසති, තං **ආසනං.** තදුභයං එකතො කත්වා ''සෙනාසන''න්ති වුත්තං. තෙනාහ **''මඤ්චො''**තිආදි. තත්ථ **මඤ්චො** මසාරකාදි, තථා **පීඨං.** මඤ්චභිසි, පීඨභිසීති දුවිධා **භිසි. විහාරො** පාකාරපරිච්ඡින්නො සකලො ආවාසො. ''දීඝමුඛපාසාදො''ති කෙචි. **අඩ්ඪයොගොති** දීඝපාසාදො. ''එකපස්සච්ඡදනකසෙනාසන''න්ති කෙචි. **පාසාදොති** චතුරස්සපාසාදො. ''ආයතචතුරස්සපාසාදො''ති කෙචි. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදො. **ගුහාති** කෙවලා පබ්බතගුහා. **ලෙණං** ද්වාරබන්ධං. **අට්ටො** බහලභිත්තිකං ගෙහං, යස්ස ගොපානසියො අග්ගහෙත්වා ඉට්ඨකාහි එව ඡදනං හොති. ''අට්ටාලකාකාරෙන කරියතී''තිපි වදන්ති. **මාළො** එකකූටසඞ්ගහිතො අනෙකකොණො පතිස්සයවිසෙසො ''වට්ටාකාරෙන කතසෙනාසන''න්ති කෙචි.

පිණ්ඩපාතෙ වුත්තනයෙනෙවාති ''සාදකො භික්ඛු 'අජ්ජ කත්ථ වසිස්සාමී'ති විතක්කෙති''තිආදිනා යථාරහං පිණ්ඩපාතෙ වුත්තනයෙන **වෙදිතබ්බා,** ''තතො පරං විතක්කෙන්තො අරියවංසා චුතො හොති පරිබාහිරො''ති, ''සෙනාසනං ගවෙසන්තෙනාපි 'කුහිං ලභිස්සාමී'ති අචින්තෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ගන්තබ්බ''න්ති ච එවමාදි සබ්බං පුරිමනයෙනෙව.

කස්මා පනෙත්ථ පච්චයසන්තොසං දස්සෙන්තෙන මහාථෙරෙන ගිලානපච්චයසන්තොසො න ගහිතොති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බන්ති දස්සෙන්තො **''ගිලානපච්චයො පන පිණ්ඩපාතෙ එව පවිට්ඨො''**ති ආහ, ආහරිතබ්බතාසාමඤ්ඤෙනාති අධිප්පායො. යදි එවං තත්ථ පිණ්ඩපාතෙ විය විතක්කසන්තොසාදයොපි පන්නරස සන්තොසා ඉච්ඡිතබ්බාති? නොති දස්සෙන්තො ආහ **''තත්ථා''**තිආදි. නනු චෙත්ථ ද්වාදසෙව ධුතඞ්ගානි විනියොගං ගතානි, එකං පන නෙසජ්ජිකඞ්ගං න කත්ථචි විනියුත්තන්ති ආහ **''නෙසජ්ජිකඞ්ගං භාවනාරාමඅරියවංසං භජතී''**ති. අයඤ්ච අත්ථො අට්ඨකථාරුළ්හො එවාති දස්සෙන්තො **''වුත්තම්පි චෙත''**න්තිආදිමාහ.

''පථවිං පත්ථරමානො වියා''තිආදි අරියවංසදෙසනාය සුදුක්කරභාවදස්සනං මහාවිසයතාය තස්සා දෙසනාය. යස්මා නයසහස්සපටිමණ්ඩිතා හොති අරියමග්ගාධිගමාය විත්ථාරතො පවත්තියමානා දෙසනා යථා තං චිත්තුප්පාදකණ්ඩෙ, අයඤ්ච භාවනාරාමඅරියවංසකථා අරියමග්ගාධිගමාය විත්ථාරතො පවත්තියමානා එවං හොතීති වුත්තං **''සහස්සනයප්පටිමණ්ඩිතං...පෙ.... දෙසනං ආරභී''**ති. පටිපක්ඛවිධමනතො අභිමුඛභාවෙන රමණං **ආරමණං ආරාමොති** ආහ **''අභිරතීති අත්ථො''**ති. බ්‍යධිකරණානම්පි පදානං වසෙන භවති බාහිරත්ථසමාසො යථා ''උරසිලොමො, කණ්ඨෙකාළොති ආහ **''පහානෙ ආරාමො අස්සාති පහානාරාමො''**ති. ආරමිතබ්බට්ඨෙන වා **ආරාමො,** පහානං ආරාමො අස්සාති **පහානාරාමොති** එවමෙත්ථ සමාසයොජනා වෙදිතබ්බා. **''පජහන්තො රමතී''**ති එතෙන පහානාරාමසද්දානං කත්තුසාධනතං, කම්මධාරයසමාසඤ්ච දස්සෙති. ''භාවෙන්තො රමතී''ති වුත්තත්තා **භාවනාරාමොති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

කාමං ''නෙසජ්ජිකඞ්ගං භාවනාරාමඅරියවංසං භජතී''ති වුත්තං භාවනානුයොගස්ස අනුච්ඡවිකත්තා, නෙසජ්ජිකඞ්ගවසෙන පන නෙසජ්ජිකස්ස භික්ඛුනො එකච්චාහි ආපත්තීහි අනාපත්තිභාවොති තම්පි සඞ්ගණ්හන්තො ''තෙරසන්නං ධුතඞ්ගාන''න්ති වත්වා ''විනයං පත්වා ගරුකෙ ඨාතබ්බ''න්ති ඉච්ඡිතත්තා සල්ලෙඛස්ස අපරිච්චජනවසෙන පටිපත්ති නාම විනයෙ ඨිතස්සෙවාති ආහ **''තෙරසන්නං...පෙ.... කථිතං හොතී''**ති. කාමං සුත්තාභිධම්මපිටකෙසුපි (දී. නි. 1.7.194; විභ. 508) තත්ථ තත්ථ සීලකථා ආගතා එව, යෙහි පන ගුණෙහි සීලස්ස වොදානං හොති, තෙසු කථිතෙසු යථා සීලකථාබාහුල්ලං විනයපිටකං කථිතං හොති, එවං භාවනාකථාබාහුල්ලං සුත්තන්තපිටකං, අභිධම්මපිටකඤ්ච චතුත්ථෙන අරියවංසෙන කථිතමෙව හොතීති වුත්තං **''භාවනාරාමෙන අවසෙසං පිටකද්වයං කථිතං හොතී''**ති. ''සො නෙක්ඛම්මං භාවෙන්තො රමතී''ති නෙක්ඛම්මපදං ආදිං කත්වා තත්ථ දෙසනාය පවත්තත්තා, සබ්බෙසම්පි වා සමථවිපස්සනාමග්ගධම්මානං යථාසකංපටිපක්ඛතො නික්ඛමනෙන නෙක්ඛම්මසඤ්ඤිතානං තත්ථ ආගතත්තා සො පාඨො **''නෙක්ඛම්මපාළී''**ති වුච්චතීති ආහ **''නෙක්ඛම්මපාළියා කථෙතබ්බො''**ති. තෙනාහ අට්ඨකථායං ''සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා නෙක්ඛම්ම''න්ති පවුච්චරෙ''ති (ඉතිවු. අට්ඨ. 109). **දසුත්තරසුත්තන්ත පරියායෙනාති** දසුත්තරසුත්තන්තධම්මෙන, දසුත්තරසුත්තන්තෙ (දී. නි. 3.350) ආගතනයෙනාති වා අත්ථො. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

සොති ජාගරියං අනුයුත්තො භික්ඛු. **නෙක්ඛම්මන්ති** කාමෙහි නික්ඛන්තභාවතො නෙක්ඛම්මසඤ්ඤිතං පඨමජ්ඣානූපචාරං. ''සො අභිජ්ඣං ලොකෙ පහායා''තිආදිනා (විභ. 508, 538) ආගතා පඨමජ්ඣානස්ස පුබ්බභාගභාවනාති ඉධාධිප්පෙතා , තස්මා **''අබ්‍යාපාද''**න්තිආදීසුපි එවමෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **බ්‍රහ්මජාලටීකායං** වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. සඋපායාසානඤ්හි අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං, අට්ඨාරසන්නං මහාවිපස්සනානං, චතුන්නං අරියමග්ගානඤ්ච වසෙනෙත්ථ දෙසනා පවත්තාති.

''එකං ධම්මං භාවෙන්තො රමති, එකං ධම්මං පජහන්තො රමතී''ති ච න ඉදං දසුත්තරසුත්තෙ ආගතනියාමෙන වුත්තං, තත්ථ පන ''එකො ධම්මො භාවෙතබ්බො, එකො ධම්මො පහාතබ්බො''ති (දී. නි. 3.351) ච දෙසනා ආගතා. එවං සන්තෙපි යස්මා අත්ථතො භෙදො නත්ථි, තස්මා පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියං (පටි. ම. 1.24, 3.41) ආගතනීහාරෙනෙව ''එකං ධම්මං භාවෙන්තො රමති, එකං ධම්මං පජහන්තො රමතී''ති වුත්තං. එස නයො සෙසවාරෙසුපි. යස්මා චායං අරියවංසදෙසනා නාම සත්ථු පඤ්ඤත්තාව සත්ථාරා හි දෙසිතං දෙසනං ආයස්මා

ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරො සඞ්ගායනවසෙන ඉධානෙසි , තස්මා මහාඅරියවංසසුත්තෙ සත්ථුදෙසනානීහාරෙන නිගමනං දස්සෙන්තො **"එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භාවනාරාමො හොතී"**ති ආහ. එසෙව නයො ඉතො පරෙසු **සතිපට්ඨානපරියායඅභිධම්මනිද්දෙසපරියායෙසුපි.** කාමඤ්චෙත්ථ කායානුපස්සනාවසෙනෙව සඞ්ඛිපිත්වා යොජනා කතා, එකවීසතියා පන ඨානානං වසෙන විත්ථාරතො යොජනා වෙදිතබ්බා. **"අනිච්චතො"** (විසුද්ධි. ටී. 2.698) තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාසු** වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

310. සංවරාදීනං සාධනවසෙන පදහති එත්ථ, එතෙහීති ච **පධානානි. උත්තමවීරියානී**ති සෙට්ඨවීරියානි විසිට්ඨස්ස අත්ථස්ස සාධනතො. **සංවරන්තස්ස උප්පන්නවීරිය**න්ති යථා අභිජ්ඣාදයො න උප්පජ්ජන්ති, එවං සතියා උපට්ඨාපනෙ චක්ඛාදීනං පිදහනෙ අනලසස්ස උප්පන්නවීරියං. **පජහන්තස්සා**ති විනොදෙන්තස්ස. **උප්පන්නවීරිය**න්ති තස්සෙව පජහනස්ස සාධනවසෙන පවත්තවීරියං. **භාවෙන්තස්ස උප්පන්නවීරිය**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **සමාධිනිමිත්ත**න්ති සමාධි එව. පුරිමුප්පන්නසමාධි හි පරතො උප්පජ්ජනකසමාධිපච්චෙකස්ස කාරණං හොතීති "සමාධිනිමිත්ත"න්ති වුත්තං.

උපධිවිවෙකත්තාති ඛන්ධූපධිආදිඋපධීහි විවිත්තත්තා විනිස්සටත්තා. **තං ආගම්මා**ති තං නිබ්බානං මග්ගෙන අධිගමහෙතු. රාගාදයො විරජ්ජන්ති එත්ථ, එතෙනාති වා **විරාගො.** එවං **නිරොධොපි** දට්ඨබ්බො. යස්මා ඉධ බොජ්ඣඞ්ගා මිස්සකවසෙන ඉච්ඡිතා, තස්මා **"ආරම්මණවසෙන අධිගන්තබ්බවසෙන වා"**ති වුත්තං. තත්ථ **අධිගන්තබ්බවසෙනා**ති තංනින්නතාවසෙන. **වොස්සග්ගපරිණාමි**න්ති වොස්සජ්ජනවසෙන පරිණාමිතං පරිච්චජනවසෙන චෙව පක්ඛන්දනවසෙන ච පරිණමනසීලං. තෙනාහ **"ද්වෙ වොස්සග්ගා"**තිආදි. **ඛන්ධානං පරිච්චජනං** නාම තප්පටිබද්ධකිලෙසප්පහානවසෙනාති යෙනාකාරෙන විපස්සනා කිලෙසෙ පජහති, තෙනෙවාකාරෙන තංනිමිත්තකෙ, ඛන්ධෙ ච "පජහතී"ති වත්තබ්බතං අරහතීති ආහ **"විපස්සනා...පෙ.... පරිච්චජතී"**ති. යස්මා විපස්සනා වුට්ඨානගාමිනිභාවං පාපුණන්තී නින්නපොණපබ්භාරභාවෙන එකංසතො නිබ්බානං "පක්ඛන්දතී"ති වත්තබ්බතං ලභති, මග්ගො ච සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසෙ, ඛන්ධෙ ච පරිච්චජති, තස්මා යථාක්කමං විපස්සනාමග්ගානං වසෙන පක්ඛන්දනපරිච්චාගවොස්සග්ගාපි වෙදිතබ්බා. **වොස්සග්ගත්ථායා**ති පරිච්චාගවොස්සග්ගත්ථාය චෙව පක්ඛන්දනවොස්සග්ගත්ථාය ච. **පරිණමතී**ති පරිපච්චති. තං **පරිණමනං** වුට්ඨානගාමිනිභාවප්පත්තියා චෙව අරියමග්ගභාවප්පත්තියා ච ඉච්ඡිතන්ති ආහ **"විපස්සනාභාවඤ්චෙව මග්ගභාවඤ්ච පාපුණාතී"**ති. **සෙසපදෙසූ**ති "ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙතී"තිආදීසු සෙසසම්බොජ්ඣඞ්ගකොට්ඨාසෙසු.

භද්දකන්ති අභද්දකානං නීවරණාදිපාපධම්මානං වික්ඛම්භනෙන රාගවිධමනෙන එකන්තහිතත්තා, දුල්ලභත්තා ච භද්දකං සුන්දරං. න හි අඤ්ඤං සමාධිනිමිත්තං එවංදුල්ලභං, රාගස්ස ච උජුවිපච්චනීකභූතං අත්ථි. **අනුරක්ඛතී**ති එත්ථ **අනුරක්ඛනා** නාම අධිගතසමාධිතො යථා න පරිහානි හොති, එවං පටිපත්ති, සා පන තප්පටිපක්ඛවිධමනෙනාති ආහ **"සමාධී"**තිආදි. **අට්ඨිකසඤ්ඤාදිකා**ති අට්ඨිකජ්ඣානාදිකා. සඤ්ඤාසීසෙන හි ඣානං වදති.

එකපටිවෙධවසෙන චතුසච්චධම්මෙ ඤාණන්ති චතූසු අරියසච්චෙසු එකාභිසමයවසෙන පවත්තඤාණං, මග්ගඤාණන්ති අත්ථො. චතුසච්චන්තොගධත්තා **චතුසච්චබ්භන්තරෙ නිරොධධම්මෙ නිබ්බානෙ ඤාණං,** තෙන ඵලඤාණං වදති. යස්මා මග්ගානන්තරස්ස ඵලස්ස මග්ගානුගුණා පවත්ති, යතො තංසමුදයපක්ඛියෙසු ධම්මෙසු පටිප්පස්සද්ධිප්පහානවසෙන පවත්තති, තස්මා නිරොධසච්චෙපි යො මග්ගස්ස සච්ඡිකිරියාභිසමයො, තදනුගුණා පවත්තීති ඵලඤාණස්සෙව ධම්මෙ ඤාණතා වුත්තා, න යස්ස කස්සචි නිබ්බානාරම්මණස්ස ඤාණස්ස . තෙන වුත්තං **"යථාහා"**තිආදි. එත්ථ ච මග්ගපඤ්ඤා තාව චතුසච්චධම්මස්ස පටිවිජ්ඣනතො ධම්මෙඤාණං නාම හොතු, ඵලපඤ්ඤා පන කථන්ති චොදනා සොධිතා හොති නිරොධධම්මං ආරබ්භ පවත්තනතො. දුවිධාපි හි පඤ්ඤා අපරප්පච්චයතාය අත්තපච්චක්ඛතො අරියසච්චධම්මෙ කිච්චතො ච ආරම්මණතො ච පවත්තත්තා "ධම්මෙඤාණ"න්ති වෙදිතබ්බා. අරියසච්චෙසු හි අයං ධම්ම-සද්දො තෙසං අවිපරීතසභාවත්තා, සඞ්ඛතප්පවරො වා අරියමග්ගො, තස්ස ච ඵලධම්මො. තත්ථ පඤ්ඤා තංසහගතා ධම්මෙඤාණං.

අන්වයෙඤාණන්ති අනුගමනඤාණං. **පච්චක්ඛතො දිස්වා**ති චත්තාරි සච්චානි මග්ගඤාණෙන පච්චක්ඛතො පටිවිජ්ඣිත්වා. **යථා ඉදානී**ති යථා එතරහි පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චං, **එවං අතීතෙපි අනාගතෙපි පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චමෙවා**ති ච සරික්ඛට්ඨෙන වුත්තං. එස නයො **සමුදයසච්චෙ, මග්ගසච්චෙ ච. අයමෙවා**ති අවධාරණෙ. නිරොධසච්චෙ පන සරික්ඛට්ඨො නත්ථි තස්ස නිච්චත්තා, එකසභාවත්තා ච. **එවං තස්ස ඤාණස්ස අනුගතියං ඤාණ**න්ති තස්ස ධම්මෙඤාණස්ස "එවං අතීතෙපී"තිආදිනා අනුගතියං අනුගමනෙ අන්වයෙ ඤාණං. ඉදං අන්වයෙ ඤාණන්ති යොජනා. **"තෙනාහා"**තිආදිනා යථාවුත්තමත්ථං පාළියා විභාවෙති. **සො**ති ධම්මඤාණං පත්වා ඨිතො භික්ඛු. **ඉමිනා ධම්මෙනා**ති ධම්මගොචරත්තා ගොචරවොහාරෙන "ධම්මො"ති වුත්තෙනමග්ගඤාණෙන, උපයොගත්ථෙ වා කරණවචනං, **ඉමිනා ධම්මෙන ඤාතෙනා**ති ඉමං චතුසච්චධම්මං ඤාණෙන ජානිත්වා ඨිතෙන මග්ගඤාණෙනාති අත්ථො. **දිට්ඨෙනා**ති දස්සනෙන සච්චධම්මං පස්සිත්වා ඨිතෙන. **පත්තෙනා**ති සච්චානං පත්වා ඨිතෙන. **විදිතෙනා**ති සච්චානි විදිත්වා ඨිතෙන. **පරියොගාළ්හෙනා**ති චතුසච්චධම්මං පරියොගාහෙත්වා ඨිතෙනාති එවං තාවෙත්ථ අභිධම්මට්ඨකථායං (විභ. අට්ඨ. 796) අත්ථො වුත්තො. දුවිධම්පි පන මග්ගඵලඤාණං ධම්මෙඤාණං. පච්චවෙක්ඛණාය ච මූලං, කාරණඤ්ච නයනයනස්සාති දුවිධෙනාපි තෙන ධම්මෙනාති

න න යුජ්ජති. තථා චතුසච්චධම්මස්ස ඤාතත්තා, මග්ගඵලසඞ්ඛාතස්ස වා ධම්මස්ස සච්චපටිවෙධසම්පයොගං ගතත්තා නයනයනං හොතීති තෙන ඉමිනා ධම්මෙන ඤාණවිසයභාවෙන, ඤාණසම්පයොගෙන වා ඤාතෙනාති ච අත්ථො න න යුජ්ජතීති. **අතීතානාගතෙ නයං නෙතීති** අතීතෙ, අනාගතෙ ච නයං නෙති හරති පෙසෙති. ඉදං පන න මග්ගඤාණස්ස කිච්චං, පච්චවෙක්ඛණඤාණකිච්චං, සත්ථාරා පන මග්ගඤාණං අතීතානාගතෙ නයනයනසදිසං කතං මග්ගමූලකත්තා. භාවිතමග්ගස්ස හි පච්චවෙක්ඛණා නාම හොති. නයිදං අඤ්ඤං ඤාණුප්පාදනං නයනයනං, ඤාණස්සෙව පන පවත්තිවිසෙසොති.

පරෙසං චෙතසො පරිතො අයනං පරිච්ඡින්දනං පරියො, තස්මිං **පරියෙ.** තෙනාහ **"පරෙසං චිත්තපරිච්ඡෙදෙ"**ති. **අවසෙසං සම්මුතිම්හිඤාණං නාම** ''ඤාණ''න්ති සම්මතත්තා. වචනත්ථතො පන සම්මුතිම්හි ඤාණන්ති **සම්මුතිම්හිඤාණං.** ධම්මෙඤාණාදීනං විය හි සාතිසයස්ස පටිවෙධකිච්චස්ස අභාවා විසයොභාසනසඞ්ඛාතජානනසාමඤ්ඤෙන ''ඤාණ''න්ති සම්මතෙසු අන්තොගධන්ති අත්ථො. සම්මුතිවසෙන වා පවත්තං **සම්මුතිම්හිඤාණං** සම්මුතිද්වාරෙන අත්ථස්ස ගහණතො. **අවසෙසං** වා ඉතරඤාණත්තයවිසභාගං ඤාණං තබ්බිසභාගසාමඤ්ඤෙන සම්මුතිම්හිඤාණම්හි පවිට්ඨත්තා **සම්මුතිම්හිඤාණං නාම** හොතීති.

කාමං සොතාපත්තිමග්ගඤාණාදීනි දුක්ඛඤාණාදීනියෙව, උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන පනෙවමාහ **"අරහත්තං පාපෙත්වා"**ති. වට්ටතො නිග්ගච්ඡති එතෙනාති **නිග්ගමනං,** චතුසච්චකම්මට්ඨානං. පුරිමානි **ද්වෙ සච්චානි වට්ටං** පවත්තිපවත්තිහෙතුභාවතො. ඉතරානි පන **ද්වෙ විවට්ටං** නිවත්තිනිවත්තිහෙතුභාවතො. **අභිනිවෙසොති** විපස්සනාභිනිවෙසො **හොති** ලොකියස්ස ඤාණස්ස විසභාගුපගමනතො. **නො විවට්ටෙති** විවට්ටෙ අභිනිවෙසො නො හොති අවිසයභාවතො. **පරියත්තීති** කම්මට්ඨානතන්ති. **උග්ගහෙත්වාති** වාචුග්ගතං කත්වා. **උග්ගහෙත්වාති** වා පාළිතො, අත්ථතො ච යථාරහං සවනධාරණපරිපුච්ඡනමනසානුපෙක්ඛනාදිවසෙන චිත්තෙන උද්ධං උද්ධං ගණ්හිත්වා. **කම්මං කරොතීති** නාමරූපපරිග්ගහාදික්කමෙන යොගකම්මං කරොති.

යදි පුරිමෙසු ද්වීසු එව විපස්සනාභිනිවෙසො, තෙසු එව උග්ගහාදි, කථමිදං චතුසච්චකම්මට්ඨානං ජාතන්ති ආහ **"ද්වීසූ"**තිආදි. කාමං පච්ඡිමානිපි ද්වෙ සච්චානි අභිඤ්ඤෙය්‍යානි, පරිඤ්ඤෙය්‍යාතා පන තත්ථ නත්ථීති න විපස්සනාබ්‍යාපාරො. කෙවලං පන අනුස්සවමත්තෙ ඨත්වා අච්චන්තපණීතභාවතො **ඉට්ඨං,** ආතප්පකනිරාමිසපීතිසඤ්ජනනතො **කන්තං,** උපරූපරි අභිරුචිජනනෙන මනස්ස වඩ්ඪනතො **මනාපන්ති** මනසිකාරං පවත්තෙති. තෙනාහ **"නිරොධසච්චං නාමා"**තිආදි. **ද්වීසු සච්චෙසූති** ද්වීසු සච්චෙසු විසයභූතෙසු , තානි ච උද්දිස්ස අසම්මොහපටිවෙධවසෙන පවත්තමානො හි මග්ගො තෙ උද්දිස්ස පවත්තො නාම හොතීති. **තීණි** දුක්ඛසමුදයමග්ගසච්චානි. **කිච්චවසෙනාති** අසම්මුය්හනවසෙන. **එකන්ති** නිරොධසච්චං. **ආරම්මණවසෙනාති** ආරම්මණකරණවසෙනපි අසම්මුය්හනකිච්චවසෙනපි තත්ථ පටිවෙධො ලබ්භතෙව. **ද්වෙ සච්චානීති** දුක්ඛසමුදයසච්චානි. **දුද්දසත්තාති** දට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. ඔළාරිකා හි දුක්ඛසමුදයා, තිරච්ඡානගතානම්පි දුක්ඛං, ආහාරාදීසු ච අභිලාසො පාකටො. පීළනාදිආයූහනාදිවසෙනපි ''ඉදං දුක්ඛං, ඉදං අස්ස කාරණ''න්ති යාථාවතො ඤාණෙන ඔගාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා තානි **ගම්භීරානි. ද්වෙති** නිරොධමග්ගසච්චානි. තානි සණ්හසුඛුමභාවතො සභාවෙනෙව ගම්භීරතාය යාථාවතො ඤාණෙන දුරොගාහත්තා **"දුද්දසානී"**ති.

සොතාපත්තියඞ්ගාදිචතුක්කවණ්ණනා

311. සොතො නාම අරියසොතො පුරිමපදලොපෙන, තස්ස ආදිතො සබ්බපඨමං පජ්ජනං **සොතාපත්ති,** පඨමමග්ගපටිලාභො. තස්ස අඞ්ගානි අධිගමූපායභූතානි කාරණානි **සොතාපත්තියඞ්ගානි.** තෙනාහ **"සොතා...පෙ.... අත්ථො"**ති. සන්තකායකම්මාදිතාය සන්තධම්මසමන්නාගමතො, සන්තධම්මපවෙදනතො ච සන්තො පුරිසාති **සප්පුරිසා.** තත්ථ යෙසං වසෙන චතුසච්චසම්පටිවෙධාවහං සද්ධම්මස්සවනං ලබ්භති, තෙ එව දස්සෙන්තො **"බුද්ධාදීනං සප්පුරිසාන"**න්ති ආහ . සන්තො සතං වා ධම්මොති **සද්ධම්මො.** සො හි යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ අපායදුක්ඛෙ, සංසාරදුක්ඛෙ ච අපතන්තෙ ධාරෙතීති එවමාදි ගුණාතිසයයොගවසෙන **සන්තො** සංවිජ්ජමානො, පසත්ථො, සුන්දරො වා ධම්මො, සතං වා අරියානං ධම්මො, තෙසං වා තබ්භාවසාධකො ධම්මොති **සද්ධම්මො,** ''ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති''තිආදිනා (අ. නි. 5.73) වුත්තා පරියත්ති. සා පන මහාවිසයතාය න සබ්බා සබ්බස්ස විසෙසාවහාති තස්ස තස්ස අනුච්ඡවිකමෙව දස්සෙන්තො ආහ **"සප්පායස්ස තෙපිටකධම්මස්ස සවන"**න්ති. **යොනිසොමනසිකාරො** හෙට්ඨා වුත්තො එව. **පුබ්බභාගපටිපත්තියාති** විපස්සනානුයොගස්ස.

අවෙච්චප්පසාදෙනාති සච්චසම්පටිවෙධවසෙන බුද්ධාදීනං ගුණෙ ඤත්වා උප්පන්නප්පසාදෙන, සො පන පසාදො දෙවාදීසු කෙනචිපි අකම්පියතාය නිච්චලොති ආහ **"අචලප්පසාදෙනා"**ති. **එත්ථාති** එතස්මිං චතුක්කත්තයෙ ආහාරචතුක්කෙ. **ලූඛපණීතවත්ථුවසෙනාති** ඔදනකුම්මාසාදිකස්ස ලූඛස්ස චෙව පණීතස්ස ච වත්ථුනො වසෙන. සා පනායං ආහාරස්ස ඔළාරිකසුඛුමතා ''කුම්භිලානං ආහාරං උපාදාය මොරානං ආහාරො සුඛුමො''තිආදිනා (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.11) අට්ඨකථායං විත්ථාරතො ආගතා එව.

ආරම්මණට්ඨිතිවසෙනාති ආරම්මණසඞ්ඛාතස්ස පවත්තිපච්චයට්ඨානස්ස වසෙන. තිට්ඨති එත්ථාති **ඨිති,** ආරම්මණමෙව ඨිති **ආරම්මණට්ඨිති.** තෙනෙවාහ ''රූපාරම්මණ''න්තිආදි. **ආරම්මණත්ථො** චෙත්ථ උපත්ථම්භනත්ථො වෙදිතබ්බො, න විසයලක්ඛණොව. උපත්ථම්භනභූතං රූපං උපෙතීති රූපූපායං. තෙනාහ **''රූපං උපගතං හුත්වා''**තිආදි. **රූපක්ඛන්ධං නිස්සාය තිට්ඨති** තෙන විනා අප්පවත්තනතො. **තන්ති** රූපක්ඛන්ධං නිස්සාය ඨානප්පවත්තනං. **එතන්ති** ''රූපූපාය''න්ති එතං වචනං. රූපක්ඛන්ධො ගොචරො පවත්තිට්ඨානං පච්චයො එතස්සාති **රූපක්ඛන්ධගොචරං** රූපං සහකාරීකාරණභාවෙන පතිට්ඨා එතස්සාති **රූපප්පතිට්ඨං.** ඉති තීහි පදෙහි අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං පති රූපක්ඛන්ධස්ස සහකාරීකාරණභාවොයෙවෙත්ථ වුත්තො. උපසිත්තං විය **උපසිත්තං,** යථා බ්‍යඤ්ජනෙහි උපසිත්තං සිනෙහිතං ඔදනං රුචිතං, පරිණාමයොග්‍යඤ්ච, එවං නන්දියා උපසිත්තං සිනෙහිතං කම්මවිඤ්ඤාණං අභිරුචිතං හුත්වා විපාකයොග්‍යං හොතීති. **ඉතරන්ති** දොසසහගතාදිඅකුසලං, කුසලඤ්ච **උපනිස්සයකොටියා** උපසිත්තං හුත්වාති යොජනා. **එවං පවත්තමානන්ති** එවං රූපූපායන්ති දෙසනාභාවෙන පවත්තමානං. විපාකධම්මතාය **වුද්ධිං...පෙ.... ආපජ්ජති.** තත්ථාපි නිප්පරියායඵලනිබ්බත්තනවසෙන **වුද්ධිං,** පරියායඵලනිබ්බත්තනවසෙන **විරූළ්හිං,** නිස්සන්දඵලනිබ්බත්තනවසෙන **වෙපුල්ලං.** දිට්ඨධම්මවෙදනීයඵලනිබ්බත්තනෙන වා **වුද්ධිං,** උපපජ්ජවෙදනීයඵලනිබ්බත්තනවසෙන **විරූළ්හිං,** අපරාපරියායඵලනිබ්බත්තනවසෙන **වෙපුල්ලං ආපජ්ජතීති** යොජනා. එකන්තතො වෙදනූපායාදිවසෙන පත්ති නාම අරූපභවෙ යෙවාති ආහ **''ඉමෙහි පනා''**තිආදි. එවඤ්ච කත්වා පාළියං කතං **වා**-සද්දග්ගහණඤ්ච සමත්ථිතං හොති. ''රූපූපාය''න්තිආදිනා යථා අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස උපනිස්සයභූතා රූපාදයො ගය්හන්ති, එවං තෙන නිබ්බත්තෙතබ්බාපි තෙ ගය්හන්තීති අධිප්පායෙන **''චතුක්කවසෙන...පෙ.... න වුත්ත''**න්ති ආහ. විපාකොපි හි ධම්මො විපාකධම්මවිඤ්ඤාණං උපගතං නාම හොති තථා නන්දියා උපසිත්තත්තා. තෙනාහ ''නන්දූපසෙචන''න්ති. **විත්ථාරිතානෙව** සිඞ්ගාලසුත්තෙ.

භවති එතෙන ආරොග්‍යන්ති **භවො,** ගිලානපච්චයො. පරිවුද්ධො භවො **අභවො.** වුද්ධිඅත්ථො හි අයං අකාරො යථා ''සංවරාසංවරො, (පාරා. පඨමමහාසඞ්ගීතිකථා; දී. නි. අට්ඨ. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා; ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා) ඵලාඵල''න්ති ච . **තෙලමධුඵාණිතාදීනීති ආදි**-සද්දෙන සප්පිනවනීතානං ගහණං, තෙලාදීනං ගහණඤ්චෙත්ථ නිදස්සනමත්තං. සබ්බස්සාපි ගිලානපච්චයස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. අථ වා **භවාභවොති** ඛුද්දකො චෙව මහන්තො ච උපපත්තිභවො වෙදිතබ්බො. එවඤ්ච සති ''ඉමෙසං පනා''තිආදිවචනං සමත්ථිතං හොති. භවූපපත්තිපහානත්ථො හි විසෙසතො චතුත්ථඅරියවංසො. **තණ්හුප්පාදානන්ති** තණ්හුප්පත්තීනං, චීවරාදිහෙතු උප්පජ්ජනකතණ්හානන්ති අත්ථො. **පධානකරණකාලෙති** භාවනානුයොගක්ඛණෙ. **සීතාදීනි න ඛමතීති** භාවනාය පුබ්බභාගකාලං සන්ධාය වුත්තං. **ඛමතීති** සහති අභිභවති. **විතක්කසමනන්ති** නිදස්සනමත්තං. සබ්බෙසම්පි කිලෙසානං සමනවසෙන පවත්තා පටිපදා.

සමාධිඣානාදිභෙදො ධම්මො පජ්ජති පටිපජ්ජීයති එතෙනාති **ධම්මපදං.** අනභිජ්ඣාව ධම්මපදං **අනභිජ්ඣාධම්මපදං.** අයං තාව අලොභපක්ඛෙ නයො, ඉතරපක්ඛෙ පන අනභිජ්ඣාපධානො ධම්මකොට්ඨාසො **අනභිජ්ඣාධම්මපදං. අකොපොති** අදොසො, මෙත්තාති අත්ථො. **සුප්පට්ඨිතසතීති** කායාදීසු සම්මදෙව උපට්ඨිතා සති. **සතිසීසෙනාති** සතිපධානමුඛෙන. සමාධිපධානත්තා ඣානානං **''සමාපත්ති වා''**ති වුත්තං. කාමං සවිඤ්ඤාණකඅසුභෙපි ඣානභාවනා අලොභප්පධානා හොති කායස්ස ජිගුච්ඡනෙන, පටික්කූලාකාරග්ගහණවසෙන ච පවත්තනතො, සත්තවිධඋග්ගහකොසල්ලාදිවසෙන පනස්සා පවත්ති සතිපධානාති තතියධම්මපදෙනෙව නං සඞ්ගණ්හිතුකාමො **''දස අසුභවසෙන වා''**ති ආහ. හිතූපසංහාරාදිවසෙන පවත්තනතො බ්‍රහ්මවිහාරභාවනා බ්‍යාපාදවිරොධිනී අබ්‍යාපාදප්පධානාති ආහ **''චතුබ්‍රහ්ම...පෙ.... ධම්මපද''**න්ති. තත්ථ අධිගතානි ඣානාදීනීති යොජනා. ගමනාදිතො ආහාරස්ස පටික්කූලභාවසල්ලක්ඛණං සඤ්ඤාය පීරභාවෙනෙව හොති තස්සා පීරසඤ්ඤාපදට්ඨානත්තාති ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤාපි තතියධම්මපදෙ එව සඞ්ගහං ගතා. ආරුප්පසමාධිඅභිඤ්ඤානං අධිට්ඨානභාවතො කසිණභාවනා, සත්තවිධබොජ්ඣඞ්ගවිජ්ජාවිමුත්තිපාරිපූරිහෙතුතො ආනාපානෙසු පඨමආනාපානභාවනා විසෙසතො සමාධිපධානාති සා චතුත්ථධම්මපදෙන සඞ්ගහිතා. චතුධාතුවවත්ථානවසෙන අධිගතානිපි එත්ථෙව සඞ්ගහෙතබ්බානි සියුං, පඤ්ඤාපධානතාය පන න සඞ්ගහිතානි.

ධම්මසමාදානෙසු පඨමං අචෙලකපටිපදා එතරහි ච දුක්ඛභාවතො, අනාගතෙපි අපායදුක්ඛවට්ටදුක්ඛාවහතො. **අචෙලකපටිපදාති** ච නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං ඡන්නපරිබ්බාජකානම්පි උභයදුක්ඛාවහපටිපත්තිදස්සනතො. **දුතියං...පෙ.... බ්‍රහ්මචරියචරණං** එතරහි සතිපි දුක්ඛෙ ආයතිං සුඛාවහත්තා. **කාමෙසු පාතබ්‍යතා** යථාකාමං කාමපරිභොගො. **අලභමානස්සාපීති පි**-සද්දෙන කො පන වාදො ලභමානස්සාති දස්සෙති.

දුස්සීල්‍යාදිපාපධම්මානං ඛම්භනං පටිබන්ධනං **ඛන්ධට්ඨො,** සො පන සීලාදි එවාති ආහ **''ගුණට්ඨො ඛන්ධට්ඨො''**ති. ගුණවිසයතාය **ඛන්ධ**-සද්දස්ස ගුණත්ථතා වෙදිතබ්බා. **විමුත්තික්ඛන්ධොති** පටිපක්ඛතො සුට්ඨු විමුත්තා ගුණධම්මා අධිප්පෙතා, න අවිමුත්තා, නාපි විමුච්චමානාති තෙහි සහ දෙසනං ආරූළ්හා සීලක්ඛන්ධාදයොපි තයොති ආහ **''ඵලසීලං අධිප්පෙතං, චතූසුපි ඨානෙසු ඵලමෙව වුත්ත''**න්ති ච. එතෙනෙව චෙත්ථ **විමුත්තික්ඛන්ධොති** ඵලපරියාපන්නා සම්මාසඞ්කප්පවායාමසතියො අධිප්පෙතාති වෙදිතබ්බං.

උපත්ථම්භනට්ඨෙන සම්පයුත්තධම්මානං තත්ථ ථිරභාවෙන පවත්තනතො, එතෙනෙව අභිරිකඅනොත්තප්පානම්පි සවිසයෙ බලට්ඨො සිද්ධො වෙදිතබ්බො. න හි තෙසං පටිපක්ඛෙහි අකම්පියට්ඨො එකන්තිකො. හිරොත්තප්පානඤ්හි අකම්පියට්ඨො සාතිසයො කුසලධම්මානං මහාබලභාවතො, අකුසලානඤ්ච දුබ්බලභාවතො. තෙනාහ භගවා ''අබලා නං බලීයන්ති, මද්දන්තෙ නං පරිස්සයා''ති (සු. නි. 776; මහානි. 5; නෙත්ති. පටිනිද්දෙසවාරෙ 5) බොධිපක්ඛියධම්මවසෙනායං දෙසනාති **''සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙනා''**ති වුත්තං.

අධීති උපසග්ගමත්තං, න ''අධිචිත්ත''න්තිආදීසු (ධ. ප. 185) විය අධිකාරාදිඅත්ථං. කරණාධිකරණභාවසාධනවසෙන අධිට්ඨාන-සද්දස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො **''තෙන වා''**තිආදිමාහ. **තෙන** අධිට්ඨානෙන **තිට්ඨන්ති** අත්තනො සම්මාපටිපත්තියං ගුණාධිකා පුරිසා, තෙ එව **තත්ථ** අධිට්ඨානෙ **තිට්ඨන්ති** සම්මාපත්තියා, **ඨානමෙව** අධිට්ඨානමෙව සම්මාපටිපත්තියන්ති යොජනා. **පඨමෙන** අධිට්ඨානෙන. **අග්ගඵලපඤ්ඤාති** උක්කට්ඨනිද්දෙසොයං. **කිලෙසූපසමොති** කිලෙසානං අච්චන්තවූපසමො . පඨමෙන නයෙන අධිට්ඨානානි එකදෙසතොව ගහිතානි, න නිප්පදෙසතොති නිප්පදෙසතොව තානි දස්සෙතුං **''පඨමෙන වා''**තිආදි වුත්තං. **''ආදිං කත්වා''**ති එතෙන ඣානාභිඤ්ඤාපඤ්ඤඤ්චෙව මග්ගපඤ්ඤඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **වචීසච්චං ආදිං කත්වාති** ආදි-සද්දෙන විරතිසච්චං සඞ්ගණ්හාති. තතියෙන **ආදි**-සද්දෙන කිලෙසානං වීතික්කමපරිච්චාගං, පරියුට්ඨානපරිච්චාගං, හෙට්ඨිමමග්ගෙහි අනුසයපරිච්චාගඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **''වික්ඛම්භිතෙ කිලෙසෙ''**ති එතෙන සමාපත්තීහි කිලෙසානං වික්ඛම්භනවසෙන වූපසමං වත්වා **ආදි**-සද්දෙන හෙට්ඨිමමග්ගෙහි කාතබ්බං තෙසං සමුච්ඡෙදවසෙන වූපසමං සඞ්ගණ්හාති. **අරහත්තඵලපඤ්ඤා කථිතා** උක්කට්ඨනිද්දෙසතොව, අඤ්ඤථා වචීසච්චාදීනම්පි ගහණං සියා. නිබ්බානඤ්ච අසම්මොසධම්මතාය උත්තමට්ඨෙන **සච්චං,** සබ්බසංකිලෙසපරිච්චාගනිමිත්තතාය **චාගො,** සබ්බසඞ්ඛාරූපසමභාවතො **උපසමොති** ච විසෙසතො වත්තබ්බතං අරහතීති ථෙරස්ස අධිප්පායො. පකට්ඨජානනඵලතාය **පඤ්ඤා,** අනවසෙසතො කිලෙසානඤ්චජන්තෙ ච වූපසන්තෙ ච උප්පන්නත්තා **චාගො, උපසමොති** ච විසෙසතො අග්ගඵලඤාණං වුච්චතීති ථෙරො ආහ **''සෙසෙහි අරහත්තඵලපඤ්ඤා කථිතා''**ති.

පඤ්හබ්‍යාකරණාදිචතුක්කවණ්ණනා

312. **කාළකන්ති** මලිනං, චිත්තස්ස අපභස්සරභාවකරණන්ති අත්ථො. තං පනෙත්ථ කම්මපථප්පත්තමෙව අධිප්පෙතන්ති ආහ **''දසඅකුසලකම්මපථකම්ම''**න්ති. කණ්හාභිජාතිහෙතුතො වා **කණ්හං.** තෙනාහ ''කණ්හවිපාක''න්ති. අපායුප්පත්ති, මනුස්සෙසු ච දොභග්ගියං **කණ්හවිපාකො.** අයං තස්ස තමභාවො වුත්තො. **නිබ්බත්තනතොති** නිබ්බත්තාපනතො. **පණ්ඩරන්ති** ඔදාතං, චිත්තස්ස පභස්සරභාවකරණන්ති අත්ථො. සුක්කාභිජාතිහෙතුතො වා **සුක්කං.** තෙනාහ ''සුක්කවිපාක''න්ති. සග්ගූපපත්ති, මනුස්සෙසු සොභග්ගියඤ්ච **සුක්කවිපාකො.** අයං තස්ස ජොතිභාවො වුත්තො. උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන පන **''සග්ගෙ නිබ්බත්තනතො''**ති වුත්තං, නිබ්බත්තාපනතොති අත්ථො. **මිස්සකකම්මන්ති** කාලෙන කණ්හං, කාලෙන සුක්කන්ති එවං මිස්සකවසෙන කතකම්මං. **''සුඛදුක්ඛවිපාක''**න්ති වත්වා තත්ථ සුඛදුක්ඛානං පවත්තිආකාරං දස්සෙතුං **''මිස්සකකම්මඤ්හී''**තිආදි වුත්තං. කම්මස්ස කණ්හසුක්කසමඤ්ඤා කණ්හසුක්කාභිජාතිහෙතුතායාති අපචයගාමිතාය තදුභයවිද්ධංසකස්ස කම්මක්ඛයකරකම්මස්ස ඉධ සුක්කපරියායොපි න ඉච්ඡිතොති ආහ **''උභය...පෙ.... අයමෙත්ථ අත්ථො''**ති. තත්ථ **උභයවිපාකස්සාති** යථාධිගතස්ස උභයවිපාකස්ස. සම්පත්තිභවපරියාපන්නො හි විපාකො ඉධ ''සුක්කවිපාකො''ති අධිප්පෙතො, න අච්චන්තපරිසුද්ධො අරියඵලවිපාකො.

පුබ්බෙනිවාසො සත්තානං චුතූපපාතො ච **පච්චක්ඛකරණෙන සච්ඡිකාතබ්බා;** ඉතරෙ **පටිලාභෙන** අසම්මොහපටිවෙධවසෙන **පච්චක්ඛකරණෙන** ච **සච්ඡිකාතබ්බා.** නනු ච පච්චවෙක්ඛණාපෙත්ථ පච්චක්ඛතො පවත්තතීති? සච්චං පච්චක්ඛතො පවත්තති සරූපදස්සනතො, න පන පච්චක්ඛකරණවසෙන පවත්තති පච්චක්ඛකාරීනං පිට්ඨිවත්තනතො. තෙනාහ **''කායෙනා''**තිආදි.

ඔහනන්තීති හෙට්ඨා කත්වා හනන්ති ගමෙන්ති. තථාභූතා ච අධො සීදෙන්ති නාමාති ආහ **''ඔසීදාපෙන්තී''**ති. කාමනට්ඨෙන කාමො ච සො යථාවුත්තෙනත්ථෙන ඔඝො චාති, කාමෙසු ඔඝොති වා **කාමොඝො.** භවොඝො නාම භවරාගොති දස්සෙතුං **''රූපාරූපභවෙසූ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ පඨමො උපපත්තිභවෙසු රාගො, දුතියො කම්මභවෙසු, තතියො භවදිට්ඨිසහගතො. යථා රඤ්ජනට්ඨෙන රාගො, එවං ඔහනට්ඨෙන ''ඔඝො''ති වුත්තො.

යොජෙන්තීති කම්මං විපාකෙන, භවාදිං භවන්තරාදීහි දුක්ඛෙ සත්තෙ යොජෙන්ති සට්ටෙන්තීති **යොගා. ඔඝා විය වෙදිතබ්බා** අත්ථතො කාමයොගාදිභාවතො.

විසංයොජෙන්තීති පටිපන්නං පුග්ගලං කාමයොගාදිතො වියොජෙන්ති. සංකිලෙසකරණං යොජනං **යොගො,** ගන්ථීකරණං (ගන්ථකරණං ධ. ස. මූලටී. 20-25), සඞ්ඛලිකචක්කලිකානං විය පටිබද්ධතාකරණං වා ගන්ථනං ගන්ථො, අයං එතෙසං විසෙසො. **පලිබුන්ධතීති** නිස්සරිතුං අප්පදානවසෙන න මුඤ්චෙති විබන්ධති. **ඉදමෙවාති** අත්තනො යථාඋපට්ඨිතං සස්සතවාදාදිකං වදති. **සච්චන්ති** භූතං.

භුසං , දළ්හඤ්ච ආරම්මණං ආදියන්ති එතෙහීති **උපාදානානි.** යං පන තෙසං තථාගහණං, තම්පි අත්ථතො ආදානමෙවාති ආහ **“උපාදානානීති ආදානග්ගහණානී”**ති. **ගහණට්ඨෙනාති** කාමනවසෙන දළ්හං ගහණට්ඨෙන. පුන **ගහණට්ඨෙනාති** මිච්ඡාභිනිවිසනවසෙන දළ්හං ගහණට්ඨෙන. **ඉමිනාති** ඉමිනා සීලවතාදිනා. **සුද්ධීති** සංසාරසුද්ධි. **එතෙනාති** එතෙන දිට්ඨිගාහෙන. **“අත්තා”**ති පඤ්ඤාපෙන්තො **වදති චෙව** අභිනිවෙසනවසෙන **උපාදියති ච.**

යවන්ති තාහි සත්තා අමිස්සිතාපි සමානජාතිතාය මිස්සිතා විය හොන්තීති **යොනියො,** තා පන අත්ථතො අණ්ඩාදිඋප්පත්තිට්ඨානවිසිට්ඨා ඛන්ධානං භාගසො පවත්තිවිසෙසාති ආහ **“යොනියොති කොට්ඨාසා”**ති. **සයනස්මින්ති** පුප්ඵසන්ථරාදිසයනස්මිං. තත්ථ වා තෙ සයිතා ජායන්තීති **සයන**ග්ගහණං. තයිදං මනුස්සානං, භුම්මදෙවානඤ්ච වසෙන ගහෙතබ්බං. පූතිමච්ඡාදීසු කිමයො නිබ්බත්තන්ති. **උපපතිතා වියාති** උපපජ්ජවසෙන පතිතා විය. බාහිරපච්චයනිරපෙක්ඛතාය වා උපපතනෙ සාධුකාරිනො **ඔපපාතිනො,** තෙ එව ඉධ **“ඔපපාතිකා”**ති වුත්තා. **දෙවමනුස්සෙසූති** එත්ථ යෙ දෙවෙ සන්ධාය දෙවග්ගහණං, තෙ දස්සෙන්තො **“භුම්මදෙවෙසූ”**ති ආහ.

අත්තනො සතිසම්මොසෙන ආහාරප්පයොගෙන මරණතො **“පඨමො ඛිඩ්ඩාපදොසිකවසෙනා”**ති වුත්තං. අත්තනො පරස්ස ච මනොපදොසවසෙන මරණතො **“තතියො මනොපදොසිකවසෙනා”**ති වුත්තං. **නෙව අත්තසඤ්චෙතනාය මරන්ති, න පරසඤ්චෙතනාය** කෙවලං පුඤ්ඤක්ඛයෙනෙව මරණතො, තස්මා **චතුත්ථො…පෙ…. වෙදිතබ්බො.**

දක්ඛිණාවිසුද්ධාදිචතුක්කවණ්ණනා

313. දානසඞ්ඛාතා **දක්ඛිණා,** න දෙය්‍යධම්මසඞ්ඛාතා. **විසුජ්ඣනා** මහාජුතිකතා, සා පන මහප්ඵලතාය වෙදිතබ්බාති ආහ **“මහප්ඵලා හොන්තී”**ති.

අනරියානන්ති අසාධූනං. තෙ පන නිහීනාචාරා හොන්තීති ආහ **“ලාමකාන”**න්ති. **වොහාරාති** සබ්බොහාරා අභිලාපා වා, අත්ථතො තථාපවත්තා චෙතනා. තෙනාහ **“එත්ථ වා”**තිආදි.

අත්තන්තපාදිචතුක්කවණ්ණනා

314. තෙසු **අචෙලකොති** නිදස්සනමත්තං ඡන්නපරිබ්බාජකානම්පි අත්තකිලමථං අනුයුත්තානං ලබ්භනතො.

න සීලාදිසම්පන්නොති සීලාදීහි ගුණෙහි අපරිපුණ්ණො.

තමොති අප්පකාසභාවෙන තමොභූතො. තෙනාහ **“අන්ධකාරභූතො”**ති, අන්ධකාරං විය භූතො ජාතො අප්පකාසභාවෙන, අන්ධකාරත්තං වා පත්තොති අත්ථො. **තමමෙවාති** වුත්තලක්ඛණං තමමෙව. **පරං** පරතො **අයනං ගති** නිට්ඨාති අත්ථො. **“නීචෙ…පෙ…. නිබ්බත්තිත්වා”**ති එතෙන තස්ස තමභාවං දස්සෙති, **“තීණි දුච්චරිතානි පරිපූරෙතී”**ති එතෙන තමපරායනභාවං අප්පකාසභාවාපත්තිතො. **තථාවිධො හුත්වාති** නීචෙ…පෙ…. නිබ්බත්තෙත්වා. **“තීණි සුචරිතානි පරිපූරෙතී”**ති එතෙන තස්ස ජොතිපරායනභාවං දස්සෙති පකාසභාවාපත්තිතො. ඉතරද්වයෙ වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ම-කාරො පදසන්ධිමත්තං ‘‘අඤ්ඤමඤ්ඤ’’න්තිආදීසු (සු. නි. 605) විය. **චතූහි වාතෙහීති** චතූහි දිසාහි උට්ඨිතවාතෙහි. **පරප්පවාදෙහීති** පරෙසං දිට්ඨිගතිකානං වාදෙහි. ‘‘අකම්පියො’’ති වත්වා තත්ථ කාරණමාහ **“අචලසද්ධායා”**ති, මග්ගෙනාගතසද්ධාය. **පතනුභූතත්තාති** එත්ථ ද්වීහි කාරණෙහි පතනුභාවො වෙදිතබ්බො අධිච්චුප්පත්තියා, පරියුට්ඨානමන්දතාය ච. සකදාගාමිස්ස හි වට්ටානුසාරිමහාජනස්ස විය කිලෙසා අභිණ්හං න උප්පජ්ජන්ති, කදාචි කරහචි උප්පජ්ජන්ති. උප්පජ්ජමානා ච වට්ටානුසාරිමහාජනස්ස විය මද්දන්තා අභිභවන්තා න උප්පජ්ජන්ති, ද්වීහි පන මග්ගෙහි පහීනත්තා මන්දා මන්දා තනුකාකාරා උප්පජ්ජන්ති. ඉති කිලෙසානං පතනුභාවෙන ගුණසොභාය ගුණසොරච්චෙන **සකදාගාමී සමණපදුමො නාම. රාගදොසානං අභාවාති** ගුණවිකාසවිබන්ධානං සබ්බසො රාගදොසානං අභාවෙන. **ඛිප්පමෙව පුප්ඵිස්සතීති** අග්ගමග්ගවිකසනෙන නචිරස්සෙව අනවසෙසගුණසොභාපාරිපූරියා පුප්ඵිස්සති. තස්මා **අනාගාමී සමණපුණ්ඩරීකො නාම. “පුණ්ඩරීක”**න්ති හි රත්තකමලං වුච්චති. තං කිර ලහුං පුප්ඵිස්සති. **‘පදුම’**න්ති සෙතකමලං, තං චිරෙන පුප්ඵිස්සතී’’ති වදන්ති. **ගන්ථකාරකිලෙසානන්ති** චිත්තස්ස බද්ධභාවකරානං උද්ධම්භාගියකිලෙසානං සබ්බසො **අභාවා සමණසුඛුමාලො නාම** සමණභාවෙන පරමසුඛුමාලභාවප්පත්තිතො.

චතුක්කවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච පඨමභාණවාරවණ්ණනා.

පඤ්චකවණ්ණනා

315. සච්චෙසු විය අරියසච්චානි ඛන්ධෙසු උපාදානක්ඛන්ධා අන්තොගධාති ඛන්ධෙසු ලොකියලොකුත්තරවසෙන විභාගං දස්සෙත්වා ඉතරෙසු තදභාවතො **“උපාදානක්ඛන්ධා ලොකියා වා”**ති ආහ.

ගන්තබ්බාති උපපජ්ජිතබ්බා. යථා හි කම්මභවො පරමත්ථතො අසතිපි කාරකෙ පච්චයසාමග්ගියා සිද්ධො ‘‘තංසමඞ්ගිනා සන්තානලක්ඛණෙන සත්තෙන කතො’’ති වොහරීයති, එවං උපපත්තිභවලක්ඛණා ගතියො පරමත්ථතො අසතිපි ගමකෙ තංතංකම්මවසෙන යෙහි තානි කම්මානි ‘‘කතානී’’ති වුච්චන්ති, තෙහි ‘‘ගන්තබ්බා’’ති වොහරීයන්ති. යස්ස උප්පජ්ජති, තං බ්‍රූහන්තො එව උප්පජ්ජතීති **අයො,** සුඛං. නත්ථි එත්ථ අයොති **නිරයො.** තතො එව අස්සාදෙතබ්බමෙත්ථ නත්ථීති **“නිරස්සාදො”**ති ආහ. අවීචිආදිඔකාසෙපි නිරයසද්දො නිරුළ්හොති ආහ **“සහොකාසෙන ඛන්ධා කථිතා”**ති. සූරියවිමානාදි ඔකාසවිසෙසෙපි ලොකෙ දෙව-සද්දො නිරුළ්හොති ආහ **“චතුත්ථෙ ඔකාසොපී”**ති.

ආවාසෙති විසයෙ භුම්මං. **පෙතො වා අජගරො වා හුත්වා නිබ්බත්තති** ලග්ගචිත්තතාය, හීනජ්ඣාසයතාය ච. තෙහි තෙහි කාරණෙහි ආදීනවං දස්සෙත්වා **යථා අඤ්ඤෙ න ලභන්ති, එවං කරොති** අත්තනො විසමනිස්සිතතාය, බලවනිස්සිතතාය ච. වණ්ණමච්ඡරියෙන අත්තනො එව වණ්ණං වණ්ණෙති, පරෙසං වණ්ණෙ ‘‘කිං වණ්ණො එසො’’ති තං තං දොසං වදති. පටිවෙධධම්මො අරියානංයෙව හොති, තෙ ච තං න මච්ඡරායන්ති මච්ඡරියස්ස සබ්බසො පහීනත්තාති තස්ස අසම්භවො එවාති ආහ **“පරියත්තිධම්මෙ”**තිආදි. ‘‘අයං ඉමං ධම්මං උග්ගහෙත්වා අඤ්ඤථා අත්ථං විපරිවත්තෙත්වා නස්සෙස්සතී’’ති **ධම්මානුග්ගහෙන න දෙති.** ‘‘අයං ඉමං ධම්මං උග්ගහෙත්වා උද්ධතො උන්නළො අවූපසන්තචිත්තො අපුඤ්ඤං පසවිස්සතී’’ති **පුග්ගලානුග්ගහෙන න දෙති. න තං** අදානං **මච්ඡරියං** මච්ඡරියලක්ඛණස්සෙව අභාවතො.

චිත්තං නිවාරෙන්තීති ඣානාදිවසෙන උප්පජ්ජනකං කුසලචිත්තං නිසෙධෙන්ති තථාස්ස උප්පජ්ජිතුං න දෙන්ති. **නීවරණප්පත්තොති** නීවරණාවත්ථො. **“අරහත්තමග්ගවජ්ඣො”**ති එතෙන භවරාගානුසයස්සපි නීවරණභාවං අනුජානාති, තං විචාරෙතබ්බං. කිමෙත්ථ විචාරෙතබ්බං? ‘‘ආරුප්පෙ කාමච්ඡන්දනීවරණං පටිච්ච ථිනමිද්ධනීවරණ’’න්ති (පට්ඨා. 3.නීවරණගොච්ඡකෙ 8) ආදිවචනතො න යිදං ‘‘පරියායෙන වුත්ත’’න්ති සක්කා වත්තුං, සබ්බෙසම්පි තෙභූමකධම්මානං කාමනීයට්ඨෙන කාමභාවතො භවරාගස්සපි කාමච්ඡන්දභාවස්ස ඉච්ඡිතත්තා. තස්මා ‘‘කාමච්ඡන්දො නීවරණප්පත්තො’’ති භවරාගානුසයමාහ. සො හි අරහත්තමග්ගවජ්ඣො. ‘‘යා තස්මිං සමයෙ චිත්තස්ස අකල්‍යතා’’ති (ධ. ස. 1162) ආදිවචනතො **ථිනං චිත්තගෙලඤ්ඤං.** තථා ‘‘යා තස්මිං සමයෙ වෙදනාක්ඛන්ධස්සා’’ති (ධ. ස. 44) ආදිවචනතො **මිද්ධං ඛන්ධත්තයගෙලඤ්ඤං.** එත්ථ ච චිත්තගෙලඤ්ඤෙන චිත්තස්සෙව අකල්‍යතා, ඛන්ධත්තයගෙලඤ්ඤෙන පන රූපකායස්සපි ථිනමිද්ධස්ස නිද්දාහෙතුත්තා. **තථා උද්ධච්චන්ති** උද්ධච්චස්ස අරහත්තමග්ගවජ්ඣතං උපසංහරති තථා-සද්දෙන , න උභයතං. න හි තස්ස තාදිසී උභයතා අත්ථි. යං පන කෙචි වදන්ති ‘‘පුථුජ්ජනසන්තානවුත්ති සෙක්ඛසන්තානවුත්ති’’ති, තං ඉධ අනුපයොගි සෙක්ඛසන්තානවුත්තිනො එව චෙත්ථ අධිප්පෙතත්තා.

තෙහීති සංයොජනෙහි. ‘‘ඔරම්භාගියානි උද්ධම්භාගියානී’’ති විසෙසං අනාමසිත්වා ‘‘සංයොජනානී’’ති සාධාරණතො පදුද්ධාරො ඉදානි වුච්චමානචතුක්කානුච්ඡවිකතාවසෙන, කස්සචිපි කිලෙසස්ස අවික්ඛම්භිතත්තා කථඤ්චිපි අවිනිපාතෙයතාමුත්තො කාමභවො අජ්ඣත්තග්ගහණස්ස විසෙසපච්චයත්තා ඉමෙසං සත්තානං අබ්භන්තරට්ඨෙන **අන්තො** නාම. රූපාරූපභවො තබ්බිපරියායතො **බහි** නාම. තථා හි යස්ස ඔරම්භාගියානි සංයොජනානි අප්පහීනානි, සො අජ්ඣත්තසංයොජනො වුත්තො, යස්ස තානි පහීනානි, සො බහිද්ධාසංයොජනො, තස්මා අන්තො අසමුච්ඡින්නබන්ධනතාය, බහි ච පවත්තමානභවඞ්ගසන්තානතාය **අන්තොබද්ධා බහිසයිතා නාම.** නිරන්තරප්පවත්තභවඞ්ගසන්තානවසෙන හි සයිතවොහාරො. කාමං නෙසං බහිබන්ධනම්පි අසමුච්ඡින්නං, අන්තොබන්ධනස්ස පන ථූලතාය එවං වුත්තං . තෙනාහ **“තෙසඤ්හි කාමභවෙ බන්ධන”**න්ති. ඉමිනා නයෙන සෙසද්වයෙපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. අසමුච්ඡින්නෙසු ච ඔරම්භාගියසංයොජනියෙසු ලද්ධප්පච්චයෙසු උද්ධම්භාගියසංයොජනානි අගණනූපගානි හොන්තීති. අරියානංයෙව වසෙනෙත්ථ චතුක්කස්ස උද්ධටත්තා ලබ්භමානාපි පුථුජ්ජනා න උද්ධටා.

සික්ඛාකොට්ඨාසොති සික්ඛිතබ්බභාගො. පජ්ජති සික්ඛා එතෙනාති **සික්ඛාපදං,** සික්ඛාය අධිගමූපායොති. **ආගතායෙව,** තස්මා තත්ථ ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති අධිප්පායො.

අභබ්බට්ඨානාදිපඤ්චකවණ්ණනා

316. **දෙසනාසීසමෙවාති** දෙසනාපදෙසො එව, තස්මා **සොතාපන්නාදයොපි අභබ්බා.** යදි එවං කස්මා තථා දෙසනාති ආහ **“පුථුජ්ජනඛීණාසවාන”**න්තිආදි.

ඤාතිබ්‍යසනෙ යෙසං ඤාතීනං විනාසො, තෙසං හිතසුඛං විද්ධංසෙති, තස්මා **බ්‍යසතීති බ්‍යසනං.** භොගබ්‍යසනෙපි එසෙව නයො. රොගබ්‍යසනාදීසු පන ''යස්ස රොගො''තිආදිනා යොජෙතබ්බං. **නෙව අකුසලානි** අසංකිලිට්ඨසභාවත්තා. **න තිලක්ඛණාහතානි** අභාවධම්මත්තා. ඉතරං පන වුත්තවිපරියායතො **අකුසලං, තිලක්ඛණාහතඤ්ච.**

ගුණෙහි සමිද්ධභාවා **සම්පදා.**

වත්ථුසන්දස්සනාති යස්මිං වත්ථුස්මිං තස්ස ආපත්ති, තස්ස සරූපතො දස්සනා. **ආපත්තිසන්දස්සනාති** යං ආපත්තිං සො ආපන්නො, තස්සා දස්සනා. **සංවාසපටික්ඛෙපොති** උපොසථපවාරණාදිසංවාසස්ස පටික්ඛිපනං අකරණං. **සාමීචිපටික්ඛෙපො** අභිවාදනාදිසාමීචිකිරියාය අකරණං. **චොදයමානෙනාති** චොදෙන්තෙන. **චුදිතකස්ස කාලොති** චුදිතකස්ස පුග්ගලස්ස චොදෙතබ්බකාලො. **පුග්ගලන්ති** චොදෙතබ්බං පුග්ගලං. **උපපරික්ඛිත්වාති** ''අයං චුදිතකලක්ඛණෙ තිට්ඨති, න තිට්ඨතී''ති වීමංසිත්වා. **අයසං ආරොපෙති** ''ඉමෙ මං අභූතෙන අබ්භාචික්ඛන්තා අනයබ්‍යසනං ආපාදෙන්තී''ති භික්ඛූනං අයසං උප්පාදෙති.

පධානියඞ්ගපඤ්චකවණ්ණනා

317. පදහතීති **පදහනො;** භාවනං අනුයුත්තො යොගී, තස්ස භාවො භාවනානුයොගො **පදහනභාවො.** පධානං අස්ස අත්ථීති පධානිකො, ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා **''පධානියො''**ති වුත්තං. ''අභිනීහාරතො පට්ඨාය ආගතත්තා''ති වුත්තත්තා පච්චෙකබොධිසත්තසාවකබොධිසත්තානම්පි පණිධානතො පභුති ආගතා සද්ධා ආගමනසද්ධා එව, උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන පන **''සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තාන''**න්ති වුත්තං. අධිගමතො සමුදාගතත්තා අග්ගමග්ගඵලසම්පයුත්තාපි **අධිගමනසද්ධා නාම,** යා සොතාපන්නස්ස අඞ්ගභාවෙන වුත්තා. **අචලභාවෙනාති** පටිපක්ඛෙන අනභිභවනීයත්තා නිච්චලභාවෙන. **ඔකප්පනන්ති** ඔක්කන්තිත්වා පක්ඛන්දිත්වා අධිමුච්චනං. **පසාදුප්පත්ති** පසාදනීයෙ වත්ථුස්මිං පසීදනමෙව. **සුප්පටිවිද්ධන්ති** සුට්ඨු පටිවිද්ධං, යථා තෙන පටිවෙධෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං හත්ථගතං අහොසි, තථා පටිවිද්ධං. යස්ස බුද්ධසුබුද්ධතාය සද්ධා අචලා අසම්පවෙධී, තස්ස ධම්මසුධම්මතාය, සඞ්ඝසුප්පටිපන්නතාය ච සද්ධා න තථාති අට්ඨානමෙතං අනවකාසො. තෙනාහ භගවා ''යො, භික්ඛවෙ, බුද්ධෙ පසන්නො, ධම්මෙ සො පසන්නො, සඞ්ඝෙ සො පසන්නො''තිආදි. **පධානවීරියං ඉජ්ඣති** ''අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණතො මුච්චිස්සාමී''ති සක්කච්චං පදහනතො.

අප්ප-සද්දො අභාවත්ථො ''අප්ප-සද්දස්ස…පෙ…. ඛො පනා''තිආදීසු වියාති ආහ **''අරොගො''**ති. **සමවෙපාකිනියාති** යථාභුත්තං ආහාරං සමාකාරෙනෙව පචනසීලාය. දළ්හං කත්වා පච්චන්තී හි ගහණී ඝොරභාවෙන පිත්තවිකාරාදිවසෙන රොගං ජනෙති, සිථිලං කත්වා පච්චන්තී මන්දභාවෙන වාතවිකාරාදිවසෙන. තෙනාහ **''නාතිසීතාය නාච්චුණ්හායා''**ති. ගහණිතෙජස්ස මන්දතික්ඛතාවසෙන සත්තානං යථාක්කමං සීතුණ්හසහගතාති ආහ **''අතිසීතගහණිකො''**තිආදි. යථාවතො අච්චයදෙසනා අත්තනො ආවිකරණං නාමාති ආහ **''යථාභූතං අත්තනො අගුණං පකාසෙතා''**ති. **උදයත්ථගාමිනියාති** සඞ්ඛාරානං උදයං, වයඤ්ච පටිවිජ්ඣන්තියාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **''උදයඤ්චා''**තිආදි. **පරිසුද්ධායාති** නිරුපක්කිලෙසාය. **නිබ්බිජ්ඣිතුං සමත්ථායාති** තදඞ්ගවසෙන අවසෙසං පජහිතුං සමත්ථාය. **තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස ඛයගාමිනියාති** යං දුක්ඛං ඉමස්මිං ඤාණෙ අනධිගතෙ පවත්තාරහං, අධිගතෙ න පවත්තති, තං සන්ධාය වදති. තථා හෙස යොගාවචරො ''චූළසොතාපන්නො''ති වුච්චති.

සුද්ධාවාසාදිපඤ්චකවණ්ණනා

318. **''සුද්ධා ආවසිංසූ''**තිආදිනා අද්ධත්තයෙපි තෙසං සුද්ධාවාසපරියායො අබ්‍යභිචාරීති දස්සෙති. **කිලෙසමලරහිතාති** නාමකායපරිසුද්ධිං වදන්තො එව රූපකායපරිසුද්ධිම්පි අත්ථතො දස්සෙති. තෙනාහ **''අනාගාමිඛීණාසවා''**ති.

ආයුනො මජ්ඣන්ති අවිහාදීසු යත්ථ යත්ථ උප්පන්නො, තත්ථ තත්ථ ආයුනො මජ්ඣං **අනතික්කමිත්වා. අන්තරා වාති** තස්ස අන්තරාව ඔරමෙව. **මජ්ඣං උපහච්චාති** ආයුනො මජ්ඣං අතිච්ච. තෙනාහ **''අතික්කමිත්වා''**ති. **අප්පයොගෙනාති** අනුස්සාහනෙන. **අකිලමන්තොති** අකිලන්තො. **සුඛෙනාති** අකිච්ඡෙන. උද්ධං වාහිභාවෙන උද්ධං අස්ස තණ්හාසොතං, වට්ටසොතඤ්චාති **උද්ධංසොතො;** උද්ධං වා ගන්ත්වා පටිලභිතබ්බතො උද්ධං අස්ස මග්ගසොතන්ති **උද්ධංසොතො. අකනිට්ඨං ගච්ඡතීති අකනිට්ඨගාමී. සොධෙත්වාති** තත්ථ තත්ථ උප්පජ්ජන්තො තෙ තෙ දෙවලොකෙ සොධෙන්තො විය හොතීති වුත්තං **''චත්තාරො දෙවලොකෙ සොධෙත්වා''**ති. තත්ථ තත්ථ වා උප්පජ්ජිත්වා පුන අනුප්පජ්ජනාරහභාවෙනෙව තතොපි ගච්ඡන්තො දෙවූපපත්තිභවසඞ්ඛාතෙ අත්තනො ඛන්ධලොකෙ භවරාගමලං විසොධෙත්වා වික්ඛම්භෙත්වා. අයඤ්හි අවිහෙසු කප්පසහස්සං වසන්තො අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා අතප්පං ගච්ඡති, තත්ථාපි ද්වෙ කප්පසහස්සානි වසන්තො අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා සුදස්සං ගච්ඡති, තත්ථාපි චත්තාරිකප්පසහස්සානි වසන්තො අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා සුදස්සිං ගච්ඡති, තත්ථාපි

අට්ඨකප්පසහස්සානි වසන්තො අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා අකනිට්ඨං ගච්ඡති, තත්ථ වසන්තො අග්ගමග්ගං අධිගච්ඡති.

චෙතොඛිලපඤ්චකවණ්ණනා

319. **චෙතොඛිලා** නාම අත්ථතො විචිකිච්ඡා කොධො ච, තෙ පන යස්මිං සන්තානෙ උප්පජ්ජන්ති, තස්ස ඛරභාවො කක්ඛළභාවො හුත්වා උපතිට්ඨන්ති, පගෙව අත්තනා සම්පයුත්තචිත්තස්සාති ආහ **"චිත්තස්ස ථද්ධභාවො"**ති. යථා ලක්ඛණපාරිපූරියා ගහිතාය සබ්බා සත්ථුරූපකායසිරී ගහිතාව නාම හොති, එවං සබ්බඤ්ඤුතාය සබ්බා ධම්මකායසිරී" ගහිතා එව නාම හොතීති තදුභයවත්ථුකමෙව කඞ්ඛං දස්සෙන්තො **"සරීරෙ කඞ්ඛමානො"**තිආදිමාහ. ආතපති කිලෙසෙති **ආතප්පං** , සම්මාවායාමොති ආහ **"ආතප්පායාති වීරියකරණත්ථායා"**ති. **පුනප්පුනං යොගායාති** භාවනං පුනප්පුනං යුඤ්ජනාය. **සතතකිරියායාති** භාවනාය නිරන්තරප්පයොගාය. "පටිවෙධධම්මෙ කඞ්ඛමානො"ති එත්ථ කථං ලොකුත්තරධම්මෙ කඞ්ඛා පවත්තතීති? න ආරම්මණකරණවසෙන, අනුස්සවාකාරපරිවිතක්කලද්ධෙ පරිකප්පිතරූපෙ කඞ්ඛා පවත්තතීති දස්සෙන්තො ආහ **"විපස්සනා…පෙ…. වදන්ති, තං අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛතී"**ති. **සික්ඛාති** චෙත්ථ පුබ්බභාගසික්ඛා වෙදිතබ්බා. "කාමඤ්චෙත්ථ විසෙසුප්පත්තියා මහාසාවජ්ජතාය චෙව සංවාසනිමිත්තසට්ටනාහෙතු අභිණ්හුප්පත්තිකතාය ච 'සබ්‍රහ්මචාරීසූ'ති කොපස්ස විසයො විසෙසෙත්වා වුත්තො, තතො අඤ්ඤත්ථාපි පන කොපො 'න චෙතොඛිලො'ති න සක්කා විඤ්ඤාතු"න්ති කෙචි. යදි එවං විචිකිච්ඡායපි අයං නයො ආපජ්ජති, තස්මා යථාරුතවසෙනෙව ගහෙතබ්බං.

චෙතසොවිනිබන්ධාදිපඤ්චකවණ්ණනා

320. පවත්තිතුං අප්පදානවසෙන කුසලචිත්තං විනිබන්ධන්තීති **චෙතසොවිනිබන්ධා.** තං පන විනිබන්ධන්තා මුට්ඨිගාහං ගණ්හන්තී විය හොන්තීති ආහ **"චිත්තං බන්ධිත්වා"**තිආදි. කාමගිද්ධො පුග්ගලො වත්ථුකාමෙ විය කිලෙසකාමෙපි අස්සාදෙති අභිනන්දතීති වුත්තං **"වත්ථුකාමෙපි කිලෙසකාමෙපී"**ති. **අත්තනො කායෙති** අත්තනො කරජකායෙ, අත්තභාවෙ වා. **බහිද්ධාරූපෙති** පරෙසං කායෙ, අනින්ද්‍රියබද්ධරූපෙ ච. උදරං අවදිහති උපචිනොති පරිපූරෙතීති **උදරාවදෙහකං. සෙය්‍යසුඛ**න්ති සෙය්‍යාය සයනවසෙන උප්පජ්ජනකසුඛං. **සංපරිවත්තක**න්ති සංපරිවත්තෙත්වා. **පණිධායාති** තණ්හාවසෙන පණිදහිත්වා. ඉති පඤ්චවිධොපි ලොභවිසෙසො එව චෙතොවිනිබන්ධො වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

ලොකියානෙව කථිතානි රූපින්ද්‍රියානංයෙව කථිතත්තා. **පඨමදුතියචතුත්ථානි ලොකියානි** පරිත්තභූමකත්තා. **තතියපඤ්චමානි** කාමරූපග්ගහූමිකත්තා, කාමරූපාරූපග්ගහූමිකත්තා ච. **ලොකියලොකුත්තරානි** කථිතානීති ආනෙත්වා යොජනා. "සමථවිපස්සනාමග්ගඵලවසෙනා"ති වත්තබ්බං. **"සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙනා"**ති වුත්තං.

නිස්සරණියපඤ්චකවණ්ණනා

321. නිස්සරන්තීති **නිස්සරණීයාති** වත්තබ්බෙ රස්සං කත්වා නිද්දෙසො. කත්තරි හෙස අනීය-සද්දො යථා "නිය්‍යානිකා"ති. තෙනාහ **"නිස්සටා"**ති. කුතො පන නිස්සටාති? යථාසකං පටිපක්ඛතො. නිජ්ජීවට්ඨෙන ධාතුයොති ආහ **"අත්තසුඤ්ඤසභාවා"**ති. අත්ථතො පන ධම්මධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතුවිසෙසා. තාදිසස්ස භික්ඛුනො කිලෙසවසෙන කාමෙසු මනසිකාරො නාම නත්ථීති ආහ **"වීමංසනත්ථ"**න්ති. "නෙක්ඛම්මනිස්සිතං ඉදානි මෙ චිත්තං, කිං නු ඛො කාමවිතක්කොපි උප්පජ්ජතී"ති වීමංසන්තස්සාති අත්ථො. **පක්ඛන්දනං** නාම අනුප්පවෙසො, සො පන තත්ථ නත්ථීති ආහ **"න පවිසතී"**ති. **පසාදං** නාම අභිරුචිසන්තිට්ඨානං , විමුච්චනං අධිමුච්චනන්ති තං සබ්බං පක්ඛිපන්තො වදති **"පසාදං නාපජ්ජතී"**තිආදි. එවංභූතං පනස්ස චිත්තං තත්ථ කථං තිට්ඨතීති ආහ **"යථා පනා"**තිආදි. **තන්ති** පඨමජ්ඣානං. **අස්සාති** භික්ඛුනො. **චිත්තං පක්ඛන්දතීති** පරිකම්මචිත්තෙන සද්ධිං ඣානචිත්තං එකට්ඨවසෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා වදති. **ගොචරෙ ගතත්තාති** අත්තනො ආරම්මණෙ එව පවත්තත්තා. **අහානභාගියත්තාති** ඨිතිභාගියත්තා, විසෙසභාගියත්තා වා. **සුට්ඨු විමුත්තන්ති** වික්ඛම්භනවිමුත්තියා සම්මදෙව විමුත්තං. චිත්තස්ස කායස්ස ච හනනතො **විඝාතො,** දුක්ඛං. පරිදහනතො **පරිළාහො,** කාමදරථො. **න වෙදයති** අනුප්පජ්ජනතො. නිස්සරන්ති තතොති **නිස්සරණං.** කෙ නිස්සරන්ති? කාමා. එවඤ්ච කත්වා **කාමාන**න්ති කත්තරි සාමිවචනං සුට්ඨු යුජ්ජති. යදග්ගෙන කාමා තතො "නිස්සටා"ති වුච්චන්ති, තදග්ගෙන ඣානම්පි කාමතො "නිස්සට"න්ති වත්තබ්බතං ලභතීති වුත්තං **"කාමෙහි නිස්සටත්තා"**ති. එවං වික්ඛම්භනවසෙන කාමනිස්සරණං වත්වා ඉදානි සමුච්ඡෙදවසෙන අච්චන්තතොව නිස්සරණං දස්සෙතුං **"යො පනා"**තිආදි වුත්තං.

සෙසපදෙසූති සෙසකොට්ඨාසෙසු. අයං පන විසෙසොති විසෙසං වදන්තෙන "තං ඣානං පාදකං කත්වා"තිආදිකො අවිසෙසොති වත්වා දුතියතතියවාරෙසු සබ්බසො අනාමට්ඨො, චතුත්ථවාරෙ පන අයම්පි විසෙසොති දස්සෙතුං **"අච්චන්තනිස්සරණෙ චෙත්ථ අරහත්තඵලං යොජෙතබ්බ"**න්ති වුත්තං.

යස්මා අරූපජ්ඣානං පාදකං කත්වා අග්ගමග්ගං අධිගන්ත්වා අරහත්තෙ ඨිතස්ස චිත්තං සබ්බසො රූපෙහි නිස්සටං නාම හොති. තස්ස හි ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨාය වීමංසනත්ථං රූපාභිමුඛං චිත්තං පෙසෙන්තස්ස ඉදමක්ඛාතන්ති සමථයානිකානං වසෙන හෙට්ඨා චත්තාරො වාරා කථිතා, ඉදං පන සුක්ඛවිපස්සකස්ස වසෙනාති ආහ **"සුද්ධසඞ්ඛාරෙ"**තිආදි. **පුන සක්කායො නත්ථීති උප්පන්නන්ති** ඉදානි මෙ සක්කායප්පබන්ධො නත්ථීති වීමංසන්තස්ස උප්පන්නං.

විමුත්තායතනපඤ්චකවණ්ණනා

322. විමුත්තියා වට්ටදුක්ඛතො විමුච්චනස්ස ආයතනානි කාරණානි **විමුත්තායතනානීති** ආහ **"විමුච්චනකාරණානී"**ති. **පාළිඅත්ථං ජානන්තස්සාති** ''ඉධ සීලං ආගතං, ඉධ සමාධි, ඉධ පඤ්ඤා''තිආදිනා තං තං පාළිඅත්ථං යාථාවතො ජානන්තස්ස. **පාළිං ජානන්තස්සාති** තදත්ථජොතනං පාළිං යාථාවතො උපධාරෙන්තස්ස. **තරුණපීතීති** සඤ්ජාතමත්තා මුදුකා පීති ජායති. කථං ජායති? යථාදෙසිතධම්මං උපධාරෙන්තස්ස තදනුච්ඡවිකමෙව අත්තනො කායවචීමනොසමාචාරං පරිග්ගණ්හන්තස්ස සොමනස්සප්පත්තස්ස පමොදලක්ඛණං පාමොජ්ජං ජායති. **තුට්ඨාකාරභූතා බලවපීතීති** පුරිමුප්පන්නාය පීතියා වසෙන ලද්ධාසෙවනත්තා අතිවිය තුට්ඨාකාරභූතා කායචිත්තදරථපස්සම්භනසමත්ථාය පස්සද්ධියා පච්චයො භවිතුං සමත්ථා බලප්පත්තා පීති ජායති. යස්මා නාමකායෙ පස්සද්ධෙ රූපකායොපි පස්සද්ධො එව හොති, තස්මා **"නාමකායො පටිපස්සම්භති"** ඉච්චෙව වුත්තං. **සුඛං පටිලභතීති** වක්ඛමානස්ස චිත්තසමාධානස්ස පච්චයො භවිතුං සමත්ථං චෙතසිකං නිරාමිසං සුඛං පටිලභති වින්දති. ''සමාධියතී''ති එත්ථ න යො කොචි සමාධි අධිප්පෙතො, අථ ඛො අනුත්තරසමාධීති දස්සෙන්තො **"අරහත්ත ඵලසමාධිනා සමාධියතී"**ති ආහ. **"අයඤ්හී"**තිආදි තස්සා දෙසනාය තාදිසස්ස පුග්ගලස්ස යථාවුත්තසමාධිපටිලාභස්ස කාරණභාවවිභාවනං. තස්ස විමුත්තායතනභාවො. **ඔසක්කිතුන්ති** නයිතුං. **සමාධියෙව සමාධිනිමිත්තන්ති** කම්මට්ඨානපාළිආරුළ්හො සමාධියෙව පරතො උප්පජ්ජනකභාවනාසමාධිස්ස කාරණභාවතො සමාධිනිමිත්තං. තෙනාහ **"ආචරියසන්තිකෙ"**තිආදි.

විමුත්ති වුච්චති අරහත්තං සබ්බසො කිලෙසෙහි පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තීති කත්වා. **පරිපාචෙන්තීති** සාධෙන්ති නිප්ඵාදෙන්ති. **අනිච්චානුපස්සනාඤාණෙ** නිස්සයපච්චයභූතෙ **උප්පන්නසඤ්ඤා,** තෙන ඤාණෙන සහගතාති අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං** (විසුද්ධි. ටී. 1.37, 306) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

පඤ්චකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡක්කවණ්ණනා

323. අත්තානං අධි **අජ්ඣත්තා, අධි**-සද්දො සමාසවිසයෙ අධිකාරත්ථං, පවත්තිඅත්ථඤ්ච ගහෙත්වා පවත්තතීති අත්තානං අධිකිච්ච උද්දිස්ස පවත්තා **අජ්ඣත්තා;** අජ්ඣත්තෙසු භවානි **අජ්ඣත්තිකානීති** නියකජ්ඣත්තෙසුපි අබ්භන්තරානි චක්ඛාදීනි වුච්චන්ති, තානි පන යෙන අජ්ඣත්තතභාවෙන ''අජ්ඣත්තිකානී''ති වුච්චන්ති, තමත්ථං පාකටං කත්වා දස්සෙන්තො **"අජ්ඣත්තිකානී"**ති ආහ. සද්දත්ථතො පන අජ්ඣත්තජ්ඣත්තානියෙව **අජ්ඣත්තජ්ඣත්තිකානි** යථා ''වෙනයිකො''ති (ම. නි. 1.246; අ. නි. 8.11; පාරා. 8) දට්ඨබ්බං. **තතො අජ්ඣත්තතොති** තතො අජ්ඣත්තජ්ඣත්තතො, යානි අජ්ඣත්තිකානි වුත්තානි. අජ්ඣත්තිකානඤ්හි පටියොගීනි බාහිරානි අජ්ඣත්තධම්මානං විය බහිද්ධාධම්මා. ''අජ්ඣත්තිකානී''ති හි සපරසන්තානිකානි චක්ඛාදීනි වුච්චන්ති, තථා රූපාදීනි ''බාහිරානී''ති. අජ්ඣත්තානි පන සසන්තානිකා එව චක්ඛුරූපාදයො, තතො අඤ්ඤෙව බහිද්ධාති. ''විඤ්ඤාණසමූහා''ති එත්ථ යදිපි තෙසං විඤ්ඤාණානං සමොධානං නත්ථි භින්නකාලිකත්තා, චිත්තෙන පන එකජ්ඣං අභිසංයූහනවසෙන සමූහතා වුත්තා යථා ''වෙදනාක්ඛන්ධො''ති. **චක්ඛුපසාදනිස්සිතන්ති** චක්ඛුපසාදං නිස්සාය පච්චයං ලභිත්වා උප්පන්නං කුසලාකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණතාසාමඤ්ඤෙන එකජ්ඣං කත්වා වුත්තං. **චක්ඛුසන්නිස්සිතො සම්ඵස්සො,** න චක්ඛුද්වාරිකො. **ඉමෙ දස සම්ඵස්සෙති** ඉමෙ පසාදවත්ථුකෙ දස විපාකසම්ඵස්සෙ **ඨපෙත්වා. එතෙනෙව නයෙනාති** එතෙන ඵස්සෙ වුත්තෙනෙව නයෙන. තණ්හාඡක්කෙ තණ්හං ආරබ්භ පවත්තාපි තණ්හා **ධම්මතණ්හාති** වෙදිතබ්බා.

අප්පතිස්සයොති අප්පතිස්සවො, ව-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා නිද්දෙසො. ගරුනා කිස්මිඤ්චි වුත්තෙ ගාරවවසෙන පතිස්සවනං **පතිස්සවො,** පතිස්සවභූතං, තංසභාගඤ්ච යං කිඤ්චි ගාරවං, නත්ථි එතස්මිං පතිස්සවොති **අප්පතිස්සවො,** ගාරවරහිතො. තෙනාහ **"අනීචවුත්තී"**ති. යථා චෙතියං උද්දිස්ස කතං සත්ථු කතසදිසං, එවං චෙතියස්ස පුරතො කතං සත්ථු පුරතො කතසදිසං එවාති ආහ **"පරිනිබ්බුතෙ පනා"**තිආදි. **සක්කච්චං න ගච්ඡතීති** ආදරං ගාරවං උප්පාදෙත්වා න උපසඞ්කමති. යථා සික්ඛාය එකදෙසෙ කොපිතෙ, අගාරවෙ ච කතෙ සබ්බා සික්ඛා කුප්පති, සබ්බත්ථ ච අගාරවං කතං නාම හොති සමුදායතො සංවරසමාදානං අවයවතො භෙදොති. එවං **එකභික්ඛුස්මිංපි...පෙ.... අගාරවො කතොව හොති.** අනාදරියමත්තෙනපි සික්ඛාය අපරිපූරියෙවාති ආහ **"අපූරයමානොව සික්ඛාය අගාරවො නාමා"**ති. **අප්පමාදලක්ඛණං** සම්මාපටිපත්ති. **දුවිධන්ති** ධම්මාමිසවසෙන දුවිධං.

සොමනස්සූපවිචාරාති සොමනස්සසහගතා විචාරා අධිප්පෙතා, උපසද්දො ච නිපාතමත්තන්ති ආහ **"සොමනස්සසම්පයුත්තා විචාරා"**ති. තථා හිස්ස අභිධම්මෙ (ධ. ස. 8) "චාරො විචාරො...පෙ.... උපවිචාරො"ති නිද්දෙසො පවත්තො. **සොමනස්සකාරණභූතන්ති** සභාවතො, සඞ්කප්පතොපි සොමනස්සස්ස උප්පත්තියා පච්චයභූතං. කාමං පරිත්තභූමකා විතක්කවිචාරා අඤ්ඤමඤ්ඤමවියොගිනො , කිරියාභෙදතො පන පඨමාභිනිපාතතාය විතක්කස්ස බ්‍යාපාරො සාතිසයො. තතො පරං විචාරස්සාති තං සන්ධාය "විතක්කෙත්වා"ති පුබ්බකාලකිරියාවසෙන වත්වා **"විචාරෙන පරිච්ඡින්දතී"**ති වුත්තං. ලද්ධපුබ්බාසෙවනස්ස විචාරස්ස බ්‍යාපාරො පඤ්ඤා විය හොති. තථා හි "විචාරො විචිකිච්ඡාය පටිපක්ඛො"ති පෙටකෙ වුත්තං. **"දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො"**ති එත්ථ යාය දිට්ඨියා පුග්ගලො දිට්ඨිසාමඤ්ඤං ගතො වුත්තො, සා පඨමමග්ගසම්මාදිට්ඨි කොසම්බකසුත්තෙ අධිප්පෙතොති ආහ **"කොසම්බකසුත්තෙ පඨමමග්ගො කථිතො"**ති. **ඉධාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ. චතූසුපි මග්ගෙසු සම්මාදිට්ඨි දිට්ඨිග්ගහණෙන ගහිතාති ආහ **"චත්තාරොපි මග්ගා කථිතා"**ති.

විවාදමූලඡක්කවණ්ණනා

325. **කොධනොති** කුජ්ඣනසීලො. යස්මා සො අප්පහීනකොධතාය විගතකොධනො නාම න හොති, තස්මා **"කොධෙන සමන්නාගතො"**ති ආහ. උපනාහො එතස්ස අත්ථි, උපනය්හනසීලොති වා **උපනාහී. විවාදො** නාම උප්පජ්ජමානො යෙභුය්‍යෙන පඨමං ද්වින්නං වසෙන උප්පජ්ජතීති වුත්තං **"ද්වින්නං භික්ඛූනං විවාදො"**ති. සො පන යථා බහූනං අනත්ථාවහො හොති, තං නිදස්සනමුඛෙන දස්සෙන්තො **"කථ"**න්තිආදිමාහ. **අබ්භන්තරපරිසායාති** පරිසබ්භන්තරෙ.

පරගුණමක්ඛනාය පවත්තොපි අත්තනො කාරකං ගූථෙන පහරන්තං ගූථො විය පඨමතරං මක්ඛෙතීති **මක්ඛො,** සො එතස්ස අත්ථීති **මක්ඛී.** පලාසතීති පලාසො, පරස්ස ගුණෙ ඩංසිත්වා විය අපනෙතීති අත්ථො, සො එතස්ස අත්ථීති **පලාසී.** පලාසී පුග්ගලො හි දුතියස්ස ධුරං න දෙති, සමං පසාරෙත්වා තිට්ඨති. තෙනාහ **"යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පලාසෙන සමන්නාගතො"**ති. **"ඉස්සුකී"**තිආදීනං පදානමත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව. කම්මපථප්පත්තාය මිච්ඡාදිට්ඨියා වසෙනෙත්ථ මිච්ඡාදිට්ඨි වෙදිතබ්බාති ආහ **"නත්ථිකවාදී අහෙතුකවාදී අකිරියවාදී"**ති.

නිස්සරණියඡක්කවණ්ණනා

326. **හාපෙත්වාති** කුසලචිත්තං පරිහාපෙත්වා පවත්තිතුමෙව අප්පදානවසෙන. **අභූතං බ්‍යාකරණං බ්‍යාකරොති** "මෙත්තා හි ඛො මෙ චෙතොවිමුත්ති භාවිතා"තිආදිනා (අ. නි. 6.13) අත්තනි අවිජ්ජමානං ගුණබ්‍යාහාරං බ්‍යාහරති. චෙතොවිමුත්ති-සද්දං අපෙක්ඛිත්වා **"නිස්සටා"**ති වුත්තං. **පුන බ්‍යාපාදො නත්ථීති** ඉදානි මම බ්‍යාපාදො නාම නත්ථි සබ්බසො නත්ථීති ඤත්වා.

"අනිමිත්තා"ති වත්වා යෙසං නිමිත්තානං අභාවෙන අරහත්තඵලසමාපත්තියා අනිමිත්තතා, තං දස්සෙතුං **"සා හී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ රාගස්ස නිමිත්තං, රාගො එව වා නිමිත්තන්ති **රාගනිමිත්තං. ආදි**-සද්දෙන දොසනිමිත්තාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. රූපවෙදනාදිසඞ්ඛාරනිමිත්තං **රූපනිමිත්තාදි.** තෙසඤ්ඤෙව නිච්චාදිවසෙන උපට්ඨානං **නිච්චනිමිත්තාදි.** තයිදං නිමිත්තං යස්මා සබ්බෙන සබ්බං අරහත්තඵලෙ නත්ථි, තස්මා වුත්තං **"සා හි...පෙ.... අනිමිත්තාති වුත්තා"**ති. **නිමිත්තං අනුසරතීති** තං නිමිත්තං අනුගච්ඡති ආරබ්භ පවත්තති.

අස්මිමානොති "අස්මී"ති පවත්තො අත්තවිසයො මානො. **අයං නාම අහං අස්මීති** රූපලක්ඛණො, වෙදනාදීසු වා අඤ්ඤතරලක්ඛණො අයං නාම අත්තා අහං අස්මි. "අස්මී"ති මානො සමුග්ඝාටීයති එතෙනාති **අස්මිමානසමුග්ඝාතො,** අරහත්තමග්ගො. **පුන අස්මිමානො නත්ථීති** තස්ස අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනං කිත්තෙන්තො සමුග්ඝාතත්තමෙව විභාවෙති.

අනුත්තරියාදිඡක්කවණ්ණනා

327. නත්ථි එතෙසං උත්තරානි විසිට්ඨානීති **අනුත්තරානි,** අනුත්තරානි එව **අනුත්තරියානි** යථා අනන්තමෙව ආනන්තරියන්ති ආහ **"අනුත්තරියානීති අනුත්තරානී"**ති. **දස්සනානුත්තරියං නාම** අනුත්තරඵලවිසෙසාවහත්තා. එස නයො සෙසෙසුපි. **සත්තවිධඅරියධනලාභොති** සත්තවිධසද්ධාදිලොකුත්තරධනලාභො. **සික්ඛත්තයපූරණන්ති** අධිසීලසික්ඛාදීනං තිස්සන්නං සික්ඛානං පරිපූරණං. තත්ථ පරිපූරණං නිප්පරියායතො අසෙක්ඛානං වසෙන වෙදිතබ්බං. කල්‍යාණපුථුජ්ජනතො පට්ඨාය හි සත්ත සෙක්ඛා තිස්සො සික්ඛා පූරෙන්ති නාම, අරහා පන පරිපුණ්ණසික්ඛොති. ඉති ඉමානි අනුත්තරියානි ලොකියලොකුත්තරානි කථිතානි.

අනුස්සතියො එව දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකාදිහිතසුඛානං කාරණභාවතො ඨානානීති **අනුස්සතිට්ඨානානි. එවං අනුස්සරතොති** යථා බුද්ධානුස්සති විසෙසාධිගමස්ස ඨානං හොති, එවං "ඉතිපි සො භගවා"තිආදිනා (දී. නි. 1.157,

255) බුද්ධගුණෙ අනුස්සරන්තස්ස. **උපචාරකම්මට්ඨානන්ති** පච්චක්ඛතො උපචාරජ්ඣානාවහං කම්මට්ඨානං, පරම්පරාය පන යාව අරහත්තා ලොකියලොකුත්තරවිසෙසාවහං.

සතතවිහාරජක්කවණ්ණනා

328. **නිච්චවිහාරාති** සබ්බදා පවත්තනකවිහාරා. ඨපෙත්වා හි සමාපත්තිවෙලං, භවඞ්ගවෙලඤ්ච ඛීණාසවා ඉමිනාව ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාවිහාරෙන සබ්බකාලං විහරන්ති. **චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති** නිස්සයවොහාරෙන වුත්තං. සසම්භාරකථා හෙසා යථා ‘‘ධනුනා විජ්ඣතී’’ති. තස්මා නිස්සයසීසෙන නිස්සිතස්ස ගහණං දට්ඨබ්බන්ති ආහ **‘‘චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිස්වා’’**ති. **ඉට්ඨෙ අරජ්ජන්තොති** ඉට්ඨෙ ආරම්මණෙ රාගං අනුප්පාදෙන්තො මග්ගෙන සමුච්ඡින්නත්තා. **නෙව සුමනො හොති** ගෙහසිතපෙමවසෙනපි. **න දුම්මනො** පසාදඤ්ඤථත්තවසෙනපි. **අසමපෙක්ඛනෙති** ඉට්ඨෙපි අනිට්ඨෙපි මජ්ඣත්තෙපි ආරම්මණෙ න සමං න සම්මා අයොනිසො ගහණෙ. යො අඛීණාසවානං මොහො උප්පජ්ජති, තං **අනුප්පාදෙන්තො** මග්ගෙනෙව තස්ස සමුග්ඝාටිතත්තා. ඤාණුපෙක්ඛාවසෙනෙව **උපෙක්ඛකො විහරති මජ්ඣත්තො.** අයඤ්චස්ස පටිපත්තිවෙපුල්ලප්පත්තියා , පඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්තියා චාති ආහ **‘‘සතියා’’**තිආදි. **ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාති** ඡසු ද්වාරෙසු පවත්තා සතිසම්පජඤ්ඤස්ස වසෙන ඡාවයවා උපෙක්ඛා. **ඤාණසම්පයුත්තචිත්තානි ලබ්භන්ති** තෙහි විනා සම්පජානතාය අසම්භවතො. **මහාචිත්තානීති** අට්ඨපි මහාකිරියචිත්තානි **ලබ්භන්ති. සතතවිහාරාති** ඤාණුප්පත්තිපච්චයරහිතකාලෙපි පවත්තිභෙදනතො. **දස චිත්තානීති** අට්ඨ මහාකිරියචිත්තානි හසිතුප්පාදවොට්ඨබ්බනචිත්තෙහි සද්ධිං දස චිත්තානි **ලබ්භන්ති.** අරජ්ජනාදුස්සනවසෙන පවත්ති තෙසම්පි සාධාරණාති.‘‘උපෙක්ඛකො විහරතී’’ති වචනතො ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාවසෙන ආගතානං ඉමෙසං සතතවිහාරානං ‘‘සොමනස්සං කථං ලබ්භතී’’ති චොදෙත්වා **‘‘ආසෙවනතො ලබ්භතී’’**ති සයමෙව පරිහරතීති. කිඤ්චාපි ඛීණාසවො ඉට්ඨානිට්ඨෙපි ආරම්මණෙ මජ්ඣත්තෙ විය බහුලං උපෙක්ඛකො විහරති අත්තනො පරිසුද්ධපකතිභාවාවිජහනතො, කදාචි පන තථා චෙතොභිසඞ්ඛාරාභාවෙ යං තං සභාවතො ඉට්ඨං ආරම්මණං, තත්ථ යාථාවසභාවග්ගහණවසෙනපි අරහතො චිත්තං සොමනස්සසහගතං හුත්වා පවත්තතෙව, තඤ්ච ඛො පුබ්බාසෙවනවසෙන. තෙනාහ ‘‘ආසෙවනතො ලබ්භතී’’ති.

අභිජාතිජක්කවණ්ණනා

329. ‘‘අභිජාතියො’’ති එත්ථ **අභි**-සද්දො උපසග්ගමත්තං, න අත්ථවිසෙසජොතකොති ආහ **‘‘ජාතියො’’**ති. **අභිජායතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ජායතීති** ච අන්තොගධහෙතුඅත්ථපදං, උප්පාදෙතීති අත්ථො. ජාතියා, තංනිබ්බත්තකකම්මානඤ්ච කණ්හසුක්කපරියායතාය යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. පටිප්පස්සම්භනවසෙන කිලෙසානං නිබ්බාපනතො **නිබ්බානං සචෙ කණ්හං භවෙය්‍ය** යථා තං දසවිධං දුස්සීල්‍යකම්මං. **සචෙ සුක්කං** භවෙය්‍ය යථා තං දානසීලාදිකුසලකම්මං. **ද්වින්නම්පි** කණ්හසුක්කවිපාකානං. **අරහත්තං අධිප්පෙතං** ‘‘අභිජායතී’’ති වචනතො. තං කිලෙසනිබ්බානන්තෙ ජාතත්තා **නිබ්බානං** යථා රාගාදීනං ඛයන්තෙ ජාතත්තා රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයොති.

නිබ්බෙධභාගියජක්කවණ්ණනා

නිබ්බෙධො වුච්චති නිබ්බානං මග්ගඤාණෙන නිබ්බිජ්ඣිතබ්බට්ඨෙන, පටිවිජ්ඣිතබ්බට්ඨෙනාති අත්ථො. **නිරොධානුපස්සනාඤාණෙති** නිරොධානුපස්සනාඤාණෙ නිස්සයපච්චයභූතෙ උප්පන්නා **සඤ්ඤා,** තෙන සහගතාති අත්ථො.

ජක්කවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තකවණ්ණනා

330. **සම්පත්තිපටිලාභට්ඨෙනාති** සීලසම්පත්තිආදීනං සම්මාසම්බොධිපරියොසානානං සම්පත්තීනං පටිලාභාපනට්ඨෙන, සම්පත්තීනං වා පටිලාභො **සම්පත්තිපටිලාභො,** තස්ස කාරණං සම්පත්තිපටිලාභට්ඨො, තෙන **සම්පත්තිපටිලාභට්ඨෙන.** තෙනෙවාහ ‘‘සම්පත්තීනං පටිලාභකාරණතො’’ති. **සද්ධාව** උභයහිතත්ථිකෙහි ධනායිතබ්බට්ඨෙන ධනං **සද්ධාධනං. එත්ථාති** එතෙසු ධනෙසු. **සබ්බසෙට්ඨං** සබ්බෙසං පටිලාභකාරණභාවතො, තෙසඤ්ච සංකිලෙසවිසොධනෙන මහාජුතිකමහාවිප්ඵාරභාවාපාදනතො. තෙනාහ **‘‘පඤ්ඤාය හී’’**තිආදි. තත්ථ **පඤ්ඤාය ඨත්වාති** කම්මස්සකතාපඤ්ඤාය පතිට්ඨාය **සුචරිතාදීනි පූරෙත්වා සග්ගූපගා හොන්ති.** තත්ථ චෙව පාරමිතාපඤ්ඤාය ච ඨත්වා **සාවකපාරමිඤාණාදීනි පටිවිජ්ඣන්ති.**

සමාධිං පරික්ඛරොන්ති අභිසඞ්ඛරොන්තීති **සමාධිපරික්ඛාරා,** සමාධිස්ස සම්භාරභූතා සම්මාදිට්ඨිආදයො. ඉධ පන සහකාරීකාරණභූතා අධිප්පෙතාති ආහ **‘‘සමාධිපරිවාරා’’**ති.

අසතං අසාධූනං **ධම්මා** තෙසං අසාධුභාවසාධනතො. **අසන්තාති** අසුන්දරා ගාරය්හා. තෙනාහ **''ලාමකා''**ති. ''විපස්සකස්සෙව කථිතා''ති වත්වා තස්ස විපස්සනානිබ්බත්තිං දස්සෙතුං **''තෙසුපී''**තිආදි වුත්තං. චතුන්නම්පි හි සච්චානං විසෙසෙන දස්සනතො මග්ගපඤ්ඤා සාතිසයං ''විපස්සනා''ති වත්තබ්බා, තංසමඞ්ගී ච අරියො විපස්සනකොති.

සප්පුරිසානං ධම්මාති සප්පුරිසානංයෙව ධම්මා, න අසප්පුරිසානං. ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා එව හි ධම්මඤ්ඤුආදිභාවො , න පාළිධම්මපඨනාදිමත්තෙන. **භාසිතස්සාති** සුත්තගෙය්‍යාදිභාසිතස්ස චෙව තදඤ්ඤස්ස ච අත්තත්ථපරත්ථබොධකස්ස පදස්ස. අත්ථකුසලතාවසෙන **අත්ථං ජානාතීති අත්ථඤ්ඤූ . අත්තානං ජානාතීති** යාථාවතො අත්තනො පමාණජානනවසෙන අත්තානං ජානාති. පටිග්ගහණපරිභොගමත්තඤ්ඤුතාහි එව පරියෙසනවිස්සජ්ජනමත්තඤ්ඤුතාපි බොධිතා හොන්තීති **''පටිග්ගහණපරිභොගෙසු''** ඉච්චෙව වුත්තං. එවඤ්හි තා අනවජ්ජා හොන්තීති. **යොගස්ස අධිගමායාති** භාවනාය අනුයුඤ්ජනස්ස. **අතිසම්බාධන්ති** අතිඛුද්දකං අතික්ඛපඤ්ඤස්ස තාවතා කාලෙන තීරෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. **අට්ඨවිධං පරිසන්ති** ඛත්තියපරිසාදිකං අට්ඨවිධං පරිසං. භික්ඛුපරිසාදිකං චතුබ්බිධං ඛත්තියපරිසාදිකං මනුස්සපරිසංයෙව පුන චතුබ්බිධං ගහෙත්වා අට්ඨවිධං වදන්ති අපරෙ. ''ඉමං මෙ සෙවන්තස්ස අකුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, කුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, තස්මා සෙවිතබ්බො, විපරියායතො තදඤ්ඤො අසෙවිතබ්බො''ති එවං **සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බං පුග්ගලං ජානාතීති පුග්ගලඤ්ඤූ.** එවං තෙසං පුග්ගලානම්පි බොධනං උක්කට්ඨං, නිහීනං වා **ජානාති** නාම.

331. **''නිද්දසවත්ථූනී''**ති. ''ආදි-සද්දලොපෙනායං නිද්දෙසො''ති ආහ **''නිද්දසාදිවත්ථූනී''**ති. නත්ථි දානි ඉමස්ස දසාති නිද්දසො. **පඤ්හොති** ඤාතුං ඉච්ඡිතො අත්ථො. **පුන දසවස්සො න හොතීති** තෙසං මතිමත්තන්ති දස්සෙතුං **''සො කිරා''**ති කිරසද්දග්ගහණං. ''නිද්දසො''ති චෙතං දෙසනාමත්තං, තස්ස නිබ්බීසාදිභාවස්ස විය නින්නවාදිභාවස්ස ච ඉච්ඡිතත්තාති දස්සෙතුං **''න කෙවලඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. **ගාමෙ විචරන්තොති** ගාමෙ පිණ්ඩාය විචරන්තො.

න ඉදං තිත්ථියානං අධිවචනං තෙසු තන්නිමිත්තස්ස අභාවා. සාසනෙපි සෙක්ඛස්සාපි න ඉදං අධිවචනං, කිමඞ්ගං පන පුථුජ්ජනස්ස. යස්ස පනෙතං අධිවචනං, යෙන ච කාරණෙන, තං දස්සෙතුං **''ඛීණාසවස්සෙත''**න්තිආදි වුත්තං. අප්පටිසන්ධිකභාවො හිස්ස පච්චක්ඛතො කාරණං. පරම්පරාය ඉතරානි, යානි පාළියං ආගතානි.

සික්ඛාය සම්මදෙව ආදානං **සික්ඛාසමාදානං,** තං පනස්සා පාරිපූරියා වෙදිතබ්බන්ති ආහ **''සික්ඛත්තයපූරණෙ''**ති. සික්ඛාය වා සම්මදෙව ආදිතො පට්ඨාය රක්ඛණං **සික්ඛාසමාදානං,** තඤ්ච අත්ථතො පූරණෙ පරිච්ඡින්නං අරක්ඛණෙ සබ්බෙන සබ්බං අභාවතො, රක්ඛණෙ ච පරිපූරණතො. **බහලච්ඡන්දොති** දළ්හච්ඡන්දො. **ආයතින්ති** අනන්තරානාගතදිවසාදිකාලො අධිප්පෙතො , න අනාගතභවොති ආහ **''අනාගතෙ පුනදිවසාදීසුපී''**ති. සික්ඛං පරිපූරෙන්තස්ස තත්ථ නිවිට්ඨඅත්ථිතා **අවිගතපෙමතා,** තෙභූමකධම්මානං අනිච්චාදිවසෙන සම්මදෙව නිජ්ඣානං **ධම්මනිසාමනාති** ආහ **''විපස්සනායෙතං අධිවචන''**න්ති. **තණ්හාවිනයනෙති** විරාගානුපස්සනාදිවිපස්සනාඤාණානුභාවසිද්ධෙ තණ්හාවික්ඛම්භනෙ. **එකීභාවෙති** ගණසඞ්ගණිකාකිලෙසසඞ්ගණිකාවිගමසිද්ධෙ විවෙකභාවෙ. **වීරියාරම්භෙති** සම්මප්පධානවීරියස්ස පග්ගණ්හනෙ, තං පන සබ්බසො වීරියස්ස පරිබ්රූහනං හොතීති ආහ **''කායිකචෙතසිකස්ස වීරියස්ස පූරණෙ''**ති. **සතියඤ්චෙව නෙපක්කභාවෙ චාති** සතොකාරිතාය චෙව සම්පජානකාරිතාය ච. සතිසම්පජඤ්ඤබලෙනෙව වීරියාරම්භො ඉජ්ඣති. **දිට්ඨිපටිවෙධෙති** සම්මාදිට්ඨියා පටිවිජ්ඣනෙ. තෙනාහ **''මග්ගදස්සනෙ''**ති. සච්චසම්පටිවෙධෙ හි ඉජ්ඣමානෙ මග්ගසම්මාදිට්ඨි සිද්ධා එව හොති.

අසුභානුපස්සනාඤාණෙති දසවිධස්ස, එකාදසවිධස්සාපි වා අසුභස්ස අනුපස්සනාවසෙන පවත්තඤාණෙ. ඉදඤ්හි දුක්ඛානුපස්සනාය පරිචයඤාණං. **ආදීනවානුපස්සනාඤාණෙති** සඞ්ඛාරානං අනිච්චදුක්ඛවිපරිණාමතාසංසූචිතස්ස ආදීනවස්ස අනුපස්සනාවසෙන පවත්තඤාණෙ. **අප්පහීනට්ඨෙනාති** මග්ගෙන අසමුච්ඡින්නභාවෙන. **අනුසෙන්තීති** සන්තානෙ අනු අනු සයන්ති. කාරණලාභෙ හි සති උප්පන්නාරහා කිලෙසා සන්තානෙ අනු අනු සයිතා විය හොන්ති, තස්මා තෙ තදවත්ථා ''අනුසයා''ති වුච්චන්ති. **ථාමගතොති** ථාමප්පත්තො. **ථාමගමනඤ්ච** අඤ්ඤෙහි අසාධාරණො කාමරාගාදීනමෙව ආවෙණිකො සභාවො දට්ඨබ්බො. තථා හි වුත්තං අභිධම්මෙ ''ථාමගතානුසයං පජහතී''ති. කාමරාගො එව අනුසයො **කාමරාගානුසයො.** යෙ පන ''කාමරාගස්ස අනුසයො කාමරාගානුසයො''ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං. න හි කාමරාගවිනිමුත්තො කාමරාගානුසයො නාම කොචි අත්ථි. යදි ''තස්ස බීජ''න්ති වදෙය්‍යුං, තම්පි තබ්බිනිමුත්තං පරමත්ථතො න උපලබ්භතෙවාති. එසෙව නයො සෙසෙසුපි.

අධිකරණසමථසත්තකවණ්ණනා

අධිකරීයන්ති එත්ථාති **අධිකරණානි.** කෙ අධිකරීයන්ති? සමථා. කථං අධිකරීයන්තීති? සමනවසෙන, තස්මා තෙ තෙසං සමනවසෙන පවත්තන්තීති ආහ **''අධිකරණානි සමෙන්තී''**තිආදි. **උප්පන්නානං උප්පන්නානන්ති** උට්ඨිතානං උට්ඨිතානං. **සමථත්ථන්ති** සමනත්ථං.

"අට්ඨාරසහි වත්ථූහී"ති ලක්ඛණවචනමෙතං යථා "යදි මෙ බ්‍යාධී දාහෙය්‍යුං දාතබ්බමිදමොසධ"න්ති, තස්මා තෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන විවදන්තා "අට්ඨාරසහි වත්ථූහි විවදන්තී"ති වුච්චන්ති. **උපවදනාති** අක්කොසො. **චොදනාති** අනුයොගො.

අධිකරණස්ස සම්මුඛාව විනයනතො **සම්මුඛාවිනයො** . සන්නිපතිතපරිසාය ධම්මවාදීනං යෙභුය්‍යතාය යෙභුය්‍යසිකකම්මස්ස කරණං **යෙභුය්‍යසිකා. අයන්ති** අයං යථාවුත්තා චතුබ්බිධා සම්මුඛතා **සම්මුඛාවිනයො නාම.**

සඞ්ඝසාමග්ගිවසෙන සම්මුඛීභාවො, න යථා තථා කාරකපුග්ගලානං සම්මුඛාතා. **භූතතාති** තච්ඡතා. සච්චපරියායො හි ඉධ **ධම්ම**-සද්දො "ධම්මවාදී"තිආදීසු (දී. නි. 1.9, 194) විය. විනෙති එතෙනාති **විනයො,** තස්ස තස්ස අධිකරණස්ස වූපසමනාය භගවතා වුත්තවිධි, තස්ස විනයස්ස සම්මුඛතා **විනයසම්මුඛතා.** තෙනාහ **"යථා තං...පෙ.... සම්මුඛතා"**ති. **යෙනාති** යෙන පුග්ගලෙන. විවාදවත්ථුසඞ්ඛාතෙ අත්ථෙ පච්චත්ථිකා **අත්ථපච්චත්ථිකා. සඞ්ඝසම්මුඛතා පරිහායති** සම්මතපුග්ගලෙහෙව වූපසමනතො.

නන්ති විවාදාධිකරණං. "න ඡන්දාගතිං ගච්ඡතී"තිආදිනා වුත්තං **පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං. ගුළ්හකාදීසු** අලජ්ජුස්සන්නාය පරිසාය ගුළ්හකො සලාකග්ගාහො කාතබ්බො ලජ්ජුස්සන්නාය විවටකො, බාලුස්සන්නාය සකණ්ණජප්පකො. යස්සා කිරියාය ධම්මවාදිනො බහුතරා, සා **යෙභුය්‍යසිකාති** ආහ **"ධම්මවාදීනං යෙභුය්‍යතායා"**තිආදි.

"චතූහි සමථෙහි සම්මති"ති ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තං. තත්ථ පන ද්වීහි ද්වීහි එව වූපසමනං දට්ඨබ්බං. **එවං විනිච්ඡිතන්ති** සචෙ ආපත්ති නත්ථි, උභො ඛමාපෙත්වා, අථ අත්ථි, ආපත්තිං දස්සෙත්වා රොපනවසෙන විනිච්ඡිතං. පටිකම්මං පන ආපත්තාධිකරණසමථෙ පරතො ආගමිස්සති.

න සමණසාරුප්පං **අස්සාමණකං,** සමණෙහි අකත්තබ්බං, තස්මිං. **අජ්ඣාචාරෙ** වීතික්කමෙ සති.

පටිචරතොති පටිච්ඡාදෙන්තස්ස. පාපුස්සන්නතාය **පාපියො,** පුග්ගලො, තස්ස කත්තබ්බකම්මං **තස්ස පාපියසිකං. සම්මුඛාවිනයෙනෙව වූපසමො නත්ථි** පටිඤ්ඤාය තථාරූපාය, ඛන්තියා වා විනා අවූපසමනතො.

එත්ථාති ආපත්තිදෙසනාය. පටිඤ්ඤාතෙ ආපන්නභාවාදිකෙ කරණං කිරියා "ආයතිං සංවරෙය්‍යාසී"ති, පරිවාසදානාදිවසෙන ච පවත්තං වචීකම්මං **පටිඤ්ඤාතකරණං.**

යථානුරූපන්ති "ද්වීහි සමථෙහි චතූහි තීහි එකෙනා"ති එවං වුත්තනයෙන යථානුරූපං. **එත්ථාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ, ඉමස්මිං වා සමථවිචාරෙ. **විනිච්ඡයනයොති** විනිච්ඡයෙ නයමත්තං. තෙනාහ **"විත්ථාරො පනා"**තිආදි. **සමන්තපාසාදිකායං** විනයට්ඨකථාය (චූළව. අට්ඨ. 184-187) **වුත්තො,** තස්මා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති අධිප්පායො.

සත්තකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච දුතියභාණවාරවණ්ණනා.

අට්ඨකවණ්ණනා

333. **අයාථාවාති** න යාථාවා. අනිය්‍යානිකතාය **මිච්ඡාසභාවා.** විපරීතවුත්තිකතාය **යාථාවා.** නිය්‍යානිකතාය **සම්මාසභාවා** අවිපරීතවුත්තිකා.

334. කුච්ඡිතං සීදතීති **කුසීතො** ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. යස්ස ධම්මස්ස වසෙන පුග්ගලො "කුසීතො"ති වුච්චති, සො කුසීතභාවො ඉධ **කුසීත**-සද්දෙන වුත්තො. විනාපි හි භාවජොතනං සද්දං භාවත්ථො විඤ්ඤායති යථා "පටස්ස සුක්ක"න්ති, තස්මා කුසීතභාවවත්ථූනීති අත්ථො. තෙනාහ **"කොසජ්ජකාරණානීති අත්ථො"**ති. **කම්මං** නාම සමණසාරුප්පං ඊදිසන්ති ආහ **"චීවරවිචාරණාදී"**ති. **වීරියන්ති** පධානවීරියං, තං පන චඞ්කමනවසෙන කරණෙ "කායික"න්තිපි වත්තබ්බතං ලභතීති ආහ **"දුවිධම්පී"**ති. **පත්තියාති** පාපුණනත්ථං. **ඔසීදනන්ති** භාවනානුයොගෙ සඞ්කොචො. මාසෙහි ආචිතං නිචිතං වියාති **මාසාචිතං,** තං **මඤ්ඤෙ.** යස්මා මාසා තින්තාවිසෙසෙන ගරුකා හොන්ති, තස්මා **"යථා තින්තමාසො"**තිආදි වුත්තං. **වුට්ඨිතො හොති** ගිලානභාවාති අධිප්පායො.

335. **තෙසන්ති** ආරම්භවත්ථූනං. **ඉමිනාව නයෙනාති** ඉමිනා කුසීතවත්ථූසු වුත්තෙනෙව නයෙන. "දුවිධම්පි වීරියං ආරභතී"තිආදිනා, **"ඉදං පඨමන්ති** ඉදං හන්දාහං වීරියං ආරභාමීති එවං භාවනාය අබ්භුස්සහනං පඨමං ආරම්භවත්ථු"තිආදිනා ච **අත්ථො වෙදිතබ්බො.** යථා තථා පඨමං පවත්තං අබ්භුස්සහනඤ්හි උපරි වීරියාරම්භස්ස

කාරණං හොති. අනුරූපපච්චවෙක්ඛණාසහිතානි හි අබ්භුස්සහනානි, තම්මූලකානි වා පච්චවෙක්ඛණානි අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි වෙදිතබ්බානි.

336. **ආසජ්ජාති** යස්ස දෙති, තස්ස ආමොදනහෙතු තෙන සමාගමනිමිත්තං. තෙනාහ **"එත්ථ ආසාදනං දානකාරණං නාමා"**ති. **භයාති** භයහෙතු. නනු භයං නාම ලද්ධුකාමතා රාගාදයො විය චෙතනාය අවිසුද්ධිකරං, තං කස්මා ඉධ ගහිතන්ති? න ඉදං තාදිසං චොරභයාදිං සන්ධාය වුත්තන්ති දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **අදාසි මෙති** යං පුබ්බෙ කතං උපකාරං චින්තෙත්වා දීයති, තං සන්ධාය වුත්තං. **දස්සති මෙති** පච්චුපකාරාසීසාය යං දීයති, තං සන්ධාය වදති. **සාහු දානන්ති** ''දානං නාමෙතං පණ්ඩිතපඤ්ඤත්ත''න්ති සාධුසමාචාරෙ ඨත්වා දෙති. **අලඞ්කාරත්ථන්ති** උපසොභනත්ථං. **පරිවාරත්ථන්ති** පරික්ඛාරත්ථං. දානඤ්හි දත්වා තං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස පාමොජ්ජපීතිසොමනස්සාදයො උප්පජ්ජන්ති, ලොභදොසඉස්සාමච්ඡෙරාදයො විදූරී භවන්ති. ඉදානි දානං අනුකූලධම්මපරිබ්රූහනෙන, පච්චනීකධම්මවිදූරීභාවකරණෙන ච භාවනාචිත්තස්ස උපසොභනාය ච පරික්ඛාරාය ච හොතීති ''අලඞ්කාරත්ථං, පරිවාරත්ථඤ්ච දෙතී''ති වුත්තං. තෙනාහ **"දානඤ්හි චිත්තං මුදුකං කරොතී"**තිආදි. **මුදුචිත්තො හොති** ලද්ධා දායකෙ ''ඉමිනා මය්හං සඞ්ගහො කතො''ති, දාතාපි ලද්ධරි. තෙන වුත්තං **"උභින්නම්පි චිත්තං මුදුකං කරොතී"**ති.

අදන්තදමනන්ති අදන්තා අනස්සවාපිස්ස දානෙන දන්තා අස්සවා හොන්ති වසෙ වත්තන්ති. **අදානං දන්තදූසකන්ති** අදානං පන පුබ්බෙ දන්තානං අස්සවානම්පි විසාතුප්පාදනෙන චිත්තං දූසෙති. **උන්නමන්ති** දායකා, පියංවදා ච පරෙසං ගරුචිත්තීකාරට්ඨානතාය . **නමන්ති** පටිග්ගාහකා **දානෙන, පියවාචාය** ලද්ධසඞ්ගහා සඞ්ගාහකානං.

චිත්තාලඞ්කාරදානමෙව උත්තමං අනුපක්කිලිට්ඨතාය, සුපරිසුද්ධතාය, ගුණවිසෙසපච්චයතාය ච.

337. **දානපච්චයාති** දානකාරණා, දානමයපුඤ්ඤස්ස කතත්තා උපචිතත්තාති අත්ථො. **උපපත්තියොති** මනුස්සෙසු, දෙවෙසු ච නිබ්බත්තියො. **ඨපෙතීති** එකවාරමෙව අනුප්පජ්ජිත්වා යථා උපරූපරි තෙනෙවාකාරෙන පවත්තති, එවං ඨපෙති. තදෙව වස **අධිට්ඨානන්ති** ආහ **"තස්සෙව වෙවචන"**න්ති. **වඩ්ඪෙතීති** බ්‍රූහෙති, න හාපෙති. **විමුත්තන්ති** අධිමුත්තං, නින්නං පොණං පබ්භාරන්ති අත්ථො. **විමුත්තන්ති** වා විසිට්ඨං. නිප්පරියායතො **උත්තරි** නාම පණීතං මජ්ඣෙපි හීනමජ්ඣිමවිභාගස්ස ලබ්භනතොති වුත්තං **"උත්තරි අභාවිතන්ති තතො උපරි මග්ගඵලත්ථාය අභාවිත"**න්ති. **සංවත්තති** තථා පණිහිතං දානමයචිත්තං. යං පන පාළියං ''තඤ්ච ඛො''තිආදි වුත්තං, තං තතූපපත්තියා විබන්ධකාරදුස්සීල්‍යාභාවදස්සනපරං දට්ඨබ්බං, න දානමයස්ස පුඤ්ඤස්ස කෙවලස්ස තංසංවත්තනතාදස්සනපරන්ති දට්ඨබ්බං.

සමුච්ඡින්නරාගස්සාති සමුච්ඡින්නකාමරාගස්ස. තස්ස හි සියා බ්‍රහ්මලොකෙ උපපත්ති, න සමුච්ඡින්නභවරාගස්ස. **වීතරාගග්ගහණෙන** චෙත්ථ කාමෙසු වීතරාගතා අධිප්පෙතා, යාය බ්‍රහ්මලොකූපපත්ති සියා. තෙනාහ **"දානමත්තෙනෙවා"**තිආදි. යදි එවං දානං තත්ථ කිං අත්ථීයන්ති ආහ **"දානං පනා"**තිආදි. **දානෙන මුදුචිත්තොති** බද්ධාඝාතෙ වෙරීපුග්ගලෙපි අත්තනො දානසම්පටිච්ඡනෙන මුදුභූතචිත්තො.

පරිසීදති පරිතො ඉතො චිතො ච සමාගච්ඡතීති **පරිසා,** සමූහො.

ලොකස්ස ධම්මාති සත්තලොකස්ස අවස්සම්භාවී ධම්මා. තෙනාහ **"එතෙහි මුත්තො නාම නත්ථී"**තිආදි. යස්මා තෙ ලොකධම්මා අපරාපරං කදාචි ලොකං අනුපතන්ති, කදාචි තෙ ලොකො, තස්මා තඤ්චෙත්ථ අත්ථං දස්සෙන්තො ''අට්ඨිමෙ''ති සුත්තපදං (අ. නි. 8.6) ආහරි. සාසච්ඡාදනාදීනං ලද්ධි **ලාභො,** තානි එව වා ලද්ධබ්බතො **ලාභො.** තදභාවො **අලාභො. ලාභග්ගහණෙන** චෙත්ථ තබ්බිසයො අනුරොධො ගහිතො, **අලාභග්ගහණෙන** විරොධො. යස්මා ලොභිතෙ සති තදුපඝාතවසෙන පුබ්බො විය අනුරොධෙ සති විරොධො ලද්ධාවසරො එව හොති, තස්මා වුත්තං **"ලාභෙ ආගතෙ අලාභො ආගතො එවා"**ති. එස නයො යසාදීසුපි.

අට්ඨකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවකවණ්ණනා

340. වසති තත්ථ ඵලං තන්නිමිත්තකතාය පවත්තතීති **වත්ථු,** කාරණන්ති වුත්තොවායමත්ථො. තෙනාහ **"ආඝාතවත්ථූනීති ආඝාතකාරණානී"**ති. කොපො නාමායං යස්මිං වත්ථුස්මිං උප්පජ්ජති, න තත්ථ එකවාරමෙව උප්පජ්ජති, අථ ඛො පුනපි උප්පජ්ජතෙවාති වුත්තං **"බන්ධතී"**ති. අථ වා යො පච්චයවිසෙසෙන උප්පජ්ජමානො ආඝාතො සවිසයෙ බද්ධො විය න විගච්ඡති, පුනපි උප්පජ්ජෙයෙව, තං සන්ධායාහ **"ආඝාතං බන්ධතී"**ති. තං පනස්ස පච්චයවසෙන නිබ්බත්තනං උප්පාදනමෙවාති වුත්තං **"කරොති උප්පාදෙතී"**ති.

තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති එත්ථ තන්ති කිරියාපරාමසනං, පදජ්ඣාහාරෙන ච අත්ථො වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්තො **“තං අනත්ථචරණං මා අහොසී”**තිආදිමාහ. **කෙන කාරණෙන ලද්ධබ්බං** නිරත්ථකභාවතො. කම්මස්සකා හි සත්තා, තෙ කස්ස රුචියා දුක්ඛිතා, සුඛිතා වා භවන්ති, තස්මා කෙවලං තස්මිං මය්හං කුජ්ඣනමත්තං එවාති අධිප්පායො. **අථ වා තං කොපකරණමෙත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා** පරමත්ථතො කුජ්ඣිතබ්බස්ස, කුජ්ඣනකස්ස ච අභාවතො. සඞ්ඛාරමත්තඤ්හෙතං, යදිදං ඛන්ධපඤ්චකං. යං ‘‘සත්තො’’ති වුච්චති, තෙ සඞ්ඛාරා ඉත්තරකාලා ඛණිකා, කස්ස කො කුජ්ඣතීති අත්ථො. **ලාභා නාම කෙ සියුං** අඤ්ඤත්‍ර අනුප්පත්තිතො.

341. සත්තා ආවසන්ති එතෙසූති **සත්තාවාසා.** නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤී ආදිභෙදා සත්තනිකායා. යස්මා තෙ තෙ සත්තනිකායා තප්පරියාපන්නානං සත්තානං තාය එව තප්පරියාපන්නතාය ආධාරො විය වත්තබ්බතං අරහන්ති සමුදායාධාරතාය අවයවස්ස යථා ‘‘රුක්ඛෙ සාඛා’’ති , තස්මා **“සත්තානං ආවාසා, වසනට්ඨානානීති අත්ථො”**ති වුත්තං. **සුද්ධාවාසාපි සත්තාවාසොව** ‘‘න සො, භික්ඛවෙ, සත්තාවාසො සුලභරූපො, යො මයා අනාවුත්ථපුබ්බො ඉමිනා දීඝෙන අද්ධුනා අඤ්ඤත්‍ර සුද්ධාවාසෙහි දෙවෙහී’’ති වචනතො. යදි එවං කස්මා ඉධ න ගහිතාති තත්ථ කාරණමාහ **“අසබ්බකාලිකත්තා”**තිආදි. වෙහප්ඵලො පන චතුත්ථංයෙව සත්තාවාසං භජතීති දට්ඨබ්බං.

342. **ඔපසමිකොති** වට්ටදුක්ඛස්ස උපසමාවහො, තං පන වට්ටදුක්ඛං කිලෙසෙසු උපසන්තෙසු උපසමති, න අඤ්ඤථා, තස්මා **“කිලෙසූපසමකරො”**ති වුත්තං. තක්කරං සම්බොධං ගමෙතීති **සම්බොධගාමී.**

යස්මිං දෙවනිකායෙ ධම්මදෙසනා න වියුජ්ජති සවනස්සෙව අභාවතො, සො පාළියං ‘‘දීඝායුකො දෙවනිකායො’’ති අධිප්පෙතොති ආහ **“අසඤ්ඤභවං වා අරූපභවං වා”**ති.

343. අනුපුබ්බතො විහරිතබ්බාති **අනුපුබ්බවිහාරා. අනුපටිපාටියාති** අනුක්කමෙන. **සමාපජ්ජිතබ්බවිහාරාති** සමාපජ්ජිත්වා සමඞ්ගිනො හුත්වා විහරිතබ්බවිහාරා.

344. **අනුපුබ්බනිරොධාති** අනුපුබ්බෙන අනුක්කමෙන පවත්තෙතබ්බනිරොධා. තෙනාහ **“අනුපටිපාටියා නිරොධා”**ති.

නවකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසකවණ්ණනා

345. යෙහි සීලාදීහි සමන්නාගතො භික්ඛු ධම්මසරණතාය ධම්මෙනෙව නාථති ඊසති අභිභවතීති **නාථොති** වුච්චති, තෙ තස්ස නාථභාවකරා ධම්මා **“නාථකරණා”**ති වුත්තාති ආහ **“සනාථා...පෙ.... පතිට්ඨාකරා ධම්මා”**ති. තත්ථ **අත්තනො පතිට්ඨාකරාති** යස්ස නාථභාවකරා, තස්ස අත්තනො පතිට්ඨාවිධායිනො. අප්පතිට්ඨො අනාථො, සප්පතිට්ඨො සනාථොති පතිට්ඨත්ථො නාථත්ථො.

කල්‍යාණගුණයොගතො **කල්‍යාණාති** දස්සෙන්තො **“සීලාදිගුණසම්පන්නා”**ති ආහ. මිජ්ජනලක්ඛණා මිත්තා එතස්ස අත්ථීති **මිත්තො,** සො වුත්තනයෙන කල්‍යාණො අස්ස අත්ථීති තස්ස අත්ථිතාමත්තං කල්‍යාණමිත්තපදෙන වුත්තං. අස්ස තෙන සබ්බකාලං අවිජහිතවාසොති තං දස්සෙතුං ‘‘කල්‍යාණසහායො’’ති වුත්තන්ති ආහ **“තෙවස්සා”**තිආදි. **තෙවස්සාති** තෙ එව කල්‍යාණමිත්තා අස්ස භික්ඛුනො. **සහ අයනතොති** සහ වත්තනතො. අසමොධානෙ **චිත්තෙන,** සමොධානෙ පන **චිත්තෙන චෙව කායෙන ච සම්පවඞ්කො.**

සුඛං වචො එතස්මිං අනුකූලගාහිම්හි ආදරගාරවවති පුග්ගලෙති **සුවචො.** තෙනාහ **“සුඛෙන වත්තබ්බො”**තිආදි. **ඛමොති** ඛන්තා, තමෙවස්ස ඛමභාවං දස්සෙතුං **“ගාළ්හෙනා”**තිආදි වුත්තං. **වාමතොති** මිච්ඡා, අයොනිසො වා **ගණ්හාති. පටිප්ඵරතීති** පටාණිකභාවෙන තිට්ඨති. **පදක්ඛිණං ගණ්හාතීති** සම්මා යොනිසො වා ගණ්හාති.

උච්චාවචානීති විපුලඛුද්දකානි. **තත්‍රුපගමනීයාති** තත්‍ර තත්‍ර මහන්තෙ, ඛුද්දකෙ ච කම්මෙ සාධනවසෙන උපායෙන උපගච්ඡන්තියා, තස්ස තස්ස කම්මස්ස නිප්ඵාදනෙන සමත්ථායාති අත්ථො. **තත්‍රුපායායාති** වා තත්‍ර තත්‍ර කම්මෙ සාධෙතබ්බෙ උපායභූතාය.

ධම්මෙ අස්ස කාමොති ධම්මකාමොති බ්‍යධිකරණානංපි බාහිරත්ථො සමාසො හොතීති කත්වා වුත්තං. කාමෙතබ්බතො වා පියායිතබ්බතො **කාමො,** ධම්මො; ධම්මො කාමො අස්සාති **ධම්මකාමො. ධම්මොති** පරියත්තිධම්මො අධිප්පෙතොති ආහ **“තෙපිටකං බුද්ධවචනං පියායතීති අත්ථො”**ති. සමුදාහරණං කථනං **සමුදාහාරො,** පියො සමුදාහාරො එතස්සාති **පියසමුදාහාරො. සයඤ්චාති** එත්ථ ච-සද්දෙන ‘‘සක්කච්ච’’න්ති පදං අනුකඩ්ඪති, තෙන සයඤ්ච සක්කච්චං දෙසෙතුකාමො හොතීති යොජනා. **අභිධම්මො සත්තප්පකරණානි** අධිකො අභිවිසිට්ඨො ච පරියත්තිධම්මොති කත්වා. **විනයො උභතොවිභඞ්ගා** විනයනතො කායවාචානං. **අභිවිනයො ඛන්ධකපරිවාරා**

විසෙසතො ආභිසමාචාරිකධම්මකිත්තනතො. ආභිසමාචාරිකධම්මපාරිපූරිවසෙනෙව හි ආදිබ්‍රහ්මචරියකධම්මපාරිපූරී. **ධම්මො එව** පිටකද්වයස්සාපි පරියත්තිධම්මභාවතො. **මග්ගඵලානි අභිධම්මො** නිබ්බානධම්මස්ස අභිමුඛොති කත්වා. **කිලෙසවූපසමකාරණං** පුබ්බභාගියා තිස්සො සික්ඛා සඞ්ඛෙපතො විවට්ටනිස්සිතො සමථො විපස්සනා ච. **බහුලපාමොජ්ජොති** බලවපාමොජ්ජො.

කාරණත්ථෙති නිමිත්තත්ථෙ. කුසලධම්මනිමිත්තං හිස්ස වීරියාරම්භො. තෙනාහ **''තෙසං අධිගමත්ථායා''**ති. **කුසලෙසු ධම්මෙසූති** වා නිප්ඵාදෙතබ්බෙ භුම්මං යථා ''චෙතසො අවූපසමෙ අයොනිසොමනසිකාරපදට්ඨාන''න්ති.

346. **සකලට්ඨෙනාති** නිස්සෙසට්ඨෙන, අනවසෙසඵරණවසෙන චෙත්ථ සකලට්ඨො වෙදිතබ්බො, අසුභනිමිත්තාදීසු විය එකදෙසෙ අට්ඨත්වා අනවසෙසතො ගහෙතබ්බට්ඨෙනාති අත්ථො. **තදාරම්මණානං ධම්මානන්ති** තං කසිණං ආරබ්භ පවත්තනකධම්මානං. **ඛෙත්තට්ඨෙනාති** උප්පත්තිට්ඨානට්ඨෙන. **අධිට්ඨානට්ඨෙනාති** පවත්තිට්ඨානභාවෙන. යථා ඛෙත්තං සස්සානං උප්පත්තිට්ඨානං වඩ්ඪිට්ඨානඤ්ච , එවමෙතං ඣානං තංසම්පයුත්තානං ධම්මානන්ති, යොගිනො වා සුඛවිසෙසානං කාරණභාවෙන. **''පරිච්ඡින්දිත්වා''** ති **ඉදං උද්ධං අධොති** එත්ථාපි යොජෙතබ්බං. පරිච්ඡින්දිත්වා එව හි සබ්බත්ථ කසිණං වඩ්ඪෙතබ්බං. **තෙන තෙන වා කාරණෙනාති** තෙන තෙන උපරිආදීසු කසිණවඩ්ඪනකාරණෙන. යථා කින්ති ආහ **''ආලොකමිව රූපදස්සනකාමො''**ති. යථා දිබ්බචක්ඛුනා උද්ධං චෙ රූපං දට්ඨුකාමො, උද්ධං ආලොකං පසාරෙති, අධො චෙ අධො, සමන්තතො චෙ රූපං දට්ඨුකාමො සමන්තතො ආලොකං පසාරෙති; එවමයං කසිණන්ති අත්ථො.

එකස්සාති පථවීකසිණාදීසු එකෙකස්ස. **අඤ්ඤභාවානුපගමනත්ථන්ති** අඤ්ඤකසිණභාවානුපගමනදීපනත්ථං, අඤ්ඤස්ස වා කසිණභාවානුපගමනදීපනත්ථං, න හි අඤ්ඤෙන පසාරිතකසිණං තතො අඤ්ඤෙන පසාරිතකසිණභාවං උපගච්ඡති, එවම්පි නෙසං අඤ්ඤකසිණසම්භෙදාභාවො වෙදිතබ්බො. **න අඤ්ඤං** පථවීආදි. න හි උදකෙ ඨිතට්ඨානෙ සසම්භාරපථවී අත්ථි. **අඤ්ඤො කසිණසම්භෙදොති** ආපොකසිණාදිනා සඞ්කරො. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු සෙසකසිණෙසු. එකදෙසෙ අට්ඨත්වා අනවසෙසඵරණං පමාණස්ස අග්ගහණතො **අප්පමාණං.** තෙනෙව හි නෙසං කසිණසමඤ්ඤා. තථා චාහ **''තඤ්හී''**තිආදි. **චෙතසා ඵරන්තොති** භාවනාචිත්තෙන ආරම්මණං කරොන්තො. භාවනාචිත්තඤ්හි කසිණං පරිත්තං වා විපුලං වා සකලමෙව මනසි කරොති, න එකදෙසං.

කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ පවත්තවිඤ්ඤාණං ඵරණඅප්පමාණවසෙන **''විඤ්ඤාණකසිණ''**න්ති වුත්තං. තථා හි තං ''විඤ්ඤාණඤ්ච''න්ති වුච්චති. **කසිණවසෙනාති** යථාඋග්ඝාටිතකසිණවසෙන. **කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බා.** යත්තකඤ්හි ඨානං කසිණං පසාරිතං, තත්තකං ආකාසභාවනාවසෙන ආකාසො හොතීති; එවං යත්තකං ඨානං ආකාසං හුත්වා උපට්ඨිතං, තත්තකං සකලමෙව ඵරිත්වා විඤ්ඤාණස්ස පවත්තනතො ආගමනවසෙන විඤ්ඤාණකසිණෙපි උද්ධංඅධොතිරියතා වුත්තාති ආහ ''කසිණුග්ඝාටිං ආකාසවසෙන තත්ථ පවත්තවිඤ්ඤාණෙ උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බා''ති.

අකුසලකම්මපථදසකවණ්ණනා

347. **පථභූතත්තාති** තෙසං පවත්තනුපායත්තා මග්ගභූතත්තා. **මෙථුනසමාචාරෙසූති** සදාරසන්තොසපරදාරගමනවසෙන දුවිධෙසු මෙථුනසමාචාරෙසු. තෙපි හි කාමෙතබ්බතො කාමා නාම. **මෙථුනවත්ථූසූති** මෙථුනස්ස වත්ථූසු තෙසු සත්තෙසු. **මිච්ඡාචාරොති** ගාරය්හාචාරො. **ගාරය්හතා** චස්ස එකන්තනිහීනතාය එවාති ආහ **''එකන්තනින්දිතො ලාමකාචාරො''**ති. **අසද්ධම්මාධිප්පායෙනාති** අසද්ධම්මසෙවනාධිප්පායෙන.

සගොත්තෙහි රක්ඛිතා **ගොත්තරක්ඛිතා.** සහධම්මිකෙහි රක්ඛිතා **ධම්මරක්ඛිතා.** සස්සාමිකා **සාරක්ඛා.** යස්සා ගමනෙ රඤ්ඤා දණ්ඩො ඨපිතො, සා **සපරිදණ්ඩා.** භරියාභාවත්ථං ධනෙන කීතා **ධනක්කීතා.** ඡන්දෙන වසන්තී **ඡන්දවාසිනී.** භොගත්ථං වසන්තී **භොගවාසිනී.** පටත්ථං වසන්තී **පටවාසිනී.** උදකපත්තං ආමසිත්වා ගහිතා **ඔදපත්තකිනී.** චුම්බටං අපනෙත්වා ගහිතා **ඔභතචුම්බටා.** කරමරානීතා **ධජාහටා.** තඞ්ඛණිකා **මුහුත්තිකා.** අභිභවිත්වා වීතික්කමෙ මිච්ඡාචාරො මහාසාවජ්ජො, න තථා ද්වින්නං සමානච්ඡන්දතාය. ''අභිභවිත්වා වීතික්කමනෙ සතිපි මග්ගෙනමග්ගපටිපත්තිඅධිවාසනෙ පුරිමුප්පන්නසෙවනාභිසන්ධිපයොගාභාවතො මිච්ඡාචාරො න හොති අභිභුය්‍යමානස්සා''ති වදන්ති. සෙවනචිත්තෙ සති පයොගාභාවො අප්පමාණං යෙභුය්‍යෙන ඉත්ථියා සෙවනපයොගස්ස අභාවතො. තස්මිං අසති පුරෙතරං සෙවනචිත්තස්ස උපට්ඨාපනෙපි තස්සා මිච්ඡාචාරො න සියා, තථා පුරිසස්සපි සෙවනපයොගාභාවෙති. තස්මා අත්තනො රුචියා පවත්තිතස්ස වසෙන තයො බලක්කාරෙන පවත්තිතස්ස වසෙන තයොති සබ්බෙපි අග්ගහිතග්ගහණෙන **''චත්තාරො සම්භාරා''**ති වුත්තං.

උපසග්ගවසෙන අත්ථවිසෙසවාචිනො ධාතුසද්දාති **''අභිජ්ඣායතී''**ති පදස්ස **''පරභණ්ඩාභිමුඛී''**තිආදිනා අත්ථො වුත්තො. තත්ථ **තන්නින්නතායාති** තස්මිං පරභණ්ඩෙ ලුබ්භනවසෙන නින්නතායාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. **අභිපුබ්බො** වා **ඣා-**සද්දො ලුබ්භනෙ නිරුළ්හො දට්ඨබ්බො. උපසග්ගවසෙන අත්ථවිසෙසවාචිනො එව

ධාතුසද්දා. අදින්නාදානස්ස අප්පසාවජ්ජමහාසාවජ්ජතා **බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. චූළසීලවණ්ණනා) වුත්තාති ආහ **‘‘අදින්නාදානං විය අප්පසාවජ්ජා, මහාසාවජ්ජා වා’’**ති. තස්මා ‘‘යස්ස භණ්ඩං අභිජ්ඣායති, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජතා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජතා’’තිආදිනා අප්පසාවජ්ජමහාසාවජ්ජවිභාගො වෙදිතබ්බො. **අත්තනො පරිණාමනං** චිත්තෙනෙවාති වෙදිතබ්බං.

හිතසුඛං බ්‍යාපාදයතීති යො නං උප්පාදෙති, තස්ස යං පති චිත්තං උප්පාදෙති, තස්ස තස්ස සති සමවායෙ හිතසුඛං විනාසෙති. ඵරුසවාචාය අප්පසාවජ්ජමහාසාවජ්ජතා බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං විභාවිතාති ආහ **‘‘ඵරුසවාචා විය’’**තිආදි. තස්මා ‘‘යං පති චිත්තං බ්‍යාපාදෙති, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජො’’තිආදිනා තදුභයවිභාගො වෙදිතබ්බො. **‘‘අහො වතා’’**ති ඉමිනා පරස්ස අච්චන්තාය විනාසචින්තනං දීපෙති. එවඤ්හි ස්ස දාරුණප්පවත්තියා කම්මපථප්පවත්ති.

යථාභුච්චගහණාභාවෙනාති යාථාවගහණස්ස අභාවෙන අනිච්චාදිසභාවස්ස නිච්චාදිතො ගහණෙන. **මිච්ඡා පස්සතීති** විතථං පස්සති. **‘‘සම්ඵප්පලාපො විය’’**ති ඉමිනා ආසෙවනස්ස මන්දතාය අප්පසාවජ්ජතං, මහන්තතාය මහාසාවජ්ජතං දස්සෙති. **ගහිතාකාරවිපරීතතාති** මිච්ඡාදිට්ඨියා ගහිතාකාරවිපරීතභාවො. **වත්ථුනොති** තස්ස අයථාභූතසභාවමාහ. **තථාභාවෙනාති** ගහිතාකාරෙනෙව විපරීතාකාරෙනෙව. **තස්ස** දිට්ඨිගතිකස්ස, **තස්ස** වා වත්ථුනො **උපට්ඨානං,** ‘‘එවමෙතං න ඉතො අඤ්ඤථා’’ති.

ධම්මතොති සභාවතො. **කොට්ඨාසතොති** ඵස්සපඤ්චමකාදීසු චිත්තඞ්ගකොට්ඨාසෙසු යෙ කොට්ඨාසා හොන්ති, තතොති අත්ථො.

චෙතනාධම්මාති චෙතනාසභාවා.

‘‘පටිපාටියා සත්තා’’ති එත්ථ නනු චෙතනා අභිධම්මෙ කම්මපථෙසු න වුත්තාති පටිපාටියා සත්තන්නං කම්මපථභාවො න යුත්තොති? න, අවචනස්ස අඤ්ඤහෙතුකත්තා. න හි තත්ථ චෙතනාය අකම්මපථප්පත්තත්තා (ධ. ස. මූලටී. අකුසලකම්මපථකථාවණ්ණනා) කම්මපථරාසිම්හි අවචනං, කදාචි පන කම්මපථො හොති, න සබ්බදාති කම්මපථභාවස්ස අනියතත්තා අවචනං. යදා පන කම්මපථො හොති, තදා කම්මපථරාසිසඞ්ගහො න නිවාරිතො.

එත්ථාහ – යදි චෙතනාය සබ්බදා කම්මපථභාවාභාවතො අනියතො කම්මපථභාවොති කම්මපථරාසිම්හි අවචනං, නනු අභිජ්ඣාදීනම්පි කම්මපථභාවං අප්පත්තානං අත්ථිතාය අනියතො කම්මපථභාවොති තෙසම්පි කම්මපථරාසිම්හි අවචනං ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති කම්මපථතාතංසභාගතා හි තෙසං තත්ථ වුත්තත්තා. යදි එවං චෙතනාපි තත්ථ වත්තබ්බා සියාති? සච්චමෙතං, සා පන පාණාතිපාතාදිකාවාති පාකටො තස්සා කම්මපථභාවොති න වුත්තං සියා. චෙතනාය හි ‘‘චෙතනාහං, භික්ඛවෙ, කම්මං වදාමි (අ. නි. 6.63; කථා. 539), තිවිධා, භික්ඛවෙ, කායසඤ්චෙතනා අකුසලං කායකම්ම’’න්ති (කථා. 539) වචනතො කම්මභාවො පාකටො; කම්මංයෙව ච සුගතිදුග්ගතීනං, තදුප්පජ්ජනසුඛදුක්ඛානඤ්ච පථභාවෙන පවත්තං ‘‘කම්මපථො’’ති වුච්චතීති පාකටො තස්සා කම්මපථභාවො. අභිජ්ඣාදීනං පන චෙතනාසමීහනභාවෙන සුචරිතදුච්චරිතභාවො, චෙතනාජනිතභාවෙන [චෙතනාජනිතතංබන්ධතිභාවෙන (ධ. ස. අනුටී. අකුසලකම්මපථවණ්ණනා)] සුගතිදුග්ගතිතදුප්පජ්ජනසුඛදුක්ඛානං පථභාවො චාති න තථා පාකටො කම්මපථභාවොති තෙ එව තෙන සභාවෙන දස්සෙතුං අභිධම්මෙ චෙතනා කම්මපථභාවෙ න වුත්තා, අතථාජාතියත්තා වා චෙතනා තෙහි සද්ධිං න වුත්තාති දට්ඨබ්බං. **මූලං පත්වාති** මූලදෙසනං පත්වා, මූලසභාවෙසු ධම්මෙසු දෙසියමානෙසූති අත්ථො.

‘‘අදින්නාදානං සත්තාරම්මණ’’න්ති ඉදං ‘‘පඤ්චසික්ඛාපදා පරිත්තාරම්මණා එවා’’ති ඉමාය පඤ්හපුච්ඡකපාළියා (විභ. 715) විරුජ්ඣති. යඤ්හි පාණාතිපාතාදිදුස්සීල්‍යස්ස ආරම්මණං , තදෙව තංවෙරමණියා ආරම්මණං. වීතික්කමිතබ්බවත්ථුතො එව හි විරතීති. **සත්තාරම්මණන්ති** වා සත්තසඞ්ඛාතසඞ්ඛාරාරම්මණං, තමෙව උපාදාය වුත්තන්ති න කොචි විරොධො. තථා හි වුත්තං **සම්මොහවිනොදනියං** ‘‘යානි සික්ඛාපදානි එත්ථ ‘සත්තාරම්මණානී’ති වුත්තානි, තානි යස්මා සත්තොති සඞ්ඛං ගතෙ සඞ්ඛාරෙයෙව ආරම්මණං කරොන්තී’’ති. (විභ. අට්ඨ. 714) එස නයො ඉතො පරෙසුපි. විසභාගවත්ථුනො ‘‘ඉත්ථී පුරිසො’’ති ගහෙතබ්බතො **‘‘සත්තාරම්මණො’’ති එකෙ.** ‘‘එකො දිට්ඨො, ද්වෙ සුතා’’තිආදිනා සම්ඵප්පලාපෙන **දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතවසෙන. තථා අභිජ්ඣාති** එත්ථ **තථා**-සද්දො ‘‘දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතවසෙනා’’ තිදම්පි උපසංහරති, න සත්තසඞ්ඛාරාරම්මණතමෙව දස්සනාදිවසෙන අභිජ්ඣායනතො. ‘‘නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා’’ති (දී. නි. 1.171) පවත්තමානාපි මිච්ඡාදිට්ඨි තෙභූමකධම්මවිසයා එවාති අධිප්පායෙනස්සා සඞ්ඛාරාරම්මණතා වුත්තා. කථං පන මිච්ඡාදිට්ඨියා සබ්බෙ තෙභූමකධම්මා ආරම්මණං හොතීති? සාධාරණතො. ‘‘නත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො’’ති (දී. නි. 1.171; ම. නි. 2.94) පවත්තමානාය අත්ථතො රූපාරූපාවචරධම්මාපි ගහිතා එව හොන්තීති.

සුඛබහුලතාය රාජානො හසමානාපි ‘‘සාතෙථා’’ති වදන්ති , භාසො පන නෙසං අත්තවූපසමාදිඅඤ්ඤවිසයොති ආහ **‘‘සන්නිට්ඨාපක…පෙ…. හොතී’’**ති. **මජ්ඣත්තවෙදනො න හොති,** සුඛවෙදනොව එත්ථ සම්භවතීති. මුසාවාදො

ලොභසමුට්ඨානො සුඛවෙදනො වා සියා මජ්ඣත්තවෙදනො වා, දොසසමුට්ඨානො දුක්ඛවෙදනො වාති **මුසාවාදො තිවෙදනො.** ඉමිනා නයෙන සෙසෙසුපි යථාරහං වෙදනාභෙදො වෙදිතබ්බො.

දොසමොහවසෙන ද්විමූලකොති සම්පයුත්තමූලමෙව සන්ධාය වුත්තං. තස්ස හි මූලට්ඨෙන උපකාරකභාවො. නිදානමූලෙ පන ගය්හමානෙ ‘‘ලොභමොහවසෙනපී’’ති වත්තබ්බං සියා. ආමිසකිඤ්ජක්ඛහෙතුපි පාණං හනන්ති. තෙනෙවාහ – ‘‘ලොභො නිදානං කම්මානං සමුදයායා’’තිආදි (අ. නි. 3.34). සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

කුසලකම්මපථදසකවණ්ණනා

පාණාතිපාතා ...පෙ.... වෙදිතබ්බානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකවසෙනෙත්ථ කුසලකම්මපථානං දෙසිතත්තා. වෙරහෙතුතාය වෙරසඤ්ඤිතං පාණාතිපාතාදිපාපධම්මං මණති ‘‘මයි ඉධ ඨිතාය කථං ආගච්ඡසී’’ති තජ්ජන්තී විය නීහරතීති **වෙරමණී,** විරමති එතායාති වා ‘‘විරමණී’’ති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන **‘‘වෙරමණී’’**ති වුත්තං. සමාදානවසෙන උප්පන්නා විරති **සමාදානවිරති.** අසමාදින්නසීලස්ස සම්පත්තතො යථාඋපට්ඨිතවීතික්කමිතබ්බවත්ථුතො විරති **සම්පත්තවිරති.** කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනවසෙන පවත්තා මග්ගසම්පයුත්තා විරති **සමුච්ඡෙදවිරති.** කාමඤ්චෙත්ථ පාළියං විරතියෙව ආගතා, **සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ** (විභ. 703) පන චෙතනාපි ආහරිත්වා දස්සිතාති තදුභයම්පි ගණ්හන්තො **‘‘චෙතනාපි වත්තන්ති විරතියොපී’’**ති ආහ. **අනභිජ්ඣා හි මූලං පත්වාති** කම්මපථකොට්ඨාසෙ ‘‘අනභිජ්ඣා’’ති වුත්තධම්මො මූලතො **අලොභො කුසලමූලං හොතීති** එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

දුස්සීල්‍යාරම්මණා තදාරම්මණජීවිතින්ද්‍රියාදිආරම්මණා කථං දුස්සීල්‍යානි පජහන්තීති තං දස්සෙතුං **‘‘යථා පනා’’**තිආදි වුත්තං. **පජහන්තීති වෙදිතබ්බා** පාණාතිපාතාදීහි විරමණවසෙනෙව පවත්තනතො. අථ තදාරම්මණභාවෙ, න සො තානි පජහති. න හි තදෙව ආරබ්භ තං පජහිතුං සක්කා තතො අවිනිස්සටභාවතො.

අනභිජ්ඣා...පෙ.... විරමන්තස්සාති අභිජ්ඣං පජහන්තස්සාති අත්ථො. න හි මනොදුච්චරිතතො විරති අත්ථි අනභිජ්ඣාදීහෙව තප්පහානසිද්ධිතො.

අරියවාසදසකවණ්ණනා

348. අරියානමෙව වාසාති **අරියවාසා** අනරියානං තාදිසානං අසම්භවතො. **අරියාති** චෙත්ථ උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන ඛීණාසවා ගහිතා, තෙ ච යස්මා තෙහි සබ්බකාලං අවිරහිතවාසා එව, තස්මා වුත්තං **‘‘අරියා එව වසිංසු වසන්ති වසිස්සන්තී’’**ති. තත්ථ **වසිංසූති** නිස්සාය වසිංසු. පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනත්තාදයො හි අරියානං අපස්සයා. තෙසු පඤ්චඞ්ගවිප්පහානපච්චෙකසච්චපනොදනඑසනාසමවයවිස්සජ්ජනානි ‘‘සඞ්ඛායෙකං පටිසෙවති, අධිවාසෙති, පරිවජ්ජෙති, විනොදෙතී’’ති වුත්තෙසු අපස්සෙනෙසු විනොදනඤ්ච මග්ගකිච්චානෙව, ඉතරෙ මග්ගෙනෙව සම්ජ්ඣන්ති.

ඤාණාදයොති ඤාණඤ්චෙව තංසම්පයුත්තධම්මා ච. තෙනාහ **‘‘ඤාණන්ති වුත්තෙ’’**තිආදි. තත්ථ වත්තබ්බං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

ආරක්ඛකිච්චං සාධෙති සතිවෙපුල්ලප්පත්තත්තා. **‘‘චරතො’’**තිආදිනා නිච්චසමාදානං දස්සෙති, තං වික්ඛෙපාභාවෙන දට්ඨබ්බං.

පබ්බජ්ජුපගතාති යං කිඤ්චි පබ්බජ්ජං උපගතා, න සමිතපාපා. **භොවාදිනොති** ජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණෙ වදති. **පාටෙක්කසච්චානීති** තෙහි තෙහි දිට්ඨිගතිකෙහි පාටියෙක්කං ගහිතානි ‘‘ඉදමෙව සච්ච’’න්ති (ම. නි. 2.187, 203, 427; 3.27; උදා. 55; නෙත්ති. 59) අභිනිවිට්ඨානි දිට්ඨිසච්චාදීනි. දිට්ඨිගතානිපි හි ‘‘ඉදමෙව සච්ච’’න්ති (ම. නි. 2.187, 202, 427; 3.27, 29; නෙත්ති. 59) ගහණං උපාදාය ‘‘සච්චානී’’ති වොහරීයන්ති. තෙනාහ **‘‘ඉදමෙවා’’**තිආදි. **නීහටානීති** අත්තනො සන්තානතො නීහරිතානි අපනීතානි. **ගහිතග්ගහණස්සාති** අරියමග්ගාධිගමතො පුබ්බෙ ගහිතස්ස දිට්ඨිගාහස්ස. **විස්සට්ඨභාවවෙවචනානීති** අරියමග්ගෙන සබ්බසො පරිච්චාගභාවස්ස අධිවචනානි.

නත්ථි එතාසං වයො වෙකල්‍යන්ති **අවයාති** ආහ **‘‘අනූනා’’**ති, අනවසෙසාති අත්ථො. **එසනාති** හෙට්ඨා වුත්තකාමෙසනාදයො.

මග්ගස්ස කිච්චනිප්ඵත්ති කථිතා රාගාදීනං පහීනභාවදීපනතො.

පච්චවෙක්ඛණාය ඵලං කථිතන්ති පච්චවෙක්ඛණමුඛෙන අරියඵලං කථිතං. අධිගතෙ හි අග්ගඵලෙ සබ්බසො රාගාදීනං අනුප්පාදධම්මතං පජානාති, තඤ්ච පජානනං පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති.

අසෙක්ඛධම්මදසකවණ්ණනා

ඵලඤ්ච තෙ සම්පයුත්තධම්මා චාති **ඵලසම්පයුත්තධම්මා,** අරියඵලසභාවා සම්පයුත්තා ධම්මාති අත්ථො. **ඵලසම්පයුත්තධම්මාති** ඵලධම්මා චෙව තංසම්පයුත්තධම්මා චාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ද්වීසුපි ඨානෙසු පඤ්ඤාව කථිතා** සම්මා දස්සනට්ඨෙන **සම්මාදිට්ඨි,** සම්මා ජානනට්ඨෙන **සම්මාඤාණන්ති** ච. අත්ථි හි දස්සනජානනානං සවිසයෙ පවත්තිආකාරවිසෙසො, ස්වායං හෙට්ඨා දස්සිතො එව. **ඵලසමාපත්තිධම්මාති** ඵලසමාපත්තියං ධම්මා, ඵලසමාපත්තිසහගතධම්මාති අත්ථො. අරියඵලසම්පයුත්තධම්මාපි හි සබ්බසො පටිපක්ඛතො විමුත්තතං උපාදාය ''විමුත්ති''ති වත්තබ්බතං ලභන්ති. කෙනචි පන යථා අසෙක්ඛා ඵලපඤ්ඤා දස්සනකිච්චං උපාදාය ''සම්මාදිට්ඨි''ති වුත්තා, ජානනකිච්චං උපාදාය ''සම්මාඤාණ''න්තිපි වුත්තා එව; එවං අරියඵලසමාධි සමාදානට්ඨං උපාදාය ''සම්මාසමාධි''ති වුත්තො, විමුච්චනට්ඨං උපාදාය ''සම්මාවිමුත්ති'' තිපි වුත්තො. එවඤ්ච කත්වා ''අනාසවං චෙතොවිමුත්ති''න්ති දුතියවිමුත්තිග්ගහණඤ්ච සමත්ථිතං හොතීති.

දසකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්හසමොධානවණ්ණනා

සමොධානෙතබ්බාති සමාහරිතබ්බා.

349. **ඔකප්පනාති** බලවසද්ධා. ආයතිං භික්ඛූනං අවිවාදහෙතුභූතං තත්ථ තත්ථ භගවතා දෙසිතානං අත්ථානං සඞ්ගායනං **සඞ්ගීති,** තස්ස ච කාරණං අයං සුත්තදෙසනා තථා පවත්තත්තාති වුත්තං **''සඞ්ගීතිපරියායන්ති සාමග්ගියා කාරණ''න්ති. සමනුඤ්ඤො සත්ථා අහොසි** ''පටිභාතු ත,ං සාරිපුත්ත, භික්ඛූනං ධම්මිං කථා''ති උස්සාහෙත්වා ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා සුණන්තො, සා පනෙත්ථ භගවතො සමනුඤ්ඤතා ''සාධු, සාධූ''ති අනුමොදනෙන පාකටා ජාතාති වුත්තං **''අනුමොදනෙන සමනුඤ්ඤො අහොසී''**ති. **ජිනභාසිතො නාම ජාතො,** න සාවකභාසිතො. යථා හි රාජයුත්තෙහි ලිඛිතපණ්ණං යාව රාජමුද්දිකාය න ලඤ්ජිතං හොති, න තාව ''රාජපණ්ණ''න්ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, ලඤ්ජිතමත්තං පන රාජපණ්ණං නාම හොති. එවමෙව ''සාධු, සාධු සාරිපුත්තා''තිආදි අනුමොදනවචනසංසූචිතාය සමනුඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය ජිනවචනමුද්දාය ලඤ්ජිතත්තා අයං සුත්තන්තො ජිනභාසිතො නාම ජාතො ආහච්චවචනො. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙවාති.

සඞ්ගීතිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

11. දසුත්තරසුත්තවණ්ණනා

350. **ආවුසො භික්ඛවෙති සාවකානං ආලපනන්ති** සාවකානං ආමන්තනවසෙන ආලපනසමුදාචාරො, න කෙවලං ''භික්ඛවෙ''ති, සො පන බුද්ධානං ආලපනං. තෙනාහ **''බුද්ධා හී''**තිආදි. සත්ථුසමුදාචාරවසෙන අසමුදාචාරො එවෙත්ථ සත්ථු උච්චට්ඨානෙ ඨපනං. සම්පති ආගතත්තා කත්ථචි න නිබද්ධො වාසො එතෙසන්ති **අනිබද්ධවාසා,** අන්තෙවාසිකා. කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සප්පායසෙනාසනං ගවෙසන්තා යං කිඤ්චි දිසං ගච්ඡන්තීති **දිසාගමනීයා.** ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''බුද්ධකාලෙ''**තිආදි වුත්තං.

අසුභකම්මට්ඨානන්ති එකාදසවිධං අසුභකම්මට්ඨානං. තත්ථාපි පුග්ගලවෙමත්තතං ඤත්වා තදනුරූපං තදනුරූපමෙව දෙති. මොහචරිතස්සපි කාමං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං සප්පායං, කම්මට්ඨානභාවනාය පන භාජනභූතං කාතුං සම්මොහවිගමාය පඨමං උද්දෙසපරිපුච්ඡාධම්මස්සවනධම්මසාකච්ඡාසු නියොජෙතබ්බොති වුත්තං **''මොහචරිතස්ස...පෙ.... ආචික්ඛතී''**ති. සද්ධාචරිතස්ස විසෙසතො පුරිමා ඡ අනුස්සතියො සප්පායා, තාසං පන අනුයුඤ්ජනෙ අයං පුබ්බභාගපටිපත්තීති දස්සෙතුං **''පසාදනීයසුත්තන්තෙ''**තිආදි වුත්තං. **ඤාණචරිතස්සාති** බුද්ධිචරිතස්ස, තස්ස පන මරණස්සති, උපසමානුස්සති, චතුධාතුවවත්ථානං, ආහාරෙපටිකූලසඤ්ඤා විසෙසතො සප්පායා, තෙසං පන උපකාරධම්මදස්සනත්ථං **''අනිච්චතාදි...පෙ.... කථෙති''**ති වුත්තං. **තත්ථෙවාති** සත්ථු සන්තිකෙ එව. **තෙමාසිකං පටිපදන්ති** තීහි මාසෙහි සන්නිට්ඨාපෙතබ්බං පටිපදං.

ඉමෙ භික්ඛූති ඉමිස්සා ධම්මදෙසනාය භාජනභූතා භික්ඛූ. **''එවං ආගන්ත්වා ගච්ඡන්තෙ පන භික්ඛූ''**ති ඉදං ''බුද්ධකාලෙ''තිආදිනා තදුද්දෙසිකවසෙන වුත්තභික්ඛූ සන්ධාය වුත්තං, න ''ඉමෙ භික්ඛූ''ති අනන්තරං වුත්තභික්ඛූ. තෙනාහ **''පෙසෙති''**ති. **අපලොකෙථාති** ආපුච්ඡථ. **''පණ්ඩිතා''**තිආදි සෙවනභජනෙසු කාරණවචනං. **''සොතාපත්තිඵලෙ විනෙති''**තිආදි යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං. ආයස්මා හි ධම්මසෙනාපති භික්ඛූ යෙභුය්‍යෙන සොතාපත්තිඵලං පාපෙත්වා විස්සජ්ජෙති ''එවමෙතෙ නියතා සම්බොධිපරායණා''ති. ආයස්මා පන මහාමොග්ගල්ලානො ''සබ්බාපි භවූපපත්ති ජිගුච්ඡිතබ්බාවා''ති භික්ඛූ යෙභුය්‍යෙන උත්තමත්ථංයෙව පාපෙති.

සාවකෙහි විනෙතුං සක්කුණෙය්‍යා සාවකවෙනෙය්‍යා නාම න සාවකෙහෙව විනෙතබ්බාති දස්සෙන්තො ආහ **''සාවකවෙනෙය්‍යා නාමා''**තිආදි. **දසධා මාතිකං ඨපෙත්වාති** එකකතො පට්ඨාය යාව දසකා දසධා දසධා මාතිකං ඨපෙත්වා **විභත්තොති දසුත්තරො. දසුත්තරො ගතොතිපි දසුත්තරොති** එකකතො පට්ඨාය යාව දසකා දසහි උත්තරො අධිකො හුත්වා ගතො පවත්තොතිපි දසුත්තරො. **එකෙකස්මිං පබ්බෙති** එකකතො පට්ඨාය යාව දසකා දසසු පබ්බෙසු එකෙකස්මිං පබ්බෙ. **දස දස පඤ්හාති** ''කතමො ධම්මො බහුකාරො අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූ''තිආදිනා දස දස පඤ්හා. **විසෙසිතාති** විස්සජ්ජිතා. **දසුත්තරං පවක්ඛාමීති** දෙසියමානං දෙසනං නාමකිත්තනමුඛෙන පටිජානාති වණ්ණභණනත්ථං. **පවක්ඛාමීති** පකාරෙහි වක්ඛාමි. තථා හෙත්ථ පඤ්ඤාසාධිකානං පඤ්චන්නං පඤ්හසතානං වසෙන දෙසනා පවත්තා. **ධම්මන්ති** ඉධ **ධම්ම**-සද්දො පරියත්තිපරියායො ''ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාතී''තිආදීසු (අ. නි. 5.73) විය. සුත්තලක්ඛණො වායං **ධම්මොති** ආහ **''ධම්මන්ති සුත්ත''**න්ති. ස්වායං ධම්මො යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානස්ස නිබ්බානාවහො. තතො එව වට්ටදුක්ඛසමුච්ඡෙදාය හොති, ස වායමස්ස ආනුභාවො සබ්බෙසං ඛන්ධානං පමොචනුපායභාවතොති දස්සෙන්තො ''නිබ්බානප්පත්තියා''තිආදිමාහ. තෙන වුත්තං **''නිබ්බානප්පත්තියා''**තිආදි.

උච්චං කරොන්තොති උදග්ගං උළාරං පණීතං කත්වා දස්සෙන්තො, පග්ගණ්හන්තොති අත්ථො. **පෙමං ජනෙන්තොති** භත්තිං උප්පාදෙන්තො. ඉදඤ්ච දෙසනාය පග්ගණ්හනං බුද්ධානම්පි ආචිණ්ණං එවාති දස්සෙන්තො **''එකායනො''**තිආදිමාහ.

එකධම්මවණ්ණනා

351. (ක) **කාර**-සද්දො **උප**-සද්දෙන විනාපි උපකාරත්ථං වදති, ''බහුකාරා, භික්ඛවෙ, මාතාපිතරො පුත්තාන''න්තිආදීසු (අ. නි. 2.34) වියාති ආහ **''බහුකාරොති බහූපකාරො''**ති.

(ඛ) වඩ්ඪනෙ වුත්තෙ නානන්තරියතාය උප්පාදනං වුත්තමෙව හොතීති **''භාවෙතබ්බොති වඩ්ඪෙතබ්බො''**ති වුත්තො. උප්පාදනපුබ්බිකා හි වඩ්ඪනාති. නනු ච **''එකො ධම්මො උප්පාදෙතබ්බො''**ති උප්පාදනං පෙත්ථ විසුං ගහිතං එවාති? අඤ්ඤවිසයත්තා තස්ස නායං විරොධො. තථා හි **''එකො ධම්මො පරිඤ්ඤෙය්‍යො''**ති තීහිපි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤෙය්‍යතං වත්වාපි **''එකො ධම්මො පහාතබ්බො''**ති පහාතබ්බතා වුත්තා.

(ග) **තීහි පරිඤ්ඤාහීති** ඤාතතීරණපහානපරිඤ්ඤාහි.

(ඝ) **පහානානුපස්සනායාති** පජහනවසෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. මිස්සකවසෙන චෙතං අනුපස්සනාගහණං දට්ඨබ්බං.

(ඞ) සීලසම්පදාදීනං පරිහානාවහො **පරිහානාය සංවත්තනකො.**

(ච) ඣානාදිවිසෙසං ගමෙතීති **විසෙසගාමී.**

(ඡ) **දුප්පච්චක්ඛකරොති** අනුපචිතඤාණසම්භාරෙහි පච්චක්ඛං කාතුං අසක්කුණෙය්‍යො.

(ඣ) **අභිජානිතබ්බොති** අභිමුඛං ඤාණෙන ජානිතබ්බො.

සබ්බත්ථ මාතිකාසූති දුකාදිවසෙන වුත්තාසු සබ්බාසු මාතිකාසු. එත්ථ ච ආයස්මා ධම්මසෙනාපති තෙ භික්ඛූ භාවනාය නියොජෙත්වා උත්තමත්ථෙ පතිට්ඨාපෙතුකාමො පඨමං තාව භාවනාය උපකාරධම්මං උද්දෙසවසෙන දස්සෙන්තො ‘‘එකො ධම්මො බහුකාරො’’ති වත්වා තෙන උපකාරකෙන උපකත්තබ්බං දස්සෙන්තො ‘‘එකො ධම්මො භාවෙතබ්බො’’ති ආහ. අයඤ්ච භාවනා විපස්සනාවසෙන ඉච්ඡිතාති ආහ ‘‘එකො ධම්මො පරිඤ්ඤෙය්‍යො’’ති. පරිඤ්ඤා ච නාම යාවදෙව පහාතබ්බපජහනත්ථාති ආහ ‘‘එකො ධම්මො පහාතබ්බො’’ති. පජහන්තෙන ච හානභාගියං නීහරිත්වා විසෙසභාගියෙ අවට්ඨාතබ්බන්ති ආහ ‘‘එකො ධම්මො හානභාගියො, එකො ධම්මො විසෙසභාගියො’’ති. විසෙසභාගියෙ අවට්ඨානඤ්ච දුප්පටිවිජ්ඣනෙන, දුප්පටිවිජ්ඣපටිවිජ්ඣනඤ්චෙ ඉච්ඡති, නිප්ඵාදෙතබ්බනිප්ඵාදනං සිද්ධමෙව හොතීති ආහ ‘‘එකො ධම්මො දුප්පටිවිජ්ඣො, එකො ධම්මො උප්පාදෙතබ්බො’’ති. තයිදං ද්වයං අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිජානනෙන හොතීති ආහ ‘‘එකො ධම්මො අභිඤ්ඤෙය්‍යො’’ති. අභිඤ්ඤෙය්‍යඤ්චෙ අභිඤ්ඤාතං, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතමෙව හොතීති. එත්තාවතා ච නිට්ඨිතකිච්චොව හොති, නාස්ස උත්තරි කිඤ්චි කරණීයන්ති එවං තාව මහාථෙරො එකකවසෙන තෙසං භික්ඛූනං පටිපත්තිවිධිං උද්දිසන්තො ඉමානි දස පදානි ඉමිනා අනුක්කමෙන උද්දිසි.

(ක) එවං අනියමතො උද්දිට්ඨධම්මෙ සරූපතො නියමෙත්වා දස්සෙතුං ‘‘කතමො එකො ධම්මො’’තිආදිනා දෙසනං ආරභි. තෙන වුත්තං **‘‘ඉති ආයස්මා සාරිපුත්තො’’**තිආදි. එස නයො දුකාදීසු. **වෙළුකාරොති** වෙනො. සො හි වෙළුවිකාරෙහි කිලඤ්ජාදිකරණෙන ‘‘වෙළුකාරො’’ති වුත්තො. අන්තො, බහි ච සබ්බගතගණ්ඨීනං නීහරණෙන **නිග්ගණ්ඨිං කත්වා. එකෙකකොට්ඨාසෙති** එකකාදීසු දසසු කොට්ඨාසෙසු එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ.

සබ්බත්ථකං උපකාරකන්ති සබ්බත්ථකමෙව සම්මා පටිපත්තියා උපකාරවන්තං. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **‘‘අයඤ්හි’’**තිආදි වුත්තං. **විපස්සනාගබ්භං ගණ්හාපනෙති** යථා උපරි විපස්සනා පරිපච්චති තික්ඛා විසදා හුත්වා මග්ගෙන සටෙති, එවං පුබ්බභාගවිපස්සනාවඩ්ඪනෙ. **අත්ථපටිසම්භිදාදීසූති** අත්ථපටිසම්භිදාදීසු නිප්ඵාදෙතබ්බෙසු, තෙසං සම්භාරසම්භරණන්ති අත්ථො. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. **ඨානාට්ඨානෙසූති** ඨානෙ, අට්ඨානෙ ච ජානිතබ්බෙ. **මහාවිහාරසමාපත්තියන්ති** මහතියං ඣානාදිවිහාරසමාපත්තියං. **විපස්සනාඤාණාදීසූති ආදි**-සද්දෙන මනොමයිද්ධිආදිකානි සඞ්ගණ්හාති. **අට්ඨසු විජ්ජාසූති අම්බට්ඨසුත්තෙ** (දී. නි. 1.279) ආගතනයාසු අට්ඨසු විජ්ජාසු.

තෙනෙව භගවා ථොමෙතීති යොජනා. **නන්ති** අප්පමාදං.

ථාමසම්පන්නෙනාති ඤාණබලසමන්නාගතෙන. **දීපෙත්වාති** ‘‘එවම්පි අප්පමාදො කුසලානං ධම්මානං සම්පාදනෙ බහුපකාරො’’ති පකාසෙත්වා. යං කිඤ්චි අනවජ්ජපක්ඛිකමත්ථං අප්පමාදෙ පක්ඛිපිත්වා කථෙතුං යුත්තන්ති දස්සෙතුං **‘‘යං කිඤ්චි’’**තිආදි වුත්තං.

(ඛ) **කායගතාසතීති** රස්සං අකත්වා නිද්දෙසො, නිද්දෙසෙන වා එතං සමාසපදං දට්ඨබ්බං. ‘‘අට්ඨිකානි පුඤ්ජකිතානි තෙරොවස්සිකානි…පෙ…. පූතීනි චුණ්ණකජාතානී’’ති (දී. නි. 2.379) එවං පවත්තමනසිකාරො **‘‘චුණ්ණිකමනසිකාරො’’**ති වදන්ති. අපරෙ පන භණන්ති ‘‘චුණ්ණිකඉරියාපථෙසු පවත්තමනසිකාරො’’ති. **එත්ථ උප්පන්නසතියාති** එතස්මිං යථාවුත්තෙ එකූනතිංසවිධෙ ඨානෙ උප්පන්නාය සතියා. **සුඛසම්පයුත්තාති** නිප්පරියායතො සුඛසම්පයුත්තා, පරියායතො පන චතුත්ථජ්ඣානෙ උපෙක්ඛාපි ‘‘සුඛ’’න්ති වත්තබ්බතං ලභති සන්තසභාවත්තා.

(ග) පච්චයභූතො ආරම්මණාදිවිසයොපි ආරම්මණභාවෙන වණො විය ආසවෙ පග්ඝරති, සො සම්පයොගසම්භවාභාවෙපි සහ ආසවෙහීති **සාසවො.** තථා උපාදානානං හිතොති **උපාදානියො.** ඉතරථා පන පච්චයභාවෙන විධි පටික්ඛෙපො.

(ඝ) **අස්මීති මානොති** ‘‘අස්මී’’ති පවත්තො මානො.

(ච) **විපරියායෙනාති** ‘‘අනිච්චෙ අනිච්ච’’න්තිආදිනා නයෙන පවත්තො පථමනසිකාරො.

(ඡ) ඉධ පන **විපස්සනානන්තරො මග්ගො "ආනන්තරිකො චෙතොසමාධී"**ති අධිප්පෙතො. කස්මා? **විපස්සනාය අනන්තරත්තා, අත්තනො වා පවත්තියා අනන්තරං ඵලදායකත්තා.** සද්දත්ථතො පන අනන්තරං ඵලං **අනන්තරං,** තස්මිං අනන්තරෙ නියුත්තා, තං වා අරහති, අනන්තරපයොජනොති වා **ආනන්තරිකො.**

(ජ) ඵලන්ති ඵලපඤ්ඤා. **පච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤා අධිප්පෙතා** අකුප්පාරම්මණතාය.

(ඣ) අත්තනො ඵලං ආහරතීති **ආහාරො,** පච්චයොති ආහ **"ආහාරට්ඨිතිකාති පච්චයට්ඨිතිකා"**ති. **අයං එකො ධම්මො**ති අයං පච්චයසඞ්ඛාතො එකො ධම්මොති පච්චයතාසමඤ්ඤෙන එකං කත්වා වදති. **ඤාතපරිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤායා**ති ඤාතපරිඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය අභිඤ්ඤාය.

(ඤ) **අකුප්පා චෙතොවිමුත්තීති අරහත්තඵලවිමුත්ති** අකුප්පභාවෙන උක්කංසගතත්තා. අඤ්ඤථා සබ්බාපි ඵලසමාපත්තියො අකුප්පා එව පටිපක්ඛෙහි අකොපනීයත්තා.

අභිඤ්ඤායාති "අභිඤ්ඤෙය්‍යො"ති එත්ථ ලද්ධඅභිඤ්ඤාය. **පරිඤ්ඤායා**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **පහාතබ්බසච්ඡිකාතබ්බෙහී**ති පහාතබ්බසච්ඡිකාතබ්බපදෙහි. **පහානපරිඤ්ඤාව** කථිතා පහානසච්ඡිකිරියානං එකාචාරතාය පරිඤ්ඤාය සහෙව ඉජ්ඣනතො. **සච්ඡිකාතබ්බො**ති විසෙසතො **ඵලං කථිතං. එකස්මිංයෙව** සත්තමෙ එව **පදෙ ලබ්භති. ඵලං පන අනෙකෙසුපි පදෙසු ලබ්භති** පඨමට්ඨමනවමදසමෙසු ලබ්භනතො. යස්මා තං නිප්පරියායතො දසමෙ එව ලබ්භති, ඉතරෙසු පරියායතො තස්මා **"ලබ්භති එවා"**ති සාසඞ්කං වදති.

සභාවතො විජ්ජමානාති යෙන බහුකාරාදිසභාවෙන දෙසිතා, තෙන සභාවෙන පරමත්ථතො උපලබ්භමානා . **යාථාවා**ති අවිපරීතා. **තථාසභාවා**ති තංසභාවා. **න තථා න හොන්තී**ති අවිතථත්තා තථාව හොන්ති. තතො එව **වුත්තප්පකාරතො අඤ්ඤථා න** හොන්තීති පඤ්චහිපි පදෙහි තෙසං ධම්මානං යථාභූතමෙව වදති. **සම්මා**ති ඤායෙන. යං පන ඤාතං, තං හෙතුයුත්තං කාරණයුත්තමෙව හොතීති ආහ **"හෙතුනා කාරණෙනා"**ති. **ඔකප්පනං ජනෙසී**ති ජිනවචනභාවෙන අභිප්පසාදං උප්පාදෙසි.

එකධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වෙධම්මවණ්ණනා

352. (ක) "සබ්බත්ථා" ති ඉදං "සීලපූරණාදීසු"ති එතෙන සද්ධිං සම්බන්ධිතබ්බං. **"සීලපූරණාදීසු සබ්බත්ථ අප්පමාදො විය උපකාරකා"**ති එතෙන සතිසම්පජඤ්ඤානම්පි අප්පමාදස්ස විය සබ්බත්ථ උපකාරකතා පකාසිතා හොති අත්ථතො නාතිවිලක්ඛණත්තා තතො තෙසං. සතිඅවිප්පවාසො හි අප්පමාදො, සො ච අත්ථතො සබ්බත්ථ අවිජහිතා සති එව, සා ච ඛො ඤාණසම්පයුත්තා එව දට්ඨබ්බා, ඉතරාය තථාරූපසමත්ථතාභාවතො.

(ඛ) තෙසං පඤ්චසතමත්තානං භික්ඛූනං පුබ්බභාගපටිපත්තිවසෙන දෙසිතත්තා **පුබ්බභාගා කථිතා.**

(ඡ) **අයොනිසොමනසිකාරො** සංකිලෙසස්ස මූලකාරණභාවෙන පවත්තො **හෙතු,** පරිබ්‍රූහනභාවෙන පවත්තො **පච්චයො. යොනිසොමනසිකාරෙපි** එසෙව නයො. යථා ච සත්තානං සංකිලෙසාය, විසුද්ධියා ච පච්චයභූතා අයොනිසොමනසිකාරො, යොනිසොමනසිකාරොති "ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා දුප්පටිවිජ්ඣා"ති එත්ථ නීහරිත්වා වුත්තා, එවං ඉමෙහි ධම්මා නීහරිත්වා වත්තබ්බාති දස්සෙන්තො **"තථා"**තිආදිමාහ. තත්ථ අසුභජ්ඣානාදයො චත්තාරො **විසංයොගා** නාම කාමයොගාදිපටිපක්ඛභාවතො . **"එවං පභෙදා"**ති ඉමිනා "අවිජ්ජාභාගිනො ධම්මා, විජ්ජාභාගිනො ධම්මා, කණ්හා ධම්මා, සුක්කා ධම්මා"ති (ධ. ස. 101, 104) එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

(ඣ) පච්චයෙහි සමෙච්ච සම්භුය්‍යා කතත්තා පඤ්චක්ඛන්ධා **සඞ්ඛතා ධාතු.** කෙනචි අනභිසඞ්ඛතත්තා නිබ්බානං **අසඞ්ඛතා ධාතු.**

(ඤ) තිස්සො විජ්ජා විජ්ජනට්ඨෙන, විදිතකරණට්ඨෙන ච **විජ්ජා. විමුත්තීති අරහත්තඵලං** පටිපක්ඛතො සබ්බසො විමුත්තත්තා.

අභිඤ්ඤාදීනීති අභිඤ්ඤාපඤ්ඤාදීනි. **එකකසදිසානෙව** පුරිමවාරෙ විය විභජ්ජ කථෙතබ්බතො. **මග්ගො කථිතො**ති එත්ථ "මග්ගොව කථිතො"ති එවමත්ථං අග්ගහෙත්වා "මග්ගො කථිතොවා"ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො "අනුප්පාදෙ ඤාණ"න්ති ඉමිනා ඵලස්ස ගහිතත්තා. **සච්ඡිකාතබ්බපදෙ ඵලං කථිත**න්ති එත්ථාපි "ඵලමෙව කථිත"න්ති අග්ගහෙත්වා "ඵලං කථිතමෙවා"ති අත්ථො ගහෙතබ්බො විජ්ජාග්ගහණෙන තදඤ්ඤස්ස සඞ්ගහිතත්තා. එස නයො ඉතො පරෙසුපි එවරූපෙසු ඨානෙසු.

ද්වෙධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තයොධම්මවණ්ණනා

353. (ඡ) **සොති** අනාගාමිමග්ගො. **සබ්බසො කාමානං නිස්සරණං** සමුච්ඡෙදවසෙන පජහනතො. **ආරුප්පෙ අරහත්තමග්ගො** නාම අරූපජ්ඣානං පාදකං කත්වා උප්පන්නො අග්ගමග්ගො. **පුන උප්පත්තිනිවාරණතො**ති රූපානං උප්පත්තියා සබ්බසො නිවාරණතො. නිරුජ්ඣන්ති සඞ්ඛාරා එතෙනාති **නිරොධො,** අග්ගමග්ගො. තෙන හි කිලෙසවට්ටෙ නිරොධිතෙ ඉතරම්පි වට්ටද්වයං නිරොධිතමෙව හොති. තස්ස පන නිරොධස්ස පරියොසානත්තා අග්ගඵලං ''නිරොධො''ති වත්තබ්බතං ලබ්භතීති ආහ **''අරහත්තඵලං නිරොධොති අධිප්පෙත''**න්ති. **''අරහත්තඵලෙන හි නිබ්බානෙ දිට්ඨෙ''** ති ඉදං අරහත්තමග්ගෙන නිබ්බානදස්සනස්සායං නිබ්බත්තීති කත්වා වුත්තං. එවඤ්ච කත්වා ''අරහත්තසඞ්ඛාතනිරොධස්ස පච්චයත්තා'' ති ඉදම්පි වචනං සමත්ථිතං හොති.

(ජ) **අතීතං සාරම්මණ**න්ති අතීතකොට්ඨාසාරම්මණං ඤාණං, අතීතා ඛන්ධායතනධාතුයො ආරබ්භ පවත්තනකඤාණන්ති අත්ථො. ''මග්ගො කථිතොවා''ති අවධාරණං දට්ඨබ්බං, තථා ''සච්ඡිකාතබ්බෙ ඵලං කථිතමෙවා''ති.

(ඤ) **ආසවානං ඛයෙ ඤාණ**න්ති ච ආසවානං ඛයන්තෙ ඤාණන්ති අධිප්පායො, අඤ්ඤථා මග්ගො කථිතො සියා.

තයොධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුධම්මවණ්ණනා

354. (ක) දාරුමයං චක්කං **දාරුචක්කං,** තථා **රතනචක්කං.** ආණට්ඨෙන ධම්මො එව **ධම්මචක්කං. ඉරියාපථා**නං අපරාපරප්පවත්තිතො **ඉරියාපථචක්කං,** තථා **සම්පත්තිචක්කං** වෙදිතබ්බං.

අනුච්ඡවිකෙ දෙසෙති පුඤ්ඤකිරියාය, සම්මාපටිපත්තියා අනුරූපදෙසෙ. **සෙවනං** කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනං. **භජනං** භත්තිවසෙන පයිරුපාසනං. **අත්තනො සම්මා ඨපන**න්ති අත්තනො චිත්තසන්තානස්ස යොනිසො ඨපනං සද්ධාදීසු නිවෙසනන්ති ආහ **''සචෙ''**තිආදි. **ඉදමෙවෙත්ථ පමාණ**න්ති ඉදමෙව පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතාසඞ්ඛාතං සම්පත්තිචක්කමෙත්ථ එතෙසු සම්පත්තිචක්කෙසු පමාණභූතං ඉතරෙසං කාරණභාවතො. තෙනාහ **''යෙන හී''**තිආදි. **සො එව ච** කතපුඤ්ඤො **පුග්ගලො** අත්තානං **සම්මා ඨපෙති** අකතපුඤ්ඤස්ස තදභාවතො. **පඨමො ලොකියොව,** තත්ථාපි කාමාවචරොව. **ඉධාති** ඉමස්මිං දසුත්තරසුත්තෙ. **පුබ්බභාගෙ ලොකියාවා**ති මග්ගස්ස පුබ්බභාගෙ පවත්තනකා ලොකියා එව. තත්ථ කාරණං වුත්තමෙව.

(ච) කාමයොගවිසංයොගො අනාගාමිමග්ගො, දිට්ඨියොගවිසංයොගො සොතාපත්තිමග්ගො, ඉතරෙ ද්වෙ අරහත්තමග්ගොති එවං **අනාගාමිමග්ගාදිවසෙන වෙදිතබ්බා.**

(ඡ) **පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභි**න්ති ය්වායං අප්පගුණස්ස පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභී, තං. **කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්තී**ති තතො වුට්ඨිතං ආරම්මණවසෙන කාමසහගතා හුත්වා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති චොදෙන්ති තුදෙන්ති. තස්ස කාමානුපක්ඛන්දානං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සො පඨමජ්ඣානසමාධි හායති පරිහායති, තස්මා **''හානභාගියො සමාධී''**ති වුත්තො. **තදනුධම්මතා**ති තදනුරූපසභාවො. **''සති සන්තිට්ඨතී''**ති ඉදං මිච්ඡාසතිං සන්ධාය වුත්තං. යස්ස හි පඨමජ්ඣානානුරූපසභාවා පඨමජ්ඣානං සන්තතො පණීතතො දිස්වා අස්සාදයමානා අපෙක්ඛමානා අභිනන්දමානා නිකන්ති හොති, තස්ස නිකන්තිවසෙන සො පඨමජ්ඣානසමාධි නෙව හායති, න වඩ්ඪති, ඨිතිකොට්ඨාසිකො හොති, තෙන වුත්තං **''ඨිතිභාගියො සමාධී''**ති.

අවිතක්කසහගතාති අවිතක්කං දුතියජ්ඣානං සන්තතො පණීතතො මනසි කරොතො ආරම්මණවසෙන අවිතක්කසහගතා **සඤ්ඤාමනසිකාරා. සමුදාචරන්තී**ති පගුණපඨමජ්ඣානතො වුට්ඨිතං දුතියජ්ඣානාධිගමත්ථාය චොදෙන්ති තුදෙන්ති, තස්ස උපරි දුතියජ්ඣානුපක්ඛන්දානං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සො පඨමජ්ඣානසමාධි විසෙසභූතස්ස දුතියජ්ඣානස්ස උප්පත්තිපදට්ඨානතාය **''විසෙසභාගියො සමාධී''**ති වුත්තො. **නිබ්බිදාසහගතා**ති තමෙව පඨමජ්ඣානලාභිං ඣානතො වුට්ඨිතං නිබ්බිදාසඞ්ඛාතෙන විපස්සනාඤාණෙන සහගතා. විපස්සනාඤාණඤ්හි ඣානඞ්ගෙසු පභෙදෙන උපට්ඨහන්තෙසු නිබ්බින්දති උක්කණ්ඨති, තස්මා **''නිබ්බිදා''**ති වුච්චති. **සමුදාචරන්තී**ති නිබ්බානසච්ඡිකරණත්ථාය චොදෙන්ති තුදෙන්ති. **විරාගූපසඤ්හිතො**ති විරාගසඞ්ඛාතෙන නිබ්බානෙන උපසඤ්හිතො. විපස්සනාඤාණඤ්හි ''සක්කා ඉමිනා මග්ගෙන විරාගං නිබ්බානං සච්ඡිකාතු''න්ති පවත්තිතො **''විරාගූපසඤ්හිත''**න්ති වුච්චති, තංසම්පයුත්තා සඤ්ඤාමනසිකාරාපි විරාගූපසඤ්හිතා එව නාම. තස්ස තෙසං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සො පඨමජ්ඣානසමාධි අරියමග්ගපටිවෙධස්ස පදට්ඨානතාය **''නිබ්බෙධභාගියො සමාධී''**ති වුත්තො.

සබ්බසමාපත්තියොති දුතියජ්ඣානාදිකා සබ්බා සමාපත්තියො. **අත්ථො වෙදිතබ්බොති** හානභාගියාදිඅත්ථො තාව විත්ථාරෙත්වා වෙදිතබ්බො.

මග්ගො කථිතො චතුන්නං අරියසච්චානං උද්ධටත්තා. **ඵලං කථිතං** සරූපෙනෙව.

චතුධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චධම්මවණ්ණනා

355. (ඛ) **"පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධී"**ති සමාධිඅඞ්ගභාවෙන පඤ්ඤා උද්දිට්ඨාති පීතිඵරණතාදිවචනෙන හි තමෙව විභජති. තෙනාහ **"පීතිං ඵරමානා උප්පජ්ජතී"**තිආදි."සො ඉමමෙව කායං විවෙකජෙන පීතිසුඛෙන අභිසන්දෙති"තිආදිනා (ම. නි. 1.427) නයෙන පීතියා, සුඛස්ස ච ඵරණං වෙදිතබ්බං. සරාගවිරාගතාදිවිභාගදස්සනවසෙන **පරෙසං චෙතො ඵරමානා. ආලොකඵරණෙති** කසිණාලොකස්ස ඵරණෙ සති තෙනෙව ආලොකෙන ඵරිතප්පදෙසෙ. තස්ස සමාධිස්ස රූපදස්සනපච්චයත්තා **පච්චවෙක්ඛණඤාණං පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තං.**

පීතිඵරණතා සුඛඵරණතාති ආරම්මණෙ ඨත්වා චතුත්ථජ්ඣානස්ස උප්පාදනතො තා **"පාදා විය"**ති වුත්තා. **චෙතොඵරණතා ආලොකඵරණතාති** තංතංකිච්චසාධනතො තා **"හත්ථා විය"**ති වුත්තා. **අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං** සමාධානස්ස සරීරභාවතො **"මජ්ඣිමකායො විය"**ති වුත්තං. **පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තං** උත්තමඞ්ගභාවතො **"සීසං විය"**ති වුත්තං.

(ජ) සබ්බසො කිලෙසදුක්ඛදරථපරිළාහානං විගතත්තා ලොකියසමාධිස්ස සාතිසයමෙත්ථ සුඛන්ති වුත්තං **"අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ සුඛත්තා පච්චුප්පන්නසුඛො"**ති. පුරිමස්ස පුරිමස්ස වසෙන පච්ඡිමං පච්ඡිමං ලද්ධාසෙවනතාය සන්තතරපණීතතරභාවප්පත්ති හොතීති ආහ **"පුරිමො පුරිමො...පෙ.... සුඛවිපාකො"**ති.

කිලෙසපටිප්පස්සද්ධියාති කිලෙසානං පටිප්පස්සම්භනෙන ලද්ධත්තා. **කිලෙසපටිප්පස්සද්ධිභාවන්ති** කිලෙසානං පටිප්පස්සම්භනභාවං. **ලද්ධත්තා** පත්තත්තා තබ්භාවං උපගතත්තා. ලොකියසමාධිස්ස පච්චනීකානි නීවරණපඨමජ්ඣානනිකන්තිආදීනි නිග්ගහෙතබ්බානි, අඤ්ඤෙ කිලෙසා වාරෙතබ්බා, ඉමස්ස පන අරහත්තසමාධිස්ස පටිප්පස්සද්ධසබ්බකිලෙසත්තා න නිග්ගහෙතබ්බං, වාරෙතබ්බඤ්ච අත්ථීති මග්ගානන්තරං සමාපත්තික්ඛණෙ ච අප්පයොගෙන අධිගතත්තා, ඨපිතත්තා ච අපරිහානවසෙන වා ඨපිතත්තා **නසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිවාවටො. "සතිවෙපුල්ලප්පත්තත්තා"**ති එතෙන අප්පවත්තමානායපි සතියා සතිබහුලතාය **සතො එව** නාමාති දස්සෙති, **"යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙනා"**ති එතෙන පරිච්ඡින්දනසතියා **සතොති** දස්සෙති. **සෙසෙසු** ඤාණඞ්ගෙසු. **පඤ්චඤාණිකොති** එත්ථ වුත්තසමාධිමුඛෙන පඤ්ච ඤාණානෙව උද්දිට්ඨානි, නිද්දිට්ඨානි ච.

මග්ගො කථිතො ඉන්ද්‍රියසීසෙන සම්මාවායාමාදීනං කථිතත්තා. **ඵලං කථිතං** අසෙක්ඛානං සීලක්ඛන්ධාදීනං කථිතත්තා.

පඤ්චධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡධම්මවණ්ණනා

356. **මග්ගො කථිතොති** එත්ථ වත්තබ්බං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

සත්තධම්මවණ්ණනා

357. (ඤ) **හෙතුනාති** ආදිඅන්තවන්තතො, අනච්චන්තිකතො, තාවකාලිකතො, නිච්චපටික්ඛෙපතොති එවං ආදිනා හෙතුනා. **නයෙනාති** "යථා ඉමෙ සඞ්ඛාරා එතරහි, එවං අතීතෙ, අනාගතෙ ච අනිච්චා සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා"ති අතීතානාගතෙසු නයනනයෙන. කාමං ඛීණාසවස්ස සබ්බෙසං සඞ්ඛාරානං අනිච්චතාදි සුදිට්ඨා සුප්පටිවිද්ධා, තං පන අසම්මොහනවසෙන කිච්චතො, විපස්සනාය පන ආරම්මණකරණවසෙනාති දස්සෙන්තො ආහ **"විපස්සනාඤාණෙන සුදිට්ඨා හොන්තී"**ති. කිලෙසවසෙන උප්පජ්ජමානො පරිළාහො වත්ථුකාමසන්නිස්සයො , වත්ථුකාමාවස්සයො වාති වුත්තං **"ද්වෙපි සපරිළාහට්ඨෙන අඞ්ගාරකාසු විය"**ති. **නින්නස්සෙවාති** [නින්නස්ස (අට්ඨකථායං)] නින්නභාවස්සෙව. **අන්තො** වුච්චති ලාමකට්ඨෙන තණ්හා. ඛ්‍යන්තං විගතන්තං භූතන්ති **ඛ්‍යන්තීභූතන්ති** ආහ **"නිරතිභූතං,** [නියතිභූතං (අට්ඨකථායං) විගතන්තිභූතං (?)] **නිත්තණ්හන්ති අත්ථො"**ති. **ඉධ** සත්තකෙ. **භාවෙතබ්බපදෙ මග්ගො කථිතො** බොජ්ඣඞ්ගානං වුත්තත්තා.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨධම්මවණ්ණනා

358. (ක) **ආදිබ්‍රහ්මචරියිකායා**ති ආදිබ්‍රහ්මචරියා එව ආදිබ්‍රහ්මචරියිකා යථා ‘‘විනයො එව වෙනයිකො’’ති, තස්සා ආදිබ්‍රහ්මචරියිකාය. කා පන සාති ආහ **‘‘පඤ්ඤායා’’**ති. **සික්ඛත්තයසඞ්ගහස්සා**ති අධිසීලසික්ඛාදිසික්ඛත්තයසඞ්ගහස්ස. උපචාරජ්ඣානසහගතා තරුණසමථපඤ්ඤාව උදයබ්බයානුපස්සනාවසෙන පවත්තා **තරුණවිපස්සනාපඤ්ඤා** [තරුණසමථවිපස්සනාපඤ්ඤා (අට්ඨකථායං)]. **ආදිභූතායා**ති පඨමාවයවභූතාය, දෙසනාවසෙන චෙතං වුත්තං. උප්පත්තිකාලෙ පන නත්ථි මග්ගධම්මානං ආදිමජ්ඣපරියොසානතා එකචිත්තුප්පාදපරියාපන්නත්තා එකජ්ඣංයෙව උප්පජ්ජනතො. **පෙම**න්ති දළ්හභත්ති, තං පන වල්ලභවසෙන පවත්තමානං ගෙහසිතසදිසං හොතීති **‘‘ගෙහසිතපෙම’’**න්ති වුත්තං. ගරුකරණවසෙන පවත්තියා ගරු චිත්තං එතස්සාති **ගරුචිත්තො,** තස්ස භාවො **ගරුචිත්තභාවො,** ගරුම්හි ගරුකාරො. ‘‘කිලෙසා න උප්පජ්ජන්තී’’ති වත්වා තත්ථ කාරණමාහ **‘‘ඔවාදානුසාසනිං ලභතී’’**ති. ගරූනඤ්හි සන්තිකෙ ඔවාදානුසාසනිං ලභිත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජන්තස්ස කිලෙසා න උප්පජ්ජන්ති. තෙනාහ **‘‘තස්මා’’**තිආදි.

(ඛ) **පෙතා**ති පෙතමහිද්ධිකා. **අසුරාන**න්ති දෙවාසුරානං. පෙතාසුරා පන පෙතා එවාති තෙසං පෙතෙහි සඞ්ගහො අවුත්තසිද්ධොව. **ආවාහනං ගච්ඡන්තී**ති සම්භොගසංසග්ගමුඛෙන පෙතෙහෙව අසුරානං සඞ්ගහණෙ කාරණං දස්සෙති.

(ජ) **අප්පිච්ඡස්සා**ති නිඉච්ඡස්ස. අභාවත්ථො හෙත්ථ අප්ප-සද්දො ‘‘අප්පඩංසමකසවාතාතපා’’තිආදීසු (අ. නි. 10.11) විය. පච්චයෙසු අප්පිච්ඡො **පච්චයඅප්පිච්ඡො,** චීවරාදිපච්චයෙසු ඉච්ඡාරහිතො. **අධිගමඅප්පිච්ඡො**ති ඣානාදිඅධිගමවිභාවනෙ ඉච්ඡාරහිතො. **පරියත්තිඅප්පිච්ඡො**ති පරියත්තියං බාහුසච්චවිභාවනෙ ඉච්ඡාරහිතො. **ධුතඞ්ගඅප්පිච්ඡො**ති ධුතඞ්ගෙසු අප්පිච්ඡො ධුතඞ්ගවිභාවෙන ඉච්ඡාරහිතො. **සන්තගුණනිගූහනෙනා**ති අත්තනි සංවිජ්ජමානානං ඣානාදිගුණානඤ්චෙව බාහුසච්චගුණස්ස ච ධුතඞ්ගගුණස්ස ච නිගූහනෙන ඡාදනෙන. **සම්පජ්ජතී**ති නිප්පජ්ජති සිජ්ඣති. **නො මහිච්ඡස්සා**ති මහතියා ඉච්ඡාය සමන්නාගතස්ස, ඉච්ඡං වා මහන්තස්ස නො සම්පජ්ජති අනුධම්මස්සාපි අනිච්ඡනතො.

පවිවිත්තස්සාති පකාරෙහි විවිත්තස්ස. තෙනාහ **‘‘කායචිත්තඋපධිවිවෙකෙහි විවිත්තස්සා’’**ති. **‘‘අට්ඨආරම්භවත්ථුවසෙනා’’**ති එතෙන භාවනාභියොගවසෙන එකීභාවොව ඉධ ‘‘කායවිවෙකො’’ති අධිප්පෙතො, න ගණසඞ්ගණිකාභාවමත්තන්ති දස්සෙති. **කම්ම**න්ති යොගකම්මං.

සත්තෙහි කිලෙසෙහි ච සඞ්ගණනං සමොධානං **සඞ්ගණිකා,** සා ආරමිතබ්බට්ඨෙන ආරාමො එතස්සාති **සඞ්ගණිකාරාමො,** තස්ස. තෙනාහ **‘‘ගණසඞ්ගණිකාය චෙවා’’**තිආදි. **ආරද්ධවීරියස්සා**ති පග්ගහිතවීරියස්ස, තඤ්ච ඛො උපධිවිවෙකෙ නින්නතාවසෙන ‘‘අයං ධම්මො’’ති වචනතො. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. විවට්ටසන්නිස්සිතංයෙව හි සමාධානං ඉධාධිප්පෙතං, තථා පඤ්ඤාපි. කම්මස්සකතාපඤ්ඤාය හි පතිට්ඨිතො කම්මවසෙන ‘‘භවෙසු නානප්පකාරො අනත්ථො’’ති ජානන්තො කම්මක්ඛයකරඤාණං අභිපත්ථෙති, තදත්ථඤ්ච උස්සාහං කරොති. මානාදයො සත්තසන්තානං සංසාරෙ පපඤ්චෙන්ති විත්ථාරෙන්තීති **පපඤ්චා**ති ආහ **‘‘නිප්පපඤ්චස්සාති විගතමානතණ්හාදිට්ඨිපපඤ්චස්සා’’**ති.

මග්ගො කථිතො සරූපෙනෙව.

නවධම්මවණ්ණනා

359. (ඛ) **විසුද්ධි**න්ති ඤාණදස්සනවිසුද්ධිං, අච්චන්තවිසුද්ධිමෙව වා. **චතුපාරිසුද්ධිසීල**න්ති පාතිමොක්ඛසංවරාදිනිරුපක්කිලිට්ඨතාය චතුබ්බිධපරිසුද්ධිවන්තං සීලං. **පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ග**න්ති පුග්ගලස්ස පරිසුද්ධියා පධානභූතං අඞ්ගං. තෙනාහ **‘‘පරිසුද්ධභාවස්ස පධානඞ්ග’’**න්ති. සමථස්ස විසුද්ධිභාවො වොදානං පගුණභාවෙන පරිච්ඡින්නන්ති ආහ **‘‘අට්ඨ පගුණසමාපත්තියො’’**ති. විගතුපක්කිලෙසඤ්හි ‘‘පගුණ’’න්ති වත්තබ්බතං ලබ්භති, න සඋපක්කිලෙසං හානභාගියාදිභාවප්පත්තිතො. සත්තදිට්ඨිමලවිසුද්ධිතො නාමරූපපරිච්ඡෙදො **දිට්ඨිවිසුද්ධි.** පච්චයපරිග්ගහො අද්ධත්තයකඞ්ඛාමලවිධමනතො **කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධි.** යස්මා **නාමරූපං** නාම සප්පච්චයමෙව, තස්මා තං පරිග්ගණ්හන්තෙන අත්ථතො තස්ස සප්පච්චයතාපි පරිග්ගහිතා එව හොතීති වුත්තං **‘‘දිට්ඨිවිසුද්ධීති සප්පච්චයං නාමරූපදස්සන’’**න්ති. යස්මා පන නාමරූපස්ස පච්චයං පරිග්ගණ්හන්තෙන තීසු අද්ධාසු කඞ්ඛාමලවිතරණපච්චයාකාරාවබොධවසෙනෙව හොති, තස්මා **‘‘පච්චයාකාරඤාණ’’**න්තිආදි වුත්තං යථා කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධි ‘‘ධම්මට්ඨිතිඤාණ’’න්ති වුච්චති. **මග්ගාමග්ගෙ ඤාණ**න්ති මග්ගාමග්ගෙ වවත්ථපෙත්වා ඨිතඤාණං. **ඤාණ**න්ති ඉධ තරුණවිපස්සනා කථිතා තෙසං භික්ඛූනං අජ්ඣාසයවසෙන ‘‘ඤාණදස්සනවිසුද්ධී’’ති වුට්ඨානගාමිනියා විපස්සනාය වුච්චමානත්තා. යදි ‘‘ඤාණදස්සනවිසුද්ධී’’ති වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා අධිප්පෙතා,

''පඤ්ඤා''ති ච අරහත්තඵලපඤ්ඤා, මග්ගො පන කථන්ති ? මග්ගො බහුකාරපදෙ විරාගග්ගහණෙන ගහිතො. වක්ඛති හි ''ඉධ බහුකාරපදෙ මග්ගො කථිතො''ති (දී. නි. අට්ඨ. 3.359).

(ඡ) **චක්ඛාදිධාතුනානත්තන්ති** චක්ඛාදිරූපාදිචක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිධාතූනං වෙමත්තතං නිස්සාය. **චක්ඛුසම්ඵස්සාදිනානත්තන්ති** චක්ඛුසම්ඵස්සසොතසම්ඵස්සඝානසම්ඵස්සාදිසම්ඵස්සවිභාගං. **සඤ්ඤානානත්තන්ති** එත්ථ රූපසඤ්ඤාදිසඤ්ඤානානත්තම්පි ලබ්භතෙව, තං පන කාමසඤ්ඤාදිග්ගහණෙනෙව ගය්හති. **කාමසඤ්ඤාදීති ආදි**-සද්දෙන බ්‍යාපාදසඤ්ඤාදීනං ගහණං. සඤ්ඤානිදානත්තා පපඤ්චසඞ්ඛානං ''සඤ්ඤානානත්තං පටිච්ච සඞ්කප්පනානත්ත''න්ති වුත්තං, ''යං සඞ්කප්පෙති, තං පපඤ්චෙතී''ති වචනතො ''සඞ්කප්පනානත්තං පටිච්ච ඡන්දනානත්ත''න්ති වුත්තං. **ඡන්දනානත්තන්ති** ච තණ්හාඡන්දස්ස නානත්තං. **රූපපරිළාහොති** රූපවිසයො රූපාභිපත්ථනාවසෙන පවත්තො කිලෙසපරිළාහො. **සද්දපරිළාහොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. කිලෙසො හි උප්පජ්ජමානො අප්පත්තෙපි ආරම්මණෙ පත්තො විය පරිළාහොව උප්පජ්ජති. තථාභූතස්ස පන කිලෙසඡන්දස්ස වසෙන රූපාදිපරියෙසනා හොතීති ආහ **''පරිළාහනානත්තතාය රූපපරියෙසනාදිනානත්තං උප්පජ්ජතී''**ති. තථා පරියෙසන්තස්ස සචෙ තං රූපාදි ලබ්භෙය්‍ය, තං සන්ධායාහ **''පරියෙසනාදිනානත්තතාය රූපපටිලාභාදිනානත්තං උප්පජ්ජතී''**ති.

(ජ) **මරණානුපස්සනාඤාණෙති** මරණස්ස අනුපස්සනාවසෙන පවත්තඤාණෙ, මරණානුස්සතිසහගතපඤ්ඤායාති අත්ථො. **ආහාරං පරිග්ගණ්හන්තස්සාති** ගමනාදිවසෙන ආහාරං පටික්කූලතො පරිග්ගණ්හන්තස්ස. **උක්කණ්ඨන්තස්සාති** නිබ්බින්දන්තස්ස කත්ථචිපි අසජ්ජන්තස්ස.

දසධම්මවණ්ණනා

360. (ඣ) **නිජ්ජරකාරණානීති** පජහනකාරණානි. ඉමස්මිං **අභිඤ්ඤා**පදෙ මග්ගො කථීයතීති කත්වා **''අයං හෙට්ඨා..පෙ.... පුන ගහිතා''**ති වුත්තං. තථා හි වක්ඛති ''ඉධ අභිඤ්ඤාපදෙ මග්ගො කථිතො'' (දී. නි. අට්ඨ. 3.360) කිඤ්චාපි නිජ්ජිණ්ණා මිච්ඡාදිට්ඨීති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. යථා මිච්ඡාදිට්ඨි විපස්සනාය නිජ්ජිණ්ණාපි න සමුච්ඡින්නාති සමුච්ඡෙදප්පහානදස්සනත්ථං පුන ගහිතා, එවං මිච්ඡාසඞ්කප්පාදයොපි විපස්සනාය පහීනාපි අසමුච්ඡින්නතාය ඉධ පුන ගහිතාති අයමත්ථො ''මිච්ඡාසඞ්කප්පො''තිආදීසු සබ්බපදෙසු වත්තබ්බොති දස්සෙති **''එවං සබ්බපදෙසු නයො නෙතබ්බො''**ති ඉමිනා.

එත්ථ චාති ''සම්මාවිමුත්තිපච්චයා ච අනෙකෙ කුසලා ධම්මා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්තී''ති එතස්මිං පාළිපදෙ. එත්ථ ච සමුච්ඡෙදවසෙන, පටිප්පස්සද්ධිවසෙන ච පටිපක්ඛධම්මා සම්මදෙව විමුච්චනං **සම්මාවිමුත්ති,** තප්පච්චයා ච මග්ගඵලෙසු අට්ඨ ඉන්ද්‍රියානි භාවනාපාරිපූරිං උපගච්ඡන්තීති මග්ගසම්පයුත්තානිපි සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි උද්ධටානි. මග්ගවසෙන හි ඵලෙසු භාවනා පාරිපූරී නාමාති. **අභිනන්දනට්ඨෙනාති** අතිවිය සිනෙහනට්ඨෙනිදඤ්හි. සොමනස්සින්ද්‍රියං උක්කංසගතසාතසභාවං සම්පයුත්තධම්මෙ සිනෙහන්තං තෙමෙන්තං විය පවත්තති. **පවත්තසන්තතිආධිපතෙය්‍යට්ඨෙනාති** විපාකසන්තානස්ස ජීවනෙ අධිපතිභාවෙන. **''එව''**න්තිආදි වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස නිගමනං.

අද්ධෙන සහ ඡට්ඨානි පඤ්චසතානි, පඤ්ඤාසාධිකානි සහ පඤ්චසතානීති අත්ථො.

එත්ථ ච ආයස්මා ධම්මසෙනාපති ''දසසු නාථකරණධම්මෙසු පතිට්ඨාය දසකසිණායතනානි භාවෙන්තො දසආයතනමුඛෙන පරිඤ්ඤං පට්ඨපෙත්වා පරිඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙ පරිජානන්තො දසමිච්ඡත්තෙ, දසඅකුසලකම්මපථෙ ච පහාය දසකුසලකම්මපථෙසු ච අවට්ඨිතො දසසු අරියාවාසෙසු ආවසිතුකාමො දසසඤ්ඤා උප්පාදෙන්තො දසනිජ්ජරවත්ථූනි අභිඤ්ඤාය දසඅසෙක්ඛධම්මෙ අධිගච්ඡතී''ති තෙසං භික්ඛූනං ඔවාදං මත්ථකං පාපෙන්තො දෙසනං නිට්ඨපෙසි. පමොදවසෙන පටිග්ගණ්හනං **අභිනන්දනන්ති** ආහ **''සාධු සාධූති අභිනන්දන්තා සිරසා සම්පටිච්ඡිංසූ''**ති. **තාය අත්තමනතායාති** තාය යථාදෙසිතදෙසනාගතාය පහට්ඨචිත්තතාය, තත්ථ යථාලද්ධඅත්ථවෙදධම්මවෙදෙහීති අත්ථො. **ඉමමෙව සුත්තං ආවජ්ජමානාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ තත්ථ තත්ථ ආගතෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිභෙදෙ ධම්මෙ අභිජානනාදිවසෙන සමන්නාහරන්තා. **සහ පටිසම්භිදාහි...පෙ.... පතිට්ඨහිංසූති** අත්තනො උපනිස්සයසම්පන්නතාය, ථෙරස්ස ච දෙසනානුභාවෙන යථාරද්ධං විපස්සනං උස්සුක්කෙත්වා පටිසම්භිදාපරිවාරාය අභිඤ්ඤාය සණ්ඨහිංසූති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

දසුත්තරසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

නිට්ඨිතා ච පාථිකවග්ගට්ඨකථාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

පාථිකවග්ගටීකා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථාවණ්ණනා

ථෙරානං මහාකස්සපාදීනං වංසො පවෙණී අන්වයො එතස්සාති **ථෙරවංසන්වයො,** තෙන; චතුමහානිකායෙසු ථෙරියෙනාති අත්ථො.

දසබලස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස ගුණගණානං පරිදීපනතො **දසබලගුණගණපරිදීපනස්ස.** අයඤ්හි ආගමො බ්‍රහ්මජාලාදීසු, මහාපදානාදීසු, සම්පසාදනීයාදීසු ච තත්ථ තත්ථ විසෙසතො බුද්ධගුණානං පකාසනවසෙන පවත්තොති. තථා හි වුත්තං ආදිතො ''සද්ධාවහගුණස්සා''ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා).

මහාට්ඨකථාය සාරන්ති දීඝනිකායමහාඅට්ඨකථායං අත්ථසාරං.

එකූනසට්ඨිමත්තොති ථොකං ඌනභාවතො **මත්ත**-සද්දග්ගහණං.

මූලකට්ඨකථාසාරන්ති පුබ්බෙ වුත්තං දීඝනිකායමහාඅට්ඨකථාසාරමෙව පුන නිගමනවසෙන වදති. අථ වා **මූලකට්ඨකථාසාරන්ති** පොරාණට්ඨකථාසු අත්ථසාරං, තෙනෙතං දස්සෙති ''දීඝනිකායමහාඅට්ඨකථායං අත්ථසාරං ආදාය ඉමං සුමඞ්ගලවිලාසිනිං කරොන්තො සෙසමහානිකායානම්පි මූලකට්ඨකථාසු ඉධ විනියොගක්ඛමං අත්ථසාරං ආදායයෙව අකාසි''න්ති.

''මහාවිහාරවාසීන''න්ති [මහාවිහාරෙ නිවාසිනං (අට්ඨකථායං)] ච ඉදං පුරිමපච්ඡිමපදෙහි සද්ධිං සම්බන්ධිතබ්බං ''මහාවිහාරවාසීනං සමයං පකාසයන්තිං, මහාවිහාරවාසීනං මූලකට්ඨකථාසාරං ආදායා''ති ච. **තෙන පුඤ්ඤෙන. හොතු සබ්බො සුඛී ලොකොති** කාමාවචරාදිවිභාගො සබ්බොපි සත්තලොකො යථාරහං බොධිත්තයාධිගමනවසෙන සම්පත්තෙන නිබ්බානසුඛෙන සුඛිතො හොතූති සදෙවකස්ස ලොකස්ස අච්චන්තසුඛාධිගමාය අත්තනො පුඤ්ඤං පරිණාමෙති.

පරිමාණතො සාධිකට්ඨවීසසහස්සනවුතිභාණවාරා නිට්ඨිතාති. පරිමාණතො සාධිකට්ඨවීසසහස්සමත්තගන්ථෙන දීඝනිකායටීකා රචිතාචරියධම්මපාලෙන.

මිච්ඡාදිට්ඨාදිචොරෙහි , සීලාදිධනසඤ්චයං;
රක්ඛණත්ථාය සක්කච්චං, මඤ්ජූසං විය කාරිතන්ති. (එත්ථන්තරෙ පාඨො පච්ඡා ලිඛිතො)

නිට්ඨිතා සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

දීඝනිකායටීකා නිට්ඨිතා.